DR
440
H219
cilt.9

Hammer-Purgstall, Joseph,
Freiherr von
Osmanli devleti tarihi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/osmanlidevletita09hamm

دولت عثمانیه تاریخی

عثمانیلرك مبادئ ظهورندن قاینارجه عهدنامه‌سنه قدر

منابع اصلیه‌دن مأخذ کوسترمین تاریخ ، تاریخ دکل . افسانه‌در .

مؤلفی

ناصر

LIBRARY
JUN 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

DR
440
H219
C1H9

مترجمی

محمد عطا

فرانسزجه‌سندن ترجمه ایدلمکده‌در ؛ آنجق آلمانجه‌سنه‌ده مراجعتله تاریخلر تدقیق ، وفرانسزجه‌سنه آلمانیان بعض حاشیه‌لر علاوه اولندیغی کبی ، شرق مأخذلرینك اکثریسیله تطبیق ایدیله‌رك ، مترجم طرفندن حاشیه وذیللر یازلمقده‌در .

طقوزنجی جلد

سلطان مراد رابعك جلوسندن وفاتنه قدر

۱۰۳۲ — ۱۰۴۹

(۱۶۲۳ — ۱۶۴۰)

مترجمك « اقتطاف » مهر مخصوصیله مختوم اولمیان نسخه‌لرك طابعی ، بایعی مسئولدر .

دار الخلافة العلیه : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

۱۳۳۵

بو تاریخك بشنجی دوره‌سی ایچون مراجعت اولنان

منابع شرقیه‌یه بر نظره

۱ . آثار جغرافیه

۱. تاریخ سیاح، اثر اولیا افندی (۱) . استانبول قیومجی‌اصنافی کدخداسنك اوغلی اولان مؤلف ۱۰محرم ۱۰۲۰ (۲۵ مارت ۱۶۱۱) تاریخنده طوغمشدر ؛ هنوز کنج ایکن حسن صداسیله کسب‌امتیاز ایده‌رك، بو سببله مراد رابع‌سرایینده خدمهٔ خاصه سلکنه آلنمشدر . تحصیلنی اکمال ایتدکدن و خطاط اوله‌رق شهرت آلدقدن صوکره، استانبول وجوارنده ایلك سیاحتنه باشلامشدر،که بونلرك تعریفاتی اثرینك برنجی جلدینی املا ایدر . اون سنه صوکره (۱۰۵۰ — ۱۶۴۲)بروسه‌یه بر سیاحت یاپه‌رق، مؤخراً ازمیده‌کیتمشدر . ایکی آی صوکره (۱ جمادی‌الاولی — ۱۹ اغستوس) قاره دکیز سواحلنده طربزون والیسنك معیتنده بولنمش وآزوف [اوزی] محاصره‌سنی کورمشدر (محرم ۱۰۵۲ — مارت ۱۶۴۲) . ۱۰۵۲ سنه‌سنده عودت ایدرکن، ایچنده بولندیغی کمی کالاغرا [کلغره] ده قضایه اوغرامشدر؛ اوندن صوکره دونانما ایله کرید آطه‌سنه کیده‌رك ، حانیه‌نك تسخیرنده بولنمشدر. ۱۰۵۷ (۱۶۴۷) ده ، رسومات کاتبی ومؤذن‌صفتیله، ارضروم والیلکنه تعیین اولنان وزیر اعظم‌صالح پاشا زاده‌یه رفاقت ایلمشدر. بوخدمتده ایکن‌جوارده متعدد جولانلر یاپمشدر؛ واردارپاشانك ایپشیرپاشا علیهنه‌محاربه‌سنده‌حاضر بولنه‌رق ، سلطان ابراهیمك خلعی زمانندهاستانبوله عودت ایتمشدر . اثرینك ایکنجی جلدی بو فلاکتده ختام بولور. ۱۰۵۸ (۱۶۴۸) ده شام والیسی مرتضی پاشایه رفاقت ایلدی ؛ آنجق شهر مذکوره واصل اولور اولماز، افندیسی طرفندن نامه برلك ایله استانبوله کوندرلدی . ایرتهسی‌سنه مرتضی پاشانك یانه‌عودتنده ، اونك درزیلر علیهنه سفرنده برابرنده بولنه‌رق ، مختلف مأموریتلرله بتون سوریه وکردستانی دولاشمش ، آبازه‌نك عائله‌سندن بولنان والده‌سی اولیانك آنه‌سنك قارداشی اولان

(۱) اولیا چلبی سیاحتنامه‌سیدر،که نصفی قدری اون اون‌بش سنه مقدم استانبولده طبع اولنمشدر . (مترجم)

ملك احمدپاشانك صدارتدن عزلی زمانندهاستانبوله عودت ایلمشدر. روم ایلی والیلکنه تعیین اولنان ملك احمد پاشانك خدمت خصوصیه‌سیله، اونکله برلکده بوایالتك مختلف قضالرینی کورمش، بعده ینه استانبوله کلمشدر. مؤخراً قائم‌مقاملغه نصب اولنان ملك احمد پاسا، کندیسنی صدر جدید ایپشیر پاشانك استقبالی ایچون قونیه‌یه کوندردی؛ ایپشیر، ملك احمد پاشانی وان والیلکیله استانبولدن تبعید ایتدیکی زمان، اولیا، حامیسنك بدلیس خانی علیهنه کردستانه وقوع بولان سفرنده برابر بولنمشدر. ۱۰۶۵ (۱٦٥٤) ده مأموراً تبریزه کیده‌رك، بتون عراق عربدن کچمشدر. بو سیاحت، اولیانك اثرینك دردنجی جلدینی اکمال ایدر؛ وفاتی دوامنه مانع اولمش کورینور. مؤلف، قاره‌ده، دکیزده قرق سنه‌لك سیاحتلرینك صوك اون بش سنه‌سنه مصادف زمان حیاتی وقایعی حقنده بعض تفصیلات یازمشدر. سیدی احمد پاشا معیتیله ترانسیلوانیاده حرب ایلمش، وطاغ شهرلرینه آقینلرنده تاتارلرله برلکده بولنمشدر. کوپرولو احمد پاشانك صدارتنده نووهاوزدل محاصره‌سنده حاضر اوله‌رق، واسوار عهدنامه‌سنك امضاسنده، عثمانلی فوق‌العاده سفیرینك کاتبی صفتیله ویانه‌یه کیتمشدر. ایمپراطورك یول تذکره‌سیله درت سنه ظرفنده پراغ، دونکرك ایله هولاندہ، اسوچ، لهستان، قریم خطه‌لرینی کوره‌رك، قریمدن برروس ایلچیسیله موسقوه‌یه عزیمت ایلمشدر. آزوفه عودتنده قریم خانینك بر چوق هدیه‌لرینه نائل اولوب، آق محمود پاشا ایله‌استانبوله کلمش، و ایکنجی دفعه کریده عزیمتنده قندیه محاصره‌سنده حاضر بولنمشدر. سیاحتنامه‌سی بوراده ختام بولور؛ بونی التمش ایله یتمش ایکی یاشلری آره‌سنده یازمش اولمسی لازم کلیر؛ چونکه محمد رابعك زمانینه دائر درج ایلدیکی وقایع تاریخیه قاره مصطفی پاشانك صدارتنده قالیور. اولیانك سیاحتنامه‌سی، کرك دولت عثمانیه‌نك آسیا واوروپا ایالاتنه عائد معلومات طوپوغرافیه‌دن، کرك شاهد بولندیغی وقایعدن دولایی پك قیمتلی براثردر؛ لکن کمال بصیرتله مراجعت اولنه‌رق، هر شیئی تزیین وهرشیده مبالغه ایتمکه میلانه قارشی احتراز اوزره بولنمالیدر.

۲. تواریخ عمومیه

بو تاریخك یدنجی جلدی منابعنده ذکر ایتدیکمز تاریخ نعیمانك ۱۰۵۱ (۱٦٤۱) دن ۱۰۷۰ (۱٦٥۹) سنه‌سنه قدر وقایعی حاوی اوله‌رق ۱۱٤۷

(١٧٣٤) ده استانبولده باصیلان ایکنجی جلدندن باشقه شواثرلره‌ده مراجعت ایلدك :

٢. بدایع‌الوقایع ، ١٠٥٤ (١٦٤٤) ده وفات ایدن رئیس خواجه حسین افندینك تاریخ عمومیسی . بواثر حقیقةً بر دولت عثمانیه تاریخی اولمقدن بعیددر؛ خواجه‌نك زمانی وقایعنه دائر بعض معلومات مختصره وملاحظاتدن عبارتدر. بیوك قطعه‌ده ٦٦ ورقلق برجلد ، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی.

٣. تاریخ نشانجی عبدالرحمن پاشا ، یاخود وقایعنامهٔ توفیق عبدی پاشا ؛ ١٠٥٨ (١٦٤٨) دن ١٠٩٣ (١٦٨٢) سنه‌سنه قدردر. مجموعه‌مده اورته قطعه‌ده برجلد. دیکر برنسخه‌سنده (بیوك قطعه‌ده ٢٥٨ ورقلق برجلد)، ١٣٦ نجی‌ورقده محمد رابعك سلطنتی باشلار ؛ اوندن اولکی ورقه‌لر سلیم ثانی واخلافنك زمان سلطنتلرندن وپچوی ایله حسن بك زاده‌نك خلاصه‌سندن عبارتدر .

٤. ذیل روضة‌الابرار، مفتی قاره چلبی زاده عبدالعزیز افندی . بیوك‌قطعه‌ده ١٠٤ ورقلق برجلد ؛ بنم قولکسیونمده ، وغراچده یووانومده .

٥. تاریخ حسین وجیهی ، ١٠٤٨ (١٦٣٨) دن ١٠٧٠ (١٦٥٩) ه قدر ؛ مورخ ، قاپودان مصطفی پاشانك مهرداری ایدی . بنم قولکسیونمده اورته‌قطعه‌ده ١٨٨ ورقلق برجلد .

٦. تاریخ نصوح پاشا (وزیراعظم) زاده . بواثر قیمتدار سلطان ابراهیمك سلطنتندن ١٠٨١ (١٦٧٠) ه قدر کیدر . درسعد کتبخانهٔ قرالیسی (ن ١٣) نسخه‌سی، یالکز مؤلفك خطدستی دکل (بیوك قطعه‌ده ١٩١ ورقلق برجلد) ، موجود تك نسخه کورینور ؛ زیرا نه استانبول کتبخانه‌لری ، نه‌ده استانبول کتابجیلری بو اثری بیلمیورلر .

٣ . تواریخ خصوصیه

سلطان مراد رابع سلطنتی

٧. تاریخ فتح روان وبغداد ، مفتی قاره چلبی زاده عبدالعزیز افندی . قولکسیونمده کوچك قطعه‌ده برجلد .

٨. تاریخ فتح بغداد، نوری. اورته قطعه‌ده ٢٣٠ ورق؛ قولکسیونمده موجوددر.

٩. تاریخ مکه ، سهیلی (استانبولده باصیلان مصر جدید و قدیم تاریخی صاحبی) ؛ کعبه‌نك مراد رابع زمانی اون برنجی دفعه انشاسنه دائر تفصیلات ویرر . کوچك قطعه‌ده ٩٩ ورقلق برجلد ؛ قولکسیونمده .

١٠. ظفر نامه ، بغداد فتحنه دائر ، مفتی قاره چلبی زاده عزیز افندی . قولکسیونمده اورته قطعه‌ده ٥٤ ورق .

سلطان ابراهیم زمانی

١١. تاریخ محمد خلیفه ، قهوه‌جی [سرای همایون خدمه‌سندن] . بو اثر ١٠٥٨ (١٦٤٨) سنه‌سنده سرای خدمه‌سنك اختلالنی‌ده حاوی اولوب مؤلف بووقعه‌ده‌بالذات شاهد بولنمش ،واثرینی ١٠٧٠ (١٦٥٩) تاریخنه قدر کوتورمشدر . بونده ابراهیم سلطنتنده‌کی واردات ومصارفات دولته‌دائر قیمتدار معلومات‌احصائیه واردر . کوچك قطعه‌ده برجلد ؛ مجموعه‌مده موجوددر .

مراد رابع ، ابراهیم ، محمد رابع دورلرنده احصائیات وسیاسیاته دائر شو اوچ اثر انتشار ایتمشدر،که بونلر پك قیمتداردر :

١٢. رساله‌ٔ کوریجه‌لی قوچی‌بك ، مراد ثالث زمانندن مراد رابع سلطنتنه قدر مملکتی قانه غرق ایدن اختلالاتی‌ده حاکیدر . مجموعه‌مده کوچك قطعه‌ده ٣٨ ورقلق بر جلد ؛ برلین کتبخانه‌سنده دیه‌ز ال یازیلرنده ١٧ نومروده دخی نسخه‌سی واردر .

١٣. نصیحتنامه . عثمانلی پادشاهلرینك آینهٔ احصائیاتی ؛ سلطان ابراهیم دورینك ایلك سنه‌سی یازلمشدر . کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده ، ن ١١٦ .

١٤. دستورالعمل لاصلاح الخلل . کوچك ، فقط کوزل بر ایستاتستیق کتابی اولان بو اثری (وسط قطعه‌ده ٤ ورق) حاجی قالفه یازمشدر ؛ بنم مجموعه‌مده ویسینك مکتوبلری مجموعه‌سنده‌در .

بوراده دولتك انحطاطنه وسوء اداره‌یه دائر مراد رابع زماننده ظهور ایدن اوچ هجویاتنامه‌یی‌ده علاوه ایتلیدر .

١٥. نصیحت اسلامبول ، اثر ویسی ، « معادن شرق » ك برنجی جلدنده دیه‌ز طرفندن ترجمه ایدلمشدر .

۱۶. وقعه نامهٔ ویسی . بونده یکرمی سکز پیغمبر ایله بیوك حکمدارلر کورینه‌رك، دولتلرك اسباب انحطاطنه دائر مکالمه ایدرلر .

۱۷. سهام قضای نفعی . کوچك قطعه‌ده ۳٤ ورقلق اولان بواثر کورجی محمد پاشا ، خلیل پاشا ، علی پاشا ، اکمکجی احمد پاشا ، باقی پاشا ، رجب پاشا ایله ویسی ، فرصتی ، غنی زاده ، قاف زاده ، خواجه زاده ودیکر مشاهیر ارباب قلم حقنده مجویاتی حاویدر (۱) .

٤ . تراجم احوال

۱۸. ذیل عطائی ، اثر عشاقی زاده . ابراهیم ، مراد رابع ، سلیمان ثانی ، احمد ثانی زمانلرنده یاشامش اولان بش یوز یکرمی یدی فقیهك تراجم احوالنی متضمندر . اورته قطعه‌ده ۳۵٦ ورقلق برجلددر ؛ مجموعه‌مده .

۱۹. تراجم کبارالعلماء والوزرا ، اثر عبدالکریم افندی . وسط قطعه‌ده ۳۰ ورق تشکیل ایدن بواثر بنم مجموعه‌مده مؤلفك انشاسیله برلشدیرلمشدر .

۲۰. حمیلةالکبری ، اثر رسمی افندی . اون التنجی عصرك ابتداسندن اون سکزنجی عصرك اواسطنه قدر حرمك اك بیوك منصبنده بولنمش اولان اوتوز یدی قیزلر اغاسنك ترجمهٔ حالنی حاویدر . ۱۱٦۰ (۱۷٤۷) سنه‌سنده دارالسعاده اغاسی بولنان ذی نفوذ الحاج بشیر اغا زمانینده یازلمشدر . کوچك قطعه‌ده ۳٦ ورقدر ؛ بنم مجموعه‌مده ینه رسمی افندینك تراجم احوال رؤساسیله برلشدیرلمشدر .

۵ . مجموعهٔ منشأت دولت

۲۱. انشای عبدالقادر افندی . بنم مجموعه‌مده کوچك قطعه ۸۰ ورقدر . بنم مجموعه‌مده شو اثرله برلکده برجلد تشکیل ایدر :

(۱) سهام قضانك مندرجاتی عنوانلرندن : « درحق کورجی محمد پاشا ، درحق کمانکش علی پاشا ، درحق اکمکجی زاده احمد پاشا ، درحق همه ، درحق ویسی ، درحق قلندران ، درحق فرصتی ، درحق نوعی زاده ، درحق باقی پاشا ، درحق کیزلی نکار وبحثی ، درحق عطری ، درحق ریاضی . » (مترجم)

۲۲. انشای نادری . مؤلف ، « سلطان عثمان ثانی قهرمانلری » حقنده بر شعرك ناظمیدر . غایت نادر محررات حکومتی جامعدر ؛ ۳۶ ورق .

۲۳. ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوری و قرالیسنه موضوع محررات مجموعه‌سی ، ن ۵۲ ؛ بیوك قطعه‌ده ۱۶۷ ورق . « بلاغت عثمانیه تاریخی » اثرنده ایقورنه مراجعت ، ص ۱۶۸۳ — ۱۶۸۷ .

۲۴. دستورالانشا ، اثر رئیس صاری عبدالله افندی . بو قیمتدار مجموعه یوز قرق بر اوراق رسمیه‌یی حاوی اوله‌رق وسط قطعه‌ده ۲۷۱ ورقدر ؛ قولکسیونمده .

۲۵. انشای رئیس محمد افندی . بوقیمتدار مجموعه‌ده یوزیتمش بش قطعه‌اوراق رسمیه اولوب ، ایکی اولکی اثرلرك بقیه‌سی عد اولنه‌بیلیر . وسط قطعه‌ده ۱۹۴ ورقدر .

دولت عثمانیه تاریخی

قرق التنجی کتاب

مراد رابعك جلوسی . — مفتینك عزلی . — ایکی بکرلر . — بونلردن بغداد والیٔ عاصیسی اولان بری علیهنه سفر . — عجملرك بغدادی استیلاسی . — وزیر محمد ، کانکش ، علی ، مره حسین پاشالرك اعدامی . — قلاوون پاشانك وفاتی . — آبازه‌نك مکتوبی . — ابازه ایله جنك . — قریم خانلنك عزلی سببلری و قریمده عثمانلیلرك هزیمتی . — بوغاز اچنده قازاقلر . — جزائر وتونس آره‌سنده اختلاف . — صدر اعظمك وفاتی . — عجملرك کورجستانده، قازاقلرك قاره دکیزده مغلوبیتلری . — جنت اوغلنك اعدامی ؛ دفتردارك باشنك کسلمسی . — استانبولده وبای عظیم . — حافظ پاشانك بغدادی محاصره‌سی . — عجم شاهنك سفارتی . — بغداد محاصره‌سنك رفعی . — استانبولده عصیان . — کورجی محمدك قتل عامی . — حلبده عصیان . — حافظ پاشانك عزلی . — تاتار وعجم ایلچیلری . — آبازه‌نك پاشالری بوزمسی . — خلیلك رجعتی . — عجم ایلچیسی . — بر هند شهزاده‌سنك وصولی . — شریف مکه . — صدر اعظم خسرو پاشانك ابازه ایله جنکی ؛ آبازه‌نك تسلیم اولیشی . — خسرو پاشانك اقبالی . — عربستان وقریم . — یسوعیلر . — لهستان ، روسیه ، فرانسه ، انکلتره ، اسپانیا ، اسوچ ایله مناسبات دیپلوماتیقیه . — بتلهن غابور . — اوستریا ایله سونده تجدید صلح . — سلطان مرادك طبیعتی حقنده تفصیلات . — اسکدارلی عزیز محمود افندی ایله ویسینك وفاتلری .

هنوز اون ایکی یاشنده بولنان کنج سلطان مراد ، یاشنه نسبتله اوزونجه بر قامتده ایدی (۱۵ ذی‌القعده ۱۰۳۲ — ۱۰ ایلول ۱۶۲۳) (۱) . چهره‌سی بیضی ، رنکی صاری ، صاچی قاره ، کوزلری بیوك وتهدید آمیز ایدی . دوچار اولدیغی روایت اولنان صرعه ضربه‌لری قوهٔ مفکره‌سنك شدت ونفوذینه هیچ خلل کتیرمه‌مش ایدی . کنج پادشاه ، — خلق آره‌سنده « کوسه‌م » تسمیه‌اولنان — والده‌سی ماه پیکر (آی چهره‌لی) سلطانك وصایتی آلتنده تخته چیقمش ایدی ؛ ماه پیکر هنوز کنج دینیله‌جك بریاشده اوله‌رق، قوتلی بر سجیه‌یه مالك ایدی (۲).

---

(۱) ۱۴ ذی‌القعده ، ۱۰۳۲ ، پازار کونی ، ضحوهٔ کبراده جلوس ایتمشدر . تاریخ : « سلطان مراد رابع اولدی پادشاه » نعیما ، ج ۲ ، ص ۲۶۳ . نعیمانك الده‌کی طبعنده « مراد » دن صوکره بر « خان » لفظی واردر ؛ بو علاوه هم وزنی، هم حساب تاریخیی اخلال ایلدیکندن مستنسخ ، یاخود مصحح چفته آفرینه مستحق اولمشدر . (مترجم)

(۲) « مراد اون‌ایکی یاشنده‌در ؛ اوزون بویلو ، طولغون یوزلو، بیاض تنلی ، سیاه صاچلی ، کوزلری بیوك وتهدید آمیزدر ؛ وایت اولندیغنه کوره صرعه‌یه مبتلادر ؛

سلطان مراد ، جلوسنك ایرتهسی کونی برمعتاد قیلیج قوشانمق اوزره مهماندار پیغمبری ایوب انصاری تربهسنه کیتدی . ترتیباتده استعجال کوسترلمسی ، استانبولدهکی وزرانك آزلغی ، خزینهنك مضایقهسی راسمهیی هر وقتکی قدر پارلاقلقدن محروم ایتدی . دیکر اسباب شوکتك فقدانته مقابل — خون واختلال ایله مالی برسلطنته دال اولمق اوزره — قیون قانی سیل کبی آقدی (۱). یکی چری وسپاهیلر ، کندیسنی حس ایتدیرن سکه یوقسوللغندن دولایی ، اولا جلوس بخششندن واز کچمشلردی ؛ لکن مدیون همتلری اولان بر شهزاده جالس تخت اولنجه ، جلوس بخششنك آنجق تأخیر اولنهبیلهجکنی ادعا ایله ، بونك معتاد وجه اوزره ویرلمسنی کورولتی ایله طلب ایتدیلر . صدر اعظم ایله یکی چری اغاسی ، خزینهده هیچ پاره اولمادیغنی افاده ایدهرك ، عاصیلره اللی آلتون یرینه یکرمی بش آلتون تکلیف ایتدیلر . لکن اونلر ، متحکمانه ، مقدار معتادی ایستدیلر . ضرورت قطعیه اوزرینه خصوصی خزینه [ایچ خزینه] آچیلهرق ، سلطان مرادك جلوسندن بر آی صوکره توزیع اولنان ایکی میلیون آلتونی چیقارهبیلهجك قدر زنکین اولدیغی کورلدی (۲) . صربستان ومجارستان کبی اجنبی حکومتلرینك اسکی ویرکیلری مقدارینه معادل اولمق اوزره

نشئهلیدر ؛ زیاده فعالیت وذکایه مالکدر ؛ «غوسه» دن تولد ایتمشدر . سلطان احمد ایله غوسهدن ایکی همشیرهسی واردر . بونلردن بری دیار بکر والیسی قافیسه [حافظ پاشایه] دیکری قاپودان رجب پاشایه ویرلمشدر . بتون قوت واقتدار والدهسندهدر ؛ بو قادین فعالیتی ، ذکاسی ، وسعت فکریهسی ، امور حکومته مداخلهسی جهتله ، سلطان مصطفانك والدهسندن بسبتون باشقهدر . » ۱۰ ایلول ، وندیك خلاصهسی . نعیما ، پچوی ، حسن بك زاده .

(۲) « بر چوق حیوانات قربان ایدلدی . اوندن صوکره ، پادشاه ادرنه قاپیسندن اکا بر دولت ومیلیس عسکری [یکی چریلر] رفاقتنده اولدیغی حالده ، سرایه عودت ایلدی ؛ اجرا ایدیلن راسمه ، زمانك قیصهلغنه وپاشالرك آزلغنه بناءً ، سلطان مصطفانك راسمهسندن آز طنطنهلی اولمشدر . پادشاهك کرك البسهسنده ، کرك آتلرنده بیوك زینت کورلهمشدر ؛ خلق ذکی آلقیش ایتهمشلردر . بوندن خزینهده پاره اولمادیغی استدلال اولندی . » وندیك خلاصهسی .

(۲) نعیما اویلهدیمیور : اندرون همایونده بولنان اوانی سکهلنوب ، ذی‌الحجهدهیکی چری یه ویرلمش ؛ دیکرلرینهده تدریجاً توزیع اولنمشدر . ج ۲ ، ص ۲٦٤ . (مترجم)

کندیلرندن طلب اولنان اوتوز بیك آلتونلق بر اودونج ایچون اجنبی ایلچیلری تعلل کارانه جواب ویرمشلردی (۱).

جلوسدن بش کون صوکره سنت راسمه‌سی یاپلدی؛ چونکه پادشاه نوجاه، اسلافندن سلطان احمد کبی، زمام سلطنتی النه آلدیغی وقت دها سنت ایدلمه‌مش ایدی. صوك عصیانده یکی چریلری سپاهیلرله توحید مدعایه اقناع ایتمش اولان اسکی اوجاق کدخداسی بایرام اغایه یکی چری اغالغی توجیه اولنه‌رق، سلفی چشته‌جی‌یه‌ده اغالغه بدل مصر والیلکی ویرلدی (۲). بایرام اغا، پادشاهك قیز قارداشلرندن برینی‌ده تزوج ایتدی؛ دیکر ایکی همشیره‌سی دیار بکر والیسی حافظ پاشا ایله قاپودان رجب پاشایه ویرلمشدی. یکی وزیر اعظم کمانکش علی پاشانك ایلك اثر اجرا آتی مفتی یحیی افندینك تبعیدی اولدی. یحیی افندی، کمانکش ایله برمکالمه‌سنده طمع وارتکابندن دولایی اخطارات عاقلانه‌ده بولنمشیدی (۳). وزیراعظم، مفتینك نفوذندن قورقه‌رق، یحیی افندی‌یی عنما ومره حسین ایله اتفاق ایدوب‌ده، سلطان مرادك جلوسنه مخالفت ایتمك ایستمش اولمقله اتهام ایتدی (٤). کمانکش، منحل اولان منصب فتوایی قاین پدری بوستان زاده‌یه ویرمك دیلردی؛ لکن خلقی اغضاب ایتمك قورقوسی تصور طمع پرورانه‌سنه حائل اولدی. بناءً علیه شریعتك الك بیوك مقامی مفتی سابق اسعد افندی‌یه توجیه، واونك قارداشی صالح افندی‌ده اوصیره‌ده استانبول قاضیلغنه ترفیع اولندی (٥). شو ایلك تجربهٔ اقتداردن جسارت آلان کمانکش الك مقتدر ایکی وزیراولان کورجی محمد وخلیل پاشالری‌ده، عاصی ابازه‌یی

(۱) « میلیس عسکری جلوس بخششی ولوله‌لرله ایستدیلر. صدر اعظم ویکی چری اغاسی یکرمی بش آلتون یرینه او قدر عثمانی سکه‌سیله اکتفا ایدلمسنی تکلیف ایلدیلر. عسکر، بونی رد ایله، او مقداری التون اولمرق طلب ایتدیلر. خزینه معاینه ایدلدکده، جلوس بخششی اولان بر بچق ملیوندن باشقه علوفه ترقیسی اولمرق ویریله‌جك اچه‌نك‌ده موجود اولدیغی اکلاشلدی. » وندیك خلاصه‌سی.

(۲) قاره مصطفی پاشا، چشته‌جینك اسکندریه‌یه دخولنه مانع‌اولدیغندن، چشته‌جی قبریس سمتندن استانبوله کلدی. نعیما، ص ۲٦٤. (مترجم)

(۳) نعیما، فذلکه، حسن بك زاده، روضة‌الابرار.

(٤) نعیما، فذلکه.

(٥) بوستان زاده‌نك تعلیمی اوزرینه برکون کمانکش سلطان مراده «یحیی افندینك پادشاهمی اجلاسه رضاسی یوغیدی. دها مره وقعه‌سنده علمانك مرادی سز ایدیکز. یحیی افندی مره ایله برلشدی، علمایی قیردیردی، بوقدر خزینه تلف‌ایتدیردی. بوقولکز

یکی چریلرك محوینه اغرا ایتمش اولمقله اتهام ایده رك، نظر شاهانه دن اسقاطه چالشدی؛ ایکیسی ده توقیف ایدلدی (۱) ؛ لکن مفتیٔ سابقك عصیانی تصویباً کویا ویرمش اولدیغی فتوای ابرازه موفق اوله مادیغندن ، محبوسلری براقمق لازم کلدی (۲) .

مراد رابعك سلطنتی ، استخفاف اولنان بر حکمدارك تختنی دویره رك ، چوجقلقدن هنوز چیقمش برشهزاده یی اجلاس ایدن اطاعتسز براشکرك تهدیدلری آره سنده پك فنا علائم ایله باشلامشیدی . بودورك ایلك کونلرنده خزینه نك بسبتون خالی قالمسی ، آبازه عاصیسنك قانلی تخریباتی ، دولتك شرق طرفنده اك بیوك قلعه سی وعراقك مرکز اداره سی اولان « دارالسلام » وصفیله موصوف بغدادك ضیاعی ایله اشارتلندی . اشبو دهشتلی ایران سفرینك ایلك ضربه لرینی ایجاب ایدن احوال ، سلطان مصطفی دورینه عائد اولوب بقیهٔ وقایع ایله ارتباطی مورخ وقارئك کمال اعتناسنه شایاندر . روما ایمپراطورلغی تاریخنده مه دی وآثور حدودی قاریشقلقلری او دولتك تاریخ داخلیسی رشته سنی بالدفعات قیردیغی ، نه رونك فلاکتلی دلیلکلرینه مه دیلی پاقروسك تشبثات جنك آورانه سی قاریشدیغی کبی ، عثمانلیلرك نه رونی اولان مراد رابعك دور دهشت فرماسنده (۳) شرق پای تختنی لکه دار خون ایدن وقایع ، بغدادك عاصی والیسی بکرك افعال

صدر اعظم بولنماسه م ، ینه بر طریق ایله مانع اولوردی . حالا تك طوره یور ، سلطان مصطفی ایله مره یی اورته یه چیقارمغه چالیشیور . علمایه قیلیچ چکمك بو دولتده اولمش بر شی دکل ایکن ، بو حاله سبب اولدیغندن دولایی علما اوکا منکسرالخاطردر » یولنده القاآتده بولندی . نعیمادن تلخیص ، ص ۲٦٤ و ۲٦٥ . (مترجم)

(۱) روئه ، ص ۱۷۳ و ۱۷۹ ، خلیل وکورجی بی حسینك خفیاً اولدیرتمك ایستمش اولدیغنی یازار .

(۲) کانکش ، محمد وخلیل پاشالر نامنه ساخته مکتوبلر پیدا ایتمش ایدی . مفتیٔ سابق یحیی افندیدن ده فتوی واردر دیه افترا ایلدی . پاشالر « دیدیککز مکتوبلری کوره لم ، مهرلرینی تطبیق ایدك ؛ صحیح ایسه مستحق عقوبت اوله لم » دیه اصرار ایتدیلر ؛ کانکش مکتوبلری چیقاره مادیغندن ، قتل قصدیله خانه سنده حبس ایتمش اولدیغی ایکی وزیر ، مرحمت شاهانه ایله اطلاق اولندی . نعیمادن ، ۲٦٥ . قاره مذاقك ایوبده یاپدیرمش اولدیغی مسدس الشکل یوکسك بربنانك پایدار اولمایوب ، بوآره لق بیتلمسیله خانك رو حانیت ایوبی یه حمل ایتدکلرینی نعیما قید ایدیور . (مترجم)

(۳) فقط « فاتح ثانیٔ بغداد » عنوانیله نه روندن آیریلیر . (مترجم)

وحشیانه‌سیله‌اختلاط ایدرلر. بنابرین ، آدلرینی ، افعاللرینی بربرینه قاریشدیرمه‌دن تاریخلرینی تعقیب ایتمك ایستین قاره ایچون ، دولت عثمانیه‌نك ایکی بکری روما وقایعنامه‌لرینك پاقروسلرندن (۱) آز دقته محتاج دکلدرلر . بکرلرك برنجیسی بغداددده صو باشی ، یعنی ضابطه مأموری ایدی ؛ ثروت ومناسباتی کندیسنی اوقدر نفوذلو ، اوقدر قورقیلور بر حاله کتیرمشدی، که بکلر بکنك قوتی اونك قوتنه نسبتله حکمسز قالیردی . صوك بکلر بکی یوسف پاشا زمانده ، معیتده بیك ایکیوز (۲) عزب بولنوردی ؛ بغدادك اصل قوماندانی اوایدی (۳) . بکر، ضابطاندن بینه او اسمده بولنان برآدمی ، ویرکی آلمق ایچون عرجه وسماوات طرفلرینه کوندرمشیدی ؛ بونك ویرکیی کندی حسابنه طوپلامقده اولدیغنی خبر آله‌رق، اوغلی بلوك باشی محمدی عونه‌سندن دیکر محمد اغایه تودیع ایله، بیك عزب ودرت بیك یکی چری ایله اوته‌کی بکرك اوزرینه یوریدی؛ بینه محمد نامنده اولان عزبلر آغاسی بکر ، صو باشینك خصم قدیمی اولدیغی حالده ، ظاهراً ، باریشمق، وبربرینی اضرار ایله‌مك اوزره یمین ایتمش ایدیلر . بوآغا ، اسکی اوجنی آلمق زمانی کلدی ظنیله صوباشینك کدخداسی عمره تصور خیانتکاریسنی آچق احتیاطسزلغنده بولندی ؛ پاپیله‌جق ایش، صو باشینك هر درلوسوء اخلاق‌ایله‌متصف اولان اوغلنی یاقه‌لایوب ، باباسنه‌ده بغداد قاپیلرینی قاپامقدن عبارت‌ایدی . افندیسنه صادق‌اولان کدخدا ، بومفسدته آنجق شوایشده قربان ایدیله‌جك اولانی خبرویرمك اوزره کیریشدی . عزبلر اغاسی، «الله! الله ! » صدای متکرریله بایراقلری دردست‌ایتمك اوزره کورندیکی‌زمان، عمرك تابعلری‌اونك اوزرینه هجوم ایله‌بغدادقلعه‌سی‌قاپیلرینه قدر تعقیب ایتدیلر ؛ بکلر بکی یوسف پاشا — که جریان حاله کوره شو ترتیبدن بی‌خبر بولنمامق لازم کلیر — عزبلر اغاسنی فرط استعجالندن دولایی جزا ویرمك اوزره حبس ایتدی . بکر صو باشینك اوغلی متعاقباً بغدادك بیوك‌میدانندہ [ایچ قلعه‌نك قارشیسنده] کورینه‌رك ، وطوپلرینی قلعه‌یه مقابل یرلشدیره‌رك ، محبوس

(۱) تاسیت *Rex Parthorum Pacorus Judea potitus interfectusque a vetitilio* تاریخی ، ۵ ، ص ۹ . تاسیت، تاریخی‌سنه ۱۵ ص ۲ . *Num Medos Pacorus autecepevat*

(۲) « بغدادك‌اون ایکی بیك یرلی قولنه وعزبلری اوزرینه اغا اولان بکر سوء باشی » نعیما ، ص ۲۶۶ . (مترجم)

(۲) *Igitur milites Romani quasi vologesen aut Pacorum avito Arsacidarum solio depulsvri* تاسیت تاریخی ، کتاب ۱ ، ص ۴۰ .

اولان اغایی تسلیمدن امتناع ایدن والیی محاصره ایتمك عزمنده بولندیغنی اعلان ایلدی .

سماواتده غلبه ایتمش اولان بکر صو باشی ، بغداددهکی احوالی خبر آلنجه ، ایچلرنده خصمی محمدك‌ده اوغلی بولنان بش یوز عربی قلیجدن کچیردی، وبغداده عودتنده ، مدافعه‌ده اصرار ایتمکده اولان والیی محاصره‌یه دوام ایلدی . یوسف پاشا خیلی کونلر کمال شجاعتله مقاومت ایده‌رك ، عربلره کوندریلن بر ذخیره قافله‌سنی دردست، وارسلان پاشانك (١)براوغلنی کندی الیله اعدام ایلدی. نهایت طوپجیلرینی تعلیم ایتمکده اولدیغی بر صیره‌ده برقورشون تصادف ایتمسیله ، برقاچ ساعت ظرفنده وفات ایتدی .

حامیسنك وفاتیله استنادکاهی قالمامش اولان محمد اغا، سربست چیقه بیلمك ایچون مذاکره‌یه کیریشدی ؛ بوکا مساعده کوسترلدی . آنجق خیانتکار اغانك ، ایکی اوغلنی برابرآله‌رق ، بوغازنده مندیل، غالبك آیاغنه قاپانمسی بیهوده اولدی . مرحمتسز بکر، کینهٔ قدیمندن باشقه برشی دیکلمیه‌رك،اوچ مرحمت خواهی کوکورد وزفت (٢) ایله مالی بر قایغه قویدیروب ، جلادلر آتش ویردکدن صوکره ، قایغی‌دجله‌نك امواجنه ترك ایتدیردی . پرلهیب اولان سفینه اوچ بدبختك آوازهٔ یأسی آره‌سنده نهردن اشاغی دوغری ایندی ؛ وحشی بکر ایسه ، بونلر طالغه‌لر ایچنده غائب اولنجه‌یه قدر ساحلده مشغول تماشا ایدی . صو باشی بر کره قلعه‌یه ، خزینه‌یه ، ترسانه‌یه مالك ، والینك طرفدارلرینی باشندن دفعه موفق اولنجه ، بغداد والیلکنك کندیسنه توجیهی متضمن باب همایون نامنه ساخته برمنشور ابراز ایلدی . بر طرفدن‌ده ، شهری عاصیلرك الندن نصل قورتارمش ، و یوسف پاشانك حیله‌لریندن نصل قورتلمش اولدیغنه دائر پادشاهه بر عریضه یازه‌رق ، مکافاةً بغداد والیلکنی ایستدی . وزیر اعظم مره حسین پاشا ، بو مأموریت مهمه‌یی دیار بکردن معزول سلیمان پاشایه توجیه ایتدی . سلیمان پاشا ، علی نامنده بر آدمنی ، بغداد حکومتنی النه آلمق اوزره ،

---

(١) اول دیار سرورلرندن الوند اوغلی ارسلان پاشا نامنده برینی بکر صو باشی مواعید ایله کتیروب، کندیسنه‌معاون ایدنمشدی . نعیمادن، ٢٦٩ . (مترجم)

(٢) نعیماده نقط . ص ٢٧٠ . صوکره بکر صو باشینك‌ده بویله یانه‌جغی زیرده کوریله‌جکدر . (مترجم)

متسلم عنوانیله علی‌العجله کوندردی . علی‌اغا بغداده کیره‌مدی ؛ بکر صو باشینك « بزه پاشانك لزومی یوق » جوابیله عودته مجبور اولدی . بو خبر متعاقباً سلیمان پاشایه واصل اوله‌رق ، اوده باب همایونه بیلدیردی . او آنده ، دیاربکر والیسی حافظ پاشا ، عاصینك اوزرینه یورومك امریله سردار نصب اولندی . مرعش ، سیواس ، موصل ، کرکوك والیلری عسکرلری و کرد امراسی ایله برلکده حافظ پاشایه التحاق ایده‌جکلردی ؛ قاپیجی باشی ادریس اغا ، سلیمان پاشانك بغداد ایالتنده ابقاسنی متضمن خط همایون ایله سرداره قیلیچ ، قافتان کوتوردی. اوزمان دیاربکر خزینه‌سی دفترداری بولنان مورخ ابراهیم [پچوی]، حافظ پاشایه ، بو تشبثك نه قدر جرأتکارانه اولدیغنی، اکثریتی شیعی اولان بغداد خلقنك شهر قاپیلرینی هم مذهبلری بولنان عجملره آچیویرملرندن نه قدر قورقدیغی لازم کله‌جکنی حافظ پاشایه اخطار ایتمکه جسارت ایتدی ؛ لکن حافظ پاشا . صداقتلی بنده‌سنك ملاحظاتنه یالکز « بو ممکن دکلدر » سوزیله جواب ویردی دفتردار ، بودینك عصیان ایدن محافظلری والی فرهاد پاشانی اعدام ایتدکلری زمان، مراد ثالث ، عاصیلرك تأدیبنی امر ایتدکدن صوکره ، وزیر سنان پاشانك نصایح عاقلانه‌سی اوزرینه ، حدودك دشمنه تسلیم اولندیغنی کورمك قورقوسیله امرینی کری آلدیغنی اخطار ایلدیسه‌ده ، فائده‌سی اولمایوب ، حافظ‌پاشا بردفعه دها « بو ممکن دکلدر » دیه جواب ویرمکله اکتفا ایلدی [۱] .

حافظ پاشا دیاربکردن موصله توجه ایده‌رك ، بکلربکی کور حسین پاشانك امری آلتنده طوپلانمش اولان کردستان عسکری موصلده کندیسنه التحاق ایلدی ؛ سیواس والیسی طیار محمدپاشاده‌ایالتی عسکریله واصل‌اولمقده تأخر ایتمدی . عمادیه حاکمی سیدخان سفرشرفندن حصه‌داراولمق اوزره دعوت ایدلمش اولدیغندن، اوغلیله برابر حرکت ایده‌رك ، نینواخرابه‌لری قربنده یونس پیغمبرك مزاری قربنده‌چادر قوردی. سلیمان‌پاشا اوزمان کرکوکده بولنه‌رق، کرکوك‌والیسی‌بوستان پاشاعسکر طوپلایوردی . سردار موصلده مرعش واورفه سنجاقلری عسکرینه منتظر ایکن ، اردوده خسته‌لق تلفاتی موجب اولمقده ایدی . علت مستولیه‌یه طوتیلان طیار پاشا ، آبازه اوزرینه یورومکده بولنان سردار محمود پاشایه امداده مأمور اولدی . اوصیره‌ده حافظ پاشا خبر آلدیکه استانبولده کندی حقنده فنا

روایتلر دوران ایتمکده ، وعاصینك پارهسیله قازانیلهرق ، بغداد اوزرینه یورومك ایچون تردد کوسترمدیکی صورت عمومیهده ظن ایدلمکدهدر . محافظهٔ شرفنده حریص اولان سردار ، بو خبر اوزرینه ، سهران بکلری مصطفی وآبدال بکلر وبوستان وسلیمان پاشالرله برلکده ایلریه حرکت ایتمسی ایچون کور حسین پاشایه امر کوندرهرك ، کندیسیده کرکوکه دوغری یوله چیقدی . کور حسین پاشا فرقهسی بهروزهایلریلهدی ، واورادن آزکون ایچندهبغداده واردی. بونلراماماعظم ابوحنیفه تربهسی جوارنده چادر قوردیلر ؛ صو باشی بکری میدان محاربهسنه جلب ایتمك ایچون واقع اولان دعوت محقرانهلری جوابسز قالدی . متشبث اولدیغی قدر حیلهکار اولان بکر،عسکرینك حدت غلیانی تسکین چارهسنی بولهرق، پاشالرده عاصیی بکلهمکدن اوصانوب ، دجلهنك ساحل غربیسنده ضرب خیام ایتمکه کیتدیلر .

بکر ، دشمنك رجعتندن انتهاز فرصتله، بتون محافظلری آلهرق ، شهردن چیقدی ؛ عسکرینی نهرك ساحل شرقیسنه یرلشدیرهرك طوپلری عثمانلی اردوکاهنه بوزغونلق ویردی . پاشالر دجلهدن کری چکلمکه مجبور اولمریله ، عودتنده بغداد ابوابنی مسدود بولور قورقوسیله شهردن اوزاقلاشمغه جسارت ایدهمین بکر صو باشی ، کوکللولر اغاسی مصطفایی اوچ بیك کشی ایله آیروب ، تعقیبلرینه کوندردی . ایرتهسی کونی وقوعه کلن بر جنکده سلیمان پاشانك پیشداری مغلوب وطاغلمغه مجبور اولهرق ، کردلرك قوماندانی مصطفی بك میدان حربده مقتول اولدی . بو انهزامی و سهران بکنك وفاتنی خبر آلمسی اوزرینه ، بو آنه قدر کرکوکده قالمش بولنان حافظ پاشا سرعتلی مشیت ایله امداده شتاب ایلدی . خسته اولمسندن دولایی چادرندن چیقهمیان سلیمان پاشا ، کدخداسنی سرداره کوندردی ؛ بوستان ، کور حسین ، آبدال پاشالرك عسکریله کردستانك ارثی امراسی اولان یدی بك ، یعنی : خاز و بکی (شرف خان) ، اکیل بکی (مؤمن خان) ، ترجیل بکی (ابراهیم بك) ، پالو بکی (حسن بك) ، آرغنی بکی (باشی بویوك زاده علی بك) ، خرپوت بکی (ابراهیم بك) ، عمادیهبکی (سیدخان) (۱) دیالهنك اوته طرفنده چادر قوردیلر . قدری آغا وبوستان پاشا ، یدی طوپلق بربطاریه

(۱) بو عنوانلر [اکیل ، پالو ... الخ] کندی عددلرنجه کوچك ارثی عائلهلرکوستردیکی جهتله شایان دقتدر . [« خازو » ، الدهکی نعیما مطبوعنده « مزو » در.]

ایله ، شهرك قارشیسنده نهرك محافظه‌سنه مأمور ایدیلر . حافظ پاشا ، کور حسین وبوستان پاشالرله عمادیه بکنه ، باشقه بر کچیده قدر نهردن یوقاری چیقمه‌لرینی امر ایده‌رك ، کندیسی‌ده اردوسیله‌یاقیندن اونلری تعقیب ایتدی . بغداد عسکری پیشدار ایله محاربه‌یه کیریشمش ایدیلر ؛ لکن سردار میدان حربده کورینوب‌ده ، اوجه آبدال پاشا ایله قرارلشدیردیغی کبی ، بایراقلرینی آچه‌رق اشارت‌ویرنجه ، آبدال پاشانك طوپلری مظفریتی تأمین ایلدی . درت بیك عاصی جنك میدانده قالدی ؛ باشلری غالبك آیاقلری اوکنه آتیلدی . کور ، یاخود یك چشم حسین پاشا ، دوچار خوف اولان اهالینك قاپیلری آچه‌جغنده شبهه ایتمیه‌رك ، سرداری‌فراریلرك بغداده قدر تعقیبنه تشویق ایتدی ؛ لکن بو نصیحت مدبرانه ، برازاول‌دفتردار طرفندن سرد اولنان مطالعه کبی ، استحقار اولنه‌رق مظفر اردو استحکاملره چکلدی . حافظ پاشا ، اردو بکلرینه مکلف خلعتلر الباس وعسکره هر باش ایچون اوچدن اون آلتونه قدر بخشش توزیع ایلدی . اسیرلر ، باشلری کسلمك ایچون همان سیاست محلنه کوتورلمش ، وطلوع شمسدن غروبه قدر بیك یدی یوز باش حافظ پاشانك اوکنده پامال اولمش ایدی (۱) . ایرته‌سی صباح ، اردو بغداد اوزرینه یورومك امرینی آلدیغی صیره‌ده ، بغتةً ، سکبانلر ، بوستان پاشانك تحریکیله قیام وآدم باشنه اون غروش بخشش آلمادقجه کیتمیه‌جکلرینی بیان ایلدیلر . حافظ پاشا ، اردو بغداده داخل اولنجه ، عسکره دیرلك (۲) توزیع وضابطلره دها زیاده مکافات ایتمك وعدیله عسکری اقناع ایده‌جکنی امید ایدیوردی . عاصیلر ، کندی بایراغی آلتنه کلنلره‌اون‌غروش وعدینی متضمن بکرك بربیاننامه‌سنی کوسترەرك ، اولا امتناع ایلدیلر ؛ لکن نهایت بشر غروشه قناعت ایتدیلر . بغداد والیسی اولمق اوزره تعیین اولنان سلیمان پاشا ، ایرته‌سی کون‌وفات ایلدی . ینه اوکون حافظ پاشا بتون آردوسیله‌دجله‌یی کچدی ، « قوشلر قلعه‌سی » طرفندن شهری محاصره ایتدی . عنادنده مصر اولان بکر ، ناموسیله تسلیم اولمق ایچون وقوع بولان هردرلو

(۱) باشی وطوتساغی [مقتول واسیری] اولانلره اوچ التوندن اونه قدر ویرلدی . « دیلمرك جمله بویونلری اورلدی » بغداد یاندن اقشامه‌قدر بیك‌یدی‌یوز آدم دخی قتل‌اولندی . نعیمادن ، ص ۲۷۶ . (مترجم)

(۲) دیرلك کلمه‌سی انکلیزلرك « Living » کلمه‌سنك تمام مقابلیدر . [دیرلك ، بوراده مدار معیشت ، تخصیصات‌دیمکدر . حافظ‌پاشا عسکره دیرلك ، ضابطانه‌سنجاقلر وعداتمشدی].

تکلیفاتی رد ایلدی . خارجاً محاصرلر وداخلاً قحط ایله تضییق اولنه‌رق ، نهایت شاه عباسه ، کندیسنی عثمانلیلرك النـدن قورتاررسه بغدادی تسلیم ایده‌جکی وعدینی متضمن کاغد یازدی . اوقدر مهم برایالتی ضبط ایتمك ایچون فرصت کوزتمکده بولنمش، وخانلر خانی قارچغایی اوتوز بیك کشی ایله شهربان سمتنه کوندرمش اولان شاه ، صوفی قولی خان ایله عباس اغایی بکر ایچون مکتوب وعجم قاووغی (۱) ایله بغداده کوندرمکه شـتاب کوسترردی . معهذا ، بکر صوباشی ، حرکتنی آچیقدن آچیغه اورتـه‌یه قویمه‌دن ، بغدادی بربکلربکیله برلکده خصم مشترکه قارشی مدافعه تکلیفیله‌حافظ پاشایه برآدم کوندردی. حافظ‌پاشانك دیوانـنده ایلچی‌حاضر بولندیغی حالده ، بوستان پاشا « بغداد والیلکـنی بکا ویرك ! » دیه باغیردی ؛ ایلچی مردانه « سنی قبول ایتمزلر » جوابنی ویردی . مشهور بوستان پاشـا قیلیجنه ال اورمش اولدیغی حالده ، حسین پاشا قان دوکلمه‌مك ایچون آره‌لرینه کیردی (۲) . ایرتـه‌سی کون‌بکرك ایلچیسی اردویه عودتله، دیوانك تکلیفاتنه افندیسنك جوابنی کتیردی . بوجواب، آرتق بوندن صوکره بکلربکی‌قبول اولنه‌میه‌جغندن، بغدادك، جائز ایسه، کندیسنه ویرلمسندن عبارت ایدی. بنه اوزمان، بغداد ایچنه‌برعجم سفارتنك کلدیکی اردوده شایع‌اوله‌رق، متعاقباً قارچغایك (۳) ایلچیسنك حافظ پاشایه برمکتوب ایله اردو پیشکاهنه کلدیکی کورلدی . بومکتوبده ، بکرك شاهه تابع‌اولدیغی افاده‌سیله ، عثمانلی اردوسی ، انقطـاع صلحه سـبب اولمق ایستمدیکی حالده ، بغداد اوکندن اوزاقلاشمغه دعوت ایدیلیوردی . سردار جواباً دیدیکه : « بزایران اولکه‌سنده دکلز ؛ بورایه آنجق بر عاصیی تأدیب ایچون کلدك ؛ مأموریتمز ایکی حکومت آره‌سنده‌کی صاحی اخلال ایده‌مز. » ایلچی « آغه‌کیرن قوش آوجیی‌یه عائددر. » دیه جواب ویردی . سردار ، النی قیلیجنـه کوتوره‌رك ، « دیدیککز قوش بزم قضمزده‌در؛ سزك آغکـز ده قاچارسه بزتعقیب‌ایتمیز » دیدی. ایلچی سربستانه بر طور ایله « بیهوده سوزی براقه‌لم ، بغداد اوکندن اوزاقلاشیکـز ؛ یوقسه قارچغای خان سزی طرد ایتمه‌نك یولنی بیلیر » جوابنی اورتـه‌یه قویدی . حافظ پاشا « اکرصلح

(۱) « تاج ورقم »، نعیا . رقم ، مکتوب دیمکدر . (مترجم)
(۲) حسین پاشا « ادبکلی اوتور ، دیوانده ایلچی‌یه قیلیچ اولماز » دیمشدی (مترجم)
(۳) قارچیغای ترکجه‌در ؛ بیرنجی برقوش اوله‌جقدر . (مترجم)

نقض اولنورسه، اونك نقضی جزاسی سزك باشكزه دوشر » دیدی(۱) . سردار، بوسوزی متعاقب ایلچیيه رخصت‌ویردی ؛ اوده افندیسنه عودت ایلدی. اوصیره‌ده اوچ یوز ایرانینك خفیاً بغداده کیردیکنی ، صوفی قولی خانك ایلك امرده کندی اوزرینه یورومکه مهیا اولدیغنی حافظ پاشا استخبار ایتمش ایدی. قورقولو خبرلردن غریق اضطراب اولان سردار ، بغدادی عجملردن قورتارمق ایچون ، بکری والی یاپمق صورتیله ، عصیانینه شکل مقبولیت ویرمکدن باشقه چاره قالمادیغنی شورای حربه‌بیان ایلدی . بکرك آدمی علی آغا تکرار چاغیرلدی ، وجواب مطلوب ایله اعاده اولندی . لکن حافظ پاشا ، عاصی‌یی دیکر بر صورت تسویه‌یه ارضا ایلك امیدیله ، ایکی فرمان یازدیرمش ایدی ، که بونلر بکری رقه والیلکنه ، اوغلنی‌ده حله سنجاغنه تعیین ایدییوردی . بوخبرله کیدن عمادیه بکی سیدخان ، اولا احترام عظیم ایله قبول اولندی ؛ فقط مأموریتنی افاده‌یه باشلاینجه ، بکر سردارك‌تصورینی آکلایه‌رق ، حدت وشدت کوستردی ؛ خانك همان حضورنده توقیف اولنه‌رق ، باشنك کسلمسنی امر ایلدی . دفتردار عمر افندی ، بونك کندی خانه‌سنده کوز آلتنده بولندیرلمسنه بر چوق استرحاملرله استحصال موافقت ایده‌بیلدی . ایرتەسی کون‌حافظ پاشا، حیله‌سنك نەتیجهٔ مؤلمه‌یه منجر اولدیغنه مطلع اولەرق، محاصره‌یی یکی بر شدت ایله تکرار ایتمکه حاضرلندی . او صره‌ده اردویه ایکی مهم خبر کلدی : بری مراد رابعك جلوسینه (۲) سردارك ایران علیهنه کوندریلن اردونك

(۱) بومکالمەنك اصلی شودر: قارچغایك مکتوبی « بکر خان، شاهه دخیلدر ؛ صلحه مغایر وضع اولامق ایچون بغدادن کوچوب کیتملیسکز ، والا صلح بوزیلور » مألنده ایدی . حافظ پاشا دیدی‌که : بز اونلرك اولکەلرنده دکلز ؛ پادشاهك بر قولی عاصی اولدی ، حقندن کلمکه کلدك ؛ صلح نەیه بوزیله‌جق ؟ ایلچی — بکر صو باشی شاهدن استمداد ایتدی ؛ بر قوش بر چالی‌یه صیغینسه قورتیور ؛ بو ایسه شاه‌عجمدر . — الآن ، اوقوش بزم قفسمزده‌در ؛ اکر قورتیلوب سزك چالیکزه وارورسه، حفظ ایدك ، بزده طالب‌اولمایه‌لم [انی قیلیجنه کوتوردیکنی بیلمیورز] . ایلچی بوکا جواب بولەمیوب ، همان آشکاره دیدی‌که : والله، سوزك دوغروسی [یعنی آچیقجه‌سی] بودرکه یاقالقار ، کیدرسکز ، یاخود خانلر خانی قارچغای اوتوز بیك کشی ایله اوزریکزه کلمك مقرردر؛ حالا شهربانه کلمشدر ، وقتکزه حاضر اولیکز . حافظ پاشا — اونلر صلحی بوزارلرسه ، آل عثمان مقابله‌دن عاجز دکلدر ؛ جزالرینی کوررلر . نعیمادن ، تلخیص ص ۲۷۸ (مترجم)

(۲) شاعر اولان حافظ پاشا ، اوزمان مسروریت ظاهریه ایله : « تخت سعادتده صفا سلطان مرادکدر بوکون» غزلی سویلمش‌ایدی. نعیمانك الده‌کی مطبوعنده،ص۲۸۰،«بوکون» کلمەسنك دوشورلمش اولدیغی فذلکەنك مطبوعیله (ج ۲ ، ص ٤٤ ، طبع استانبول) مقابله‌دن آکلاشیلیر. حال‌بوکه فذلکەنك ینه اوصحیفه‌سنده وآز یوقاریده دخی‌بر قاچ سطرك دوشورلدیکی سیاق وقایعدن نمایان اولور . فسبحان الله ! (مترجم)

باش قوماندانلغنده ابقاسنی معلن ، دیکری بغداددہ شاه حسابنه والی اعلان اولنان بکرك سکه‌یی متبوع جدیدی نامنه ضرب ایتدیرمکده اولدیغنی متضمن ایدی. اوزون اوزادیه تعویقلرندن نادم اولمغه باشلامش اولان حافظ پاشا ، درحال فوق‌العاده بر مجلس طوپلایه‌رق آرتق‌رد ایده‌مدیکنی قبوله قرار ویردی . بونك اوزرینه ، خرپوت‌بکی، بکرك سلطان‌مراد رابعك نامنه شهرك والیلکنه تعیین و«دارالسلام»نامیله یاد اولنان بو بلدهٔ قدیمه‌نك محافظه‌سی کندیسنه تودیع ایدلدیکنی حاوی بر فرمانی حامل اوله‌رق بغداده توجه ایلدی (۱) .

بکر صو باشی — بوندن صوکره بکر پاشا دیه‌جکز — عثمانلی مأموریله ملاقاتی اوزرینه ، عجملری دعوت ایتمش اولمسنه ندامت ایتدی . جواب قطعی ویرمسی ایچون تضییق ایدن صوفی قولی خان ایلچیلرینه فوق‌العاده اکرامدن صوکره، کندیلرینه شویولده سوزلرله رخصت ویردی : « شاهك وخانك عمرلری مزداد اولسون ! بزی عثمانلیلرك تضییقندن قورتاردیکز ؛ آره‌مزده قومشولق حقی معلومدر ؛ قومشویه یاردیم پادشاهلرك لازمهٔ مروتیدر . بز شاهك ادنا بنده‌سی‌یز ، هدایای فقیرانه‌مزله خزینه‌مزی شاهه ایصال و عبودیتمزی عرض ایدیکز». صوفی قولی خان،عاصینك بواستهزای بی ادبانه‌سندن منفعل اوله‌رق (۲)، بکرك پادشاه ایله ائتلافنی متبوعنه اشعاره مسارعت کوستردیکی صیره‌ده ، یکی پاشا عجم شاهی طرفندن کوندریلن تاج مفخرت آوری حامل اوچ یوز کیشی‌یی حضورینه جلب، ایله بونشانهٔ توجه شاهی‌یی پامال استحقارایلدی؛ اوندن‌صوکره ، جمله‌سنی باش آشاغی برجك دیوارلرینه آصدیردی . بر طرفدن‌ده والیلکنی بغداد سوقاقلرنده اعلان ایتدیکی کبی ، خلقك امنیتنی آرتیرمق ایچون بغدادن تباعدینی رجا ایتمك اوزره ، حافظ پاشایه استرحام‌ایله مالی بر عریضه کوندردی . ایکی قیمتدار پانتالون (۳)ایله ایکی کوزل آتی‌ده عریضه‌سنه ترفیق ایلدی. ایرته‌سی کون حافظ پاشا موصله متوجهاً حرکت ایتدی ؛ انجق امام موسی تربه‌سی

(۱) نعیما ، فذلکه ، پچوی ، حسن بك زاده .

(۲) نعیما (صفی قولی) تسمیه ایدر . (مترجم)

(۳) هامه‌رك ایکی‌پانتالون دیدیکی « ایکی طونلق‌قطیفه »در ؛ طون‌علی‌الاطلاق‌لباسدر ؛ نصل که « آتلی ، طونلو افندی » دینیلیر ، ولباس فاخر الباس ایتمك معناسنه « دوناتمق » قوللانیلیر . « مزین » ،« مجهز » دیمك اولان دونانما دخی بواصلدندر . (مترجم) .

جوارنده‌کی اردوکاهنی ترك ایتمش ایدی ، که قار چغای ، بغداد اوکنده عرض وجود ایله، والیٔ جدیدی انجاز وعده دعوت ایتدی (۱) . بکر ایلك ویردیکی جوابی تکرارایتدی ؛ عجملرك محبوبه اولدقلری یول مصرفی ایچون‌اون قطار دوه واون بیك غروش تکلیف ایتمکله برابر، بغدادی اون عجم شاهی کلسه ویرمیه‌جکنی علاوه ایلدی . بالای استحکاماتدن آتیلان برقاچ طوپ ، ایرانیلری تباعده اجبار ایتدی . بکر پاشا کندیسنی تهدید ایدن تعرضی حافظ پاشایه بیلدیرمسیله ، سردارك قاپیجی‌باشی عثمان‌قوماندەسنده کوندردیکی برقافله ارزاق ، ایران اردوسنك وصولندن اول شهره کیره‌بیلدی . سرعتله کلمکده اولان شاه ، حرکتنك اون دردنجی کونی بغداد اوکنده کورندی. بکربونی همان حافظ پاشایه ، اوده‌صدراعظم کمانکش علی پاشایه اشعار ایلدی ؛ فقط علی پاشا هیچ اهمیت ویرمدی (۲) . بکرك اشعارات مکرره‌سی اوزرینه ، حافظ پاشا کور حسینی بلدهٔ محصوره‌نك امدادینه کوندردی ؛ کندیسی‌ده دیار بکرك آبازه طرفندن محاصره‌سنی اوکرنه‌رك ، ماردینه دوغرولدی. کور حسین، قار چغای فرقه‌سنك علی‌الغفله بر هجومنه اوغرایه‌رق، قزل خانه‌قاپاندی ، که دجله‌دن اوزاق اولدیغی کبی ، اورته‌سنده قازیلان قیودن‌ده آجی برصوچیقدی . قار چغای ، عثمانیلرك بکلربکی اولمق صفتیله کندیسیله تجدید صلحه حاضر اولدیغنی حسین پاشایه بیلدیردی . فرط اعتماد کوسترن پاشا (۳) ، بوخبره آلدانه‌رق، اشیاسنی‌موصله ارسال وباشلانیلان مذاکره‌دن سرداری خبردار ایتدی . حافظ پاشا ، موقعندن چیقمامسنی ، و هیچ اولمازسه کیجه ترك ایتمسنی درحال جواباً بیلدیردی ؛ فقط بو اخطار کچ کلدیکی ایچون بر تأثیری اولمادی . زواللی حسین پاشا، کمال امنیت ایله موقع مذاکره‌یه کیتکمکده ایکن ، آدملرینك

(۱) عجملر «بکر» اسمندن خوشلانمادقلری‌جهتله، دوباشینك آدینی دکشدیرمشلردی. نعیمایه نظراً ، ص ۲۸۲ ، قار چغای بکره شویله بر کاغد کوندرمش : « جناب امارتمآب عطا خان ، دامت دولته . مقدما کوزلجه شاهه ادمکز کلوب، بغدادی بزه ویریرم ، آدم کوندریکز دیمکله، بزی تعیین ایلدی؛ حالا کلدك ، اوزریکزه آل عثماندن کلن‌عسکر دخی بزم کله‌جکمزی خبر آلوب ، خوفزدن قاچوب فرار ایتمشلر ؛ کلوب ، بزمله مشرف اولوب بغدادی تسلیم ایده‌سز ! » (مترجم)

(۲) نعیما ، فذلکه .

(۳) حسین پاشا شجیع ونامدار برچرکس ایدی؛ ساده‌دللکی جهتله هرکسی‌ده کندی کبی یلان سویلمز صانیردی . نعیمادن ، ص ۲۸٤ . (مترجم)

اکثریسیله برابر اعدام وباشلری عجم شاهنك اردوسنه ارسال اولندی ؛ لکن شاه ، حقیقی یاخود جعلی حدت کوسترهرك صاغ براقلمش اولان اون بش اسیری آزاد ایلدی . بو خبر مؤلم ، متعاقباً ماردینه واصل اولدیغی کبی ، بکر پاشاده محصورلرك اللی درت لغم بولمش اولدقلرینی وفقط شهرده بیهجك آزالدیغنی یازدی (۱). حافظ پاشا بوکا دائر اولان مکتوبلری صدراعظمه کوندردی ایسهده، اولکیلر کبی تأثیرسز قالدی ؛ سردارده جوابه انتظاراً ، ماردینده توقف ایلدی . محاصرهنك اوچنجی آیی باشلامقده ، شهر حیوانات اهلیه اکلنه مجبوریت کورمکده ایدی. اهالیدن بر طاقمی عجملر طرفنه کچمش ایدیلر ؛ بونلردن والیه قرابتی اولان درویش ورحمان نامنده (۲) ایکی کیشی قلعهنك مدافعهسنه مأمور بولنان بکر صو باشی زاده محمد ایله عجملر آرهسنده مناسبت خفیه‌یه وساطت ایدیورلردی . خائن محمد ، کوندریلن بغداد ایالتی منشوری اوزرینه ، بغداد قاپیلرینی ایرتهسی کیجهنك ابتدالرنده عجملره کشاد ایدهجکنی وعد ایلدی (٥ صفر ۱۰۳۳ — ۲۸ تشرین ثانی ۱٦۲۳) . ایرتهسی صباح قلعه بدنلری اوزرنده عجم کوسلری چالنمقده ، بر طرفدن ده دلاللر شویله ندا ایتمکده ایدی : « مملکت شاهکدر ؛ عسکردن ، شهرلیدن ، خلقدن کیمسه یرندن قیملداماسین . غالب عفو عمومی احسان ایدیور ؛ چارشیلر آچیلهجق ؛ سنی، شیعی هیچ برکیمسه مذهبدن طولایی رنجیده ایدلیهجکدر . »

فی‌الحقیقه بلدهٔ جسیمهنك ایچنده سکونك حکم فرما اولمسی تأخر ایتمدی . بکر پاشا ایله قارداشی دفتردار عمر،غالبك حضورینه کوتوریلهرك ، محمدی شاهك یانده اوتورر بولدیلر (۳) . اولادلق حسنی غائب ایتمش اولان بواوغل باباسنی ، تحقیرات لئیمانه‌یه هدف ایدهرك، ویردیکی سوزده دورمامسندن دولایی‌لوم ایتدی ، وحیاتنی

(۱) « بابل شهری یکرمی بش بیك ایرانلی طرفندن محصوردر ... بابلك محصوریتی روایتی تأید ایدیور. قافیس [حافظ پاشا] مغلوب اولمشدر . ایرانه اعلان حرب اولندیغی عجم ایلچیسنه بیلدیرلمشدر » شباط ۱٦۲٤ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) درویش صو باشی . رحمانی بلوك باشی . نعیما . ۲۸٦ . (مترجم)

(۳) شاه ، بکر صوباشی‌یه : « نیچون بویله یمان ایش ایتدك ؟ » دیدکده، صوباشی : « شاهم ، یمان ایشی بن ایتدم ، بو ولدزنا ایتدی » جوابنی ویرمشدی . نعیمادن ، ص۲۸۷ . (مترجم)

قورتارمق ایسترسه خزینه‌لرینی تسلیم ایتمسنی نصیحت ایلدی . بکر بو ملاقاتدن چیقنجه زنجیرلره اورلدی (۱) .

ایرته‌سی کون بتون نفوس اهالی تحریر اولندی ؛ تأمین آسایش بهانهٔ اغفالیله بتون سلاحلر طوپلانلدی . ایکی کون صوکره ، سلاحلری آلنمش اولان عسکر غالب عجملرك محافظه‌سی آلتنه وضع ، خانه‌لرك قاپیلری تختیم ، کافهٔ اموالك دفتری ترتیب ، صاحبلری محبسلره القا ایدلدی . یدنجی کون ابواب شهر سد اولنه‌رق ، شاهك بربیانامه‌سی ، مالارینی اورته‌یه چیقارملری ایچون ندی کرن اشکنجه‌یه قونلمرینی امر ایتدی . اسیرلرك اکثریسی اشکنجه ایچنده تسلیم روح ایتدیلر ؛ حیاتده قالانلرك ده اعضاسنه نقصان کلمشیدی . غالب ، بغدادی اهالیسنك قانله غرق ایتمك ایستیوردی ؛ لکن بغداد نقیب‌الشرفاسی وامام حسین تربه‌سنك محافظی سید دراجك کلمات مرحمت‌کارانه‌سی بو نیت وحشیانه‌نك اجراسنه مانع اولدی . بوایرانیٔ فضیلت‌کار ، شیعیلری عفو ایتدیرمسی اوزرینه (۲) ، غالب ایچون بونلرك بر دفتر عمومیسنی تنظیم ، ایله بر چوق سنیلری‌ده محب علی اولمق اوزره ادخال ایلدی ؛ دفتره کیرمینلر ایسه صوك شخصه قدر قتل عام ایدلدی . بغداد قاضیسی عمر نوری افندی و جامع کبیر واعظی محمد افندی ، عمر و عثمانه سب ایتملری تکلیف اولندیغی حالده ، بو ایکی بیوك خلیفهٔ اسلامك نامارینی تحقیره بدل ، شاهه لعنت ایلدکارندن غالب اظهار غضب ایله ، بونلری چکه‌لرندن کچیرتدیکی بر ایپ ایله خرما اغاجنه صلب ایتدیره‌رك ، بتون علی محبلرینی‌ده بو « ضلالت‌رهینلرك » اوزرینه قورشون آتمغه دعوت ایلدی . ایکی شهید ، متعاقباً ، وجودلری توفك دانه‌لریله دلنمش اولهرق تسلیم روح ایتدیلر . بکر ، برتیمور قفسه قونیلهرق آلتی کون آلتی کیجه فاصله‌سز اشکنجه ایدلدی ؛ یدنجی کون خزینه‌لرینك صاقلی اولدیغی یری سویلتمك ایچون بربیوك آتشك اوزرینه اوزاتدیلر . آلچاق محمد ، غالبك یانینده ، النده بر قدح ، باباسنك اشکنجه‌سنی تماشا ایدردی . نهایت جلادلر ، قربانلرینی

(۱) نعیما ، فذلکه .

(۲) سید دراج ، شاهه « بش آلتی بیك عسکرك مالارینی آلدیکز : بوقدر خلق [عسکر وشهرلی] نه یاپه‌جقسکز ؟ » دیه‌رك ، « اولدیره‌جکم » جوابنی آلمنی اوزرینه ، « بونلرك ایچنده پك‌چوق شیعی واردر » دیمش ، واونلرك ترکنه موافقت آلمش ایدی . دفتری توسیع ایله ممکن اولدیغی قدرینی قورتاردی . نعیمادن . (مترجم)

زفت‌ایله مالی بر صندالك ایچنه باغلایه‌رق ، آتش ایچنده بولونان بوصندالی دجله‌نك جریانینه تسلیم ایلدیلر. خیاتی بغدادی عثمانلیلر الندن چیقارمش اولان بکرملعونی، بتون بغدادلیلرك قارشیسنده ، محمد اغا حقنده یاپدینی اشکنجه‌نك عینیله اتمام حیات ایتدی . اوغلی محمدك حسیات طبیعیه‌به منافی حرکتی شاهی‌ده تنفیر ایلدیکندن ، خراسانه نفی ایدیله‌رك ، فرار ایچون واقع اولان تشبث بی ثمره‌سی اوزرینه قتلی تأخر ایتمدی . غالب ، امام اعظم ابوحنیفه وشیخ عبدالقادر کیلانی تربه‌لرینك هدمنی امر ایتدی ؛ بونلرك کموشدن معمول قندیللرینی ، مسمارلرینی ، قاپیلرینی ، دیکر تزییناتنی هپ آلدی (١). بغداد حکومتنی صاری‌خانه ویردی ، جوارده‌کی کرد و عربلری ، تهدیدی متضمن نامه‌لرله اطاعته دعوت ایلدی . قارچغای خان‌ده ماردینه قدر استکشافه مأمور اولدی . قارچغایك سواریلری نصیبین وادیسنه اینه‌رك ، یالکز شقاقی عشیرتندن ایکی بیك قویون آلدقلری‌صیره‌ده، طی قبیله‌سنك (که عربستانك اك سماحتلی قهرمانی اولان حاتم طیك منسوب اولدینی عشیرتدر) عربلری یوزقدر کزیده سواریلریله عجم اردوسندن ایکی یوز قدر دوه ودیکر یوك حیواناتی آلوب ماردینه کتیردیلر (٢) . بو آره‌لق شاه ، امام علی وحسین تربه‌لرینی زیارته کیتمش ایدی . مرقد حسینك قارشیسنده بر کاسه شراب ایستر ؛ آنجق تربه‌دار سید دراجك حضورنده شرع اسلامه مغایر حرکته‌جرأت ایده‌میه‌رك ، کاسه‌یی برمدت‌النده طوتدقدن صوکره اعاده‌ایدر (٣) . « بو طرفلرده سنی وارمیدر ؟ » دیه سؤالنه، سید « یالکز قونیه‌دن کلمه بر اختیار واردر . » جوابنی ویردیکندن ، شاه استخفاف ایله ، « بر کشی نه یاپه‌بیلیر ؟ » دیه‌رك ، اوکا ایلشمدی .

حافظ‌پاشا، بغدادك ضبطی‌خبری اوزرینه ، ماردیندن دیاربکره‌دوغری چکلمش اولدینی جهتله شاه ، قاسم خانی کرکوك وموصله قارشی کوندردی . کرکوك بکلربکی بوستان پاشا ، قلعه‌نك مقاومت ایده‌میه‌جکنی بیلدیکندن، دیاربکره رجعت ایتمش ، موصل‌ده قیصه برمقاومتی متعاقب کور حسین پاشانك قارداشی طرفندن

(١) نعیما ، فذلکه .

(٢) پچوی .

(٣) ساقیسندن « چاقر » ایستر،که چاقر کاسهٔ خمردن‌عبارتدر. نعیمادن. غالبا «چاقرکیف» تعبیری بر « چاقر ایچمش » دیمك اولەجقدر . (مترجم)

تسلیم ایدلمش ایدی . قاسم خان ، دیار بکرلیلرك صداقتلرینی دوچار تزلزل ایتمکه چالیشیرکن ، حافظ پاشا قلعه‌یه طوپ ادخال ایلمکده ، وطاغ قاپیسندن روم قاپیسنه(۱)قدر یکی براستحکام انشا ایتدیرمکده ایدی. بووقایع صیره‌سنده ایدی،که استانبولدن ، ماردین وویوده‌لغنی آلمش اولان کوچك احمد نامنده شجاعتلی بر ارناوود کلدی ؛ حافظ پاشاده وزیر اعظمدن ، موصل اوزرینه یورومك ایچون امر آلدی . احمد آغا بش‌یوز سکبان ایله اوکدن کیتدی ؛ عجملر اونی کورنجه قاچدقلرندن ، شهری سکون ایله ضبط ایتدی . سنجار بکی حاجی بك محصورلرك امدادینه کچ یتشمش اولدیغندن ، احمد آغا حاجی‌بکی قلعه بدننه آصه‌رق، سنجارك یکننه توجیهی عرض ایتدی. سردارك اشعاری اوزرینه تکلیفی قبول اولندی (۲). مورخ ابراهیم‌ده ، حافظ پاشادن بکلر بکی پایه‌سیله (۳) رقه حکومتنی آلدی (٤) .

بغداد ، امداد یتشدیرلمدیکی ایچون دشمن اللرینه دوشدیکی‌صیره‌ده ، صدراعظم مخاطره‌لی بر رقیبی اولان ببر محمد پاشایی اورته‌دن قالدیرمقدن باشقه بر شی دوشونمیوردی . سلطان عثمان زماننده بوستانجی باشیلقده ، یعنی سرای محافظلغنده بولنه‌رق ، صوکره مصر والیلکنه تعیین اولنمش اولان محمد پاشا وقعهٔ عثمانیه‌یی متعاقب مصردن معزول اولمسیله ، اشیاسنی قاره‌حصار صاحبده براقوب خفیاً استانبوله کلمش ، ومره‌نك مدت صدارتنجه مخفی قالمش ایدی . کمانکش وزیر اعظم اولنجه ، ببرمحمد شام والیلکنه وازوقت صوکره بودین والیلکنه نصب ایدلدی . سپاهیلر ،

(۱) هامه‌ر،دیاربکرك برقاپیسنك اسمی اولان بوکله‌یی یونانی معناسنهGrecque ایله ترجمه ایتمش ایسه‌ده ، « روم قاپیسی » خطهٔ رومه دوغری آچیلان قاپی دیمك اولهجقدر . (مترجم)

(۲) نعیما ، فذلکه .

(۳) « حافظ‌پاشا ، بوفقیره قرمان پایه‌سیله رقه بکلر بکلیکن ویروب، ایکی یوز سکبان ایله ماردین محافظه‌سنه کوندردی . » پچوی ، ج ۲ ، ص ۳۹٤ . « قرمان پایه‌سی »قرمان بکلر بکلکی درجه‌سی دیمك کبی کورینورسه‌ده ، ابراهیم‌افندی‌یه سردارك توجیه ایلدیکی‌بوپایه ایله پاشا عنوانی ویرلمه‌مش، یاخود رتبهٔملکیه مؤخرا رتبهٔ قلمیه‌یه تحویل ایدلمش‌اولهجقدر،که صوکره «افندی» عنوانیله دفتردارلقلرده استخدام اولنمشدر . (مترجم)

(٤) پچوی [استانبول طبعی ، ص ۳۹۵] بوراده [ماردینده بولندیغی زمانك وقایع مضحکه‌سندن اولمق اوزره] بر کرد قاریسیله بر عجم آره‌سنده‌کی حیلهٔ عاشقانه‌یی حکایه ایدر ؛ قاری ، عجمله متفقاً قوجه‌سنی اولدورمك ایستدیکی حالده ، صادق برقاره کوپك مانع اولمشدر. [پچوی بومناسبتله «سك‌وفادارد ندارد زن‌وفا» مصراعنی‌وحضرت علینك‌خصال‌عشرهٔ کلبدن اولمق اوزره « یأخذ العدو ویترك‌الصدیق » بیورمش اولدیغنی ایراد ایلیور.]

ببرك اسکی خدمتلرنده [بوستانجی باشیلغنده] کوستردیکی شدتی تخطراله، بو توجیهدن تلاش ایدر کورندکلرندن، والیٔ جدید خدمتکارلرندن ایکی کیسه‌یی بونلره یکرمی بیك آلتون توزیعنه مأمور ایتدی . صداقتسز خدمتکارلر، بواچه‌نك نصفنی طاغیدوب ، نصف دیکرینی بلع ایتدیلر ؛ ببر محمدك غضبندن قورتلمق ایچون ولی نعمتلرینی خائنانه محو ایتمکدن باشقه چاره بوله‌میه‌رق ، سپاهیلره ، پاشالرینك ویردیکی پاره‌لری کری ایستدیکنی سویلدیلر . برشی اعاده ایتمه‌مکه قرار ویرمش اولان سپاهیلر وزیراعظمه شکایتله ، ببری کندیلرینی فتنه‌یه تحریك ایتمش ، وطغیانلرندن استفاده ایده‌رك ، صدارته کلمك آرزوسنده بولنمش اولمقله اتهام ایلدیلر. کمانکش علی پاشا ، نیاتنی آکلامق اوزره ، قاین پدری روم ایلی قاضی عسکری بوستان زاده‌یی همان ببره کوندردی . بونلر قونوشورلرکن ، قاضی عسکر ، عمامه‌سندن اشارات جفریه‌یی حاوی برکاغد چیقاره‌رق : « چوقدن بری موفقیتله تحصیل ایتدیکم علم نجوم وجفرسزك خدمت وزارت عظماده دامادیمه خلف اوله‌جغکزی کوستریور » دیدی . ببر اولا انکار ایتدی ؛ لکن خائن اختیار تبریکاتنده اصرار ایلدیکی ایچون ببر ، سوزی کسمك اوزره : « مقدر ایسه خیراوله ! » دیدی (١). وزیراعظم نتیجهٔ مکالمه‌دن خبردار اولهرق، عسکره پاره طاغتمق صورتیله فتنه چیقارمغه چالیشیر برپاشانك ازالهسی وجوبنی پادشاهه عرض ایتمکه استعجال کوستردی . بونك اوزرینه محمد پاشا ، برلکده حضورشاهانه‌یه چیقمق اوزره کله‌جك دیوان کونی(٢) صدراعظمك قوناغنده بولنمغه دعوت ایدلدکده، قورتلق مقصدیله ، اوتوز بیك زه‌کینی آله‌رق، حضورشاهانه‌یه کیتمش ایسه‌ده ، همان اعدامی ایچون ارادهٔ پادشاهی صادر ارلدی . ینه اوکون ، باش دفتردار عزل وحبس اولندی . ١٤ تشرین اول ١٦٢٣ .»

(١) روئه ، ص ١٨١ ، ٣ (١٣) تشرین اول . وندیك خلاصه‌سنك فقرهٔ آتیه‌سی ، مورخك طرفکیرلکنی صورت کافیه‌ده واضح اولهرق کوسترر : «کوچك بایرامده (٥ تشرین اول) بودین والیسی محمدپاشانك بونی اورلدی ؛ چونکه ، عزیمتنه دائر الدینی امره رغماً ، صدراعظم اولق نیتیله ، عسکری عصیانه تشویق ایدیوردی . پادشاه طرفندن دعوت ایدلدکده، قورتلق مقصدیله ، اوتوز بیك زه‌کینی آله‌رق، حضورشاهانه‌یه کیتمش ایسه‌ده ، همان اعدامی ایچون ارادهٔ پادشاهی صادر ارلدی . ینه اوکون ، باش دفتردار عزل وحبس اولندی . ١٤ تشرین اول ١٦٢٣ .»

(٢)قربان بایرامی اولق مناسبتیله ؛ نصلکه زیرده ١٠ ذی‌الحجه تاریخندن اکلاشیلیر ؛ هامه‌رك فرانسزجه سنده ١٠ ذی‌الحجه یرینه ١٠ ذی‌القعده دینلمسی — آلمانجه‌سنه مغایر اولهرق یاپلمش — برسهودر (مترجم)

صدر اعظم ، حضور شاهانه‌یه چیقمه‌دن اول بوستانجیلری طوپلایه‌رق : « پادشاه ، برمجرمك قتلنی اراده ایتدی ؛ بوامری ایچکزدن کیم یاپار ؟ » دیمش ایدی . ببرمحمدك الك غیرتلی چراقلرندن اولان بوستانجی قاره محمود ، بوارادهٔ کندیسنك خصماسندن باب همایونده محبوس برشخصه متعلقدر ظنیله ، اوخدمتی درعهده ایلدی ؛ دیکر برقاچ کیشی ایله برلکده محمد پاشانك نزدشاهانه‌یه داخل اولمق ایچون چیقه‌جغی مردیونك ایاغنده کیزله‌نلدی . ببر مردیوندن چیقنجه، وزیراعظم یوقاری قاپیدن ظهور ایله، تحقیراته باشلادی، ونهایت ببرك کوکسنه‌شدتلی برمشته اوره‌رق یووارلادی. قرارلاشدیرلمش براشارت اولان شوحرکت اوزرینه بوستانجیلر صاقالاندقلری یردن چیقدیلر . قاره محمود ، افندیسنی کورنجه تردد ایلدی ؛ لکن رجعته زمان اولمادیغندن ، قاتلی امر اجرا اولندی (۱۰ ذی‌الحجه ۱۰۳۲ــ۵ تشرین اول ۱۶۲۳) . مراد رابع دور سلطنتنی غرق خون ایده‌جك حسابسز قتللرك برنجی ایشته شو صورتله وقوعه کلدی .

برقاچ کون صوکره یکی چریلر ــ آلتی آی مقدم جلوس بخششی طلب ایتدکلری کبی ــ متحکمانه اغالرینك عزلنی ایستیه‌رك، طغیان‌ایلدیلر. پادشاه،موافقته مجبوریت کوردی؛ یکی‌چری آغاسی بایرام‌اغا که ــ سلطان‌مرادك انشته‌سیدر ــ منصبنی غائب ایتمسندن‌دولایی زنکین خاصلرله تطییب‌ایدیله‌رك (۱)، برینه میرآخور خسرو تعیین اولندی (ربیع‌الاول ۱۰۳۳ ــ شباط ۱۶۲۴) . مفتی یکی چریلره نطق ایرادایله ، بعدما آسایش عامه‌یی اخلال ایتمه‌جکلرینه وعد آلدی. سپاهیلری عصیانه تشویق ایدن قواله بکی ــ ذات شاهانه قفسدن تماشا ایتمکده اولدیغی حالده (۲) ــ دیوانك اورته‌سنده باشی کسلدی (۳) .

(۱) فذلکه‌یه نظراً دیوان همایونده وزیر اولدی. بو ، نفعینك‌قتلندن دولایی ضیاپاشانك شاعرانه دیلیه‌میه‌جك برصورتده تحقیر ، وکمال‌بکك مدافعه ایتدیکی بایرام پاشادر . (مترجم)

(۲) آرسلان آلپشدیریلیور . (مترجم)

(۳) «یکی‌چریلر آیاقلانه‌رق، اغالرینك‌عزلنی‌ایسته‌دیلر. پادشاه چوقه‌دارینی (سلحداریی) تعیین ایتدی . عسکرك تسکینی ایچون مفتی نطق ایراد ایتدی ؛ یکی چریلرك وسپاهیلرك مطالبنی واطاعته حاضر اولدقلرینی متضمن برحجت یازدی . قواله‌بکی ، سپاهیلری عصیانه تشویق ایتمش اولمسندن دولایی ، پنجره‌نك آرقه‌سنده بولنان ذات شاهانه‌نك کوزی اوکنده باشی کسلدی . » ۱۷ شباط ، وندیك خلاصه‌سی . نعیماده بوقیام محرمده کوسترلمشدر، که اوچ‌آی اول دیمکدر . وندیك خلاصه‌سنك تاریخنه نظراً ، بوآچیق برسهودر ؛ آنجق وندیك خلاصه‌سی‌ده بغدادك ضبطی ، تاریخ وقوعندن مؤخر کوسترر .

برآی صوکره ، صدر اعظم ، مفتی اسعد افندی وکانکشك مصردن کتیرتمش اولدیغی اسکی قیزلر آغاسی مصطفی اغا قوتیله بیقلدی. مفتی ، مقامنی بوستان زاده‌یه ویرمك ایچون کانکش پاشانك آن مناسب کوزتمکده اولدیغنی پك ایی بیلدیکندن ، خصمنك شدت وارتکابنی پادشاهه یتشدیرمك ایچون فرصت فوت ایتمزدی ؛ حتی برکون وزیر اعظم علیهنه برفتوای اعدام یازدیسه‌ده ، قارداشی صالح افندی بوفتوایی ییرتدی . کانکش اسکی قیزلر اغاسنی جاب ایتمك ایستدیکی زمان تلخیص نویسی بولنان علی اغا نامنده برعاقل بونی یاپمامسنی اخطار ایله ، پاشانك اصراری اوزرینه ،احتیاطکاراختیار دیدیکه : « دشمنك باقی پاشایی دفتردار یاپه دیدم ، یاپدك ؛ سپاه زوربه‌لری ایچنده برفتنه انکیز اولان فریدونی مقابله‌جی تعیین ایتمه‌دیدم ، ایتدك ؛ شمدی‌ده خائن طواشی‌یی کتیریورسك ؛ او ایسه سنکله متفق اوله‌مایه‌جق ، دشمنلرك سنی محو ایده‌جکدر (۱) » . علی اغانك کشف فلاکت نماسی تحقق ایتمکده کیچ قالمادی . وزیر ، مفتی ایله خوش کچینه‌مدیکی کبی، قیزلر اغاسیله‌ده اویوشه‌مادی ؛ مفتینك دفعی آرزوسنده بولنان علی پاشا ، اسعد افندینك چکلمك ایستدیکنی پادشاهه ایما ایلدی . سلطان مراد ، تحقیق کیفیت ایتمك ایستیه‌رك، مفتینك لساننندن اوسوزك عکسنی ایشتدی. هرطرفدن کلن عرض محضرلرده دولتك حالی حزن‌آور رنکلرده تصویر ایدیلیوردی . آبازه عصیان تام حالنده ، مصرك اطاعتی متزلزل، عجملر حدود اوزرنده، اناطولی عصیان‌ایچنده، پای تخت ذخیره‌سز ، عسکر انتظامسز ، مسکوکات اعتبارسز ، خزینه خراب کوستریلیوردی . لکن ، کانکش پاشانك نفس واپسینده بولنان نفوذی ، کمال اهتمام ایله اخفا ایلدیکی بغدادك سقوطی خبری پادشاهه واصل اولنجه ، صوك ضربه ایله مصاب اولدی . وزیر اعظم اوکیجه سرایه دعوت اولنه‌رق، باشی

(۱) علی‌اغا شویله دیمش اولدیغنی ، نعیما ، ج ۲ ، ص ۲۹۷ ، قید ایدیور : « اوچ نسنه‌یی بن منع‌ایتدم ؛ سوزم دیکلمیوب ، مصر اولدك . بری بوکه باقی پاشا دشمنك ایکن دفترداریمه دیدم ، ایتدك ؛ وفریدونکه زوربهٔ سپاه ایچنده برفتنه انکیزدر . مقابله‌جی ایتمه دیدم ، ایتدك ؛ حالا مصطفی اغایی مصردن کتورتمه‌دیدم ، مصر اولدك ؛ بن‌خیر ایده‌یم صاندم ، اسله‌مه‌دك . » (مترجم)

کسلدی؛ خزینه‌لری مصادره ایدلدی (۱). مهر همایون، پادشاهك اسکی امیراخوری ومؤخراً شام والیسی اولان اختیار چرکس محمد پاشایه تودیع اولندی؛ محمد پاشا بوخاطرولی خدمتی ایستمیه‌رك قبول ایتدی؛ عاصی آبازه اوزرینه سردارلق عنوانی‌ده صدارتله برابر توجیه ولندی (۱۴جمادی‌الاخری ۱۰۳۳ — ۳ نیسان ۱۶۲۴)(۲). یکی چریلره پیشوا اولق ارزوسنده بولنان، وقائم مقاملغه کوزدیکمکله اتهام‌ایدلمکده بولنمش اولان مره حسین اخناقه محکوم اولدی (اغستوس۱۶۲۴) ؛ اقامتکاهنده الی بیك دوقه، قیمتدار طاشلرله مزین بر قیلیچ بولندی (۳). بووقایع اوزرینه، خلق ممنون ایتمك ایچون، پاره رایجی یکی برامر ایله تنظیم اولنه‌رق، دوقه‌نك قیمتی یوزیکرمی اقچه، غروشك سکسان اقچه اولق اوزره تعیین ایدلدی (٤). ایکی کون صوکره، پادشاه — بوغازك قازاقلر طرفندن تخریب اولنان صاغ‌ساحلی اهالیسنك اوازهٔ مأیوسیتی آره‌سنده — استانبولدن چیقدی (٥).

(۱) « علی‌پاشا سرایده آلیقونلدی؛ نقود واموالنك دفتری یاپیله‌رق، یدی‌یوزبیك استودی‌یه بالغ اولدی. اسباب اعدامندن برنجیسی ایران احوالنه دائر پادشاهه یاکلش معلومات ویرمسی؛ ایکنجیسی، روم‌ایلی قاضی عسکریی مفتی یاپمق ایچون، مفتینك استعفا ایتمك نیتنده بولندیغنی عرض ایدوب، ذات شاهانه مفتیدن بالذات سؤال ایتدکده، صدر اعظمك یالان سویلدیکنك تحقق ایتمسیدر؛ روم‌ایلی قاضی‌عسکری‌ده عزل‌ایدیله‌رك، یرینه مفتینك دامادی ذنی‌زاده نصب‌اولنمشدر. ابازه‌نك قیامی، عجم‌مسئله‌سی، غلای اسعار، مسکوکاتك تغشیش اولنمسی، اناطولی عصیانی، مصرده اطاعتسزلك حدوثی، عسکرك عدم انضباطی، خزینه‌نك بوشالمسی، جبخانه‌لرك خالی‌قالدیغی حقنده هرطرفدن معلومات کلمسی‌ده اسباب عزلندندر. مهر، چرکس محمد پاشایه تودیع اولندی. محمد پاشا، اعتذار ایده‌جك اولدیسه‌ده، قبوله مجبور اولدی. » ۱۳ نیسان ۱۶۲٤، وندیك خلاصه‌سی.

(۲)چرکس پاشا دیوان همایون وزیرلرندن بولونیوردی؛ « آبازه اوزرینه سردار، بغداد فتحنه سپهسالار » مأموریتی علاوهٔ خدمت صدارت ایدلدی. نعیما، ص ۲۹۸. (مترجم)

(۳) « حسین مره، قائممقام اولق‌ایچون، مجوهرات وپاره طوپلامقله اتهام اولنه‌رق، باارادهٔ پادشاهی‌اعدام ایدلدی؛ حسین، زمان اداره‌سنده برچوق‌شیلر یاپه‌جغنی وعدایتمشیدی. خانه‌سنده اجرا ایدیلان تحریاتده الی بیك زه‌کینی ایله ،غایت قیمتدار برمرصع قیلیچ ظهور ایتمشدر. » اغستوس۱۶۲٤، وندیك خلاصه‌سی. روئه، ص۲۱٥.

(٤) « مسکوکاتك قیمتنه نظام ویریله‌رك، زه‌کینونك رایجی ۱۲۰ آسپری، طالارونك ۷۰ اولق اوزره تعیین اولندی. آسپریلرك ضربی‌ایچون درت آی مدت‌ویرلدی. بومناسبتله، ذات‌شاهانه اهالیه احسانلرده‌بولندی. » اغستوس، کذلك.

(٥) « ذات شاهانه، قازاقلر طرفندن تخریب اولنان روم‌ایلی اهالیسنك فریادوفغانلری ایچنده عزیمت‌ایلدی. » ۲۷ اغستوس۱۶۲٤، وندیك خلاصه‌سی، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی.

بو زمانه دوغری ، آوروپا بیوك دولتلرینك فوق‌العاده ایلچیلری ، پادشاه نوجاهك تبلیغ جلوسی اوزرینه متبوعلری طرفندن یازیلان جوابنامه‌لرله استانبوله واصل اولدیلر . فرانسه، انکلتره ، وندیك ، لهستان ، ترانسیلوانیا ایله منعقد قاپیتولاسیونلر واوستریا ایمپراطورلغیله منعقد مصالحه نامه صورت رسمیه‌ده تجدید اولندی(۱) . اوچ بیوك دولت بحریه‌نك — که ، فرانسه، انکلتره ، فلمنکدر — آرزولرینك باشلیجه بر نقطه‌سی اوچ قورصان حکومتی اولان جزائر ، تونس ، طرابلس معاملاتنه قارشی آق‌دکیز تجارتنك تأمینی ایدی. دولت عثمانیه‌نك ضعفی، نه دکیز شقاوتلرینه نهایت ویرمکه، نه‌ده متفقلرك تضمین ضایعاتنه مساعد اولمادیغندن، اون یدنجی عصرك اوروپا دیپلوماسیسی — اونلرك متبوعی اولان باب همایون بر استقلال حقیقیه دلالت ایدن شو حالدن اندیشناك کورنمکسزین — بو دکیزاشقیاسیله معاهدات مخصوصه عقدندن اوتانمادی. فرانسه، سلطان مصطفانك ایکنجی سلطنتنده، شرق دونانماسی بیوك آمیرالی دوق دوگیز واسطه‌سیله مارسلیاده قرال اون اوچنجی لویی وجزائر پاشاسی آره‌سنده عقد اولنان برعهدنامه ایله بوکا مثال اولمشیدی(۲) . ایرته‌سی سنه انکلتره، آمیرال مونسونك دونانماسیله جزائره تعرض ایتمکه حاضر لاندی(۳)؛ لکن اونك تصورات تهدیدکارانه‌سی ایاچی سیر توماس روئه واسطه‌سیله باب همایون ایله قرارلاشدیریلان بر تضمیناته منجر اولمه‌رق ، متعاقباً بریتانیای کبیرایله جزائر وتونس حکومتلری آره‌سنده بر عهدنامهٔ مخصوص انعقاد ایلدی (٤) . بو مثاله ،

(۱) ایمپراطورك مرخصلریله بودین پاشاسی آره‌سنده مذاکراتك باشلیجه واسطه‌لرندن بری ترجمان ژان پول دامیانی ایدی . « بر طرفدن بزم قومیسرلریمز وبرطرفدن باب همایون طرفندن مذاکرهٔ صاحیه‌یه مرخص بودین وزیری آره‌سنده نه مذاکره وتقریراولنمسی لازم کله‌جکنه دائر خادمز سیر ژان پول دامیانی‌یه تعلیمات » ؛ و « ۹ مارت ۱٦۲٥ تاریخیله بودینده یوانی پاولو دامیانه ویریلن تعلیمات » عنوانلی وثیقه‌لره مراجعت . [بونلردن برنجیسنك عنوانی فرانسزجه ، ایکنجیسنك لاتینجه اولمه‌رق کوسترلمشدر .]

(۲) ۲۱ مارت ۱٦۱۹ . فلاسان ، فرانسه دیپلوماسی تاریخی ، ۲، ص ۲٤۹ .

(۳) مورغان ، جزائر تاریخی (انکلیزجه‌در) . جزائر حکومتنه دائر وثائق وملاحظات (المانجه‌در) ۲ ، ص ۷٤٦ ؛ آلتونداده مطبوع ۱۷۹۹ .

(٤) روئه ، ص ۳٥ ، ٦۰ ، ۱۱۹ ، ۱۲۹. قاپیتولاسیونی مصدق طرف شاهانه‌دن وصدراعظم طرفندن انکلتره قرالنه کوندریلن مکتوبلره مراجعت ، کذلك ، ص ۲٦۰ . نعیماده ، بر فقره کاملاً انکلیز ایلچیسی طرفندن درمیان اولنان شکایاته حصر اولنمش ، فقط سفیرك اسمی ذکر ایدلمه‌مشدر . [نعما ، ج ۲ ، ص ٤۰۱]

اون اوچ آی ظرفنده ، اوچ بوز طونیلاتو آلتون قیمت تخمین اولنور یوز قرق اوچ سفینه غائب ایتمش اولان فلمنك ده متعاقباً امثال کوستردی . (۱) دها صوکره ایالات متحده ایچون آز شرفلی برعهدنامه عقد اولنمشدر، که جزائر بونکله اسپانیا علیهنه معاونت وعد ایلیوردی (۲) . قتولیك قرال علیهنه دکیز اشقیاسیله عقد اولنان بوجالب محجوبیت اتفاقه(۳) وباب همایونك متبوعیتنه رغماً ، جزائر وتونس قورصانلری ردوس ، قبریس ، اسکندرون لیمانلرنده فلمنك سفینه‌لرینی دردست ایلرلر ، وشهرلری تخریب ایله انکلیز فلمنك مغازه‌لرینی یغما ایدرلردی .

انکلتره وفلمنك ایلچیلری ، یسوعیلرك خدعه‌لریله مقامندن محروم ایدلمش اولان روم پطریقی کیریلوسك ابقاسی ایچون باب همایون نزدنده فعالانه تشبثلرده بولندیلر . بوتلرك مساعیٔ متحده‌سی نهایت یسوعیلرك اعتبارینه غلبه ایتدی (٤) . بو مسئله فلمنك ایلچیسیله وندیکلیلره خصومت ایچون یسوعیلری حمایه ایتمکده اولان فرانسز ایلچیسی آردسنده بیوك بر سبب اختلاف اولدی (٥) . فرانسه ، جمهوری یالکز قدس وبیت‌اللحم حریملری ، غلطه وبك‌اوغلی کلیسالری حمایه‌سندن اخراج ایتمك‌زعمیله‌ا کتفاایتمیه‌رك، فرانسیسکن راهبلری یرینه‌یسوعیلری‌اقامه ایتمك واونلر ایچون بك اوغلنده‌قوله‌ژ (مکتب کبیر)آچمق‌ایستیوردی(٦). بوتصورات،

---

(۱) سه ریزیه، « ایالات‌متحده تاریخ عمومیسی لوحه‌سی» ، ج ٥، ص٤٨٩، ٤٩٠.

(۲) « فلمنکك جزائر وتونس دکیز حیدودلریله صوك عهدنامه‌سی مطبوعات طرفندن نشر ایدلمشدر ؛ حال بوکه منفور بر هیئت ایله مقاوله‌یه کیریشمسی او مملکتك (فلمنك) اعتبارینه ومقاوله کندیسنك منافع تجاریاسنه پك‌ده موافق دکلدر . » روئه ، ص ۱۷۲ . [جزائر و تونسلیلر، انکلتره ساحللرینی بیله اوردقلرندن، انکلیزلر اونلری منفور کوررلردی؛ مع‌هذا برمقاوله‌یه‌انکلتره سفیرینك‌موافقتی متنده‌وزیرده کوریلیور.] «تونس وجزایرحکومتلریله منعقد مقاوله صورتی ؛ انکلتره سفیری‌ده کندی ملتی ایچون موافقت ایتدی. » ۲۰اغستوس ۱٦۲٥ ، وندیك مناسباتی خلاصه‌سی .

(۳) هامه‌ر ینه تعصب کوستریور . مالطه شوالیه‌لری جزایرلیلردن کری قالیورلرمی ایدی ؟ (مترجم)

(٤) روئه ، ص ۲٤۳ .

(٥) روئه، ص ۱۸٤ .

(٦) « بالیوز ، بك اوغلی اطفالنك‌تعلیم وتربیه‌سی‌ایچون جزویتلر طرفندن مکتب‌کشادنه مانع اولمشدر » ۱٥ ایلول ۱٦۲۳ ، وندیك خلاصه‌سی .

پادشاه جدیدی تبریك (۱) وقابیتولاسیونلری تجدید وروم کلیساسنی محافظه ایچون استانبوله کوندرلمش و اوچ خدمتی ده مظهریت متساویه ایله اکمال ایده بیلمش اولان جمهورك فوق العاده ایلچیسی سیمون قونتارینی طرفندن مدافعه ایدلدی (۲) . لهستان، دوق دوزباراو واسطه سیله عقدایتدیکی مصالحه نك تصدیقنامه سیله باب هایونه برانترنونس کوندردی (۳) . بهتلهن غابورك ملحتکذارلری، متبوعلرینك ایمپراطورله معاهده سندن بری استانبولده نائل حسن قبول اولمقده ایدیلر (٤) . باب هایون سیاستنده کی خودبینلکی کیزله مك بیله ایستمین بتله نه آلدانمیوردی[۲]. بنابرین دفتردار، صوك بش سنه لك ویرکیلرینك بقیه سنی برصورت آمرانه ده طلب ایتدی؛ سربستانه دیدی که: «خدعه لریکز خزینهٔ پادشاهی یی خراب ایلمشدر؛ بوکون اونی طولدیرمق سزه دوشر (٥) . » مع هذا، نهایت، اون بش بیك دوقه لق سنوی ویرکیدن ثلثی عفو ایتدیرمکه موفق اولدیلر (٦). اوسترپا ایلچیسی سنفته ناولی کورچ — که سلطان مصطفانك ایکنجی دفعه جلوسنی تبریکه کلمش ایدی — سلطان مراد سلطنتنك ایلك سنه سی نهایتنه دوغری ینه اومأموریتله استانبوله ورود ایله، صاحك تجدیدنی وترکلرك خلاف عهود ضبط ایلدکلری واپچه ن [واچ] موقعنك اعاده سنی مذاکره دن صوکره (۷)، ایرتهسی سنه بهارنده عودت ایتدی(۸) . پادشاه ایله ایکنجی ملاقاتنده

(۱) « پادشاهك تبلیغ جلوسی ایچون کوندریلن مأمور ، کچن سنه سلطان مصطفانك جلوسی مناسبتیله اعزام اولنان مصطفی چاووشدر » ۱۵ ایلول ۱٦۲۳ وندیك خلاصه سی .

(۲) « قونتارونی معرفتیله عقد اولنان معاهده نك دوج قورنارو طرفندن تصدیقنامه سی. » بو وثیقه ، وندیك خزینهٔ اوراقنده در .

(۳) «دوق دوزباراو واسطه سیله عقدایدیلن مصالحه نامه نك تصدیقنامه سنی حامل برلهستان سفیرینك ورودینه انتظار ایدیلیور » حزیران ۱٦۲٤. « لهستان انترنونسی ذات شاهانه نك الی اوپنش ، ومصالحه نامه یی تقدیم ایلمشدر . » تموز ۱٦۲٤ ، وندیك خلاصه سی .

(٤) روئه ، ص ۲٤۲.

(٥) کذلك .

(٦) « پرنس غابور . ویرکیدن بش بیك دوقه تنزیلی ضمننده ، عاطفت شاهانه یه مظهر اولدی . » مایس ۱٦۲٥ ، وندیك خلاصه سی .

(۷) روئه ، ص ۱۸۱ ـ ۱۹۲ . « واچ موقعنك ترکنی متضمن اوسترپا ایمپراطوریله قائم مقام آره سنده عقد اولنان مصالحه نامه نك تصدیقنامه سی ویانه دن ورود ایتدی » اغستوس ۱٦۲٤ ، وندیك خلاصه سی .

(۸) « اوسترپا سفیری ، معیتنده اوتوز کیشی بولندیغی حالده عودت ایتدی » ۱۰ مایس ۱٦۲٤ ، وندیك خلاصه سی . مراد رابعك وصدر اعظمك کورچ دوسنفته ناوه جوابنامه لری ، ۱٦۱۳ ، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالیده . حسین چاووشك ویانه ده تقدیم اولنان اعتمادنامه سی ، ۱۵ مارت ۱٦۲٤ ، کذلك .

اسپانیا ایله بر مصالحه لایحه‌سی اورته‌یه قویمش ایدی ؛ بو حکومت ، قادیرغه‌لرده در زنجیر اولان یکرمی بیك مسلمان اسیرینی براقمغی تعهد ایدیوردی(۱) . لکن ، قاهره‌یه عزیمتندن مقدم مذاکره‌نك مروج اولی اولان قیزلر اغاسی مصطفی‌نك مساعیسنه رغماً ، بومذاکرات نتیجه‌سز قالدی. ینه اوصیرده‌ده — پاپا قادیرغه‌لرینك بربریه حکوماتندن متصل سفینه‌غصب ایتمکده اولمارینه وفلورانسه غران دوقه‌سنك دولت عثمانیه‌یه قارشی دائما عصیان علنی حالنده بولنان درزی امیری فخرالدین ایله عهدنامه عقد ایتمسنه (۲) رغماً — دیوان همایون فلورانسه ایله اعادهٔ ائتلاف ایتمکه چالیشیردی. اوستریاایله مذاکرات بیك مشکلاته مصادف اولدیغندن، ایرته‌سی سنه ایچون برقونغره قرارلاشدیرلدی ؛ کیارماتده ایکی دولت ایله ترانسیلوانیا ایلچیلری (۳) یدی ماده‌لك برعهدنامه امضا ایتدیلر . برنجی ماده زیدواتوروق مصالحه‌نامه‌سنی‌کافهٔ مندرجاتیله تجدید ایلیوردی؛ دیکرالتی ماده وایچه‌نك اعاده‌سندن، خرواتستان قلعه‌لرینك هدمندن ، منازعه‌لی کویلر حقنده‌کی اختلافاتدن، صوك صلحك متقابلاً نقضندن بحث ایده‌رك، نتیجه پذیر اولمیان نقطه‌لرك قرارلاشدیرلمسنی ایلچینك مهارتنه وبونلرایچون تعیین اولنان قومیسرلرك حسن نیتنه براقیوردی(٤).

اناطولی عصیانك رئیسی آبازه، طالعسز عثمانك انتقامجیسی اولدیغنی علناً سویلیوب

---

(۱) روئه ۱۹۷ و ۲٦٦ .

(۲) « سیروز سنجاغی ، باب همایون ایله بیوك دوقه [فلورانسه غران دوقه‌سی] آره‌سنده‌کی مناسباتك تأییدی ایچون فرانسه‌یه ترك اولنه‌جقدر » [؟] اغستوس ۱٦۲٤ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۳) التی ایمپراطور مرخصلری شونلر ایدی : قونت میشل آلتان ، قونت نیقولا استرهازی ، بارون ژاق دوکورچ ، ترزاچ قونتی نیقولا ، بارون سیکیسموند غالر ، بارون موئیزدوچیریاکی.التی عثمانلی مرخصلری: مفتی‌عیسی ، بودین‌کدخداسی دفتردار مصطفی‌افندی، قانیژه بکاربکی یحیی پاشا ، اکره بکاربکی احمد پاشا ، نوویغراد سنجاق بکی درویش پاشا ، بودین پاشاسی‌نامنه الای‌بکی بایرام. ترانسیلوانیا قومیسرلری‌ده بونلردر: قاموت، وولفقانغ ، تولدالاکی، میشل.طوماس‌بورسوس. ترك وثیقه‌لرنده وولفقانغ‌اسمی «فارقاچ» ه ، تولدالاکی «تئودالاکی»یه تحویل اولنمشدر. لاتینجه وثیقه‌لر دومون ایله روئه، ص۲٤٥ ، ده مندرجدر.

(٤) ترکجه ومجارجه وثیقه‌لر . کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی . صلحه رعایت اولنمسی ایچون بودین ، قانیژه ، اکره ، طمشوار ، اوستورغون ، واچ ، قوپان ، سه‌کد پاشالرینه تسطیر اولنان فرمانلره مراجعت .

طوریوردی. سیواس یکی چریلری، سلطان عثمانك قتلنه اشتراك ایتمهمش اولدقلری ومعصومیتلرینی شرعاً اثبات ایده بیلمك زعمنده بولندقلری جهتله، آبازه‌نك اوطرفلره کله‌جکنی خبر آلدقلری حالده تلاش ایتمیورلردی. آبازه‌نك جعفر نامنده مدهش برکدخاسی کله‌رك [فقط اونك عودته مجبور اولمسی اوزرینه قرق بیك کیشی ایله کندیسی ورود ایدوب] یکی چری ضابطانندن قیرقیق موصلی، حسن چلبی، محمد نامنده اوچنی اشکنجه‌لرله اتلاف ایلدی. اوچنك‌ده اوموزلرینی دلدیره‌رك، بال مومللری کچیروب، دوه‌لر اوزرنده چارمیخه کردیردی؛ مومللر یانمقده اولدیغی حالده شهر ایچنده کزدیردی، برطرفدن‌ده دلاللر «پادشاهلرینه قیبان خائنلرك حالی بودر» دیه باغیرلردی. متعاقباً، بتون یکی چریلر، طوپچیلر، جبه‌جیلر، عجمی اوغلانلری، حتی عسکر اوغلری مرحمتسزجه قتل عام اولندی؛ یالکز سپاهیلرله دیکر سواری عسکرلرینه ایلیشلمدی: بوحال، سوارینك پیاده‌یه، «پره‌توریه‌نلر» ك «لژیون» لره، «وحشی نشکر» ك «مرتب طابور» لره اولان اسکی کینی ٔیدی (١). خونخوار آبازه، سیواسده سید خان نامنده برینی والی اولمق‌اوزره براقه‌رق، جنك ایچون کوندرلمشیکن عاصیلره التحاق ایدن مرعش بکلربکی قلاوون پاشاایله برلکده توقاد ایله ارضروم آره‌سنده واقع شبین قاره‌حصاری قلعه‌سنه دوغری یولنه دوام ایتدی. اون‌بیك کیشی ایله مدافعهٔ موقعه مأموراولان مرتضی پاشا، قاره حصاره حاکم اولان و «حاجی قایاسی» دینیلن [عظیم یکپاره] طاش اوزرینه برایکنجی قلعه یاپدیرمق احتیاطنده بولنمشیدی. ایکی طرفك‌ده کمال بسالت کوسترديکی برمحاربه‌دن صوکره مستحفظلر قلعه‌یه چکلمك مجبوریتنده بولندیلر. غالب، قاره‌حصار قلعه‌سنی محاصره ایلدی. بوقلعه دیك برقایا اوزرینه یاپلمش‌اولوب، ایچنده ترلا وباغلر بولندیغندن، محاصرلرك کافهٔ مساعیسنی استخناف ایدرکی کورینیوردی (٢). حال‌بوکه قلعه قوماندانی کندیسنی مدافعه ایده‌جك یرده، تسلیم مذاکره‌سی ایچون آبازه اردوکاهنه کیتدی؛ لکن سپاهیلردن الکدلیر اولانلری‌اونك الچاقجه حرکتندن نفرتله، قلعه‌ده قاپانوب، محاصرلر اوزرینه قاتلی هجوملر یاپدیلر. حرکاتنده سرعتندن دولایی طیار تسمیه اولنمش اولان مصطفی پاشازاده محمد بك

(١) رومالیلرك صنوف عسکریه‌سی:

Prætorianus, Legionarius, Gregarius miles, Alæ et manipuli.

(٢) نعیما.

سیواس اوکلرینه کلمش ، حضوریله اهالیه امنیت بخش اولمش ایدی . آبازه، اردوی همایونك ترتیباتی تقلیداً ، سواریلرینی التی بلوکه [فرقه یه] تقسیم ایتمش اولدیغی، واردوسنك اوکنده اون سکز طبلخانه چالنمقده بولندیغی حالده استانبوله یورومك نیتیله قاره حصاردن توقاد اوزرینه حرکت ایتدی . اردو ، خیلی کونلر قازاووه صحراسنده قونوب کوچدی ؛ مستریحانه جرید اویونلریله مشغول اولدی (۱) . بو جنکاورانه اویونلرده سپاهیلرسکبانلره اوقدر تفوق کوستردیلر، که سکبانلرخصملرینك مهارتی کندیلرینه حقارت صایه رق، سلاحه صارلدیلر. آبازه، قوتنك آنجق قوماندهسنده کی عسکرك اتحادینه مستند اولدیغنی تقدیر ایده رك ، اعادهٔ انتظام ایچون الندن کلنی یاپدی ، وائتلاف بریمین ایله تأیید اولندی . بویمینك راسمهٔ اجراسی ، اکمك وطوز ایله یاپیلان قدیم شرق مسافرپرورلکی رموزینی اخطار ایلدیکندن، مورخك نظر دقتنه شایاندر . ایکی عسکری تفریق ایدن مسافهنك اورته سنه بر آغاج دیکلدی ، اوزرینه اتمك وطوز ، بونلرك اورته سنه بر قیلیچ وبر مصحف قونلدی (۲) . ایکی طاقمك رؤساسی صیره لریله کله رك، دائمی وناقابل اخلال براتفاق اوزرینه قسم ایتدیلر. یمینك تعبیری محافظه اولنمشدر: «خائن قلیجه اوغراسون ، اکمك طوز کندیسنه زهر اولسون ! » (۳) . بو راسمه دن صوکره سپاهیلر خصملرینی ممنون ایتمك ایچون دیرکك آلتندن کچدیلر (٤) . سپاهیلرك قوماندانی قلاوون پاشا (٥) وبکتاش ،

(۱) (قاز اووه دیدکلری صحرای وسیعه کلندکده — که بی نهایه قراو مزارعی وار بر اووه در — قونوب کوچه رك ، ییوب ایچه رك ، جلالیلر اوجاغی و ازغینلر یاتاغی چوروم نام دیاره کلوب [شمدی چوروم الکسکونتلی بریدر]، آنده نزول ایدوب، هرکون [ابازه نك] لشکرنده اولان فرسان جرید اویناتیوب ، آت قووارلر ایدی : » نعیما ، ص ۳۰۵ . هامه رك نسخه سنده قاز اووه نك نقطه سی ساقط اولمش اولالیدرکه «قاراووه سی» دیه ترجمه ایتمشدر. (مترجم)

(۲) «مصحف قونلماه شیدی؛ حتی نعیما بومناسبتله «بامصحف شریف ندارند نسبتی رندان قسم بقبضهٔ شمشیرونان خورند » یدنی ایراد ایدر . (مترجم)

(۳) نعیما . موراجه دوسون ، لوحهٔ دولت عثمانیه ، ۷ ، ص ۳٦۱ و ۳٦۲ [« بربر - لرینه غدر ایدرلرسه شول طوز واتمك ، که برآراده یرلر ، جانلرینه طوروب ، شول قلیج کردنلرینه اوغراسون ! » نعیما ، ص ۳۰٦ .]

(٤) دیکیلن دیرکی هامه ر دائره صانمشدر . ترجمه مزده دوغریسی یازلمشدر . (مترجم)

(٥) « آبازه قاره حصار وتوقادی ضبط ایتدی ؛ حلب والیسی قلاوون یوسف پاشا ،اوتوز بیك کیشی ایله آبازه یه التحاق ایلدی . جیغاله قلاوون علیهنه سوق اولندیسه ده ، بولیه عودت ایتدی » وندیك خلاصه سی .

سکبانلرك صداقتندن امین اولمق ایچون بوتواضعه مثال کوسترمشلردی . توقاددہ ، آبازہ سیواسك طیار پاشا النه کچدیکنی خبر آلەرق، خط حرکتنی دکشدیردی . حیلەکار پاشا ، ضابطلرندن برینی هدایای قیمتدار ایله آبازەیه کوندرەرك، باب همایونك امرینه اطاعت ایدیورسه نفرتله اطاعت ایتدیکنه وصمیم قلبندن عاصیلرك دعواسنه مربوط بولندیغنه آبازەیی ایناندیرمش ایدی .

سیواسك قاپیلری آچیق ، فقط ایی محفوظ ایدی . آبازەنك عسکری آلیش ویریش ایچون شهره سربست کیریورلردی ؛ لکن مهارتلی طیار کیجه کوندوز عاصینك محو قدرتنه چالیشیوردی . اولا قلاوون پاشایه ایما ایتدی که متفقنك قدرتی کندیسیله قائمدر ، وبوقدر افعال جانیانه نتیجهٔ مساعدەیه منجر اولمق ممکن دکلدر. خیانتکار رئیس ثانی، بوالقاآته احالهٔ سامعهٔ اعتبار ایتمکده تأخر ایتمیوب، ایکی یکی متفق آرەسنده برکیجه باصقینی قرارلاشدیرلدی . برقاچ کون صوکره آبازەومرتضی پاشا — معاونلری اولمقسزین — برمطنطن ضیافته دعوت اولندی. خائن طیار پاشا بونلره : « قلاوون پاشا ، صولك خوتین سفرنده دفتردار ووزیر منصبنده بولنمسنه مغرور اولدیغی ، وسزی اتفاقه شایان کورمدیکی جهتله ، برکیجه باصقینی ایلەسزی محو ایتمك نیتندەدر» دیدی (۱) . متعاقباً ، طیار ، کندیسیله هجوم ترتیباتی قورمق اوزره قلاوونی چاغیردی ، که شو صورتله یا آبازەیی ، یاخود اوندن قورقونج دشمن اولمایان قلاوونی اورتەدن قالدیرمق حسابنده ایدی . قلیجی کبی جسور ، فقط چوجق قدر صاف اولان آبازه ، وزیر اعظمك خیال جاذبنی کوسترەرك ، کندیسنی تشویق ایدن قیصریەلی بر شیخك نصایحنه تسلیم نفس ایتمشدی . طیارك اخطاراتنه فریفته اولەرق، قلاوونه ، اعتماد اولنەمیەجق کیزلی بر دشمن اولمق اوزره باشغه باشلادی. بوصیرەده سکبانلر آرەسنده باصقین شایعەلری انتشار ایتمسیله، شهری آتش وخونه القا ایتمك صورتیله دشمنلرندن اول طاورانمغه قرارویردیلر .بوروایت اوزرینه، طیارپاشا ، یانه محافظ آلمقسزین سیواسدن چیقوب، آبازەنك قوتلی اردوسی ایچندن کچەرك، قوماندانك (آبازەنك) چادرینه قدر کیتدی. سکبانلرك رئیسی کورزبکك نصیحتی اوزرینه آبازەیی حبس ایتدی. آنجق محبوس، هیچ قورقوسز اردوکاهنه کلمش

(۱) روئه ، ص ۲۹۱ ، نیکده وقیصریه وقایعنی نقل ایدر ؛ قلاوون پاشا اوراده « قولوقون باسا » اسمیله کوریلور .

اولان بر دوست حقنده بویله معامله ایتمك بر وزیر ایچون دکل ، بر مرد نفر ایچون بیله نه قدر یاقیشقسز اوله جغنی اخطار ایتمکله، آبازه، چکیلوب کیتمسنه مساعده کوستردی ؛ ترتیباتنك بوزلمسی کندیسنی قورقویه ، امنیتسزلکه دوشورن قلاوون ایسه دها کوزل بریر آرامق بهانه سیله چادرلرینی آبازه نك اردوکاهندن چکدی . رمضانك صوك کیجه سی، برلکده افطار ایتمك ایچون ابازه طرفندن واقع اولان دعوت اوزرینه، کندیسنی شعار مسافرپروری ایله محفوظ کوره رك ، اجابت ایلدی. آبازه ، افطارده کندیسنی غرق اکرام، فقط کیجه چادرنده اعدام ایلدی . برقاچ کون صوکره ، یکی چری کدخداسی میخالیجلی صاری محمد اغانك استانبولده بر چوق عسکر یازدیغنی ، ویکی چریلری عاصیلر اوزرینه یورومك ایچون تشویق ایلدیکنی خبر آلمسیله، اوکا شومکتوبی کوندردی که فکر ملینك استهزای طبیعیسیله قاریشیق بر حقارتی حاویدر :

« عزتلو قرنداشم یکی چری کتخداسی محمد اغایه ،

« سلامدن صوکره ، (اول بهارده آبازه اوزرینه سفریمز واردر ، صدراعظم ایله کیدرز ؛ بو سفر همان یکی چری سفریدر ؛ سپاهی وبکلردن بزه امداد یوقدر ؛ آبازه نك دردی بزمله در ؛ کوره یم نه قدر یکی چری چیقار) دیه اوطه باشیلره محکم تنبیه ایدرمشسك ؛ برخوردار اول ، پادشاهك اتمکی سکا حلال اولسون ! شمدی غیرت چکمه دن ایسه، پادشاه مظلوم اوجاغکزه دخیل دوشدکده غیرت چکوب ، یدی قلهیه کوندرمیوب، سرایده حبس اولنسه، سزمتهم اولمازدیکز. بی غیرتسز بی عارلر ! کندی اغا کزی اورته جامعده قتل ایدهلر ، سزباقوب طوره سز! (اکر سپاهی ایله قرنداشلرز) دیرسه کز ، سپاهی قبه آلتی مناصبندن غیری تولیت وجبایته وارنجه برشی قومایوب ، هپ آلدیلر ؛ سزه نه دکدی ؛ سز آنلره یاردیم ایتمسه کز، یالکز آنلر نه یه قادر ایدی؟ اهل عرضك واعیان دولتك خانه لرینی یغما ایتمکی فائده می قیاس ایتدیکز ؟ ممالك اسلامیه نی بیقمغه سبب سز اولدیکز . سلطان عثمان خان سپاهی قاپیسنه وارسه ، بویله اولمازدی . اکر (انعام ایچون ایلدك) دیرسه کز، پادشاه مظلوم سزه (اللیشر آلتون ویره یم) دیدی. کرچه سلطان مصطفانك والده سی آبازه اولوب بزمله قرابتی اولدیغی حیثیتدن پادشاهلغه بز مسرور اولمق کورینوردی ؛ لکن عینمده دکلدر . حق علیمدر که آنجق پادشاه مظلومك قانی

ایچون غیرت حق غلبه وظهور ایلدی. همان نه قدر نفرك وارسه جمعنده وار قوتی بازویه کتور! بخت‌النصر حضرت یحیای مظلومك قانی ایچون بنی اسرائیلدن یتمش بیك یهودی قتل‌ایتدیکی کبی، بن دخی دامن درمیان ایدوب ، پادشاه مظلومك قانی ایچون یکی‌چری قتلنی یتمش بیکه وارنجه ایریشدیرمك اوزره‌یم ؛ مصاف جنکی اولدقده دخی وراء پردهٔ غیبدن مقدر اولان ظهور ایدر . کوره‌یم ، سپاهدن‌سزه یاردیم اولورمی؟ انلر، سزك‌امدادیکز ایله — برآنه قادر دکل ایکن — چفته یدك وکوچك صاحبی اولدیلر ؛ بهی احمقلر سز نه‌یه واصل اولدیکز ؟ آنجق قاتل سلطان اولدیغکز قالدی . بنم روحم، خلیل‌پاشایکی‌چری آغاسی‌ایکن بن سلحداری ایدم ، بیلورسز ؛ ایمدی معلومکزدرکه، اغالق شویله طورسون ، اوجاقده سوز[1] یکی چری کتخداسنکدر؛ بوبابده بذل‌مقدور ایدوب، جمله‌نفرکله کله‌سز. یاخود (قاتل داود پاشا ایدی ، بزم مدخلمز یوقدر) دیرسه‌کز ، اول ماده ده مدخلی اولانلردن‌محمد اغا، احمد آغا، حسن آغا، نفردن آلتونجی اوغلی ، آشجی حسن ، دعاجی محمد ، کورجی علی ، (. . .) جی (۱) مراد ، قوری اوغلی ، قایقجی مصطفی، چاووش‌اوغلی ، وبونلرك امثالی اشقیایی قتل ایده‌سن، جزالرینی کوره‌لر ، والسلام . » (۲)

محمد کدخدا ، بو غریب مکتوبی طوپلانمش اولان یکی چریلره اوقودیغی زمان شو ملاحظهٔ مستهزیانه‌یی علاوه ایلدی : « بز بتون یکی‌چریلرله یتمش بیك یوغز ؛ بونه بلند پرواز آدمدر ! » ظرفادن حاضر بولنان بری : « سلطان عثمان مرحوم خوتین سفرندن عودت ایتدیکی زمان نفر ، موجی ، متقاعد ، قوریجی هپسی یکرمی‌بش بیك کشی ایکن ، مخاطره کونلرنده [عقبه کونلری] قرق بیکه ایریشدیرن یتمش بیکی‌ده تکمیل ایدر . همان آرده‌ده اوله‌جکی کوره‌لم ! » دیه لطیفه ایتدی .

وزیراعظم حافظ پاشا، مایس نهایتده (۱۰ شعبان ۱۰۳۳ ــ ۲۶ مایس ۱۶۲۴) حرکت ایتدی ؛ کورجی محمد پاشا ، قائم مقام اوله‌رق ، استانبولده قالدی، قاپودان رجب پاشا دونانما ایله تازه دکیزه چیقدی . قاره‌مان واناطولی بکاربکی اردونك

(۱) بو آدمك لقبندن ملوث اولان بر کلمه صفر ایله کچلمشدر . (مترجم)
(۲) فذلکه (ج ۲ ، ص ۵۳) ونعیمادن (ج ۲ ، ص ۳۱۴) عیناً آلنمشدر. (مترجم)

بایرام ایچون توقف ایتدیکی آقشهرده التحاق ایتدیلر (۱). بو آره‌لق آبازه‌نك چوپور بکر نامنده برآدمنی نیکده‌نك ضبطنه کوندرمش ایدی. قاره‌مان بکلربکی سفر پاشانك یانده طوپلادیغی سکبانلرك تعدیسی خلقی بیزار ایتمکله، سپاهیلر قونیه‌ده شرف‌الدین جامعنه طوپلانه‌رق، ظهور ایدن کورلتیده پاشانك کدخداسی مصطفی مقتول اولدی؛ سفر پاشا سکبانلریله قونیه‌دن چیقه‌رق چوپور بکری دفع ایله، نیکده‌یی قورتارمغه کیدرکن، چوپور ایلغار ایله یتیشه‌رك، سفر پاشایی نیکده حصارینه آصدی (۲).

وزیر اعظم، عاصیلرله برصورت تسویه بولمغه چالیشه‌رق، یکرمی برکون قونیه اووه‌سنده قالدی. لکن آبازه قیصریه‌لی‌شیخك افسادینه‌مغلوب اوله‌رق، جنکه قرار ویرمش ایدی. صدر اعظم چرکس محمد پاشا، ارکلیدن وچوپور بکرك تحصن ایلدیکی نیکده‌دن کچه‌رك، قیصریه صحراسنه توجه ایلدی. ۱ ذی‌القعده ۱۰۳۳ ده (۱۵ اغستوس ۱٦۲٤) اووه‌نك غربندن کچن قاره صو کوپریسنه واردی. صدر اعظمك، یکی‌چریلری قیردیرمق ایچون آبازه ایله متفق اولدیغنه دائر عسکر آره‌سنده انتشار ایدن برروایت اوزرینه، یکی‌چریلرده برغلیان ظهوره کلدی؛ لکن ضابطلرینك اخطار ونصیحتی اوزرینه یاتشدیرلدی.

آبازه، ترکمن رؤساسنی خفیاً انواع وعد ووعید ایله کندی طرفنه جلب ایتمکه چالیشیوردی. بونلر امداده سوز ویردکلرندن، آبازه‌ده سرداره قارشی قیصریه صحراسنه کیتدی. ایکی طرفك جرخه‌جیلری تلاقی ایتدیکی زمان اقشام یاقین اولدیغی جهتله، سردار چرکس محمد پاشا، کندی عسکرینك دشمن اوزرینه یوریمسنی منع ایلدی؛ سپاهیلر مزراقلرینی شاقیرداده‌رق، وصدر اعظم علیهنه تهدیدلر یاغدیره‌رق، سردارك چادرینه هجوم ایتدیلر. وزیراعظم سردار محمد پاشا مزراق

(۱) فذلکه. «آبازه اوزرینه جنك تقررندن صوکره، کورجی وحافظ وزارته [صدارته] ترفیع اولنمش اولوب، آبازه بریکینك یتشدیرمه‌سی واوتهکینك قارداشنك دامادی اولدیغی حالده، هرایکیسی قطع مناسبت ایتمشلردر؛ بنابرین صدارتدن عزللرنده، شرفلریله یرلرینه اعاده اولنمشلردر. آبازه، پادشاهه عاصی‌اولایوب، پادشاهك برادری سلطان عثمانك قاتللرندن انتقام آلمق ایستدیکنی، واونلری کاملاً محو ایده‌جکنی اعلان ایلمشدر» وندیك خلاصه‌سی، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی.

(۲) بوفقره، نعیمایه نظراً برازایضاح ایله ترجمه‌اولنمشدر. (مترجم)

چادرندن سسلرینی ایشیده بیلیردی(۱)؛ طوغولغه سی باشنده، قیلیجی النده، «نه دراغالر؟» دیه‌رك دیشاری چیقدی. اونك حضوری باعث سکون اوله‌رق، دشمن‌ده کری چکلدی؛ جنك ایرته‌سی کونه قالدی. شفق ایله برابر تصادم باشلادی. صدراعظمك اردوسی برمعتاد اتخاذ موقع ایتمشیدی: یکی‌چریلر، طوپلرله محفوظ اولان مرکزی اشغال ایدیورلردی؛ صاغ جناح طاغه استناد وصول جناح صحرایه انتشار ایلیوردی. عاصیلرك ایلك هجومی شدتلی اولدی. یکی‌چریلر رجعت ایتمك اوزره ایکن، یکی‌چری اغاسی خسرو اغا طوپوزینی صاللایه‌رق چیقوب، آتنی صفوف دشمنه سورمکله، عسکره یکیدن جسارت کلدی (۲). بو آندن اعتباراً جنك هرطرفه تعمم ایتدی. آبازه، کندی طاقمی تشجیعه چالیشیرکن، برده کوردی، که محاربه‌یی قازانمق ایچون کوکندیکی ترکمنلر صحرانك نهایتنده طاغ اوزرندن چکیلوب کیتمکده‌درلر. موجب فلاکت اولهجق شو حرکتلرینك نه‌دن ایلری کلدیکنی صورمغه کیدن چاوش باشیسی جواب نامساعد ایله افندیسنك یانه عودت ایتمکده ایکن، مرتضی وطیار پاشالر، اردوی همایونه مقابل اولور اولماز، اولجه واقع اولان وعدلری وجه ایله، بتون معیتلریله بری طرفه کچدیلر. آبازه هنوز جسارتنی ضایع ایتمیوردی. آنجق برکوزل یدك آتنك عجمی سایس الندن قورتیله‌رق، صفوف عسکر آره‌سنده سواریسز قوشمقده اولدیغی کوریلنجه، نتیجهٔ جنك تعین ایلدی. آبازه، طالعك مساعده‌سزلکنه امین اولنجه، هراحتماله قارشی حاضر بولندیردیغی اك یوکروك آتنه بینه‌رك، وخزینه صندوقلرینی اوکنه قاته‌رق، عسکرك هنوز اوغراشمقده اولان قسمنی ترك ایله قاچدی. آتی قوتلی اولانلرده قاچدیلر؛ سکبانلر ایسه یکی جرینك دست بی‌امان انتقامنه کچدیلر. بتون اسیرلرك باشلری کسلدی؛ صدراعظمك اطرافنده قانلی باش تپه‌لری یوکسلدی.

سردار، قیصریه صحراسنی بتون کیجه تنویر ایده‌رك، تشهیر ظفر ایلدی. دها حرب آقشامندن اناطولی وروم ایلی بکلربکی، نوغای پاشا، ایرانی داودخان، آبازه‌نك حرم وخزینه‌سنی ضبط ایلك اوزره بیك سواری ایله نیکده‌یه کوندرلمشدی.

(۱) اناطولی محاسبه‌سی شاکردانندن اولق صفتیله اوزمان باباسیله برابر سلحدارلر آره‌سنده وصدر اعظمك قربنده بولنان کاتب چلبی بالذات محاربه‌یی کورمشدر؛ «مزراق شاقیردیسی الان قولاغمده‌در» دیور. | استانبول طبعی، ج ۲ ص ؛ ۵۵ |

(۲) فذلکه، نعیما.

بونلر نیکده‌یه تقربلرنده ، بربیوك قرالتی شکلنده مصادف اولدقلری ترکمنلردن ، چوپور بکرك ایلغار ایله نیکده‌یه کله‌رك آبازه‌نك حرملری، چوجقلری، خزینه‌لریله برابر، سیواسه دوغری چکیلوب کیتدیکنی اوکرندیلر . بوخبر اوزرینه ، الیاس پاشا، درحال آتلری کزبده اوچ‌یوز سواری ایله سیواس‌یولنی طوتدی؛ قرق‌سکز ساعتده قاچاقلره یتشدی . جلالیلر ، بالذات صدراعظم آرقه‌لرندن یتشدی ظنیله بك‌ده مدافعه‌یه قالقشمادیلر. الیاس پاشانك توفکجیسی وباش ساقیسی (۱) درت یکی چری معاونتیله جلادلق ایشنی کوردیلر. اوچ یوز باش ایله برلکده مغلوبك چولغی چوجغی صدراعظمه کوندریلدرك ، سیواس والیلکنده ابقا اولنان طیار پاشانك محافظه‌سنه ویرلدی . آبازه ارضرومه چکلمش ، سردارده ترجان صحراسنه قدر تعقیب ایتمش ایدی؛ لکن موسمك ایلریله‌مش اولمسی ارضرومك محاصره‌سنه مساعد اولمادیغندن، صدراعظم ایله آبازه طرفندن کلن کوچك آبازه آره‌سنده‌عقداولنان برائتلاف موجنجه، آبازه پاشا — برخاصکی، اون‌بلوك باشی، مقدارکافی یکی چری ارضروم قلعه‌سنه‌قونلق شرطیله — ارضروم والیلکنده تقریر اولندی. یکرمی کون اقامتدن صوکره ، سردار توقاده توجه ایده‌رك ، قیشی اوراده چیقاردی (۲) .

بوسنه ، سلطان عثمانك قاین پدری اولان مفتی اسعد افندی ارتحال ایتدی . اسعد افندی بوموقع مهمی اشغال ایدن الك فضیلتکار ذواتدن بریدر (۳) . مفتی سابق یحیی افندی ایکنجی دفعه اوله‌رق شیخ‌الاسلام منصبنه کلدی (٤) .

ینه بوصیره‌ده قاپودان پاشا، سابق قریم خانی محمد گرای علیهنه سوق اولندی (۱۰۳۳ — ۱٦۲٤) . برخانك ارادهٔ پادشاهی‌یه، سلاح بدست، مقاومت کوسترمسی

(۱) « مطره‌جیسی » . (مترجم)

(۲) فذلکه ، نعیما . وندیك خلاصه‌سی بو ائتلاف مقاوله‌نامه‌سنی ۱۷ اغستوسده کوسترر، وفذلکه‌نك جنکی اغستوس اورته‌سنه دوغرو اولق اوزره قید ایتمنده سهو وار کبی کورینور : « آبازه ایله یکی چریلرك سیوك رئیسلری اولان یوسف ایله عقد اولنان ائتلاف‌قطعی ». لکن خلاصه‌نك بو عباره‌سنده موضوع بحث اولان مقاوله برائتلاف تشبثندن عبارت‌اولوب،نتیجه پذیر اولامشدر ؛ چونکه خلاصه شویله دوام ایدر : « یکی چریلر ، ائتلافدن شبهه‌حاصل ایتلریله ، اتفاق بوزیلوب ، بغداد اوزرینه حرکت اولنمشدر. »

(۳) عطائیده ترجمهٔ حالنه مراجعت . مورخ طیب بك زاده ، اسعد افندینك وفاتی مناسبتیله، کندیسنه « مخلصی » مخلصی ویرمش اولدیغنی تذکار ایدر .

(٤) نعیما ، فذلکه .

ایلك دفعه اوله‌رق وقوع بولمیوردی . قریم خانلرینك عصیانی عثمانلی وقایعنامه‌لرنده مهم بر موقع طوتدیغی کبی ، بزده بوایالتك برنجی غازی گرای وایکنجی غازی گرای زمانلرنده‌کی قاریشیقلقلرینی یازمش ایدك . آنجق برنجی دفعه اولمق اوزره کوریورز، که برقریم خانی کندی نسلنك نسل عثمانیدن دها نجیب اولدیغنی دعوی ایده‌رك ، عساکر شاهانه‌یی محو ایتمش ، وحکومتنی ، دولتك ضعفندن بالاستفاده ، جبراً تصدیق ایتدرمشدر .

باب همایونك ، مره حسینك میدانه چیقارمش اولدیغی محمد گرایدن واوغلی قالغای شاهین گرایدن خشنودسزلغی اسبابی مهم وچوق ایدی. قاره اونوتمامشدر، که بومحمد ، وزیر نصوح پاشانك قدرت کلیه‌سیله خان مقامنه کلمش اولدیغی حالده ، مؤخراً سلطان احمد زمانینده یدی قله زندانینده محبوس اوله‌رق، سلطان مصطفانك برنجی جلوسی کونی قاچمش ، ردوسه سورلمش ، نهایت مصطفانك ایکنجی دفعه جلوسنده جانبك گرای یرینه قریم‌خانلغنه اعاده اولنمشدر (۱). محمد گرایك برادری شاهین گرای — که اوزون مدتلر بیوك‌شاه عباسك سراینده ملتجی بولنمشیدی — قارداشیله برابر قریمه کیده‌رك ، قالغای ، تعیر اخرله ولی عهد تعیین اولندی . بر مدت صوکره، ایکی برادرك مظالمی باشلامش ایدی (۲). فرقهٔ مخالفه‌دن برچوق میرزالر ، وازجمله غازی گرای زمانینده منفی شاهین گرایی تعقیب ایدن ، وشرقك « المأمور معذور » ضرب مثلیله تخلیص نفس ایده‌مین حاجی احمد ، اعدام‌اولندیلر. خوتین سفرندن بری جانبك گرای خان ایله سلسترہ والیسی ونوغایلرك میرزاسی قانته‌میرپاشا آره‌سنده‌محاسده‌وقوع بولمش،سفرك‌صوکنده‌شاهین گرای‌قانته‌میرك‌نوغای چوللرنده‌کی یوردینی تخریبه مأمور اولمش ایدی. مجذوب سلطان مصطفانك ایکنجی سلطنتی ایکی قارداشلك کبر واماللرینی تزیید ایلدی. برمنجم نامشهور شاهین گرایه دیمش ایدی ، که سلطنت عالم ، بر قوش اسملی آدمه میسر اوله‌جقدر ؛ شاهین گرای ، اسمندن دولایی ، بوکشفی کندیسنه یاقشدیرمش ایدی. ایکی قارداش ادرنه اوزرینه برتشبث ترتیبی یاپدیلر ، که اجراسی موفقیت بولورسه ، کندیلرینه تخت عثمانیه دوغری بریول تأمین ایده‌جك ؛ عدم موفقیت حالنده ، ایران طوپراغی التجاگاه اخیرلری اوله‌جق ایدی. بونیتله بر تاتار اردوسی طوپلاندی. محمد وشاهین

(۱) بوتاریخك سکزنجی جلدی .
(۲) نعیما .

گرایك حکومتلرندن ناخشنود بولنان سلامت گرای زاده‌لر (١) وغازی گرای زاده‌لر (٢) ایکنجی‌ولی‌عهدلك دیمك اولان‌نورالدین منصبنك مولداویه‌لی اسیره‌دن متولد برمادر بخطایه ویرلدیکنی کوره‌رك، کفت وکویه باشلادیلر. اشبو «مادربخطا» فقره‌سنی، تاریخ، قوره‌کینك زوجه‌سی حکایه‌سنك تتمه‌سی عد ایده‌بیلیر (٣). غازی گرایك قالغایی فتح گرایه (٤)، تاتارلرك لهستاندن آلدقلری برکنج قیز اهدا اولنه‌رق، خان بونی، باباسی اولان بویاره کوندرمك اوزره صادق دوستی اختیار حاجی احمده تودیع ایتمشیدی (٥). براقشام فتح گرای اویومق اوزره ایکن، محرملرندن بری، متبسمانه، لهستانلی اسیره‌نك براوغل دنیایه کتیرمش اولدیغنی خبر ویره‌رك، کنج پرنسك ولادت مسعوده‌سندن دولایی تمنیات مستهزیانه‌تردیف ایلدی: افندیسی منفعل اوله‌رق، پابوشلرینی محرمنك چهره‌سنه آتدی. والده‌نی، بیوك بابایی، چوجغی اولدرمك اوزره امنیتلی آدملر کوندرلدی. لکن اوچی‌ده علی‌العجله برفرار ایله تعقیباتدن اختفا ایده‌رك، قاتللرك النده قورتولمش اولان چوجق مصطفی اسمیله چوبانلر آره‌سنده تربیه اولندی. چوجق بویونجه، محمد وشاهین گرای، هرایکیسی اولادسز اولملریله، بوچوجغی فتح گرایك اوغلی اولمق اوزره میدانه چیقاردیلر؛ مصطفی‌اسمنی احمد گرایه تحویل ایله نورالدین یاپدیلر. بو تعیین — بعدمااسیره‌نك مشروعیتی‌تصدیق ایدلمش فرزندمادر بخطاسنك کندیلرینه

(١) بهادر گرای، احمد گرای، مبارك گرای، صفا گرای، اسلام گرای. السبع‌السیار، ق ٩٠.

(٢) عنایت گرای، حسام گرای، سعادت گرای، عوض گرای.

(٣) بوتاریخك ٨ نجی جلدی. بادیٔ نظرده، ایکی حکایه برکورینورسه‌ده، بوظنه تواریخ وقایع مخالف اولمقله برابر، قوره‌کینك زوجه‌سی براوغل دکل، ایکیز طوغورمشیدی. [ایکی فقره آره‌سنده بر هیچ مناسبت کورمیورز. مترجم]

(٤) السبع‌السیار مؤلفی، ق ٩٠، ص ١، غازی گرایه «بوره بوره غازی» عنوانی ویرییور.

(٥) «السبع‌السیار» ك اسلوبنده‌کی ترك ـ تاتار تزییناتندن بر فکر ویرمك اوزره، ق ٩٠، ص ٢، بر فقره‌نك عیناً ترجمه‌سنی یازه‌جغز: «فتح گرای ثمرات دین هدایت اقتران ولطافت حسن وآن ایله رسیدهٔ کمال اولان جاریهٔ مسفوره‌یی فراش سلطانی‌یه لایق کورمدیکی ایچون، زرمسکوك ایله مبادله‌سنی تنسیب ایده‌رك، ریش سفیدی خنای ریا ایله مصبوغ ووجود ملعونی ستر ایدن لباس سبزی انواع خدعه وحیله کاری ایله منقوش اولوب مرتبهٔ ولایته واصل ظن اولنان حاجی احمد اغا نامنده برینه تودیع ایتمشیدی.»

تقدمنه‌رضا کوسترمکه مجبور اولان — سلامت گرای‌وغازی گرای اوغللرینی زیاده دوچار انفعال ایلدی . بوندن دولایی کنج نورالدین ایله حسام گرای آره‌سنده شدتلی بر تکام وقوعه کلمکله ، حسام گرای خصمنه علناً « بوغدان چوبانی » دیه خطاب ایتدی . احمد گرای ، مشروع سلاله‌دن تفریق اولنمق ایچون ، اوزماندن بری چوبان گرای تسمیه اولنان گرایلر سلالهٔ نامشروعه‌سنك اصلی اولدی .

ایکی قارداش علیهنه حاصل اولان بواسباب ناخشنودی‌یه ضمیمه اولمق اوزره، پادشاه جدیدك تبریك جلوسی ایچون کوندرلمش اولان ایکی روس ایلچیسی قریمدن کچرلرکن ، حامل اولدقلری هدایانی غصب ایتمك اوزره ، وحشی شاهین گرای طرفندن اعدام اولنمش ایدیلر (۱) .

احوال مبسوطه‌یه بناءً، باب همایون محمد گرایی عزل ویرینه خان‌سابق جانبك گرایی نصب ایتمشدی (۱٦۲٤) . درت دولت قادیرغه‌سی ایله خان جدیدی کفه‌یه کوتورمکه مأمور اولان وزیر حسن‌وابراهیم پاشالر مقاومته تصادف ایتملریله، جانبك گرای کفه‌ده علی قاضینك خانه‌سنده قالەرق ، ایکی برادرك اوامر دیوان همایونه مقاومت ایتمکده اولدقلری استانبوله بیلدیرلدی . جزائر بحر سفیده عزیمت ایتمك اوزره حاضر بولنان قاپودان رجب پاشا، کفه‌یه دوغری یلکن آچمغه مأ.وراولدی، وقریم مفتیسی شیخ بکر ایله میرزاده‌وشیرین بکلره تعلیمات جدیده‌ینی حامل ولەرق آزوقت ظرفنده قریمه مواصلت ایتدی. رجب پاشا ، وزیر حسن‌وابراهیم پاشالر ، کفه بکلربکی محمد پاشا اتفاق ایله، ایکی برادره مکتوب یازەرق ، اطاعته وموده

(۱) کچن‌سنه(۱٦۲۳) باب‌همایون موسقوه‌غران‌دوقه‌سنه برایلچی کوندردی؛ بوایلچی‌یه، عودتنده، غران دوقه‌نك هدایاسنی حامل ایکی سفیر ترفیق اولنمشیدی . سفیرلر شاهینك حضورینه کوتورلدی؛ سبب ورودلری. وشمدی‌یه قدر معتاد اولدیغی اوزره تاتارلره مراجعت ایتیوب‌ده ، عثمانلیلره مراجعت ایللری سبی کندیلرندن سؤال اولنەرق ، وعثمانلیلره موسقوفلر آره‌سنده تاتارلر علیهنده مذاکرات جریان ایتدیکی اسناد ایدیلەرك ، هرایکیسنك باشلری کسلدی . احمد چاووش [عثمانلی سفیری اولەجق] . شو معامله‌نك پادشاهه قارشی بر بیوك حقارت اولەجغنی . وبناءً علیه طرف شاهانه‌دن بوکا تحمل ایدیلەمیه‌جکنی بیان ایله، منعنه چالیشمش ایسه‌ده ، شاهین اونك‌ده باشنی کسدیردی ، وبادشاهه عائد هدیه‌لرله ، ایلچیلرك البسهٔ قیمتدارینی غصب وبونلرك آدملرندن برینی اعدام ایلدی . بونکله برابر ، جنکیز خانداننده اولوب کندیلرینی دها نجیب عد ایدن ایکی قارداش طرفندن (محمدوشاهین) وقوع بولان شوتحقیر بوراجه کتم اولنمقده‌در » ٦ تشرین‌اول ۱٦۲٤ . وندیك‌خلاصه‌سی. « موسقوف انلچیلرینك اعدامی خبری تأکد ایتدی » روئه ، ۲۱ ایلول ۱٦۲٤ .

وهرسك ایالتلرندن برینی قبوله دعوت ایلدیلر. شاهین گرای مغرورانه شویله‌جواب ویردی : « ملك موروثمزده بش‌اون کون آرام ایتمه‌دن، مفسدلرك کفت وکوسیله خانلق جانبك گرایه ویرلدی ؛ جانبك بوطرفه کله‌لی ، نجه بیك فقرا آت آیاغی آلتنده قالدی . بزدن نه‌جرم صدور ایتدی ، که بوحقارته مستحق اولدق ؟ بزی ایستین درت بش میرزا ایکی اوچ بیکدن زیاده عسکر ایله ؛ قاتمیر قارداشلری‌ده آق کرماندن بش بیك عسکر ایله ؛ مقدما روسیه‌یه کیدن یوسف اوغلی میرزالر هپ عائله‌لریله ؛ علی میرزا وبتون نوغای میرزالری وسلطان زاده‌لری ظماندن کچه‌رك بیك قدر آدم ایله بوکون بورایه کله‌جکلردر ؛ بوطرفدن‌ده برچوق طوپ وتوفك احضار اولنمشدر. بتون ولایت خلقی آرابه‌لرینی قوشوب کیتمك اوزره‌درلر؛ بودیاری اجدادیمز کفاردن آله‌رق ، قیلیچ ایله تصرف ایتمش ایکن ، اولریمزی ، کویلریمزی آتشه اوروب بزی اسکی یوزدلریمزدن کوچورمك انصافیدر ؟ بز جملةً ترك وطن ایدوب‌ده قریم کفار النه دوشرسه ، کفه‌کز وسائر قلعه‌لریکز قالیرمی؟ بواحوال هپ وقوعه کله‌جکدر ؛ امید ایدرزکه بومالکده‌کی مسجد ومدرسه‌لرك خرابنه سبب اولمایوب ، احوالمزی استانبوله‌عرض ایدرسکز . » (١)

قاپودان پاشا ، تعلیماتنه کوره حرکت مجبوریتنده اولدیغنی بیان ایلدیکندن ، جنك تقرر ایلدی . محاربه ایکی آیدن بری دوام ایتمکده اولدیغی حالده ، رجب‌پاشا آرتق برحرکت قطعیه‌یه مجبوریت کوردی. عثمانلی عسکری یوز بیك نوغای وسکز یوز قازاق قارشیسنده بولنه‌رق ، کثرته مغلوب اولدی . کیجه متریس قازلغه باشلانلدی ؛ لکن عسکرده قازمه وکورك اولمادیغندن ، بوندن واز کچلدی . نهایت بر ضابط ، صوك چارهٔ سلامت اولمق اوزره ، محمد خانه ، خانلغنك تصدیقی اشعار اولنمسنی تکلیف ایلدی . قورقو سائقه‌سی ایله بالضروره کوستریلن برمساعده‌نك موجب حجاب اولمسنه رغماً ، بوتکلیف قبول ،وخانه‌یازیلان مکتوب او ضابطه اعطا اولندی (٢) .

جانبك گرای خان ایله قارداشی دولت گرای خان کفه‌یه عودت ایتمشلردی . خبر عزیمتلری نوغای اردوسنده انتشار ایده‌رك، هجومه باشلانلمش ایدی؛ عثمانلی اردوسنك انهزام کلیسیله نتیجه‌لندی . حامیسنه خوش کورنمك ایچون دشمن

(١) بوجواب هامه‌ردن ترجمه یرینه‌فذلکه ونعیمادن، ص٣٣٣، تلخیصاً آلنمشدر. (مترجم)
(٢) نعیما، فذلکه .

صفلرینه ایلك هجوم ایتمش اولان چوبان گرای (۱) شجاعتنك قربانی اولمش، واونك وفاتی تاتار اردوسنی مقاومت ایدلمز برشدتله اشغال ایتمش ایدی . برچوق عثمانیلر موقع محاربه‌ده قاله‌رق ، اکثریسی غالبلرك النه کچدی ؛ برترك بر « چاپچاق بوزه »یه صاتیلیر اولدی . آرابه‌لر ، اشیا ، اردو خزینه‌لری تاتارلرك النده قالدی ؛ حسن پاشا ، ضابطلرینك اکثریسیله برلکده جنك میدانینده مقتول اولدی ؛ ابراهیم پاشا جریحه‌دار اوله‌رق، کفه‌ده وفات ایتدی؛ بیك کمجی‌واونباشی آغیرطوپ دشمن النه دوشدی (۲) . قورتیله بیلن دونانمایه قاچدی . ایرتسی کون کفه تاتارلرله مالامال اوله‌رق ، شاهین گرای او چ کون ظرفنده کیلره بیتملرینی عثمانلی اهالیه اعلان ایلدی ؛ بونلر هپ بردن دونانمایه دوغری کیتدیلرسه‌ده ، قبول اولنه‌مادیلر . نهایت قاپودان پاشاهیچ ، اولمازسه کفه‌نك محافظه‌سی ایچون صوباشیلرندن (۳) محمدی غالبه کوندردی. محمد گرای ، دولت عثمانیه‌نك کندیسنه کوستردیکی حقسزلقلردن اوزون اوزادی شکایتله ، متهورانه علاوه ایتدی ، که نظر توجهدن سقوطنه اصل سبب ، بوخائنلکی یاپمق ایچون جانبکدن ایکی یوز بیك غروش آلمش اولان مصردن عودت ایتدیرلمش قیزلر اغاسی مصطفی اغادر . کوندریلن مأمور ، سکون ایله دیدیکه : «پادشاهم، حدتکزده حقلیسکز ، بنم بوبابده برشی سویلمکه مأموریتم یوقدر. لکن شمدی ایش کفه‌ده قالمشدر، که اعاده اولنماسی سزك ایچون پك فلاکتلی احوالدن باشقه برشیئی منتج اولمار . آرتق یکیدن قریم خانی اولدیکز ؛ قدرتلی عثمان خاندانك نظر توجهنه عودت ایدیکز ؛ طوپلریمزی ، اسیرلریمزی اعاده‌یه موافقت کوستریکز ؛ کفه‌قلعه‌سنی‌ده سیل کبی هجوم ایدن تاتارلردن ، قازاقلردن قورتاریکز . » (٤)

(۱) حسن بك زاده‌دن نقلاً نعیما . نعیما ، براز یوقاریده مجهول برمنبعدن نقلاً ، مادر بخطا چوبان کرایی محمد گرای وشاهین گرایه قارداش یاپه‌رق، سلطان احمداول سلطنتنده ونصوح پاشا زمانینده وقوع بولان برجنکده مقتول کوسترمش اولدیغی حالده ، بوراده دها موثوق کورینیور. «السبع السیار»ك مفصل افاده‌سی اولمامش اولسه، نعیماده‌کی بوتناقضك ایچندن چیقمق ممکن اوله‌مازدی؛ لکن «السبع السیار» عثمانلیلرك جانبکرای علیهنه اولان سفرنامسعودینی درین برسکوت ایله کچر . [نعیمانك ایلك فقره‌سی ج ۲ ، ص ۳۲۷ ده‌در .]

(۲) جمعاً یکرمی یدی طوب وبش یوز هاوان . سیر توماس روئه‌یه نظراً ترکلرك افاده‌سی ، ص ۲۷۳ .

(۳) چورباجی ، یعنی یکیچری ضابطیدر . عامه‌رده « صوباشی » دینلمسی نعیمانك برعباره‌سندن منقول سهودر . (مترجم)

(٤) نعیما . [ص ۳۳۸]

محمد گرای قارداشی شاهین گرایه بافدی ؛ اوده تاتاربکلرندن ، نوغای میرزالرندن برمجلس عمومی طوپلامق رأیینده بولندی . برچوق عجیب الشکل آدملردن ترکب ایتمش اولان بومجلس ، قاپودان پاشانك تکلیفنی قبول ایلدیکندن ، ایلچی بوخبری دونانمایه ایصال ایتمك اوزره عودت ایتدی ، ومتعاقباً محمد گرای ، شاهین گرای ایله باشلیجه رؤسا ایچون خلعتلرله کلدی . برسلطان قوماندهسنده اوچ یوز سواریدن مرکب برمحافظه آلایی برات همایونك استقبالنه مأمور اولدی . محمد گرای فرمانی اوپدی ، باشنه قویدی ؛ قافتانی کهیدی . ایکی طرفدن میمنت وبراستقبال مسعود دعالری مبادله ایدیلهرك ، مجلس طاغلدی . التمش یدی یکیچری ، یتمش جبهجی ، اوتوزاوچ عزب اسیری ، غالبك عرض اخلاصنی شامل برمکتوب ایله قاپودان پاشایه کوندرلدی .

سکز کون صوکره محمد گرای کفهدن چیقدی ؛ قاپودان پاشا استانبوله دوغری یلکن آچدی .

ایکی قارداش ، مقاومتلرینك کوزل نتیجه ویرمسندن جسارت آلهرق ، تضعیف مظالم ایله حکمرانلقده دوام ایتدیلر . قریمك الك دلیر آدملرندن میرزابك کدخدا نامنده بری ، جبینده جانبك گرایك برمکتوبی بولنمش اولدیغی ایچون ، بی رحمانه اعدام اولندی . قاتمیرك عائلهسی عموماً قتل اولندی ؛ حامل زوجهسی شیشه صوقیلهرق ، آتشده کباب ایدلدی (١) . متعاقباً ، شاهین ، تاتارلرایله طونه (٢) ، آق کرمان ، کیلی ، اسماعیل ، یرکوکی ساحللرینی تالان ایلدی . بابا طاغنه تعرض

(١) نعیما . وندیك خلاصهسی ٢٠ تموز تاریخیله قاپودانپاشانك تشبثات فلاکتماسی حقنده شویله دیور : « قائم مقام ، مفتی ایله دیکر وکلانك مذاکرهلرنده ، حکومت پادشاهینك محافظهٔ حیثیتی ضمننده مقدما طرف شاهانهدن اعزام اولنان یکی قرالك [قریم خانی جانبك] قبول ایتدیرلمسنه قرار ویریلهرك ، بنابرین ، بولنده دوام ایتمسی بایرام پاشایه امر اولندی . محمد گرای وقارداشی ، معیتلرنده یوز بیك تاتار ایله ، پادشاهك یکیچریلرینك حرکاتنه مانع اولمق قرارلاشدیریلدی . کفه ، جانك [جانبك] ایلریه کیتمسنه مخالفته قرار ویردی . قاپودان پاشا ، ومؤخراً بایرام پاشا ، کفهیه برأ واصل اولدیلر . محمد گرایوقارداشی ، کندیلرینك خاندانی خاندان عثمانیدن دها قدیم ونجیب اولمسیله ، سلطنتك کندیلرینه عائد اولمسی محق اولهجغنی دعوی ایدیورلر » وندیك خلاصهسی ، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی .

(٢) روئه ، ص ٢٨٩ : « یکی پرنس [قریم خانی] بوغدانی یغما ایتدی . » ٣٦٢ نجی صحیفهیهده مراجعت .

نیتنده ایکن ، قانتمیر اوتوزبیك سواری ایله دوبریجه تاتارستاندن یتیشه‌رك ، اویله برقاچلی جنك یاپدی ، که طونه تاتار قاننده قپ قرمزی کسلدی . مغلوبلردن آز برمقداری اوته‌طرفه قاچه‌بیلدی ؛ شاهین کرای‌ده برصندال ایله قورتیله‌بیلدی .

دولت عثمانیه وقایعنامه‌لرنده بالدفعات سزاواردقت بردورسنوی ابتداسی اولان ۲۱ تموزده قازاقلر ، ایلك‌دفعه اوله‌رق استانبول پیشکاهنده کورندیلر . بوغازایچی ، هربرنده یکرمی کورکجی واسلحه‌سی مکمل یکرمی جنکجی بولنور اللی اوزون وخفیف صنداله جولانکاه اولدی ؛ بوصنداللرك باش وقیچلری اولایوب ، چویرمکسزین ایلری‌وکری حرکته مساعد اولدقلرندن (۱) ، ایمپراطور وینه‌لیوس زماننده طربزون ساحللرینی خراب آبادایدن پونت باربارلرینك سرعتلی سفینه‌لرینی خاطره کتیررلردی (۲) . بش یوز سنه صوکره ، بیزانس ایمپراطوری اناستازی سلطنتنده ، ویتالیانوس تراکیا وموزی‌یی اطاعت آلتنه الدیغنی متعاقب ، هون وبلغارلردن مرکب برلشکر بی‌کران ایله سوسته‌نیوس (الیوم سده‌ینا) [استنیه] کورفزینه‌قدر کله‌رك‌اوراده صلح‌عقدایتمشدی (۳) . بووقعه‌دن‌ایکی عصرصوکره‌ده ، باردانه‌س فیلیپیکوس زماننده بلغارلر سده‌نیایه قدر کله‌رك ، قسطنطینیه‌نك آلتونلی قاپیسنه قدر توسیع خسار ایلدیلر (٤) . برعصر صوکره روسلر ، دیر وآسقولد قوماندەلرنده ایکی یوز صندال ایله ایلك دفعه اولمق اوزره بوغازایچنده ظهورایله‌رك قسطنطینیه صحرای معموریتی غرق آتش وخون ایتدیلر (۷۱۲) (۵) . سده‌نیا ، دها صوکره ، ایمپراطور رومانوس زماننده تکرار بلغارلر طرفندن یغما اولنه‌رق ، (۹۲۱) (٦) یکرمی سنه صوکره‌ده ، ایغور قوماندەسنده روسلر طرفندن تالان اولندی (۹٤۲) (۷) . بودفعه‌ده قازاقلر سیتلرك ، بلغارلرك ، روسلرك ایزلرنجه

(۱) *Adpositis utrimque gubernaculis conversa ut repente remigio hinc vel illinc adpellerent* » تاسیت ، شئون ۱ ، ۲ ، ص ٦ .

(۲) *Quin et Barbari contemptim cavaba utrifabricatis repente navibus Camaras vocant. pari utrimque prora et mutabili remigio. quand ahinc vel illinc appelere indiscretum et innoxium est* تاسیت ، تاریخ ، ۱ ، ۳ ص ٤۷ .

(۳) زده رنوس ، ۱ ، ٤٤۸ .

(٤) قارامسین ، ۱ ، ۹٦ .

(۵) تەئوفونەس ، سنه ۲۳ ؛ آناستازی ، ص ۱۳۷ ، سنه ۷۱۲ .

(٦) لەئوغرامانیقوس ، ۹۲۱ .

(۷) سیمون لوغوتەتا ، قیصر رومانوسك ۲۸ نجی سنهٔ سلطنتی ، ۹۵۲ سنه‌سی .

کیدوب ، کندی نوبتلری اولمق‌اوزره بوغاز ایچنه یاییله‌رق ، اوروپا ساحلنی تخریب ایتمکده وبیوك دره‌یی ، یکی کوپی ، سده‌نیابی آتشه ویرمکده ایدیلر (١) . شو استیلای مدهشی طوردرمق ایچون استانبولدن بش التی یوز سفینه چیقمشیدی . فتحدن بری محافظه اولنان مشهورزنجیر ، قانالك مدخلنی سدایتمك‌ایچون بوغازایچی قلعه‌لرینه کوتورلدی : پای تخت‌دولتدن چیقاریلان اون بیك جنکاور، تهدید اولنان ساحله انتشار ایتدیلر . قانالك هر اورته‌سنده نصف دائره شکلنده دیزلمش ، ومنهوبات ایله مالی بولنمش اولان قازاق دونانماسی قاره‌دکیزه عودت ایتمك ایچون کیجه‌نك حلولنه‌انتظارایلدی. برقاچ کون صوکره، بوقورقونچ‌مستولیلر ، دهازیاده‌بر مقداردهاوله‌رق، ینه‌بوغازك‌مدخلنده کورینوب — یدی عصراول‌ایغورك قاییقلرینك، پیشکاهنده تیمورآتمش بولندقلری — فناری یاقدقدن صوکره، دولت عثمانیه پای‌تختی تترتمش اولمق افتخاریله مظفرانه چکلدیلر(٢) .

باب همایون ، آرقوقلعه‌سندن دولایی آره‌لرنده متحدث برنزاع‌ایچون مراجعتلری اوزرینه ، تونس وجزائر امارتلری (٣) آره‌سنده‌حکم اولمق صورتیله ضعفنه‌قارشی برتسلی بولمش اولمیوردی . ایکی بکاربکنك مأمورلری (٤) بومسئلهٔ مهمه ایچون استانبوله کلمش اولملریله ، مفتی وقاضی عسکرلرك حضوریله ، برمجلس علنیده فصل دعوی اولندی . اوزمانه قدر تونس امارتنه ویرکی تأدیه ایتمش اولان آرقو

(١) قارامسین ، ١ ، ص ١٢١ . ریغونك « دولت عثمانیه تاریخی » [انکلیزجه] اثرینه قنوله‌سك ذیلی ، ص ٤ . ازمیر قونسلوسلغنده بولنمش اولان بوذاتك سده‌نیابی اناطولی ساحلنه قوندرمش اولمسی بیوجك برسهودر : « *On the Asiam side Stenia* ». فذلکه، نعما .

(٢) فذلکه‌نك ویالکز برایکی کله‌نك تغییریله اوندن استنساخاً نعیمانك بوبابده‌کی‌افاده‌سی شوندن عبارتدر : « دونانما کفه مصلحتنه مشغول ایکن ، تن‌قزانمی قره دکیزی خالی بولوب، یوز اللی قطعه شایقه ایله شوالك [١٠٣٣] دردنجی کونی بوغاز حصارینه کلوب ، یکی کوپی غارت وبرقاچ دکان احراقیله خسارت ایتدکاری معلوم اولدقده ، استانبولدن بوستانجیلر ، وسکبان‌باشی نفراتیله کیلره‌ینوب، هجوم‌ایدیجك ،قزاق‌اشقیاسی برآن‌طورمیوب، کیرو دکیزه فرار ایتدیلر. ملاعینك بومرتبه اقدام‌ایله بوغازه هجومی برتاریخده مسموع دکلدر . » (مترجم)

(٣) هامه‌رك Regence تعبیرینه مقابل‌امارت دینلمشدر ؛ لکن اوزمانك برجه اعتبارینه کوره امارت دکل ، هرایکیسی ایالت ایدی . اوتعبیری وسیلهٔ تسلط اولمق ایچون اوروپالیلر چیقارمشلردر . (مترجم)

(٤) تونسدن : مفتی شیخ ابوالحسن ، سابقا یکی چری اغاسی عبدالرحمن اغا ، سلیمان قپودان ؛ جزائردن : ایکی معزول یکی چری اغاسی ، ایکی بلوك باشی ، ایکی یایا باشی ، ایکی اوطه باشی ، برقاچ نفر کوندرلمشیدی ـ . (مترجم)

قلعه‌سنك بوندن صوكره باب‌همایون‌مأمورینه ایکی بیك غروش ویرمسنه، وبو آقچه‌نك هرسنه مكه ومدینه فقراسنه توزیع اولنمق اوزره صره‌یه علاوةً ارسالنه قراروبرلدی . (١) .

اناطولیده وزیر اعظم اردوسنی تقویه ایچون فعالانه تجهیزاته دوام ایدلمكده ایدی . محرمده (١٠٣٤) ارضروم محافظه‌سنه ایکی بیك یکی چری قونلدی . دیاربكر والیسندن قرق بیك كچی دریسی طولوم، مهماتیله اون [بدلوشقه] طوپ، درت یوز كلك ، یوز یكرمی بیك كیله آرپه ، قرق بیك كیله حنطه ایله یکی چری ایچون پكسماد ؛ عزیز ، كلیس ، ترکمان وویوده‌لرندن ایکی یوز یكرمی بش قطار دوه ، اللی بیك قیون ایستنلدی (٢) .

سنه‌نك [میلادی]صوك كونلرنده، وزیراعظم چركس محمدپاشااوزون برخسته‌لقدن صوكره، توقاددده وفات‌ایلدی (١٨ربیع‌الاول ١٠٣٤ — ٢٩ كانون‌اول١٦٢٤)(٣). یکی چری اغاسی خسرو اغا ودفتردار باقی پاشا ، سردارك ارتحالنی رئیس طوراق افندی واسطه‌سیله استانبوله اخبار ایله برابر ، استانبولدن یکی سردار اعزامنه قدر وقت كچه‌جكنی ، دیار بكر والیسی حافظ پاشانك عساكر كثیره‌یه

(١) بوحكم ، لافونتنك ایستریدیه ودعواجیلر حكایه‌سنی اخطارایدر . [غالبا ایستریدیه‌یی حاكم افندی كندیسنه حكم ایتمش اوله‌جقدر ؛ لكن بوحكم اونك كبی دكلدر . چونكه « شیخ الاسلام وقاضی عسكرلرویکی چری‌اغاسی (زیرا یکی چری‌اغالغی قلعه‌لر امورینك مرجعی‌ایدی) حضورنده عقدمجلس اولنوب، طرفینك تمسكاتی كورلدكده، مزبورقلعه اراضیٔ جزائرحدودینه اللی آتمش مرحله بعید ، وتونس ایالتنه اون مرحله قریب اولوب ، شمدی‌یه قدر رسومنی تونس خزینه‌سنه تسلیم‌ایده‌كلمكله بحسب‌الشرع والقانون تونس‌ایالتنه‌حكم » اولندقدن صوكره ، دفع نزاع وخصومت ایچون تونس بكلربكی ضبط ایدوب، محصولی‌ایچون هرسنه واران مباشره ایکی‌بیك ریال‌غروش‌ویره‌رك،بونك صره‌یه علاوه‌اولنمسنه طرفین‌وكلاسی قراررضا ویرمشلردر. نعیما،ص٣٤٢ . الصلح سیدالاحكام. مترجم] صاری‌عبدالله‌افندینك‌منشأتنده، ن٤، مكه‌شریفنه ١٠٣٢ (١٦٢٢) تاریخلی برمكتوب پادشاهی ، نشانجی محمد افندی قلمیله یازلمش ١٠٣٣ (١٦٢٣) تاریخلی دیكر برمكتوب شاهانه واردر .

(٢) نعیما [ج ٢ ، ص ٣٤٣] .

(٣) بووفاتك خبری استانبوله آنجق اوچ هفته‌ده كله‌بیلمشدر. زیرا وندیك بالیوزینك راپورنده شویله اوقونیور : « شباطك سكزنده توقاددن دیوان همایونه وارد اولان خبردن، صدراعظم محمد پاشانك طاش علتندن وفات ایتدیکی آكلاشلدی. محمدپاشا مقدمانه‌چالیشیرسه‌ده، یکی چریلر كندیسنی سومزدی . اونك یرینه تعیین اولنان حافظ پاشا التمش یاشنده‌در . طبعنده خشونت وغرور واردر . »

مالك اسکی وبغداد احوالنه واقف بروزیر اولدیغنی علاوه ایتدیلر . خاتم صدارت سردارلق امریله برابر قاپجیلر کدخاسیله حافظ پاشایه کوندرلدی . استانبولده « خسرو اغا صدارتی نیچون کندیسنه ایستمهمش ؟ » یولنده سوزلر اولدیغندن ، خسر اغا اویله یاپمامش اولدیغنه ندامت کتیرمشدی؛ اوکاده وزرات ویریلهرك، مراد صوینده براتی کندیسنه یتشدی (١) . اهلیت ممتازه اصحابندن اولوب، خدمت مالیهده واصل پیری اولمش اولان باقی پاشاده متعاقباً ارتحال ایتدی (٢) ؛ اونك مقامی توقاد دفترداری عثمان افندیه (٣) ، توقاد دفتر دارلغی مورخ بش کلیسالی [فونفکیرههنلی — پچوی] ابراهیم افندیه ویرلدی (٤) .

مایس ابتدالرنده (٢٧ رجب ١٠٣٤ ٥ مایس ١٦٢٥) صدر جدید حافظ پاشا، دیار بکر قربنده چولك صحراسنه اوتاق قوردی؛ سفره دعوتی متضمن امرلر نشر ایتدی. خسرو پاشا دخی یکی چری عسکری وآلتی بلوك اغالریله توقادمشتاسندن چیقهرق ، رمضان اوائلنده صدراعظمله برلشدیلر . شوصیرهده قارهمان بکلربکی

(١) نعیما . « بوپاشا زیاده ناموس وحمیت کوستردی (اکر برترکده حمیت بولنمق ممکن ایسه) » روئه ، ص ٣٧٦ . [روئهنك توجهنه تشکرلر !]

(٢) روضة الابرار ، مضحکه عنوانیله نقل ایدرکه : دفتردار باقی پاشا کانکش علی پاشانك اموالنی قبضه مأمور اولمسیله ، سرایغی سویسوجست وجو ایدهرك ، بیتحاشی حرمه وضع قدم ایلدی ؛ بستان زاده کریمهسی [وزیرمقتولك متروکهسی] تستر مراد ایدنجه، باقی پاشا بیاختیار ، « آجانم بزمله نامحرم معاملهسن ایتمك نهانچوندر ؟ بزدن خودسزك حقکزده هنوز نهتطلیق ونهتعلیق واقع اولمشدر؛ بومعامله علی پاشا ایله کرك ایدی » دیه لطیفه ایلمش. [باقی پاشانك — برون قاسم فقرهسندهاولدیغی کبی — نکتهلی سوزلری وارایسهده، اولدیرلمش، وتا حرمنه کیریلهرك اموالی مصادره اولنور برصدر اعظمك زوجهسنه بویله سوزلر سویلمسی لطیفه دکل ، اك بیوك قبیحهدر ؛ هامهر فقرهیی تمامیله اکلامامش اولدیغندن ، بز اصلندن نقل ایتدك . باقی پاشا ، نعیانك « اشد ارباب استیفا ایدی » سوزینه شوفقره ایله لیاقتنی اثبات ایدر . غالبا نعیما دها سوز سویلیهجك ایدیسهده ، « اذکروا . . . » امرینی تخطر ایتمشدر. نفعی ، باقی پاشانك بوسفرهدفتردار اولیشنده: « ایشته اولدك ینه حالا سفرهدفتردار، استقامت بولنه کیتمکه همت ایله! » دیمشدی؛ باقی پاشانك سلفی استقامت افندی سفرده وفات ایلمشیدی . نعیما، باقینك استقامت افندیه اقتفا ایتمسی اوزرینه، نفعینك توریه ایتدیکی دعای مماتی کهانت شاعرانه صایار . مترجم]

(٣) نعیاده عثمان دینلمش ایسهده. فقرهٔ متعاقبهیه نظراً عبدالکریم اوقومق لازم کلیر.

(٤) پچوی . صدر اعظمك وفاتندن مقدم توقاد ضربخانهسنده بولنوب ، اوچ میلیون خالص اچه کسدیرمشدر . پچوی، اختیارلغی بهانهسیله باش دفتردارلغی قبول ایتمدیکنی سویلر .

چرکس حسن — که حصن کیف طرفلرنده قیشلامش ایدی — عجم اردوسنك کردستانده آلتون کوپری وکرکوك طرفلرینه کلن برفرقه‌سی اوزرینه یوریوردی. اون بیك عجم درت بیك عثمانلی‌یه مغلوب، وکرکوکدن مطرود اولەرق، بوستان پاشا کرکوکی ضبط ایلدی. بوآرەلق عجم خانی قارچغای کورجستانده، مارغراو خانك ایرانیلره خیانتیله، قانلی برهزیمته اوغرایوردی. اووقتلر زاکوم [زکم] خانی، اسکی کورجستان حکمداری عائله‌سندن طهمورث خان نامنده برآدم ایدی، که بومأموریت مهمه‌یه شاه عباس طرفندن تعیین اولندیغی حالده، وان بکلربکی ترکجه بیلمز حسین پاشادن استمداد ایله، انك معاونتی اوزرینه، عثمانلی صفوفنه کچمش ایدی. بوحرکتدن منفعل اولان شاه ایران، کورجی ماغراو خانه، عصیان ایدن ایالتی تخریب‌ایتمسنی امر ایتمش، طهمورث‌ده آچیق‌باشه (مینغرەلی — مکریل حاکمی) التجا ایلمش ایدی. شومدهش انتقامدن صوکره، شاه‌عباس، زاکوم شهرینی یکیدن اعمار ایتمك واوچ سنه ویرکیدن معفو طوتمق امریله، پیکر سلطانی کورجستان والیلکنه نصب‌ایلدی. آزمدت ظرفنده اوطرف‌اهالیسی اوقدر چوغالدی، که والی بونلری نصل ضبط ایده‌جکنی بیلەمیەرك، اندیشه‌سنی افندیسنه عرض ایتدی. شاه عباس قوروجی باشیسی قارچغای خانی وکورجی ماغراوی برقاچ بیك کیشی ایله برلکده — سرایه کنج قیزآلمق بهانه‌سیله — ارسال ایلدی. قوریجی باشیسنه ویردیکی امر ظاهری، هرایشده ماغراو ایله استشاره ایتمسی متضمن ایدی؛ بوامر موجبنجه اون ایکی بیك کورجی‌یی [انعام توزیعی ایچون] مطنطن برکچید رسمی اجراسنه دعوت ایده‌جك ایدی. فقط تعلیمات خفیه‌سنده، طوپلادیغی کورجیلری صوك نفرینه قدر، ماغراوی بیله استثنا ایتمکسزین، عموماً اعدام ایتمسنی امرایلمش ایدی. بومکتوبك موصلنه، کاغدی ماغراوه کوسترمیوب، قوروجی باشی خانه ویرمسی تنبیه اولنمش ایکن، نامه‌بر یاکلش تلقی ایده‌رك، ماغراوه تبلیغ اوامر ایلمسیله، اوده کورجی رؤساسنه خبر ویردی. رؤسا، کارتیل (کاردنل) حاکمی ماغراو، زاکوم حاکمی طهمورث ایله غوریل [کوریل]، دادیان (قولخیس)، آچیق باش (مینغرەلی)، قاره قالقان بکلری ایدی (۱). بونلر مکتوبه اینانمق

(۱) ایرانیلردن مظهر نصحب اولدقدن صوکره خیانت وحقارت کورمش اولان کورجی پرنسلری طرفندن ایاچی ورودینه هرکون انتظار اولنمقده‌در؛ اوج پرنس طرفندن اداره اولنمقده اولان بتون ملت ...» روئه، ص ٤٢٦. فذلکه، بچوی، نعیما.

ایستمدیلر؛ ماغراو ، عسکرینی — فقط کمال احتیاط ایله — کچید رسمنه‌سوق ایتمکه مجبوریت کوردی . پیشدار صحراده طار بوغازی کچمکده اولدیغی صیرده ، عجملر بونك اوزرینه هجوم ایتدیلر ؛ درت یوز کورجی پاره پاره ایدلدی ؛ اصل اردو بوغازه رجعت ایلدی . آرتق قارچغایك کورجیلره خیانتنده شبهه قالمادی. کورجی بکلری قارچغایه « خانم نه طوررسك ؛ طمهورث کلدی ، باصدی » دیه‌رك اونکله محاربه‌یه تشویق ایتدیلر ؛ عجملر کندی نوبتلرنده بوغازه کیرنجه ، تپه‌لر حریص اخذ ثار اولان کورجیلرله مالامال اولدی . ایران اردوسی محو ایدلدی ؛ بونك مرکب اولدیغی اوتوز بیك جنکاوردن آنجق اونده بری خلاص اولدی. قارچغای واوغلی ، امیرکونه ، قازغان خان اوغلی، شروان خانی یوسف ، محمد وسلیمان خانلر اردونك باشلیجه‌سولتانلرندن [ضابطانندن] اون کیشی ایله برلکده محاربه‌میدانده قالدیلر . التی یدی بیك باش دیار بکر یاقیننده‌کی اردوکاهه کوندریله‌رك ، کورجی مزراقلری اوزرنده علائم ظفر اوله‌رق دولاشدیرلدی (۱) . ماغراو خان همان وزیراعظمه یازدی‌که کورجستانده کورینور کورنمز ، کنجه ، قره باغ ، شروان ، اردبیل سقوط ایده‌جکدر . لکن مورخ یچوینك اخطارات شدیده‌سنه رغماً ، حافظ پاشا ، بغداده عزیمتنی آمر اولان تعلیماتدن انحراف کوسترمه‌مکده اصرار ایلدی (۲) ؛ یکی چری اغاسی خسروده ، صدراعظمك محقق کورینن برمظفریته نائل اولمسنه حسدندن دولایی ، حافظ پاشانك ترتیبنی التزام ایتدی .

مع هذا ، ماغراوخان کندیسنی حاکم مستقل اعلان ایله : « شاهك بنده‌سی

(۱) برکورجی بکی ، جنکده مقتول اولان التی بیك عجم باشی ایله واصل اوله‌رق ، باشلر دیوانده تشهیر اولندی ؛ کورجی بکی پادشاهك الی اوپه‌رك ، خلعت آلدی » ۱۹ تشرین اول ، ۱۶۲۵ ، وندیك خلاصه‌سی، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی. « کورجی وعجملر آره‌سنده محاربه‌وقوع بوله‌رق، ایرانیلردن یکرمی بربیك کیشی ، وباشلیجه رئیسلرندن اوچی مقتول دوشمشدر » وندیك خلاصه‌سی. « برکورد بکی طرفندن کوندریلن ایکیوز عجم‌رؤس مقطوعه‌سی دیوانه کلدی » ۲۸ کانون اول ۱۶۲۵، کذلك. [نعیما ، مقتول رؤساباشلرینك آل یافته‌لره صاریلوب ، سانجاقلری، کره‌نایلری، کوسلری ایله سرداره کوندرلدیکنی یازار، ص ۰۳۴۷]

(۲) حسن بك زاده ، یچوینك رأینه مخالف اوله‌رق ، کورجستانك تسخیری بغدادك استردادینی برساعت بیله تعجیل ایتمه‌جکی جهتله ، حافظ پاشا اوخطه‌یه کیرمك ایسته‌مکده حقلی اولدیغنی اخطار ایدر .

ماغراو» (۱) دیه سکه ضرب ایدردی. بو وقایع اوزرینه شاه عباس، قوریجی‌باشی اسماق خان ایله امیرکونه خانی عاصی دیدیکی ماغراو اوزرینه کوندردی. عجم جنکاورلرندن پك آزی کورجیلرك قیلیجندن قورتیله بیلدیلر. امیرکونه آلدیغی یاره‌لردن ترك حیات ایلدی. غالب، بردع اقلیمنی تالان وکنجه‌یی طعمهٔ لهیب ایلدکدن صوکره، کندی ایالتنه عودت ایتدی. کورجستان اختلالی خبری اوزرینه، دائما قارص ایالتنده سرسری کزمکده اولان طهمورث خان، اقامتکاهی بولنان زاکومه دونمشیدی. کورجستانك حکمدارلری سلاله‌سندن اولمایان ماغراو، طهمورثه قیمتلی هدیه‌لر کوندردی؛ لکن طهمورثك، کندیسنی مخاطره‌لی برر قیب کورمکدن باشقه برشی یاپه‌میه‌جغنی بیلدیکندن، انتریقه‌لرینی تجدیا. ایله استمداده دوام ایتمك اوزره، صدر اعظم اردوسنه چکلمکی قرارلاشدیردی (۲).

صدر اعظمی بغداده قدر تعقیب ایتمزدن اول، پای‌تخت قاپیلرنده جریان‌ایدن احواله برعطف نظر ایلیه‌جکنز. قره‌سی سنجاغی، تروا صحرالرینی وایدا طاغی کویلرینی خراب ایدن جنت اوغلی (۳) نامنده برعاصی‌یه التجا کاه اولمشیدی. جغاله قارداشلرك ایکی کدخداسی بونلرك اوزرینه کوندرلدکلری حالده، ایکی بیك ضایعات‌ویره‌رك کری کلدیلر(٤). بوخبراوزرینه، صدراعظمك کدخداسی قانلی محمد، دیشلنك اوغلی حسین پاشا ایله برلکده عاصینك اوزرینه حرکته مأمور اولدی. جنت اوغلی مغنیسا صحرالرنده هزیمته اوغرایه‌رق، اشکنجه ایچنده بی‌روح اولدیغی کبی، باشلیجه طرفدارلری قازیغه اورلدی.

(۱) ماغراو، نعیمانك تعبیرنجه «مسلمان اولمازدن اول رافضی شعارین» اتخاذ ایده‌رك، وشاهلق‌ادعاسنه قالقیشه‌رق، «بندهٔ شاه‌ولایت ماغراوشاه» دیه سکه قازدرمشیدی؛ هامه‌ر، شاه‌ولایتدن مقصد جناب‌حیدر اولدیغی بیله‌میوب، ماغراوی‌عجم شاهنه بنده یاپمشدر. (مترجم)

(۲) نعیما.

(۳) نعیما «جنت قاری‌اوغلی» دیمسنه کوره، بوجنتك برقادین اولدیغی اکلاشیلیر. (مترجم)

(٤) فذلکه، روضة الابرار، نعیما. «برسپاهی‌اولان جنت اوغلی سواریلرله بروسه‌یه دوغری یوریپور، حزیران ۱٦۲٥. جنت اوغلی یکیدن ازمیراوزرینه کیتمشدر. کهیا اوچ بیك کیشی ایله مقابله‌سنه کله‌رك، برصحراده شجیعانه حرب ایتمش ایسه‌ده، کهیانك ومعیتندن ایکی بیك کیشینك تلف اولمسی اوزرینه، جنت اوغلی غلبه ایلمشدر» روئه، ص ٤۳۱. «جنت‌اوغلی ازمیره بش میل مسافه برمحل اولان تیره‌ده بولنمقده‌در. سانجاق متصرفی جغاله قارداشلرك ایکی کهیاسی، جنت اوغلنك اوزرینه یوریدیلر. جنت اوغلی بیك آلتی‌یوز پیاده وبیك سواری طوپلایه‌رق، تریانداده مقابله‌یه چیقدی. کهیالرك ایکیسی‌ده، آدملرندن ایکی بیك کیشی ایله مقتول اولدیلر» ۹ تموز ۱٦۲٥، وندیك خلاصه‌سی.

اوآره‌لق استانبولك آسایشی سپاهیلرك برطغیانیله مختل اوله‌رق ، طمع وحرصندن دولایی « یخنی‌قاپان » لقبی ویرلمش اولان دفتردار عبدالکریم افندینك اشکنجه التنه آلنمسیله ، دفع شورش ایدیله‌بیلدی . سلفلری اکمکجی زاده وباقی پاشا قدر مساعدهٔ طالعه‌مظهر اوله‌میان یخنی‌قاپان، ثروت جسیمه‌سی کندیسنه باعث فلاکت اوله‌رق ، اشکنجه ایچنده جان ویردی (١) . قازاقلرله محاربه ایتمك اوزره قاپودان پاشا قومانده‌سیله سفائنه ارکاب ایدلمش یکیچری وجبه‌جیلر ، سپاهیلرك کوستردکلری مثالدن جرأت آله‌رق ، وارنه‌یی آره‌لرنده تحدث ایدن قانلی بر نزاع کورلتیسیله طولدیریورلردی . جبه‌جیلر قلعه‌یه چکیله‌رك ، خصملری‌اوزرینه آتش ایتدیلر؛ هرایکی‌طرفدن برقاچ‌رکیشی‌مقتول‌اولدی (١٠ذی‌الحجه ١٠٣٤ — ١٣ ایلول ١٦٢٥) . مجرملرك ایلری‌کلنلرندن ایکیسی اعدام ایدیله‌رك، قاپودان پاشا کیلغراد ، باچیق ، مانقالیا ، قاره خرمن ، صولونه ، کیلی ، آق‌کرمان یولیله اوزیده‌واقع قیل برونه متوجهاً یلکن آچدی . قیل‌برونه وارلدقده ، ساحل بوینجه اوچ یوزقازاق قاییغنك [شایقه] طربزونه دوغری کیتمکده اولدقلری کورلدیکی خبر آلنه‌رق ، قاپودان بونلری تعقیب ایتمك ارزوسنده بولندی . لکن اوزی اهالیسی اونلر بهمه حال بوطرفه کله‌جکلرندن ، پك اوزاقلاشلمامسنی ، وکیجه‌لری کناره یاقین یاتلمامقله برابر حاضر طورلمسنی اخطار ایتدیلر. التی‌هفته حرکتسز وقت کچیرلدکدن صوکرا ، قازاقلر ینه استانبوله هجوم ایدرلر قورفوسیله دونانمه روم‌ایلی ساحللرنده کزمکه باشلادی . قاره‌ده یدی سکز میل آلارغه‌ده ایکن ، کوزجیلر دشمنك تقربنی خبرویردیلر (٢). دونانمای تشکیل‌ایدن قرق‌اوچ قادیرغه‌دن — طقوزینك ایچنده یکیچری بولنان — یالکز یکرمی‌بری قاپودان‌پاشاایله برلکده‌ایدی؛ دیکرلری

(١) یخنی قاپان طلبه‌دن‌ایدی ؛ بایزیدعمارتنه ملازمتی صیره‌سنده، یمکه هجومندن دولایی اولقبی آلمشیدی . صوکره خطیب ، ونهایت اکمکجی زاده‌یه انتساب ایله مال مأموری اولدی . حقنده « اکمکجی زاده قیلدی دنیایی نانه محتاج . آخر سماط دولت یخنی قاپانك اولدی » دیمشلردر . دفتردارلغنده وزارت‌ده‌آلمشیدی. مالنی اشکنجه ایله سویلدوب، کاملاً آلدیلر . (نعیمادن ، ص ٣٥٥ و ٣٥٦ .) (مترجم)

(٢) قاپودان پاشا کیمسنك دیرك باشنده اولان کوزجی « کوسه‌لر کورونده‌ی » دیه‌خبر ویردی . اونلرك اصطلاحنده کوسه‌لر شایقه وقازاقدر . جمله خلق ایاغه قالقدی ، سفینه‌لرك « چاشتاق » لرینی آچدیلر، لوندلر صوینوب جنکه حاضر اولدیلر. نعیما، ص ٣٥٧ (مترجم)

صو ایتملرندن وخسار کورملرندن دولایی کری قالمشلردی (١) . قازاقلر ، دکیزك سکونتندن استفاده ایدەرك ، متفرق کمیلرك اوزرینه کورك قوتیله هجوم ایتدیلر(٢). هربر قادیرغه ، یکری اوتوز قاییغه مقابله مجبوریتنده ایدی؛ هرقاییقده اللی قازاق بولنەرق ، کمیلره یاناشمق ایچون برشدت وحشیانه ایله ایلریلەیورلردی . اك شدتلی جنك ، اوچ فنارندن طانمش اولان قاپودان پاشا کمیسی اطرافنده اولدی . برقاچ یوز قازاق ، دیشلرنده قیلیچ (٣) ، کمیيه یناشەرق بیزك دیرکه قدر کلدیلر (٤) . همان کاملاً قازاقلردن مرکب اولان طائفه کورکلری براقەرق ، جنکه اشتراك ایتمش ایدیلر (٥). دشمن کوجاکله دفع ایدیلیوردی؛ نهایت قیچدەکی طوپلر ، اطرافدەکی قاییقلری باتیرەرق ، کمیيی قورتاردی . ترسانه کدخداسی ممی بکك قادیرغەسی آزدها اله کچەجك ایدی ؛ پیالەنك قادیرغەسی ده شدتلی برهجومه معروض اولدی. مظفریت بلکه قازاقلرده قالەجق ایدی ؛ آنجق جنك اثناسنده بر روزکار قوپەرق ، قادیرغەلری اطرافندەکی قاییقلرك دهشتلی هجومندن قورتاردی(٦). قاییقلرپك خفیف شیلر اولدیغندن بونلری باتیرمق همان محال دینیلەجك درجەده ایدی. جنك بتون کون امتداد ایتمش ، وقاییقلرك آنجق یتمشی باتیریلەبیلمش ایدی ؛ ایرتەسی کون یوز یتمش ایکی قاییق طوتلمش ، یدی یوز سکسان برقازاق اسیر ایدلمش اولدیغی اکلاشلدی . بوغالیت ، شو قورقونج دشمنلر اوزرینه عثمانلی بحریەسنك قازاندیغی اك پارلاق

(١) کورکجیلری زبون ، روزکار یوق ، کری قالوب هنوز زیریشەدیلر ، نعیما ، (مترجم)

(٢) روزکار وار ایکن بر قادیرغەیه یوز شایقه چاتەماز ؛ لیانلق هواده بر شایقه بر قادیرغەیه صارلمق ممکندر . نعیما . (مترجم)

(٣) « جانلرینی دیشلرینه آلوب » تعبیرینی هامەر بویله اکلامشدر ؛ نعیاده قازاقلرك قیلیجلری اولدیغنه دائر اشارت یوق . (مترجم)

(٤) فندلکه ، نعیما ، حاجی قالفەنك « اسفارالبحار » ی ، طیب بك زاده .

(٥) برکت ویرسون که آیاقلری باغلی ایدی ، اونك ایچون یالکز کورك چکمکی براقەرق ، جنکه قاریشەمامش ایدیلر . (مترجم)

(٦) طیب بك زاده وروئه ، ص ٢٦ : . « اوچ یوز اللی فرقته (قاییق) دن مرکب برانجه دونانما جنکه کیریشدی ؛ بوقاییقلرك هربرنده قرق اللی توفك انداز وارایدی .اوتوز قاییق باتدی ، ویدی سکسز یوز کیشی دکیزدن طوپلانلدی . ایکی طرفدن محاربه پك شدتلی اولدی ؛ یکی چریلر همان کاملاً محو اولدیلر . » [« بر روزکار ظهور ایدوب ، قادیرغەلرك یلکنلری طولدی ؛ کویا که هربری مرده ایکن زنده اولدی . » نعیما . نعیمانك بودکیز جنکی تفصیلات وتعبیراتی ، حتی فندلکەنك حاوی اولدیغی مدتجه تاریخنك اکثر مندرجاتی کاتب چلبیدن عیناً استنساخ ایلدیکی اوتودلمامیلدیر. فندلکه ، ج ٢ ، ص٧٣ و٧٤ ، مراجعت .]

مظفریت ایدی . بالجمله قربنده دونانمادن درت سفینه برفورطنه‌ده ضایع اولمرق ، بقیه‌سی استانبول لیمانینه کیردی (صفر ١٠٣٥ — تشرین ثانی ١٦٢٥) (١) .

او یاز استانبول وحوالیسنده دهشتلی بر طاعون ظهور ایتدی (٢) . تلفاتك بیکه واردیغی زمان ، معتاد اولدیغی اوزره ، ترسانه آرقه‌سنده اوق‌میدانینده دعایه چیقلدی (٣) . مصر وقایعنامه‌لرنده « بایرام پاشا طاعونی » دیه یاد اولنان شوآفتدن دولایی مصر ، ویرکیسنك انجق یاریسنی (٤) کوندره بیلدی (٥) . طاعون دعاسنی تعقیباً ، وزیراعظم حافظ پاشایه تودیع اولنان بغداد سفرینك مظهر موفقیت اولمسی ایچون دعا اولندی (٦) .

مقدمجه‌اشارت اولندیغی اوزره ، صدراعظم مایسده دیاربکرك چوله‌ك‌صحراسنه ضرب خیام ایتمشیدی . اوزمان دیاربکر والیسی ، سابق‌حاب بکلربکی‌اولوب ، عهده‌سنه و زارت توجیه ایله ، یرینه شام والیسی مصطفی پاشا تعیین اولنان مراد پاشا ایدی . بغداد محافظلرندن برقسمنك مشهد امام علی‌یی زیارته کیتدکلری خبر آلنمسی اوزرینه ، وزیر مراد پاشا سردار تعیین اولنه‌رق ، اناطولی بکلربکی الیاس پاشا ، آبدال پاشا ، برقاچ سنجاق بکلری اون بش بیك عسکر ایله حله وامام موسی سمتلرندن بغدادی محاصره ایتمك ، زیارته کیدن محافظلرك عودتنه مانع اولمق‌اوزره ،

(١) نعیما ، اسفارالبحار .

(٢) « ٧ تموزده علت‌مستولیه اودرجه زیاده‌لشدی ، که ترکلر عمومی بردعایه چیقدیلر . حیواناتده برخسته‌لق اولدیغی ، یاخود وبا اونلره‌ده سرایت ایتدیکی ایچون ، ینه اوکون شهرده هیچ حیوان کسلمه‌مسی امراولندی . » روئه .

(٣) «اوق میدانی کوشه‌سنده . بك اوغلی سمتنده وصویك اوته طرفنده بر کوچك جامع » ، روئه ، ص ٤٢٠ .

(٤) سهیلی ، ص ٦٤ . یالکنز ایکی یوز بیك آلتون تنقیص اولندیغنی یازارسه‌ده ، وندیك خلاصه‌سنك شو افاده‌سی بوکا مخالفدر : « قاهره‌دن ، هروقت کان خزینه‌نك نصفی اولمرق ، آنجق او چیوز بیك دوقه ورود ایده‌رك ، پادشاهك زیاده تأسفی‌موجب اولدی . » ایلول ١٦٢٥ ، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی .

(٥) محمد بن یوسف ، مصر تاریخی .

(٦) « بغدادك‌استردادی ایچون برجوق‌خلقك اجتماعیله عمومی دعالرایدلدی . ١٢ ایلول ، بیوك ، فورطنه » وندیك خلاصه‌سی . احتمالکه قاره‌دکیزده درت‌کمی غائب ایتدیرن فورطنه ، شوعبارهٔ منقوله‌ده موضوع بحث اولان فورطنه‌در . ایلول ١٦٢٥ . دستورالانشاده ، بوسنه‌نك تاریخیله ، مشایخ مولویه‌دن برینه ویرلش بربرات مندرجدر .

ایلری کوندرلدی ؛ یکی چری آغاسی‌ده توغلرینی ارسال ایتدی . عقد اولنان بر مجلس مشاورهٔ عسکریده ، حافظ پاشا یالکز درت قطعه خفیف‌طوپ [بادالوشقه طوپی] ایله بغداد اوزرینه یوریمکه قرار ویردی. وزیر اعظم ، تجربه‌لی قوماندان اولمقدن زیاده ایی شاعر ایدی ؛ یول اثناسنده عسکرك شجاعت وهیجانی تزیید ایچون ، انشاد ابیات ایده‌رك کیدردی (۱) . اردو ، ماردیندن صوکره ، اسکی موصل آلتندن دجله‌یی کچه‌رك ، بیوك وکوچك زاب (زاباتوس ایله قاپروس) صولرینی‌ده مرور ایله ، کرکوکه واصل اولدی . برمجلس دها عقد ایله ، مراد پاشانك مساعیسنه رغماً ، صاروخان ایله‌میرفتاحك یدی سکزبیك ایرانی ایله ایچری کیرمش اولدیغنه کوره ، بغداده طوپسز هجوم ایدلمسی مناسب اولوب اولمایه‌حتی مذاکره‌اولندی (محرم ۱۰۳۵ — تشرین‌اول ۱۶۲۵) . الکجدی اعتراض — که موسملك ایلریله‌مش اولمسیدر — حرارت‌صیفده‌جنك‌ایتمك‌امکانسز لغنه‌نظراً، قوتسز قالیوردی . بوآره‌لق برعجم ایلچیسی ورود ایله ، مکتوب کتیردی . بونده مستهزیانه (۲) « بغداد کندی مملکتکزدر؛ خراب ایتمزدن‌اول شاهه‌مکتوب‌یازه‌رق، ایستیکز ، بلکه ویرر . » دینیلیوردی؛ شاهك نره‌ده بولندیغی ایلچیدن سؤال‌ایله، « یکرمی کونه قدر سزکله ملاقات ایدر » جوابی آلندی . موصل والیسی ذخیره جمعنه وبوستان پاشا کرکوك محافظه‌سنه مأمور ایدیلدرك، وزیر اعظم بغداد حصاری آلتنده امام‌اعظم تربه‌سی جوارینه قوندی (۱۰ صفر ۱۰۳۵ — ۱۱ تشرین ثانی ۱۶۲۵) . محاصره طوپلرینك عدم وجودی حس ایدلمکه باشلایوردی ؛ دیار بکر مجلس مشورتنده حافظ پاشا « بغدادك آناختاری جیمه‌در » دیمش اولدیغندن ، اردو خلقی صدر اعظم‌ایله استهزادن کری قالمایورلردی (۳) . موجود اولان درت

(۱) نعیما ، ص ۳۵٤ . حافظ پاشانك، کندی اشعارندن زبرده درج اولنه‌جق‌ایکی بیتی قرائت ایتدیکی‌یازار ؛ فقط بونلر عسکرك آکلایه‌جغی شی‌اولمقله برابر، کندیسنك « لاف وکذاف » ایله مألوفیتی تضمن ایدر :

" یزمله کربلا وادیسنه هم درد اولان کلسین ! صینانسین عرصهٔ فرزانه‌لرده فرد اولان کلسین !
عدودن انتقام‌آلمق‌ایچون عزم ایتدك ، ای حافظ قویولاف‌وکذافی‌ایشته میدان، مرداولان کلسین!»
(مترجم) !

(۲) مقصد ، استهزادن‌زیاده حیله ایله وقت قازانمق اولدیغی اکلاشیلیر ؛ ایاریده دخی شاهك بوکا بکزر برآغیز قوللاندیغی کوریله‌جکدر . (مترجم)

(۳) سردار آلای ایله کیدرکن ، قلعه‌دن بی‌حد طوپلر آتلدیغه ، « آلا ، بغدادك آناختارلرینی ! » دیه سرداره ایشتدیررلردی . نعیما ، ج ۲ ، ص ۳۶۱ . (مترجم)

طوپ ، اطرافنه سپت چوریله‌رك ، بطاریه حالنه قونلدی ؛ صفرك اون ایکیسنده عسکر متریس انشاآتی اکمال ایلدی . حلب والیسی نهر کنارینی، یکی‌چری اغاسی قاراکلق قاپیدن عجم برجنه قدر اولان محلی اشغال ایدیوردی ؛ روم ایلی والیسی کورجی محمدپاشا ، آناطولی والیسی حاجی‌الیاس پاشا ، مرعش والیسی نوغای پاشا، سیواس والیسی طیار محمد پاشا، قاره‌مان والیسی چرکس حسن پاشا دخی سکبانلریله دها اوته‌ده متریسه کیردیلر (۱). حافظ پاشا کیجه‌لری متریسلرده قاله‌رق، عسکری سوزلریله ، احسانلریله تشجیع ایدردی . آلتی بلوك اصول قدیمه موجبنجه کیجه متریس بکلردی .

ایکی آی ظرفنده محاصرلر اللی ایکی لغم قازمش ایدیلر ؛ محافظلرك اهتمامیله هپیسی کشف اولندی . کیجه کوندوز ، قلعه ، ایران اردوسنك کزیده عسکری اولان مازندرانیلر طرفندن محافظه اولنمقده ، بیکلرجه مشعله بتون کیجه آق‌قاپیه قدر نهر ساحللرینی تنویر ایده‌رك ، قاره‌غوللر معتاد قدیم‌اولان « یکدر الله ! » (۲) آوازۀ یك‌اهنکیله، دیوار بویجه یواش یواش یورومکده ایدیلر. محاصرلرك طوپلریله آچیلان خفیف کدکلر درحال چالی‌ایله‌طولدیریلیوردی. عثمانلی اردوسنك ، خندقلری املا ایچون کسمش اولدیغی‌خرما آغاجلرینی‌اهالی آلوب کوتوریورلردی. امام‌اعظم تربه‌سیله قاراکلق قاپی آره‌سنده‌کی مسافه‌دن برکیجه برقاچ یوز عجم آتلیسی قلعه‌یه کیرمکه موفق اولدی (۳) .

محاصره‌نك یتمش ایکنجی کونی لغمدن برقاچ ذراع کدك آچلمسیله ، برهجوم

(۱) « پاشا (حافظ پاشا) التمش بیك عرب ، اون بیك یکی‌چری ، یکرمی‌بیك‌سپاهی ایله ، محاصره ایچون بغداد آلتنده‌در. قاپیلرك برینه روم ایلی بکلربکی محمد ، برینه اناطولی بکلربکی الیاس . اوچنجیسنه شام والیسی مصطفی پاشا تعیین اولنمشدر. لغم قازمق وظیفه‌سی یکی چری اغاسنه ویرلمشدر ؛ سکز بیك سپاهیسیله کوچ اطاعت ایتمکده اولان دیاربکر والیسی مراد پاشا ایله آره‌لری بوزوقدر .» ۱۲ کانون ثانی ۱۶۲۶ ، وندیك خلاصه‌سی ، کتبخانۀ ایمپراطوری .

(۲) قاره‌غوللرك بوصداسی ، مسلمانلرله حرب ایتمش ، یاخود — ۱۸۰۰ سنه‌سنده ردوسده بولنان مورخ کبی — برترك‌قلعه‌سنده اسرارلیال ایتمش اولانلرك‌جله‌سنجه مأنوسدر.

(۳) بونك اوزرینه « بغداد تمامیله محاصره اولنمادنجه آلنه‌ماز » دیه امام‌اعظم سمتندن شط کنارنجه چادرلر قوریلدرق ، بغداد حصر ایدلدی ، وقارشی یاقه‌یه کوپری قوریله‌رق ، قوشلر قلعه‌سنده براز عسکر قونلدی . نعیمادن ، ص ۱۶۳ . (مترجم)

عمومی امر اولندی . عثمانلیلر « الله ! » صداسنی تکرار ایده‌رك ، دیواره دوغری یوریدیلر ؛ لکن عجملر استحکام آرقه‌سنده اولدقلری ، ودرین برخندق ایله‌محفوظ بولندقلری جهتله، درحال مهاجملرك شدتنی قیرمغه‌موفق‌اولدیلر . یکی‌چری اغاسی، النده قیلیچ ، فراریلرك اوکنه آتلدی ایسه‌ده ، برفائده‌سی اولمادی . ایرتسی کون کدك خرما زنبیللریله طولدیرلمش بولندی . ایران شاهی اوتوز بیك قدر عسکرله بالذات بغداد اوزرینه توجه ایله ، شهربانه کلدیکی کبی ، زینل خان قوماندهسیله اون بیك کیشیلك پیشداری دیاله‌یی کچه‌رك ، عثمانلی اردوسنه ذخیره کتیرنلردن اوچ بیك کیشی‌یی شهربان طرفلرنده دردست ایلمشیدی . وزیر اعظم ، بغداد اردوکاهنده برمجلس‌مشورت‌قوردی.حلب‌بکلربکی، آرتق‌بغداد آلنه‌میه‌جغی‌جهتله،پاشاه اوزرینه کیدلمسی ، یاخود عودت ایدلمسی لازم کله‌جکنی افاده ایله ، کندیسی شق‌ثانینك اختیاری رأینده بولندی ، وفکرینی حضور پادشاهیده دخی مدافعه ایده‌بیله‌جکنی سویلدی . لکن یکی چریلر رجعت سوزینی دیکله‌مك ایستمدیلر ، «بزهپ قیراسه‌ق، بغداد آلنمیجه متریسدن چیقمق‌احتمالمز یوقدر » جوابنی ویردیلر ؛ سپاهیلردخی « سز متریسلری محافظه ایدرسه‌کز ، بزده دیشاریده طورمقدن کری قالمایز » دیدیلر؛ بونك اوزرینه محاصره‌ده دوام ایدلمسی قرارلاشدیرلدی. اردوکاهك آرقه‌سی استحکامات ایله، خندق وبرجلرله محاط اولدیغندن ، برشهر مستحکم حالنی آلمش ایدی. استانبولدن طوپ ومهمات وامداد طلب اولندی؛ بصره‌دن قرق‌طقوز اوقه (یوز اون لیوره وبربیع) طاش آتار بیوك طوپ‌ایله اورادن‌ودیکر محللردن مهمات کتیرمك ایچون آدملر کوندرلدی . طیار محمد پاشا ، ایکی انتظامسز سپاهی بلوکیله زینل خان اوزرینه‌سوق‌اولندیسه‌ده، پیشداری اولان تاتارلرمقتول اوله‌رق، پاشاعودته مجبوراولدی .اواثناده بردلینك سوزلری بتون اردوده غلغله‌یی موجب اوله‌رق ، دفتردار عمر پاشانك سبب‌مماتی‌اولمسنه‌ده رمق قالدی . دیاربکردن اون‌ایکی کلك جبخانه، یکرمی درت کلك ذخیره ورود ایله، امام اعظم قلعه‌سنه قونلشیدی. ایرتسی کون اردوده ، دفتردار عمر پاشانك بغداده باروت ویرمش اولدیغنه دائر برشایعه چیقدی . خائن ظن اولنان دفتردار ، اولا اردو قاضیسنك ، صوکره صدر اعظمك حضورینه جلب اولنه‌رق ، بغداده ویرلدی دینیلن شیلرك حافظ پاشانك آدملریله نقل اولنان مهماتدن عبارت اولدیغی اکلاشلدی؛ یالان سوزك‌قائلی

اعدام ایدلدی . لکن دفتردارك حیثیتی مختل اولدیغندن ، معصومیته رغماً ، عزل ویرینه توقادلی عثمان افندی تعیین قلندی (١) .

شاه عباسك دیاله کناریندن اردو قوردیغی خبر الندیغی کیجه [غرهٔ رجب] ، بتون بغداد محافظلری ، کثرت مقدارلری وحرکت جسورانه لریله محاصرلری دوچار هراس ایتمك نیتیله ، دیوارلر اوزرنده کورندیلر ؛ بغدادك محاصره دن قورتلمقده بولندیغنی اعلان ایچون اوچ کون اوچ کیجه طوپلر ، توفکلر آتهرق شنلك یاپدیلر .

صدر اعظم برمجلس مشاورهٔ عسکریه ده ، یکی چری اغاسنی قائم مقام صفتیله اردوده براقهرق ، کندیسی دیاله نك بوطرفنده بولنان زینل خان اوزرینه هجوم ایتمکه قرار ویرمش اولدیغنی بیان ایلدی . بوتصور حسن تلقی اولنمادی . مراد پاشا ایله الیاس پاشا ، یدی طوپ وبرقاچ بیك عرب ایله ایلری کوندرلدی ؛ لکن بونلر انتظامسز برحالده رجعت ایده رك ، کندیلرینی تعقیب ایدن ایرانیلر استحکاماته قدر کلدیلر ؛ حافظ پاشا کیجه یی خندقده کچیردی . ترجیل حاکمی تللی ابراهیم ایله دیاربکر چاووشلر کدخداسی بوجنکده تلف اولمش ایدیلر . او اثناده برکیجه شاهك اك ایی مهندسلرندن (٢) برخوردار ، کوچك احمد اغا طرفندن اسیر ایدلدی . برخوردار ، بغداده پاره وذخیره قافله سی کوتورمکه مأمور اولدیغی حالده ، اردونك مشعله لرینی شهرك مشعله لری ظن ایتمش ایدی . کندیسنك ومعیتنك آتلری چادر ایپلرینه تصادف ایله بیقلدقلرندن عثمانلیلرك ، النه دوشدی . آدملری اعدام وکندیسی موصل قلعه سنه اعزام اولندی . اردوده مسکوکات آزالدیغندن ، امام اعظم قلعه سنه ضربخانه قوریله رق ، بغداد اشارتیله دینارلر [بغداد شاهیسی] کسلمکه باشلانلدی .

محاصره آلتی ایدن بری امتداد ایدیوردی . ایلك جنك شوصورتله وقوعه کلدی : حافظ پاشا ، برصباح [٢ شعبان] ، امام اعظمده ایکن ، دیاله یاحلندن برتوز قالقدیغی کوریله رك ، متعاقباً عجم آلایلری ظهور ایتدی (٣) . عثمانلیلر آتلاندیلر . حافظ پاشا ،

(١) نعیما [ص ٣٦٥] .

(٢) لغمجی وطوپچی . نعیما ، ص ٣٦٨ . (مترجم)

(٣) ریقو (قنوللهسك ذیلی) ١٦٢٦ سنه سنده بکری هنوز بغداده صاحب عد ایتمکله بربیوك یاکاشاق یاپار ؛ بوکا دائر افاده سی : « آبازه نك عصیانی ، بکر حادثه سیله برلشدی . » ص ٥ . فذلکه یه مراجعت .

آلدیغی خبراوزرینه کلمکده ایکن، شاه طرفندن بر پیاده ورود ایله، النده کی کاغدی پاشایه ویردی . پاشا کاغدی اوقودقدن صوکره ، یانندهکی آتایلره جرید اوینامامرینی امر ایتدی ؛ بوامر، کفت وکویی دعوت ایتمسی اوزرینه، پاشاغضوبانه نکاه ایدهرك : «بربکلربکی اوکا جواب ویرر ؛ بزعالمزدن قالمایز » جوابنی ویردی ، وآهسته آهسته جرید اوینایهرق کلدی . سرعسکر ، چادرینه ورودنده مکتوبی کتیرن جواب ایستمسیله ، « جنکدن صوکره سنکله کوندریرم » دیدی ؛ عسکر موزیقهسی [مهتر خانه] ده عسکری سلاح باشنه دعوت ایلدی . پاشانك معیتی خلق آبدال پاشا ایله چرخه جیلیغه کوندرلدی . قارهمان والیسی چرکس حسن پاشا ومراد پاشا صدراعظمك صاغ یانندہ ، سیواس والیسی طیار پاشا صول یانندہ ایدی . صاغ جناحده ساحدارلرله روم ایلی وحلب عسکری ، صول جناحده اناطولی عسکری دخی بولنمقده ایدی ؛ بوترتیب، معتاده مخالف ایسهده ، عسکرك موقعنه نظراً بویله دوشمش ایدی (١) . اوکون چرخهده برآز جنك ایدیلهرك ، برقاچ کیشی مقتول اولدی؛ برقاچده اسیر آلندی. بوآره لق بصرهدن جنك صالاری(٢) وبربیوك طوپ کلدیکی کبی ، استانبولدن ده آغیر طوپلر ورود ایتمشدی . دیاله ساحلنه حاکم اولان دشمن ،محاصره اردوسندن متمادی آت وآدم آلمقده اولدیغندن ، وزیراعظم، آرناوود عمر پاشایی تکریت طرفلرنی محافظهیه کوندردی . عمرپاشایی عجملر احاطه ایتدیلر . آدملری غائب اولهرق ، کندیسی ده آنجق آتنك یوروکلکی سایهسنده قورتیله بیلدی . وزیراعظمك یکرمی طقوز قطار دوهسی کندی چفتلکندن ذخیره آلمغه کیدرکن ، ایرانیلر الله دوشدی ؛ فلوجه اسکلهسنده کی ذخیره مغازهلری ده تخریب اولندی .

متعاقباً شاهدن ایاچی ومکتوب کلدی : مکتوبده : « بن بغدادی برجلالی الندن آلدم ؛ پادشاه حضرتلرینه ایاچی ونامه کوندروب ، اوغلمه رجا ایدرم ؛ اکر ویرمزسه ، بنه سزه تسلیم ایدرز ؛ شمدیلك سز جنك زحمتنه کیرمیکز ! » دینلمشدی.

(١) نعما ، فذلکه .

(٢) بونلر اوچ «غراب» ایدی . غرابی ، کاتب چلبی بویله تعریف ایدر : « قادیرغه طرزنده ، نهایت قنادلری یوق ؛ یوقاری یوکسك تخته قالدیروب ، مازغال دلیکاری قویمشلر . کورکاری ده دلیکلردن چکیلیر ، دیرکی ، سرنی قادیرغه کبی » . شو حالده بونلره صال دینیلهجك . بوکیلرله خیلی خرماده کتیرلش ایدی . (مترجم)

حافظ پاشا : « پادشاهك وكيل مطلقی يز ؛ اونلرك جوابی بزده در ، كندیلرینه نامه كوندرمكه حاجت يوقدر . بويله سوزلرله بغدادن ال چكمیز . پادشاهك فرمانی بودركه ، شاه امام علی زیارتنه كلش ، بزده اردهبیلده شیخ صفی نی زیارته كیدهلم » (۱) يولنده جواب ويردی .

ایكنجی جنك عجملرك ذخیره قويمق ایستدكلری «قوش قلعهسی» ديوارلری آلتنده وقوعه كلدی . یالكز قارهمان وروم ایلی بكلربكلرینك داخل اولدقلری برقاچ مصادمهدن صوكره ، ایكی اردو آقشامه قدر قارشی قارشیيه بولنهرق ، آنجق كیجه وقتی استحكاملرینه عودت ایلدیلر . ایرتهسی كون بولی بكی [سلطان زاده] عثمان بك ، حافظ پاشا ایله برلكده امام اعظم تربهسندن عودت ایدركن ، طوپ ایله اوریلهرق ، وفات ایلدی . بغداد قاپیلرینی نفط ایله یاقمق ایستین مراد پاشانك تشبث مجنونانهسی [كیجه آتشك شعله ویرمسندن دولایی ایچری كیرمكه مهیا بولنان لوندلردن یوز قدر سكبانی عجملرك اوروب دوشورملریله] پاشانك دلیلكنی میدانه چیقارمقدن باشقه برنتیجه ویرمدی . برقاچ كون صوكره ، بریكی چری ، بغداد والیسنه قریباً ذخیره كوندریله جكنی مخبر برمكتوب ایله بركبوتر نامه بر دردست ایلدی . ذخیره ایكی طرفدهده آز ایدی ؛ لكن بر مدتدن بری محصورلر خرما یاپراقلرینی یمكه باشلامش ، بغدادده كی خرما اغاجلری [نعیمانك تعبیری وجهایله] « سمرن دیركلری كبی عریان » برشكل حزین عرض ایتمكده بولنمش ایدی . ذخیره ایلهطولو كمیلرك برقاچی محاصرلرطرفندن توقیف اولنهرق ، بقیهسی محصورلرك امدادینه یتشدی .

اوچنجی جنك (۱۲ رمضان ۱۰۳۶ — ۲۷ مایس ۱۶۲۷) (۲) ، عثمانلی استحكاملری اتكنده وقوعه كلدی (۳) . بوغوغاده ، بیك بش یوز كیشیدن مركب برفرقه ایرانینك شجاعتی كورلمشدر ؛ بونلر ، النده قدح (٤) ، كندیلرینی تشجیع ایدن

(۱) شاهك نامهسی وصدر اعظمك جوابی مألاری نعیمادن آلندی ، ص ۳۷۲ . (مترجم)

(۲) بونك دوغروسی ۱۲ رمضان ۱۰۳۵ = ۷ حزیران ۱۶۲۶ اولهجقدر . (مترجم)

(۳) كاتب چلبی بوجنكده حاضر بولنمشدر : « صباح یری آغارمازدن مقدم دشمن عسكری صو كنارندن روم ایلی قولنه یوریدی . وزیر اعظمه استمداد ایچون آدم واردقده . بوریلر چالندی ؛ بتون عسكر دیشاری چیقدی . راقم الحروف سلحدار قولی آردنده بریوكسك قله اوزرنده ایدم » فذلكهدن تلخیص ، ج ۱۲ ص ۸۳ . (مترجم)

(٤) شاه ، « النده كاسه ، خانخانان ایله طولو ایچردی » نعیما ۲ ص ۳۷۵ . (مترجم)

شاهك حضورنده یاغالب اولمق ، یاخود اولمك اوزره یمین ایتمش ایدیلر . بوقانلی یمینه‌اشارت اولمق‌اوزره، دیرسکلرینه قدرقرمزی‌یه‌بویانمش‌قوللرینی — خون‌دشمنله تلون‌ایتمسنه انتظاراً — عریان بولندردقلری حالده (۱)، ایلریله‌مکده ایدیلر . عجم اردوسی ، نهرایله استحکامات آرەسنده موقع طوتمق‌اوزره ، اوچ طرفدن وبردن هجوم ایلدی . یکی‌چریلر بردیزلرینی یردقویه‌رق ، هرطرفدن توفك قورشونلری یاغدیرمقده ، سپاهیلراوزون نیزەلریله جسورانه‌حرب ایتمکده‌ایدیلر (۲) . ناگهان، شاهك چادری طوپلاندی ؛ شاه ، کندیلرینه یمین ایتدیرمش اولدیغی بیك بش‌یوز جنکاور ایله رجعت ایدرکی کورندی . صدراعظم ، بونك عثمانیلری مخاطره‌یه القا ایده‌جك برحیله اولدیغنی اخطار ایتدیسه‌ده ، تأثیرایتدیرەمدی . مراد پاشا ، فرقەسیله دشمن اوزرینه یوریدی ؛ لکن یمینلی آلایك ناقابل مقاومت مدافعه‌سی اوزرینه رجعته مجبور اولدی . عجملر ، عسکرلرینك اورتەسنده برنوع تسکره بولندیره‌رق ، میتلرینی — ایدیلن یمین اغورنده شهیدصایمق‌اوزره — بوتسکره‌نك اوزرینه آلیرلردی (۳) . سپاهیلر بوزلدیلر ؛ صاری‌بایراقلی سلحدارباوکی، قهرمانجه برمقاومتدن صوکره ، استحکاملرینه قدر رجعت ایتدیرلدیلر . مقدمجه یکی چریلره قورقاقلق اسناد ایتمش اولان روم محمد ، بونلرك صفلرینه التجایه مجبور اولدی . عسکر محمدك تحقیرینی تخطرله، اولا کندیسنی اولدیرمکه قالقشدیلرسەده ، اوتانەدن قاچمسنه‌واسطه اولان آیاقلرینی کسمکله اکتفا ایتدیلر . بو فرقهٔ ممتازه دخی تزلزله باشلامش‌اولدیغی حالده، صدراعظمك شجاعت‌ذاتیه‌سی والنده‌حربه ، « یولداشلر ! مردلککزی بوکون ایچون دکل‌ده ، هانکی‌کون ایچون صاقلایورسکز؟ » دیه‌آواز بلندایله خطاب ایتمکده‌بولنان یکی‌چری آغاسی خسرو پاشانك سوزلری یکی‌چریلرك قیرلمش اولان جسارتلرینی اعادەایلدی. نهایت آناطولی بکلربکی الیاس‌پاشا عسکرینی

(۱) نعیایه نظراً بونلر صاغ اللرینه ، قوللرینه‌قدر ، حنا (قینه) یاقمش ایدیلر، که اکر یمینلری خلافنه فرار ایدرلرایسه ، انکاره مجاللری اولماسین . (مترجم)

(۲) « یکی چری زانو اوزره کاوب ، باران بهار آسا صفوف دشمن اوزرینه مرك بار ، وسواران نیزه کذار ، اعدایی فوج فوج رهرو دارالبوار ایلدیلر » نعیا ، ج ۲ ، ص ۳۷٦ . (مترجم)

(۳) عجملرآرەلرندن دوشنلری یرده براقمازلردی ؛ جوکان شکنده تیور جنکالی براغاج ایله چکوب آلەرق ، برایکی کیشی ایله ارقەده اردوکاهلرینه کوندررلردی ، نعیا . بو ، اولدقجه برانتظام اثریدر . (مترجم)

طوپلامغه موفق اولهرق ، یمنلی آلایك اوزرینه هجوم ایتدی . بونلر ، همان صوك نفرلرینه قدر ، جملةً فدای جان ایلدیلر. اوزمان عثمانلی اردوسی قورتیلهرق ، هرایکی طرف ضایعات عظیمه ویردکدن صوکره ، رجعت بوروسی چالندی (١) .

بش کون کچمش ایدی ، که ایران شاهی ، مذاکراته باشلاتمسنی طلب ایتمك اوزره ، صدراعظمه ینه برایاچی ومکتوب کوندردی . سلام چاووشی مصطفی ایله سپاهدن سلحدار ملازم باشیسی ابراهیم چلبی ، دشمن اردوسنه متوجهاً یولهچیقدیلر ؛ ایرتهسی کون مصطفی چاووش توخته خان نامنده دیکر برایاچی ایله عودت ایلدی .

ایران ایاچیسی احترام ایله قبول ایدلدی : تکلیفاتنی دیکله مك ایچون درت مطنطن دیوان عقد اولندی. برنجی دیوان ، نامهٔ شاهینك ایاچی طرفندن صدراعظمه اعطاسیله کچدی. ایکی کون صوکره عقداولنان ایکنجی دیواندہ ، ایاچی ، متبوعنك بغداد حقندہکی مطالب سابقهسنی تجدید ایلدی. تکرار انعقادایدن دیواندہ ، ایاچی ، بغدادك مشهد علی مقابلنده اعاده اولنه بیلهجکنی بیان ایتدی ؛ صدراعظم « اونك هرطاشنه بیك باش فدادر ؛ بزده بغدادی اونك ایچون ایسترز : دیه مقابله کوسترردی . ایاچی امام علی ، حله ، جوازر ، فلوجه ایله نهرك بتون صول ساحلنی طلبده اصرار کوسترمسیله ، وزیر اعظم ، بودرلو تکلیفاته کندیسی رضا کوسترمش اولسه ، اردو موافقت ایتمیه جکنی درمیان ایدهرك ، قطع مجلس ایلدی ؛ لکن ایرتهسی کون دون ردایتدیکنی قبول ایتمکله برابر ، شوسوزلری علاوه ایلدی : « اراضی صاحبلری ویرمکه راضی اولمادقلری حالده ، بزم امام علی طوپراغنی ویرمهمزدن نه حاصل اولور ؟ » (٢) . توخته خانك برابر بولنان دایسی : « سزشاهه عائد اولانی شاهه

(١) . . . الحاصل سردار یانده عسکر قالمایوب ، آنجق برقاچ سنجقدار وایغاوغلانی ، برده یکی چری اغاسی قالمشیدی . بونلر توز ایچنده نهان اولغله ، دشمن عسکرینك حقیقت حالدن خبری اولمایوب ، کندیلری منهزم اولدیلر اعتقادیله ، شاه کریه رجوع ایتدی . بری طرفدن پریشان عسکر ، سنجاقلری وسرداری توز ایچنده طورر کورنجه ، هرکس یرلی یرینه کلدی . توز آچلدی ؛ بزم عسکر اولکی یرلرنده قالهرق ، لشکر دشمن چکلدی . حافظ پاشا بو معرکهده ثبات کوسترمش ، والنده اوق یی اولدیغی حالده ، باغیرمهدن سسی قیصلمش ایدی. توز امداده یتیشهرك ، عسکرك انهزامنی دشمنه کوسترمدی ، والاحال مشکل اولوردی . ایکی طرفدن ضایعات کثیره وقوع بولهرق. بعدالظهر چادرلره دونلشدر . کاتب چلبیدن تلخیص ، فذلکه ، ج ٢ ، ص ٨ : . (مترجم)

(٢) نعیما ، فذلکه .

ویریکز ، اوته سی بزتسویه ایدرز . » جوابنی ویردی . ایرانیلرك اصحاب اراضی ایله اویوشملری قرارگیراولهرق، ایلچی، متبوعنك جوابنه انتظاراً، اردوده قالدی. اوائناده برکیجه صدراعظم ایلچیی ضیافته دعوت ایتمشدی. ایرتهسی کون صدراعظم اوتاغنك اطرافنده اوچ کوشهلی، آچهقدر، قیرقلمش آبادی کاغدلر بولندی، که هربرینه بر « شین » حرفی یازلمش ایدی. ایلچیی سحربازلق ایله اتهام ایتدیلر. « شین » حرفی فاتحهٔ قرآنده بولنمیان برحرفدر، که ایرانی بهاالدین آمالینك کتابنده تأثیر شدیدی اثبات اولنمشدر(١) . حیله پك بدیهی اولدیغندن ، دیوان، ایشی درحال اکلایهرق ، ساحرك مثلث ورقهلری عاناً احراق اولندی (٢) .

ایرتهسی کون اردوده برطغیان ظهوره کلدی . عسکر « مأکولات قسمندن برشی یوق ؛ آت واشك قالمادی. دها نه وقته قدر بوراده طوره جغز ؟ (٣)» دیه باغریورلردی . صدراعظمك اوتاغی پاره پاره ایدیلهرك ، کندیسی ، عجم ایلچیسنك نظر تماشاسی آلتنده، حبس ایچون امام اعظم قلعهسنه کوندرلدی. مرادپاشا طرفدارلری، « علم شریف » ی اونك اوتاغی اوکنه کوتوروب ده اورایه دیکمك ایستدیلر؛ لکن شجاعتلی برآدم اولان علمدار عثمان آغا : « وزیری پادشاهدن باشقه ، کیم عزل ایده بیلیر ؟ بواوتاق پادشاهکدر؛ بن حیاتده اولدقجه علم شریف بورادن قالقماز. وزیر کیم ایسه بو اوتاغه کلیر (٤) » دیدی . مقاومتنه غلبه ایتمك ممکن اولمادیغی جهتله ،

(١) ایرانیلرك مقتداسی اولان نان وحلوا صاحبی بهاءالدین آملی خواص حروفه متعلق بر رساله سنده فاتحهٔ شریفه ده بولنمیان حروفك — که سواقط فاتحه دیرلر — خواصنی ذکر ایدوب، بومقوله ایقاع شر وفتنه یه متعلق نیجه اعمال درج ایتمشدر. نعیمادن تلخیص، ص ٣٨٤. نعیا . توخته خانك شاه طرفندن تعلیم اولنه رق ، حافظ پاشا اردوسنی افساد ایچون بوعملی یاپمش اولمسی احتمالنی علاوه ایدر ؛ کاتب چلبی ، هر برینه بر شین یازلمش مثلث کاغدلر بولنوب، « سحردر » دیه جمع واحراق اولندیغنی تذکار ایله اکتفا ایلر . (مترجم)

(٢) نعیا . Δελτάρια . بوسحر شرقی پیزون طرفندن یرمانیقوس علیهنه استعمال اولنان حیلهدن دها غریب دکلدر ، بوحیلهیی ، تاسیت شویله یازار :

Semiusti cineres ac tabe obliti aliaque mateficia, quibus creditur animas numini-»
bus infernis sacrari » تاسیت ، شئون ، ٢ ، ٦٠.

(٣) نعیادن . (مترجم)

(٤) کذلك ، ص ٣٨٥ . (مترجم) .

عاصیلر قیلیچ ضربه‌سیله الارینی کسه‌رك، عالمی مظفرانه کوتوردیلر (١). مع هذا بر قاچ اختیار نفر، غلیانده بولنان عسکرك اوکنه‌چکدرك، و « بو، بزم‌سر داریمزدر، پادشاهك وکیلیدر؛ شاه عسکری ایسه آرقه‌مزده در؛ بو نصل حبس اولنور؟ دشمن هجوم ایدرسه، باش‌یوق، کیم جواب ویرر؟ » دیه‌رك، صدراعظمی بولدن چویردیلر. درحال‌یکیدن‌اوتاق قوریلدرق، حافظ‌پاشا اورایه کتیرلدی. وزیراعظم، قوتلی بر سسله دیدی‌که: « یولداشلر! مرادیکز نه‌در؟ بغداد حصاری آلتنده یاغمایه ایتمك، باخود اولمك ایسته‌ین‌شجاعتلی جنکاورلر نره‌ده‌درلر؟ » پاشانك سوزینی کسدیلر؛ اردو، فریاد ایله رجعت طلبنده بولندی. ینه حافظ‌پاشا دیدی‌که: «عسکرلر، ایکی‌کون دها صبر ایدیکز، ایلچی کوندردیکمز مصطفانك عودتی بکله‌یکز ...» یکی چریلرك استحکاماتده اکثریسی تلف اولدیغی کبی، قالانلرك‌ده چوغی آیاق صیزیسنه اوغرامشلردی. حافظ‌پاشا توخته خاندن مصطفی چاووشی سؤال ایتدکده: «آرتق قیلیجکز وارایسه بغدادی آله‌بیلیرسکز؛ والا عجملره یاواره‌لم. سزی انجتمسینلرده قالقوب کیدیکز!» دیمکه باشلادی.

سوزك تأثیری قالمادیغندن، اوچنجی کون عودت ایدلمك اوزره قرار ویرلدی. برصوك امید قالمش ایدی، که اوده اوچ‌یوز طوربه باروت قونمش وکیجه کوندوز حفریاتنه چالیشلمقده بولنمش اولان بیوك لغمده موفقیت کورلمسی ایدی. یکی‌چریلر عودت ایچون استحکاماندن چیقمقده، وسکبانلر وزیراعظمك اطرافنده طوپلانمقده ایکن، لغم، عملەدن برینك احتیاطسزلغندن دولایی، کری تپك صورتیله اشتعال ولغمجیلری اتلاف ایلدی. بووقعه عمومی برقاریشیقلغه سبب اولدی. مأکولات‌یغما ایدلدی، آغیر اشیا یاقلدی، طوپلر امام اعظم قلعه‌سنه کوتورلدی؛ صدر اعظم‌ده اورایه کیتدی (٢).

بو طغیان باشلادیغی صیره‌ده، شاه، حافظ پاشایه یازدیغی مکتوبی تودیع ایله، مصطفایه رخصت ویرمشدی. مصطفی اردودن آیرلدیغی اثناده برقاچ سواری‌کله‌رك، کندیسنی تکرار شاهك حضورینه کوتوردیلر. شاه‌عباس استخفاف ایله: « کری

(١) نعیما وفذلکه‌نك بوراده عباره‌لری مضطربدر. بزم اکلادیغمزه کوره عثمان اغانك الی کسلمش دکلمدر؛ غوغا آره‌سنده (تماشاکر اولان) عجم ایلچیسنك آتنه قیلیچ ایله اوریلوب دوشورلمش، کندیسی لایعقل چادرینه کوتورلمشدر. بو فقره‌نك اول وابتدا‌سی‌ده مأخذ اصلیه مراجعتله، اوکا کوره یازلمشدر. (مترجم)

(٢) رجعت شوالك سکیزنجی جمعه کونی وقوع‌بولمشیدی. نعیمادن، ص ٣٨٦ (مترجم)

چکیلن براردویه بغدادی تسلیم ایتمك شانمزه یاقیشماز ، دیه‌رك ، ویرمش اولدیغی کاغدی ییرتدی. چاووش ، افندیسنك یانینه عودتنده، بر قاچ کون دها بکلنلمه‌مش اولدیغی ایچون بیان تأسف ایتدی. حافظ پاشا : « ایش بکا قالسه آیلرجه بکلردم؛ لکن طغیانه، سحره قارشی اوغراشیله‌بیلیرمی؟ » جوابنی‌ویردی. چادرلرقالدیرلدی. انتظامسز برحالده موصل اوزرینه رجعت ایدلدی . اردونك برابر آله‌مادیغی اشیا یاقلمش ، یاخود دجله‌یه آتلمش ایدی . طوپلری پاره‌لادیلر ؛ سلطان سلیمانك بر کوزل طوپی — که علی‌العجله قومه کوملمش ایدی — دشمن طرفندن درحال بولنه‌رق، عجملرك اطروفهٔ مظفریتی اولمق اوزره، اصفهانه ارسال قلندی (۱) .

رجعت اولا تهلکه‌سز اجرا اولندی. چکدکاری اضطراب مدیددن جسارتلرینی غائب ایتمش اولان غالبلر ، اشیالرینك بقیه‌سنی قالدیرمق ایچون قوللریله معاونت ایده‌رك ، ونظر حرصلرینی جلب ایدن اشیانی جبر کوسترمکسزین آله‌رق، غالبلرله برادرانه اختلاط ایدرلردی (۲). ایکنجی مرحله‌ده برعجم مفرزه‌سی کلدی، توخته خانی‌ایستدی؛ صدراعظم ، دشمنك جوانمردلکنی تحریك ایدر امیدیله، توخته خانی وعجم اسیرلرینك بقیه‌سنی کوندردی ؛ لکن وقایع ، امیدینی بیهوده چیقاردی ؛ اوچنجی کیجه‌دن اعتباراً عجملر اردونك آرقه‌سنده ایدیلر. مراد پاشا، شط کنارندن خندق کبی بریارك چوله دوغری ممتد اولدیغی برمنزلده، اردونك آرقه‌سنی محافظه‌یه مأمور اولدیغی حالده ، صدر اعظمك امرینی دیکله‌میه‌رك، ایلری کیتمش اولدیغندن ، حافظ پاشا دشمنله‌محاربه‌یه مجبور اولدی . اردوده قالمش اولان‌یدی‌طوپ دیزیله‌رك ، دشمن صفوفنه قاریشیقلق ویردی .

بوجنگك ایرته‌سی کونی اردونك بغدادن چکلمسنك باشلیجه مسببلرندن

(۱) « برمصنع شش‌خانه سلطان سلیمان طوپی — که اوتاق آردنده طورر غایت اوزون ومنقش، آغیرلغی قدر آلتون دکر بربی نظیرطوپ ایدی — عسکرایچنده بولنان برشاه‌سون دفن اولندیغی محلی خبر ویردی . » نعیما ص ۳۸۸ (مترجم)

(۲) اردو امام اعظمده ایکن ، ایرانیلر چیقوب، حسن معامله‌کوستردیلر ؛ حتی ایرانیلر بزم اردوده وبزمکیلر اونلرك اردوسنده کزرلردی . بعض عجملر بزم چادرلره کیروب، کوردکلری اشیایه‌یاپیشه‌رق : «غازی ، هو ! شونی آپاررمیسك ؟ » دیرلردی ؛ اکر صاحبی « کوتوررورم » دیرسه، « پس آپار ، آپار » دیه رفع وتحمیلنه‌یاردیم ایدرلردی ؛ اکر صاحبی « بکا کرکمز ، سنك اولسون! » دیرسه، پس‌مونی‌من‌آپاریرم، زیاده‌باد! » دیه کوتوررلردی. نعیمادن ، ص ۳۸۸ . (مترجم)

اولان، وبودفعه‌ده کوستردیکی اطاعتسزلکله عسکرك سلامتنی تهلکه‌ده براقمش بولنان مراد پاشا، حافظ پاشانك امریله اعدام ایدلدی .

قزل‌خانده ذخیره‌ایله مالی برقاچ کلك عربان طرفندن یغما اولندی. انتظامسزلق، قحط صوك درجه‌ده ایدی . براوقه پکسماد اون غروشه اله کیرمز ، برشنك آرپه یوز فلوری‌یه بولنماز اولدی . قالمش اولان بارکیرلر کسیله‌رك، آجلق برقاچ کون اونکله تخفیف ایدلدی ؛ عسکرك چوغی پلاموطه بکنزر یمشلردن باشقه بیه‌جك بوله‌مادی (۱) ؛ برچوقلری برهفته یالکز برقاچ طاملمه صو ایله اکتفایه مجبور اولدی . آلتون صو نهرینك اوته طرفنده زاب کنارنده اردونك اضطرابی براز اون وات توزیعیله تسکین اولندی . موصله وارلدقده ، اورایه ورود ایتمش اولان خزینه‌دن عسکره مواجب ویرلدی . شو صیره‌ده ، سپاه ملازم باشیسی طغیان ایدن عسکر طرفندن پاره پاره ایدلدی .

موصل والیلکی بصره‌دن اردونك امدادینه شتاب ایتمش اولان قاره‌بکر اغایه ویریله‌رك ، چرکس حسین پاشا بوموقع مهمك محافظه‌سنه تعیین اولندی. دیاربکرده، وزیراعظم شام والیلکنی گورجی محمد پاشایه وروم ایلی والیکنی سلیمان پاشایه توجیه ایتدکدن صوکره، اردویه رخصت ویردی. رجعتی خادم علی اغا واسطه‌سیله پادشاهه عرض ایتمشیدی. سلطان مراد، اردونك بغداد اوکنده‌کی اضطرابات مدیده‌سنی علی اغانك لسانندن ایشتدکدن صوکره ، خادمی ، حلبده قیشله‌مسنی آمر برخط همایون ایله حافظ پاشایه اعاده ایلدی . سفرك نتیجهٔ فلاکتنه رغماً ، مکافات شجاعتی اوله‌رق وزیر اعظمه خلعت کوندرلدی . معهذا امید اولنمایان بوالتفات، پادشاهك تمایلات ذاتیه‌سندن زیاده، وزیر اعظمك قاین والده‌سی اولان والده سلطانك فعالانه حمایتندن نشأت ایلمشیدی(۲) . حافظ‌پاشانك خصمای ، کندیسنی منحل اولان تیمار وزعامتلری آدملرینه توزیع ایتمکله اتهام ، واوردونك بغداد پیشکاهنده اوغرادیغی پریشانلغك ایلك مسببی اولمق اوزره ارائه ایلدکلرندن، اونلرك القاآتنه غلبه ایتمك ایچون، والده سلطانك نفوذ مؤثرینی استعمال ایتمك لازم کلمش ایدی .

پادشاهك حافظ پاشایه انفعالی ، محاصره اثناسنده استمدادی متضمن پاشانك کوندردیکی غزله جواباً، ارسال ایلدیکی غزل ایله پك آچیق کوندردی. مجارستان

(۱) بر جنس مازو وکستانه کبی خرده دیکن اوجنده بیتن یمشلری مأکول دکل ایکن نا چار یرلر ایدی . نعیما . (مترجم)

(۲) بو فقره‌یه بزم تاریخلرده تصادف ایده‌مدك . (مترجم)

سفرنده قریم‌خانی غازی گرای طرفندن صدراعظمه کوندریلن برعریضهٔ منظومه‌دن بحث ایتمش ایدك . آنجق بودفعه‌کی نظم ، غزل شکلنده یازلمش عسکری بر راپورك ایلك مثالی اولوب، شطرنج اویونندن مقتبس برشکل تمثیلی ویرلمش، وبوکا ینه‌اونك قافیه‌سیله جواب‌یازلمشدر . وزیر ، کندیسنه «سواریلر کتیره‌جك برقرالیچه (جنرال) [فرز] یوقیدر ؟» سؤالنی ایراد ایتمك خطاسنده بولنمش ایدی . بوکا جواباً ، مراد رابع‌ده [*] ، حافظ پاشانك شاهی مات ایتمکه اعلان قدرت ایدوب طوررکن ، شمدی آت اویناتمغه یرمی بوله‌مادیغنی سؤال ایتمشدر (۱) .

بغداد محاصره‌سنده‌کی نتیجهٔ الیمه‌یی موجب اولان فکر طغیانی قاپودان پاشانك تحریك ایتمکده اولدیغی سوزینك استانبول عسکری آره‌سنده‌ده انتشاری تأخر ایتمدی. سپاهی ویکی چریلر، گورجی محمد پاشایی اچمه رایحنی تحویل (۲) ایتمش ، واردوی

(۱) اوروپا شطرنجیوننك . یاکلش اولهرق قرالیچه دیدکاری طاش شرقیون عندنده « فرز » یعنی باش جنرال . یاخود وزیر اعظم اسمنی حائزدر . بو فرزدن فرانسزلر « ویرژ » [بکر] یاپمش و « فیل » کلمه‌سنی « فول » و « فو » (مجنون) یه تحویل ایتمشلردر . حربی تمثیل ایتمسی لازم کلن برطرق اویونده باشلیجه وظیفه‌یی بر قادینه تخصیص ایتمکه نه درلو انحراف فکری ایله وارلدیغنی آکلامق مشکلدر . « تور » (قلعه‌لر) فی‌الحقیقه تأویل اولنه‌بیلیر ؛ چونکه بوطاش عن‌اصل (روت) دینیلن برجنك آرابه‌سیدر. که‌اوزرنده برقله بولنوردی . عجمار « روت » لفظ‌هندیسنی « رخ » کلمه‌سنه‌تبدیل ایتمشلردر. که هم‌خیالی بر بیوك قوش ، هم‌ده قهرمان معناسنه کلیر . اوروپا لسانلرنده roquer [رخ ایله شاهك موقعلرینی مبادله . آتلاتمه] تعبیرنی ایجاد ایتمش اولان بو کلمه مناسبتیله . شاهنامه‌ده اون ایکی رخ ، یاخود قهرمان حکایه‌می بولندیغنی ، و « تابل ـ روند » ك اون ایکی شوالیه‌سی فکری بوندن کلدیکنی بیان ایدرز . روسیه‌دن کلن بعض شطرنج اویونلرنده رخلرك یرینه فیللر وضع اولنمشدر ؛ بوده باشقه بر خطادر ؛ چونکه هند وعجم شطرنج اویونلرنده فیللر اوروپالیلرك قلاغوزلر ، دیلر تسمیه ایتدکاری علمدارلردر . شرق توسیماتندن غریبده یالکز پیاده (پیون) وسواری کلمه‌لری قالمشدر . الك غریب اولان تمثیل، هیچ شبهه‌سزکه، وزیر اعظمك قرالیچه وفیلارك انکلیزلرده اولدیغی کبی پسقپوس (پسقوب) اولمسیدر .

(۲) نعیمانك ذکر ایلدیکی اشبو تحویل رایحه. آلتونك یوز یکرمی وغروشك سکسان اچمه‌یه ایندیرلمسندن عبارت ایدی . نصل‌که وندیك خلاصه‌سنده شو سوزلر مندرجدر : «قائم‌مقامك آرزو وتصوارتنه مغایر اولمق. زه‌کینو [آلتون] یوزیکرمی وتالەرو [غروش] سکسان آسپرو [آچه]یه وعثمانینو (پاره) دخی . بسبتون لغو اولنمق ایچون . اوچ عشره[؟] تنزیل اولندی. » ۲۵ تشرین‌ثانی ۱۶۲۴. دها اشاغیده. ۱۶۲۶ تاریخنده دخی شویله اوقونور : « راغوزه‌لیلر . ویرکیلرینی . برچنی بر زه‌کینو حسابیله ریال [غروش] اولهرق تأدیه ایتدکاری حالده . قائم مقام ، زه‌کینونك قیمتنی ۱۲۸ وریالك ۸۰ اولق اوزره محافظه‌سیله اکتفا ایلدیکندن . شهرك بعض ارمنیلری. زه‌کینویی آجبو ایله تبدیل ایتملرندن دولایی ، جزا کورمشاردر . »

بغداده امدادسز براقمش اولمقله اتهام ایده‌رك ، باشنی ایستیورلردی . زوربالر سلطان محمد جامعنده طوپلانه‌رق ، عرض حاللرینی ، پادشاهك اوصیرده بولندیغی استاوروز سرایینه کوندردیلر . ناخشنودلرك طلبی پادشاهی و والده‌سنی اندیشهٔ عظیم ایچنه القا ایلدی . گورجی پاشا ایله کندی قوتلرینك الك متین مدار استنادی غائب اوله‌جغنی حس ایتدکلرندن ، هیچ اولمازسه حیاتنی محافظه ایتمك ایسترلردی. درحال قائم مقام تعیین اولنان رجب پاشا ، ناخشنودلری تسکین ایتمك ایچون جامعه کیتمکه مأمور اولدی . زوربالرك گورجی محمد پاشانك عزلی واموالنك مصادره‌سی ایله ممنون ایدیله‌جکلری ظن ایدیلیوردی . لکن سلطان مرادی ، سلطان عثمانك حالنه کرفتار اوله‌جغنی بیان ایله، تهدید ایتمکه باشلامش اولان زوربالر پاشانك مطلقا اعدامنی طلب ایدیورلردی؛ کورولتی‌اودرجه‌لره واردی،که پادشاهك ووالده‌سلطانك حیاتنجه اندیشه‌لر حاصل اولدی. گورجی محمد، یتمش سنه‌دن بری طقوزپادشاهك(۱) زمان سلطنتنده دولته خدمت ایتمش ایکن ، بواختیارك آق صاچلری کندیسنی قورتاردمیوب ، دلیه بکزه‌ین ارباب شقاوت طرفندن اعدام اولندی (۲) .

قاپودان پاشالق، قیزلر اغاسی‌مصطفی اغانك سراجلغندن نشأت ایده‌رك ، مطبخ امینی ودها صوکره چاووش باشی اولان وشمدی میراخور بولنان حسن آغایه ویرلدی ؛ سلطان مرادك همشیره‌سی عایشه سلطان‌ده اوکا تزویج اولندی .

بوطغیان ، آلتی بیك قدر یکی چری وسپاهینك ایشی اولوب ، پادشاه قبول مطلبلرینه مجبور اولمشیدی [۳] . برقاچ کون صوکره ، لیمانه ، یکی چری ایله مالی ایکی قادیرغه کبردیکی کورولدی : بونلر گورجی محمد پاشانك قتلندن‌دولایی اظهار حدت‌ایله، سکبان‌باشی میخالیجلی‌صاری محمدك‌باشنی ایستیورلردی. برفرمان‌پادشاهی، ایستدکارینی اسعاف ایتمکله ، سکبان باشی اون التی زوربا ایله برابر جلاده تسلیم اولندی . فتنه‌نك باشلیجه مرتبلرندن اولان لوفچه‌لی عمر ایله جامجی زاده احمد

(۱) قانونی ، سلیم ثانی ، مراد ثالث ، محمد ثالث ، احمد اول ، مصطفای‌اول ، عثمان ثانی ، تکرار مصطفی ، مراد رابع اولق لازم کلیر . (مترجم)

(۲) نعیما . [نعیماده گورجی محمدپاشانك ، زوربالرك طلبی اوزرینه، صدور ایدن فرمان موجبنجه ، سرایینده « مخنوقاً عالم اخرته » گوندرلدیکی مندرجدر، ص ۳۹٤ .] ترکجه‌نك نعیماده مندرج «عالم‌آخرته گوندرلدی» تعبیری انکلیزجه‌نك *Launched into eternity* [ابدیته التحاقِ ایتدی] تعبیرینه معادلدر .

کیجه دردست اولنه‌رق ، بوغیلوب دکیزه آتلدیلر . سکبان باشیغه حسین اغا نصب ایدلدی [٤] .

بوصیرده ، سپاهی ویکی چری ملازملرینه مستلزم رذالت برسهولت‌ایله توجیه اولنمقده اولان اموال عمومیه التزاماتنك بعدما ویرلمسی منع اولندی . حافظ پاشا ، بونلره « امانت » ، « مقاطعات » ، « تولیت » ، « اوقافه متعلق نظارت وکتابت وجبایت » توجیه ایلدیکی وقت التزامات مبحوث عنهانك اوچ سنه لك اولمق‌اوزره کفیل‌ایله تفویضی حقنده‌کی قوانین‌قدیمه‌یه‌رعایت‌ایتمه‌مشیدی . بوخدمتلرکفیلسز توجیه اولنور ، مدت آلتی آیه تنزیل ایدیلیردی . شوصورتله دولتك واردات حقیقیه‌سی بیلنه‌مز اولمش ، امورخزینه‌یه بیوك برقاریشیقلق کلمسی تأخر ایتمه‌مش ایدی ؛ وارداتی‌اشبویکی‌ملتزمینه احاله‌اولنان برچوق جوامع ، ارباب‌عباداته مسدود قالمشدی . پادشاه ، استانبول اسواقنده آت ایله اجرا ایتدیکی برجولانده شو یاقیشیقسز حاله حاله واقف اولەرق (۱) وزرایی دعوت ایله ، تأثراتنی بیان ایلدی . قائم مقام ، بودرلو احواله مساعده ایتمش اولمسندن دولایی توبیخ ایدلدی (۲) . صدر اعظمه برامرشدید یازیلەرق ، یکیدن ملازم تحریری وخدمات مالیه‌نك‌یکی چریلره‌توجیهی منع اولندی . خدمتده بولنان یکی چریلرك دفتری دیوانه کوندرلمك ، منحل‌اولان سپاهیلکلر اولکی کبی حیله‌یه دکل ، استحقاقه ویرلمك لازم کلیوردی . بوفرمانك عسکری قاریشیقلقلردن دولایی تأخرایدن اجراسی دها سکونتلی برزمانه تعلیق اولندی [*] .

مفتی ، سلطان مصطفانك عدامی حقنده طلب اولنان فتوایی ویرمدی . یکی‌چریلر سلطان مخلوعك اوچنجی‌دفعه اجلاسی تشبثاتنده بولنمش اولملریله برابر ، مفتی ، ضعیف العقل بر آدمك اعدامنه فتوی ویرلمسی شرعاً جائز اولمادیغنی

(۱) « ذات شاهانه بعض جوامی زیارت ایچون آت ایله شهرده کزمکه جیقەرق ، سپاهیلرك تعدیاتندن دولایی ، بونلردن برچوغنك مسدود ومعطل اولدیغنی کوردی » ۳۰ تشرین ثانی ۱٦۲٦ ، وندیك خلاصه‌سی ، کتبخانهٔ ایمپراطوری وفرانی .

(۲) « حافظ ، ارادهٔ سنیه خلافنه اولەرق ، جوامعك ادارەسنی یکی چریلره تودیع ایلدیکندن ، ذات شاهانه بتون وزرایی بغتةً عرض اوطه‌سنه دعوت ، وعدایه ناظرینك | چاووش باشی ؟ | حضورینی امر ایله ، اونلری ، وخصوصا خدمات مذکوره‌نك سپاهیلره توجیهنه موافقت ایتمکده اولان قائم مقامی توبیخ ایلدی . » تشرین ثانی ۱٦۲٦ ، وندیك خلاصه‌سی .

بیان ایله ، ردنده اصرار ایدیوردی . بو مقاومتی ، حقنده توجه پادشاهینك زوالنی موجب اولدی (۱). یکی چریلرك استانبولده طغیانی، حلبده صدراعظم اردوسنده یکی برقیامه مثال واشارت اولدی . عسکر ، یکی چری کاتبی مالقوچ افندیی پارچه‌لامق ایستدیلر ؛ مالقوچ ، همان قاچمق صورتیله اللرندن قورتیله‌بیلدی . قره‌مذاق — که سلطان‌مصطفی‌نامنه برچوق خطهایون یازمش‌اولان فتنه‌کاردر — عاصیلر طرفندن اعدام اولندی ؛ جسدی تجهیز وتکفین ایدلمدی (۲) .

بو ایکی طغیان ایله آبازه‌نك ارضروم‌ده یکیدن حرکتی صدراعظمك عزلنی ایجاب ایتدی (۱۲ ربیع‌الاول ۱۰۳۶ — ۱ کانون اول ۱۶۲۶). شیخ‌الاسلام یحیی افندینك وعلما ووزرانك حضوریله قائم مقام رجب پاشانك سرایننده عقد اولنان بردیواندە ، مناسبت قدیمه‌سی اولان (۳) آبازه‌یی اطاعت ایتدیرر امیدیله ، صدارتك خلیل پاشایه توجیهی تقرر ایلدی . یکی چری آغالغی ، خلاف معتاد ، چاووش باشی علی اغایه ویرلدی ؛ دفتردارلق‌ده بکر پاشایه تفویض اولندی (٤) . صدر سابق حافظ پاشا وسابق یکی چری اغاسی خسرو پاشا ، قبه التی وزراسندن بولنمق اوزره ، استانبوله چاغیرلدیلر . حافظ پاشانك وصولنده ، اولجه تقرر ایتمش اولدیغی اوزره ، پادشاهك کنج همشیره‌سیله عقدی اجرا اولندی (٥) .

(۱) « عموجه‌سی سلطان مصطفانك قتلی ایچون مفتیدن فتوی ایستدی ؛ مفتی ، ضعیف العقل‌اشخاصك اعدامه محکوم اولمسی شریعت تجویزاتیه‌جکی‌جوابی ویردی» تشرین ثانی ۱۶۲٦ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « یکی چری بونی‌دخی قتل مراد ایدرلر ، فرارایدر: آردندن ایریشوب یچاق ایله کلاسنی خرد ایدوب ، خندق مزبله‌سنه لاشه‌سنی آتدیلر . سلطان عثمان وجامع ابوالفتح وقعه‌لرنده ایتدیکی فساداتك جزاسنی بولدی » نعیما ، ص ۳۹۷ . (مترجم)

(۳) خلیل پاشا ، آبازه‌نك افندیسی ایدی . (مترجم)

(٤) بکر پاشا استانبولده دفتردار بولندیغی حالده ، سفر ، یعنی اردو دفترداری اولمشیدی . (مترجم)

(٥) بچوی . «حافظ استانبوله واصل‌اولدی ؛ کندیسنه تزویجی قرارلاشدیرلمش اولان همشیرهٔ پادشاهینك سرایننه کیتدی ، واونکله ازدواج‌ایلدی » ۱۳ مارت. وندیك خلاصه‌سی. سیر توماس روئه ، اسپانیا مذاکره مأموربنك انتریقه‌لری حقنده شویله سویلیور : « اندرون قاپی آغاسنی ، بغداددە بولنان صدر اعظمك زوجه‌سی اولان همشیرهٔ پادشاهی‌یی، واونك واسطه‌سیله دیکر ایکی همشیره‌نك زوجه‌سی بولنان رجب وقاپودان پاشالرله سابق یکی چری آغاسی بایرام پاشایی کندینه طرفدار یاپمشیدی . » ص ٤٥۲ . شو حالده، سلطان مرادك درت انشته‌سی حافظ ، رجب ، بایرام، قاپودان حسن پاشالر اولدیغی اکلاشیلیر . [حافظ‌پاشا بودفعه وزیرثانی اولمشیدی .]

یه اوسنه بخاراخانی واوز بکلر پادشاهی بهادر امام‌قولی خانك قارداشی علی محمد خان (١) استانبولده حضور شاهانه‌یه قبول اولندی . بو ذات ، سکز سنه‌در عجملرك النده اسیرایکن، بغداد محاصره‌سی مناسبتیله بر فرصت دوشوره‌رك، حریتنی دردست ایتمشدی. برسنه استانبولده قالدقدن صوکره ، حجه واورادن مملکتنه کیتمك اوزره ،اوزبك حکمدارینه وهند پادشاهی سلیم خانه نامهٔ همایون آله‌رق، پای تختدن مفارقت ایلدی(٢) .

بوصیره‌ده قریم خانك امیر آخوری ذوالفقار ، ذات شاهانه‌یه افندیسندن برعریضهٔ عبودیتی حاملاً ، استانبوله کلدی (٣) . خان ، قازاقلرك استیلاسنه مانع اولمق ایچون سلطان سلیمان طرفندن طوغان کچیدی بوغازنده انشا اولنه‌رق مؤخراً خراب اولان اوچاقوف [اوزی] قلعه‌سنك طرف دولتدن تکرار انشاسنی اشعار ایله، اوته‌کی ساحلده دخی کندی طرفندن ایکنجی برقلعه بناسنی تعهد ایلیوردی. بومناسبتله ، بوسنه والیسی محمد پاشا اوزی قوماندانلغنه تعیین اولندی ؛ کفه‌بکلر بکنه‌ده قریم طرفندن کله‌رك اوزی اوکندن جریان ایتمکده اولان نهرك یاتاغنی قوروتمق ایچون، هرکویدن قازمه وکورکلربله اون کیشی کوندرمسی امر ایدلدی(٤). شمدی‌یه قدر ادارهٔ مالیه‌سی طونه دفتردارلغنه مربوط اولان اوزی شهرینه دخی آیری بر دفتردار نصب قلندی . محمد وشاهین کرایلر طرف پادشاهیدن قیلیج وخلعت آلدیلر .

خیلی وقتدن بری قریم ولهستانك منافعی بربرینه زیاده تماس ایلدیکی ایچون قریم ایشلری لهستان ایشلرندن آیریلهماز اولمشیدی . کچن سنه صوك لهستان ایلچیسنه

(١) بونك اسمی نعیماده « آی محمد خان » در . فذلکه‌یه نظراً ، بخاراخانك عموجه‌سیدر . (مترجم)

(٢) نعیما . صاری عبدالله افندینك منشأتنده شاه سلیمك (مغول پادشاهی) شاه عباسه برمکتوبی (ن ٢٣) وشاهك جوابنامه‌سی (ن ٢٤) مندرجدر. شاه . بومکتوبنده احمد کیلانی‌یه مظفر اولدیغنی تبلیغ ایدیور .

(٣) نعیما . « تاتارستان حکمدارینك باش میرآخوری ، پادشاهك الچی اوپمك ایچون. حسن قاپجی باشی ایله برلکده استانبوله کلدی » وندیك خلاصه‌سی .

(٤) اول بهارده دونانما ایله اوطرفه کیده‌رك ، خضرکونی قلعه‌نك بناسنه باشلامسی ایچون قاپودان پشایه امرویرلمش ؛ لوازم احضاری‌افلاق وبوغدان ووبوده‌لرینه . وخدمتده بولنلری تاتارلره اشعار قلنمش ایدی . نعیمادن تلخیص . (مترجم)

کوستریان حسن قبوله رغماً (۱) ، قریم خانینه برفرمان همایون یازیلدرق ، لهستانه استیلا ایتمسی امراولندی (۲) . قوهٔ مستولیه‌نك رجعته حاضرلاندیغی صیرده ده ، مدهش بر فورطنه انتظامسزلغی موجب اولهرق ، لهلرك شدتلی بر هجوملری ده انهزامی اکمال ایلدی. قرق بیکدن زیاده تاتار محاربه میدانندهقالدی (۳). بوفلاکتی متعاقب قائممقام گورجی محمد پاشا، مغلوبلرك حرکاتنی تقبیح ایله، مذاکراته باشلانلمسنی طلب ایتمك اوزره،لهستانه برچاووش گوندرمش ایدی (٤). بونك اوزرینه، ایکی طرفك تعرضات متقابلهلرینه نهایت ویرلمك ایچون استانبوله برلهستان نونسی [ایاچی] ، برده قریم ایاچیسی ورود ایلدی. بینه بو زمان، آلتمش قازاق قاینغی یکیدن اوزی حوالیسنی،ومقدما تعقیبه گوندریلن عثمانلی دونانماسندن قورتلمش اولان قاییقلر قاره دکیز سواحلنی تخریب ایتمکده ایدیلر .

مع هذا ایکی قریم خانی [خان وقالغای] ، ایاچیلری واسطه‌سیله، اکرلهستان بنوی قرق بیك ئه‌کو [غروش] ویرکی ویرمکی تعهد ایتمز ایسه ، کندیلرینك

(۱) « ٥ کانون ثانی (۱٦۲٥) دیوانندہ لهستان ایاچیسی قبول اولنهرق ، طعامه دعوت ایدلمش ، وبوندن ، لهستان ایله حسن امتزاجك زیاده ارزو اولندیغی استدلال قلنمشدر » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « تاتارستان حکمداری ، لهستان قرالی نزدنده اثبات معذرت ضمننده ، لهستانه استیلا ایچون طرف پادشاهیدن آلدیغی امرك اصلنی قرالهٔ گوندرمشدر» تشرین‌اول ۱٦۲٦ وندیك خلاصه‌سی .

(۳) «تاتارستان حکمداری، محمدك ٦۰،۰۰۰ کیشی ایله، یرکونه خسار ایقاع ایتمکسزین لهستانه کیردیکی خبری تأید ایدیور » شباط ۱٦۲٦ ، وندیك خلاصه‌سی . « تاتارستان حکمدارینك قارداشی شاهین کرای ، ظن اولندیغنه کوره ، بغداد محاصره‌سنك نتیجه‌سنه انتظاراً ، دیکر برارداولهٔ تاتارستانده بولنمقده‌در.» وندیك خلاصه‌سی. «تاتارلر ، پودولیادن خروجلرنده لهلرطرفندن مغلوبیت عظیمه‌یه اوغرامش، ومدهش برفورطنه‌یه طوتلمش اولملریله، یتمش‌بش بیکدن زیاده‌سی تلف اولمشدر . محمد، بوغدانه قاچمش ، وافلاق پرنسی چیوخیدن بش بیك ، رادولدن یکرمی بیك طالر آلمشدر » ۱٦۲٦ ، کذلك . « تاتارلرك لهلردن کوردکاری هزیمت کلیه ؛ لهلر ، غنائم کلیه دردست ایتمش اولان تاتارلری تعقیب ایلدیلر ؛ بوریستنه چکدنده ٤۰،۰۰۰ تاتار اتلاف اولنهرق ، پك آزی قورتیله‌بیلمشدر . » وندیك خلاصه‌سی .

(٤) « صوك استیلانك طرف شاهانه‌دن ویرلمش براره مبتنی اولدیغنی بیان ایتمك ، ولهلر طرفندن گوندریلهجك بر ایلچی ایله مذاکراته باشلانلمسنی طلب ایلمك اوزره گورحی محمد طرفندن ارسال اولنان چاووشك عودتی » ۱٦۲٦ ، وندیك خلاصه‌سی .

مصالحه‌یه ادخالنه موافقت ایتمه‌جکلرینی بیان ایدیورلردی (١). تونس، اولا صورت صریحه‌ده درمیان ایتدی، که نهستان هیچ اولماز ایسه تحریراً، بودرلو شروطه رضا کوسترمیه‌جکدر (٢). آنجق معاهده، تکلیف اولنان اساسلر اوزرینه انعقاد ایده‌رك، خانه دخی متعاقباً صورتی تبلیغ ایدلدی. قازاقلرك تشبثاتنه قارشی احتیاط اولمق اوزره، قاره دکیزده بوغازك منصبنده واقع «بیوك دره» قلعه‌سی استحکاماتنك اتمامنه امر ویرلدی (٣).

صدرجدید خلیل پاشا، استانبولده فوق‌العاده شدتلی برقیش حکمران اولمقله برابر، نصبندن اوچ کون صوکره اسکداره عزیمت ایلدی (١٥ ربیع‌الاول ١٠٣٦ — ٤ کانون اول ١٦٢٦) (٤). عناصرك کوستردیکی بوشدت، عثمانلی اردوسنك دوچار اولدجنی فلاکته اشارت ایدی.

خلیل پاشا، ایلك انفصالنده نزدینه التجا ایتمش اولدیغی اسکداری شیخ محمود افندینك مخلصانندن اولدیغی جهتله، اسکداره کچنجه، شیخی زیارتده قصور ایتمدی. شیخ ایسه خلیل پاشایه «بردفعه دها سردار اولمشیدك» سوزلرندن باشقه برشی سویلمدی. وزیر اعظم مأیوسیتله عودت ایلدی. معیتی، شیخك بوکلام مختصرینی پك‌ده مساعد کورمیمن برصورتله تفسیر ایتدیلر. قاپجیلر کدخداسنك حلبده حافظ پاشادن اخذینه مأمور اولدیغی مهر همایون، قونیه‌ده خلیل پاشایه تسلیم

(١) «تاتارلرك لهستانلره وقازاقلرك قاره دکیزده تجاوزاتنه نهایت ویرمك اوزره، بر لهستان تونسنك وبرکون صوکره — هدیه اولهرق کوندریلن چرکس اطفالنی حاوی ایکی قادیرغه ایله — برتاتار ایلچیسنك ورودی: اکر لهلر تعطیل تجاوزات ایچون ٤٠,٠٠٠ طالهرتأدیه‌سنی قبول ایتمزلرسه، تاتارلر دولت‌عثمانیه ولهستان آره‌سنده مصالحه‌یه داخل اولق ایستمیور» ١٨ تشرین اول ١٦٢٦. وندیك خلاصه‌سی.

(٢) «تونس علناً بیان ایتدی، که تاتارلرك خرجکداری اولغه — هیچ اولماز ایسه تحریراً — هیچ بروقت موافقت ایتمه‌جکلردر» ١٨ تشرین اول ١٦٢٦، وندیك خلاصه‌سی.

(٣) قاره دکیز مدخلنده، اردونك بولندیغی محلده انشا اولنان قلعه، قازاقلردن قورقلمسندن دولایی، بر قات دها احکام اولنمشدر» وندیك خلاصه‌سی ١٦٢٦. وروضة الابرار. روضة‌الابرار. یالکز قازاقلرك اوروپا ساحلنده استنبه‌یی واناطولی ساحلنده بکنوزی دوچار خسار ایلدکلرندن بحث ایدر.

(٤) «شدت سرمادن عالم پربرف ویخ، کویا کرهٔ زمهریر وجه‌ارضه نزول ایتمشیدی. حتی آلایلر دیزیاوب وزیر خلیل پاشا اسکداره کچدکده، یکی چریلرك وسائر کسوت پوش اولان ارباب آلایك صقالاری قار ایله ممزوج طوکوب، کویا که ربوز پاره‌سی اولمشیدی.» نعیما، ص ٤٠٢ (مترجم)

اولندی . آطنه‌ده ، والی کوچك حسین پاشا ، عاصی ابازه ایله مناسبت خفیه‌ده بولندیغی ظنیله اعدام اولنه‌رق، یرینه بوستان پاشاتعیین اولندی (۲۰ جمادی‌الاخری ۱۰۳۶—۸ مارت ۱۶۲۷) . صدراعظم ، اطنه‌دن حرکتنك اون دردنجی کونی حلبه داخل اولدی (۷ رجب ۱۰۳۶ — ۲۴ مارت ۱۶۲۷) . حلبده ساحدارلر اغاسی مصطفی اغایی اعدام ایتدیردی ؛ مصطفی اغانك یکانه جنایتی ، خلیل پاشانك اعتمادینه مظهر اولهمامسی ایدی (۱) .

حلبده اوچ آی قالندقدن صوکره ، وزیر اعظمك چادرلری حلب خارجنه قوریله‌رق، اردویه حرکت امری ویرلدی (۲۰ شوال ۱۰۳۶ — ٤ تموز ۱۶۲۷) . یکی‌چری اغاسی علی اغا خسته‌لنه‌رق وفات ایلدیکندن، اغالق، سواری مقابله‌جیلیکندن خلاف اصول سپاهی بلوك اغالغنه تعیین اولنمش بولنان « تیمور قازق » لقبیله ملقب خلیل اغایه توجیه اولندی . خلیل اغانك بو دفعه‌کی مأموریتی‌ده اصوله مخالف ایدی . سلطان عثمانك خلعنه قدر یکی چری اغاسی اولمق یچون بیوك میراخور ، میر علم ، یاخود قاپیجی باشی بولنمق لازم کلیردی (۲) .

عهده‌سنه‌وزارت توجیه‌اولنان سابق اناطولی بکلربکی دیشلنك، حسین پاشانك کتیردیکی عسکر، حلبده صدر اعظم اردوسنه التحاق ایتدی . ذی‌القعده ابتداسنده (۱٤ تموز) اردو حرکت ایلدی؛ یدنجی کونی فرات ساحلنه مواصلت ایده‌رك، یکرمی بشنجی کون دیار بکر پیشکاهنه چادرلرینی قوردی (۲۵ ذی‌القعده ۱۰۳۶ — ۷ اغستوس ۱۶۲۷) . اخسخه‌نك ایرانیلر جانبندن تهدید اولندیغنه دائر آلنان خبر اوزرینه ، دیاربکر ، حلب ، مرعش ، روم ایلی والیلری وچالیق محمد آغا معیتنده درت بش بیك عسکر ، دیشلنك حسین پاشا سر عسکر بولنمق اوزره ، درحال اخسخه‌یه اعزام اولندی (۵ ذی‌الحجه ۱۰۳۶ — ۱۷ اغستوس ۱۶۲۷) . بنه اوزمان ، بوستان پاشاده ، مشترکاً حرکت ایتمك اوزره ابازه‌پاشانك یانه کیتمسی ایچون امر ویرلدی . آبازه ، بوستان پاشایی احترامکارانه قبول ایتمکله برابر ،

(۱) « عسکری افساد ایتمك تهمتیله » ، نعیما ، ص ٤۰۳ . (مترجم)

(۲) « بو دوره کلنجه‌یه قدر یکی چری اغالغی کاه میر علمه ، کاه قپوجی باشیلرك نامدارلرنه واکثر میراخور کبیره ویریله کلمشیکن ، بوله اولدی . سلطان عثمان وقعه‌سندن بری ، اختلال احوال وتسلط ادانی واراذل سببیله ، اصلا طریق استحقاق کوزه‌دیلوب ، کیمی رشوت وکیمی شفیع مجبرسببیله تقدم ایدر اولدی » نعیما ، ص ٤۰٤ . (مترجم)

صدر اعظم وسردار اکرم خلیل پاشایه شو مأللده بر مکتوب یازدی : « بن پادشاهك بر کمتر بنده‌سی‌یم ؛ لکن لوندلرك عسکردن ، خصوصا یکی چریلردن قورققده اولدیغنی بیلیرسکز . سز لطف ایدوب قاچی قولی ایله ، وش جانبندن توجه ایدیکز ، که مطمئن اولسونلر . بن‌ده بو طرفدن پاشالر ایله اخسخه اوزرینه کیده‌یم . سرعسکرلکی‌ده بکا احسان ایدیکز . » صدراعظم ، بو جوابدن پك ممنون اولمایه‌رق ، آبازه‌یه شویله یازدی : « عسکر سنك سرعسکر اولمقلغکه‌راضی دکلدر . سکا امر ایدلش اولدیغی وجه ایله سفره چیقوب ، بر خدمت کوسترمکه سعی ایت ؛ تا که نزد پادشاهیده مقبول اوله‌بیله‌سك (۱) » . آبازه اطاعته مجبور اوله‌رق ، وفقط اله کچیردیکی مکتوبلردن کندیسنك محوینه قرار ویرلش اولدیغنی اکلایه‌رق ، احتیاطی بولونیوردی ؛ اخسخه‌اوزرینه یورومك بهانه‌سیله ، ارضروم قربنده [ایکی ساعت‌مسافه‌ده] واقع‌ایلیجه‌ده اردوسنی‌قوره‌رق ، ارضروم قاضیسنی پاشالرك اردوسنه کوندردی . دیشلنك پاشا جسور بر محارب اولمقله برابر ، طبعاً حدید ومتهور اولدیغندن ، قاضی‌یه شو یولده بر خطابده بولندی : « بو آبازه دیدیکك کیمدر ، که بو قدر زماندر اطاعت ایتیور ؟ کیت افندیکه سویله ، که بن جنت اوغلی کبی ملوك سلاله‌سندن اولدیغنی ادعا ایدن بر آدمك حقندن کلدم ؛ مثبوعمز اولان پادشاه ایچون قیلیچ چکمك اقتضا ایدرسه ، آبازه کبی مجهول بر عاصینك‌ده حقندن کلمك نجه پك قولایدر . »

آبازه ظاهری بر مطاوعت کوسترمکه قرار ویردی . ارضروم قاپیلری ، شهر اوکنده چادر قورمش اولان یکی چریلره کشاده ایدی (۲) . دیشلنك پاشانك اردوکاهی‌ده ایلیجه‌حوالیسنده ایدی . آبازه ، جاسوسلری‌واسطه‌سیله مطلع اولمشدی ، که اخسخه اوزرینه اولق اوزره ترتیب اولنان سفر ، حقیقتده کندی علیهنه مرتب اولوب ، صدراعظم ، تصورات خدعه کارانه‌سنی‌اجرا ایتمك ایچون زمان مساعدحلولنه

(۱) ابازه‌نك وصدر اعظمك جوابلری مألی نعیمایه‌ده مراجعله یازلشدر . (مترجم)

(۲) آبازه ایله نفاق وفاقه مبدل اولدی دیه استانبولدن سکز یوز یکی چری سابق تعلیم خانه‌جی باشی اولان اغا معیتنده قادیرغه ایله طربزونه کوندرلش ایدی . بونلر ، برلکده اخسخه‌یه کیتمك اوزره ، ارضرومك کورجی قاپیسنده ابازه اردوسنك بر جانبنه‌الارغه قونمشلردی . لکن استانبولك وصدر اعظمك مرادی ابازه‌یی حیله‌ایله چیقاروب . اولدرمك ایدی . نعیمادن . ص ٤٠٦ . هامه‌رك بحث ایتدیکی یکی چریلر بونلر ایدی . (مترجم)

انتظار ایتمکده‌در . دها اول طاورانمق لزومنی حس ایده‌رك ، قارا کاق بر کیجه ایچنده یکی چریلرك اوزرینه هجوم ایله قسم کلیسنی اعدام ، وبقیه‌سنی اسیر ایده‌رك دیشلنك پاشا اردوسی اوزرینه شتاب ایلدی .

دیشلنك ، آبازه‌نك صورت حرکتندن اشتباه حاصل ایتدیکی جهتله ، ایرته‌سی کون دیاربکره عودت ایتمکه قرارویرمش ایدی؛ اوکیجه برکردجنکاوری اردوکاهه کله‌رك، سرعسکری همان کورمك ایستدی . دیشلنکك آدملری صباح‌وقتی کلمسنی اخطار ایله ، رد ایتملری اوزرینه ، کرد ظن‌اولنان‌شخص سیاه‌صاریغنی چیقاروب ، یره اوره‌رق : « پاشا کزه سویلیکز ، که خائن آبازه‌نك قیلیجندن قورتمش بریکی چری کلمشدر » دیدی . همان سر عسکرك چادرینه کوتورلدی ؛ سرعسکر حرکت امری ویردی . ایرتسی کون صباح‌زمانی ، ایلیجه‌دن‌دیاربکره کیدن یول اوزرنده بوغازك مدخلنه مواصلت اولندی . دیشلنك پاشا توقف امری ویردی . مرعش متصرفی زور پاشا ، بوغازك اوته‌طرفنده چادر قورمق احتیاطه دیا موافق‌اولمه‌جغنی اخطار ایتمسی اوزرینه، دیشلنك : « اوغلم محفه‌ده خسته‌در ؛ استراحته محتاجدر . بوراده چادر قوره‌لم » دیه اصرار کوستردی . زور پاشا « سزی اللهه اصمارلدق » دیه‌رك آدملریله برابر کیتدی (۱) . بتون کیجه یاغمور یاغمشیدی. سرعسکر هپ البسه‌سنی چیقارمش ، بونلری‌چادرده‌قوروتمقده بولنمش‌ایکن ، آبازه‌نك سواریلری کمال سرعتله دیشلنك پاشا طاقمنك اوزرینه هجوم ایتدیلر . دیشلنك زرهسز ، یشیل بر ایپك زیبین ایله آتنه صیچرادی ؛ آبازه‌نك خزینه‌داری سلاحسز جنکاورك اوزرینه هجوم ایله ، مزراغنی بیونینك بر طرفندن برطرفنه کچیردی (۲) . دیشلنك وخسرو پاشالرك اوغلری برقاچ پاشا ایله میدان جنکده قالدی. چالیق محمد، آتنك سرعتی سایه‌سنده قورتلدی . طربزون بکلربکیله بوستان‌پاشااسیر اولدیلر ؛ دشمنك قیلیجندن قورتیله بیلنلر حصن کیفه التجا ایتدیلر .

---

(۱) نعیما ، خسرو پاشایه خدمت ایدن سلیمان چلبینك — تاریخ نعیمایه مأخذ اولان — اثرك صاحبنه وقوع بولان افاده‌سندن نقل ایدر. (مترجم)

(۲) «محل جنکده آبازه‌نك خزینه‌داری قارشی جانبدن ایریشوب، النده‌اولان مزراغی حواله ایلدی . حسین پاشا سلاحشورلقده وسواریلکده پیاده اولمله ، تدارك ایده‌میوب . مزراق بوغازندن کیروب. اکسه‌سندن برقاریش یلمان کوستردی. خزینه‌دار نیزه‌یی چکوب آلدقده ، دیشلنك حسین پاشا یتلدی » نعیما ، ص ۴۰۸ . (مترجم)

آبازه، سرعسکری قان ایچنده کورنجه آتندن ایندی؛ محتضرك باشنی دیزینك اوزرینه آلهرق، مشفقانه: «پاشا قارداش، آپ کوزیکی؛ ایشته اوغلك صاغدر.» دیدی. پاشانك جوابی درین بر آه چکمکدن عبارت قالدی. دیشلنك، آبازه ایله برلکده ارضرومه کیتمك اوزره، آته بینديرلدیکی حالده یولده تسلیم روح ایلدی.

ارضرومده قتال باشلادی. یکی چری ضابطلری پارچه پارچه ایدیلهرك، قانلی اجزای وجودلری شهرك مازغالارینه آصلدی. بکلر بکی خسرو پاشا ایله اسیر اولان پاشالر، بکلر جلاده تسلیم اولندی. یالکز بوستان پاشا اولدیرلمدی. یکی چریلر هرنه قیافته کیرمش اولسهلر، فلاکتدن قورتیلهمادیلر؛ بیلنمك ایچون اوزرلرندن البسهلری چیقاریلیوردی. یکی چریلر، سلاح آتمق ایچون دیز چوکدکلری زمان سربست حرکت ایده بیلمك اوزره، دیز یرلری چیقارلمش چاقشیر کیبرلردی؛ بوچیقارلمش دیزیرلری کندیلری ایچون اشارت ممات اولدی (۱)؛ برچوق معصوملرده، محکوم اعدام اولان عسکر کبی لباس استعمال ایتدکلری ایچون، اونلره قاریشدیرلدیلر. جلادینك مرحمتی سایهسنده قورتلمش بریکی چری، اردونك اوغرادیغی حال فجاعت خبر مؤلمی استانبوله ایصال ایلدی.

موجب عاراولان بوهزیمت واخسخهنك ایرانیلرطرفندن ضبطی صدر اعظمك وقتیله اردبیلده اوغرامش اولدیغی مغلوبیتی اخطار ایدهرك، حقنده شدتلی استهزالری دعوت ایلدی. صدراعظم، عمومی برمأیوسیت آرهسنده عسکرینی ارضروم قربنده کی ایلیجه یه سوق ایدهرك، ارضروم تپهلرینه اردو قوردی (۱ محرم ۱۰۳۷ — ۱۲ ایلول ۱۶۲۷)؛ لکن اسکی سلحداری [آبازه] ارضروم قاپیلرینی سد ایتدی.

خلیل پاشانك طوپی یوق ایدی؛ اولا طورطومدن آغیر چاپده برقاچ کتیرمك لازم کلدی. شو صیرهده کورجی پرنسی ماغر اوخانك ورودی، جسارتنی غائب

(۱) «راستدکلدکاری آدم، یکی جریلکنی انکار ایتدکده، نهینه اعتماد ایتیوب، آیاغندن چاقشیر وچنتیاتی چیقاروب، دیزلرینه باقارلردی. اکر دیزکه یری مشاهد ایسه، تحقیق یکی جریدر دیه امان ویرمیوب، قتل ایدرلر ایدی. یکی جری اکثریا دیزچاقشیری کیمکله، بو علامتله استدلال ایدرلردی. سائر ناسدن یکی جری اولمایوب، دیز چاقشیرینه اعتیاد ایدنلردن قتی چوق کیمسه دیزکه یری بللیدر دیه مجاناً قتل اولندیلر» نعیما، ص ٤١٠ (مترجم)

ایتمش اولان اردویه براز قوت قلب ویردی . ماغراوك یانده بربیوك محاصره طوپی بولندیغی کبی ، متعاقباً اولتیدن‌ده ایکی طوپ کلدی . یتمش کون نتیجه‌سز محاربه‌دن‌ومتریس آچلمقله‌اشتغالدن صوکره ، محاصره‌ایلك کوندن‌زیاده ایلریلیه‌مه‌مش ایدی؛ کثرتله یاغان برقار محاصرلری‌رجعته مجبور ایلدی (۱۶ربیع‌الاول ۱۰۳۷ — ۲۵ تشرین‌ثانی ۱۶۲۷). عثمانیلر قار وبوزایله مستور یوللردن‌توقاداوزرینه توجه ، ویکرمی بش کون‌انواع متاعب ومصائب ایله قطع مراحل ایده‌رك ، نهایت بوشهره واصل اولدیلر (۱۱ ربیع‌الاخر ۱۰۳۷ — ۲۰ کانون اول ۱۶۲۷) .

هیچ بر عثمانلی اردوسی بوقدر شدت شتایه اوغرامامش ایدی . حتی «اوباش یولی » (۱) دینیلن طاغلق یردن کچیرکن ، طاقم طاقم عسکر صغوقدن کاملاً تلف اولدیلر . یالکز صغوق ایله آچلغه مقاومت ایدیه‌جك دکل ، اوچوروملر وچیغلر آره‌سنده مجهول بر یولك مخاطراتیله‌ده اوغراشیله‌جق ایدی . اردونك حرکتندن متزلزل اولان بوزلر ، جسیم کتله‌لرینی حرکته کتیره‌رك ، بتون طابورلر ، هیچ بر امید سلامت اولمقسزین ، بونلرله محاط قالیورلردی (۲) .

توقاده کاندکدن برمدت صوکره ، هر ایکیسی آبازه طرفدارلرندن بولنان ارزنجان محافظی پیر صولاق وبایبورد محافظی عطاءالله کله‌رك ، عرض مطاوعت وطلب خدمت ایلدیلر . صدر اعظم طرفندن حسن قبول کوستریله‌رك ، برسواری فرقه‌سنه قوماندان تعیین‌ایدلدیلر . بومثال عاطفت ، کوزل‌نتیجه‌لری موجب اوله‌رق ، اردوکاه ، طلب عفوه کلمش عاصیلرله مالا مال اولدی . بنه بو صیره‌ده آبازه‌نك استانبولده دردست اولنان ایکی آدمی اشکنجه ایچنده اعدام اولندیلر .

ارضروم سفرینك نتیجهٔ مؤلمه‌سی خلیل پاشانك عزلنی استلزام ایده‌رك ، دردنجی وزیر اولمق اوزره استانبوله جلب اولندی (۱ شعبان ۱۰۳۷ — ۶ نیسان ۱۶۲۸) (۳) . اختیار ، بوادباردن صوکره چوق زمان معمراولمایوب ، اسکدارده

(۱) بزم نسخه‌ده « اوباش یلی » در ، ودوغروسی بو اوله‌جقدر . (مترجم)

(۲) نعیما ، طرزوندن اعتباراً ساحلدن کورجستان وکردستانه قدرامتداد ایدن سلسلهٔ جبالك چیغلری خنده شان دقت تفصیلات ویرر (بو « چیغ » کله‌سی مه‌نیسکینك لغاتنده یوقدر) . نعیما ، توقاد وسیواسه وقوع بولان بر سیاحتنده چیغلردن برینك آلتنده قالمق مخاطره‌سی ایچنده بولنمشدر | استانبول طبعی ، ج ۲ ، ص ۴۱۸ و ۴۱۹ |

(۳) حاجی قالفه ، تقویم التواریخ . دفتر وزراده ، ص ۱۷۸ ، خلیلك عزلی رجعده . یعنی وقوعندن بر قاچ کون اول کوسترلمشدر .

دفن اولندی . خلیل پاشا ، صدر اعظم مقامنه کلمش ذوات ایچنده الك معتدل ، الك منصف اولمقله معروف بولنانلردندر .

خلیل پاشانك صدارتنك صوك کونلرنده ، استانبوله طهماسب قولی سلطان نامنده بر ایلچی کلمشیدی . حامل اولدیغی نامه‌ده بغداد والیلکنك ، شاهك ولی عهدی اولان اوغلنه توجیهی وسلیمان قانونی زمانی ایکی حکومت آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌نك تجدیدی طلب ایدیلیوردی . مذاکرات صدر اعظمه حواله اولندی .

شو زمانلرده در ، که مغول حکمدارلرینك برنجیسی والك مشهوری اولان اکبر شاهك اولادندن دانیالك اوغلی هند پادشاهی بایسنقر [صونغوربك]، پای تخت دولتده کورنمشدر . هند پادشاهی سلیم جهانکیر ، یکرمی سنه سلطنتدن صوکره ، بوسنه وفات ایده‌رك ، یرینه کچن اوغلی شهریار ، شیعیلکه مساعد اولدیغنده اشتباه ایدلمسندن دولایی ، بش آی مرورنده اعدام اولنمش ایدی . اکبرك حفیدی اولوب ، شهریاره خلف اولمق اوزره ، مقام حکومته دعوت اولنان بایسنقر ، هردرلو سوءاستعماله مبتلا برشهزاده ایدی ؛ بایسنقر ، سکز آی سلطنتدن صوکره ، جهانکیرك اوغلی خرم سلطان الیله ، تختدن اسقاط ایدلدیکندن ، بر التجا کاه آرامق اوزره استانبوله کلمشیدی (۱) . سرای همایونده اومدیغی توجه و اعانه‌یه نائل اولهمادیغندن ، عربستان وایران طریقیله هندستانه عودتده تأخر ایتمش ، وهنده وصولنده قتل ایدلمشدر .

تعدیاتیله شهرت بولان مکه شریفی ادریس ، نقل ایده‌جکمز احواله بناءً ، بو صیره‌ده عزل اولنمشیدی . صدر اعظم فرهاد پاشا کوله‌لرندن اولوب ، مؤخراً طرنا‌قجی حسن پاشایه‌ده کدخدا اولمش بولنان سابق حبش بکلر بکی کورجی احمد پاشا ، یمن بکلر بکلکنه تعیین اولنه‌رق ، مصره وصولنده ، والیلری بایرام پاشادن ناخشنود اولان اهالی ، اونك مصرده قالمسنی تکلیف ایتدیلر . مخاطره‌لی بر رقیبدن قورتلمق ارزوسنده بولنان والیٔ مصر ، احمد پاشایی سویشدن اخراجه مسارعت ایتمکله برابر ، قتلی حقنده شریف مکه‌یه کاغد یازدی ؛ شریف‌ده ، یکی بکلر بکنی

(۱) نعما ، ص ۲۵۰ | استانبول طبعی . ج ۲ ، ص ۲۱۴ | . عثمانلی تاریخی . هند تاریخنك مظلم بر نقطه‌سنی تنویر ایدیور . ده‌کینی . سلیم شاه جهانکیر ایله خرم جهانشاه آره‌سنده شهریار وبایسنقرك حکومتلرینی یازمیور . ده‌کینی . خرم اسمنی‌ده تحریف ایله Corum قوروم یاپمشدر .

خزینه‌لریله برلکده یمنه ایصال ایده‌جك اولان سفینه رئیسنه امر ویردی . ساحله قریب برمحلده رئیس، سفینه‌یی شابه‌اوتورتدی؛ کمیده‌کی اموال کاملاً تلف اولدی؛ لکن ایچنده‌کی انسانلر قورتلدی . احمد پاشا سفینه رئیسنی اولدرمك ایستدی ؛ رئیس، شریفك کندیسنه یازمش اولدیغی مکتوبی ارائه ایله، تبریهٔ ذمت ایلدیکندن، احمد پاشا کیفیتی استانبوله یازمسیله ، شریف مکه‌نك یرینه زید بن محسن نصب اولندی. آنجق شریف جدید دخی، سلفنك تحریکی‌اوزرینه ، احمد پاشایی برضیافت مطنطنه‌ده تسمیم ایتدی . بوجرم ، بعد مسافه‌دن دولایی مجازاتسز قالمش ایسه‌ده ، دیوان همایون ، مرکز حکومته دها قریب اولان محللرده‌کی انتظامسزلقلر حقنده اجرا آتده بولنمشدر . مقدما یکی چری آغاسی ومؤخراً مصر والیسی اولوب ، دیوان وزراسندن ایکن ، عسکرطوپلامق‌اوزره‌اناطولی‌یه اعزام اولنان قاره‌مصطفی پاشا ، مأموریتنی‌حمیدسنجاغنده کول حصاری‌طرفلرینی یغمایه‌وسیله‌اتخاذایلدیکندن، اهالینك شکایاتی اوزرینه ، درحال استانبوله جلب واعدام اولندی (۱) .

صدراعظم خلیل پاشانك یرینه ، مقدما سلحدار وصوکره یکی چری اغاسی ووزیر اولان بوسنه‌لی خسرو پاشا کلدی . خسرو پاشا ، دیاربکر والیسی صفتیله ارضروم اردوسی قوماندانلغنه نصب ایدلمش ایدی (۲) ؛ مهرهمایون خلیل پاشانك عزلی اوزرینه ، وزرانك الك قدملیسی اولان رجب پاشایه ترجیحاً صدارت‌عظمایه تعیین اولنمازدن مقدمجه ، ازمید اوزرینه کیدرکن ، کندیسنه ایصال اولندی (۳) . حزیران ابتدالرنده، وزیراعظم توقاده‌داخل‌اولەرق(۲۷ رمضان ۱۰۳۷ — ۱ حزیران ۱۶۲۸) ، مسلك اداره‌سنك شدتی‌اورادەکی‌قانلی اجرا آتیله میدانه چیقدی. حمید

(۱) نعیما [٤١٢ و ٤١٣] وفذلکه .

(۲) آبازه‌نك عثمانلی مورخلری طرفندن اونودلمش‌اولان احوال‌سنهٔ جدیده‌سی وندیك وقایعنامه‌سنده مسطوردر.« آبازه ایله یکی‌چریلر آره‌سنده عقداولنان‌ائتلافك‌اجراسنده، آبازه‌نك اردوکاهنه حسن‌نیت‌ایله‌کیتمش اولان‌یکی‌چریلرك‌سوءمعامله‌کورمش اولمرندن‌دولایی یکی‌چریلرك، متجاسرانه اطواریله انقطاع وقوعه کلمشدر: آبازه، شوصیره‌ده انتقام آلەمایه‌جغنی کوره‌رك، دیکر بر ائتلاف تکلیفنه قولاق ویرمکسزین ، وطن‌اولندیغنه کوره ایرانیلرله برلشمك‌اوزره آدملریله برلکده، والیسی اولدیغی ارضرومه دوغری توجه ایلدی . » وندیك خلاصه‌سی .

(۳) شیخ‌الاسلام یحیی‌افندینك تکلیفی اوزرینه خلیل پاشانك عزلیله‌خسرو پاشانك‌تعیینی تقرر ایدوب، لکن یاقین برزمانده وزیر اولمش بولندیغندن، قدمای وزرا ، خصوصیله‌رجب پاشا کوجندیرلەمك ایچون ، اولاعهده‌سنه‌دیاربکر ایالتی توجیهیله ازمیده کوندرلمش،مؤخراً مهر همایون ایصال ایدلمشدر . نعیما ، ج ۲ ، ص ٤٢٠ (مترجم)

محصل اموالی امیردفتردار، اردو نشانجیسی توقادلی عثمان افندی، مغنیسابکی سلطان زاده حاجی پاشاخسروك ایلك قربانلری اولدیلر (١) . وزیر غدار ، امر ایتدیکی اعدامللری، چادری اوکنه قوردوردیغی صندالیه اوزرنده اوتورمش اولهرق، تماشا ایدردی. جلاد، سلطان زاده اولمسندن دولایی حاجی پاشانك اعدامنده براز تأخر کوستردیکی ایچون،انصافسزخسروپاشاجلادلك آیاغنك آلتنهبش بوزدکنك اوردوردی.

بر قاچ کون صکره مکافات ، مجازاتی تعقیب ایلدی . قارچغای اوزرینه مظفر اولان کورجی ماغراوخان اهتدا ایدرك ، کندیسنه مابینجیلك [قپوجی باشیلق] رتبهسی ویرلدی . قیام ایتمش اولان سپاهیلر ، یکیدن بر مقدار ملازم تحریریله تسکین اولنهرق ، مشهور مالقوچ عائلهسندن محمدافندی، ایکنجیدفعهاولق اوزره ، یکی چری کاتبلکنه تعیین اولندی . محمد افندی ، عزیمتنه رخصت آلمق ایچون حضور شاهانهیه کیردیکی زمان، پادشاه « سنك انفصالکدن بری یکیچریلرك اسامی دفتری انتظامسزلغه ، قاریشیقلغه اوغرادیغنی بیلیورم . اولولری دفتردن چیقار، وبنم ارادهم اولمادقچه یکیدن اسم یازمه؛ مغایر امر حرکت ایدهجك اولورسهك ، باشك جواب ویرهجکدر.» دیدی. مالقوچ مقدم بر مأمور ایدی ؛ صدراعظم ایچون بر میلیون غروش آلهرق ، درحال توقاده عزیمت ایله، ایفای وظیفهیه باشلادی .

بو آردلق صامسونه چیقاریلان اورته قطعهده اون ایکی طوپ توقادوسیواسدن ارضروم یولنی طوتیوردی (٢) . روم ایلی، اناطولی، مرعش ، سیواس، قارهمان بکلربکلری ده ارزنجانه وارمشلردی. صدراعظم ، ارضرومده بغدادك حالنه اوغراز قورقوسیله عزیمتی تعجیل ایلدی (٢٠ ذیالقعده ١٠٣٧ — ٢٢ تموز ١٦٢٨) . سیواسده عسکره بیهجك توزیع اولنهرق ، اردو ، ترکمنلرك رئیسی اولان مقصد قوچور بکك اعدامیله متدهش اولدی . خسرو پاشا ، راسمهٔ عیدی اجرا ایچون قوچ حصارده توقف ایلدی (١٠ ذیالحجه ١٠٣٧ — ١١ اغستوس ١٦٢٨) .

اردونك آفشار صحراسنه وصولنده ، حلب والیسی نوغای پاشا ، مهمات ناریه ومصردن کوندریلن بیك قنطار باروت ایله التحاق ایلدی . ایکی هفته صوکره ، صدراعظم ، ابازه طرفندن حسن قلعهده شدتله صیقیشدیرلمش اولان یوسف پاشادن

(١) نعیما [ص٤٢١] فذلکه ، تاریخ عبدالرحمان .

(٢) طوپخانهدن اونایکی بادا لوشقه، کیلر ایله صامسونهچیقوب ، اندن هربری یکرمیشر چفت جاموس ایله ، توقاد وسیواس اوزرندن ارضرومه توجه ایتدی. نعیما ،ص ٤٢٣. (مترجم)

بر مکتوب آلدی، که عاصیلر عسکرك ورودینه آنجق یکرمی کون صوکره‌سی ایچون انتظار ایتمکده اولدقلرینی وهمان ارضروم اوکنه کلمیز ایسه ، موفقیت سهولتله حاصل اولهجغنی متضمن ایدی (۲۶ ذی‌الحجه—۲۷ اغستوس ۱۶۲۸) . بو خبر اوزرینه ، وزیر اعظم ، کندیسنك وصولندن اوچ کون صوکره طوپلر ارضرومه یتشمدیکی حالده باشنی جلاده ویره‌جکنی طوپجی قوماندانینه خبر ویره‌رك ، همان خفیف عسکر ایله یوله چیقدی (۱) . عثمانلی سواریسی چامورلی ایله ماماخاتونی سرعتله کذار وماما خاتوندن ارضرومه قدرا ولان درت کونلك مسافه‌یی (۲) ایکی کونده قطع ایده‌رك ، ارضروم پیشکاهنه واردی . آبازه بو حرکت سریعه‌یه قارشی غافل بولنه‌رق ، نه قلعه‌یه کیرمکه ، نه ده شهر ایچون ذخیره تدارکنه وقت بوله‌بیلمش ایدی . بو دفعه عاصیلرك مشاوری اولان قیصریه‌لی شیخ‌ده قلعه‌نك مقاومت ایده‌جك بر حالده اولمادیغنی آچیقجه بیان ایتمش ایدی (۳) .

طوپلر کلنجه، صدراعظم اردوکاهنی دوه بویونی تپه‌لرینه‌قوردوردی؛ ارضروم محاصره ایدلدی (٦ محرم ۱۰۳۸ — ٥ ایلول ۱۶۲۸) . واروش طرفندن یدی طوپلق بر بطاریه قونیله‌رق ، احمد پاشا کنبد طرفندن ، ماغراو محمد پاشا کورجی قاپیسی طرفندن کدك آچدیلر .

بو صیره‌ده شهر ایله اردو آره‌سنده‌ده ابازه‌نك هم شهرلرندن بری واسطه‌سیله مذاکراته کیریشلدی. محاصره‌نك اون دردنجی کونی ایدی، که (۱۹ محرم۱۰۳۹— ۱۸ ایلول ۱۶۲۸) قیصریه‌لی شیخ‌ایله‌مشایخدن دیکر التی کیشی، کفنلری بیونلرنده، حضور وزیره کله‌رك ، استدعای عاطفت ایلدیلر. آبازه، اردونك باشلیجه‌ضابطلرندن وصدراعظمك اصدقاسندن مصلح‌الدین اغا، حجت‌امان اولمق اوزره قلعه‌یه کوندریلیرسه، شهری تسلیمه حاضر اولدیغنی بیان ایدیوردی. بوطلبی اسعاف ایدلدیکندن ، آبازه متعاقباً غالبك حضورنده عرض وجود ایلدی ؛ صدراعظم کندیسنی متوجهانه قبول

(۱) فذلکه ، یحیوی ، روضة‌الابرار .

(۲) اردونك اغیرلغی ایله کیتمسی اعتباریله درت کونلك اوله‌بیلیر؛ علی‌العاده ایکی کونلکدر. مترجم . نام آخری ترجان‌اولان ماماخاتوندن ارضروم‌قربنه‌نیسان‌اواخرنده بر کونده کلمشدر.

(۳) آبازه‌نك معتقدی قیصریه‌لی‌شیخ تارضروم قلعه‌سنك بدنلرینه چیقوب ، خسرو پاشا ایله کلن عسکری سیرایله، ابازه‌یه : « بوکلن عسکر بو قلعه‌یی آلیرلر ؛ غیری چاره‌یوقدر» دیه صورت مکاشفه‌ده مشکللر حل ایلدی . نعیمادن‌تاخیص ، ج ۲ ، ص ٤۳٥ . (مترجم)

وخلعت الباس ایتدی ؛ اغالرینه بلوك ومعیتنك اك ممتازی اولان التی یوز کیشیه جبه‌جیلك ویردی .

بتون خزینه‌لریله برلکده شهردن‌چیقمش اولان آبازه، چادرینی صدراعظمك چادری یانه قوردی . صدر اعظم قلعه‌یی تسلم ایله طیار محمد پاشایه‌تفویض ایلدی ؛ مصر والیلکنك یکی چری آغاسی خلیل آغایه توجیهی استانبوله یازدی ؛ لکن هرایکیسنه مساعده ایدلمدی ؛ مصر والیلکی قیزلر آغاسی مصطفی آغانك یتشدیرمه‌سی اولان محمد پاشایه ویریله‌رك ، ارضروم خلیل آغایه توجیه، وباقی پاشا کدخداسی محمد آغایکی‌چری آغالغنه نصب اولندی .

بو وقایع اوزرینه خبر آلندی،که ارضرومك — فقط‌بك‌کیج اولمق‌اوزره — امدادینه کلمکده اولان شمسی‌خان ، قارص‌والیسی اولوب‌ده اراضیسنه شمسی خانك تعرض ایتمش اولدیغی کوسه سفر پاشا طرفندن مغلوب واسیر ایدلمشدر . مکافاةً ، طلب ایتدیکی اردهان ایله دیکر سنجاقلر اوکا وقارص ایراهیم پاشایه ویرلدی . حسن قلعه محافظ شجیعی یوسف پاشا انعامات مهمه‌یه مظهر اوله‌رق ، آخسخه شهرینی ضبط وحدودی محافظه ایتمك اوزره اورایه‌ده بر بکلربکی کوندرلدی (١) .

تشرین اول اواسطنه دوغرو (١٥ صفر ١٠٣٨ — ١٤ تشرین‌اول ١٦٢٨) صدر اعظم، اوچ سنه‌دن بری پای‌تختی کورمه‌مش اولان اردوایله برلکده استانبول یولنی طوتدی (٢) . آبازه ایله ایرانلی شمسی خان برابر اولدیغی حالده ، کانون‌اول ابتدالرنده اسکداره واصل اوله‌رق (١٢ ربیع‌الاخر ١٠٣٨ — ٩ کانون اول ١٦٢٨) ، یولجیلق اثناسنده‌آبازه دائما نائل احترام اولمش، وخسروپاشا بتون‌ارکان دولته بر صدر اعظمك برعاصی‌یه ویردیکی یمینه صادق قالمسی مثال نامشهودینی‌ارائه ایلمشدر (٣) .

خسروك مظفریتی نه ثروت غنائم ایله تشهیر اولندی ، نه‌ده شرق غالبلرینك

---

(١) نعیما ، فذلکه ، پچوی .

(٢) نعیمانك بوحلنده بیوك برطبع یاکلشی واردر : « اوچ » یرینه « اوتوز اوچ » دینلمشدر . [بزده‌کی طبعده (ج ٢ ، ص ٤٤٠) بوسهو عیناً کورلکده‌در .]

(٣) ریقو ، آبازه‌نك بوصوك تسلیم‌اولیشنی عاصینك جرکس محمد ایله تسلیم مقاوله‌سیله قاریشدیرر. ازمیرده قونسلوس بولنمش اولان ریقونك خاطره‌لرینه دها زیاده انتظام‌ویرمه‌مش اولمسی شایان تأسفدر .

دبدبهٔ معتادهسیله؛ الك کوزل‌اطروفهٔ ظفری — یوقدر زمانلردر یکی چریلره دهشت ویرمش، بوقدر زمانلردن بری کندیسنی سلطان عثمانك انتقامجیسی اولمق اوزره اعلان ایتمش اولان — مغلوبك سخصی ایدی (۱). صدراعظم سرایلك‌باغچه قاپیسنه واصل اولدیغی زمان، اونك اوکنده بولنان آبازه آتندن اینوب، ایلك اوله‌رق کیردی (۲). خسرو پاشا حضور شاهانه‌ده، آبازه‌نك عفوینی آلمش، وقیمتلی هدایایه مظهر اولمش اولدیغی حالده چیقدی: موفقیات لامعه‌سنه مکافاةً، جواهر ایله مزین برمحتشم قیلیج ومجوهر ایکنه‌لی ایکی سرغوج احسان اولنمش ایدی (۳). برقاچ کون صوکره، آبازه — طمشواری آسیای صغری عاصیلرینه‌ویرمش اولان اسکی پولیتیقه‌نك ایجابی اوله‌رق — بوسنه والیلکنه نصب ایدلدی. بونکله برابر، والیٔ جدیدك اداره ایده‌جکی محللر حقنده‌کی جهالت تامه‌سنه نظراً، باب همایونك بوحرکتی وامنیت عاقلانه‌سی محق ایدی. بوبابده قناعت حاصل ایتمك ایچون آبازه‌نك ایمپراطور ایلچیسی بارون دوکوئه‌فه‌ستاین ایله برمکالمه‌سنی تخطر ایتمك کفایت ایدر؛ آبازه سفیره، جدیت تامه ایله، لهستان ایله ویانه مجارستان حدودینك ایکی قلعه‌سی دکلیدر؟ دیه سؤال ایلمشیدی [٥]. بوسنه والیٔ مستقبلنك معلومات جغرافیه‌سی ایشته بومرتبه‌ده ایدی (٤). عاصینك طرفدارلری‌ده کندیسندن دون حسن معامله کورمدیلر: قیصریه‌ده مسقط رأسنده‌کی خانه‌سنه کیتمش اولان قیصریه‌لی شیخ یومی یوز اللی اقچه وظیفه‌یه نائل اولدی (٥).

(۱) نعیما [ص ٤٤٠].

(۲) باغچه قاپیسندن، آبازه اوکده اولدیغی حالده. کیریله‌رك کوشك آلتنه وارلدقده، صدر اعظم اوچ کره سلاملادقدن، صوکره حضور شاهانه‌یه کیتدی. نعیمادن. (مترجم)

(۳) ایکی طوبلی مجوهر سرغوج، که مجوزه‌سنك بری صاغ وبری صول طرفنده موضوع اوله‌رق، الماسلرینك پارلایشی کوز قاماشدیرردی. نعیمادن. (مترجم)

(٤) ویانه خزینه اوراقنده ۱٦۳۰ تاریخیله آبازه‌نك برمکتوبی واردر، که « Strezia del Sangiaco di Lacisma » [لاچین سانجاغی اراضیسنه] عسکر سوقندن شکایتی متضمندر.

(٥) آبازه، استانبولده اقامتی اثناسنده آت میداننده حرب تعلیمی یاپار؛ پادشاهده، خون عثمانك مدافع قهرمانی اولان بو آدمك ملاعب جنکاورانه‌سنی ابراهیم پاشا سرایندن تماشا ایله محظوظ اولوردی. غرض وکین ایله مالی اولان قلمی اکابردن ووزرادن کیمسه‌یی اسیرکه‌مه‌مش اولان نفمی. خسرو پاشا حقنده براستتنا یایه‌رق، اونك استانبوله عودتی برقصیدهٔ مشهوده‌سنده اطرا ایلمشدر. [نفمی باشقه‌لرینی‌ده مدح ایتمشدر؛ فقط هم ذم، هم‌ده

خسرو پاشا، وصولنك دردنجی کونی (۱۶ ربیع‌الاخر ۱۰۳۸ — ۱۳ کانون اول ۱۶۲۸) صف وزرای ترتیب ایله استقبال ایتدی ؛ چونکه دیوانده اوزمانه قدر بوقدر چوق وزیر کورلمه‌مش ایدی (۱) . سلیمان قانونی زمانینده ، وزرانك عددی اولا درت اولدیغی حالده ، مؤخراً آلتی‌یه چیقارلمش ایدی . اونك اخلافی سکزه ابلاغ ایتدیلر . شمدی ایسه ، نشانجی ودفتردار داخل حساب اولمامق اوزره طقوز ایدی (۲) .

بوصیرده برفرمان پادشاهی صادر اولدی ، که اولکی برفرمانه مغایر اوله‌رق ، سپاهیلره ملازملك توجیهی اصولنی ابقا ایدیوردی ؛ یالکز سلاطین اوقافی استثنا ایدیلیوردی .

بوقدر موفقیت واقبال ، صدراعظمه باعث غرور اولدی ؛ آرتق حکمدارانه برصلاحیت طوری طاقندی ؛ امرینه اك کوچك برمخالفتك جزاسی اعدام ایدی ؛ سوزلری فرمان همایون قوتنده ایدی ؛ ارادات شاهانه‌یه ، اونك اراده‌لرندن آز اطاعت ایدیلیردی . ویرکی جبایتنه دائر امرلرینك بر چوغی ومفتی یحیی افندینك طلبی اوزرینه اصدار اولنان فرمانلرقوانین دولت میانینده‌قالمشدر (۳) . بومطاوعت عمومیه آرەسنده تاریخ ، یکی‌چری کاتبی‌مالقوچ محمد افندینك استقلال جسورانه‌سنی اونوتمامق لازم‌کلیر ؛ محمد افندی ، ولی نعمتی اولان پادشاهك اوامرینه صداقتله ، وزیر مقبلك اراده‌لرینه شدتلی برمقاومت کوسترمکه جسارت ایلدی . برکون

مدح ایدردی . خسرو پاشایی ذم ایتمکه مشغولیتی مساعد اولمامش اولمالیدر . هامه‌رك بحث ایتدیکی قصیده « آفرین ای‌علم افراخته‌سردار دلیر » صفدر قلعه‌کشا،صف شکن کشورکیر» مطلعنده‌در ، که واقعا اك کوزل قصیده‌لرندندر . مترجم]

(۱) نعیماده ربیع‌الاخر یرینه ربیع‌الاول کوریلور ؛ حال‌بوکه خسرو پاشانك ۱۲ ربیع‌الاخرده دخولنی اولجه یازمش ایدی .

(۲) وزیرلر شو ترتیب اوزره ایدیلر : وزیر اعظم ، خسرو پاشا ؛ وزیر ثانی رجب پاشا (پادشاهك انشته‌سی) ؛ ثالث، احمد پاشا (صدر اسبق وپادشاهك انشته‌سی) ؛ رابع، خلیل پاشا ؛ خامس ، محمود پاشا ؛ سادس ، بایرام پاشا (پادشاهك انشته‌سی) ؛ سابع ، کنعان پاشا ؛ ثامن ، حسین پاشا ؛ تاسع، قاپودان حسن پاشا (پادشاهك انشته‌سی)؛ توقیعی یوسف پاشا ؛ دفتردار بکر پاشا . نعیما [ج ۲ ، ص ٤٤١]

(۳) بوامرلر ، سلطان سلیمانك بیوك قانوننامه‌سنده ، (۱۰۳٤ — ۱۶۲٤) و (۱۰۳۸ — ۱۶۲۸) مندرجدر .

وزیر مغرور « یاز ، خدمتکار ؛ پادشاهك وکیل مطلق ، کندیسندن صوکره دولتكاك بیوك آدمی دکلمیم ؟ یاز، دیورم سکا ، امرایتدیکم وجهایله . » دیدی . اختیار ، صدراعظمك اتکنی احترامکارانه اوپهرك ، شوجوابی ویردی : « دولتلی وزیر ! الك یازدیغندن باش مسئولدر ؛ لطفاً بنی مأموریتمدن عزل ایدیکز . بن بونی برنعمت تلقی ایدرم. » (١) .

پادشاهك امری موجبنجه اسملری دفتردن چیقارلمش اولان عسکر ، اختیار کاتبك ممانعتی خبرآلهرق ، محمد افندینك چادرینی احاطهایله، چادر مدخلنده اعدام ایتمك ایستدیلر؛ «ظالم، افندیمز پادشاهه یارانمق ایچون اکمکمزی کسمك وآیلقلریمزی کندی حسابکه کچیرمك[*] ایسترسك؛ لکن بزانتقامزی آلهجغز» دیدیلر. صدراعظم، یکی چریلرك کاتبلرینی ایستمدکلرینی پادشاهه عرض ایتمسی اوزرینه ، ارباب استقامتدن اولان مالقوچ محمد افندینك خدمتی خسروپاشانك آدملرندن اولوب افندیسنك سوزینی پادشاهك سوزندن محترم طوتان عثمان افندیه ویرلدی [٦] .

مصر والئ اخیری بایرام پاشا ایله صوك دفتردار وکیلی پروزهلی مصطفی افندی یدی قلهده حبس اولندیلر ؛ مدت ادارهلرنده خلقدن غصب ایتدکلری پارهلری فدیهٔ نجات اولهرق ویرمدکجه قورتوله مادیلر .

آبازهنك اطاعتی ممالك عثمانیهده بادیٔ سکون اولمقده ایکن ، باب همایون ، قریم وعربستان ایشلریله زیاده مشغول ایدی . یمنده ، سلیم ثانی سلطنتنده عربستانك فتحندن بحث ایتدیکمز صیرهده ، حقنده برقاچ سوز سویلدیکمز زیدیه امامی « امیرالمؤمنین » عنوانی آلمش ، کوکباندهٔ کندی نامنه سکه ضرب ایتدیرمکه باشلامش ایدی . یمن والیسی حیدر پاشا ، صنعا حصارنده محصور وشدائد قحطه کرفتار اولهرق ، استانبولدن شدتله استمداد ایدیوردی . سابق حبش والیسی اولوب یمن والیلکنه مأمور اولان کورجی احمد پاشا [مقدما یازلدیغی وجه ایله] شریف مکه طرفندن تسمیم اولندیغندن ، اونك یرینه مصرك اکثجیع بکلرندن قانصوبك تعیین اولنمشیدی . برطرفندن استانبولده اجلاف طاقمندن اون بیك کیشی عسکر

(١) نعمایه نظراً ، ص ٤٤٢ ، (وزیربعض اسامینك قیدینی امرایتمسی اوزرینه) محمدافندی. « دولتلی وزیر ، بن قولکنزه پادشاه حضرتلری شویله امربیوردیلرکه : کندیلرینك معلومی اولمدجه ، دفتره وضع قلم ایتمیهیم. » دیدی. وزیر غضب ایدهرك: « بره حریف ! بن پادشاهك مطلق وکیلی ووزیری دکلمیم ؟ البته یاز ! » دیدکده ، محمدافندی عفو استعفا ایلدی . (مترجم)

یازیله‌رق ، بری قرمزی بایراق، دیکری صاری بایراق آلتنده‌ایکی فرقه اوامق‌اوزره، اعزام اولندیلر . بونلر ، مخاده قانصویه التحاق ایده‌جك ایدیلر ؛ آیدین پاشا ، حیدر پاشایه امداد ایتمك اوزره یمن والیلکنه تعیین اولندیغی حالده ، بوده خیلی تاجرلردن اودونج پاره آله‌رق ، کندیسیله برابر کلن مالدار تجاری تسمیم ایتمش اولمقله متهم ایدی (١) .

امیرقانصو،روم‌ایلی عسکریله مخایه‌واصل‌اولنجه ، بکلربکی آیدین پاشایی‌اخناق‌ایله ایشه باشلادی ؛ اوندن صوکره برمدت یمنده قاله‌رق ، صنعایی یکیدن زیدیه امامنه ترك ایله ، مصریولنی طوتدی . جده‌یه ورودنده ، مکه شریفی احمدك هدایاسنی آله‌رق ، مکافات اوامق اوزره ، اونی‌ده بوغدردی . شریف احمده خلف اولان شریف مسعودك یرینه ، ازوقت صوکره شریف زیدکلدی (٢) . ینه بوصیرده ، فلمنك‌قورصانلرینك بحراحمرده‌کی‌خساراتنك سدسی‌اوامق اوزره، سلفی فضلی‌پاشانك آلمش‌اولدیغی یوزبیك غروشی [*] حیدرپاشادن طاب‌ایتمك ایچون، انکلیز کمیلرینك حمایه‌سندن استفاده ایتمش اولان بر قاچ فلمنك کمیسنك جرأتی انکلیز ایلچیسی سیر توماس روئه حقنده شکایات شدیده‌یی موجب اولیوردی: حتی‌بوبابده پادشاهك انکلتره قرالنه برنامهٔ مخصوصی واردر (٣) .

(١) نعیما [ص ٤٤٦] .

(٢) نعیما .

(٣) نعیما [ج ١، ص ٤٤٩] . اونك افاده‌سی ایلچی روئه‌نك ژورنالی (ص ٦٠٢ و ٦٤١) وپادشاهك ١٥ جمادی‌الاولی ١٠٣٦ (١ شباط ١٦٢٧) تاریخلی مکتوبی ایله تماماً موافقدر . [نعیانك یزدکی طبعنده جلد ثانینك ٤١٢نجی صحیفه‌سنه تصادف ایدن افاده‌سی تلخیصاً شودر: «یمن بکلربکی حیدر پاشادن عرض واهالیٔ ولایتدن محضرکلدی: مقدما یمن محافظه‌سنده اولوب وفات ایدن وزیر فضلی پاشا زمانننده فلاندره قرالنه متعلق بورتونلر [سفائن] ، عهدنامه‌یه مغایر ، هنددن کلن تجار کمیلری اوزرینه دوشوب، جنك ایله کمیلرینی آله‌رق، آلتی کره یوزبیك غروش ضرر ایلدکلرینی فضلی‌پاشایه اعلام‌ایتدکلرنده، تضمین اقتضا ایتمیدی : فضلی پاشا بورتونلرك احضاریندن انجق یوز بیك غروش تحصیل واصحابنه تسلیم ایدوب، بش یوز بیك غروش دها ذمتلرنده قالدیغی حالده . اونلر بو دفعه دخی یدی بورتون دونادرق ، هنددن یمن اسکله‌لرینه کلن تجار کمیلرینك اون‌درت دانه‌سنی باصوب ، اصحابنی اسیر واموالنی غارت ایتدکلری ، وانکلیز طائفه‌سیله مخا اسکله‌سنده تیمور براغوب، متوفی فضلی پاشانك آلدیغی یوز بیك غروشی طلب ایدرز دیه بهانه ایلدکلری اعلام اولنمشدر. دولتدن فلاندره [فلمنك] قرالنه‌نامه یازیلوب ، ارسال اولندی . مترجم]

قریم دخی یکی بر انقلابه تماش کاه اولیوردی . ۱۰۳۷ رمضانك اواخرنده (ابتدای حزیران ۱۶۲۸) ، قاپودان حسن پاشا قوماندهسنده بولنان دونانمه ایله وزیر کنعان وبنا لوقهلی حسین پاشالر قوماندهسنده بر اردونك معاونتیله محمد گرای عزل ویرینه جانبك گرای نصب اولندی . سلستره والیلکندن عزلندن صوکره کوملجنه بکلکنه نصب اولنان قانتمیر میرزا ، خاندانك قدرت زائلهسنی احیا ایچون نوغایلر ایچنه عودت ایلدی. معهذا محمد وشاهین گرای خانلر قازاقلره التجا ایدهرك ، متعاقباً قریم ایچون رقیبلریله منازعه ایتمك اوزره ، یکرمی بیك کیشیلك بر اردو ایله عرض وجود ایلدیلر. جانبك گرای، قارداشی قالغای دولت گرای ، قانتمیر، اونك اقرباسندن سلمان میرزا برشجاعت فوقالعاده ایله مخاصمهیی کشاد ایتدیلر . تاتار ومغول جنسلرینك وحشت طبیعیهسی بو قاتلی جنکده نمایان اولدی (۱) . محمد گرای بر قورشون دانهسیله اوریلهرق ، جان ویردی ؛ شاهین راگی قاچدی؛ قازاق خاتمانك باشی کفه برجلرینه آصیلدی. بومظفریت مهمهنك نتیجهسی اولمق اوزره قریمده اسایش اعاده قلندی (۲) . کنعان پاشا اون درت سنجاق بکی ودوبریجهنك بتون آقینجیسی وعسکری ایله شاهین گرایك فرار ایدن طرفدارلرینی طوتوب استانبوله کوندرمك اوزره ، اوچاقوف [اوزی] محافظهسنه مأمور اولدی . کنعان پاشا ، قزاقلریده تأدیب ایدهجك اولدیغی کبی ، قاپودان پاشانك دونانماسی دخی بو مقصدله قاره دکیزده کزمکده ایدی . قیل برونه کلمش اولان جانبك گرای، اوزی کورفزنده اناطولی ساحللرینی تخریب ایچون احضار اولنمش اوندرت کمی بولندیغنی قاپودان پاشایه خبر ویردی؛ حسن پاشا ، کدخداسنی اوتوز قدر طونه قایغیله تعقیبه مأمور ایتدی ؛ بونلر آزبرمدت صوکره درت یوز اسیرله مظفرانه استانبوله کیردیلر . متشبث بروزیر اولان حسن پاشا ، زوجهسنك وقاین والدهسی اولان والده سلطانك تصحبلری قوتیله، دونانمانك اصلاحی ایچون

(۱) «قوم مغول وتاتار، جبلتلرنده قونیلان خونریزلکی ابلغ وجهاوزره اظهار ایدوب» نعیما [ج ۲ ، ص ٤۲۷]

(۲) کتبخانهٔ ایمپراطورینك ۱۸٤ نومروسنده کی الیازیسنده قریمك احوالنه دائر برجدول واردر، که عنوانی شودر : «کچن سنه تموزنده محمد کرای خان ایله شاهین کرای سلطانك [خان وقالغای] حکومتدن محرومیتی اوزرینه ، سنهٔ حاضره ده (۱۶۲۷) جانبك کرای خان ایله دولت کرای سلطانك تحت حکومتلرنده بولنان قریمك احوالی. »

هر درلو مساعی‌یی صرف ایدیوردی . قبریس وموره ایالتلرندن اون اوچ سنجاغی تفریق ایله ، جزائر بحرسفید ایالتنه الحاق ایتدیرمك تصورنده ایدی . شوتدبیر ایله دونانما اوتوز سکز قادیرغه‌دن اللی بره چیقه‌جق ایدی؛ لکن طائفه‌نك مخصصاتی تأدیه‌ایله مکلف بولنان صدراعظمك وقائم مقامك مقاومتلرینه مبنی، بوتصور موقع اجرایه قونیله‌مادی (۱) .

قریم وقایغی وشاهین گرایك لهستانه قاچیشی ، برله ایلچیسیله (۲) بروس ایلچیسنك ورودینه ـ وسیله اولدی . عاصینك اخراجی طلب ایتمك ایچون لهستانه برچاووش کوندرلمش ایدی. چاووش قرالك حضورینه چیقدقده، یالکز، لهستانك شاهین کرایه هیچ برصورتله معاونت ایتمه‌مش اولدیغی جوابیله اکتفا اولندی . قرال وقازاق خاتمانی طرفندن انکلیز ایلچیسنه توصیه اولنمش اولان تونس، سفیرك نزدنده اسلافنك مظهر اولدیغی مظاهرتی کوره‌مدی. انکلیز دیپلوماسیسی، تاتارلرك سقوط اقتدارندن دولایی ، لهستانك ، بتلن غابوری ویاخود اسوچ قرالنی‌اندیشناك ایده‌جك برحاله کله‌بیلمسندن قورقیوردی . روس ایلچیلری قیش ایله ایلك بهاری استانبولده کچیردیلر (۳). فرانسزایلچیسنه کلنجه، اونك بتون‌پولیتیقه‌سی، یسوعیلری پای‌تخت‌دولته‌صوقمقدن، وروم‌وروما کلیسالرینك ائتلافی‌تشبثات قدیمه‌سنی‌احیاایچون، یدی ماده اوزرینه یازلمش برتعلیمات‌ایله قاردینال باندینی طرفندن استانبوله کوندریلن

(۱) قاپودان پاشا ، قبریسده الویهٔ بریه‌دن اولان یدی سانجاغی الویهٔ بحریه‌دن یاپمق ایعنی بونلرك عسکرینی صنف بریدن صنف بحری‌یه نقل ایلمك] ، وموره‌ده وسائر محللرده اون‌اوچ لوایی بوحاله افراغ ایلمك تصورنده بولنیور . شوصورتله ، بغداد[؟] قورصانلرینك تجاوزاتنه نهایت ویرمك ایچون، قادیرغه‌لرك مقداری اوتوز سکزدن اللی‌بره چیقاریله‌جقدر. لکن بو قولای اولمایه‌جقدر ؛ زیرا صدر اعظم بوتصوره مخالفدر . قائم مقام ، عسکرك مخصصاتی تأدیه‌یه مأمور اولمشدر . خلیل ، قاپودان پاشانك والده سلطاندن کوردیکی تصحیه مبنی ، برچوق خصوصاتی دست اداره‌سنه آلدیغندن شکایت ایلمشدر . » بوسوزلر ، نعیمانك شهادتیله موافقدر : « حقاکه رأی وکیاست صاحبی وزیر ایدی . »

(۲) «شاهین کرایك استانبوله اعزامنی طلب ایتمك اوزره لهستانه چاووش کوندرلمشدر؛ چاووشه، شاهین کرای حقنده اصلامعاونت ایتمدیکی جوابی ویرلمشدر. » نعیمانك بوسفارتدن باحث فقره‌سنده لهستان تونسنك آدی « قورچقی » کوسترلمشدر [ص ٤٢٨]

(۳) « موسقوف ایلچیلری بتون قیشی استانبولده کچیردیلر. » ایلول ١٦٣٨ ، وندیك خلاصه‌سی .

پروپاغاندەجی بر رومك مساعیسنی ترویج ایتمکدن عبارت ایدی (۱) . بوتعلیماتك ایکنجی مادەسنده شویله دینیلیوردی : « روما کلیساسی ، بتون کلیسالرله ، علی الخصوص مقدما قاتولیك همشیرەسی حقنده پك مساعد بولنمش اولان شرق کلیساسیله صلح واتفاق حالنده بولنمغی هروقت آرزو ایتمشدر؛ جناب حق شاهددر، که یالکز اعصار ماضیەده دکل ، حتی اخیراً ، پطریق یرەمی زمانده، روما، بو آرزو اولنان نتیجەیه وصول ایچون نه زحمتدن، نه مصرفدن هیچ چکنمەمشدر. دائما بومقصددە بولنەرق ، کنج روملر ایچون قولەژلر تأسیس ایتدی ، وبونلری الیوم کمال اعتنا ایله اداره ایتمکدەدر ؛ تاکه بونجیب وذکی ملت ، دین وعلمجه، ماضیدەکی شرفلی زمانده اولدیغی قدر ، فیض یاب اولسون . » فرانسز دیپلوماسیسی طرفندن التزام اولنان وانکلتره ووندیك سفیرلرینك مساعیسنه رغماً ، استانبولده یرلشمك ایستین بش یسوعی، روم کلیساسنه اون ایکی بیك غروش مصرفی استلزام ایتدکدن صوکره، نهایت ، قالویەر [کلیسا متولیسی] مەتاکسانك خانەسنده تأسیس اولنان روم مطبعەسی علیهنده برکورولتی چیقمسنه ومطبعەنك، ایچندەکی کتابلرك جملەسیله برلکده ضبط ایدلمسنه سبب اولدیلر (۲). بونکله برابر، ایکی ایلچینك مداخلەسی سایەسنده مەتاکسا، متعاقباً براغیلەرق کتابلرده اصحابنه اعاده قلندی (۳) . بتون بوقاریشیقلقلره باعث اولان یسوعیلر ایسه ، همان استانبولی ترك ایله کمی یه ینمك اوزره اخطار آلدیلر. قارداشی آشیل دوهارلەیه خلف اولان فرانسز ایلچیسی فیلیپ دوهارلەی، اکر محمیلری تبعید اولنورسه ، پاسپورتلرینی ایستیەجکی تهدیدینی درمیان ایلدیکندن، ذات شاهانەنك فرانسه قرالنی صادق وقدیم بردوست اولمق اوزره بیلدیکنی ،

(۱) « روم کلیساسیله پایانی تألیفی تعهد ایدن قاناکیو رومی اسمنده برروحه اعطا اولنان تعلیمات » سیرتوماس روئەنك مذاکراتی . ایتالیانجه نسخهٔ اصلیەده ، ص ٤٧٠ .

(۲) درونندە مطبعه تأسیس اولنمش اولان قالویەرو متاکسانك خانەسی باصیلەرق ، مطبعەدەکی کتابلر ومتاکسایه عائداشیامصادره اولنمشدر. » ۲۲ کانون ثانی. وندیك خلاصەسی. « بەراده یرلشمك ایستین یسوعیلر طرد اولنمشدر . مطبعەدن دولایی چیقاردقلری کورواتی اوزرینه . روم پطریقخانەسی اون ایکی بیك دولار تأدیه واستفراضه مجبور اولدینی کبی ، پطریقلك حیات وناموسی تهلکەیه اوغرامش ایدی : بعدما ، پطریقخانەنك بونلردن آزاده قالمسی مأمولدر » روئه . ص ۷٤۲ .

(۳) « متاکسا براقامش ، واشیاسی کندیسنه اعاده قلنمشدر . بتون بوقاریشیقلقلره سبب ، جزویتلر اولمشدر » شباط ۱٦۲٦ ، وندیك خلاصەسی .

وبوقدر اسکی بردوستلغك برقاچ خائنك تأدیبندن دولایی مختل اولهجغنه اینانمادیغی صدراعظم وقائم مقام جواباً سفیره افاده ایتدیردیلر (١) . یسوعیلرك ترتیبی ، بحرسفید آطهلرینه آیاق آتمق وقدس کلیساسی یاقیننده برلشمك ایدی (٢) . ناقسوسده قوجه باشیلری قازانمش ایسهلرده ، ساقیزده محبسه القا اولندیلر (٣) . طردلرندن برمدت صوکره استانبوله واصل اولان اوسترپا ایلچیسی بارون کوئه فستاینه مراجعتله ، ویانه مصالحه نامهسنك یدنجی مادهسنك برصورت ماهرانهده تفسیرینه بناءً ، کندیلرینك تکرار ممالك عثمانیهیه قبول ایتدیرلمسنی استدعا ایتدیلر . بوماده ، خرستیانلرك کلیسالرینی تعمیر ایتملرینه وپاپاسلرینك مذهبلری موجبنجه انجیل اوقوملرینه مساعده یی ناطقدر (٤) . یسوعیلر ، متن مصالحهده مندرج «عیسوی» کلمهسنی آلهرق ، بوماده نك آنجق کندیلری حقنده اولدیغنی ادعا ایدیورلردی . لکن هپ مساعیلرینه رغماً ، اسپانیا جاسوسی اولمق اوزره ، صورت قطعیهده ممالك عثمانیهدن چیقارلدیلر . دولت عثمانیه ایله ، هیچ برحکومت اسپانیا قدر صیق مذاکراته کیریشمهمش ، وفقط هیچ برحکومتده ، مقصدینه وصول ایچون ، اونك قدر قارا کلق بریول طوتمامش ایدی ؛ مع هذا یسوعیلرك ، یهودیلرك ، قادینلرك مساعیٔ متحدهسی ، اسپانیانك سیاست مصرانهسنی بوحکومته خصم اولان حکمدارلرك سیاستنه غلبه ایتدیرهمهمش ایدی . موضوع

(١) « ذات شاهانه ، فرانسه قرالنی حقیقة اسکی وایی بر دوست بیلدیکی ، وبر قاچ خائنك تأدیبنه مجبوریت کلمسندن دولایی ، اصول حکومت قواعدینه مخالف اولهرق ، بودوستلغك اخلال اولنهجغی ظن ایتمدیکی جهتله » روئه .

(٢) جزویتلرك اصل مقصدلری ، بوشهره (حلب) وقبریسه کیرمك ، ودرونده پك چوق آلتون بولنمسندن دولایی ، وفقط کویا کندیلرینك محال مقدسهیه شماتج اولدقلری بهانهسیله . اشبو محال مقدسهیه داخل اولهرق اوراده برلشمکدر . محال مقدسهیی اشغال ایتمکله ماهرانه خدعهلری سایهسنده بتون خرستیانلق عالمندن جلب منافع املنده درلر . بنابرین ذکر اولنان مملکتلردن کندیلرینك تبعیدینه هروجه ایله چالشمق اقتضا ایدر . » ٢٧ شباط ١٦٢٧ . وندیك خلاصهسی . « جزویتلرك استانبول پطریق کیریللاوس علیهنه خدعهلری واسباب تبعیدلری حقندهکی خلاصهٔ شئون » روئه ، ص ٧٥٨ .

(٣) « فرانسزسفیری ، ساقیزده حبس اولنان جزویتلرك صالیورلمسی ایچون قائم مقام نزدنده مداخله ایدیور . جزویتلر . ناقسوس ایلری کلیرلری طرفندن مساعده کورهرك ، اوراده برلشمشلردر » حزیران ١٦٢٨ ، وندیك خلاصهسی .

(٤) « ممالك محروسهده اولان عیسویلر وپاپاسلر ، کلیسالرین مرمت ایدوب ، عادتلری اوزره انجیللرین اوقویهلر » نعیما .

بحثمز اولان زمانده ، اسپانیا ایله مصالحه مذاکره‌سنده بولنمق اوزره ، ناپولی خدیوی طرفندن کوندرلمش (۱) وایمپراطور سفیری‌ومقیم ایلچیسی کوریچ ولوستریه طرفلرندن التزام ایدلمکده بولنمش‌اولان بولونیالی جیووانی باتیستا مونتالبانونك (۲) مأموریتنی نتیجه‌سر براقمق‌ایچون دیکربتون سفیرلرك برلشدکارینی کوریورز (۳) . مونتالبانو ، پادشاهك هدایا ومواعید ایله قازانلمش اولان اوچ همشیره‌سنك نفوذینه وبونلرك قوجه‌لری اولان صدر اعظم حافظ ، قاپودان رجب ، سابق یکی چری اغاسی بایرام پاشالرك قوتنه استناد ایدیوردی . انکلیز سفیری صدر اعظمه برنوطه ویره‌رك ، بونده اسپانیا معاهده‌سنك بش ماده‌سنی کولونج ویالان بر نقطهٔ نظردن کوسترمکه صرف مساعی ایلدی : [اونك ایضاحنه کوره] اولا ، اسپانیانك بتون اسلام اسیرلرینی آزاد ایتمکی تعهد ایده‌بیلمسی غیرممکن ایدی ؛ زیرامالطه وفلورانسه طریقتلری کندی اسیرلرینی براقمغه اصلا مساعده ایتمیه‌جکلردی ؛ ثانیاً اسپانیا ، طریقت قادیرغه‌لرینك تشبثاتنه قارشی بحر سفیدك محفوظیتنی تأمین ایده‌بیله‌جك حالده دکل ایدی . آغیر ادخالات رسمی ویره‌رك ، ممالك عثمانیه‌یه بحر احمر طریقیله مقدار وافی امتعهٔ‌هندیه‌ادخالی بحثنه‌کلنجه ، اسپانیانك سوراتده ، غوآده ، هرمزده مغلوب اولهرق ، انکلتره وفلمنك حکومتلرینك کندیلرینی هندستان جزائری ساحللرندن طرد ایلدکاری بر صیره‌ده ، بوده معناسز ایدی . ترکیه‌نك اسپانیول فابریقه‌لری محصولاتیله دفع احتیاجاتی‌ده دها آز بی معنی دکل ایدی ؛ چونکه بومحصولات ، اسپانیانك هند وبره‌زیلیا مستملکاتی احتیاجاتنه بیله آنجق کفایت ایده بیلیوردی. لکن الك غریبی، قتولیك قرالك [اسپانیا قرالنك] عثمانلی حدودینی قازاقلرك تعدیاتنه قارشی تأمینی تعهدایتمسی ایدی (٤). مذاکرات منقطع

(۱) « ناپولی خدیوی ، هردرلو تحریکات فتنه کارانه‌یه آلت اولمق‌اوزره . دیکرایکی اصیلزاده ایله بریهودی (قورمارو) کوندردی . » روئه ، ص ٤٢٢ .

(۲) « بوآره‌لق ، مذاکراته کیریشمك اوزره ، استانبوله ، ناپولی قرالی طرفندن براصیلزاده کلدی . بو اصیلزاده جیووانی باتیستا مونتالبانی اسمنده‌در ؛ معیتنده ، جزویتلر طرفندن تربیه اولنمش قاناکی نامنده بر روم کنجی‌واردر ، که بوکا فراتللو انطونیو بالولی اسمی ویرلمشدر » ۲۰ تموز ، ۱٦۲۵ .

(۳) وندیك خلاصه‌سنده بوخصوصه دائر تفصیلات واردر .

(٤) « اسپانیا ایله ذات شاهانه‌نك اتفاق عهدنامه‌سی حقنده ، صدر اعظمله ۲ تشرین اول ۱٦۲۵ تاریخنده برمکالمه » روئه ، ص ٤٥٥ .

اولدی، ومونتالبانونك عزیمتندن برآی صوکره، اونك وناپولی خدیوینك، قازاقلری ممالك عثمانیه‌ده یکی بر جولانه تشویق ایچون یازلمش مکتوبلری طوتلدی (۱) .

بو اثناده اسوچ ، پطریق کیریلك ذات شاهانه‌یه بر مکتوبنی حامل اوله‌رق استانبوله کلمش اولان پول ستراسبورغ واسطه‌سیله ، دولت عثمانیه نزدنده بتلن غابور لهنه چالیشیوردی (۲) .

مرور ایدن صوك یدی سنه ظرفنده ، اوروپانك دولت عثمانیه‌یه قارشی پولیتیقه‌سنك باشلیجه مقصدی ، اشبو بتلن غابورك طوغمقده اولان حکومتی ایدی. اوچ سنه مقدم عقد اولنان کیارمات مصالحه‌سنه قدر اونك طرفندن واقع اولان تشبثاتی تعقیب ایتمش ایدك . عثمانلی پادشاهنك متبوعیتی آلتنده ترانسیلوانیا پرنسی ومجارستاندن برقسمنك حاکمی اولان بتلن غابور ، نهایت بو عنوانی ایمپراطوره‌ده تصدیق ایتدیرمش‌ایدی. کلیسا حریتنك کویا مدافعی ومسلکنك بدایتنده علیهلرینه عرض خدمت ایلدیکی عاصیلرك اك مقتدر استنادگاهی ، حرب واختلالك یورلماز بر صناعتکاری ، حرص ایجاد واقتدار ایله مشبوع اولان ترانسیلوانیا پرنسی ، اوستریا ایالاتنی بلع‌ایتمکده اولان اشبوفلاکتلی فترتك روحی‌ایدی. مجارستان تاجنه آرزوکش اولدیغی حالده ، بونی تتوجه جرأت ایده‌میه‌رك ، طمعنی حریت دینیه نقاب ریاسی آلتنده کیزله‌مکده اولان بتلن غابور ، مسلمانلرك توجهنه نائل اولمقدن باشقه برشی دوشونمیوردی . اقتدار عسکریسی وبر درجه‌یه قدر مهارت سیاسیه‌سی کورینوردی؛ آنجق عهدینه وفاسی وثباتی اولمدیغندن ، دائما ایمپراطور ایله عاصیلر مطاوعت‌ایله اختلال، صلح‌ایله جنك آره‌سنده‌متردد، هم دوستلرینك، هم دوستلرینك اشتباهنه معروض قاله‌رق ، دشمنلرینی مطالب وتصورات متمادیه‌سیله ، دشمنلرینی فعالیت بی‌نهایه‌سیله اتعاب ایتمکده ایدی. استانبولده‌اك‌بویوك قوة‌الظهری انکلیز ایلچیسی سیرتوماس روئه ایدی ، که‌بونك مأموریت مدیده‌سی ترانسیلوانیا

(۱) « فراتللو بازیلینك، حین مرورنده، سلستره بکی‌دیاق محمدبك طرفندن طوتیله‌رق، ایالات ترکیه‌یه کیتدکجه تزیید تجاوز ایتلری ایچون باره وعدیله قازاقلرك تشویقنی متضمن ، اوزرنده ، مونتالبانونك وناپولی خدیوینك مکتوبلری بولنمش اولدیغی خبری تحقق ایدیور » ۱۰ کانون اول ۱۶۲۵ . بر ائتلاف عقدی ایچون کوندرلمش اولان مونتالبانو ، قائم مقام ایله‌ملاقاته بیله‌نائل اولمقسزین ، عودت ایدیور» ۱۶ تشرین‌ثانی ۱۶۲۵، وندیك خلاصه‌سی.

(۲) ۱۱ تموز ۱۶۳۲ تاریخیله مورخ اولان بومکتوبك صورتی ایمپراطورلق‌قانچلاریه‌سی اوراقی آره‌سنده‌در .

پرنسنك مدعیاتی حقنده دائمی برمدافعلکدن عبارت قالمشدر(۱). بوقدر شایان دقت برخصوصیتك شمدیه قدر مجارستان مورخلرنجه منظور اولمامسی جای تعجبدر . بتلن غابور ، مرخصی تولدولاکی (۲) واسطه‌سیله زیدوانوروق معاهده‌سنی تجدید ایدوب‌ده، ایمپراطور ایله کیارماتده ایکنجی صاحی عقدایدر ایتمز (۳) ، استانبوله بر سفیر (پول کهره‌سته‌سی) کوندرمش ، واوسـتریایه خصم اولان حکومتلرله اتفاق ایتمك ایچون مساعده‌وبراندبورغ منتخبنك همشیره‌سی قاترینه ایله‌اوچنجی ازدواجنك تنسیبنی طلب ایتمشدر . کهره‌سته‌سی طلب اولنان مساعده‌یی (٤) وقائم مقام پاشانك هدایاسنی حامل اولان یوسـف مطهر ایله برلکده عودت ایلدی (۲۵ کانون اول ۱٦۲٦) (٥) . بونکله برابر ، بتلن غابورك حرکاتندن پك زیاده اشتباه اولندیغی ایچون ، متفقی اولان درت حکومت (انکلتره ، فرانسـه ، فلمنك ، وندیك) ایلچیلری ، معاهدات ایله تأمین اولنان شهری قرق بیك ئه کو اعانه‌نك تأدیه‌سـنه پك کوچ موافقت ایلدیلر. ایلك اوله‌رق فرانسز ایلچیسی کندی حصه‌سنی تأدیه‌یه حاضراولدیغنی بیان وفقط ترانسیلوانیا پرنسی‌حکمداران اتفاقنده داخل کورمکدن امتناع ایتدی . بتلن ، مأمور مقیمی بورنه‌میسـانك خدعه‌لریله ، صلح جو

(۱) سیر توماس‌روئه‌استانبوله ۱٦۲۲ کانون ثانیسنده وخانی ۱۹ مایس ۱٦۲۸ تاریخنده واصل اولمشدر . وندیك خلاصه‌سی : « یکی انکلیز سفیری » .

(۲) انکلیز ووندیك ایلچیلری دائما تئودولاکی تسمیه ایدرلر .

(۳) کوه نهوله‌ر ، فردیناند وقایعی ، کتـاب ۱۰ ، ص ٥۹۹ . معاهده‌نك انعقاد قطعیسی ویانده ۸ مایسده وقوع بولمشدر. «ایمپراطور ایله‌بتلن غابور آره‌سنده عقد اولنان مصالحه‌نك بو دولت [دولت عثمانیه] ایچون نه شایان اهمیت. نه‌ده فائده‌لی اولمادیغنه قناعت ویره‌جك اسباب» روئه، ص ۳۰٤. «غابور ایشلری وبودا مصالحه‌سی (کیارمات مصالحه‌سی مقدماتی) حقنده قائم مقام ودیاقات [دیاق محمد ؟] پاشا ایله مکاله » کانون ثانی ۱٦۲٤ ، روئه ، ص ۳۳۹ و ۳٤۲ .

(٤) « غابورك طلب ایتدیکی وجه ایله ، خرستیانلق حکمدارلری علیهنده اتفاق ایتمسنه مساعده‌یی حاوی اوله‌رق‌وندیك سفیرینك تصحیحیله‌کندیسنه نامهٔ‌شاهانه یازلدی » ۱۷ (۲۷) اغستوس ۱٦۲٥ . روئه، ص ٤۳٤ .

(٥) « غابورك مقیم ایلچیسی ، نهایت ، متبوعنك خرستیانلق حکمدارلری علیهنه اتفاق ایتمسنه‌مساعده‌یی متضمن برنامهٔ شاهانه استحصال‌ایلدی ،که اشبونامه‌یوسـف‌مطهراغا واسطه‌سیله کوندرلمشدر» ایلول ۱٦۲٥ ، وندیك خلاصه‌سی. «ازدواج دوکونندہ بولنمق اوزره هدایا ایله کوندریلن یوسـف آغا ایله برلکده اوله‌رق ، ترانسیلوانیا ایلچیسی متبوعی نزدینه عودت ایلدی » کانون اول ۱٦۲٥ .

اولان بودین والیسی صوفی محمد پاشایی عزل واونك یرینه جنك جو اولان بوسنه‌لی مرتضی پاشایی تعیین ایتدیرمکه موفق اولدی. ترانسیلوانیا پرنسی ، والیٔ جدیددن معاونت کوردرك ، سکز بیك کیشی ایله نوترا پالاتینلکی (ایالتی) اراضیسنه کیردی؛ یکرمی التی کوپی احراق واهالیسنی استرقاق ایلدی ؛ لکن ودربه‌لی‌یه وصولنده ، عزیز دیمتریوس کونی (۱) بهانه‌سیله مرتضانك چادرینه هجوم ومحافظلرینی اعدام ایدن مسلمانلرك شوعصیانه بناءً ، ثمرات مظفریتی غائب ایتدی (۱۵ تشرین اول ۱۶۲۶) . مع هذا بتلن ، اوآنده ، قیلیجی النده ، عاصیلرك آردسنه کلدرك ، بعدما عزیز دیمتریوس کونی کندیسی تعیین ایدوجکنی (۲) بیان ایلدی . مرتضی پاسا ، بودینه عودتنده ، متفقنك القاآتی اوزرینه ، اگره بکلر بکی احمد پاشا ایله بودین ، اگره ، الاجه حصار زعامت وتیمار صاحبلرندن بعضلرینی ، محرك فساد اولمق تهمتیله ، اعدامه قرار ویردی (۳) .

بو صیرده بتلن غابور ، قائم مقام کورجی محمد پاشانك اعدامیله ، استانبولده اك قوی استنادکاهنی غائب ایتمشیدی ؛ ایمپراطوردہ ، ترانسیلوانیا پرنسنك مخابراتنی دیوانه تبلیغ ایدرك ، بتلنك اعتبارینی محو ایلدی (٤) . لکن ترانسلوانیا ایلچیسی تولدولا کی تکرار استانبولده کورینرك ، بودین والیسنه طرف شاهانه‌دن تعلیمات کوندرلمسنی، اسپانیا ایله قطع مخابره ایدلمسنی، تاتارلرك ینه لهستان ایالاتنه کیرملری حقنده امر ویرلمسنی ایستدی (تموز ۱۶۲۶) (۵). اوسترپا ایله قریباً تجدید اولنه‌جق

(۱) قاسم کونی اردونك مشنایه عودتی معتاد اولغله، کوروتی ، آیادیمتریوس یعنی قاسم کونك تعیینندن دکل ، اوکون قیشلاغه عودت ایدنلك ایستنلمسندن نشأت ایتش اولەجقدر. (مترجم)

(۲) یعنی قیشلاغه عودت زمانی . (مترجم)

(۳) « بودا [بودین] والیسی ، اکره بکلربکی احمد پاشانك خیانتنه اصول شرعیه دائردسنده قناعت پیدا ایدرك ، اونی بوغدیردی » ۱۹ کانون اول ۱۶۲۶ ، وندیك خلاصه‌سی ، روئه . ص ۵۶۵ ، ۵۷۲ . ۵۷۹ .

(٤) «ایمپراطور ، عثمانلیلر علیهنه اتفاق ایچون تحریکی متضمن اولەرق، غابورك کندیسنه یازدیغی ـــ یاکرچك، یاساخته ـــ مکتوبلری قائم‌مقامك ودیکر وزیرلرك الرینه ایصال ایدرك، اونی باب همایونك نظر توجهندن اسقاطه چالیشیور » نیسان ۱۶۲۶ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۵) « ۵ تموزده تئودولا کی بورایه واصل اولەرق ، خصوصات آتیه‌یی طلب ایلدی: ۱ ، حرکاته (یومرانیاده) مساعده ؛ ۲ . بودین محافظنه بر امر پادشاهی ؛ ۳ ، اسپانیا ایله قطع ائتلاف ؛ ٤ ، اسوچ قرالی علیهنه حرکتلرینی منع ایچون لهلیرك حدودی اوزرنده مهیا بولنماری ضمننده تاتارلره امر ویرلمسی . » ۵ تموز ۱۶۲۶ ، وندیك خلاصه‌سی . خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی .

معاهده نامه‌یه بتلنك‌ده ادخالی حقنده بو دین والیسنه امر قطعی استحصال ایده‌رك ، عودت ایلدی (تشرین ثانی ۱۶۲۶) . بتلنك مصلحتکذاری توماس بورسوس، اون بیك التون ویرکی‌یی کتیرمك ایچون سنه‌نهایتنه انتظار ایتمدی (۱). تعلیماتی ، اوچنجی دفعه اوله‌رق پره‌سبورغده ایمپراطور ایله ترانسیلوانیا پرنسی آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌یی محق کوسترمکه [یعنی افندیسنی معذور عدایتدیرمکه] چالشمسنی متضمن ایدی . فلمنك ایلچیسی بو معاهده‌یی نظر ملاحظه‌یه آلمیه‌رق، اوتوز بیك نه‌کو اعانهٔ شهریه‌یی تأدیه‌یه ایتدی ؛ لکن انکلیز ایلچیسنك اقناعی اوقدر قولای اولمادی (۲) .

بتلن ، پره‌سبورغ مصالحه‌سنی امضا ایتدیکی زمان بیله متفقلرینك ایلچیلرینی یکی حرب پلانلریله آلداتمق ایستیوردی (۳) ؛ انجق تجربه ، کندیلرینی احترازه سوق ایتمشیدی . بنابرین اونلر ، زیدواتورق معاهده‌سنك تجدیدینه دولت عثمانیه‌نك دوستی اولان حکومتلری ادخال و المانیانك حریت دینیه‌سی تأمین اولنمادقجه ، موافقت ایتمه‌مکی تعهد ایتمش اولان پادشاهك اجرای مواعیدی طلبیله اشتغال ایتدیلر . انکلیز ایلچیسی بو صورت معامله‌یه ، بتلن غابوردن زیاده اعتماد ایلدیکی براندہ بورغ منتخبنك (٤) مخابراتیله اماله اولنمش ایدی . بوائناده بتلنك مأموری میقوفه‌ره‌نچ، استانبولده ، افندیسندن صوکره، ترانسیلوانیا تختنك زوجه‌سی براندہ‌بورغ پرنسلرندن قاترینه‌یه انتقالنی طلب ایده‌رك، بوبابده بر برات استحصال ایتدی (۸ رجب ۱۰۳۶ — ۲۵ مارت ۱۶۲۷) (۵) .

---

(۱) «غابورك ایلچیسی الاوپدی واون بیك زه‌کینوویرکی‌یی کتیردی.» ۳۰ تشرین‌ثانی ۱۶۲۶ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « غابورك ایلچیسی ایمپراطور ایله عقد اولنان ائتلافی وصلحك انعقادینی دوشونمکسزین اکا بر مملکتك کوندرمکده تردد ایتمکاری اوتوز بیك طالری آلدی » کانون ثانی ۱۶۲۷ . وندیك خلاصه‌سی .

(۳) روئه ، ص ٦١٥ ، ٦١٦ ، ٦٣٠ ، ٦٣١ . ٦٤٠ ؛ بورادہ تولدولاکی‌تولدسلاری تسمیه اولنمشدر ، ص٦٥٥،٦٥٦،٦٦٥ . بتلنك سیرتوماس روئه‌یه مکتوبی ، ص ٦٨١ .

(٤) شمدیکی المانیا ایمپراطورلغنك منشأی . (مترجم)

(٥) مجارستان وقایعی نعیماده تاریخی مصرح اولان شو براندن وترانسیلوانیا پرنسنك استدعالرندن بحث ایتمزلر . سیرتوماس روئه ، میقوفه‌رنجدن آز مساعد بر لسان ایله بحث ایدیور : « بویله بر سفارت ایچون ایی انتخاب اولنمش آدمدرکه نه عیسایه اینانیر ، نه‌ده یهوایه [یعنی ، عبرانی لسانده اولق اوزره، اللهه] »ص ٧٢٤ ؛ دها اشاغیده، ص ٦٩٤ :

خدمه‌کار بتلن، دولت عثمانیه‌ایله اوستریا حکومتی آره‌سنده‌کی مذاکراتدن حصه‌دار اولمق اوزره «صون»ه ایلچیسی تولدولاکی‌نی کوندرمش ایسه‌ده استانبولده‌کی انتریغه‌لریله بومذاکراتی اخلال ایتمکه چالشدی. صلح عقد ایدلدکده، تولدولاکی، مولداویه وافلاق بکلکنك داچیه قرالی عنوانیله افندیسنه توجیهی طلبه مأمور اولدی(۱). نهایت، مهلك براستسقا ترانسیلوانیا پرنسنك تصورات خریصانه‌سنه خاتمه ویردی.

مرتضی پاشانك مجارستانده‌کی صوك جولانی، گیارماتده یاقین بر زمانده عقد اولنان معاهده‌یه رغماً وعلناً اخلال اولنان زیدواتوروق مصالحه‌سنك بردهاتجدیدی نه‌قدر لازم اولدیغنی صورت کافیه‌ده ارائه ایدیوردی. استانبولده اوستریا مقیم ایلچیسی (ذات شاهانه‌یه گیارمات مصالحه‌سی تصدیقنامه‌سنی ایصاله مأمور سباستیه‌ن لوستریه) (۲)، اوزمانه قدر اسپانیا مذاکراتی ترویج وترانسیلوانیا پرنسنك انتریغه‌لرینی ابطال ایله اکتفا ایتمشیدی. ذاتاً، صلحك صوك تجدیدنده منازع فیه قالان نقطه‌لر حل قطعیه اقتران ایتمدیکی کبی، بوسنه والیسیله خرواتستان عمومی قوماندانلنك کیاستنه براقلمش اولان بوسنه حدودی تنظیمی مسئله‌سی‌ده تسویه اولنامامشیدی. بوماده ایمپراطورك مجلس مشاوره‌سی رئیسی قونت آلتان‌ایله بوسنه‌یه بربرینی متعاقب والی اولان صوفی محمد ومرتضی پاشالر آره‌سنده صیق صیقی‌یه مخابره‌یی موجب اولدی (۳).

«اوچ مختلف مذهبه یعنی بری پاپا. بری قالوین، بری آریان مذهبنه تابع اولق اوزره، بمزمانه تصادف ایدنلرك اوچنجیسیدر: فرانسه‌ستومیقو فه‌رنجك مذاکراتی ۷ تشرین ثانی ۱۶۲۷ سیرتوماس روئه‌ده. ص۷۰۷: «ترانسیلوانیالیلر بمله‌دخی استهزا ایلدکلرندن» روئه، ص ۷۰۸. [نعیمانك بوکا دائر فقره‌سی شودر: «بتلن، ولایتنه واردقدن صوکره، قپو کتخداسنی مکتوب ایله کوندروب، اوغلی اولمقله، اردل حکومتی. اوچ ملتك اتفاقیله، کندودن صوکره منکوحه‌سی اولان قاتارینا برندبورغی نام عورته توجیه اولنمسین مراد ایدینوب. موجبنجه سنهٔ مزبوره [۱۰۳۶] رجبنك سکزنجی کونی عهدنامه یازلوب کوندرلدی.»] ج ۲، ص ۴۱۵.]

(۱) «ترانسیلوانیا ایلچیسی تئودولاکی» ۱۶۲۸، وندیك خلاصه‌سی.

(۲) ۱۶ اغستوس ۱۶۲۶. سفیرك سفارتنامه‌سی.

(۳) رئیس‌الکتاب محمد افندینك، نقض صلحدن شکایتی متضمن قونت آلتانه مکتوبی، ۲۹ رجب ۱۰۳۵ (۲۶ نیسان ۱۶۲۶)؛ مراد پاشانك قونت آلتانه مکتوبی؛ رجب پاشانك مکتوبی، ۲۸ رجب (۲۵ نیسان)؛ احمد کدخدانك قونت آلتانه مکتوبی؛ بودین والیسی محمد پاشانك مکتوبی، ۲۷ رجب (۲۴ نیسان)، خزینهٔ اوراق؛ بتلنك مجارستان

نهایت ، قومورن پالاتینلکنده واقع صونده (۱) اجتماع ایدن مرخصلر (۲) ، منازعه‌لی نقطه‌لری ، یعنی ایکی طرفك صاحب چیقدیغی کویلرك تعیین جهت عائدیتی ، واچك اعاده‌سنی ، وبوسنه پالانقه‌لرینك هدمنی ایاچیلرك رویته وحدود قومیسیونی نامنی آلان مخصوص بر قومیسیونك مساعیسنه ترك ایده‌رك ، زیدواتوروق ، ویانه ، قومورن عهدنامه‌لری اساسلری اوزرینه ، یکرمی بش سنه ایچون تجدید صلح ایلدیلر (۱۳ ایلول ۱۶۲۷) . عاقدلرك هربری طرفندن تعیین اولنان ایلچیلر معاهده‌نك برر صورتنی آلمغه مأمور اولدیلر . تصدیقنامه‌لر مأمور مخصوصلر واسطه‌سیله درت آی ظرفنده تعاطی اولنه‌جق ایدی ؛ بیوك سفارت وهدایا سالف‌الذکر معاملاتی متعاقب کوندریله‌جك‌ایدی (۳) . بو مقرراته توفیقاً ، اسلام ایلچیسی محمدبك ومجار بولوغ ایستوآن ، صون عهدنامه‌سنك اصللرینی همان استانبوله ایصال ایچون انتخاب اولنه‌رق ، بیوك‌سفارتلر ایرتسی‌سنه ابتداسنده وقوع بولدی . دولت عثمانیه ، بولوغ ایستوان رفاقتنده اولدیغی حالده‌رجب پاشایی‌ارسال ، واوستریا دخی ، ایاچی اولق اوزره ، آشاغی‌آوستریامجلس نیابت‌سلطنتی رئیسی بارون کوئه‌فستاینی(٤) انتخاب ایلدی . ایمپراطورك هدیه‌لری اون‌بیك ٹه کودن زیاده‌تخمین اولنور کموش اوزرینه آلتون یالدیزلی بر سفره طاقمی ایدی . یکی سفیرك تعلیماتنده فرانسیسکن وجزویت پاپاسلرینه متعلق بر قاچ ماده وار ایدی : برنجیلرك نامنه اوله‌رق ، اویلاقده رومللرك الله دوشمش اولان سن ژان قاپیسترانك نعشنی ، ایکنجیلرك نامنه‌ده ، ویانه عهدنامه‌سنك یدنجی ماده‌سی موجبنجه ممالك عثمانیه‌یه

وترانسیلوانیا قرالی اولق اوزره طانندیغی صحیح اولوب اولدیغنه دائر مرتضی پاشانك صون اردوکاهندن دوجه مکتوبی . ۱ صفر ۱۰۳۶ (۲۶ تشرین اول ۱۶۲۶) ، محررات ترکیه ، کذلك ؛ وندیك جمهوریله حسن امتزاجی آمر سلطان مراد رابعك بوسنه بکاربکنه فرمانی ، ۳۰ ذی‌القعده ۱۰۳۵ (۲۵ اغستوس ۱۶۲۶) ، خزینهٔ اوراق .

(۱) بزم تاریخلرده صونبور ، یعنی صون قصبه‌سی . (مترجم)

(۲) ترك مرخصلری شونلر ایدی : اکره بکلر بکی محمد پاشا ؛ بو دین مفتیسی عیسی افندی ؛ اوستورغون سنجق بکی احمد ؛ صولنوق بکی مخرم ؛ بودین عزبلر اغاسی جهان اغاکه لاتینجه اوراقده *Gzriban Fosab aga budensis* تسمیه‌اولنمشدر . ایمپراطور مرخصلری : مشاورلردن‌واچ پسقوپوسی اتیه‌ن سه‌نیه‌ی‌دووکوتنه‌ی ؛ کدرارد دوکونسته‌نبرغ ؛ بارون دانیه‌ل استرهازی ؛ بارون پیه‌ر قوهاری ؛ بتلنك مرخصی میشل تولدولاکی . نعیما . اوراق ترکیه ، خزینهٔ اوراق .

(۳) اون بر ماده‌یی حاوی عهدنامه‌نك اصلی .

(٤) آشاغی اوستریا نائب سلطنتی .

قبوللرینی ایستیوردی . ایاچی کرك بو ایکی خصوصده ، کرك ایکی کلیسانك برلشدیرلمسی تشبثیله بر روم مطبعه‌سنك تأسیسنی منع حقنده استانبول پطریقی نزدنده‌کی مساعیسنده موفقیتسزلکه اوغرادی. اوستریانك لیپاوواچ حقنده‌کی مطالبی ده نتیجهٔ مساعده‌یه مظهر اولهمادی . مسلمانلر، بوشهرلردن برنجیسنك ضبطنك معاهده‌یه مغایرتی انکار ایله، وایکنجیسنی بولوندوارده قارشیلق طوتدیلر. منازعه‌یه کویلره دائر مذاکرات دخی نتیجه‌سز قالدی. سفارتك استانبوله داوول چاله‌رق ، بایراق آچه‌رق کیرمسی مساعده‌سی — که شمدی‌یه قدر یالکز بارون چرنینه ویرلمشیدی — یکی آوستریا سفارتی ایچون ده رد اولنه‌رق ، ایمپراطوردده، مقابله بالمثل اولمق اوزره، مسلمان ایلچیسی رجب پاشا حقنده اوموامله‌یی یاپدی. برقتولیك پطریقلکنك احداثی حقنده، ایمپراطورك اعتراف راهبلامورمه‌نك القاسی اوزرینه، سفیرك تعلیماته درج ایدلمش اولان طلبنده دخی اوستریا نائل موفقیت اولمادی (۱) . ویانه‌ده‌کی عثمانلی واستانبولده‌کی ایمپراطور ایلچیلری کونده یوز اونر ئه‌کو تخصیصات آلدیلر (تموز ۱۶۲۹) (۲) . ایرته‌سی سنه بونلر عودت ایده‌رك ، قدسه کوندریلن اوستریا ایلچیسنك یرینه مقیم ایلچی اولمق اوزره ، رودولف شمید کوندرلدی (۳) .

سلطان مرادك اشبو برنجی دورهٔ سلطنتنده — که آبازه‌نك اطاعتی وزیدواتوروق مصالحه‌سی باشلیجه وقایعندندر — شمدی‌اون یدی‌یاشنه‌واصل اولان کنج حکمداره برعطف نظر ایتمك فائده‌سز دکلدر . مراد اوزون بویلی ایدی . چهره‌سی، عرقنه

(۱) بارون کوئه فستاینك سیاحتنامه‌سی ، انجمن دانش شرق .

(۲) بارون کوئه فستاین، آلتی آی سفارتی ایچون آیده بیك آلتی یوز ئه‌کو معاشدن وایکی بیك ئه‌کو ضمیمه‌دن باشقه‌یکرمی بیك « ریکسدالر » آلمشدر . یوز اون ئه‌کو یومیه‌سی طقوز بیك آچه‌یه معادل ایدی ؛ چونکه یوز اون ئه کو طقوزبیك طقوز یوز قره‌یچه‌ر طوتار (بر قره‌یچه‌ر اوچ لیار حسابیله) . شو حالده براچقه، بر قره‌یچه‌ر ایله بر قره‌یچه‌رك اونده برینه معادلدر . [بو فقره فرانسزجه‌ده یاکلشدر؛ آلمانجه‌نسخه‌یه مراجعتله دوغریسی یازلمشدر . مترجم]

(۳) او زمان استانبولده ایمپراطورك ترجمانی « آسکیه » ایدی ؛ برنجی ترجمان دامیانی. ایکنجیسی ماریانی ایدی ؛ ترجمانلق شاکردانی آرده‌سنده یوانه‌س دیه‌چ بولنیوردی ، که ایمپراطوره ۱۲ نیسان ۱۶۲۳ تاریخلی راپورده « ذات حشمتپناهیلریتك السنهٔ شرقیه‌یی تتبع ایچون استانبولده بولندوردقلری کنجلردن بری » دیه تعریف اولنمشدر . کتبخانهٔ ایمپراطوریده ال یازیسی، ۵۸۵ .

مخصوص زیتونی بر رنك [اسمر] آلمشیدی ؛ کوزلری قاره ، چهره‌سی شدت نما ایدی . اوقات قبولی منتظم، هرشیئ اوکرنمکه مراقلی اولوب، کندیسی ایچون یکی اولان هر شیئه اهمیت ویرر ، واطرافنده جریان‌ایدن هردرلو احوالی‌اوکرنمك ایستردی (۱) قارداشی عثمان کبی ، تبدیل قیافت ایده‌رك ، پای تخت سوقاقلرینی دولاشمغی سوردی (۲) . او وقته قدر الك دائمی اشتغالی تیمار وزعامت توزیعاتنده اصلاحاتدر، که بوبابده اعلان اولنان اوامر ، صدراعظم خسرو پاشانك ویاخود دفتردارك اثر همتلری اولمقله برابر ، مراد رابع قانونی عنوانی حائزدر (۳) .

آرتق کنج حکمدار ، او زمانه قدر — محمیسی اولان قیزلر آغاسی مصطفی ایله برلکده — کندی نامنه‌سلطنت‌ایدن والده‌سنك وصایتندن بیقمغه‌باشلامش‌ایدی. بونلرك یکی‌التفات کرده‌لری اولوب سلطان مرادك همشیره‌لرندن بریله‌ازدواج ایتمش بولنان قاپودان حسن‌پاشانی مستلزم قیل‌وقال اولان‌تصحبلری،پادشاهی دوچارانفعال ایدیوردی (٤) . خشنودسزلغی‌اظهار ایتمش اولمق، واونك طرفدارانی قورقوتمق ایچون ، سلطان مراد قاپودان حسن پاشانك الندن کنج زوجه‌سنی آلدی . شو واقعه، پادشاهك — اناطولی ولایاتنده‌تعدیاتندن طولایی اعدام اولنان — ایکنجی

(۱) «ذات شاهانه اون یدی یاشنده‌در ؛ اوزون بویلی، ایری کیکلیدر؛ کوزلری سیاه، رنکی زیتونیدر ؛ چهره‌سی، دها زیاده، عنیف وشدیددر؛ حین قبولده متانت کوسترمش ، وبالیوزی متجسسانه نظر دقتدن کچیرمشدر. قبول زمانده تامیله رعایت ایدر ؛ دینیله‌بیلیر، که قبول وقتنده بولنه‌بیلمك ایچون ، جای صفاسنی ترك ایله ، متعاقباً اورایه عودت ایلر . فکری دائما ادارهٔ مصالح دولت ایله مشغولدر ؛ هرشیئی بیلمك ، هر شیدن خبردار اولق ایستر . بناءً علیه ، موفقیات عظیمه‌یه نائل اولمسی ملحوظدر . » وندیك خلاصه‌سی ، مایس ۱٦۲۷، خزینهٔ اوراق ایمپرطوری وقرالی .

(۲) « ذات شاهانه ، برادری کبی ، تبدیل قیافت ایله استانبول سوقاقلرینی کزردی » ایلول ۱٦۲۸ . وندیك خلاصه‌سی .

(۳) بو اوامر ، مجلهٔ قوانینده سلطان سلیمان قانونه لاحقه تشکیل ایدر .

(٤) « والده سلطان، پادشاه ایچون مطنطن براکلنجه یاپمش ، بو اوغورده اون بیك زه‌کینو صرف ایتمشدر ؛ بوندن باشقه پادشاه ایله باریشه‌بیلمك ایچون ، مرصع اکرلر اورولمش آتلر اهدا ایلمشدر . پادشاه ، والده سلطانك قاپودان‌حسن‌پاشا حقنده کوسترديکی تصحبدن متنفردر ؛ بوندن دولایی ، قاپودان پاشانك زوجه‌سی اولان سلطانی اونك الندن آلمشدر [تطلیق ایتدیرمشدر]. » ۲ ایلول ۱٦۲۸ ، وندیك‌خلاصه‌سی.

انشته‌سی قاره مصطفانك اتلافندن آز اول حادث اولمشدر (١)؛ حرم، بر التجاگاه مقدس عد اولنه‌رق، متهمك حیاتنی محافظه ایتمك لازم کلیرکن، بو دفعه سلطان مرادك غضبی بو حرمته دخی رعایت ایتمه‌مشدر.

شوغضب مدهشی تسکین ایتمك ایچون، والده‌سلطان، اوغلنه برشنلك یاپدی، که مصرفی اون بیك آلتونه بالغ اولیوردی؛ والده، مکلف دونادملش آتلرده اهدا ایتدی. بنه بو صیره‌لرده، کنج پادشاهك حیاتنی شدتلی بر مرض تهدیدایلدی (٢). سلطان مراد، سوء استعمالانیله خسته‌لغی دعوت ایتمش اولدیغی حالده، صناعت طبك ادویه‌سنی‌ده رد ایدیوردی. اعادهٔ عافیت ایلدی؛ فقط او سنه عصرك الکمشهور سیاسی آدملرندن ایکیسی ارتحال ایتدی. بری، حیات متحیرانه طریقتنك الك بیوك استادلرندن اولان اسکداری شیخ عزیز محمود افندیدر (٣)، که بربرینی متعاقب مدرس وقاضی اولدقدن صوکره، رؤیاسنده بر چوق قاضیلرك جهنمده آتشلر ایچنده قالدقلرینی کوره‌رك، اسکدارده انزوا ایتمشیدی. شیخك شهرت قدسیتی، نزدینه التجا ایدن بر قاچ وزیر ودفترداری نصل خلاص ایتمش اولدیغنی مطالعه ایلدك. ایکنجیسی اویس، یاخود ویسیدر، که الا شهر قاضیلرندن برینك اوغلی اولدیغی حالده، قاضی عسکرلك مقامنه ارتقا ایلمش؛ ومنشأتی و«سیرویسی» نامنده‌کی اثری‌ایله قازاندیغی شهرت، هجویات سیاسیه‌سی و اکابر سلف آره‌سنده بر مکالمه طرزنده سیاسی اخطاراتی وانحطاط دولتك اسبابنه دائر ملاحظات عمیقه‌یی شامل (٤) خوابنامه‌سیله اکتساب ایلدیکی معروفیته معادل بولنمشدر [٧]. شدید وخونین اولان هجویاتی زمانك مفاسد اخلاقیه‌سنی صادقانه مصور بر لوحه‌در.

(١) «پادشاهك انشته‌سی مصطفی. آسیاده تعدیاتندن دولایی، اعدام اولنمشدر» وندیك خلاصه‌سی، ١٦٢٧ کانون اول شئونی.

(٢) «پادشاهدن ایکی دفعه قان آلنمشدر؛ حیاتنجه شبهه‌لر حاصل اولمشیدی. ایری وجودایدر؛ معیشتی انتظامسزدر؛ کندی هوس وآرزوسنه کوره عمر سورر. کنجلکی سایه‌سنده اعادهٔ عافیت ایتمش، و آرتق استانبول سرایندہ قالمقله اکتفا ایتمکده بولنمشدر.» ٣٠ ایلول ١٦٢٨. وندیك خلاصه‌سی.

(٣) ١٠٣٨ ده (کانون ثانی ١٦٢٨) ارتحال ایتمشدر. عطائیده وفذلکه‌نك اوسنه وقایعده ترجمهٔ حالنه مراجعت، آثار متصوفانه‌سی بولونیا کلیه‌سی کتبخانه‌سنده واردر.

(٤) تذییلات مؤلفده مترجمك ایضاحنه مراجعت.

هر درلو جنایتلره ، هر درلو آفتلره تماشا کاه اولان اشبو اون یدنجی عصرك ایلك سنه‌لرنده‌در، که آوروپا پای‌تختلرینك اکثریسنی عصیانلر تهدید ایلمش ، خنجر تعصب حکمدارانی اعدام ایچون سرتیز ایدلمش ، استانبول ایله فرانسه وانکلتره‌ده (۱) بیکلرجه آدمی وبا آلوب کوتورمش ، «اونیون» و « لیغ » (۲) اردولری المانیانك قلبنی پارچه‌لامقده بولنمش ، فرانسه وترکیه پك مهم بر موقعلرینی (بغداد ایله روشه‌ل) غائب ایلمش ، لکه‌دار خون اولان تخت عثمانی — سلطنتی پك فلاکتلی اشارتلرله ابتدا ایدن — برمنتقمك الیله اسکی متانتنی بولمغه باشلامشدر [۸] .

(۱) ۱۶۱۱ ده استانبول وباسی ، که ایکیوز بیك کیشیی اتلاف ایتمشدر: ۱۶۲۵ ده انکلتره وباسی ؛ ۱۶۲۸ ده آلتمش بیك کشی کوتورن لیون وباسی .

(۲) سامی بك قاموسی برنجی کلمه‌یی « اتحاد » . ایکنجیی « ائتلاف » ایله‌ترجمه ایتمشدر.
(مترجم)

قرق یدنجی کتاب

خسروك قابروسك اوته طرفنده حلب وشهر زور اوزرینه حرکت خون نثارانه‌سی . — مهربانك فتحی . — حسن آباد وهمدانك تخریبی . — بغداد اوزرینه حرکت . — بغداد محاصره‌سنك رفعی . — عثمانلیلرك شهر زور وحله‌دن اخراجی . — استانبولده قورقونج فورطنه . — مکه‌ده سیلاب . — شمسی خانك فراری . — پروزه‌لی مصطفی پاشانك دفتردارلغی . — ترانسیلوانیا، مولداویه ، افلاق‌ایله مناسبات . — قازاقلر، تاتارلر، لهلر . — قاپودان پاشا ایله عزمی زاده‌نك ومنجم محمدك وفاتی . — خسرو وحافظ پاشالرك برعصیانی متعاقب عزللری . — دفتردارك، یکی چری اغاسنك ، خسرو پاشانك حیاتنه خاتمه چکمش اولان یکی عصیانلر . — فترت عسکریه . — صدر اعظم رجب پاشانك اعدامی . — سلطان مراد یکی چری وسپاهیلرله برائتلاف یولی بولیور . — دره‌لی خلیلك ، دلی حسنك دیکر بعض عاصیلرك اعدامی . — عربستانده قاریشقلقلر . — استانبولده یانغین . — قهوه‌خانه‌لرك قاپاتمسی ، توتون استعمالنك منعی . — قاضی زاده‌نك وعظی . — قاره چلبی زاده محمد افندینك وفاتی . — ایران اوزرینه سفر . — مفتی ایله عاصیلرك اعدامی . — لبنان امیری فخرالدینك اطاعتی . — آبازه‌نك بوسنه‌والیلکی . — روسیه‌نك تحریکیله‌لهستان اوزرینه سفر . — لهستان سفارتی . — لهستان ایله مصالحه . — اشقیانك اعدامی . — خطاط حسن پاشا ایله مغول پرنسی بایسونغورك غائب اولمری . — سلطان مرادك غدارلغی . — نفمی ایله آبازه‌نك اعدامری .

بهارك ایلك کونلرندن اعتباراً، صدر اعظم همدان سفری تدارکاتنه باشلادی . اردو چادرلری اسکدارده قورلمقده (۹ رمضان ۱۰۳۸ — ۲ مایس ۱۶۲۹) ، رجب پاشا استانبولده قائم مقام مسندینه کچه‌رك ، قاپودان حسن پاشانك دونانماسی آق دکیزه چیقمقده ایدی . متعاقباً ، عسکرك تأدیهٔ مخصصاتی سپاهیلر آره‌سنده بر طغیانه سبب اولدی : بونلر الچه یرینه غروش ایستیورلردی (۱) . صدراعظم ، اوك آیاق اولان روم محمد ، طاغلر دلیسی ، متسلم محمد ایله امثالنی اعدام ایتمك ایستدی؛ مقابله دفترلرینی نزدینه کتیردەرك، بونلرك اسملرینی بالذات ابطال‌ایتدی؛ لکن زوربالر بربریله متفق اولدقلرندن ، اله کچیریلمدیلر . خسرو پاشا ، یکی

(۱) باش دفتردار بکر پاشانك عسکره ویردیکی مواجب زیوف ومغشوش الچه اولدیغندن. سپاه زمره‌سی قبولندن امتناع ایدوب «غروش ایله خالص‌العیار الچه ایسترز» دیه جمعیت یتدایلر . نعیما ج ۲ ص ٤٤٨ . (مترجم)

چریلرك خشنودلغنی قازانمق ایچون ، سپاهیلری محو ایتمکی خیلی وقتدن بری آرزو ایدیوردی ؛ آنجق ، سفر آچلمق اوزره اولدیغی ایچون، تصوریی تأخیرایده‌رك ، حتی ابطال ایتدیکی اسامیی ابقا ایله، سپاهیلرك تألیفنه محبوریت کوردی. خونریز خسرو پاشانك شو معامله‌ده بولنمسی مجرد الجای حالدن منبعث اولمسیله ، طبیعت وحشیانه‌سی اجرای حکم‌ایتمکده تأخر ایتمیه‌جك ایدی. صدر جدید، ثبات‌وشجاعت اکتسابندن ایسه‌ده ، شفقته بیکانه اولدیغندن ، هرکس کندیسندن قورقار ، ونفرت ایدردی . خاطرینه بیله کتیرمزدی، که سائقهٔ کبر وحدت ایله آچیلان یاره‌لرانجق مرحمت وعاطفت مرهمیله تخفیف ایدیله‌بیلیر ، وطمع ودنائت ، طاتلیلق وتواضع پرده‌سنه محتاجدر (۱) . بنابرین بتون کوکلر علیهنده ایدی ؛ اسکدار سفرینك ایلك خطوه‌لرنده‌ده فلاکت نشانه‌لری کورلدی ؛ شدتلی برفورطنه برقاچ چادری بیقمسی اوزرینه ، اعتقاد عامه خلیل پاشا سفر مشئومنی تخطر ایچون بر وسیله بولمش اولدی. خلیل پاشا زمانی قار یاغمسی، اردوبی احاطه ایده‌جك چیغلرسقوطنه دلالت صایلدیغی کبی، بودفعه‌ده مدهش اسکدار فورطنه‌سی عثمانلی اردوسنه‌موجب مصیبت اوله‌جق یاغمور سیللرینه برعلامت کبی کورندی . بونکله برابر ، عسکرك جسارت متزلزله‌سی ایران بیوك حکمداری شاه عباسك وفاتی خبریله اعادهٔ قوت ایلدی . شاه عباس ، قرق درت سنه حکومتدن صوکره ، کندیسنك حفیدی وصفی میرزانك اوغلی بولنان سام میرزایه ترك تخت ایتمش ، وبومیرزا، « شاه‌صفی » عنوانیله بیوك باباسنك یرینه کچمشدر . عباس ، رونق سلطنتی لکه‌دار ایدن‌قتللر، جنایتلر اولمامش اولسه، بربیوك حکمدارایدی (۲). تخته جلوسی صیرلرنده، اووقته قدرسلطنت ایچون حائز حق‌انتخاب اولوب‌ده، کندیسنه اطاعت ایتمین کرد وترکمن

(۱) بوملاحظه نعیمانکدر . [نعیما . خسرو پاشانك فرهاد پشا و ابراهیم پاشا امثالی سردارلر کبی ساحت کوسترمدیکنی . وحکمای سلف رأیی موجبنجه ، غضوب ومتهورلرك صاحب احسان، وعادی ودنیلرك متواضع ومتملق اوللری لازم کله‌جکنی تفصیل ایدر . ج ۲ ص۴۴۹ . مترجم]

(۲) « (شاه‌عباس) قرق‌اوچ‌سنه شاهلق سوردی : ۱۰۳۸ جمادی‌الاولاسنده‌مازندرانده استسقادن هلاك اولوب، اردبیل کورخانه‌سنده [مقبردسنده] شیخ صفی تربه‌سنه دفن اولندی. سنی یتمشدن متجاوز ایدی . کندی اوغلنی قتل ایتمشیدی ؛ اوغلنك اوغلی صفی میرزا، یرینه کچدی. » نعیما ، ج ۲ ، ص ۴۵۰. نعیما، اوچنجی جلدك ابتداسنده صفی میرزانك ، شاه‌عباسك نبیره‌سی اولدیغنی یازار (مترجم) .

رؤساسنی قتل عام ایتمکله اکتفا ایتمیه‌رك ، شرف نامنی کندی اوغلنك اعدامیله ، تعصب خونریزانه‌سیله محو ایلدی . اوعصرك واعصار آتیه‌نك [تعلیقده] الك بیوك خطاطی اولان عمادالحسینی ، عمرمذهبندن اولدیغی‌ایچون(۱) ، کمال شهرتنه رغماً ، شاه عباسك امریله اتلاف اولنمشدر (۲) .

اسکدار اردوکاهی تموز ابتدالرنده قالدیرلدی (۱۸ ذی القعده ۱۰۳۸ — ۹ تموز۱۶۲۹) . اردونك کذرکاهنده اوزون برسلسلهٔ اعدام کورلمشدر، که خسرو پاشا طرز معامله‌ده افندیسنه پیشرو اولمقدن‌باشقه برشی دکل ایدی (۳) . آق‌شهرده قاضی عونی عثمان افندی حبس اولنمش ، ومحبسدن چیقارلدیغی کون قورقوسندن وفات ایلمشدر. قونیه‌ده، آلتمش سنه مقدم سلیمان قانونی زمانینده خدمته کیرمش ، وءاخراً روم ایلنده مهدی نامنه‌ظهور ایدن برآدمی کندی الیله‌اولدورمش اولان ارناوود قوجه طورمش بك خلعت آلدی ؛ لکن ، متعاقباً ، خسرو پاشانك آبازه سفرنده آرقه‌داشی وطورمش بکك‌خصمی بولنان یوسف پاشانك افتراسی اوزرینه، ثروتنك حسابنی ویرمك ایچون حضور وزیره چاغیرلدی . طورمش بك ، جواباً: « دولتلی ! بن بوقدر لوند وعسکر صاحبیم ؛ بنده پاره‌می قالیر ؟ بوکون کلن یارینه طورماز » دیدی. صدراعظم حدتلنه‌رك: « مالکی ویر ، یوقسه باشك کیدر» دیمسی اوزرینه ، اختیار بك [نعیمانك تعبیرنجه پیر دلیر] سکون ایله شویله جواب ویردی : « اجلم کلمدی ایسه ، سنك تهدیدك بیهوده‌در؛ اکر ناحق اوله‌رق بنم‌قانمه کیرسه‌ك، روز محشرده ایکی الم یاقه‌کده‌در. یاشم سکساندن زیاده‌در، وجودمده‌ده دین ودولت یولنده آچلمش اوقدر یاره واردر؛ سنك کبی قانه صوصامش برظالمك زمانینده اولمك یاشامقدن ایدر. » تیغ سرتیز، اختیارك جواب‌پروقارینی کسدی ؛

(۱) «سنی» دیمك اوله‌جقدر . (مترجم)

(۲) «ایکی‌یوزالتی‌سکزرسام وخطاط ترجمهٔ‌احوالی»اثرینك مؤلفی علیدن مؤخراولدیغی‌جهاله عمادك ترجمهٔ حالی بو اثرده بولنه‌مازدی . آنجق بنده‌کی نسخه‌نك کتابی اکمال ایدن فهرسی خاتمه‌سنده «عمادالحسینی» اسمی اوقونمقده‌در .

(۳) نعیما . خسرو پاشانك جاجانه برروش ایله کیتدیکنی، صوچلو صوچسز هرکسك قورقه‌رق : «کلیر اول وزیر خونی قلیجی النده قانلو " صاول ای کوکل یولندن ، که یمان کلشدرر بو ! » بیتی‌مألنی تکرار ایلدکارینی ، وشرندن قورتیلانلر صدقه‌لر ویروب ، قربانلر کسدیکنی حکایه ایدر . ج ۲ . ص ۳ . هامه‌رك آلمانجه‌سنده بو بیتك ترجمهٔ منظومه‌سی مندرجدر ؛ فرانسزجه نسخه‌سی بیتدن بحث ایتمز . (مترجم)

عریان وجودی اوزرنده صایبلان یاره نشانه‌لری سوزنده صادق اولدیغنی اثبات ایلدی .

صدر اعظم قونیه‌دن مرور ایتمش اولدیغی حالده ، قارچغایك غالبی اولوب ، گورجیلریله برلکده قونیه اطرافنده هر درلو تعدیات اجرا ایتمکده اولان ماغراو علیهنده بر طاقم شکایات کندیسنه واصل اولدی . خسرو پاشا ، اناطولی بکلر بکنی ونیکده بکنی ماغراوك مظالمنه نهایت ویرمکه مأمور ایتدکدن صوکره ، حلب اوزرینه یولنده دوام ایلدی . متعاقباً ماغراو ، اوغلی وقرق گورجی ایله برابر حلبده صدر اعظمك چادری اوکنه کتیرلدی (۱) . ماغراو اورته بویلو براختیار اوله‌رق ، فقط غایت قوی‌البنیه اولدیغندن ، کندیسه «بوغا» دیرلردی (۲) . خدمات سالفه‌سنه عطف نظر ایدلمیه‌رك ، طالعسز اختیار جلاده‌تسلیم اولندی ؛ اوغلی وقرق آرقه‌داشی‌ده او حاله اوغرادیلر .

حلبده اون یدی کون توقفدن صوکره ، اردو حرکت ایلدی . اوزمانلر اورفه وبیره‌جك جوارنده بولنان « بیك دلی » ترکمن عشیرتی علیهنه ، صول جناح علوفه‌جیلرله برلکده سوق اولنان اناطولی والیسی زور پاشا ، اون بیك قویون ویوز قطار دوه کتیردی ؛ بوغنیمت عظیمه اردوده تأمین مبذولیت ایلدی . تاریخ قدیمده بیرته نامیله مشهور وروما وبیزانس وقایعنده بالدفعات مذکور اولوب ، فراتك کچید محلی بولنان بیره‌جکه مواصلت اولندقده ، صدر اعظم طوپلری وذخایری « ایسا »

---

(۱) ماغراوی ، اوغلنی . اتباعنی باغلایه‌رق . ۱٤ صفرده حلبه کتیردکارنده ، صدر اعظم، اوتاغی اوکنی آچوب اسکمله اوزرینه اوتوردی . ماغراو آق‌صقاللی ، اورته بویلو، ایدی . النده بیلکجك ؛ صاری قفتان کیمش ایدی . بر بارکیره بندیرمشلر ایدی . نعیمادن تلخیص ، ج ۳ ، ص ۷ . (مترجم)

(۲) نعیما ، عهده‌سنه‌قاره‌مان ایالتی‌توجیه‌اولنان ماغراوك غایت شجیع، جثه‌ده فیله‌یکزر اولدیغنی . فقط امور حکومتده راجل وتعدیه مائل بولندیغنی بیاندن صوکره ، حقنده بعض ظرفا لسانندن شو قطعه‌یی نقل ایدر :

میکشم باده . می‌خورم به‌پلاو . هیئتم شدازان سبب چون گاو .
من نه‌گبرم ، نه‌مسلمم نه‌جهود ، میر میران قاره‌مان ماغراو .

ماغراو ، مناسب خدمتده استخدام اولنمامش ایدی . فدلکه نعیما ، اونك قتلنی خسرو پاشایه بیوك خطاصایارلر ، وپشانك شو حرکتیله ایران شاهنك ماغراودن انتقامنی آلدیغنی سویلرلر . هامه‌رك آلمانجه‌سنده قطعه نظماً مندرجدر . (مترجم)

نهرینك ، یعنی قدیم آناچه‌پراقتا قانالنك منصبی بولنان فلوجه (قدیم تیلوتا) اسکله‌سنه قدر ایصال ایچون ، یوز سفینه النشاسنی امر ایتدی . دیاربکرده اردویه مواجب وذخائر توزیع اولندی (۱۵ ربیع الاول ۱۰۳۹ — ۲ تشرین ثانی ۱۶۲۹) .

دیاربکر بکلربکی خالیجی‌زاده‌مصطفی پاشا، چرخه‌جی فرقه‌سیله اردونك‌او کندن ماردین اوزرینه‌سوق اولندی. رها (ئه‌ده‌سه) ایله نصیبین آره‌سنده واقع قوچ‌حصار قلعه‌سنده اردونك الك اختیار واك محترم وزراسندن اولان دفتردار بکر پاشا ، قاضی عسکر حضورینه جلب ایله ، قیصه بر استیضاحدن‌صوکره ، ماردین‌قلعه‌سنده حبس ایدلدی . بکر پاشانك سبب ادباری شودر : جبل دروز حاکمی معن اوغلی طرفندن اردویه کوندرلمش اولان سکسان بیك غروشدن دفتردار اوتوز بیك غروش آله‌رق ، صدر اعظمك کدخدالسی حاجی آیواد سلیمان اغایه ویرمش ایدی . کدخدانك القاسی اوزرینه ، صدر اعظم اوتوز بیك غروشی بکر پاشادن ایستیه‌رك ، اوده کدخدایه ویردیکنی سویلدی . سلیمان آغا ، تبریهٔ ذمت ایچون دفترداره افترا ایده‌رك (۱) ، صدر اعظمك غضبنی تحریك ایلدی . ماردینلدن موصله کوندریلن ابوبکر پاشا یولده اعدام ایله اموالی مصادره ، ومنصبی روم ایلی بکلربکی نیکده‌لی مصطفی‌پاشایه توجیه اولندی. ۱ جمادی‌الاولی ۱۰۳۹ — ۱۷ کانون اول ۱۶۲۹ ده موصله وارلدی . موصلده ، اخیراً پیاسدن چیقاریلان وقوچ‌حصار ونصیبین طریقیله نقلی ایچون بر قاچ بیك اوکوز استخدام اولنان‌طوپلر اردویه واصل اولدی (۲) .

کثرتله نزول ایدن یاغمورلر بین‌النهرین خطه‌سنی بر دکیز حالنه کتیریوردی . دجله وفرات مجرالرینی برلشدیره‌رك ، بو ایکی نهری بربرندن تفریق ایدن صحرایی استیلا ایتمکده اولدیغندن ، بتون خطه سراپا صو التنده قالیور، الك یوکسکلرده قورلمش کویلر صو اوزرنده یوزیوردی . امواج چکیلنجه ، او قدر قالین برباطچیق

(۱) ابوبکر پاشا خدمات مستقیمه صاحبی وشیخ‌الوزرا مثابه‌سنده اولدیغندن ، خسرو پاشا کندیسنی استرقاب ایدردی . کدخدا ، دفترداره اردویی تحریك ایلدیکنی سویلك صورتیله افترا ایتشدر . نعیمادن . (مترجم)

(۲) مقدما استانبولدن طوپجی باشی طوپلرله پیاسه کوندرلمشدی . طوپلر پیاسدن فراقی کچدکدن صوکره ، قوچ حصار ونصیبین یولندن موصله قدر ایصالی ایچون بر قاچ بیك جاموس تلف اولدی ، ج ۳ ، ص ۱۰ . نعیمادن . (مترجم)

براقدی، که برچادردن برچادره یایان کیتمك محال‌اولدی. بونکله برابر، بوفلاکتلی مشتا ایچنده ، شو اقلیم ایچون ایشیدلمه‌مش بر شدتله باشلامسی تأخر ایتمین بر قیش کچیرلمك لازم کلیوردی . موصلده قار یاغدی ؛ شهرك اك یاشلی آدملری عمرلرنده بویله برشی کورمه‌مشلردی . دیار بکرده دخی قار سوقاقلری‌قاپامش ایدی؛ صحرادە طقوز قاریش ارتفاعنده قار وار ایدی .

عسکره مواجب توزیعی ، سپاهیلر آره‌سنده برکره دها طغیان وقوعنه وسیله اولدی: سپاهیلر، سلحدار ملازم‌باشیسنك تعدیاتنه تحمل ایده‌میه‌رك، اونی خنجرلرله پاره‌پاره ایتدکدن صوکره، سکونتله چادرلرینه‌چکیلوب کیتدیلر. موصلده یتمش کون یاغموریاغمقده دوام ایتدی؛ انجق کانون‌ثانی نهایتنه‌دوغری هوا اچلدی، و[اورادن حرکت اولندی] (۱۳ جمادی‌الاخری ۱۰۳۹ — ۲۸ کانون ثانی ۱۶۳۰) .

عثمانلیلرك خبر تقربی اوزرینه ، دلوك [دلك] وکرکوك قلعه‌لرینك ایرانی محافظلری بغداده چکلدیلر؛ اوحوالینك کرد عشیرت بکلری‌ده، ال اوپمك اوزره، اردوکاهده عرض وجود ایتمکده تأخر ایتمدیلر . سلطان سلیمان زمانی ، بکلکی خاندانته میراث اولمق اوزره نصب اولنان عمادیه حاکمی اختیار سید خان وسهران کرد عشیرتی رئیسی میره‌بك‌ایله کرد وعرب ممزوجی (۱) اولان‌باجلان عشیرتندن قرق‌بیك کیشی عثمانلی اردوسنه کانلر آره‌سنده ایدیلر .

اردو ، طوپلرك نقلی ایچون اقتضا ایدن سفینه‌لرك اعمالاتیله فعالانه اشتغال ایدیوردی ؛ صدر اعظم زاب صویی ساحلنه کلدیکی زمان، بونهر اوقدر شیشمش ایدی،که عسکر انجق یاردیمجی کردلرك علی‌العجله یاپدقلری کلکلرله کچه‌بیلدیلر ؛ مع‌هذا ، بومرور ، برقاچ بیك انسان ویوك حیواندن ماعدا، اردونك اشیاسندن برقسمنك ضیاعنه باعث اولدی . زاب کچلدکدن صوکره ، اوچنجی مرحله‌ده ، خسرو پاشا وکردستان بکلری بربیوك شورای عسکری عقد ایلدی؛ علی‌الخصوص اردونك آرقه‌سی اردلان وسهران کرد عشیرتلری رئیسی احمد طرفندن تهدید ایدلدیکی بر صیره‌ده ، فیضان انهارك بغداد محاصره‌سنی مستحیل براقدیغنه قرار ویرلدی . بناءً علیه ، عسکرك شهر زور اوزرینه یوریدلمسی موافق احتیاط کورولدی . بری امنیتسزلك کوستره‌رك اردوکاهدن آیرلمش ، ودیکری آچیقدن آچیغه ایرانه طرفکیرلکنی اعلان ایتمش اولان کرد عشائر رؤساسندن

(۱) « باجلان کوردی دیدکاری طائفه‌درکه کورد و عرب بیننده متجانسدر . » نعیما ، ص ۱۳ (مترجم)

میره وبسطام بکلرك اراضیسی بی رحمانه تالان ایدیلدرك ، اردو بونلرك حیواناتی اغتنام ایتدی . ات اوقدر مبذول ایدی ، که کیمسه بر قویونی اون اقچه یه آلمق ایستمزدی؛ لکن ، بالمقابله، زاب وآلتون صویی آره سنده ذخیره قطحی اودرجه ده ایدی ، که ارپه نك اوقه سی اون غروشدن زیاده یه صاتیلیردی . نهایت ، احمد خانك عم زاده سی مراد خان التی یدی خان زاده ایله برلکده اردوکاهه کلدرك ، بر ذخیره قافله سی ده کتیرمش اولدیغندن ، قحط مندفع اولدی . اهالیسی ایرانیلره مساعد اولان خوی سنجاغندن (۱) آلنان اون بیك قویون (۲) اردو ایچون قیمتلی برغنیمت تشکیل ایتدی : بونلرك دریلرندن آلتون صوینی کچمك اوزره طولوملر یاپدیلر . بواحتیاطه رغماً ، برچوق یوك وبینك حیوانلری نهرك صولری آلتنده قالدی (۳) . التون صویی کچیلیرکن ابتدا امرار اولنان جبه خانه یی قارشی یاقه ده یوکسك برمحله یرلشدیرمسی صدراعظم طرفندن کندیسنه تنبیه اولنان جبه جی باشی حمزه اغا ، بونلری نهر کنارنده براقمش ایدی ؛ کیجه اثناسنده صو زیاده لشدی ، بتون جبخانه صندوقلرینی صو آلوب کوتوردی. جبه جی باشی، بو اهمالنك جزاسی اولمق اوزره باشنی غائب ایتدی؛ اوکون ، اوساعتده استانبولده دخی خانه سی طعمهٔ لهیب اولمش ایدی .

آلتون صویی کچلدکدن صوکره ، اردو لوغان (٤) وسبز چنار یولندن اردلان وسهران عشیرتلرینك اراضیسنه توجه ایتدی ؛ اردلان حاکمی احمدخان، قارداشی مؤمن خان ایله برلکده کلوب ده عرض اطاعت ایتمکده تأخر ایتمدی. مؤمن خان، سنی اولدیغی ایچون، التفات مخصوصه مظهر اولدی . یه اوصیرده سروج حاکمی

(۱) خوی سنجاغی دکل ، کوی سنجاق کویلری . نعیما . ج ۳.ص۱۵ . (مترجم)

(۲) « امالاغرلغندن اکثه قابل اولمایوب ، هر بری فانوسه بکزدی ؛ استخوان ایله دریسندن غیری نسنه یوغیدی . » نعیما . (مترجم)

(۳) عسکر.سالف الذکر طولوملر وطاغلردن کسدکاری اغاجلرله کلکلر یاپدیلر. «اول آب دریاشتابدن » اونلرله کچدیلر . چارپا قسمنی بیلدیرمنله (یعنی یوزدیردرك) کچردیلر ؛ لکن برچوق حیوانات . وسواری اولهرق عبور ایدن کیمسه لر غرق اولدی. بریکی چری دلی قانلیسی کراسته دن برقایق یاپدی: زفت بولنه مادیغندن، اوزرینه برقاچ صغیر پوستی چکدی، وزیر اعظم واکابر التون صویی بونکله مسرور ایدرك. یکچری ده خیلی آلتون قازاندی. نعیما . (مترجم)

(٤) نعیماده بوغان . ص ۱٦ (مترجم)

تیمور خان ایله خزو حاکملری ابراهیم و محمد خانلرده شرف دست بوسه نائل اولدیلر . زاب صویندن شهر زوره قدر اردلانك اوتوز طقوز سنجاغی مقاومتسز اطاعت ایتدکلری کبی ، کردستانك یکرمیدن زیاده خانلری طوعاً و کرهاً متابعت کوستردیلر .

بوفتوح اوزرینه ، عثمانلی اردوسی شهرزوره (قدیم زیازوروس)چادر قوردی . شهر زور ، کردستانك الك قدیم پای تختیدر ؛ آذربایجان (تبریز) ایله مداینك اورتهسنده اولدیغی ایچون ، وقتیله « نیمراه » [یاری یول] تسمیه اولنوردی . یانیسی اولان آل ساسانلدن قبادبن فیروز « شهر فیروز » نامنی ویردرك ، صوکره بواسم « شهر زور » ه منقلب اولمشدر . مؤخراً ، سلطان سلیمان، شهرك قاپیلرنده واقع منفرد برتپه ارزرینه بر قلعه بنا ایتمشیدی ؛ والیلرك مرکز اقامتی اولان بو قلعه « گلعنبر » نامنی آلمشدر [۱] . یکرمی سنه مقدم شاه عباسك بیقدیرمش اولدیغی اشبو قلعهدن هنوز برقاچ قله، وموقعك خارجی استحکاماتی احاطهایدن نهر بویجه بر قاچ دیوار پارچهسی قالمش ایدی . استحکاماتك انشاسنی مذاکره ایتمك اوزره ، بر دیوان عقد اولنهرق ، نتیجهٔ مذاکرهده ، اکر بوراده قلعه انشاسی فائدهلی اولماسه، سلطان سلیمان بونی بنا ایتمهمش، ودشمن ایچون مخاطرهلی بولنماسه، شاه عباس بیقمامش اولهجغی جهتله ، احیاسی لازم کلهجکنه قرار ویرلدی. یدی هفته ظرفنده اکمال اولندی (۲۳ رمضان ۱۰۳۹ — ٦ مایس ۱٦۳۰) .

مدخلنده شهر زورك بولندیغی بوغازك نهایتنده « ازرق جادو مغارهسی » نامیله مشهور بر مغاره واردر . مغارهنك اوکنده دیك برقایانك اوزرنده بولنان و «ظالم قلعهسی » تسمیه اولنان قلعه، سلطان سلیمان زمانینده مشکلات عظیمهایله فتح ایدلمش ایدی. شمدی بوقلعهنك حاکمی اولان شیخ عبدالله ، صدراعظمه مطاوعت ایله ، اوغلنی رهن براقدی . گلعنبر قلعهسیله ظالم علی قلعهسی آرهسنده چرخ قلعهسیله شهر زور ایرماغنك منبعی اولان طاغ اوزرنده یزد جردك خراب قلعهسی بولنور. شهر زور قربنده دیکر خراب بر مغاره واردر ، که نامنی حائز اولان شهره نقل اولنمازدن مقدم اسکندر کبیرك نعشنه مدفن اولدیغی روایت اولنور . خسرو پاشا، بو خطهٔ وحشت آبادده بر سلسلهٔ قلاع تأسیس ایتمك ایستدی ؛ لکن هیچ معمار بولنمامسی وعملهنك جهالتی ، بو تشبثی نا معقول اولدیغی قدر فائدهسز براقدی .

دیوارلر ، طوپراق اوزرنده چیقار چیقماز ، سیلاب امطاردن یپقیلیردی . بکلر ، بکلر بکلری دیزلرینه قدر جامور ایچنده عملهیه نظارت ایدرلردی . کشاد سفر ایچون قیمتدار اولان بر زمان ، بو صورتله کردستانده انشا آت بیهوده ایله کچیرلدی (۱) .

صدراعظم ، شهرزور خطلرنده قاپانوب قالمقده ایکن ، ایران قوماندانی زینل خان همدان خطهسنده یرلشمکده ،وحدودك مدافعهسی ایچون حاضرلانمقده ایدی. قرمطیلردن [فداییلر] دن قرق ایکی کیشی، رئیس طریقت احمد دزدقوماندهسیله شمیران آرقهسنده نفسید (۲) قلعهسنده یرلشمش ایدیلر ؛ بونلر کیجه وقتی تبدیل قیافت ایله ، برر برر چیقوب عثمانلی اردوسنه کیرهرك ، قتل ویغما ایله مشغول اولورلردی . نهایت بری هندو قیافتندهطوتیلهرق، اوزرنده خنجر ، بچاق ، ایپلر وصنعتنه مخصوص الاتسائره بولندیغندن، دیکر آرقهداشلرینك اختفا کاهنی سویلتمك کوچ اولمدی . او آنده اردونك الك شجیع ضابطلرندن سپاهی رومی محمد (۳) یمش سواری ایله نفسید بوغازینی تطهیره مأمور اولدی. کیجه قرا کلغنده وقوعه کلن جنك بر شبخون قاریشیقلغی ویردی . طلوع شمس صیرهسنده احمد دزد ، رفقاسندن اوتوزالتی کیشی ایله طوتلدی. رومی محمد، اوتوزسواری ایلهعودت ایدهرك، بونلر، مکافات مظفریت اولمق اوزره بلوکلره قید اولندیلر . رومی محمدك شهرت عسکریهسی، خاطرلرده قالمش اولان بوکیجهدن باشلار .

وصیرهده طرابلس بکلربکی پارماقسز مصطفی بك، معیتندهکی حلب ودیاربکر قوهٔ معاونهسی ایله موصله کلمش ، وصدراعظم اردوسنك یولنی دکشدیردیکنی یلمدیکی جهتله ، دجلهنك صاغ ساحلندن ایلریلهمش ایدی . امام حسینك وقعهٔ شهادتیله مشهور اولان کربلا قارشیسنده وامامك تربهسی قربنده ، کندیسنه مقابله ایچون کوندریلن التی یوز کشیلك بر عجم فرقهسنی انهزامه اوغراتدی ؛ دیکر طرفدن عرب امیری مهنااوغلی، بغداد صحراسنده دشمنی تعجیز ایله ضایعات کلیهویردیردی. بوغلبهلره دائر آلنان خبر اوزرینه ، خسرو پاشا نجفه دوغری ، قدیماً آبازهنك

(۱) فندلیکده حاجی قالفه بو بیهوده وقت ضیاعنی شدتله تقبیح ایدرك ، نعیما دخی [ص۱۸] او فقرهیی اقتباس ایلمشدر .

(۲) نعیماده نفسید ج ۳ . ص ۲۱ . (مترجم)

(۳) « سپاه طائفهسنك نامدار زوربلرندن ساحدار بلوکنده روم محمد » نعیما (مترجم)

سلاح ارقه‌داشی اولان کنج عثمان نامنده‌کی جنکاوری کوندردی ؛ کنج عثمان مشهد علی‌یی ، حله‌یی ، رماحیه‌یی آلدقدن صوکره ، امام حسین قصبه‌سنده اتخاذ موقع ایلدی (۱). نهایت، صدراعظم دخی اوزمان حسن آبادایله احمدخانك اقامتکاهی اولان باغ جنان اوزرینه یورومکه قرار ویردی . آق قویونلو خاندانك بیوك حکمداری اوزون حسنك اثر بناسی اولان حسن آباد ، شهر زور ایله همدانك اورته‌سنده ، وهرایکیسندن سکزر مرحله مسافه‌ده‌در . شهر زوردن حسن آباده کیدن یولده مهربان قلعه‌سی واردر، که صدر اعظم ، حلب بکلر بکی نوغای پاشایی اون بیك کشی‌ایله قلعه‌نك اوزرینه کوندردی . روم ایلی ، شام ، سیواس ، اطنه بکلر بکلری دلی یوسف ، کوچك احمد ، خلیل ، سوخته سویدك پاشالرله مقدما تعلم خانه‌جی باشی وسمدی طورنه‌جی باشی اولان مصطفی آغا قوماندهسنده بریکیچری فرقه‌سی نوغای پاشا معیتنه مأموراییدیلر. قلعه‌تسلیمیت کوسترمدیکندن ، طورنه‌جی باشی محافظه‌سنه مأمور اولدی ؛ بکلربکلری صدراعظمك وردینه انتظاراً، جواردهکی صحراده چادر قوردیلر .

زینل خان ایسه قرق بیك کیشی ایله مهربان اوزرینه یوریوردی ؛ عثمانلی اردوسنی بغتةً باصمق اوزره ، دوغری شهر زوره شتاب ایتمسنی توصیه ایدن چوپور بکرك رأی عاقلانه‌سنه قولاق ویرمدی. ایکی اردو تقابل ایتدیلر ؛ جنك، چالدیران محاربه‌سی قدر قانلی اولدی ؛ بکلربکلری ، کندی قوتلرینك درت مثلی اولان دشمنه قارشی فوق‌العاده آثار شجاعت کوسترمدرك، بو یوم شهیر خلیل‌پاشایه «تیمور قازیق» نام شرف‌انتسابنی ویرمش، وپاشا او عنوانی بوندن صوکرمده محافظه ایدهبیلمشدر . خسرو پاشانك مهربان قلعه‌سی امدادینه کوندردیکی برپاشا مظفریتی عثمانلیلره تأمین ایلدی. هرنقطه‌دن کری سوریلن زینل خان، اوچ بیك مقتول ایله ایکی بیك اسیر ویرمدرك ، رجعت ایتدی (۲) . شاهك بش پارماقده‌کی اردوکاهنه وصولنده باشی جلاده تسلیم ، وعهده‌سنده‌کی خان خانان عنوانی رستمه توجیه

(۱) نعیما ، ص ۲۰ و ۲۱ .

(۲) سردار پاشا بواسیرلری‌ده اولدورمشدر. نعیما دیرکه : « قیمه مکا ، من براوحاق اوغلیم ، لطیفه‌سی اوزماندن قالدی . » اسیرلرك استرحامنه عطف نظر ایدلمك ، نظر تاریخده لطیفه مأخذی دکل ، جای تقبیحدر . (مترجم)

اولندی (۱) . صدر اعظم ، امراسنك شجاعتیله احراز ظفر ایتمکده ایکن ، شهر زور اردوکاهی ذخیره وایکی قات علوفه ایستین سپاهیلرك یکی برعصیانیله تماشاکاه اولدی (۱٤ رمضان ۱۰۳۹ — ۲۷ نیسان ۱٦۳۰) . مع هذا ، بر قات علوفه وفقط نفر باشنه ایکی اچه ترقی ویریلهرك فتنه باصدیرلدی .

صدراعظم ، شهر زورده اللی اوچ کون قالدقدن صوکره ، نهایت مهربان اوزرینه یوریدی (۲۲ رمضان ۱۰۳۹ — ٥ مایس ۱٦۳۰) . آلتنجی کون ، مهربانه وارلدی (۲) . ایرتهسی کون دیوان قوریلوب، خلعتلر توزیع ایدلمشیدی . خالیجیزاده، کبروغروری کندیسنی منفعل ایدن خزو حاکمی کرد میرمحمددن بالدفعات شکایت ایلدیکی کبی ، تودیع اولنان وظائفی حسن ایفا ایتمدیکنی سرد ایله ، یکی صدر اعظم نزدنده اونی متهم براقمغه چالیشوردی . خسرو پاشا، میرمحمدی اعدام ایله تهدید ایلدیکی ، وبك صدراعظمك سوزینی اجرا ایدر برآدم اولدیغنی بیلدیکی جهتله ، حضورینه چیقدقجه ، البسهسنك آلتنده زره بولندیررردی (۳) . خسرو پاشا ، یکیدن آلدیغی شکایات اوزرینه ، بوغازه دخولنده ، میر محمدی حضورینه کتیردهرك، توبیخ ایتدی ، ونهایت جلادی چاغیردی. بك ، کیزلدیکی سلاحلری چیقاردی؛ اوتاق ستونی آلتنده برکرسی اوزرنده اوتورمقده بولنان صدر اعظمك اوزرینه هجوم ایتدی . وزیرك کدخداسی سلیمان اغا ، خسرو پاشایی تهدید ایدن ضربهنك اوکنه آتلق ایچون، آنجق وقت بولهبیلدی ؛ قیلیچ صادق خدمتکذارك اوچ پارماغنی دوشوردکدن صوکره ، ستونی ایکیه بولدی . اپچ آغالری قاتلك اوزرینه یوریهرك ، خنجر ضربهلریله پاره پاره ایتدیلر . افندیلرینی مدافعه ایچون سل سیف ایدن یدی جنکاور کرد ، میر محمدك اوغرادیغی حاله دوچار اولدیلر ؛ اوتاغك اوکنه آتیلان سکز جسد،سردارك عدالت خونافشانندن اردوبی خبردار ایلدی .

ایرتهسی کون، اردوبوغازی کچدی؛ شیخ عیاردرهسنده چادر قوردی. خسرو، الکمشهور بکلربینك قتلندن دولایی منفعل اولان کردلری تسکین ایتمك لزومنی حس

(۱) بوزیلان عجم اردوسنی طیب بك زاده اللی بیك تخمین ایدر .
(۲) زینل خانك بوزغونلغی خبرینی صدراعظم ایکنجی مرحلهده آلمشیدی . (مترجم)
(۳) کورکی وعباسی آلتنده خنجر صاقلاردی . نعیما، ص ۲۹ (مترجم)

ایله ، دیاربکر بکلر بکنك اعدامنی امر ایلدی . دیاربکر ایالتی تیمور قازیق خلیل پاشاه ، اونك منصبی اولان سیواس ، سنبللی [نعیماده بسینلی] علی پاشایه ویرلدی .

عثمانیلر ، متعاقباً ، اردلان عشیرتی حاکمنك [حلوخان اوغلو احمد خان] اقامتگاهی اولان حسن آباد (۱) پیشکاهنده کورندیلر . خدعه‌کار احمد خان، اردو یاقلاشنجه قاچمش ایدی ؛ سرای ذی احتشامی یغما ایدلدی ؛ اوکونك آقشامی خانك اقامتگاه پرزینتنده بر خرابه‌دن باشقه اثر قالمادی . احمدخانك برادری مؤمن خان — که عثمانیلرك عانی‌طرفداری‌ایدی — پلنکان قلعه‌سنی ضبطایله ، اون عجم اسیرینی اردوکاهه کوندردی؛ بونلرده مهربانلدن النان ایکی بیك اسیرك نتیجهٔ حالنه اوغرادیلر . عجملرك محافظ بولندقلری « نای سر » قلعه‌سنه ایلیشلمدی . معمور وخلقی کثیر کویلر ایچندن کچن بریول، اردوی همدانه (۲) ایصال ایلدی (۲۸ شوال ۱۰۳۹ — ۱۰ حزیران ۱۶۳۰) . تاریخ قدیمده « اقباتان » دیه یاد اولنان همدان — که هرودوت زمانندہ یدی قات دیواری اولدیغی حالده ، پولیب طرفندن بزه دیوارسز وقلعه‌سز اولهرق ارائه اولنمش ، وایران ایمپراطور - لغنك اك معمور یلی زمانننده محیطی ایکی فرسنکه وارمشدر — بربرینی متعاقب اوچ استیلایه معروض اولمشیدی. بابیل‌بن ورقا ، حکمدار دیلمی مرداویج، نهایت مدهش‌جنکیزخان دیوارلرینی هدم ایله ، اهالیسنی قتل عام ایلمشلردر. اوندن صوکره،او خرابه‌لردن تکراروجود بوله‌رق، میدانه‌چیقمش، وکلن سیاحلر پارلاق

(۱) نعیما ، « حسن آباد » ی . ص ۳۲، بویله توصیف ایدر: « طرفینی خفیف بایر. کاغد خانه وادیسی کبی برلطیف ووسیع وادی. که وسطنده زلال مثال برنهر صغیر آقار ؛ باغ جنان نامنده برسرای . که فله شکنده مربع‌الارکان مرتفع بربنادر ؛ اوکی‌عظیم باغچه ؛ قواق ودیکر سایه‌دار اشجار ایله مزین برمعظم حوض، که صو برطرفندن منصب اولوب. طرف آخردن جریان ایدر کیدر ؛ قصرك ایکی طرفی کشاده . ایوان سقوفی آب زر ولاجورد ایله منقش خرده حلکاری ؛ تختانیسنك اورته‌سنده بر مسدس اوطه وکوشه‌لرنده برر مربع کاشانه ؛ فوقانیسی متعدد اوطه‌لر. که روزنلری اطرافه وباغچه‌یه ناظر، بری‌بریك فوقنده اوچ طبقه؛ اوطه‌لرك درو دیواری بیاض کافوری مرمر وآلچی. ویتورطه سوراش برجنس براق ولطیف کاغد صیوالی ، که آبادی کاغدی کبی شفاف مرآته بکزر ؛ کیمنك دیوارلری سرلوحه مثال خرده انواع الوان ونقوش ایله منقش ومصور ، کیمنده جنك وحرب تصویرلری وکیمنده انواع مجالس عاشقانه‌تصویر اولنمش ؛ هردیواری رشك ارژنك چین ونکار خانهٔ بوقلمون ایدی . »

(۲) « اعظم بلاد ایران اولان همدان » ، ص ۳۳ . نعیما .

دیوارلی سرایلرینی و — اسکی بر کشف اقتضاسنجه شهرك مقدراتی اوکا مربوط اولان — بیك بر دیرکلی جامعنی نظر حیرته تماشا ایتمکده بولنمش ایدی . عثمانلیلرك وصولندن آز وقت مقدم جامعك بیوك ستونی قیریلهرق، جامعی ده دوچار انهدام ایلمشیدی (۱) . بیك بر دیرکلی جامعك صیتی، قدیم ایران دولتنك اوچ بیوك بلدهسی اولان سوس ، اقباتان ، بابیلونده انشا اولنان اوچ مشهور آنائیتوس (وهنوس ، زهره) معبدینك آوازهٔ معروفیتندن آز دکل ایدی (۲) . اشبو بیوك جامعده یهودیلر استر ایله مردوشهنك قبرلرینی ، مسلمانلرده شاعر اعظم تصوف عطار ایله ابوالعلا حافظك تربهلرینی زیارت ایدرلردی. شهرك متبسم باغچهلر ومعمور کویلر ایچنه تصادف ایدن موقعی براقامتکاه دلنشین تشکیل ایلردی ؛ اهالیسی دائما هرزمان اویونلرله، اکلنجهلرله وقت کچیررلردی. همدانك شدائد صیف ایچنده لطیف سرینلکی عرب وعجم شاعرلرینه ابدی سرمایهٔ ثنا اولمقدهایکن ، شدت شتا بر چوق ارباب نظمه باعث شکایت اولمشدر (۳) . عربستانك ، حریریّ سرمدی الاشتهاردن صوکره برنجی شاعر متصوفی اولان بدیع الزمان همدانی ، همدانده چوجقلراختیارلر قدرخبیر واختیارلرایسه چوجقلر قدریاراماز اولدیغنی سویلیهرك، قدرت هجوکارانهسنی همشهرلرینك علیهنه صرف ایتمشدر . هرنه حال ایسه ، اهالیسی کندیلرینی تهدید ایدن حال فلاکته قارشی احتیاط ایله ، عثمانلیلرك تقربنده فرار ایتمش اولان

(۱) نعیماذن تلخیص اولنان فقرهٔ آتیه‌دن مأخوذ اولان بوروایت قسماً ، افسانه‌یه چوق یکزر: «سیاح زمره‌سندن بر خراسانلی نقل ایلدی : اوسنه ابتداسنده او ولایتده ایده ؛ همدانده اسکی بر مسجد وار ایدی ، که قدمای فرسدن بر حکیم کاملك بناسی ایمش . سقفی بیك ستون اوزرینه بنیاد اولنمش ؛ او بیك ستونك‌ده پایه‌لری بر اسطوانه اوزرینه تصنیف اولنه‌رق، سقفی برستون اوزرینه طوردیرلمشیدی؛ وبوکا «مسجد هزاریك ستون» دیرلردی . خلق لساننده متواتر ایدی ، که نه‌زمان بو مسجد یقیلیرسه ، بو شهرده خراب اولور . کویا مسجدك بانیسی بر وقت اختیار ایده‌رك ، مقتضیات فن حکمت (۱) وقواعد هندسیه اوزره ، اویله بر بنا قورمش ، که اونك انهدامنه علت اولان دلیل سماوی . شهرك‌ده تماماً خرابنه دلالت ایلیه. اوسنه ستون قیرلدی ، مسجد یقلدی؛ متعاقباً خسرو پاشا کارك همدان خراب اولدی . » ج ۳ ، ص ۳۰ . (مترجم)

(۲) اقباتان معبدینك آلتوندن ستونلری . کوشدنا کرده‌یدلری وار ایدی .

(۳) ابن خالویه همدان حقنده « یازین جنت ، قیشین جهنم » دیر .

(۱) بوحکمت فلسفه ویاخود حکمت طبیعیه دکلدر ؛ نفعینك شوبیتده تعریف ایلدیکی شیدر : « حکمت کر او علم ایسه که احکام فلکدن اندیشهٔ عقل بشری باخبر ایلر » قدمانك بر قسمی بوکا آزچوق وجود ویررلردی که نعیماده او زمره‌دندر .

بو زنکین ومعمور بلده غالبك شکار وحشتی اولمش ، وشو احتراص وحشیانه ترك خسرو پاشایی ، تاریخده تاتار جنکیز خانك یانه قید ایتدیرمشدر . بالطه آغاجلری کسدی ، وآلاو خانه‌لری یوتدی ؛ خطه اوزرینه خیلی اوزاقدن بر توز وکول بلوطی امتداد ایدیوردی (۱) . یانغینه مقاومت ایدن دیوارلر بالطه وچکیچ ایله یقلدی؛ کندیلرینی محافظه‌یه کافل ظن ایتدکاری التجاکاهلرنده دردست‌ایدیلن طالعسز اهالی ، بیکلرجه ، جلاده تسلیم اولندی . تخریب ، متصل درت کون دوام ایده‌رك ، « خسرو خان بی امان » اسمنی ایرانك الك اوزاق حدودینه ایصال ایلدی (۲) . یدنجی کون ، اردو قزوینه کیتمك اوزره درکزینه توجه ایلدی . اوچ کون صوکره ، درکزینه (۳) واریله‌رق ، اوراسی‌ده همدانه بکزه‌دی (٤) . قزوینه هنوز اون مرحله وار ایدی ؛ یولده ایسه هیچ صو یوق ایدی . بنابرین بر شورای عسکری دها عقد اولندی ؛ قزوینك فتحی ، سفردن اصل مقصود اولان فتح بغداده دوغرو ودن دوغرو تعلق ایتمدیکی جهتله، قزویندن واز کچلمسی قرارلاشدیرلدی . بعض امرا ، ایران شاهلرینك مدفنی اولان اردبیله کیدلمك رأینده ایدیلر ؛ رئیس‌الکتاب موصلی افندی ، بغدادك محاصره‌سنی امر ایتمکده اولان پادشاهك اراده‌سنه توفیق حرکت ایدلمسی لزومنده اصرار ایده‌رك ، اورایه مخالفت کوستردی . بونك اوزرینه ، کری دونیله‌رك ، بش پارماق یولیله بغداده حرکت ایدلمسی قرارکیر اولدی؛ اردو بوقرار موجبنجه یوله‌چیقدی (۱۰ ذی‌القعده ۱۰۳۹ — ۲۱ حزیران ۱٦۳۰) . درکزیندن بغداد ، سردار قوناغیله التمش

(۱) حاجی قالفه خسرو پاشا ایله برلکده بولندیغی جهتله، بوتخریباتدن شاهد بی‌طرف اوله‌رق بحث ایدر. جهانمایه، ص ۳۰۰ ، وتقویم‌التواریخنك ابتداسنده‌کی ترجمهٔ حالنه مراجعت.

(۲) سردارك صیتی ملك ایرانی طوتوب اقاصیٔ مشرقه قدر عجم اولکه‌سنده « خسرو خان بی امان » دیه اشتهار بولدی . نعیما (مترجم)

(۳) روضة‌الابرار بو تخریباتی نهاونده عطف ایدر . فذلکه وجهانمایه ، ص۳۰۱ ، مراجعت . حاجی قالفه شهرك خسرو پاشا طرفندن تخریبنده حاضر بولنمش اولدیغی‌سویلر .

(٤) «درکزین‌ده همدان کبی اقار صولی ، باغلی باغچه‌لی دوزیرده براطیف قصبه‌در ؛ اورته‌سنده برجامع وار ؛ خلقی اکثری سنیدر ؛ مانند همدان خاك ایله یکسان ایتدیلر . بوایکی شهردن نقلی ممکن اولیان غنائم بی‌نظیر ، عجم نهالیلری ، منقش آغیر کیجه وبساط فاخره مقوله‌سی تفاریق ذی‌قیمت وامتعهٔ نفیسه بشته بشته پیغیله‌رق آتش، ایله یاقارلردی .» نعیما (مترجم)

مرحله اولمق اوزره تعیین اولنـدی . اردو الوند (اورونت) طاغلری بوینجـه کیتدکدن صوکره ، سراباد وکیج اووه‌یه ، دها صوکره سچلیالی دیودورك باغستان تسمیه(۱) ایلدیکی بیستون تپه‌سنه، نهایت اسکی ایران حکمدارلرینك — عجم‌شعرای جدیدسنك اثار حکائیه‌لرنده هیکلتراش ماهر فرهاده اسناد ایتدکاری براثر حیرت آور اولان — قبرلرینی محتوی طاق بوستان (۲) غارمشهورینه وصولی تأخرایتمدی؛ عنعنه‌یه کوره ، فرهاد، شیرینه اولان عشقنه برصورت تأبید ویرمك ایسـتیه‌رك ، طاغی عمودی یارمش ، بیوك دیوانخانه‌لر ، غارلر ، محتشم قاناللر یراشدیرمشدر . برنجی سمیرامیس، اقباتان طاغی صولرینی کتیرمك ایچون اوروتی دلمش، وباغستان (بیستون) طاغی آره‌سندن برکذرکاه آچمق کبی غایت عظیم برفکری درپیش‌ایتمش ایدی . دها ، بواسکی زمانلرده مملکتك برکتی پك مشهور ایدی . شعر جدیده کوره ، سه‌میرامیسك قانالی شیرین دلنشینك دوداقلرینه قدر سوت‌ایرماغی کتیرمك اوزره ، فرهادك آچدیغی بر سوت مجراسندن باشقه‌برشی دکلدر ؛ صحرانك اوکوزل نارلری‌ده فرهادك قازمه‌سی قیریقلریدر، که قایانك اوزرندن‌فیرلادیلدرق، هنوزاستادك قانیله راطب بولنان طوپراق ایچنه کوملمش ، وهر دانه‌سی بر قاب کریان اولان اولطیف‌میوه‌یی استحصال ایلمشدر (۳). بنه‌اوعنعنه‌یه کوره،قونقوبار [کنکاور]ده (٤)کی دیان معبدی ، کوزل شیرینك قوجه‌سی اولان خسرو پرویزك سرایی‌اولدیغی کبی، آرته میدا و دستاجرد خرابه‌لری الیوم او ملکه‌نك اسمنی حائز اولدرق ، « قصر شیرین » دیه یاداولنور . همداندن کرمانشاهانه، بیستون وطاق بوستانه،اورونتدن زاغروس طاغنه ، قصرلصوصدن (قونقوبار) قصر شـیرینه (آرته‌میتا) قدر بتون خطه کوزل بر باغچه‌دن عبارت اولوب ، ایران قدیم اسـاطیرینك وعجم شعر

(۱) « بایسانی » . سچلیالی دیودور ، کتاب ۱۷ .

(۲) طاق‌بوستان باغستان کلمه‌سندن‌ی محرفدر، وهیچ اولمازسه ایکی کلمه‌نك مفهومی برشیدن، یعنی باغچه‌دن عبارت دکلیدر. بوراسی متفق علیه دکلدر : بوستان، اغاج باغچه‌سی : باغستان اوزوم کوتوکی باغچه‌سی . [بوستان قصری دیمك اولمسی لازم کلن « طاق‌بوستان » باشقه، و « باغستان » باشقه اولمالیدر . بوسـتان‌ده ، « بو » ، یعنی بوی (قوقو) لفظنه نظراً فی‌الاصل چیچك باغچه‌سی اولهجقدر . ترکجه‌ده بستون دکشمشدر. [*] مترجم]

(۳) « شیرین » . شعر خیال . نظم ۱٤ . لپسیقه ۱۸۰۹ .

(٤) ایزیدورك « قونقووار » سی. کینه‌ئیرك خاطراتی. ص ۱۲۹ . دوپره . «عجمستان سیاحتی » . ص ۲٥٤ .

جدیدی عنعنه‌لرینك جلوه‌گاه مخصوصیدر. تاریخ ذی وقاربیله اقلیمك بو تأثیر سحارانه‌سنی تذکاردن صرف نظر ایده‌مز (۱).

صدراعظم یولده ایکن، بابا خان ایله لورستان حاکمی حسین خان لورینك سکز بیك سواری ودرت بیك مازندران توفکجیلریله درتنك وچمخال صحرالرنده چادر قوردقلرینی خبر آلەرق، روم ایلی، اناطولی، آطنه، شام بکلربکلرینی بونلرك اوزرینه تفریق، وقاره‌مان بکلر بکنی‌ده مؤخراً التی بیك کیشیلك برقوهٔ معاونه ایله ارسال ایلدی. ایران اردوسی کلیاً مغلوب اولدی. حسین لوری کوچ قورتلدی؛ بابا خان اسیر اولدی؛ لکن طلاقتی باعث خلاص اولەرق، خسرو پاشانك یانده رفیق خوش صحبت اولمق اوزره قالدی (۲).

صدراعظم، وقتیله سلطان سلیمانك کچدیکی «شاه کوپری» سنی مرور ایله، بغداده اوتوز مرحله‌ده «دشت ماهی» صحراسنده نصب خیام ایلدی. اردو، برکتلی واهالیسی چوق بر مملکتدن کچدیکی جهتله، پرنج، آرپه، بوغدای مبذول ایسه‌ده، دیکر ذخائر قطعیاً مفقود ایدی (۳). هارون آبادده، خسرو پاشا طرابلس بکلر بکنی بش یوز یکی چری ایله درتنك محافظه‌سنه آیردی. نهایت عثمانلیلر قصر شیرین وحلوانی آرقه‌لرنده براقه‌رق، صحرایه کیردیلر؛ اوراده کلیتلی امداد بولدیلر؛ طوپلرك‌ده موصله کلدیکنی خبر آلدیلر. آندن‌صوکره نعمانیه کوپریسنی کچه‌رك، امام اعظم قربنده وشط ساحلنده باش دولاب موقعنه اردو قوردیلر (۲۸ محرم ۱۰۴۰ — ٦ ایلول ۱۶۳۰). عسکره ایکی مواجب وسپاهیلره اون بر غروش

(۱) *Ut conquirere fabulosa et fictis oblectare legentium animos procul gravitate cepti operis crediderim, ita vulgatis traditisque fidem demere non au-sim.* تاسیت: تاریخ، ۲، ص ۵۰

(۲) شاه وبغداده متعلق سرداوه نجه اسرار سویلدی. بر چوق شیلر تعهد ایتدی؛ اماهیچ برینك اصلی چیقمادی. سردارك التفاتی شاهه یازدرق، اوغلنی‌ده کتیرتمش ایدی. خسرو پاشا بر دفعه بونی ایلچیلك ایله شاهه‌ده کوندردی. نعیمادن، ص ۴۰، خلاصه. (مترجم)

(۳) بو یوللرده مرکون تارلالر. کویلر کچیلیر. اکینلر بچیلیردی؛ تارلالرك ایچنه قونیلوردی. آرپه، بوغدای چوق؛ هرکس منزله واردقده، چادرك اوکنی خرمن اندوب. آرپه وبوغدای دوکر، ال دکرمنیله چکردی. بغداده قدر ذخیره‌جه مضایقه اولمادی؛ لکن بر کیم (طاقم) نعل درت غروشه، بر اوقه قهوه بش غروشه، بر اوقه ات یاریم غروشه. پکسماد ایکی غروشه ایدی. کاتب چلبی، فذلکه، ص ۱۲۵. (مترجم)

غلامیه ویریلدرك، طوپلرده واصل اولدی (۱۲ صفر ۱۰٤۰ — ۲۰ ایلول ۱٦۳۰). وزیر اعظم، طوپلرك تعبیه‌سنه انتظاراً، امام اعظم تربه‌سنی زیارت ایلدی؛ جامعنده جمعه نمازی قیلنه‌رق، خطبه‌ده خلفای اربعهٔ معظمه ایله سلطان مرادك نامنه‌لری ذکر اولندی. صفرك یکرمیسنده امام اعظمدن قلعه طرفنه نقل ایدلدی؛ متریس آیك انجق نهایتلرنده (۱) (۲۸ صفر ۱۰٤۰ — ٦ تشرین اول ۱٦۳۰) آچلدی؛ حسن نتیجه‌یی آی ابتدالرنده‌کی تشبثاته تخصیص ایدن شرقك اعتقادات نجومیه‌سنه کوره مصیبتلی برتصادف (۲).

عثمانلیلرك یدی بیوك طوپلری (۳) امام اعظم قلعه‌سندن شط کنارینه قدر سلطان سلیمان قلعه‌سنه وسرایه قارشی یرلشدیرلدی، وقوشلر قلعه‌سی طرفندن آتش آچلدی. عثمانلی طوپلری شهره کونده بش یوز دانه کوندرر، ایچریدن ایرانیلرده مدافعه‌دن کری قالمازدی. موقع، بغداد والیسی صفی قولی وسابقاً اصفهان داروغه‌سی بولنان امیر جمال وامیر فتاح طرفلرندن شجیعانه محافظه ایدلمکده‌ایدی. صدراعظم، هجوملرینك نتیجه بخش اوله‌مادیغنه انفعال ایده‌رك، اردوکاهی — قانونه‌واصول حربه‌مغایر اوله‌رق — متریس کنارینه نقل ایتدیردی. طوپراق‌طولو طولوملرله یاپلش بردیوارك آرقه‌سی مقابله قلمی اتخاذ اولندی. بوخفیف استحکامك آرقه‌سنده‌در، که مؤخراً حاجی خلفه نامیله کسب شهرت ایدن واوزمان مقابله قلمنده مستخدم بولنان مورخ وجغرافیئ شهیرکاتب چلبی اردو دفترلرینی طوتاردی؛ بوموزخك عملیات محاصره‌یی بالذات شاهد اوله‌رق نقل ایتدیکنی کورمکده‌یز (٤).

(۱) نعیما، صدراعظمك امام‌اعظمه وصولنی ۲۸ محرمده وطوپلرك ورودینی ۱۲ صفرده کوسترمکدن صوکره، بوراده اردو نقلنی ۲۰ محرمده کوسترمسی سهو طبع اوله‌جقدنه شبهه یوقدر. [بوسهو، الده‌کی طبعده دخی واردر، ص ۵۰]

(۲) ظنون عوامه کوره، حسن نتیجه آیك ابتداسنده ابتداره منوط دکل ایسه‌ده، اوکون آیك سلخی اولمقله برابر دلائل نحوس وار ایمش. نعیما. (مترجم)

(۳) کاشیٔ منقش ایله یاپلمش سلطان سلیمان قلعه‌سنه وسرایه قارشی یدی «یدالوشقه» طوپی فوارلدی نعیم، ص ۵۰. (مترجم)

(٤) «هرکس چادر اوکنه متریس یپوب، چوقورقازدی. کلك طولوملرینی یپوب، مقابله دفترلرینی آردنده آچار، اوتورردق؛ وقبر کبی چوقور قازوب، کیجه ایچنده یاتاردق. طوپدن اردوده چوق آت وآدم هلاك اولدی. روزنامه‌جی منصور افندی، چرکه‌سنده یاتارکن، کیجه اوریلوب، وفات ایتدی. ربیع الاخر بو حال اوزره کچوب، ربیع‌الاخر غره‌سی روزقاسم اولدی.» کاتب چلبی، فذلکه، ج ۲، ص ۱۲۹. (مترجم)

شهرك طوپلری ، آرتق استحکامات آتشینه معروض قالان عثمانلی صفوفنده عظیم قاریشیقلغی موجب اولیوردی؛ کیجه‌لری محاصرلر اوقدر چوق مشعله وفانوسلر یاقارلردی، که قارا کلقدن استفاده ایدوب ده متریسده برتشبثده بولنمغه امکان قالمازدی. بر آی ظرفنده اون یدی لغم، عجم مهندسلرینك مهارتیله ابطال اولندی ؛ مع‌هذا محصورینك طوپلری فنا برحاله اوغرامغه باشلامش، ترکلرك آتشی همان هرطرفده شهر استحکاماتی خندق سویه‌سنه ایندیرمش ایدی ؛ برهجوم عمومیه قرار ویریله‌رك، (۳ ربیع‌الاخر ۱۰۴۰ — ۹ تشرین ثانی ۱۶۳۰) ، عثمانلی اردوسی ایلك بوریده [جنك حربی چالندقده] بغداد حصارینه دوغری « الله ! الله ! » صدالریله هجوم ایلدیلر . لکن مهاجمینه برطریق سهولت اولمسی لازم کلن بقیهٔ استحکامات آیاقلر آلتنده چوکرك ، وعسکری طاقم طاقم برلکده سقوط ایتدیرمدرك ، بونلری ، مدافعه‌سز برحاله محصورلرك ضربه‌لرینه تسلیم ایتدی. بوصیرده ده، کیلرله حصاره تقرب ایتمك اوزره نهردن استفاده ایتمش اولانلرده، اورالرك صیغلغندن دولایی، استحکاماته قدر کیده‌میه‌رك ، یوزلرجه‌سی عجمارك صیق آتشلری آلتنده تلف اولیورلردی ؛ حاصلی اویله بر موقع خطرکه بونده شجاعت بر فائده ویرمزدی . جه‌جی باشی آبازه [کوچك آبازه] بر طوپ کوللەسیله اورلدی ؛ کنج عثمان ، بر قورشون ایله طوپوغندن جریحه‌دار اولەرق ، نهرك امواجی آره‌سنده بوغلدی . زور مرتضی پاشا ، استحکاماته بایراق دیکمك اوزره ، بربرینی متعاقب کوندردیکی ایکی علمدارینك اوریلوب، دوشدکلرینی کوردکدن صوکره، خنجرینی دیوارك طاشلری اوزرینه صاپلایه‌رق ، وبونك اوزرینه باصوب چیفه‌رق ، عثمانلی سانجاغنی دست ظفریله بغداد حصارینه رکز ایده‌جکی صیرده کوکسنه برقورشون اصابت ایلدی. صدراعظمك محافظاری [قاره‌قوللقجیلر] ومشعله‌جیلری دائما ایلك صفده بولنه‌رق، بردانه قالمایجه‌یه قدر ، برشجاعت بی ثمره سوقیله تلف اولدیلر . احمد پاشاده آغیر صورتده یاره‌لاندی .

آرتق کیجسه یاقلاشمش ، رجعت ضروری اولمش ایدی . وحشی خسرو ، قودورمش کبی کوپکلر صاچه‌رق، چادرینه کیردی. حدتندن باشقه برشی دیکلمیه‌رك، اولا محبوس و محرمی اولان بابا خانك باشنی کسدیردی . بابا خان ، شو صورتله بو یوم فلاکتده ترك حیات ایدن عثمانلیلر ایچون قربان ایدلمش اولدی . ارناوود

اسکندریه‌سی [اشقودره] بکی جنك اثناسنده : « اکر بوراده قالیرسم ، بنی امام موسی طوپراغنه دفن ایدیکز » دیه وصیت ایتمش اولدیغی ایچون ، صدراعظم ، « بوخائن شیعیدر؛ باشی اوکسده یووارلانسین! » دیه‌رك، اونی‌ده اعدام ایتدیردی .

نقل ایتدیکمز هجوم فلاکت نمادن بش کون صوکره عقد اولنان شورای حربده (٨ ربیع‌الاخر ١٠٤٠ — ١٤ تشرین ثانی ١٦٣٠) رجعته قرار ویرلدی. تجربهٔ سالفه‌یه رغماً ، خسرو پاشا محاربه‌نك ابتداسنده‌کی خطاسنی تکرار ایلدی . اووقت، الکیمتلی برزمانی شهرزور اطرافنده انشاآت بی‌سودایله هدر ایتمش اولدیغی کبی ، بودفعه‌ده اردوسنك بربیوك قسمنی خلیل پاشا قوماندەسنده تفریق ایله ، عربلرك القاآتنه فریفته اوله‌رق، حله وجوازر طرفلرینه سوق ایتدیکنی کورمکده‌یز.

متعاقباً وزیر اعظم دجله‌یی کچدی ؛ آرقه‌سنده قالان کوپریلری‌ده یقدیردی؛ طوپلرینك قسم کلیسنی — بومأموریتلری ایچون آلتیشر اچقه ایله سپاهی بلوکلرینه یازیلان — بیك کیشیلك برقوهٔ محافظه ایله موصل اوزرینه کوندردی . اردو ، برآی یورودکدن‌صوکره، موصله مواصلت اولنه‌رق (٧ جمادی‌الاولی ١٠٤٠ — ١٢ کانون‌اول ١٦٣٠)، عسکره، یول‌یورغونلغنی چیقارمق ایچون، استراحت‌ایتمك اوزره رخصت‌ویرلدی . بوآره‌لق اردلان‌خانی احمد ، اوتوزبیك کیشی‌ایله شهر زور اوزرینه هجوم ایتدی، ومظفریت قازاندی. عمر پاشا، آبدال پاشا، پارماقسز مصطفی پاشا ، بکر پاشا ، کور خزینه‌دار عنوانیله معروف ابراهیم پاشا بوزغون بر حالده موصله کله‌رك ، علی‌العجله فرار ایتمش اولدقلرندن دولایی ، بعض اسباب سردیله اعتذاره قالقشدیلر . خسرو ، بونلری متوجهانه قبول وخلعتلرله تلطیف ایلدی ؛ بوراسمه‌دن صوکره برباشقه چادره دعوت اولندیلر؛ متعاقباً، صدراعظمك‌دلیلری، اللرنده قیلیچ، ایچری کیردیلر. مصطفی پاشا، آنینك‌سرعتله‌تسلیم‌نفس ایده‌رك، قورتلدم صانمدی ؛ لکن درحال یتیشیلوب ، طالعسز آرقه‌داشلرینه التحاق ایتدیرلدی (١) . طرابلس شام ایالتی چرکس دلاور پاشایه ویرلدی ؛ دلاور پاشا ، باشی قورقوسیله قبوله مجبور اولدی .

(١) صدر اعظم کدخدالسی نجار علی آغانك « شوراده بر از تنفس ایدیکز ! » دیه ، پاشالری کوچك بر چادره آلدیغی ، صوکره صدر اعظم دلیلرینك . برات نجات صایدقلری خلعتلری ارقه‌لرنده اولان پاشالری نه صورتله اولدردکلرینی — مختصر قاره علی اغادن نقلاً — نعیما . ص ٥٩ ، و ٦٠ ، بر تحصیل یازار . (مترجم)

ایرانیلر جریان موفقیتلرینی تعقیب ایدیورلردی؛ دیار بکر والیسی خلیل پاشا، آطنه وقاره‌مان بکلربکلری بربرینی متعاقب حله‌دن، فلوجه‌دن، جوازدن چیقارلدیلر. بو مغلوبیتلر خسرو پاشانی، عثمانلیلرله عجملر آره‌سنده دائما متردد بولنان عرب امیری ابوریش [اوغلی] مدلج (۱) اوزرینه برفرقه عسکر کوندرمکدن منع ایتمدی. بوامیر، جنکده آتیلدن دوشه‌رك تلف اولمسیله، امیر سعد بن فیاض، بادیه‌عربانی امیرلکنه تعیین اولندی. خسرو پاشا دیاربکر ایالتیله موصل محافظه‌سنی طیار محمد پاشایه تودیع ایده‌رك، سنجار، خانونیه، چاقیر پازاری طریقیله ماردینه توجه ایتدی. روها [اورفه] ودیاربکر استحکاماتی انشاآتی ایچون موصله برچوق عمله کوندردیلر؛ صدراعظم‌ده آطنه ومرعشدن خیلی اوکوز صاتین آلدیردی. اوصیرده، کله‌جك بهار موسمنده، معاونت ایچون برتاتار اردوسی کوندرلمسی طلبیله استانبوله برنامه‌بر ارسال ایدلدی. عثمانلیلر ماردینی قیشلاق یاپدیلر.

ایران سفرینك ایلك ایکی سنه‌سی اثناسنده خسرو پاشانی تعقیب ایتدکدن صوکره، بغداد سفر مشهوری صیره‌سنده استانبولده ودولتك دیکر اقسام ممالکنده جریان ایتمکده اولان وقایعه برعطف نظر ایتمه‌مزك زمانیدر. بومدت ظرفنده احوال طبیعیه‌جه ایکی بیوك حادثهٔ فوق‌العاده ظهور ایتمشدر، که بونلرك نتایج تاریخیه‌سی مورخك بتون دقتنی جلب ایتمکه شایاندر. مکه سیلان عظیمیله هپ استانبولی تدهیش ایدن مخوف فورطنه‌دن (۱٤ ذی‌القعده ۱۰۳۹ — ۲۵ حزیران ۱٦۳۰) بحث ایتمك ایسترز. سلطان مراد، بشکطاش صیفیه سرایینده سلطان احمد کوشکنده نفعینك «سهام قضا» عنوانلی هجویاتنی اوقومقده ایکن، بردن بره، آیاقلری اوکنه یلدیریم دوشدی؛ معیتی خلقی تخت همایون پیشکاهنده، بی حرکت، یوز اوستی قالدیلر. مراد متدهش برحالده، اوکتاب کافرانه‌یی پارچه پارچه ایتدی، وغضب آسمانی‌یی تسکین ایچون برچوق صدقه‌لر توزیع ایتدیردی (۲).

(۲) نعیما، بونلرك «الله ینصر الغالب!» دیدکلرینی نقل ایدر. ج ۳، ص ٦٤. (مترجم)

(۱) سلطان مراد، ۱٤ ذی‌القعده صالی کونی، بشکطاشده سلطان احمد کوشکنده ایدی؛ النده نفعینك مجموعهٔ هجویاتی وار ایدی؛ سر طبیب امیری چلبی حضورده ایدی. مجلس همایونه صاعقه نزول ایدنجه، اندرون آغالری یوز اوستنه دوشه‌رك، مجلسه هول عظیم کلدی. پادشاه مجموعه‌یی پاره‌لادی؛ نفعی‌یی توبیخ ایله، توبه‌واستغفار ایتدی؛ صدقه‌لر ویردی. اوعصرك ظرفاسندن بری، نفعینك توبیخ اولندیغنی ایما ایچون «کوکدن نظیره ایندی سهام قضاسنه: نفعی دیلیله اوغرادی حقك بلاسنه!» بیتنی سویلدی. نعیادن خلاصه، ص ٤۳ و ٤٤. سهام قضایه نظیرهٔ آسمانی نزولی نفعی ایچون نه بیوك مفخرت! (مترجم)

بودفعه‌کی صاعقه (۱) — مؤخراً اصابت ایده‌جکی — شاعرك باشندن قضاسز کچدی [۲] .

برآی صوکره ، قورقونج برفورطنه بیت مکرم کعبه‌یی صوآلتنده براقدی (۱۹ شعبان ۱۰۳۹ — ۳ نیسان ۱٦۳۰) (۲) . نقیب‌الاشراف سید محمد افندی ، جدار مقدسه‌یی تعمیره مأمور اولدی (۳) ؛ مصرقبطی جزیه‌سی مبالغ لازمه‌یی تأدیه ایده‌جك ایدی. بومأمور مخصوصه ویریلن اوامر موجنجه ، کعبه‌نك اساسی اولان یشیل طاش (٤) کورونجه‌یه قدر طوپراق قازیله‌رق ، متعاقباً یکی دیوارلر بیت مبارکی احاطه ایلدی . اسلام مورخارینه کوره ، کعبه‌نك بو انشاسی اون برنجی دفعه‌در [۳] . عنعنه‌یه نظراً ، بیت مکرم ، اوّلا ، بیت آسمانی‌یه مثال اوله‌رق ، ایدیٔ ملائکه ایله انشا اولنمشدر (٥) . آدم [پیغمبر] ، ملائکه‌نك جبال خمسه‌دن ، یعنی لبنان ، جودی ، سینا ، زیتون ، حراطاغارندن طوپلادقلری طاشلرله بنا ایلدی؛ بناختام بولنجه، آسمانی معمارلر ، عرش اعظم الهی کبی، کعبه‌یی ده یدی دفعه طواف ایلدیلر (٦) . برنجی انسان اولان آدمك کعبه‌سی ، کندیسیله برابر ، آسمانه رفع ایدلمسیله (۷) ، شیث [پیغمبر] طاش وباطچیقدن بریکیسنی بنا

(۱) « بشکطاش کوشکنه صاعقه اصابت ایتدی » ونديك خلاصه‌سی ، ۳۰ حزیران ۱٦۳۰ . « پادشاهك محرملرندن اولان دیلسز ردوسه تبعید اولنمشدر . مفتی ذات شاهانه‌یه ، دیلسزك احوال سیئه‌سی وصاعقه‌نك اصابتی حقنده بعض افاداته بولنمشدر. » ونديك خلاصه‌سی.

(۲) ۱۹ شعبان ۱۰۳۹ چهارشنبه کونی . مکه جوارنده‌کی طاغلرده جاز قطعه‌سنجه امثالی کورلمه‌مش صورنده زعد وبرق و متوالیاً یاغمور ظهور ایده‌رك ، مسجدالحرامه سیل عرم کبی صوبشوم ایتدی ، وکعبه‌نك کایدی حذاسندن ایکی آرشون یوقاری صو چیقدی . مرآت‌الحرمیندن خلاصه ، ج ۱ ، ص ۵۰۸ (مترجم)

(۳) صوفجی امیر دیمکله معروف نقیب‌الاشراف انقره‌لی سید محمد افندی ، مدینه ملاغیله بیت شریفك مجدداً بناسنه مأمور اولدی . نعیما ، ص ٤٤ . آنقره‌نك صوفلری اوزمان دخی مشهور اولدیغی اکلاشیلیر . (مترجم)

(٤) « سنك صلب اخضر » ، نعیما . (مترجم)

(٥) پر یوزی خلق ایچون . آسمانده‌کی بیت معمورك حذاسی آلتنده ملائکه‌نك بر بقعه بنا ایتمکی طرف الهیدن فرمان بیورلمشدر . مرآت ، ج ۱ ، ص ۱۳۷ . (مترجم)

(٦) جبال مذکوره سملرنده‌کی اخلاف ابله بیت مکرمك آدم علیه‌السلام طرفندن بناسی وملائکه طرفندن طواف ایدلسی حقنده مرآت‌الحرمینه مراجعت . (مترجم)

(۷) « کندیسیله برابر » دکل . آسمانه چکیلن خیمه‌نك یرینه شیث علیه‌السلام طاشدن بر بیت یاپمشیدی . مرآت ، ص ۱۵۲ . (مترجم)

ایتمشدر، که بوده مبانیٔ روی زمین ایله طوفان آلتنده قالمشدر. کعبه‌نك دردنجی معماری اولان ابراهیم [پیغمبر] ملائکه‌نك بنای اسمانی اطرافنده‌کی طوافنی تجدید ایلدی (۱). اوندن صوکره، مکه اطرافنده ساکن اولان عمالقه و جراهمه انشا ایتدیلر. عنعنه یو صورتده اولوب (۲)، تاریخده شویله سویلر: کعبه‌نك وعرب قبائلی اراسنده الك نجیب اولان قریش دار شوراسنك معمار جدیدی اولان قصی ابن کلاب، بیت مکرمك محافظه‌سیله حجه عائد (۳) آلتی وظیفهٔ فاخره‌نی قریشه تودیع ایتدی. بووظیفه‌لر، مفتاحلرك محافظه‌سی (حجابت)، صولره نظارت (سقایت)، بیه‌جکه نظارت (رفاده)، دارشورایه ریاست (ندوه)، علمدارلق (لوا)، قوماندانلق (قیادت) در (٤). عیسادن صوکره، یدنجی عصرده، قریش، آتش وصودن خراب اولان کعبه‌نك یکیدن انشاسیله اشتغالمزنده، کوکدن نزول ایتمش بولنان حجر معروف اسودك وضعی شرفنك کیمه عائد اولهجغنده اختلاف ایتدیلر. باب صفادن ایلك کیره‌جك ذات حقنده قرار ویرلدی. بوذات، اسلامیتك مؤسس مستقبلی اولان کنیج محمد [پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلری] اولدی (٥). متعاقباً، عبدالله بن زبیر، یزید بن معاویه‌نك اساسندن خراب ایتمش

(۱) یونك تصحیحی: «حضرت ابراهیم کعبه‌یی تجدید ایلدی». (مترجم)

(۲) مرآت‌ك مزمینده دخی تفصیلاتی محرر اولدیغی وجه ایله، بیت معظمك اون بردفعه انشاسی روایتنه کوره، شو ترتیب اوزرینه بنا اولنمشدر. ۱. ملائکه طرفندن؛ ۲، ابوالبشر؛ ۳، شیث واولادی؛ ٤، ابراهیم؛ ٥، عمالقه؛ ٦، جراهمه؛ ۷، قصی بن کلاب؛ ۸، قبل‌البعثه قریش، (فخر المرسلین افندیمز بو دفعه حجر اسودی موقعنه وضع بیوردیلر)؛ ۹، عبدالله بن زبیر؛ ۱۰، حجاج؛ ۱۱، سلطان مراد رابع. سکز دفعه تجدیدی روایتنه کوره، بروجه آتیدر: ملائکه، ابراهیم، عمالقه، جراهمه، قریش، ابن زبیر، حجاج، مراد رابع. مرآت، ص ۱۳۵. ابراهیم علیه‌السلامك قواعد بیت معظمی رفع وانشا ایلدیکی نص جلیل قرآنی ایله ثابتدر: هامه‌رك افاده‌سی، کندی زعمیدر. (مترجم)

(۳) او وظیفه‌لر، موسم حجه منحصر دکلدر. (مترجم)

(٤) «قصی» حجابت، سقایت، لوا، ندوه، نظارت، صاحب‌القبه، یخود رکزالقبه، ازلام، خازن‌الاموال، رفاده، قیاده منصبلرینی کندیسنده جمع ایتمشیدی. مرآت، ص ۳۰۲. تفصیلاتی ایچون اورایه مراجعت. (مترجم)

(٥) وقت‌معینده باب‌صفادن، وبرقوله‌کوره باب بنی‌شیبه‌دن کیره‌جك ذاتك، صورت وضع‌حجرحقنده حکما انتخابی‌قرارلاشدیریله‌رق، حضرت‌پیغمبر دخول بیورمشدردی. پیغمبریمز، حجراسودی‌فوطه‌کی بر شیئه قویه‌رق، واوجلرینی درت قبیله رئیسنه ویره‌رك، زمیندن رفع ایله، بالذات موقعنه وضع بیوردیلر. مرآت، ص ۳۵۵. (مترجم)

اولدیغی کعبه‌نك تکرار انشاسنی درعهده ایلدی . بومعمار تقوی شعاری، خلافت امویه‌والیلرینك اك خون نثاری اولان وافندیمی خلیفه عبدالملك‌اوامرینه صداقتله، کعبه‌یه قریش زمانندهکی دائرهٔ احاطه‌سنی ویرمك اوزره، ابن زبیرك بناسنی اورته‌دن قالدیرمش بولنان حجاج ظالم مکه‌دن اخراج ایلدی . بیت مکرمك بنای اخیری ، اساسندن تجدیده محتاج اولمقسزین، طقوز یوز اوتوز یدی سنه (۱) قالمش ایدی . حقیقتده ، خلفا وسلاطینمدن بعضلری ، قسماً تعمیراتیله اشتغال ایتمش اولدقلری کبی، خاندان عثمانی طرفندن مؤسسات دیانت پرورانه تأسیس قلنمشدر. سلیم اول، قانونی سلیمان ، محمد ثالث ، احمد اول زمانلرنده بیت مکرم ، تزیینات ذی احتشام ایله رونق‌بولمشدر . آنحق بوخلیفه‌وپادشاهلرك هیچ‌بری ، کعبه‌نك کاملاً تجدیدینی تصور ایتمیوب ، اون برنجی بانیٔ بیت مکرم اولمق شرفی مراد رابعه قالمشدر .

سلطان مرادك ندامت متقیانه‌سنه عطف اولنه‌جق بروقعه اولمق اوزره قید ایده‌لم ، که قیصریه اهالیسنك ، مظالمنه تحمل ایده‌مدکلری سانجاق بکنی‌اولدرمش اولملرندن دولایی تفتیشه کوندریلن [رکاب قاپیجی باشیلرندن] نصوح پاشازاده‌نك اهالیدن جریمه اولهرق آلوب استانبوله کوندردیکی یتمش بیك غروشك — واعظ قاضی زاده افندینك اخطاراتنه مبنی — اعاده‌سی حقنده فرمان صادر اولمشدر . پاره کوندرلدی ، لکن برقسمی اصحابنه ویربلدرك بقیه‌سی قاضیه ، مباشره ، شهرك ایلری کلنلرینه قالدی (۲) .

بوصیره‌لرده ، قارص والیسی سفر پاشانك صوك محاربه‌ده اسیر ایتمش اولدیغی ایرانی شمسی خان، دیکر التی‌عجم اسیریله برابر، محبوس بولندقلری استانبول بوغازی قلعه‌سندن [روم ایلی حصاری ، بوغازکسن قلعه‌سی] — برارمنینك شراب طولو برواریل‌ایچنده کوندرمش اولدیغی ایپ‌واسطه‌سیله — رهیاب فرار اولمشلردی(۳). شمسی‌خان، درحال محافظلری طرفندن دردست ایدیلهرك ، قائم پاشانك حضورینه

(۱) بنای حجاج ۷۴ وسلطان مراد رابعك انشاسی ۱۰۴۰ده اولمسیله . آره‌ده ۹۶۶ سنهٔ قمریه واردر . بنای اخیره « رفع‌الله قواعد البیت » تاریخ تامدر . (مترجم)

(۲) قیصریه متصرفی اولان بر متسید ، مفاسد اخلاقیه‌سیله واجب‌القتل اولمشیدی . مشهورقاضی‌زاده اوزمان‌سلطان‌مراد نزدنده‌حائزاحترام‌واعتبار ایدی .نعیمادن، ص۴۷.(مترجم)

(۳) شمسی خان سیاه قبا بیقلی ، صاقالی قیرقیق ، آق چهره‌سی قیزیل ایدی . فرار ایچون صاقالنی اوزاتمش اولدیغندن ، طوتیلوب‌ده قائم مقام رجب پاشا حضورینه کتیرلدیکی زمان، آق صاقالی قوشاغنه قدر اینمش ایدی . نعیما ص ۴۹ . (مترجم)

کوتورلدی. اسباب فراری صورلدقده: «بزطوتساغز؛ بزه‌دوشن قاچمق، سزه دوشن آرایوب بولمقدر (۱)» دیمکله اکتفا ایتدی. فرارئ جسور، یدی قلعه‌یه نقل ودها شدتلی برصورتده حبس اولندی. شریك جنایتی اولان ارمنی، محبوسلرك قاچمش اولدقلری نجره آلتنده آصلدی.

استانبول اهالیسنی مشغول ایدن دیکر بریکیلك، قائم مقام رجب پاشانك حلیله‌سی [کهر] سلطانك تولید ایلدیکی چوجق ایچون ینکسی اولان حلیلهٔ پادشاهی طرفندن هدیه ایدیلن مشهور «الماسلی بشیك» (۲) در، قائم مقام پاشا، بوندن دولایی بتون اکابرك تبریکاتنه مظهر اولمشدر. بروزیرك چوجغی ایچون بویله برشی اهداسی، وشو صورتله تهنیت یاپلسی شرق وقایعنامه‌لرنده شمدیه قدر کورلمه‌مش برشی ایدی.

اوزمانلرده مأمورین اداره‌جه، قاضیلرجه تبدیلات عظیمه وقوعه کلدی. سرای خدمه‌سنجه اجرا اولنان ترقیات مهمه‌یی ده ذکر ایتمك لازم کلیر: بونلردن یکرمی قدری متفرقه، چاشنیکیر، بلوك سپاهیلکی ایله چیقارلدی؛ حلب عاصیٔ مشهوری جانپولاد حسین بکك اوغلی — کهسرای خدمه‌سی آره‌سنده تربیه‌اولنمش ایدی — بیوك میراخور نصب اولندی. بوسنه وبودین والیلری تبدیل اولندیلر. نجم حسن‌اغا، اوزیه کوندریلن مرتضی پاشانك یرینه بودینه تعیین اولنه‌رق، مراد پاشا دخی بوسنه والیلکنی بر روم پاپاسنك اوغلی اولان محمد پاشایه ترك ایلدی (۳). بوتبدیلات، عمومی برخشونت سزلغی موجب اولدی. مطبخ امانتندن دفتردارلغه ترفیع اولنان پروزه‌لی مصطفی پاشایه وزارت ویرلدی. بونك ایلك اجراآتندن بری خراج کاغدلرینی الزام ایتمك اولدی. بوتدبیر سخیف‌ایسه فقرای اهالیی [خرستیانلر مقصوددر] — تعدیات منفوره‌لری ایچون دائما یکی اسملر بولمقده ماهر اولان — ماتزملرك تحکماتنه تسلیم ایتمك ایدی.

باب همایونك ویرکی ویرر امارتلری اولان ترانسیلوانیا، مولداویا، اولاخیه [اردل، بغدان، افلاق]، بتلن‌غابورك فوتیله، حاکملرینی دکشدیردیلر. پرنسه،

(۱) نعیمادن عیناً. ص ٤٩. (مترجم)

(۲) نعیماده، ص ٤٨، «کیوارهٔ مرصعه» بی والده سلطانك کوندردیکی مندرجدر. (مترجم)

(۳) پاپاس اوغلی دیمکله معروف بلینه‌لی محمد پاشا. نعیما، ج ۳ ص ٤٨. (مترجم)

اولا قارداشی اتیه‌ن بتلمن (۱) خلف اوله‌رق، متعاقباً ترانسیلوانیا مجلس ملیسی طرفندن انتخاب اولنان راقوچی (۲) اونك یرینه کچمش، وراقوچی عائله‌سی برعصردن زیاده مجارستانده [اوستریایه قارشی] هر عصیانك روحی اولمشدر . ترانسیلوانیا احوالی ویانه و بودین آره‌سنده فعالانه بر مخابره‌یی استلزام ایلدی (۳) . مولداویه و اولاخیه ، داچیه تختنه کوزدیکن روم سرسریلرینك انتریغه‌لرینه تسلیم ایدلدی . اولاخیه پرنسی لئون اتیه‌ن اسمنده‌کی روم ، استانبولدن کتیردیکی همشهرلرینه کوستردیکی مساعدات منفوره‌سیله ، مملکتده تولید شکایات ایلدی . اولاخیه پرنسلکنه کچن رادولك مولداویه‌دن چکلمسی اوزرینه ، خالی قالان مولداویه تختی ، ایکنجی دفعه اوله‌رق ، الکساندر الیاس [الکسی ایلیا] نامنده کی روم طرفندن اشغال ایدلدی ، که بوآدم استانبول کمرکی وزنه‌دارلرندن ایکن ، یکرمی سنه مقدم ، غراتیانینك خلفی اولمق اوزره ، مولداویه‌یی اداره ایتمش ، برقاچ آی‌ده اولاخیه پرنسلکنده بولنمش ایدی (٤) . حیله‌کار روم ، تاجی ایچون التمش بیك ئه‌کو [غروش] ویرمش اولان کنج رادولی (٥) وآلتون قوتیله بوتاجی اوغلی ایچون اشترا ایتمك امیدنده بولنان مسینه‌لی چیقاله‌یی (٦) محروم براقدی . شوصورتله ، شمدی‌یه‌قدر یرلیلر طرفندن اداره اولنمش اولان بوایکی امارت ،

(۱) « ترانسیلوانیا پرنسلکنه انتخاب اولنان سته فانوبتلن دولت عثمانیه‌یه اطاعت وعد ایلدی » ۱۷ ایلول ، ۱٦۳۰ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « ترانسیلوانیا پرنسلکنه انتخاب اولنان راقوجی قاپیدن [باب همایوندن] تصدیق اولندی » ٦ کانون ثانی ۱٦۳۱ . قاتوناده تصدیق براتنه مراجعت : ۱ ، ص ٤٦۸ .

(۳) اوراق آتیه‌یه مراجعت : بو دین پاشانك مرادك ۲۵ تشرین ثانی ۱٦۲۹ وخلفی حسن پاشانك ٥ تشرین ثانی ۱٦۳۰ مکتوبلری ؛ برده بوسنه والیسی عاصی آبازه‌نك لاچیسنه سنجاغنده ستره‌زیایه واقع اولان تعرض حقنده مکتوبی . ویانه خزینهٔ اوراق .

(٤) انکه‌لك مولداویه تاریخی . ص ۲٦۳ : « حیله‌کار بر روم »

(٥) کوئه فستاینك مخابرات سیاسیه‌سی ؛ بوایلچی ایمپراطورك شو ایالتلری ضبط ایچون فرصتدن استفاده ایتمسی لازم کله‌جکی رأینده ایدی .

(٦) « دون قارلوچیقاله ، صدر اعظمك حمایه‌سی وباره قوتی ایله اولاخیه ومولداویه ٹرنسلکنی قیدحیات اوزره اوغلی‌ایچون استحصال ایتمك امیدنده ایدی. » ۱۳ تشرین اول ۱٦۳۰ ، وندیك خلاصه‌سی . خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی .

وزیرلرك طمعنه وساقسونیالی ، خروات ، له ، روم ، ایتالیان برقاچ اجنبی سرسرینك (۱) احتراصاتنه بازیچه اولمق اوزره ایدی .

روسیه ولهستان ایله اولان مصالحه ، تاتارلرله قازاقلر طرفندن بوزلدی . قالغایك قانتمیر ایله یکنی سلیمان شاه میرزانك قوماندهسی آلتنده وروس طوپراغنده مغلوب اولان تاتارلر ، اخذثار ایچون حاضرلانمقده ایکن ، صدر اعظمه امداد ایچون ایران یولنی طوتمق اوزره امرآلدیلر. اوزی والیٔ جدیدی مرتضی پاشا ، لهستان ایله یدی مادهلك برعهدنامه عقد ایتدی؛ لهستان حکومتی، آطهلری تالان ایدن قازاقلرك دفعنی ، تاتار اسیرلرینك اعادهسنی ، بونك ایچون کوندریلن مباشر علی اغایه معاونت وحمایت کوسترمسنی، اردوسنه رخصت ویرمسنی، قریم خانینه معتاد ویرکینك تأدیهسنی تعهد ایدیوردی . باب همایونده تاتارلرك ضبطنی وقانتمیر، ایتمیر . اوواق میرزالرله آق کرمان اهالیسنه بوبابده امرلر اصدارینی وعد ایلیوردی(۱ صفر ۱۰٤۰ — ۹ ایلول ۱٦۳۰) (۲).

قاپودان حسن پاشا ، دونانمسنك برقسمنی کفالونیه وسانتا ماورهده ضایع ایتمکده ایکن، وزیر کنعان پاشا، کیلی، میدیه، اسماعیل ، باغچیق، وارنه، سوزهبولی لیمانلرینی وبتون قاره دکیز سواحلنی اورمقده اولان موسقوف لشکر بی انتظامنی تأدیب ایچون اون درت قادیرغه ایله طولاشیوردی . هر برنده اللی کشی بولنان اوچ یوز دشمن کمیسی مناستر آطهسی غارشیسنده کورندیلر؛ لکن بونلر علی العجله بطاقلغه دوغری چکلدکلرندن، عثمانلی دونانماسی یالکز سکزی ایله جنکه طوتیشهرق، یدیسنی مظفرانه استانبوله کتیردی . ایرتهسی سنه ، قاپودان پاشا بالذات اوزیه

(۱) مولداویهده صاقسون یانقول (۱۵۸۰) ، خروات غراتیانی (۱٦۱۸) . له برناوسکی (۱٦۲۰) روم آلکساندر الیاس (۱٦۲۰ و ۱٦۳۱) .

(۲) معاهدهنك خلاصهسی نعیما وفذلکده وکافهٔ تفصیلاتیله صورتی بوجلدك ابتداسنده مندرج منابع میانندهکی انشاده محرردر . [نعیما ، ج ۳، ص ٦۹] « طونه منصبلرندهکی قازاق وتاتارلر حقنده مرتضی پاشا ایله مذاکره ایتمك اوزره ، لهستان قرالی طرفندن کوندریلن بر شخص (کندیسنده سفیر صفتی یوقدر) استانبوله واصل اولدی » ۱٤ اغستوس ۱٦۳۰ ، وندیك خلاصهسی . خزینهٔ اوراقده ولادیسلاسلك فرمانده بر مکتوبی واردر . که ایمپراطوردن بر مکتوب استحصالی ضمننده ، شاه جدیدك جلوسندن دولایی عرض تبریکات ایچون ایرانه برلهستان سفیری کوندرلمش اولمسندن بحث ایدلکدهدر. ۲۹ کانون ثانی ۱٦۳۰. شاه صوفی [صفی] ، خط دستیله محرر برنامه ایله جلوسنی ایکنجی فردیناندهٔ تبلیغ ایتمشیدی .

عزیمتله ، والی مرتضی پاشایه و قائمیر میرزایه خلعت کیدیردی ؛ بو طرفلرده مسلمان دونانماسی قازاقلری کلیاً منهزم ایتدی . یکرمی بش سفینه ایله سکنز یوز اسیر، غالب طرفندن پای‌تخته کتیرلدی. قاپودان پاشانك بوسفری اثناسنده، فاطمه سلطانك زوجی بولنان باجاناغی قائم مقامی رجب پاشا ایله اوزی محافظی مرتضی پاشا ، اونك محوینه چالیشیورلردی . قویوجی قوجه مراد پاشا زمانسنده بوغلمش اولان سراج زاده احمدبكك قارداشی اولوب، حسن پاشانك قاپی کدخداسی بولنان قونیه‌لی عبدالفتاح اغا، فساده داخل اولدی؛ لکن عبدالفتاح، کندی فسادینه قربان اولدیغی کبی ، مرتضی پاشاده همان آق کرمانه قاچمقله یاقه‌سنی قورتاره بیلدی (۱). ولادت [حضرت] پیغمبری کونی (۱۲ ربیع الاول ۱۰۴۰ — ۱۹ تشرین اول ۱۶۳۰) حسن پاشا قاپودانلقدن عزل ایله ، منصبی، معلومات متنوعه‌یه مالك ، وخصوصا خسن خطیله مشهور اولان بیوك میرآخور جانپولاد زاده‌یه ویرلدی . اوآره‌لق برشهزاده تولید ایدن خاصکی سلطان (۲) نزدنده‌کی اعتبارینه رغماً ، تعجب عمومی‌یی مستلزم اولمق اوزره ، دوچار ادبار اولان سابق قاپودان ، عسکر طوپلامق مأموریتیله روم ایلنه کوندرلدی . آنجق یکیشهردن ترحاله‌یه کیدرکن ، « طوغان کوپریسی » مرحله‌سنده بغتةً وفات ایلدی . ظن عمومی‌یه کوره ، باجاناغی رجب پاشا طرفندن تسمیم اولنمشدر (۱ آغستوس ۱۶۳۱) . یرینه بو صیره‌لرده بیوك شاعر عزمی زاده حالتی افندی ایله هیئت شناس ومنجم محمد افندی وفات ایتمشلردر . برنجیسنك منشأت ودیوانی ، ایکنجیسنك « ایام » و « تقویم » ی حالا عموماً مقبول اثرلردر . عزمی

(۱) نعیما [ص ۴۲ و ۷۰]. ایمپراطورك مقیم ایلچیسی رودولف . ایمپراطوره ۹ تموز ۱۶۳۲ تاریخیله تقدیم ایلدیکی تقریرده وزیر خسرو ورجب پاشالری شویله تصویر ایدر : « ۱۶۲۹ سنه سندن بوکونه قدر دولت عمان دائما ایکی کیشی طرفندن اداره اولنمشدر . ایکیسی‌ده بوشناق اولدقلری حالده ، سرایده تربیه کورمش اولان بو ایکی شخصك بری اوسردف (خسرو) پاشا و دیکری رەکەب (رجب) پاشادر . برنجیسی مدهش ، متکبر ، غدار ، ومع هذا جوانمرده ، سخیدر ؛ ایکنجیسی حریص ، ایکی یوزلو ، فنا قلبلی . خسیسدر . » خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی وکتبخانهٔ ایمپراطوری .

(۲) « پادشاهك اوغلنك والده‌سی اولان سلطان ، بعض اکابری وخصوصا عصیان اخیر کندیسنه اسناد اولنان قاپودان پاشانی حمایه ایتمکده‌در . مارت ۱۶۳۱ . حسن پاشا ، والده سلطانك نفوذیله قائم مقام اولمغه چالیشیور ؛ لکن قوردینی دولاب کشف اولنمشدر . محمد اغا . دفتردار اولمق ایسترکن باشنی غائب ایتمشدر . » نیسان ۱۶۳۱ . وندیك خلاصه‌سی .

زاده ، کندی اثرلرندن باشقه ، جمله‌سی قلمیله تحشیه ایدلمش [قلمیله مصحح] اوچ درت بیك جلد کتاب براقمشدر (۱) .

کچن سنه‌نك قیشنی ماردینده چیقارمش اولان خسرو پاشا ، موسم صیفده ماردینلدن قوچ حصاره کلدی [اواسط ذی‌القعده ۱۰٤۰ — اواسط حزیران ۱٦۳۱] (۲) . بغداد چولی مدخلنده ، ارضروم طرفنه‌می دونمك ، یوقسه موصل جهتنه‌می کیتمك لازم کله‌جکنده تردد ایده‌رك ، برمدت تاتار اردوسنك ورودینه منتظر قالدی . بوجالب خجالت توقفلردن منفعل اولان سپاهی ویکی چریلر ، علناً عصیان ایله : « کچن سنه بوقدر سفر ایتدك ؛ بویله‌ده شو صحرادده آیلرجه قالدق . شمدی موصل وبغداده کیدلسه ، یورغون عسکر نه‌ایشه‌یارار؟ بو سنه راحت‌ایتملی ، کله‌جك سنه کیتملی! (۳) » دیدیلر (۹ صفر ۱۰٤۱). صدراعظم، بالضروره موافقت کوسترەرك، عسکرینی دیاربکره توجیه‌ایتدی (۱۲ ربیع‌الاول ۱۰٤۱ — ۸ تشرین‌اول ۱٦۳۱). دیاربکر کویلرندن «چاریقلی» ده اردو خیلی وقتدر انتظار اولنان تاتار قوۀ معاونه‌سنی کوردی؛ عثمانلی عسکری، یاری چپیلاق، یاری کیملی والبسه‌لری‌قابا، ترتیب وانتظامه‌ده یابانجی اولان واوخطه‌یه برسیل تخریب کبی یاییلان بو آدملره تعجیله نکران اولورلردی . تشرین‌ثانی ابتدالرینه قریب، خسرو پاشا دیاربکری کندیسنه مشتا اتخاذ ایله ، تاتارلرده ، فیشلاق اولق اوزره ، ارضرومه یاقین حسن قلعه‌ی

(۱) فذلکه بتون علمائك وفاتلرینی کمال اعتنا ضبط ایدر : نعیما بونلری مسکوت عنه براقمیرکن . عزمی زاده حالتی حقنده بر استنتا یاپمشدر . بو بیوك صاحب قلمك اشعارینك حزن آور بولنمسی ، مسلك قضاده پك از نائل موفقیت اولمسنه عطف ایدر . عزمی زادەنك باشلیجه آثاری شونلردر : دیوان. انشا. رباعیات: دررە ومنارات‌ملکنه حاشیه‌سی. مغنی اللبیبه شرح . هدایه ومفتاحه تعلیقات . [حالتی افندی ، عزمی محمد افندینك اوغلی اولوب ، بابامی کبی قاضی عسکرلکه قدرارتقا ایتمشدر . هم عالم ، هم شاعر ایدی . رباعیاتی کندیسنی عثمانلیلرك «خیام» ی یاپمشدر. سلاست کفتاری، برچوق‌سوزلرینی زمانمزده سویلیور کبی کوسترر. « باقه، یارب‌سواد دفترینه * اونی یاق آتشه بنه یرینه! » بیتی بونك دلیلیدر . منجم محمد افندینك آثاری حقنده نعیما شویله دیر : « تقویم واحکامی دستور زمانه ایدی : ترکی احکام کتابی واردر : بروج وکواکبك منسوباتی واحوال طالعی یازمشدر . » مقتده « ایام » و « تقویم » دینلین کتابلر ، بونلر اوله‌جقدر . سلطان احمدك سنال انتقالنده تقویمنه « پادشاه اسلامك قوتنه » دیه یازمش . فقط قافك بر نقطه‌سنی سرخ ایله‌قویمش : بعدالوقوع کوسترمش ! نعیما ، ج ۳ . ص ۷۵ . (مترجم)

(۲) نعیما [ج ۳ ، ص ٦۷] .

(۳) نعیما ، [ج ۳ ، ص ۷۵]

کوستردی (١٣ ربیع‌الاخر ١٠٤١ — ٨ تشرین ثانی ١٦٣١) (١). صدراعظم بوتدابیر جدیده‌یی باب همایونه عرض ایتدیکی صیرده، سپاهیلر، سلاح آرقه‌داشلری نامنه، صدر سابق حافظ احمد پاشا ایله دفتردار مصطفی پاشانك — که ایکیسی‌ده خسرو پاشانك واووقت زمام اداره‌یی النده بولندوران قائم‌مقام رجب پاشانك خصملری ایدیلر — اردویه اعزامنی دیواندن استرحام ایدیورلردی (٢). حافظ ومصطفی پاشالر، خسرو پاشانك تشویق خفیسنه‌مبنی اولان بوطلبك کندی باشلرینی اوچورمق ایچون قورلمش ماهرانه برطوزاقدن باشقه برشی اولمادیغنی اکلادقلرندن، اونلرده مفتینك ومصاحب پادشاهی حسن خلیفه‌نك یاردیمیله صدر اعظم علیهنده تحریکاته باشلادیلر؛ پادشاهه، خسرو پاشانك برظالم خونی اولدیغنی، تدابیر عسکریه‌سی برصورت مجنونانه‌دن عبارت اولدرق، عسکری شهر زوردن حلهیه، درتنکدن موصله طاغتمق صورتیله بوشجاعتلی اردونك قسماً انهزامنه وبغداد محاصره‌سنك رفعنه سبببت ویردیکنی عرض ایتدیلر (٣). بومعروضاتدن اندیشناك اولان پادشاه، صدر اعظمی عزل ایله، دولتك بو اك بیوك مقامنه، ایکنجی دفعه اولهرق، انشته‌سی حافظ پاشایی نصب ایلدی (٢٩ ربیع‌الاول — ٢٥ تشرین اول) (٤).

(١) نعیمانك استانبول مطبوعنده، ص ٧٦، « ٣ ربیع‌الاخر ». (مترجم)

(٢) « عسکر، مخصصاتلری تأدیه وخسروك رقیب ودشمنلری دفع ایدلدکجه، محاربه‌ده دوام ایتمه‌مکه یمین ایتدیلر؛ سپاهیلر، استانبوله کیتمك، اوجه ایستدکلری آدملر طرد ونفی اولنمادقجه استانبولدن چیقمامق، حتی ایجاب ایدرسه ذات شاهانه‌یی خلع ایتمك ایچون مذاکره ایلدیلر. عرض. یعنی عموم نامنه بر استدعانامه تنظیم ایدلدی. که بونده، قوماندہ ایتمك ورأی ویرمك اقتدارنده اولان بعض ذوات وازجمله، استانبولده آز خدمت کورمکله اتهام ایتدکلری حافظ پاشا، باش دفتردار ودیکر اسملری مذکور اکا بر طالب اولنمقده ایدی؛ بوآدملرك برآن اول اردویه کوندرلمسنه طرف شاهانه‌دن مساعده‌بیورلمسی استرحام طرزنده افاده ایدیلیوردی. » اوستریا ایلچیسی شمیدك وقایعنامه‌سی، خزینهٔ اوراق وکتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی.

(٣) نعیما، خسرو پاشانك تعدیات وسیئاتی حقنده تفصیلات ویرهرك، کندیسندن شکایت ایدر. [خسرو پاشانك متکبر ومتهور. سفاك اولدیغی معلوم ایسه‌ده، غالبا نعیماده پاشانك دوشکونلکنی فرصت صایمشدر. مترجم]

(٤) حافظ پاشانك بوایکنجی صدارتنه شومصراعده درت تاریخ تصادف ایتدیرلمشدر:

(خاتم) (بحافظ آمده) (باظل حق) (محفوظ باد)

١٠٤١ ١٠٤١ ١٠٤١ ١٠٤١

نه چاره‌که دعا قرین اجابت اولمامش. حافظ پاشا آز وقت ایچنده عسکر النده مقتول

[مصاحب شهریاری] حسن خلیفه یکی چری غاسی (۱) ، مصطفی پاشا باش دفتردار ، تعبیر دیکرله مالیه ناظری اولدی .

برچاووش ،خسرو پاشانك عزلی امریله اردوکاهه کیتدی. دیاربکره وصولنده دیوان عقدیله ، امرلرك اوقونمسی قرارلشدیریلهرق ، کاغدده عزل یرینه کلندکده ، یکی چریلر « بوقدر بلا ومحنت چکوب ده دشمندن انتقام آلهجغمز زمان سنت عزلکه سبب اولان کیمدر ؟ بزسندن باشقهسنی ایستمیز » دیه چاغیریشدیلر ، و « بو امری کتیرن کیمدر ؟ » دیهرك ، پارچهلامق اوزره چاووشی آرامغه باشلادیلر (۲) . ال آلتندن اختلالی تشویق ایتمکده اولان خسرو پاشا ، عسکره ائتلاف جویانه خطاب ایتدی : « پادشاهه عاصی اولمقدن احتراز ایدهلم ؛ سزی کوجندیرن امر اونك طرفندن کلمشدر . پادشاه ، ایستدیکنی نصب وعزل ایدر . دائرهٔ وظیفه کزه عودت ایدیکز . » رؤسای ارباب قیام : « اویله ایسه بزپادشاهه برعرضحال یازارز » دیدیلر . خسرو پاشانك ده ایستدیکی بولدی . خزینه نی مهرلهدی ، محافظه آلتنه آلدی ؛ دیاربکر والیلکنی طیار محمد پاشایه ، موصل والیلکنی بکر پاشایه ویردکدن صوکره ، یکنی علی اغا واسکی کدخداسی سلیمان اغا ایله برلکده اردودن چیقدی . ملاطیهده فراتدن کچمکه حاضرلانیرکن ، قاپجیلر کدخداسی احمد آغا(۳) فرمان همایونی حاملاً ، مهر پادشاهینی استردادله کلدی . خسرو پاشا ، برقاچ دقیقه دوشوندکدن صوکره ، النی کوکسنه قویدی ، وزارت عظمی قدرتنه علامت اولان مهر همایونی : « پادشاهمك امرینه مطیع ! » دیهرك ، قاپجیلر کدخداسنه تسلیم ایلدی . مأموریتندن دولایی هنوز لرزان اولان کدخدا برسمور کورك ، برکیسه آلتون [برقاچ کیسهلك آلتون] ، قیمتدار اکر اوروملش برآت آلدی. برفرمان پادشاهینی حامل اولان مأمور، کرك اقبال کرك ادبار، کرك حیات کرك ممات کتیرسین ، اکرام واحترام کورملیدر ؛ زیرا بشنی قورتارمق

دوشمشدر . خسرو پاشانك عزلنده جریان احوالی بکلمه‌یی شاعر ، بالاخره بر فتنه قوپه‌جغنی . حتی پادشاهه قدر ایریشمك استعدادینی کوسترهجکنی حس ایمش اولملی . که اویله بر دعایه لزوم کورمشدر . (مترجم)

(۱) نعیما . شمیدك وقایعنامه‌سنده حسن کاه مصاحب ، کاه محرم ، کاه معلم کوسترلمشدر.

(۲) نعیما . [ص ۸۰]

(۳) شمیدك یازدینی کبی بیوك امیر آخور دکل .

ایستین قول ، یالکز کندیسنه اوزان الی دکل ، بوالك اورمق ایچون قوللاندیغی دکنکی‌ده اوپمایدر .

خسرو پاشانك عزلی دیاربکرده وآسیای صغراده بتون اردونك عصیان عمومیسنه براشارت اولدی. دیاربکرده عسکر، دفتردار عمردن مواجب ایستیه‌رك، کندیلرینی خشنود ایتمك اقتدارنده اولمامسندن دولایی اونك فراری اوزرینه ، خانه‌لره ، چارشی‌یه توجیه فوران ایله ، هر طرفی یغمایه قویولدیلر . بك شهری ، سیدی شهری ، بوزقیر ، لارنده سپاهیلری آسیای وسطانك اسکی زورباسی اولان « طاغلر دلیسی سلیمان » نامنده اختیار بر سپاهینك اقرباسندن « دلی آلپی » نك امری آلتنده ایدیلر. [آبازه‌نك محاصره‌سی زمانده] شهره قاپانوب‌ده تسلیم ایتمه‌مش اولان قونیه سپاهیٔ ذی اقتداری کاتب مصطفی چلبی سرکذشت حیاتی اکمال ایتمش ایدی . اونك زوجه‌سنی تزوج ایدن روم محمد ، چلبینك خزینه‌لرینی النه کچیروب، سرای کبی قوناغنه قورلمش ، قونیه‌ده آمر مطلق کسلمش. ایدی. قاره حصارده بابا عمر ، آیدینده قسالی اوغلو ، اسکی شهر واین اوکنده کور علی ، اسکلیده کوسه شعبان ارباب عصیانه اتباع ایده‌رك ، خسرو پاشایی صدارتده ابقا ایتدیرمدکجه ، راحت طورمامغه یمین ایلش ایدیلر . پادشاه ، هر طرفدن ورود ایتمکده اولان مستدعیات اصحابنی ارضا ایتمك ایچون بردیوان عمومی عقد ایتدیردی؛ بودیوانده شهرزور ، همدان ، بغداد سفرلرینی اجرا ایله یورلمش اولان عسکرك استانبوله کتیرلمسی قرارلاشدیرلدی. یکیچریلره عودت امری کلمسی اوزرینه (۲۳ ربیع‌الاخر ۱۰٤۱ — ۱۸ تشرین ثانی ۱٦۳۱) ، ارباب اختلال بونی ومواجب ویرلمه‌مش اولمسنی بهانه ایده‌رك، طرف طرف استانبول یولنی طوتدیلر (۱). ضربخانه جوارنده قورشونلی خانده ودیکر محللرده یراشه‌رك ، خانی مرکز جمعیت یاپدیلر . بر مدت تحریکات خفیه‌دن صوکره ، « عش رجباً ، ترعجباً » ضرب مثلنك وقایع

(۱) نعیما ، ص ۸٤ ، استانبولده طوپلانان رؤسای قیامی تعداد ایدر : سقا محمد ، جن علی ، محمود اغا اوغلی ، صالح افندی ، امیر خلیفه ، جادی عثمان ، پچاقجی اوغلی ، کوتاهیه‌لی قلم بك ، نازلی مصلی ، روم احمد و امثالی. بوسنه وارناوودلق عاصیلرینك اك باشاری صالح افندی ایله سقا محمد ایدی . « یاقینده استانبوله کلش اولان سپاهیلر بویله سویلیورلردی ؛ دیکرلری ، خسرو پاشانك وصوللنده مطلبلرینه نائل اولهمازلر ایسه ، قوردقلری ضربه‌یی اجرایه حاضرلانیورلردی. » شمیدك وقایعنامه‌سی .

غریبه‌یه مظهر اوله‌جغنی بیان ایلدیکی رجب ایچنده فتنه ظهوره کلدی (۱۵ رجب ۱۰۴۱ — ۶ شباط ۱۶۳۲) . سپاهیلر، اوچ کون متوالیاً آت میدانده طوپلاشه‌رق ، صدر اعظم حافظ پاشا ، مفتی یحیی افندی ، مصطفی پاشا ، یکی چری اغالغنه تعیین اولنان حسن اغا ، ندیم پادشاهی موسی چلبی ایله دیکر مقربینك باشلرینی ایستدیلر. دکانلر قپاندی ؛ شهر ، سرای ، دهشت ایچنده قالدی. ایکنجی کون ، ارباب قیام سرایك قاپیلرینه قدر نفوذ ایدرك ، طرف شاهانه‌دن « بوکون صبرایدك ؛ یارین جواب ویریلیر » دینلمدکجه چکلمدیلر . ایرته‌سی کون ، سرایك برنجی حولیسی دها صباحدن عاصیلرله مالامال ایدی . وزیر بایرام پاشا ، فتنه باصیلنجه‌یه‌قدر اختفا ایتمسی ایچون صدر اعظمه خبر کوندرمش ایدی ؛ حافظ بوخبری، دیوانه کیتمك اوزره یولده ایکن آله‌رق ، « باشمه کله‌جکی بن بوکیجه رؤیاده کوردم ؛ اولمکدن قورقام » دیدی ، یولنه دوام ایتدی (۱) . حافظ پاشانك آتی سرایه کیرنجه خلق ، کویا یول ویردجك کبی آچلدیلر ؛ فقط بو حرکت ، اوزرینه اوشوشوب‌ده اولدورمك ایچون مرتب براشارت ایدی . یاغمور کبی طاش یاغدیردیلر ، پاشایی آتدن دوشوردیلر . شاطرلر همان قولتغنه کیره‌رك ، خسته‌لر اوطه‌سندن سرایك درونته قاچیردیلر ؛ سپاهیلر ، ایکی صادق خدمتکارینك اوزرینه هجوم ایله ، برینی مقتول ، دیکرینی مجروح ایلدیلر. حافظ ، قاریشیقلق اثناسنده رسمی قاووغیله [مجوزه] قافتانی [اوست قافتانی] ضایع ایتمشیدی ؛ بوستانجی باشیدن یکیلرینی آله‌رق ، مهر همایونی ویرمك اوزره ، حضور شاهانه‌یه چیقدی . سلطان مراد ، حافظ پاشانك چهره‌سنده‌کی علائم تدهشی کوره‌رك ، کندیسی‌ده

(۱) بایرام پاشانك کوندردیکی آدم ، ارسلان خانه اوکنده صدر اعظمه تصادف ایده‌رك، یاناشوب. اخطاری تبلیغ ایتدکده ، حافظ پاشا کوله‌رك: «کیت،بندن سلام سویله. ظهورایده‌جك قضاء مبرمی رؤیامده کوردم؛ اولمکدن غم چکمه» دیدی. نعیما، ص ۸۶ ، بونی یزدقدن‌صوکره ، بودرلو احوال هائله‌ده چاره‌سازلق ایتمك لازمکلن صدراعظمك دیدیهٔ وزارت ایله‌سرای همایون قربنه کلدکدن‌صوکره،خاتم‌وکالتی تسلیم ایتمه‌دن سرایته عودت ایتمسی‌اولومدن بتر اوله‌جغنی بیان ایدر . وقتیله بغدادك اناختارلربنی اللده بیلمش اولسندن‌ده اکلاشیله‌جی وجه ایله، حافظ‌پاشا برازمغرور ومائل‌فخر وتمدح ایسه‌ده . انجام حالی‌ده اثبات ایدر،که کوزینی آتشدن صاقینماز درجه‌ده جسور ایدی ؛ نصل‌که اسلوب شعری‌ده بلند ادادر . اکر اختفا ایتسه . ویولندیغی یر بیلنه‌مه‌مش اولسه . شعلهٔ فتنه تخت سلطنته قدر صاریق احتمالی وار ایدی . زیرده کوریله‌جکی اوزره ، حافظ پاشا . پادشاه اوغورلنده بی‌امتنان فدای‌جان‌ایتمش ، ارباب فتنه اونك شهادتیله تشفیٔ غیظ ایده‌رك . مراد رابع محفوظ قالشدر. (مترجم)

محزون اولدیغی حالده ، « هایدی کیت ! الله محافظه ایتسین ! » دیه عزیمتنه رخصت ویردی . بونك اوزرینه حافظ، اسکدارہ چیقمق مقصدیله، [تبدیل قیافت] برقایغه بیندی .

شوصیرەده ارباب قیام ، سرایك ایکنجی حولیسنه کیردرك، دیوان اوطەسنك قاپیسنەقدر ایلریلەمش ، پادشاهك کورنمسنی آمرانه ایستمکه باشلامش ایدیلر . سرای محافظلری ، سلطان عثمانك خلعندەکی شجایع تکرر ایدر اندیشەسیله ، سلاحلانمش ایدیلر. نهایت پادشاه دیشاری چیقدی ؛ برآیاق دیوانی پاپدی ؛ ارباب عصیاندن نه ایستدکلرینی سؤال ایلدی (۱) . جوابلری پك بی‌ادبانه اولدی ؛ ایکی کوندن بری کندیلرینه ویرلمکدن امتناع اولنان اون یدی باشی طلب ایله ، « بونلری ویریکز ، پارەلایەلم ؛ چونکه دولته و پادشاهمزه دوست دکللردر . اکر دولته خیرخواه اولسەلر ، موصلده دشمن اغزنده بولندیغمز وقت ، بزی طاغیدوب‌ده بوقدر مهمات سفرك تلف اولمسنه سبب اولمازلردی (۲)» دیدیلر . پادشاه ، جواب معقول ویرمك ایستدکجه باغیردیلر ؛ نهایت تهدیدکارانه : « البته ویررسکز ؛ یوقسه ایش باشقه لاشیر » دیمکه قدر واردیلر ، وپادشاهك اوزرینه دوغری هجوم ایدەرك ، ال اوزاتمق درجەسنه چیقشدیلر. سلطان مراد: « سز سوز آکلار آدملر دکلسکز ؛ بنی نیچون دیشاری چاغیردیکز؟ » دیەرك ، اندرون اغالری اطرافنی محیط اولدقلری حالده ، سرایك ایچطرفنه عودت ایلدی. زورباللر ، سیل خروشان کبی پادشاهك آرقەسندن یوریدیلر ؛ لکن حرم خاص خدمەسی ، باب‌السعادەنی بونلرك یوزینه قاپامغه وقت بولدیلر. کورولتی ، سسلر قورقونج برتهدید حالنی آلمش ایدی ؛ هر طرفدن : « یاخائنلرك باشی ! یاخود بز ایشمزی بیلیرز ! » دیه باغیرەرق ، خلع نیتنده اولدقلرینی کوسترديلر .

فتنەنك محرك خفیسی اولان رجب پاشا ، اختلاله نهایت ویرمك ایچون زورباللرك سوزینه موافقت ضروری اولدیغنی پادشاهه نصیحت ایله، تخطر اولنەمایان زمانلردن بری عسکر قوماندانلری عصیانه باعجبوریه قربان اولدقلرینی ، زنجیردن بوشانمش قوللرە پادشاهك باشنی ویرمکدن ایسه ، صدر اعظمك باشنی ویرمك هر

(۱) نعیما پادشاهك سؤال وقورانەسنی بویله یازار «نەدر قوللرم ، مرادیکز ؟ » . (مترجم)
(۲) نعیمادن آلندی ، ص ۸۷ . (مترجم)

حالده اولی اوله‌جغنی سویلدی (۱). سلطان مراد (۲)، مجبوراً، حافظی کری کتیرمك اوزره، بوستانجی باشی‌یی اسکداره کوندردی؛ بوستانجی باشی یولده یتشدی.

ایچ دائره قاپیلری ایکنجی دفعه اوله‌رق آچیلدی، پادشاه یواش یواش تختنه چیقدی. براشارت یاپدی؛ ایکیسی سپاهی، ایکیسی یکی‌چری اولق اوزره ایچلرندن درت کیشی یاقلاشدیلر (۳). سلطان مراد کندیلرینه خطاب ایله، قاتلی تصورلرنده اصرار ایدوب‌ده ناموس خلافته خلل کتیرمه‌ملرینی رجا ایتدی (٤). بوآره‌لق حافظ پاشا ایچ قاپینك آرقه‌سنده بولنه‌رق، آبدست آلیوردی. مرد اختیار، پادشاهك سوزلری دیکلنمدیکنی کوره‌رك، حضور شاهانه‌یه تقرب ایله، دیدی که: «پادشاهم؛ حافظ کبی بیك قولك تختکك سلامتی ایچون فدا اولسون. یالکز استرحام ایدرم، که بنی سن اولدورمه؛ بوآزغینلره تسلیم ایت، که شهید اولهیم؛ خون معصومك کناهی اونلرك اوزرینه اولسون. نعشمده اسکداره دفن ایدلسون.» اوندن صوکره یری اوپه‌رك، علاوه ایتدی: «بسم‌الله الرحمن الرحیم، ولاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم؛ انا لله وانا الیه راجعون.» بو کلماتی اکمال ایدر ایتمز،

(۱) نعیما، رجب پاشانك نصایح ریا کارانه‌سنی بویله یازیور، ص ۸۸: «سلطان مرادك آیاغنه دوشوب، «پادشاهم، بو مفسدلری تسکین ایتمك لازمدر؛ والا بروجه ایله جوابلری ممکن دکلدر؛ اکر بن قولکی‌ده انسترلرسه ویر؛ قول، افندیسی یولنه قربان اوله‌کلشدر؛ قول، ایستدکارینی آلیرلر؛ اسلافکزدن دخی آنه‌کلشلردر؛ برقاچ بنده‌کز کیتمکله برشی لازم کلمز. اما، حق صاقلاسین، بو خویسزلر تسکین اولنمازسه احوال مشکل اولور، نظام دولت بوزیلور» دیه خیلی نیاز ایلدی. (مترجم)

(۲) «رجب پاشانك سوزلرندن جمله‌سنك یکدل اولدقلرینی و شو حالده حقلرندن کلنه‌میه‌جکنی آکلایه‌رق» نعیما. (مترجم)

(۳) پادشاه، پارماغیله اشارت وتعیین ایده‌رك، درت کیشی‌یی مجاوبه ایچون حضورینه ایستدی، که ایکیسی سپاهی، ایکیسی یکی‌چری اوجاغندن چورباجی ایدی. نعیمادن تلخیص. (مترجم)

(٤) عسکر، «دولتکزه بدخواهلری ویرملیسکز؛ یوقسه بودریای بی پایانك چکلمسی ممکن دکلدر» دیه‌رك. اصرار ایتدیلر. نعیمادن تلخیص. قاضی زاده کرسیده نقل ایدر، که اوائناده رجب پشا حضورهایونده «حافظ پاشایی، پادشاه‌نامنه، سقا محمداغادن رجا ایده‌لم، بلکه مقبول اولور» دیه شان سلطنته مغایر سوزلر سولمدی. فذلکه‌دن تلخیص، ص ۱٤۰ (مترجم)

او جلادلره قارشی خطوهٔ متین ایله ایلریلهدی (١). پادشاه آغلایوردی (٢)؛ خدمهٔ خاصه کوز یاشلری دوکیورلردی، وزیرلر دموع ایله مالی کوزلرینی یره توجیه ایتمشلردی. یالکز سپاهیلر، قربانلرینك اوزرینه یوریمکه جرأت ایتدیلر. حافظ پاشا، شهیداً ختم حیات ایتمکی قرارلاشدیرمش اولدیغندن، ایلك اوکنه کلنی، باشنه اوردیغی قوتلی بر ضربه ایله اورتدیه سردی؛ اوزمان دیکرلری خنجرلریله اوزرینه هجوم ایدهرك، اون یدی یرندن یارهلی اولدیغی حالده، حافظی یره دوشوردیلر. بریکی چری ئولونك کوکسنه دیر اوستی اوتوروهرق، باشنی کسدی (١٨ رجب ١٠٤١ — ٩ شباط ١٦٣٢) (٣). سرای خدمهسی — مؤخراً وصیتی موجبنجه اسکداره دفن اولنمق اوزره — نعشنه برایپك ستره اورتدیلر. پادشاه: «ان‌شاءالله، دهشتلی بر انتقامه اوغرایهجقسکز، اللهدن قورقماز، پیغمبردن اوتانمز خائن قاتللر» دیهرك، حرم دائرهسنه کیتدی. زورباللر پادشاهی براقمازدن اول، سوء استعمالاتی، مناصبك صاتلمسنی منع ایتمك، بی‌جرملری عزل ایتمهمك، تیماروز عاملر خالی براقلمامق [سپته کیرمهمك، یعنی مستحقلردن باشقهسنه ویرلمهمك، صاتلمامق]، خلقی بیزار ایدن ویرکیلر قالدیرلمق اوزره یمین ایتدیرمشلردی. بوآزغینلره، سیئاتك برنجی سببی کندیلری اولدیغی حالده، هپسنی وعد ایتمك لازم کلمشیدی. (٤)

ایکنجی برقیامده، زورباللر «مفتی» الیاس پاشانك هواداری وقاپی کدخداسیدر

(١) حافظ پاشا، پادشاهك سوزی کچمدیکنی کورنجه، همان باب‌السعادهدن چیقهرق، حضور همایونه کلدی: هزار حافظکبی قولك یولنکه فدادر؛ انجق بونی رجا ایدرم، که بنی سن اولدورنجه! بوظاللر خون ناحقمی آیدهرق شهید ایتسینلر. بنی اسکداره دفن‌ایتدیر، یتیملریمه عنایت بیور!» دیه یر اوپهرك، و (متنده محرر اولدیغی اوزره) آیات کریمه اوقویهرق، عرصهٔ کربلایه مانند اولان میدانه یوریدی. کذلك.

(٢) «پادشاه، مقرمهسنی [مندیلنی] یوزینه طوتوب اغلادی.» نعیما، ص ٨٩. (مترجم)

(٣) حافظ پشا، امانةالله اولان روحك، اقتدارك صوك درجهٔ مساعدهسنه قدر محافظهسی وجائیدن اولدیغنی بیلدیکی جهتله، ابتدا کلن سپاهیی اویله بر «مشت قهرمانی» ایله اوردی، که حریف یره سریلهرك، دستاری یووارلاندی ... (اون‌یدی یرندن اورلدقدن صوکره) هنوز رمق باقی ایدی. بریکی چری کوکسنه چیقوب، بچاغیله بوغازینی کسدی. نعیمادن تلخیص. (مترجم)

(٤) صدارت رجب پاشایه ویرلدی. (مترجم)

[یعنی التزام ایدر] » دیه‌رك ، اونك‌ده اعدامنی ایستدیلر . شیخ‌الاسلام ، عزل ویرینه اخی زاده حسین افندی نصب اولندی . آنا طولی قاضی عسکری چشمی افندی روم‌ایلی قاضی عسکرلکنه کچیرلدی ؛ لکن آناطولی وروم ایلی قاضیلری ، ارتکابندن شکایت ایتملری اوزرینه ، متعاقباً عزل اولندی . دفتردار مصطفی پاشا قاچمشیدی ؛ سپاهیلر یکی چری آغاسی حسن آغانك باشنی ایستدیلرسه‌ده ، اوجاق طرفندن مدافعه اولنه‌رق ، بوندن دولایی ایکی طاقم عسکر آره‌سنده نزاع وقوعه کلدی .

پادشاه ، هپ شوعصیانلرك کیزلی مرتبی صدر سابق خسرو اولدیغنی بیلدیکندن ، اونك محوینه قرار ویرمیشدی . آنجق متهمك اوزاقده بولنمسی ، نفوذی بوتشبثی اشکال ایدیوردی . اوزی والیسی مرتضی پاشا نزد شاهانه‌یه دعوت اولندی ؛ پادشاه ، دیاربکر والیلکنی اوکا توجیه ، خسروك اعدامی امر ینده تسایم ایلدی (۱) . مرتضی پاشا ، خسروك ثروت جسیمه‌سی ، ارادهٔ اعدامی اجرا ایده‌جك کیمسه حقنده سوء ظنه باعث اولور قورقوسیله ، اعتذار ایلدی . پادشاه « بن ، اونك یالکز باشنی ایسترم ؛ ثروتی سنك اولسون » دیدی . لکن ، خدعه‌لریله دولتك الك بیوك مقامنه کچمش اولان رجب پاشا ، کندیسنی تهدید ایدن مخاطره‌دن خسروی خبردار ایلدی . توقاددده نقریسدن مریض بولنان صدر معزول ، مقدما کدخدالغنده ویکی چری آغالغنده بولنمش اولان سلیمان آغا ایله شمدیکی کدخداسی مجار علی آغانی ، مرتضی پاشانی استقبال صورتنده کوندردی . مرتضی پاشانك کوکلی ولوندلری ، بونلری سوء نیتله کلیورلر صانه‌رق ، اوزرلرینه شدتله هجوم ایتملریله ، قاتلی برجنك وقوعه کلدی . مرتضی پاشانك آرقه‌سندن ایکنجی بر فرمان اعدام ایله کوندریلن بوستانجی لاز احمد ، بو امری توقاد قاضیسنه ویردی ؛ بوستانجی ایله قاضی بدوی چارداغی دیمکله معروف اولان توقاد قلعه‌سنه چیقه‌رق ، خسرو پاشانك قوندینی

(۱) « ۱٦۳۲ سنه‌سنده مرتضی‌پاشا استانبوله کلمش . وپك طنطه‌لی وپارلاق برآلای ایله شهره کیرمشدر : التی طوب کتیرمشدر ، که بونلرك اوزرنده قونت مانسفه‌لدك آرمه‌سی وعنوانی محرر اولدرق . مرتضی پاشا بودا والیسی ایکن قونت طرفندن اوکا اهدا اولنمشدر . قونت مانسفه‌لد ، کچن پیل وندیکه کچرکن بوسنه‌ده وفات ایلمشدر » رودولف شمید ، خزنهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی . « مرتضی پاشا ، استانبولده بولندیغی آز مدت ظرفنده . صدر اعظمك دلالتیله ، نزد شاهانه‌ده پك تکلیفسز اولمشدر . هم ایکیسی . خسرو پاشانك اعدامی مقصدیله التفات شاهانه‌یه مظهر اولمش . وخسروی اولدورمك اوزره خط شریف آلمشاردر » کذلك .

خانه‌یه طوپ آتمسنی سویلدیلر ؛ دزدار تردد ایتدیسه‌ده ، خط همایون کوستریلنجه ، امری اجرا ایلدی . ایلك طوپ سسلرنده اهالی تسلیم سلاح ایده‌رك ، مرتضی پاشانك عسکری خسروك خانه‌سنی احاطه ایتدیلر . آدملری مقاومته چالیشمقده اولدقلرندن ، مرتضی پاشا : « خسرو پاشانك باشی پادشاهك ؛ مالی یغما ایدنك ! » دیه ندا ایتدیردی ؛ سلیمان کدخدانك خانه‌سی همان یغما ایدلدی ؛ مجار علی آغا ، مرتضی پاشانك یانه کلدیکی صیره‌ده ، خدمه‌دن بری اونی اولدورمك ایستدیسه‌ده ، پاشا منع ایتدی . خسرو پاشا ، پادشاهك امرینی تلقی یه حاضر اولدیغنی مهاجملر واسطه‌سیله مرتضی پاشایه تبلیغ ایلدی ؛ لکن مرتضی پاشانك کلوب‌ده خانه‌یه داخل اولمه‌جغی صیره‌ده اعدامی ایچون قاپی آرقه‌لرنده آدم صاقلادی . مرتضی پاشا ، تصادفاً ، یاخود احتیاطاً ، امری کدخدای ذوالفقار اغا ایله کوندردی . خسرو بونی اوقودقدن صوکره ، سکون ایله : « انالله وانا الیه راجعون . امر پادشاهك ! » دیه‌رك ، ویاواشجه : « یولسز نادان ، چونکه حقمده خط کتیردك ، نیچون بکا کوسترمدك ؟ عمریمك صوکنده بنی عاصی کوسترمك ایچون اویمی طوپه طوتمقده نه‌معنی وار ؟ معاذالله ، پادشاهه عصیان‌می ایده‌جکم ؟ لکن ان‌شاءالله سن‌ده صاغ قالمازسك ؛ دها چوق باشلر کسیلیر » سوزلرینی سویلیه‌رك ، آبدست آلدی ، نماز قیلدی . اوندن صوکره کمال ندامتله قبله‌یه دونه‌رك ، کردنی کمنده تسلیم ایلدی . اوکون نمازی ادا ایله ، بیوك جامعه دفن ایدلدی . مرتضی پاشا ، خسروك اموالنی مهر آلتنه آلدی . سکسان بیك آلتون (١) ، یوز بیك غروش ، بتون اموالی ، فریدون افندی ایله استانبوله کوندرلدی ؛ اوائل شعبانده خسرو پاشانك باشی کیزلیجه حضور پادشاهی‌یه کتیرلمشیدی .

حافظ پاشادن قالان سلطانك تزویجیله مکافات اولنان مرتضی پاشا (٢) ، مرکز ایالتی اولان دیاربکره دوغری یولنه دوام ایلدی . ارضرومك محافظه‌سی خلیل پاشایه تودیع ایدلمشدی ؛ قاره‌مان والیسی چرکس احمد پاشانك یرینه دلاور تعیین اولندی . دلاور پاشا قونیه‌ده اجرای عدالت ایله ، تکالیف اهالی‌یی تخفیف ایلمشدر .

(١) « مرتضی . ذات شاهانه طرفندن صیقشدیریله‌رق . خسروك ترکه‌سی اونق اوزره سکسان بیك زه‌کینی کوندرمشدر ؛ لکن پادشاه بونکله قناعت ایتمیور » وندیك خلاصه‌سی .

(٢) « حافظك متروکه‌سی سلطان ، مرتضی پاشایه ویرلدی ؛ صدر اعظم اولمه‌جغی سویلنیور » مارت ١٦٣٢ ، وندیك خلاصه‌سی .

خسرو پاشانك باشی استانبوله کلدیکی شعبانك اون طقوزنده شایع اولهرق(۱)، ایرتهسی کون (۲۰ شعبان ۱۰٤۱ — ۱۲ مارت ۱٦۳۲) یکی بر عصیان چیقدی . چارشیلر اوچ کون قاپالی قالدی . صدر اعظم رجب پاشانك خفیاً تحریك ایتمکده اولدیغی عسکر ، خسرو پاشانك حقسز اعدام اولنمسنك کفارتی اولمق اوزره ، دفتردار مصطفی پاشانك ، یکی چری آغاسی حسن آغانك ، ندیم خاص پادشاهی کنج موسی چلبینك اعدامنی ایستدیلر (۲۲ شعبان ۱۰٤۱ — ۱٤ مارت ۱٦۳۲)(۲). ایرتهسی کونی کثرتله یاغان قار ، غلبهلکی طاغتدی . دها ایرتهسی کون ایسه ، زوربالرك آزغینلغی عادی بر عصیان حدودینی آشدی . ویرلمسنه موافقت اولنمایان اوچ کیشینك باشلرندن ماعدا، پادشاهك قارداشلرینك ، حیاتده اولدقلری اکلاشلمق ایچون ، کندیلرینه کوسترلمسنی طلب ایتدیلر . پادشاه بنه کورنمکه مجبور اولهرق ، بالذات خطاب ایله ، حسن آغانك ومصطفی پاشانك بیانمین بریره کیزلنمش اولدقلرینی سویلدی . خلق ، « بز شهزادهلری ایسترز » جوابنی ویردیلر . ایدیلن مخالفتك فائدهسی اولمادیغندن ، درت شهزاده دارالسعاده اوکنده عرض وجود ایلدیلر ، که سلطان بایزید (۳) ، سلطان سلیمان، سلطان قاسم ، سلطان ابراهیم ایدی . ایکی بیوك

(۱) خسرو پاشانك قتلی خبری کنجه ، اوکیجه آقشامدن خلق آردسنده » بر شور وغوغا وبر مغلطه وفتنه » هویدا اولدی ؛ کویا استانبول بر قوروان سپدی ایدی ؛ کوشه کوشه ویزلدی وهرجانبدن بردرلو سیزلدی کسلمدی . یکی چری اوطهلرنده [قیشلهلرنده] وسوقاق باشلرنده وسائر مجمع ناس اولان یرلرده اشکار ، حتی یوکسك سسله ایله : « خسرو پاشانك دیریسندن قورقاردیکز ؛ باقیکز ، سزه اولوسی نه یاپهجق ؟ » دیرلردی . خسرو پاشا بر جسور آدم اولدیغندن ، خلقك کوکلنه کیرمش ایدی ؛ قتلنه کوچك بیوك هرکس دلکیر اولدی . پچویدن تلخیص ، ج ۲ . ص ٤۲٦ . فقط پچوی خسرو پاشانك قتلی خبری ورودینی حافظ پاشانك شهادتندن اول کوسترر . که بو ، فذلکه ونعیمه ، هامهرك نقلنه مخالفدر . (مترجم)

(۲) رجب پاشا ، خسرو پاشانك قتلندن مسرور ایدی ؛ لکن تمشیت غرضی ایچون « زوربالره دیل صوقوب » اونری تحریك ایلدی . نعیمادن ، ۲ ، ص ۹۸ . نعیمانك بووقعه ایچون فذلکه یه عطفاً « ماه شعبانك یکرمی ایکنجی کونی ایدیکه » دیمش اولسنه مبنی اولمق کرکدر ، که هامهر بونارخی کوسترپورسهده . فذلکهده شعبانك یکرمیسی تاریخی مندرج اولدیغنه ووقعهنك جمعه کونی اولدیغی نعیمادن دخی آکلاشلمقده اولوب ، جمعه ۲۰ شعبانه مصادف بولندیغنه مبنی بونك دوغریسی ۲۰ شعبان و ۱۲ مارت اولهجقدر . (مترجم)

(۳) جلهسنك بیوکی اولان سلطان بایزید « برتن آور ماتجی جوان ایدی » نعیما . راسینك آثارندن بایزید فاجعهٔ منظومهسنك موضوعی اولان شهزادهدر . (مترجم)

شهزاده ایلریلیه‌رك ، خلقه شویله خطاب ایتدیلر : « بزدن نه‌ایسترسكز ؟ بزی كندی حال انزوامزده براغیكز ؛ آدلریمزی لسانكزه آلمیكز ، بونزم حقمزده شبهه جلب ایتمكدر . سزنه اللهدن قورقیورسكز ، نه‌ده پادشاهكزدن اوتانیورسكز . بزه سزك حمایه‌كز لازم دكلدر» . زوربالر ، شهزاده‌لرك محفوظیتی ایچون، مصرانه ، كفیل ایستدیلر . مفتی اخی زاده حسین افندی ایله صدر اعظم ، خیلی احتیاطسزلق ایده‌رك ، پادشاهك سوزلرینی تأمین ایچون كندیلری‌ده سوز ویرملریله ، شهزاده‌لر سرایك ایچ دائره‌سنه عودت ایتدیلر . بووقایع اوزرینه ، تصورات ملعونانه‌سی هنوز تمام اولمامش اولان رجب پاشا ، تهدید آلتنده بولنان اوچ كیشینك قورتاریله‌بیلمسی ایچون، موسی چلبینك كندی خانه‌سنه كوندرلمسنی پادشاهه اخطار ایلدی . اونك رأینه كوره ، موسانك كورلمسی عسكرك حدتی تسكین ایده‌جك ایدی ؛ حتی ارباب فساده دفتردار ایله یكی چری آغاسنك‌ده ندیم خاص كبی كتیریله‌جكلرینی سویلیه‌رك ، بونلرك‌ده حقیقت حالده حكومتك النده بولندیغنی كوستروب ، شو صورتله موسی چلبی‌یی بریكیلرك حیاتی استخلاص ایچون استعمال ایده‌بیله‌جكنی ظن ایدیوردی . سلطان مراد ، پك سودیكی بو دلی قانلیدن (١) آیرلمق ایچون خیلی تردد كوسترمدی . لكن صدر اعظم ، قاپودان جان پولاد زاده‌یی‌ده كندی فكرینه امالیه موفق اولدیغندن ، بونلرك — ندیمك حیاتی كندی حیاتلریله تأمین ایتمك شرطیله — واقع اولان رجالری اوزرینه ، پادشاه‌موافقت كوسترمدرك : « سزك محافظه‌كزه تودیع ایدیورم ؛ لكن برقیلی ضایع اولورسه ، باشكزجواب ویره‌جكدر » دیدی .

ایرته‌سی كون ، ارباب فساد صدر اعظمك سرایی اوكنه طوپلانه‌رق ، آمرانه برطور ایله ندیمی طلب ایتدیلر . رجب پاشا، موسی چلبیه : « اولادم ، پادشاهك حیاتی قورتارمق ایچون سنك وبنم كبی بیك كیشینك حیاتی برشی دكلدر ؛ بونكله برابر ، نه‌یاپلق لازم كلیرسه شمدی یاپارز » دیه‌رك — كندی آدملرینه ، دلی قانلی‌یی آرقه‌سندن ابتوب ، مردیوندن دوشورملرینی خفیاً تنبیه ایتدكدن صوكره —

(١) موسی چلبی غایت كوزل ایدی ؛ نفعینك بوكا دائر قطعه‌سی ذیل مترجمده كورلور. هردرلو اوصاف مردانه‌یی حائز اولان سلطان مراد رابعك چلبیه محبتنده مغایر اخلاق بر احتساس آرامق لازم كلیوب ، بونی موسی چلبینك حسن جمالیله برابر حسن افاده‌یه مالك بر ندیم ادیب اولمسنه عطف ایتملیدر . (مترجم)

[مردیون باشنه] کتیرتدی ؛ مردیوندن دوشوریلور دوشورلمز ، بیك خنجر یارەسیله مجروح اولدی ؛ خسرو پاشا ایسه خائنانه برمأیوسیت جعلیه ایله : « طوریکز ، بن اونك حیاتنه تکفل ایتدم » دیه باغیریوردی (۱) .

ببکدەکی محتشم سرایناك ایچ طرفلرینه چکلمش اولان یکی چری آغاسی ، اختفا کاهی بولنان مهترخانەدن آلنەرق ، بر باکیره بیندیرلدی ؛ زورباللری یوموشاتمق ایچون وقوع بولان نیازلرینه رغماً ، آت میدانندە اعدام اولندی . آیاغندن برآغاجه آصلمش اولان جسدی شونك بونك تحقیراتنه معروض قالدی . وفامیدانی قربندە برخانەدە دردست اولنان دفتردار مصطفی پاشا ، آت میدانندە صدر اعظمك سراینه کتیرلدی . رجب پاشا حضور پادشاهیه کیدەرك قتانه فرمان آلدی . مصطفی ، الری آرقەسنه باغلی اولەرق میدانەسوق اولندی ؛ جلاد معرفتیله باشی کسلدی . سپاهیلر مقتولك ایاقلرینه برایپ باغلایەرق ، برآغاجه قدر کوتوروب ، بیچارە حسن کبی بونی دە آصدیلر . سلیمانیەدە کائن خانەسی اوغلنه براقیلەرق ، خزینەلری مصادرە ایدلدی [٤] .

آرتق زورباعسکرك بی ادبلکنه نهایت یوغیدی ؛ سلطان عثمانك ایام اخیرۀ سلطنتی تکرار ایدەجك ظن اولندی . سلطان مرادك خلعی ، سپاهیلرك باشلیجه رئیسلری طرفندن علناً اورتەیه قونلدی ؛ احواله نظراً ، یکی چری اغاسی کوسه محمد (۲)

(۱) (اجلافك رجب پاشا سرایندە « موسی چلبی کلمش ؛ البته ایسترز » دیه هجوملری اوزرینه) موسی چلبی رجب پاشانك یانه کیروب ، « پاسلطانم شفاعت ایتمکی تعهد ایتمش ایدیکز ؛ بکا نییمق روامیدر ؟ » دیدکده رجب پاشا : « اوغول ، نەایشلیەم ؟ پادشاهك وجودنی محافظه ایچون سنك وبنم کبی هزار خدام فدا اولسون ! هله کورەم ، بلکه دفع ممکن اولور » دیه کندیسی ایچری یه کیردی . موسی چلبی نردبان باشنه چاغیردیلر . رجب پاشا ایچاغالرینه تعلیم ایلمش : بیچارەیه براوموز اوروب ، نردباندن آشاغی دوشدکده ، « برده ، الکزی چکك ؛ طرف پادشاهیدن بنم کفالتم ایله کلمشدر ؛ بونه اولاز ایشدر ؟ » دیه جعلی برایکی فریادایلدی . موسانك زخم خنجردن سوراخ سوراخ اولان جسدی وزیر سرایی دیوارندن آت میدانه آتلدی . پادشاه موسی چلبینك قتلنی ایشیدنجه ، برآه آتشین چکەرك ، « یارب ! بو مظلومه قیبانلرك حقندن کلمکه سن اقتدار ویر ! » دیه زاری زاری اغلادی . [سلطان مراد ، موسی چلبی یی رجب پاشایه تسلیم ایتدیکی زمان دە اغلامشیدی]

(۲) کوسه محمد اغا عاقبت اندیشانه حرکتله ، جلوسه رضا ویرمدی ؛ خفیاً پادشاهه اعلام کیفیت ایله ، فتنەنك اصل مرتبی رجب پاشا اولدیغنی ، جانپولاد اوغلی مصطفی پاشا ایله مواضعەسنی تفصیلاً بیلدیردی . کوسه محمد ایله روم محمدك عدم مساعدەلری سبیله خلع واجلاس مشورتی باطل اولدی . نعیمادن خلاصه ، ص ۱۰٦ (مترجم)

ایله سپاهی روم محمدك شدتلی مخالفتی اولمامش اولسه ایدی ، بو اینس‌ده او درجه‌یه کله‌جك ایدی. زوربالرك اك تأثیرلی رؤساسندن اولان بوخدعه‌کار روم ، کندی استقبالنی سلطان مرادك برادرلرندن برینك اجلاسیله مخاطره‌یه قویمقدن ایسه، پادشاهك تقویهٔ‌سلطنتیله تأمین اقبال ایتمکی دها موافق احتیاط بولدی : چونکه سلطان مرادك طبیعتنده‌کی ثباتی تجربه ایتمش ، وبوثباته بحق استناد ایتمکده بولنمش ایدی. کوسه محمد ایله روم محمد ، خلقك تصورات اختلال جویانه‌سنه مانع اولمغه اتفاق ایتدکلرندن ، سرای ایله برلکده ممانعت کوسترمکده تردد ایلدیلر .

شعبان‌ختام بوله‌رق ، رمضان‌حلول‌ایتمش‌ایدی. معلوم اولدیغی‌اوزره ، کوندوزین صیامه بدل، هردورلوحظوظات نفسانیه‌یه معروض‌اولان‌رمضان کیجه‌لرنده زوربالرك صورت حرکتلری بتون‌حدود افراطی‌کچمش‌ایدی. هردرلوحیوانات تمثیل‌ایدرکاغد هیکللرایله اوزون‌مسخره‌الایلری شکلنده واوزون مشعله‌لرله مسلح بولندقلری حالده، دور اسواق ایده‌رك، خانه بخانه کزوب ، شو تماشای غریب ایچون هرخانه‌دن ویرکی ایسترلردی . ازاجق مخالفت کوسترلسه مشعله‌لرله شهنشینلری طوتوشدیررلردی . بوحاللر بتون رمضان کیجه‌لری دوام ایتدی . بایرامك ایلك کونی زوربالر بر چوق صالنجاقلر قوردیلر ، واکابری اکلنجه‌لرندن حصه دار اولمغه دعوت ایتمك اوزره هرطرفه نخلر کوندردیلر . هر نخلده بر تذکره بولنور ؛ هرکس تعیین اولنان صالنجاغه ، ایستنیلن اچه واشیانی کوندرمکه مجبور اولوردی .

بایرامدن صوکره علوفه توزیعنده ، رجب پاشانك ال التندن تحریك ایتمکده اولدیغی برقاچ یوز ارباب فساد یرینه برقاچ بیك ظهور ایتدیکی کورلدی . ملازملکلرك توجیه اولندیغی کونده یکی نامزدلر وباش ملازم اولمق ادعاسنده بولنور آدملر ایله برلکده برچوق خلق‌عرض وجود ایلدی . بوغلبه‌لکلرك نه‌قدر کورلتیلی شیلر اولدیغی شوندن آکلاشیلیر ، که قومشو قومشوسنی طانیمه‌رق ، هرکس « منم دیکر نیست » دعواسنده بولنوردی (۱) .

بواحوال ایله برابر ، برقاچ الباشی‌ده ، روم محمد کبی اماله ایدلدی . اشبو روم‌محمد ، مولوی طریقتنه کیره‌رك ، مؤخراً خدمات خفیه‌سنه مکافات اولمق اوزره مرعش بکلر بکی اولمشدر. لکن هرکون یکی محرکارك ظهور ایتدیکی کورلمکده ، وشمدی‌یه قدر یکیچری و سپاهی صفوفنه منحصر قالان عصیان ، دولتك بقیهٔ

(۱) تعیانك بواحوالی مصور مقاله‌سی ذیل مترجمه تلخیص ایدیله‌جکدر .

صنوف عسکریه‌سنه‌ده سرایت ایده‌جکندن قورقلمقده ایدی . صوك فتنه‌ده قربان اولان ایکی شخصك نعشلری هنوزآت میدانده مصلوب بولندیغی حالده جبه‌جیلرده بنه اوجسدلرك اصلدیغی اغاجه ، کندی باشلرندن قتل ایتمش اولدقلری برینی آصمق ایستدیلر . آنجق سپاهیلر بوکا مساعده ایتمه‌رك ، صورت استهزاده : «جبه‌جیلر چورباجیسی شایان حرمت برادم ایسه‌ده، بوذاتلره رفاقت ایده‌جك درجه‌ده دکلدر (۱)» دیدیلر . جبه‌جیلر بواستهزادن انفعال ایله : « بزآدم دکلمیز؟ اغامزی اولدیروب ده ، اونلر کبی اهمیتلی ارباب فساد اوله‌میه‌جق قدر عاجزمیز ؟ » دیه باغیریشدیلر . سپاهیلرك جنایتلرینه حسدی متضمن اولان اشبو غبطهٔ بی‌حجابانه اوزرینه، اغالری بولنان صالح اغانك خانه‌سنه کوروللی ایله هجوم ایتدیلر؛ اونی بی‌روح اوله‌رق ایاقلرینك آلتنه سردیلر .

ایکی آی مدت ، بواختلال عسکری پای تخته دوام ایده‌رك ، تسکینه تشبث اولنه‌مادی . نهایت سلطان مراد رابع ، صدر اعظم رجب پاشانك اعدامنی امر ایله ، انقلاب آغاجنك کوکنه بالطه اوردی . پادشاه ، کرك پای تخته‌کی ، کرك اناطولیده‌کی قاریشیقلقلرك ، خصوصا آیدینده الیاس پاشا عصیانك محرکی رجب پاشا اولدیغنی بیلمز دکل ایدی؛ ندیم خاصی موسی چلبینك قتلنده‌ده رجبك خائنانه مشارکت کوسترمش اولدیغنی روم محمددن ، کوسه محمددن اوکرنمش ایدی . رجب پاشا ، قاپودان جانپولاد زاده ایله برلکده موسی چلبینك ، ومفتی ایله برلکده شهزاده‌لرك حیاتی ایچون کفالت ایتمشیدی . هر ایکی کفالت ، پادشاهه قارشی بر جنایت اولدیغندن ، سلطان مرادك فکر منتقمانه‌سی بونلری اونوده‌مایه‌جق ایدی . مراد رابع ، سودیکی آدملرك باشلرینی ایستین ارباب فسادك آره‌سنه کوتورمك اوزره — انشته‌سی رجب پاشانك کندیسنی حرمدن چیقاردیغی صیره‌ده ، ایمان خالص اربابنك

(۱) جبه‌جیلرده عملدن قالمش بر چورباجیلرینی اولدیره‌رك ، اوآغاجه اصمق ایستدیلر. سپاهیلر جبه‌جیلر چورباجیسی برآدم میدر، که بونلرکبی کبارایله برلکده آصیلسین دیه‌منع ایتدیلر. ظرفادن یری نقل ایدرکه اووقت یکی چری وسپاهیلرك بوقدر اعیانی قتل ایده‌رك ، کسب استقلال ایتدکلرینی کورن جبه‌جیلرده‌بر طاقم ارباب طغیان « بره جانم ، بزآدم دکلمیز ؟ بزده ضابطلریمزك حقندن کلوب، قوللغه‌زی‌اثبات ایتسه‌ك نه اولور ؟ » دیه بربرینی تحریك ایله ، اوجاقلرنده مشهورصاحب نامنده برآغانك خانه‌سنه هجوم ایله قتل ایتمشلر. نعیمادن تلخیص ج ۳ ، ص ۱۰٤ . هامه‌ر ، بعض فرقلرله نقل ایتمشدر ؛ اصل بودر (مترجم)

اولومه حاضرلاندقلری وقت آلدقلری آبدسته اشارت اولمق اوزره ــ « پادشاهم ، ابدست آلك » دیمش اولمسنی عفو ایده‌مزدی (١) .

بو انتقام آرزوسی ، سلطان عثمان کبی تخت وحیاتنی غائب ایتمك قورقوسی پادشاهك غیرتنی صوك درجه‌لرده تحریك ایتمیشدی . بر دیوان کونی ، رجب پاشا خانه‌سنه عودت ایده‌جکی اثناده ، بر ماینجی کلهرك ، کندیسنی سرایه دعوت ایلدی (٢٨ شوال ١٠٤١ ــ ١٨ مایس ١٦٣٢) (٢) . ایکنجی حولیه وصولنده خادملر اورته قاپینك صول طرفنده بر کوچك قاپی کوسترهرك ، پادشاهك اوراده کندیسی بکلمکده اولدیغنی سویلدیلر ؛ دخولنده زنجی خادملردن باشقه کیمسه کوره‌مینجه ، بونلرك قورقونج چهره‌لری کندیسنه پك فنا اندیشه‌لر القا ایتدی . کندیسنه اضطراب ویرن تقریسدن دولایی ، اورایه متصل اولوب پادشاهك بولندیغی صالونه قدر طوپاللایه‌رق کیتدی ؛ مراد رابع رجب پاشانی کورنجه : « کل بری ، طوپال زوربا باشی ! » دیدی . صدراعظم ، بی‌کناه اولدیغنه دائر افاداته باشلادیغی حالده ، پادشاه « بره کافر ، آبدست آل . » کلام مدهشیله رجب پاشانك سوزینی کسدی ، و بو امره امتثاله وقت ویرمکسزین « تیز شو خائنك باشنی کسك » (٣) فرمانی علاوه ایتدی . جلاد حاضر بولنمادیغی جهتله ، اونك وظیفه‌سنی آق آغالری (٤) کوردیلر . بر بیوك قسمی رجب پاشا ایله برلکده سرایه کلمش

(١) « پادشاهم ، ابدست آلك ، اویله طشره چیقمق » نعیما ، [ص ١١١] .

(٢) ماینجی ، رجب پاشانی سرایه دعوته کلدیکی زمان ، رودولف شمید بعض مصالح ایچون صدر اعظمك سرایندده ایدی . مع‌هذا ٩ تموز تاریخلی افاده‌سی اعدامك تفصیلات صحیحه‌سنی ناطق دکلدر : چونکه بونده رجب پاشانی زنجی خادملره اعدام ایتدیردیکی حالده ، نعیما بیاض خادملری (زانفلی بالطه‌جیلری) صریحاً ذکر ایدر . رودولف شمیدك وقایعنامه‌سندن : « ١٨ مایسده ، صباحلین ایرکن اوراده بولندیغم حالده ، وزیر [وزیر اعظم] کورندی [حرمدن چیقدی دیمك اوله‌جقدر] . ترجمانم وزیرك اوطه‌سنده ایکن ، بر قاپیجی باشی (قاپجی باشی) کلهرك ، پادشاهك کندیسنی ایستدیکنی سویلمسیله ، رجب همان آته بینوب ، سرایه کیتدی . وزیرك ایکنجی بیوك قاپیدن کیرمسی معتاد اولدیغندن ، اوراده کیرمك ایستدکده ، قاپینك محافظه‌سنده بولنان بر قاپوجی خادم ، دیکر بر قاپیدن کیرمسنی ، وذات شاهانه‌یه اورادن ملاقی اوله‌جغنی سویلدیلر . پاشا دونوب ، کوستریلن قاپیدن کیرنجه ، خدمت شاهانه‌ده بولنان آغالردن ، یعنی زنجیلردن برچوغنك اوراده بولندیغنی مشاهده ایلدی . » خزینهٔ اوراق ایمپراطوری ، وکتبخانهٔ ایمپراطوری .

(٣) بو نقل اولنان سوزلر هپ نعیمادن عیناً آلنمشدر . (مترجم)

(٤) نعیماده ، ص ١١١ ، « زانفلی بالطه‌جیلر » . (مترجم)

اولان زوربالر ، مقتولك — سرای همایونك قاپیسی اوکنه آتیلان — جسدینی کورر کورمز شاشیره‌رق طاغلدیلر .

رجب پاشانك نفس واپسینی ایله ، آرتق وزیرلرك بیوندوروغندن قورتلمش اولان سلطان مرادك حقیقی سلطنتی دوری باشلار . اون سنه‌در مراد رابع ، والده‌سنك وصدر اعظملرینك وصایتی وزوربالرك تیمور بیوندوروغی آلتنده اقتدارك انجق برکولکه‌سنه مالك ایدی . لکن چوجوق بویودی ، بالذات حکومت ایتمك ایستدی . مدت مدیده‌دن بری دوچار تضییق اولمش بر روح نوظهوره پك درین و ناقابل زوال اولمق اوزره کوکلشمش انتقام آرزوسی مراد رابعی، تخت عثمانی‌ی غرق خون ایدن مستبدلرك الکمخوفی یاپمق لازم کلیردی (۱) . پادشاه ، — وقتیله قیزلرآغاسی مصطفی آغانك محمدی اولوب سرایدن بیوك میراخورلقله چیقمش، واخیراً والی بولندیغی مصردن جلب ایدلمش بولنان — آرناوود طبانی یاصمی محمد پاشایی کندیسنه صادق بر خدمتکذار بولدی .

۲۹ مایس، نجم قدرت مرادینك بخار عصیاندن قورتیله‌رق، دها صاف برافق اورته‌سنده لامع اولدیغی خاطره‌لرده قاله‌جق برکوندر (۱۰ (۲) ذی‌القعده ۱۰٤۱ — ۲۹ مایس ۱٦۳۲) . سپاهیلر، زوربالقله اله کچیرمش اولدقلری خدمتلرك توجیهاتی طاب ایتمکده ایدیلر . بوطلبلرینك عرضنی متضمن صدر اعظمك تقدیم ایتمش اولدیغی تلخیص ، دست همایون ایله یازلمش اولان شو « من‌بعد اجداد عظامم زمانینده مداخله ایتمدکلری خدمتلر ویرلمیه » اراده‌سیله ظهور ایتدیکندن ، بو خدمتلردن منع اولندقلرینه اکاه اولان سپاهی طاقمی آت میدانینده طوپلاندیلر . پادشاه ، درحال سرای همایون ساحلنده واقع سنان پاشا کوشکنده آیاق دیوانی عقدینی فرمان ایلدی . صدراعظم ، مفتی ، ایکی قاضی عسکر — که بری قره چلبی

(۱) مراد رابعك شدتی معلومدر؛ لکن اوچ خلع‌ایله بسبتون کمی آغزه‌آلمش اولان یکی چری وسپاهیلری یوله یاتیرمق باشقه درلو ممکن‌می ایدی ؟ اوندن اولکی پادشاهلره کلنجه ، بونلردن لزومسز قان دوکنلر اولدمش دکاسه‌ده ، مسلکلری احوال عمومیه اعتباریله ملاحظه اولندقده . هامه‌رك افاده‌سی تمامیله حقلی کورلمز . (مترجم)

(۲) نعیماده ، ص ۱۱۲ ، سپاهیلرك بودفعه‌کی کوروانتیلری اینجون مکرراً ۲۰ ذی‌القعده تاریخی کوسترلدیکی کبی ، جریان ایدن مناقشه اوزرینه آلنان فصل‌خصومت حجتی دخی ، نعیما ص ۱۱۹ ، اوتاریخ ایله مورخ اولدیغندن ، دوغروسی بواوله‌جقدر . تاریخ مذکور ۸ حزیران ، ۱٦۳۲ یه مصادفدر . (مترجم)

زاده محمد افندی ودیکری خواجه زاده عبدالله افندیدر — ، نقیب الاشراف علامه شیخی افندی ، آیاصوفیه واعظی قاضی زاده ، دیکر علما ، یکی چری اغاسی وضابطلری ، آلتی خاصه سواری بلوکلری اغالری حضور شاهانه‌ده طوپلاندیلر . سلطان مراد ، کندیسی ایچون احضار ایدلمش اولان تخته چیقه‌رق ، شوسوزلری سویلدی : « سپاهیلرم بکا مطیع ومنقاد ایسه‌لر، آره‌لرندن برقاچ اختیاری بورایه کوندرسینلر . » بو ارادهٔ شاهانه ،آت میدانندهکی سپاهیلره تبلیغ ایدلدی ؛ ارباب جرائم کلمکه جرأت ایده‌میه‌رك ، نهایت برقاچ نفر سپاهی انتخاب اولندی . بونلر تخت مقابله‌سنه کلدیلر. ساحلده‌کی دیوانخانه خلق‌ایله طولمش ایدی . هرطرفی احاطه ایدن یکی‌چریلر صداقته متعهد ایدیلر. پادشاه یکی‌چری اغاسنه ، اختیارلره ، اوجاق اغالرینه خطاباً « اللهه، پیغمبره ، ایچکزدن اولوالامر اولانلره اطاعت ایدیکز (۱)» مألنده‌کی آیتی قرائت ، ومعناسنی تقریر وتفهیم ایله، برموجب قرآن [کریم] پادشاهلرینه اطاعت ایتملرینی نصیحت ایلدی . یکی چریلر پادشاهك طول عمرینه وسلطنتنك مسعودیتنه دعالر ایده‌رك ، تأمین صداقت ایلدیلر . سلطان مراد ، بعده ، « امیر ، برحبشی کوله اولسه‌ده اوکا اطاعتی امر ایدن حدیث شریفی بیلیرسکز (۲) . بوحالده زوربالری حمایه‌دن واز کچیکز ، تاکه پادشاهکز، دولتك اوغرادیغی مصائبه نهایت ویره بیلسین ، وسزده بابالریکزکی صداقتکزله افتخار ایده‌بیله‌سکز » دیمسیله ، بتون یکی‌چریلر هپ بر آغزدن : « بز پادشاهك قوللریز ؛ زوربالری حمایه ایتمیز ؛ اونك دشمنلری بزمده دشمنلریمزدر » دیه باغیریشدیلر . همان بر مصحف شریف کتیرلدی ؛ یکی چریلر بوکتاب مقدس اوزرینه « والله ، بالله ، تالله ! » دیه‌رك یمین ایتدیلر (۳) . یمینلری تسجیل اولندی . اوزمان سلطان مراد، سپاهیلرك — معروف اولان ارباب فسادی کوندرمش اولسه‌لر، حبس وتوقیف اولنورلر قورقوسیله — الك عاقل والك سکون‌پرور طاقمدن انتخاب ودیوانه ارسال ایلدکلری (٤) مبعوثلره توجه ایله،

(۱) » اطیعوالله واطیعوا الرسول واولی‌الامر منکم. »

(۲) پادشاه بالذات « والله‌می ؟ بالله‌می ؟ » دیه بتون یکی‌چریی تحلیف ایتدی. نعیما ، ص ۱۱٤ (مترجم)

(۳) « ولوعبداً حبشیاً » .

(٤) علامه شیخی افندی النده قلم وکاغد طوتاردی ؛ پادشاهك امری اوزرینه بو مخاطباتی، بو یمینلری قاضی عسکرلرواورکان دیوان حضورنده تسجیل‌ایلدی نعیما،ص۱۱۵ مترجم

دیدی که : «سز سپاهیلر، غریب برعسکرسکز؛ سزده دوغرویی آکلاتمق ممکن دکلدر؛ فرق بیك کیشیسکز؛ حال بوکه هپ خدمتلری ایستیورسکز، که اونك مقداری ده بتون دولتده ائش یوزه بالغ اولماز. حدینی تجاوز ایدن مطالبکز دولتی آلت اوست ایتمش، تمدیاتکز هر طرفی تخریب ایلمشدر. بوخدمتلره کچمك خواهشی آره کزده ناخشنودلری آرتیرمشدر؛ بوآدملر، سز کبی اختیارلری، عاقللری دیکلمیه رك، خلقی بیزار و اوقافی بلع ایتمکله، ظالم و عاصی شهرت منفوردسی قزانمقله وقت کچیریورلر (۱)» . سپاهیلر شویله جواب ویردیلر : « بز عاصی نامنی قبول ایتمیز؛ بز سنك دوستلریکله دوست، دشمنلریکله دشمنز. پادشاهك امرلرینی استخفاف ایدن بی ادبلری تحسین ایتمیز؛ لکن بونلری ضبط ایتمکه اقتدارمیز یوقدر. » پادشاه بروجه آتی دوام ایلدی : « حقکزوار؛ یارامازلرك کثرت مقدارینه کوره حکم ایده جك قوتکز یوقدر. سوزیکزده صادق ایسه کز، اونلری آره کزدن چیقاریکز؛ بعدما خدمت ایستمیکز، یکی چری قارداشلریکز کبی، سزده بونك ایچون کتاب الله اوزرینه یمین ایدیکز. » یکی چریلر هیئت مجتمعه سی ایچنده بولنان سپاهی اختیارلری اطاعتدن باشقه بر شی یاپه مازلردی. غلبه لك اردسنه قاریشمش اولان بر قاچ مفسد مخالفت زمینده سوز سویلیه جك اولدیلرسه ده، اکثریت عظیمه کندیلرینی مجلسدن دیشاری چیقاردی (۲). نقیب الاشراف سپاهیلری تحایف ایلدی. اوندن صوکره قاضیلر حضور پادشاهی یه دعوت

(۱) پادشاهك نطق نعیماده براز دها مفصلدر. تلخیصاً شودر : « سز نه عجایب طائفه سکز. سزه سوز آکلادلمازکه انقیاد ایده سکز. سزك مخالفتکزدن، فتنه جویلغکزدن دولایی دولتك ضعف کلدی، تکلیف مالایطاقکزه تحمل ایدیله مز اولدی. هم قولز دیرسکز؛ همده خدمت نامیله بتون واردت دولتك استیلا ایدرسکز. آره کزده حقه قائل اولیانلری حمایه ایتدیککز ایچون سرکش، انصافسز اشقیا چوغالدی؛ سزك کبی اختیار وعاقللری دیکه زاولدیلر. رعیتی [یعنی بتون تبعه یی] صویوب طاغتدیکز؛ رعیت اولمایجه خزینه نره دن طوپلانیر؟ علوفه نصل ویریلیر؟ شو دکزدنمی علوفه کزی ویره یم؟ بونکلده قناعت ایتمیکز: اجدادیمك وسائر اصحاب خیراتك اوقافی تولیتلرینه استیلا ایتدیکز؛ بونلرده یتشمدی. بتون اهل جهانك جهتلرینی خدمت دیه سزه ویره یم، یینه یتشمز. دنیاده عاصی اولدقدن، آخرتده غضب الهی یه اوغرامقدن قورقیورسکز. » نعیما، ج ۳، ص ۱۱۵ و ۱۱۶ . (مترجم)

(۲) یکی چریلر، فتنه اولق احتمالیله اومفسدلری قاپوب هوایه قالدیردیلر؛ خلقی یارمق ممکن اولمادیغندن، باشلری اوزرندن الماکبی الدن اله ویردرك، مجلسدن چیقاردیلر. نعیما، ص ۱۱۶ (مترجم)

اولندی . روم ایلی و اناطولی قاضیلرینك الك اسكیلرندن بر قاچی تختك آیاغنه قدر ایلریلهدیلر ؛ پادشاه اونلره شووجه ایله توجیه خطاب ایلدی : « سز رشوتله حکم ویرمك وتبعهٔ دولتی خراب ایتمکله اتهام اولونیورسکز ؛ بوکا نهجواب ویرهجکسکز ؟ » اونلر دیدیلرکه : « جناب حق شاهددرکه هیچ بریمز عدالتی صاتماز ، وخلقه ظلم ایتمز . لکن حکم عدالته سربست ومستقل بر جریان ویرمك اسبابنه مالك دکلز . اکر تبعه کزی سپاهیلرك ، تحصیلدارلرك مظالمنه قارشی حمایه عزمنده بولنسهق ، رشوتله خلقه طرفدارلق ایتدیکمز ادعا اولنور ؛ بلا تحقیقات عزل اولنورز ؛ ارباب مفاسده مقاومت ایدهمیز » . روم ایلی قاضیلرندن بری شو سوزلری علاوه ایلدی : « سپاهیلرك تعدیاتنه مقابله ایتمك ایستدیکم ایچون محکمهیی باصدیلر ، اموالی یغما ایتدیلر . » پادشاه : « بوندن معلوماتم وار » جوابنی ویردی. اوصیرهده ، اولاد عربدن بولنان بر اناطولی قاضیسی قیلیجنی چکهرك : « پادشاهم ، بو سوء استعمالاته چاره قیلیجدن عبارتدر » دیدی . بوشدتلی سوز اوزرینه ، پادشاه وحضار اوقاضیيه نکاه غضب ایله نکران اولدیلر ؛ قاضی ، باشقه بر سوز سویلمکسزین ، قیلیجی قینه قویدی . قاضیلرك سوزلریده ، بعدالتحلیف ، تسجیل اولندی . سپاهیلرك تولیت ، نظارت ، جبایت ، کتابت خدمتلرینه ملازم یازیلهماملرینی واسایش عامهنك محافظهسی ایچون سپاهیلر ، یکی چریلر طرفندن یمین ایدلمش اولدیغندن ، خلافنه حرکت ایدنلر حق تعالانك ، پیغمبرلرك ، ملائکهنك ، امت محمدك مظهر تاعینی اولهجغنی متضمن برحجت تنظیم اولنهرق ، پادشاه ، وزیراعظم ، مفتی ، وزیر بایرام وبهادر حسین پاشالر ، نقیب الاشراف طرفندن امضااولندی (۱) .

اوچ کون صوکره ، پادشاه سلحدار و سپاهیلرك جنرالی [بلوك آغالرندن] اولان جعفر و احمد آغالری دیوانه جلب ایله ، عاصیلرك رئیسلرینك تسلیمنی طلب ایتدی (۲) ؛ احمدك امره متابعت ایتمهکده اصراری جهتله ، جلاد الیله جزاسنی

(۱) حجت شرعیه یه — ذات شاهانه دن باشقه — ذکر اولنان ذوات شاهد یازلمشلردر ؛ پادشاه طرفندن امضا اولنمش دکلدر ؛ اوراسی هامهرك سهویدر . حجتك اصلی مترجمك تذییلاتنده در .

(۲) «۱۲ حزیرانده متعدد قاریشیقلقلر وقوعه کلدی . برجوق سپاهیلر بربیوك میدانه طوپلانهرق ، کندیلرینه ویرلمسی معتاد خدمتلردن باشقهلرینی ده ایستدیلر ؛ سرایه معلومات ویرلدی ؛ باشلیجه وکلا سرایه دعوت ایله ، سپاهیلرك مطلبلرینی افاده ایتمك اوزره ، رئیسلرینك حضور شاهانهیه چاغیرلمسی قرارلاشدیرلدی ؛ لکن باشاری ، یعنی اولوم قورقوسیله کیمسه کلمدی . » شمیدك راپوری ، خزینهٔ اوراق .

کورمسی اوزرینه ،آرقه‌داشی اطاعت کوستردی . برایکی کون صوکره، ینه برطاقم سپاهیلر آت میدانده کورولتی یاپدیلر . ایرته‌سی کون وزیرلر ، علما ، یکی‌چری اختیارلری صدر اعظمك سرایده طوپلانه‌رق ، مفتی حسین افندی سپاهیلری، وظیفه‌لری دائره‌سنه ارجاع ایچون نه‌یاپلمش ایسه فائده‌سز قالدیغندن ، بو فتنه‌جو عسکرك کاملاً محوی لازم کلدیکنی بیان ایتدی . یکی‌چری وسپاهی اختیارلری، اونلرك بو حاللرینه کندیلرینك رضالری اولمادیغندن ، پادشاه هر نه فرمان ایدرسه مخالفت ایتمیه‌جکلرینی سویلدیلر . بو سوز اوزرینه بر تلخیص یازیله‌رق ، سقا محمد ، کورجی رضوان‌ایله امثالی زوربالرك سرای‌همایون قاپیسنده باشاری کسلمسی ایچون خط همایون ورود ایلدی . درحال صدر اعظم حضورینه چاغیریلان سقا محمد شدتلی بر معامله کوره‌جکنه احتمال ویرمیه‌رك ، کمال غرور و امنیتله کلدی . همان دردست اولندی؛ صدراعظمه خطاباً: «دولتلی پاشا، قول وقراریمز بویله‌می ایدی؟» دیه‌جك اولدیسه‌ده ، وزیر : « تیز خنزیری بوغك ، سویلتمه‌ك (۱) » دیه امر ایتمسیله ، جن علی ایله برلکده همان قتل‌ایدلدی . ایکی جسد دکیزه آتلدی. جادی عثمان خانه‌سنده شراب ایچرکن (۲) طوتیله‌رق کذلك بوغلدی . یمشجی مصطفی غائب اولدی ؛ صالح افندی مصره قاچمش ، وصوکره [سلطان ابراهیم دورنده] جزای عصیانی کورمشدر . محمود اوغلی ، صاری مصطفی ، کل عبدی تعقیباتدن قورتیله‌رق ، اختفایه موفق اولدیلر . یچاقچی اوغلی محمد ، مولدی اولان ایلبصانه التجا ایتدی . قومری دیدکاری شقی آصلدی .

بوتدابیر قویه اوزرینه دولت الك قورقونج زوربالردن قورتلدیغی کبی ، معروف و مشهور اولیانلری رؤسانك محکومیتاریله اورتەدن قالقدی (۳) . بو دفعه‌لك اهمیتسزلرندن قرق اللی خدمت صاغ و صول جناح بلوکلرینه توزیع اولندی . لکن جزیه دفترلری تسلیم‌ایدلمیه‌رك، علوفه‌دن باشقه برشی ویرلمزاولدی. ایشته مرادرابع اون سنه سلطنتدن صوکره ، بو صورتله تختنی زوربالر الندن تکرار فتح ایتمش ،

(۱) سقا شمدك . صدر اعظمك سوزلری نعیمادن ، ص ۱۲۳ . عیناً آلندی . (مترجم)
(۲) جادی‌عثمان کلیبولیدن ایدی ؛ چارطاق قصبه‌سنده‌کی خانه‌سنده طوتلمشدر. (مترجم)
(۳) مشاهیر ارباب فساد جملهٔ طعمهٔ شمشیر خونریز اولدی ؛ زوربا نامی اونودلدی . قاچاقلر ایلریده برر برر طوتلدی ؛ بوندن صوکره ، دفتر موجبنجه اشقیا واراذل تدریج ایله ازاله ایدلدی ؛ نعیمادن تلخیص ، ص ۱۲٤ . (مترجم)

و عثمانلی پادشاهلرینك اك مهیبی نامنی آلمشدر . ایلك خطوات حکومتی قوی و فقط قانلی اولمشدر . اوزمان اون برنجی عصر هجرتك وسطنده بولونمقده ایدی [٥] .

زوربالرك اك نفوذلیلرندن بری ، دلی الهی ایدی ، که بغداد اردوکاهنده عصیانه اوك ایاق اوله‌رق ، محاصره‌نك محجوبیت آور بر صورتده رفع ایدلمسنك باشلیجه اسبابندن اولان « طاغلر دلیسی » نامنده‌کی رئیس ارباب شقاوتك یکیدر . سپاهیلر هجومه حاضرلاندقلری صیره‌ده طاغلر دلیسی بونلرك اوکنه چیقه‌رق : « نره‌یه قوشیورسکز ؟ عثمانلیلر بغدادی آلدقدن صوکره ، سزه احتیاجلری قالمایه‌جقدر ؛ هپکزی محو ایتمکده کچ قالیه‌جقلردر » دیه باغیرمش ایدی . بوخائنانه سوزلر سپاهیلرك غیرتنی قیرمش ، اردونك رجعتنه نتیجه ویرمش ایدی . دلی الهی ، عموجه‌سی طاغلر دلیسنه لایق بر یکن اولدیغنی کوستریوردی ؛ مرکز اجرا آتی اولمق اوزره ، سیدی شهریله بك شهرنده اقامت ایده‌رك ، بتون قاره‌مانی ربقهٔ ظلمی آلتنده لرزان ایدیوردی . کندیسی هم حکم ایدر ، هم‌ده حکمنی بالذات اجرا ایدردی . کدخداسی صاری مصطفی ، سیدی شهری معتبران اهالیسندن خواجه رجبی « سن بکا آیاغه قالقمادك » دیه دوکدورمش ایدی ؛ دلی الهی‌ده باشقه‌جه بیك اڤچه جریمه‌یه محکوم ایلدی . بر یکی‌چری‌یی ، اسکوفی باشنده ، آصدیردی . عاصینك قوتی اوقدر مدهش بر درجه‌یی بولمشیدی ، که قاره‌مان بکلربکی چرکس احمد پاشا ویرکی تحصیلی ایچون اونك لطفنه مراجعته مجبوریت کوردی . دلی الهی فرصتدن استفاده ایله ، بتون ولایتی دور ایده‌رك (١) ، معتاد اولان ویرکینك ایکی اوچ مثلنی ایستدی . آنجق بوقابا ترك (٢) اسکی آرقه‌داشی روم محمدك نصایح عاقلانه‌سنه قولاق ویرمیه‌رك ، برمدت صوکره ، کندی زعمنجه خدماتنك مکافاتنه نائل اولمق اوزره ، استانبوله عزیمته قرار ویردی . پای‌تخته واصل اولور اولماز ، ولایتی اهالیسندن مظالم وتعدیاتنه اوغرامش اولان برچوق آدملر ، هپسی برلکده اطرافنی احاطه ایده‌رك ، احقاق حق ایتدیرمك اوزره ، دیوانه کوتوردیلر . قاضی

(١) نعیما بلاد ایالتی تعداد ایدر : « قونیه ، سیدی شهری ، بك شهری ، بوزقیر ، لارنده ، نیکده ، آق سرای ، هرقلیه ، [ارکلی] ، قره پیکار ، اسکی ایل ، قیصریه ، ایساقلی ، اق‌شهر [وسائر قریب وبعید قصبه‌لر] . [طبع استانبول ، ج ٣ ، ص ١٢٨]

(٢) بو تعبیر ، نعیمانك استعمال ایتدیکی وهامه‌رك حاشیه‌ده عیناً کوستردیکی «ترك‌سترك» تعبیرینك متندن مأخوذ ترجمه‌سیدر . نعیمانك — اوزمانك اثر غفلتی اولان — بوتعبیرینی بتون ترکلکمزله رد ایدرز . (مترجم)

عسکرلر حضورنده ، اصولی موجبنجه محاکمه‌سی کورلدی ؛ لکن الاجقلیلرك پاره‌لرینی تأدیه ایتدیکی کبی ، ویریلن حکملری ایفا ایده‌مدیکندن ، اعدامنه قرار ویرلدی (۱) . سپاهیلر بوحکمك کوندوز اجرا اولنمامسنی ایستدکلری جهتله، صو باشی کیجه محبسه کوتوره‌رك ، قاتلی وظیفه‌یی یرینه کتیردی .

سیدی شهرندن پك اوزان اولمایان و بوز قیره قومشو بولنان « دره کوی » نام محلده ، دها سلطان عثمان (۲) زماننده علناً علم عصیانی قالدیرمش دره‌لی خلیل نامنده بر زورباوار ایدی،که دلی آلهینك باریشماز دشمنی اولمشدی . دلی آلهینك ازالهسی اوزرینه ترکجه‌نك « حمارك موتی کلبه دوکوندر » (۳) ضرب مثلی تام بر جای‌تطبیق بولدی . خبراعدام دره کوینه کلیر کلمز، دره‌لی خلیل ، مقتولك هدایت اسمنده‌کی اوغلنی اموالندن محروم ایتمك اوزره ، دلی‌الهینك خانه واراضیسنی دست غصبنه آلدی . هدایت ، باباسنك آدملرندن شاه عنصر، چاووش اوغلی سلیمان، نورالله وامثالی حشرات ایله برالتجاکاه بولمق اوزره ـــ هنوز دیوانك نظر التفاتندن سقوط ایتمه‌رك ، مرعش والیلکی امرینه منتظر بولنان ـــ روم محمدك اقامت ایتمکده اولدیغی قونیه‌یه کیتدی . روم محمد، دلی قانلینك اوغرادیغی فلاکتدن متأثر اولمرق، بابانك خطاسندن اوغل مسئول طوتلامق ایچون دیوانه بر عریضه کوندردی . فی‌الحقیقه، بولوادینده توقف ایتمکده اولان قارمان والیسی احمدپاشا، دره‌لی خلیلك اوزرینه یورومك ایچون امر آلدی . دلی‌آلهینك طرفداری اولان شاه عنصر و دیکرلری ، اسکی افندیلرینك دشمنی ایله جنکه چیقمش بولونیورلردی . سیدی شهری دلاللری مناره‌لرك یوقاریسندن شویله برنداده بولندیلر : « خلیل آغا قواقده شاه عنصر چاووش اوغلیله جنك ایتمکه کیدیور . بتون شهر خالقی سلاحلرینی آلهرق برابر کیتمایدر . کیم کلمزسه کندی کافر ، قاریسی بوشدر . » بو وقعه‌یی نقل ایدن عثمانلی مورخی اوزمان سیدی شهرنده عموجه‌لرندن برینك خانه‌سنده بولنه‌رق ، خلیل ایله برلکده کیتمین کیمسه‌نك کفر و طلاقه مبتلا اولمسی هانکی

(۱) فتلی‌ایچون ویریلن حکم شرعی « بعض‌قبایحندن برقاچ‌دم » ثابت اولمسنه مبنیدر ؛ یوقسه آلاجق وامثالی‌شیلر جزای‌اعدامه منقلب اولهمازدی . نعمایه مراجعت، ص ۱۳۰ . (مترجم)

(۲) نعمایه نظراً سلطان احمد زمانی . (مترجم)

(۳) نعمادن منقولدر . غالبا بونك ترکجه‌سی « اشکك اولومی ایله دوکوندر » اولهجقدر ؛ حلبلی نعمایا کله‌لرك ترکجه‌سنی بکنمیه‌رك ، ضرب مثلك طدینی بوزمشدر . (مترجم)

کتابدن چیقان فتوایه مبنی اولدیغنی سؤال ایتمش؛ اختیارعموجه کوله‌رك ، «هایدی کیت ، بو سوزی کندیسنه سویله ! » دیتمش (۱) . یکن ، قونیه‌یه کیتمك صورتیله باقه‌سنی قورتارمش ، عموجه خلیلك تهدیدینه اوغرامش . بوتهدیدك کیجه‌سی احمد پاشا، شهره دخول ایده‌رك، عسکر عاصینك خانه‌سنی احاطه ایتمش، وکندیسی درت پارچه ایدیله‌رك، هر پارچه‌سی چارشینك ، شهرك اورته‌سنه آتلمشدر . آرقه‌داشلرندن یایجی حسن دخی اوآنده طوتیله‌رق ، بر محاکمه‌یه لزوم کورلمکسزین ، باشی کسلمشدر . احمد پاشا ، زورباتك خزینه‌لریله برابر زوجه‌سنی‌ده آلمشدر .

شمدی‌یه‌قدر احوالی ذکر اولنان زورباللر سپاهیلردن ، سایسلردن ، یاخود هیچ قدری اولمایان کیمسه‌لردن عبارتدر . انجق ممالك دولتده سپاهیلردن مخاطره‌لی ، قورقولو یرعاصی دها وارایدی ، که بوندن سپاهیارده لرزه‌ناك ایدیلر. قاره‌سی والیسی وزیر الیاس پاشادن بحث ایتمك ایستیورز. الیاس پاشا بالیکسریده طوغمش ، صولاق اوغلو نامیله معروف بولنمش اولدیغی حالده ، کنجلکنده قاره‌سی زورباللرینك تنکیلنده عسکرلك ایتمش ، مؤخراً اناطولی بکلربکلکیله ایللك بغداد سفرنده بولنه‌رق ، صدراعظم حافظ پاشایه پارلاق خدمتلر کوسترمش ایدی. خسرو پاشانك صدارتنده کوزدن دوشه‌رك ، معیتنه جذب ایتمش اولدیغی برطاقم لوند عسکریله پرغام[برغمه] حوالیسنده واقع‌قاره‌سی ایله ایدا طاغنه چکلمش‌ایدی؛ مؤخراً استانبولده حکم سورن فترت عسکریه صیره‌سنده اکتساب قدرت ایله ، اوچ توغلو وزیر عنوانیله ، بورتبه‌نك علامت معتاده‌سی اولان آلتون زنجیره نائل اولمش ایدی . موفقیتندن جسارت آلان الیاس پاشا قاره محمود وصاری عثمان اسملرنده ایکی آدمنی بر چوق لوند ایله مدللی‌یه کوندره‌رك ، جزیره‌یی حکمی آلتنه آلمق ایستمش ایدی . لکن اهالی مقاومت کوسته‌رك ، الیاس پاشانك ایکی آدمی بتون معیتلریله اتلاف اولندی . برامرینه اطاعت ایتمه‌مش بولنان مغنیسا بکی بچاقجی اوغلی ابراهیم علیهنه ایسه دها زیاده موفقیت کوردی .

(۱) نعیما اکثریا حاجی‌قالفه‌یی، حسن بك‌زاده‌یی، پچوی‌یی عیناً استنساخ‌ایله برابر، شاهد اولق اوزره نقل‌ایدن ذاتك کیم اولدیغنی تصریح ایتمدیکندن ، قائل نعیمامیدر، یوقسه بواوچ مورخدن بریمیدر ، بوراسنی آکلامق اینچون اصل مأخذلرله تطبیق ایتمك اقتضا ایدر. بوفقره احتمالکه شارح المنار زاده‌نکدر ؛ زیرا حسن بك زاده‌نك اثری بوتاریخه‌قدر کیتمز؛ پچوی ایله فندلیکده‌ده دخی بوکا دائر بربحث یوقدر.

وزیرك عسکری مغنیسایی محاصره وضبط ایله اوچ کون یغما ایتدیلر . خواطر نشین اولان بوکوندن صوکره ، الیاس کندیسنی مغلوب اولماز صاندی ؛ کیجه‌لری شاهنامه وتیمور تاریخی اوقودوردی ، یاخود ترجمه‌ایتدیررردی . مفتی یحیی‌افندی ، الیاس پاشانك حیاتی تهلکه براقان برخسته‌لغی اثناسنده ، تداوی ایتمك ایچون استانبولك مشاهیر اطباسندن عمرافندیی کوندرمش ایدی ؛ الیاس پاشا ، خسته‌لقدن افاقت بولدقدن صوکره ، عمرافندینك عودتنده مفتیه و برچوق اکابر دولته آغیر هدیه‌لر کوندردی (۱) . بوکیفیت استانبولده عسکرك مفتی علیهنه کفت وکوسنی دعوت ایتمش ، وعزلی موضوع قبل وقال اولدیغی زمان کندیسنه الکبیوك مدار تهمت عدایدلمشدر . صوکره الیاس پاشا شام والیلکنه تعیین اولندی ؛ لکن بالذات دمشقه کیده‌جك یرده ، حکومتی کندی نامنه الته آلمق ایچون آدملرندن یوسف نامنده برینی متسلم اولمق اوزره اعزام ایتدی . بوخبر اوزرینه ، کوچك احمد پاشا ایله قاره‌مان والیسی چرکس دلاور پاشا عاصی علیهنه یورومك ایچون امر آلدیلر . الیاس پاشا ، لاچین اسمنده بر آغاسنه خزینه‌لرینی صاقلامق اولدیغی برغمه‌نك مدافعه‌سنی تودیع ایتدی ؛ کندیسی وآرقه‌داشلری (۲) ، صاریجه وآتلی سکبان نامنده‌کی اتباعندن باشقه ، جبه‌لی آدیله اون بیك قدر آدم یازه‌رق ، الاشهر صحراسنده جنك ایتمکه کیتدیلر . الیاس پاشا اناطولی وقاره‌مان بکلربکلرینك هجومنه معروض ومغلوب اوله‌رق ، الك صادق طرفدارلریله برغمه حصارینه آتلغه مجبوریت کوردی . شوصورتله ، تاریخ قدیمده اسکولابك‌التجاکاهی عنوانیله‌معروف بولنان برغمه شهری — که عثمانیه‌یه کوره نمرودك قامتکاهیدر — محتشم خرابه‌لرینی ، کندیلرینه سد مدافعه ایدن اتخاذ ایدن عاصیلره التجاکاه اولمشدر .

ایکی وزیر ، قلعه‌نك جبراً تسخیری ممکن اولمادیغنی کوره‌رك ، مخابره یولنی اختیار ایله ، الیاس‌پاشایه قلعه درونده بولنمایان کراس و دیکر میوه‌لر، لذیذ یییه‌جکلر

(۱) غالبا نفی بوهدایادن حصه‌دار اولمشدر،که الیاس پاشانی برقصیده‌سیله ثنایدر ، و « کریم وکامور وار ایسه کر الیاس پاشادر» دیر. مع‌هذا فارسیده صاغیر معناسنه کلن «کر» کلمه‌سنك استعمالی برمقصد خفی به مبنی اولدیغنی ظن‌ایدنلر بولنمشدر (مترجم)

(۲) قوجه‌خضرکدخدا، ماهی خاتون اوغلو دیمکله مشهور حسن اغا ، قله‌لی سفر اغا ، محمد زمان اغا ، شمسی پاشا اوغلو مراد . نعیما ، فذلکه ، روضة‌الابرار .

کوندردیلر . استانبوله‌ده براولاق چیقاره‌رق ، عاصینك عفوینی متضمن برفرمان کتیرتدیلر . اوچ پاشا براشه‌رك ، برعهد امضا ایتدیلر ، که بونکله اناطولی وقاره‌مان والیلری ، پادشاه نامنه اوله‌رق ، الیاس پاشایه ماضینك تمامیله اونوتدیلمسنی تأمین ایدیورلردی . شو ائتلاف مغنیسا ، قاره‌سی ، ایدا طاغی [قاز طاغی] طرفلری ، برغمه ، بالیکسری ، ادرمید (آدرامیتوم) ، آلاشهر (فیلادلفی) ، منمن (ماینومه‌نوس) فوچه (فوچه آ) آسایشنی اعاده ایلدی . فراری عاصیلردن برچوغی (۱) بولوادینده اقامت ایدن چرکس احمد پاشانك الته دوشه‌رك ، مستحق اولدقلری جزایی عاجلاً کورمشلردر .

دلاور پاشا قاره‌مانه کیتدی ؛ کوچك احمد پاشاده ، الیاس پاشانی نظر عاطفت شاهانه‌یه عرض ایتمك اوزره اونکله برلکده استانبوله عزیمت ایلدی . مراد رابع بوغازك آناطولی ساحلنده استاوروز ، سرایندہ (۲) ایدی؛ اوراده حضورینه قبول ایله ، الیاسه خطاباً : « بره کافر ، سکا شام ایالتنی ویردم؛ نیچون کیتمدك ؟» دیدی. عاصی، عذر اولمق اوزره، او زمان خسته بولندیغنی ایراد ایتمیله ، پادشاه: « ملعون یالانجی ، اجدادیمك اقامتکاهی اولان مغنیسانی تخریب ایتمك ایچون خسته دکل ایدك . بو خائنك باشی کسلسین ! » دیه باغیردی . بوستانجیلر متهمی یاقه‌لادیلر؛ ایچلرندن « طلوزجی » لقبیله یاد اولنان بری بیچاق ایله بوغازینی کسدی . محبوسك حیاتنی تأمین ایتمش بولنان کوچك احمد ، شمدی کندی حیاتی ایچون قورقه‌رق ، تره‌مکه باشلامش ایدی ؛ چونکه گرمیان اهالیسنك کندیسندن رفع شکایت ایتمش اولدقلرینی بیلیوردی. برقاچ دقیقه سکوتدن صوکره، پادشاه اوکا شو یولده خطاب ایلدی : « کافر ، سندن شکایتجیلر کلدی ؛ نیچون تبعه‌مزه ظلم ایدیورسك ؟ » کوچك احمد شو یولده عرض جواب ایتدی : « کرامتلی ، عنایتلی خنکارم ! جناب حق وجود شاهانه‌کزی محافظه بیورسون ! واقعا بعض تکلیفات طرح ایتدم ، جرمی

(۱) نعیما [استانبول‌طبعی ، ص۱۴۱]نقل‌ایدرکه : بوفراریلردن قیرآتنه‌بنمش برشخص تعقیب اولندیغنی کوره‌رك ، آته : « اوچ کوندر سنك ارقه‌کده‌یم : کوره‌یم سنی ، قیرآت. اکر کیلان ایسه‌ك بنی خصم الته ویرمه! » دیه خطاب ایله ، آتك بیونته دوشوب مهمیز اورر ، قاچار ؛ قوغالایانلر بوسوزی ایشیده‌جك‌قدر ایلریله‌مش اولدقلری وآتلری دهاقوتلی بولندیغی حالده ، اوقدر اقدامله‌رینه رغماً یتشملری قابل اوله‌ماز .

(۲) نعیاده استاوروز باغچه‌سی که الیوم بکاربکی سرای همایونتك بولندیغی محلدر ؛ بونك اسمی سلطان محمود ثانی‌زمانند ه تحویل اولنمشدر . (مترجم)

اعتراف ایدرم ؛ لکن آلدیغمی اردویه خرج ایتدم . اگر بو پاره اولمامش اولسه‌یدی، عسکر طوپلایه‌مازدم ، بوعاصی‌ده حضوریکزده جزاسنی کورمزدی . خلقدن آلدیغم پاره‌لردن باشقه حالا آلتمش بیك غروش دینم واردر، که بونی ده اردویه انفاق ایلدم. بنی ایستر اولدور ، ایستر عفوایت ؛ ایکیسی‌ده الکده‌در . فرمان شوکتلی خنکار ایمکدر . »

نطق جالب موفقیت اولدی . سلطان مراد ایلریسی ایچون بعض اخطاراتدن صوکره ، خلعت کیدیردی ، و خدماتنه مکافاةً شام ایالتنی توجیه ایلدی . بو توجیه اوزرینه ، صدر سابق خسرو پاشا کدخداسی حاجی ایواد [٦] سلیمان آغا طمشوار والیلکنه ، دلاور پاشا سیواس والیلکنه تعیین اولندی ؛ احمد و نوغای پاشالر قاره‌مان و حلب والیلکلرنده ابقا اولندیلر .

بنه شو صیره‌لرده افلاق و مولداویا وویوده‌لقلرنده تحولات مهمه وقوعه کلدی. افلاقده ، عصیانی مسبوق اولان آبازه — که بوسنه والیلکندن اوزی والیلکنه کتیرلمش ایدی (۲۵ تشرین اول ۱۶۴۳) — محمیسی بولنان افلاقلی ماتیاس بسارابایه ، دیوان همایوندن پرنس تعیین اولنان ایلیا اوغلی رادوله قارشی علناً مظاهرت کوسترمشیدی . ایکی طرف بربیوك جنکده بربریله طوتوشه‌رق ، بونك نتیجه‌سنده رادول مولد اویاده محل التجا ارامغه مجبور اولمش ، غالب دشمننه کوندریلن بکللك علامتلرینی الهکچیره‌رك، کندیسنی افلاق‌وویوده‌سی اعلان ایتمشدر.

مولداویاخطه‌سنده ، عن اصل‌له اولدیغی حالده مولداویالیلق حالنی آلمش اولان میرون برناوسکی — که اوچسنه مقدم پرنسلك مقامنه کچمش ایدی — الکساندر ایلیا نامنده‌کی رومدن نزع حکومت ایتمك اوزره صرف مساعی ایلدی . میرون ، تصورات حریصانه‌سنی تعقیب ایتمك اوزره ، استانبوله کلدکده ، یدی قله محبسنه القا اولنه‌رق ، سرمفسدتی جلاد طرفندن قطع اولندی (۱) .

کرك پای تخته ، کرك ولایتلرده قلیج وکمند ، زوربالرك افناسی ایچون متصل ایشلمکده ایدی . سپاهی رؤساسندن چرکس علی‌اغا ، آت میدانینده ارسلانخانه قارشیسنده آصلدی (۲) . دفتردار جدید نیکده‌لی مصطفی پاشا ، معیتی حقنده کوستردیکی سوء معامله ایله ، نظر التفات پادشاهیدن ساقط اولمه‌رق ،

(۱) نعیاده اشبو میرون برناوسکی « بغدان‌بانی برتوسقه » دیه‌مندرجدر ؛ دوغریسی هامه‌رك املاسی اولدیغجدر . (مترجم)

(۲) چرکس علی اغا سمور کورکیله آصلمش ایدی . نعیادن . (مترجم)

برکون خاص فرون اوکنده (۱) مقتول بولندی (۱۲ ذی‌الحجه ۱۰٤۲ — ۲۰ حزیران ۱٦۳۳) . صدراعظم حافظ پاشانك قتانده مدخلی اولان محمود اوغلی اخناق ایله، جسدی دکیزه آتلدی. یکی چری اغاسی محمد اغانك هرکسجه باعث اولدیغی قورقو اودرجه‌ده ایدی، که حضورینه دعوت ایدیلنلر آبدست آلمدقجه کلمزلردی (۲). هرصباح دکیز، کیجه‌لری امواجنه تودیع اولنان جسدلری آثار، وبونلرك یکی چری یاخود سپاهی اولدقلری قولایجه آکلاشیلیردی. پادشاهك جسارت شخصیه وسیاست شدیده‌سی ارباب فساده [ملك ایچون] سلامت بخش بر دهشت ویرمکده ایدی؛ هرکون — اسلحهٔ مکمله ایله مجهز اولدیغی، وشایان اعتماد برطاقم سواری معیتنده بولندیغی حالده — دور اسواق ایله، آتی، عربده جویانه برطرزده طوپلانمش بولنان سپاهیلرك آره‌سنه شجیعانه سوق ایدر، بوجمعیتلری حضوریله طاغیدیر ایدی . اکثریا آت میدانده اوق وجرید تعلیمی یاپدیغی کوریلوردی . بالذات ایی برکمانکش اولدیغی کبی، ایی اوق آتانلری علوفه ترقیسیله مظهر مکافات ایدردی.

ایکیسی‌ده بیوك فتنه‌کارلردن بولنان کوسه علی ایله فریدون افندی ، جرائم سابقه‌لرینك جزاسنی بولمقده تأخر ایتمدیلر . فریدون ، دیاربکر والیسی مرتضی پاشایه شال هدیه‌سی ایصالنه مأمور اولدی ؛ شالدردن بری موصلك اعدامنی آمر برخط همایونی حاوی ایدی ؛ امر ، بی‌رحمانه اجرا اولندی .

شام والیسی کوچك احمد پاشا ، جبل لبنان درزیلرینك عصیانی اطفایه مأمور اولەرق ، رهکذارنده‌کی سوریه کچیدلرینی ارباب طغیاندن تطهیر ایتدی . چالیق درویش، لاادیسه [لادیق]ده قتل اولندی . قصیریه حوالیسنده ترکمن عاصیلرندن بوینی ایکیلی بکی حاجی احمد واوغلی عمر، آرجیش (ارکوز) طاغلرنده‌کی التجا ـ کاهندن خدعه ایله چکیلەرك ، حلبده دوه‌لر اوزرنده حقارت ایله کزدیرلدکدن صوکره ، چارمیخه کرلدی . قارەحصار صاحبده تغلب ایدن باباعمرك باشی اورادە کسیلەرك ، استانبوله کوندرلدی. روم محمدك ازالەسی دها کوچ کورندی. سپاهیلرك عصیانده الکاوکده کوردیکمز بورئیس شقاوت ، اسکی آرقه‌داشلرینه خیانتنك مکافاتی اولمق اوزره، مرعش بکلربکلکنی آلمش ایدی. اسکی شهر طرفلرنده کسکین

(۱) خاص فرون دیوان یولنده اولدیغندن دیوانه مأمور ذوات علی‌الصباح یومنظره‌یی کورمش ایدیلر . (مترجم)

(۲) آخرته آبدستسز کیتممك ایچون . (مترجم)

کویندن اولان اشبو روم محمد، وقتیله بردفتردارده خدمتکارلق ایتدکدن صوکره، محصل قاره‌قاش زاده معیتنده الاشهره کیتمش ایدی؛ دهاصوکره، خسروپاشازمانی، باشلیجه ارباب فسـاددن اولدی. خسرو پاشا، خدمتلرك برطاقمنی سپاهیلره توزیع ایتدیکی وقت، روم‌محمد زیله وویوده‌لغنی آلدی؛ اورادن قسطمونی باقیر معدنلری اداره‌سنی الله کچیردی. بومأموریتله قسطمونی ایالتنی تخریب ایتمشدر؛ قسطمونی طرفلری، بی‌مدافع، بونك طرفکیرانی اللده قالمشیدی، که بونلردن اوروج غازی نامنده بری، یتمش سکسان کیشی ایله مدت‌مدیده بتون مملکتی دولاشه‌رق، هربردن ویرکی آلیردی. صدر اعظم حافظ پاشانك قتلندن صوکره، روم‌محمد، اسکی آرقه‌داشلرینك سلطان مراد رابعی خلع تصورلرینه شدتله مخالفت ایده‌رك، نهایت تنکیل عمومیدن قورتلمش اولان برطاقم عاصیلرله قونیه‌ده تحصن ایتمش‌ایدی. استانبوله قریب بولنان بوخاطره‌لی آدمی اوزاقلاشدیرمق ایچون مرعش ایالتی ویرلدی؛ روم‌محمد، عینتابی کندیسنه قرارکاه اتخاذ ایلدی. شام والیلکنه تعیین اولنان دیکر عاصی دلی یوسف پاشا، قاره‌مان حدودینه تقرب ایدنجه، روم محمد، لوندلر آره‌سنده مصادمه وقوع بولمامق ایچون، طریق حرکتنی دکشدیرمك اوزره، اوکا برمکاله مأموری کوندردی. یوسف پاشا، بواخطار احتیاط کاریی اصغا ایتدی؛ مؤخراً سوریه‌یه کیتمك‌اوزره یولده بولنان کوچك احمد پاشایاده اویله براخطارده بولندی. احمد پاشا، بو اخطاری وسیله اتخاذ ایله، اکر روم محمدك ازالهسی مطلوب ایسه، ایران سفرنده امام حسین قصبه‌سی جنکنده برشهرت رفیعه قزانمش، و بیطار اوغلی نامیله معروف بولنمش‌اولان محارب جسور بهسنیلی علی‌بکك شومأموریته‌تعیینی الکمناسب اوله‌جغنی استانبوله بیلدیردی؛ علی بك، بوخطرناك وظیفه‌یی درعهده ایلدی. ایکی پاشایه تبلیغ ایدیلن اخطارك عینی آلمش اولان علی بك، کندی آدملرندن ایکی کیشی‌یی کمال مصلحانه ایله ارسال ایلدی؛ مرعش والیسنه، کندیسنی هیچ برصورتله راحتسز ایتمکسزین بهسنیه عزیمتدن باشقه برنیتی اولمادیغنی بیان ایدیوردی. روم محمد، خبر کتیرنلری اعدام ایله ایشه باشلایه‌رق، عینتابده کندیسنی تقویه‌یه مسارعت کوستردی. متعاقباً علی‌بك، اوطرف اهالیسنك معاونتیله، روم محمدی محاصره‌یه کلدی. شهر آلندی؛ عاصی ایله بتون طرفکیرلری مقتول اولدی. غالب، خدمتنه مکافاةً، روم محمددن محلول مرعش

والیلکنی آلدی . شام والیلکنده کوچك احمد پاشانك خلف اولمش اولدیغی دلی یوسف پاشا بوآره‌لق استانبوله کلمش ایدی . یوسف پاشا برجسور جنکاور ایسه‌ده ، تعدیاتی بادیٔ سکایت اولدیغی کبی ، خسرو پاشا چراقلرندن اولمسی جهتله پادشاهك منفوری ایدی (۱) . بر رمضان کیجه‌سی سرایه جلب اولنه‌رق ، جلاده ویرلدی (۷ رمضان ۱۰۴۲ — ۱۸ مارت ۱۶۳۳) . غسل وتکفین ایچون نعشنی آیاصوفیه جامعی حرمنه کوتورنلر ، شهر زورده لوری حسین خان ایله جنکده قوله آچیلان توفك یاره‌سنك حالا ایشله‌مکده اولدیغنی کوردیلر .

استانبول وآسیای صغری عاصیلری امحا ایدلمکده ایکن ، عربستان محاربهٔ داخلیه‌یه معروض اوله‌رق ، هم یمن ، هم حجاز آتش ایچنده قالمش ایدی . حبش والیلکندن یمن والیلکنه نقل اولنه‌رق ، زیدیه امامی شریف قاسم بن شریف محمد ایله محاربه ایتمك اوزره مخاده تحصن ایتمش اولان آیدین پاشا ، عربلر طرفندن ترك اولنمش ایدی . احمد پاشانك ، شریف احمدی مکه امارتنه تعیین ایتدکدن صوکره ، مصر بکلربکی بایرام پاشانك خیانتیله حیاتی غائب ایتدیکنی یوقاریده حکایه ایتمش ایدك . احمد پاشانك ، اورته‌دن قالقمسیله حامیسز قالمش اولان شریف احمد ، یمن والیٔ جدیدی قانصو پاشا طرفندن اعدام اولنه‌رق ، اونك یرینه شریف سابق کچدی . قانصو ، آیدین پاشایی‌ده اولدوردکدن صوکره ، زبیده دوغری حرکت ایلدی . امامك عسکریله قانصو قومانده‌سنده بولنان عثمانلی اردوسی جنان وادیسنه قریب برمحلده تقابل ایتدیلر . عربلر یوزیکه بالغ ایدی ؛ صاغ جناحلرینه زنجی سنبل ، صول جناحلرینه امامك حسن وحسین آدلرنده ایکی برادری قومانده ایدیورلردی ؛ امام ، مرکزده قرار ایتمش ایدی . قانصو پاشا ، صاغ جناحه کدخداسی یوسف اغایی ، صول جناحه سپاهی ملازمی نامیله استانبولده یازیلان عسکرك رئیسی ادریس اغایی قومش ایدی ؛ عثمانلی جنرالی‌ده ، مرکزی بالذات اداره ایدیوردی .

نتیجهٔ حرب عثمانلی اردوسنجه فلاکت آمیز اولدی . یوسف کدخدا ، زبیده قاچدی ؛ قانصو ، کدخداسنك کندی یرینه قائم اومق ایستدیکندن اشتباه ایتدیکی جهتله ، آرقه‌سندن کوندردیکی بر قاتل واسطه‌سیله اونی خنجرله اعدام ایتدیردی . لکن یوسفك هوادارلری بوخبر اوزرینه آیاقلانه‌رق ، پاشایی زبید

(۱) نعیما . ص ۱۵۳ . دلی یوسف پاشا ایچون « پاشلر ایچنده بیله جمیل الوجه » آدم کوریدیکنی یازار . (مترجم)

قلعه‌سنده حبس ایله، قاتل اولمقله مظنون اولان دلی باشیسی ایله کاتبنك باشلرینی کمال شدتله طاب ایتدیلر. پاشا، بونلری تسلیمه مجبور اولمش ایکن، استانبولدن کلن سپاهی ملازملری اونلری حمایه‌لرینه آله‌رق، حیاتلرینی قورتاردیلر. سپاهی ملازملرینك چیقاردقلری کوراتی‌ده پاشانك هدایاسیله باصدیرلدی.

ادریس آغانك وفاتیله یرینه قرمزی بایراق آغالغنه کچن کور محمود پیاده وسواریدن مرکب برفرقهٔ کثیره ایله — ارزون حربه‌لر وبالق دریسندن سپرلرله مسلح اوله‌رق حربه کیدن — زرانیق عشیرتی عربلری اوزرینه یوریدی(۱). عربلر دوچار هزیمت اولدی؛ غالب، زبیدایه تعزی دست تسخیرینه آلدی؛ لکن قائصو، صنعایی اله کچیره‌مدی. اوچ سنه نتیجه‌سز حربلردن وامثالی کورلمه‌مش یورغونلقلردن صوکره سپاهی ملازملرندن آنجق طقوز یوز کیشی قالمش ایدی. قائصو پاشا بونلرك آیلقلرینی ویرمکدن عاجز قاله‌رق، کندیلرینی موعود اولان خدمتلری ایستمك اوزره استانبوله کوندردی.

کور محمود، اشبو طقوز یوز کیشی ایله قاره‌دن حجازه کله‌رك، جده کمرکیسی اندهکی اموالی یغما ایتدکدن صوکره، حج ایچون مکه‌یه توجه ایلدی. عثمانلی عسکرینك تقریبنده، شریف زید بونلردن قورقه‌رق، یکرمی اوتوز بیك عرب ایله مقابله‌لرینه چیقدی. جده‌دن مکه‌یه اولان یول اوزرندهکی قویولرك جمله‌سی شریفك امریله طولدورلمش ایدی. کور محمود اغایله یانندهکی طقوز یوز عسکر بو قویولری بولوب‌ده آچنجه‌یه قدر هلاك اوله‌یازدقلرندن، قویولرك طولدیرلمسی اونلر ایچون برفلاکت اولمش ایدی. نهایت، عمومی برجنکه کیریشیلمه‌جك ایکن، عربلرك تجربه‌سزلکندن دولایی، باروت مهماتلری برهوا اولدی. استعال، شریف زیدك صاغ الی حکمنده بولنان شریف محمدك وفاتنه سبب اولدیغندن، شریف زید، چوله التجایی اختیار ایتدی. مکه‌یه غالبانه داخل اولان کور محمود ومحاربلری، شهری یغما ایله باشلادیلر. بوجدال ۱۶۳۱ مارتنه مصادف ۱۰۴۰ شعبانده وقوع بولمشیدی؛ ذی‌الحجه‌ده، بونلر دینلرینك احکامی موجنجه کعبه‌ی یدی کره طواف ایلدیلر.

بووقایع اوزرینه، کور محمود، منصب شرافته کندیسیله برلکده کلش، اولان شریف یحیی‌نی نصب ایلدی، که اونك شریفلکی اوچنجی دفعه‌در. محموداغا مکه‌نك یغما

(۱) بوسپرلر «صحیفه» وحربه‌لر «رانقوق» تسمیه‌اولنور. نعم. [قرص نان قدربرر بالق دریسندن سپر، که صحیفه دیرلر؛ وبررحربه، که آکا رانقوق دیرلر. ج ۳، ص ۱۵۶]

ایدلسی استانبولده کندیسنه حسن قبول اعداد ایتمه جکنی بیلدیکندن، یالکز هواداری اولان اوچ درت یوزعسکرایله بصره یولنی طوتدی؛ اوچ یوز کیشی ده مصطفی بك قوماندهسیله استانبوله کیتمك اوزره اغالرندن آیرلمش ایدیلر .

عربستان قاریشیقلقلری خبری اوزرینه، مصر والیسی خلیل پاشا، شریف زیدی مکه یه اعاده ایتمك اوزره، مصر امراسندن قوجه [اختیار] قاسم بکی برفرقه عسکرله مأمور ایلدی . تجربه دیده بر جنکاور اولان قاسم بك، مصطفی بکك معیتنده کی اوچ یوز مرد عزمکار ایله حربدن توقی ایتمك ایستدیکندن، شام امیر الحاجی ابراهیم بکی اونلرله ائتلافه کوندردی . بعدالمذاکره، مصطفی بك خلعت کیه رك، سوریه طریقیله استانبوله دوغری یولنه دوام ایتدی ؛ شریف زیده مقام شرافته عودت ایلدی .

کور محمود عربلر طرفندن تعقیب اولنه رق، وادی العباسك وسطنده کائن تربه قلعه سنه جان آتمش ایدی . معیتندن بر طاقمی دها مصطفی بکه التحاق ایتمك اوزره آیرلدیلر ؛ امیر الحاج ابراهیم بك، آلتی یوز قدر اولان اشبو مصطفی بك طاقمنه رهبرلك ایده رك، بونلر سلامتله شامه واردیلر . اسکی قوماندانلری ایسه بصره یولنده دوام ایتمك ایستدیکی حالده، عربلر طرفندن احاطه سی تأخر ایتمه رك، اسیراً مکه یه کوتورلدی . طرفدارلری اعدام اولنه رق، کندیسی ده اشکنجه ایله ایاقلری قیرلدقدن صوکره، مقتله (١) براقلدی . (محرم ١٠٤١ — اغستوس ١٦٣١) . اوصیره ده برشریف، برادریله بر لکده، جده بکی مصطفی بکك قاتلی اولمق اوزره قصاصه محکوم اولدی (٢) .

مصطفی بك قوماندهسنده کی عساکر عثمانیه سوریه یه کلیرکن، کاربان حجاجه تعرض ایدن چول عربلرینه قارشی بیوك معاونت کوستردیلر . عربان قویولری طولدیره رق، ویوللری مغیلان اغاجلریله سد ایده رك، حجاجی توقیف ایتمك ایستمشلر ایدی (٣) . عسکر عربانی پریشان ابتدی ؛ اغاجلری ده یاقدی . سو خدمت جمیلهلری یمنده ومکه یغماسنده کی جرائم سابقهلرینی اونوتدورمغه مدار اولهرق،

(١) نعیماده « معلا » . ص ١٦٠ (مترجم)

(٢) نعیما، بوشریفی « نامی » تسمیه ایدر . ص ١٦٠ (مترجم)

(٣) عربان، حجاج کیجه لین ایچنه دوشمك ایچون قویولر قازدرق . مغیلان آغاجلریله اوزرلرینی اورتمشلردی . نعیما، ١٦١ . (مترجم)

رئیسلری مصطفی قسطمونی سنجاق بکلکنه نصب ایدلدی (۱) . بونکله برابر بقیهٔ عسکر ، عربستانه سوق اولنمازدن مقدم کندیلرینه وعد اولنان سپاهیلکلری طلب ایتمك اوزره استانبولده عرض وجود ایتدکلری زمان ، صدر اعظم محمد پاشا بو مطالبی هیچ دیکلمیه‌رك ، مستدعیلری دیواندن قوغدی (۱۰۴۳—۱۶۳۳) . مؤخراً قانصو پاشاده استانبوله کلهرك ، یمن بلا مدافعه تماماً زیدیلرك دست استیلاسنه براغلدی .

ایالات دولتده شو وقایع کذار ایدرکن ، استانبول ، برشهزاده تولدندن دولایی اظهار اشواق ومسرات ایلیوردی (۲) ؛ لکن بوشنلکلری ، اوزمانه‌قدر استانبولی تخریب ایدن یانغینلرك اك مدهشلرندن بری تعقیب ایتمکده تأخر ایلمدی . آتش ، جبالی قاپیسی خارجنده تجهیز ایدلمکده اولان برکمی قاله‌فاتجیسنك دفتسرلکندن ظهوره کلدی (۲۷ صفر ۱۰۴۳ — ۲ ایلول ۱۶۳۳) (۳). حریق ، اورالرده‌کی کمیلره سرعتله سرایت وآیا قاپیسنه قدر ساحلی تعقیب ایده‌رك ، مصطفی پاشا چارشیسنی ، قاره موسی افندینك اقامت ایلدیکی حمزه پاشا سرایني ، اوکا ملاصق یحیی پاشا سرایني ، عاشق‌پاشاده چشمی‌افندینك محتشم سرایني یاقدی (٤) . اورادن اوچ دهشتلی قوله منقسم اولدی؛ بری سلطان سلیم جامعنه دوغری کیتدی ؛ بری ساحل بویجه امتداد ایده‌رك ، حیدر پاشایه [فاتح قزبنده‌کی حیدر] ، اسکوبلی جامعنه ، اون قاپانه ، زیرك جامعنه توجه ورهکذارنده قورشونجی باشی زاده مصطفی پاشانك اقامتکاه ذی‌قیمتی بلع ایلدی؛ اوچنجیسی عاشق پاشادن سلطان‌محمد جامعی یولنی طوه‌رق ، جامع شریفك صاغنده وصولنده‌کی ایکی جاده‌یی ، سرایلری ،

(۱) « باشلری مصطفی بك قسطمونی‌یه صله‌سنه کیتدی » . نعیما . (مترجم)

(۲) « صفر ۱۶۳۳ اوائلنده قندیللی باغچه‌ده بر شهزاده وجوده کلمکله ، دریاده وکنار بخرده دوم دونانمالری و فشنکار ایله عظیم شنلکلر اولدی » نعیما ، ص ۱۶۶ (مترجم)

(۳) یانغین ، ۲۷ صفر جمعه کونی صباح وقتی ظهور ، واوکون ، اوکیجه دوام ایده‌رك ، یکرمی درت ساعت صوکره بازارکونی سوندیرلمشدر . « اولدی بیك‌قرق اوجده احرق کبیر » مصراعی تاریخ دوشورلمشدر . نعیمادن ، ص۱۶۷ . شایان دقتدر ، که مصراعك صاحبی ، تاریخه اویدورمق ایچون ، احراقك الفنی‌ده فدا ایله ، قاعدهٔ املایی ، معنایی ، وزنی بوزمقدن چکنمه‌مشدر ! (مترجم)

(٤) نعیما ، بوسرایلرك هر بری درت بش طبقه قدیمی بنالر اولدیغنی ، وخصوصاچشمی افندی سرایننك طوانلری زر لاجورد ایله پر زیور بولندیغنی قید ایدر . (مترجم)

بیوك وكوچك قاره‌مانی ، سراجخانه‌یی یاقدی ، صاری كرزه [صاری كوزل] یوریدی .

پادشاه ، بوستانجیلروووزیرلر معیتنده بولندیغی حالده ، سلطان سلیم جامعی طرفندن اطفای حریقه سعی ایدركن ، آتش اونلرك آرقه‌سنده یكی چریلرك یكی واسكی قیشله‌لرینی [اوطه‌لرینی] واختلال عسكرینك مركز دائیسی اولان اورته جامعی استیلا ایدیوردی . خط تخریب ، اورادن دخی طولاً ایماندن ملا كورانی یه قدر — كه بتون عرض استانبول دیمكدر — وعرضاً فنار قاپیسندن بالی پاشا ولطفی پاشا جامعلرینه ، شاه‌خوبان سراینه ، اون قاپانی قربندن آت پازارینه قدر اوزاندی . یالكز ایكی محله‌ده ایكی خانه قورتلدی . محترق اولان خانه‌لر یكرمی بیك تخمین اولندی (٣) .

بوفلاكت عظیمه ، خلق آره‌سنده خشونت سزلغی موجب اوله‌رق ، قهوه‌خانه‌لرده علناً اظهار حسیاته باشلادیلر . افكارك بوتمایلی یكی برفتنه‌یه بهانه اولور اندیشه‌سیله ، حكومت بتون قهوه خانه‌لرك درحال سدی حقنده برامرنشر ایتدی (ربیع الاول ١٠٤٣ — ایلول ١٦٣٣) . امرشدتله اجرا اولندی . مقدما ، سلطان مراد ثالث وسلطان احمد اول زمانلرنده دخی بودرلو اوامر نشر ایدلمش ، لكن یالكز برقاچ كونلر شدت اجرایه مقرون اولمش ایدی . بودفعه ایسه ، بالعكس ، پای تخت وبلاد دولت قهوه خانه‌لری سلطان مرادك وخلفی سلطان ابراهیمك مدت سلطنتلرنجه مسدود قالدی . نهایت سلطان محمد رابع عصرنده آچلملرینه مساعده آلنه بیلدی .

قهوه خانه‌لرك سدینی تعقیباً ، توتونك — خلافنده حركت ایدنلر اعدام جزاسنه اوغرامق اوزره — منع استعمالنی متضمن برامرظهور ایلدی . یكی بر حریق ظهور ایدر ملاحظه‌سی بهانه‌سی اتخاذ ایدلمش ایدی . لكن حقیقت حالده ، ایشسزلرك طوپلانمارینی منع ایتمك ، مصالح عمومیه‌دن بحث اولنه‌بیله‌جك اجتماعكاهلری سد ایتمك اوزره ضابطهٔ عالیه‌یه عائد برتدبیر ایدی .

شدتله محافظه اولنان اشبو تدبیر انضباطی ، باعثی اولانلر حقنده بدخواهانه

(٣) بو تخمین ریقونكدر ؛ آنجق بو مؤلفك دیكر افاداتی كبی بوده احتیاط ایله تلقی اولنمق ایجاب ایدر ؛ ریقو ، حریق ١٦٣٤ ده ، تاریخ صحیحندن براز صوكره كوسترر . ریقو ، قوله‌سده ، ص ٢٥ . [كاتب چلبی اوزمان استانبولك بشده‌بری یاندیغنی سویلیور . فذلكه . ص ١٥٤ .]

سوزلره، برچوق هجویلره سبب اولدی. لسان خلق، «کیجه‌لری اویقومزی قاچیران زنجی خادملری دفع ایدیکز ؛ زنجی‌یی (قهوه‌یی) منع ایتمزدن اول مظلوملرك قلبلرندن یوکسان قانلی دومانی طاغیدیکز» دیور ایدی (۱) .

بودرلو سوزلر جریان ایده طورسون ، قیلیچ، یکی امره مطاوعت کوسترمینلر حقنده شدتلی اجرای افعال ایتمکدن کری قالمیوردی . پادشاه بالذات قوله‌چیقیوردی ؛ سوقاقده فنارسز طوتیلان ، برچبوق ویاخود برفنجان قهوه ایله دردست ایدیلن کیسه حلاده تسلیم ایدیلیوردی . هر صباح ، سوقاق اوزرلرینه براقیلان اجساد مظلومین ، کیجه‌نك سیاست بی رحمانه‌سنه شهادت ایلیوردی . ادرنه‌ده ، امر خلافته ، حالا قهوه خانه بولندیغنه دائر النان خبر اوزرینه ، بونلری سد ایتمك وصاحبلرینی آصدیرمق ایچون ، بوستانجی باشی کمال شتاب‌ایله ادرنه‌یه کیتدی . هرکون ، بواشیای ممنوعه مبتلالرندن برقاچی شو ابتلای فلاکت انکیز اوغورنده باشلرینی ویررلردی . سلطان مراد ، کیجه کوندوز ، تبدیل قیافت ، شهری وقرای ملحقه‌یی دولاشیردی ؛ بریرده طوپلانمش آدم بولنسه ، پادشاهی کورنجه طاغیلیرلر ایدی . برکون شیخ الشیوخ ، متصوف شهیر سیواسی زاده، کاغد خانده میرآخور کوشکنده بعض محبانیله تصوفه‌دائر مصاحبت ایتمکده ایکن ، سلطان مراد ناکهانی صندال ایله کلش ، وحضارك کتابلرینی ، مجلسده‌کی اشیالرینی ایستمش ایدی . کتابلری ، اورتده بولنان تسبیحلری کوتوردیلر . پادشاه برجلدی آچوب ، یحیی افندینك دیوانی اولدیغنی کوره‌رك : « بو بزم افندینك [یعنی شیخ‌الاسلامك] دیوانیدر » دیمش ، واوته‌کی کتابلری واشیایی کوردکدن صوکره : « کتابلریله سیره کیدن علمایه ، تسبیح وسجاده ورداسیله کیدن درویشانه ، دوات وقلم ولوازم کتابت ایله کیدن کتابه بزم سوزیمز وبروجه ایله تعرضمز یوقدر، عالملرنده اولسونلر! » (۲) سوزلرینی علاوه ایلمشدر.

شیخ سیواسی زاده افندی ، شیخ اکبر اسکداری محمود افندینك وفاتندن

---

(۱) نعیماده یالکز بربیت مندرجدر، که شودر :

«ضررسز بردخان حقنده نیلر بونجه‌دقتلر؟ دخان آه مظلومانی منع ایلهك ، هنراولدر .»

نعیمانك « برتنباکو که تورکجه توتون دیدکلری بیراغ مکروه » دیمسنه کوره ، اوزمانك لساننده توتونه تنباکی دخی تسمیه اولندیغی اکلاشیلیر. ص۱۶۹. (مترجم)

(۲) نعیما ، ص ۱۷۲. (مترجم)

بری استانبول متصوفه‌سنك رئیسی اولدیغی کبی، قاضی زاده متکلمینك رئیسی‌ایدی. قاضی زاده صرف احکام شریعت ناشری، دیکری احکام شرعیه‌نك دها آز شدتلی تفسیرینه طرفدار اولان متصوفه‌نك مدافعی ایدی (۱). مولد [حضرت] پیغمبری مناسبتیله (۱۲ ربیع‌الاول ۱۰٤۲ — ۲۷ ایلول ۱٦۳۲) (۲). بربرینه مخالف اولان ایکی فرقه‌نك رئیسلری، بری دیکرینی تعقیباً، آت‌میدانده کائن سلطان احمد جامعنده وعظ ایتدیلر. اولا سیواسی زاده کرسی‌یه چیقدی. اوندن صوکره — پادشاهك التفات مخصوصنه مظهر اولان — قاضی زاده کرسی‌یه کله‌رك، بو التفاتدن استفاده ایله، سربستانه بعض سوزلر سویلدی. علی‌الخصوص اکابر علیهنه ایراد کلام ایتمك صورتیله قوهٔ بلاغتنه جریان ویردی. بالای کرسیدن (مسلمانلرك ازوپی اولان) نصرالدین خواجه‌نك برلطیفه‌سنی نقل ایلدی: خواجه برکون بر بیوك وبرده کوچك اوکوز ایله ترلاسورکن، ارقه‌داشنك صاباتی ایی سورمه‌مسنده دولایی، بیوك اوکوزی درکمکه باشلار. بوحرکت غریبه‌نك سببی‌سؤال ایدلدکده: «بویله یاپدیغم شونك ایچوندر، که بیوك اوکوز حرکت ایتدکجه کوچك اوکوز حرکت ایده‌مز» جوابنی ویرر. اکابردن وعلمادن بعضلری واعظك سوزلرندن آلینه‌رق، کرسیدن ایندیرمك ایستدیلر. لکن قاضی‌زاده‌نك خصمی (۳) اولان شیخ‌الاسلام، حضور شاهانه‌ده اوپله برشی پاپلمسی مناسب اوله‌میه‌جغنی بیان ایله، ممانعت کوسترردی (٤).

اوچ آی مقدم[*] (٦ ذی‌الحجه ۱۰٤۲ — ۱٤ حزیران ۱٦۳۳)، مراد ثالث عصرنده روم ایلی قاضی عسکری قاره چلبی زاده حسام افندینك اوغلی اولوب کذلك روم ایلی قاضی عسکری بولنان محمد افندینك وفاتیله، طریق علما اك ممتاز ارکانندن برینی غائب ایتمش‌ایدی. حسام افندینك پدری، قاضی قاره چلبی ایدی؛ بیوك پدری مولانا حسام‌الدین افندی، فاتح سلطان محمد عصرنده صدر اعظم

(۱) متصوفه‌یه دائر سوزلر، مورخك زعمیدر. سیواسی زاده وقاضی زاده، نعیمانك تعبیری وجه ایله «متباغض» ایدیلر. (مترجم)

(۲) بوتاریخك صحیحی ۱۲ ربیع‌الاول ۱۰٤۳ — ۱۸ اغستوس ۱٦۳۳ اوله‌جقدر (مترجم)

(۳) دشمن‌دیمك اولان بوکلمه هامه‌ری شاشیرده‌رق، اقرباسندن ظن‌ایتدیرمشدر (مترجم)

(٤) فقره‌نك خاتمهٔ لطیفه‌سنی هامه‌ر اکلایه‌مامش اولمالی، که کچمشدر. کاتب چلبینك واوندن نقلاً نعیمانك علاوه‌سنه کوره، اشبو منع خصوصنی قاضی زاده‌یه نقل ایتدکلری زمان، واعظ‌افندی «فثبت‌المدعی! (دعوی ثابت اولدی!)» دیمشدر. (مترجم)

بولنان روم محمد پاشانك برادری اولدیغی کبی ، قاردمانك الك معتبر عائله‌لرندن بریله کسب مصاهرت ایلش ایدی. حسام افندینك ایکی اوغلی وار ایدی ، که برنجیسی روم ایلی قاضی عسکری اولان سالف‌الذکر محمد افندی ، وایکنجیسی مفتیلك مقامنه‌قدر صعود ایدن وآنیاً بوتاریخده بالدفعات ذکری کچه‌جك اولان عبدالعزیز افندیدر . محمد افندی « ظهوری » مخلصیله بردیوان اشعار براقمشدر . خانه‌سنه متصل برجامعی وبروسه وادرنه‌ده متعدد خیراتی واردر (۱) .

پای‌تخت سلطنتده شو وقایعك جریانی صیره‌لرنده دیاربکر والیسی مرتضی‌پاشا، سکبان باشی موسی اغانك یاردیمیله ، موصل قلعه‌سنی اکمال ایدیوردی ؛ موسی اغایه وان ایالتنك توجیهیله مکافات اولندی (۲). براثر عظیم ارلان اشبو موصل قلعه‌سی اکمال ایدیلنجه، مرتضی پاشا ماردین جوارنده کائن سلطان یایلاسنده عسکر جمعیله اشتغال ایلدی ؛ ایرانیلر ایسه کندیلرینه مقاومته مقتدر اولمیان طهمورث خانی کورجستاندن اخراج ایدیورلردی (۳) . اوزمان خطهٔ ایران اختلافات داخلیه ایله مالا مال ایدی .

شیراز والیسی امام قولی خان ، یکرمی سنه مقدم بیوك شاه عباسدن هدیه اولمق اوزره برجاریه آله‌رق ، متعاقباً بوجاریه‌دن تولد ایدن و عباس تسمیه اولنان چوجق وارث‌طبیعیٔ سلطنت [یعنی شاه عباسك اوغلی] اولمق اوزره شهرت‌بولمش اولدیغندن ، بو دفعه امام قولی وعباس، امام قولینك یکرمی درت اولادیله برابر

(۱) نعیما ، فذلکه . شقائق نعمانیه‌ده مولانا قاره‌چلبینك وعطائیده اوغلنك ترجمهٔ حاللرینه مراجعت . صوك ذکر اولنان ذاتی ، عطائیده قاضی حسام‌الدین حسن افندی ایله قاریشدیرمامالیدر . بوندن صوکره‌ده عطائیده قاره چلبی زاده محمد افندینك (قاره‌چلبینك حفیدی) ترجمهٔ حالنه مراجعت . قاره چلبی زاده محمد افندینك برادری مفتی عبدالعزیز افندی ، ۱۰۰۶ (۱۵۹۷) سنه‌سنده جدی قاره چلبینك و ۱۰۴۲ (۱۶۳۲) سنه‌سنده قارداشنك وفاتندن خیلی تفصیلات ایله بحث ایدر (بنده‌کی نسخه‌لرده، ص ۳۸۰ و ۳۹۹) . بو خاندان شهیر علمك سلسله‌سی ایشته شودر : ۱ ، بیوك جد حسام‌الدین ، محمدثانی وسلیم‌اول زمانی، ف ۹۲۰ (۱۵۱۴)؛ ۲ ؛ قاره چلبی، سلیمان قانونی زمانی ؛۳، قاره چلبی زاده حسام‌الدین افندی، مراد ثالث عصرنده قاضی عسکر، ولادتی ۹۴۰ (۱۵۳۳) ، ف ۱۰۰۶ (۱۵۹۷) ؛ ۴ ، قاره چلبی زاده محمد افندی، مراد رابع عصرنده قاضی عسکر، وبرادری مفتی عبدالعزیز افندی .

(۲) ۱۰۳۲ وقایعندن . نعیما . ص ۱۴۴. (مترجم)

(۳) نعیما ، ۱۴۶. (مترجم)

جملةً قتل ایدلمشدر (۱). دولتك حدود شمالیه‌سنده‌کی گیلان، وقتیله مستقل و تیراندازلریله شهرتکیر بر ایالت ایکن، سلطان سلیمان قانونینك ایلك عجم سفرندن بری عثمانلیلرله مناسباتده بولنمقله‌متهم[ایرانلیلرجه] ایدی؛ بوایالتك صوك خانی، سلطان محمد ثالث زمانی زنجیر آلتنده وفات ایده‌رك، بربرینی متعاقب ایکی برادر ادارهٔ حکومته کچمشدر، که برنجیسی غریب شاه، ایکنجیسی عادل شاهدر. برکون شاه صفی، کیلانك الك ماهر تیراندازلرندن درت یوز کیشینك اورته پارمقلرینی کسدیرمش ایدی. بوکا سبب اولمق اوزره، «برآغاجك آرقه‌سنده اون دانه‌سی اون بیك ایرانی یه موفقیتله مدافعه ایدن بو تیراندازلری، بو دشمنلری نه یه صاقلامالی؟» دیوردی. شاهك کیلانده والیسی بولنان آرسلان بك، بر درویشی اعدام ایتدیره‌رك، عادل شاهی اورته‌دن قالدیرمش اولدیغنی نشر ایتمش ایدی (۲).

ایرانیلرك وانه دوغری یورومکده اولدقلری خبری اوزرینه، وزیر اعظم محمد پاشا، همان حدوده متوجهاً حرکت ایتمك ایچون امر آلدی. قاپودان جانپولاد پاشا زاده روم ایلی ایالتنه تعیین اولنه‌رق، صوفیه‌ده عسکر تحشیدینه مأمور اولدی. بایرام پاشا رکاب همایون قائم‌مقامی، قائم‌مقام سابق جعفر پاشا قاپودان، عمر افندی دفتر داری تعیین ایدلدی.

تشرین اول اورته‌سنه دوغری، وزیر اعظم اسکداره کچدی (۱۱ ربیع الاخر

(۱) هامه‌ر، بو فقره‌یی پك ضیق خلاصه ایلدیکندن، برآز ایضاح اولنور: شاه‌عباسك وفاتنده، نبیره‌سی اولوب شاه صفی نامیله تخت ایرانه کچن سام میرزا، مملکتنده کندیسنه عاصی اولانلرك ازاله‌سیله مشغول ایدی. ددهسی عباس میرزانك شیراز حاکمی امام قولی خانه اهدا ایلدیکی بر جاریه‌سی حامل ایمش. امام قولینك خانه‌سنده بر ازکك چوجق طوغار، آدینی عباس قورلر. چوجق سیاجه شاه عباسه بکزه‌دیکندن، اونك اوغلی اولدیغنده اشتباه ایدلر. شاه عباسك وفاتنده یکرمی یاشنده اولان بوچوجق، ادعای نسبه قیام ایلدیکی جهتله، بو دفعه شاه صفی، فدایلر کوندردرك، امام قولی واونك یکرمی اوچ اولادی ایله برلکده اولدورمشدر. نعیما، ص ۱۶۲ (مترجم)

(۲) ایرانلیلر، عثمانلیلرله متحد بولنملرندن دولایی، کیلان پادشاهلرینی محو ایتدکدن صوکره، کیلانیلر — که مجملر طرفندن کیلی تسمیه اولنورلر — بالاتفاق ملوك کیلان نسلندن غریب شاه نامنده بر جوانی پادشاه طانیدیلر. ایرانیلر طرفندن بونك دخی قتلنده قارداشی عادل شاه ظهور ایلدی. اوده مغلوب وخرقه‌پوش و مختفی اولمسی اوزرینه، آرسلان بك بر چوق درویشلری اعدام ایتدیکی صیره‌ده، برینی‌ده «ایشته بودعال شاهدر» دیه‌رك قازیغه اورمشدر. بو وقایع، ۱۰۴۲ تاریخلرنده ایدی. نعیمادن ص ۱۶۴. (مترجم)

۱۰۴۳ — ۱۵ تشرین اول ۱۶۳۳) . قواقده ، ایران شاهی طرفندن فرار ایله بوطرفه کلمش اولان شروان خانی ایکی یوز سواری ایله عرض وجود ایده‌رك ، اولا کنغری ، بعده علائیه سنجاغی توجیهیله اکرام ایدلدی . مال‌تپه‌ده ، پادشاه صوك دفعه اولمق اوزره کچید رسمی اجرا ایتدیره‌رك ، اردویه کافی مقداردده و مطلوب وجهایله مجهز عسکر کتیرمه‌مش اولمرندن طولایی ، درت وزیر (۱) مظهر غضب اولدیلر . بوستانجی باشی ، مالری مصادره اولنان بو درت وزیری برقادیرغه‌یه ارکاب ایله ، منفالرینه براقدی . بونلردن محمودپاشا، معزولاً حجه کیدوب کله‌رك ، متقاعد اولدی ؛ محمد پاشا ردوسه نفی اولنه‌رق ، صوکره عفو اولنمشدر ؛ مصطفی پاشایه سلفکه سنجاغی ، یوسف پاشایه [بوسنه حدودی منتهاسنده] کلیس سنجاغی توجیه ایدلمشدر . او صیره‌ده بلوك اغاسی جعفر آغایه قبریس ایالتی ویکی‌چری آغالغندن چیقان خطاط حسن آغایه بوسنه ایالتی ویرلدی . اثنای راهده ، عجملرك واندن چکلمکده اولدقلری خبری کله‌رك ، اردو شوق ومسرتله مشحون اولدی. ذات‌شاهانه ، ازمیددن اوته قازیقلی‌یه قدر اردویه رفاقت ایده‌رك، عسکرك محافظهٔ انتظامی حقنده اوامر شدیده ویردکدن صوکره استانبوله عودت ایلدی (۲۵ ربیع‌الاخر ۱۰۴۳ — ۲۹ تشرین اول ۱۶۳۳) .

یکی‌شهرده خیلی یکی‌چری ایله بش سانجاق عسکری مشتایه کوندرلدی . متعاقباً، قونیه‌ده ، روم محمدك اسکی آرقه‌داشلرندن بیریق حسن و زوربا کورجی علی آغا اعدام اولندیغی کبی ، قاره پیکارلی اسلام بك قورقوسندن ترك حیات ایلمشدر .

وزیر اعظم ، استانبولدن مفارقتندن ایکی آی صوکره ، حلبه داخل اولدی (۱۵ جمادی‌الاخری ۱۰۴۳ — ۱۷ کانون اول ۱۶۳۳) . حلب بکلر بکی نوغای پاشا، بقراصه قدر استقباله کلمش ایدی . محمد پاشانك حلبه وصولنك یدنجی کونی حلبده ، استانبولده‌کی کبی مطنطن بر دیوان عقد اولندی . اوچ کون صوکره ، نوغای پاشانك قتلی حقنده صادر اولان خط همایونك حکمی اجرا اولندی . نوغای پاشا ، عاصیلرك تعقیبنده ومالرینك مصادره‌سنده اهمال کوسترمکله متهم طوتیلیوردی (۲۵ جمادی‌الاخری ۱۰۴۳ — ۲۷ کانون اول ۱۶۳۳) . خدمت

(۱) جغه‌لزاده محمود پاشا، نشانجی یوسف پاشا، موستارلی مصطفی پاشا ، جوان قاپجی باشی دیمکله معروف سیمین محمد پاشا . نعیمادن ، ص ۱۷۵ . (مترجم)

دولتده صاچلری آغارمش اولان باشی استانبوله کوندرلدی . حاب والیلکی ، رتبهٔ وزارت ایله، بودفعه سرایدن چیقاریلان سلحدار احمد پاشایه توجیه اولنه‌رق، آناطولی بکلربکی طیار محمد پاشا ، دیاربکر بکلر بکی تعیین اولندی ؛ سابق دیاربکر والیسی مرتضی پاشا استانبوله چاغیرلدی .

سلطان مراد رابع ، کانون‌اول ابتدالرنده قاپودان جعفر پاشایی، وزیر کورجی محمد پاشایی ، بیوك میراخور یکی شهرلی حسین آغایی ، قاپجیلر کدخداسی وزیر اعظم نصوح پاشا زاده حسین آغایی معیتنه آله‌رق ، ازمیده و اورادن بروسه‌یه کیتمش ایدی . ازمیددن کچرکن ، شهرك قلعه‌سیله اورادەکی سرایك تعمیراتندەکی اهتمامندن دولایی اظهار خشنودی ایتمك ایچون، ازمید قاضیسی کوموشی زاده‌یه ، مدت مدیده بو مأموریتدن عزل اولنمامق اوزره اوزره برخط همایون ویردی (۱) .

آنجق ازنیق طرفلرنده یوللری فنا حالده بولدیغی ایچون کورجی پاشا ایله نصوح پاشا زاده‌یی کوندره‌رك، ازنیق قاضیسنك آصلمسنی فرمان ایلدی . بوبابده‌کی اخطاراتك فائده‌سی اولمادی ؛ حتی ذات شاهانه‌لرینی محافظه ایتملری حقنده‌کی معروضاتده سلطان مرادك ظلمنی منع ایده‌مدی (۲) . فرمانك اجراسندن اول، قاضیٔ مغدور، یوزینی طوپلامش اولان خلقه چویره‌رك، علناً شو سوزلری سویلمشدر : « مسلمانلر، معصوماً ترك حیات ایتدیکمه سزی اشهاد ایلرم » (۳) .

زواللی قاضی ، اوچ کون ، قاووغی و علائم مأموریتیله شهرك قاپیسی اوکنده مصلوب قالدی. دردنجی کون ایندیره‌رك غسل وتکفین و دفن ایتدیلر ؛ مظلومك قانی ، متحیر و مضطرب خلقك نظرنده معصومیتنك علامت قطعیه‌سی اولمق اوزره، مزاره قدر دیکمه‌مشدر .

سلطان مرادك اینه کولدن کچه‌رك ، بروسه‌یه وصولنده ، خلق پارلاق

(۱) هامه‌ر ، بو فقره‌یی یاکلش نقل ایتمشدر : ذات شاهانه، ازمیدك موقعی کوزل بولمش اولدیغندن ، سور . قلعه ، برده قصر بناسنی امر ایتدی ، وآز وقت ایچنده بونلر یاپلدی . کوموشی زاده‌نك خدمتندن ممنون اولەرق ، مدت مدیده مأموریتنده قالمسی ایچون خط همایون یازدی . نعیما ، ص ۱۸۸ . (مترجم)

(۲) نعیمایه نظراً ، کیمسه شفاعته جرأت ایده‌مه‌مشدر . (مترجم)

(۳) هامه‌ر ، مصلوب اولان ازنیق قاضیسنی، سهواً، ازمید قاضیسی اولوب مظهر التفات اولان کوموشی زاده ظن ایدر . ترجمه‌ده دوغریسی یازلدی . (مترجم)

برصورت قبول کوسترردی ؛ اولا اجدادینك و مؤخراً امیر سلطانك تربه‌لرینی زیارت ایلدیکی کبی ، قاپلیجه‌لری‌ده کوردی . بروسه‌ده بولندیغی صیره‌ده ، محمد حصن کیفی نامنده ، ثروت وطمعیله خیلی وقتدن بری خلقك استرقابنه معروض برتاجر ، دشمنلری طرفندن مرابحه‌جیلك جنایتیله اتهام اولنه‌رق ، جزای اعدامه لایق کورلدی . بونك عثمان اسمنده کی قارداشی ، دوست ایدینمکه وقاپجیلر کدخداسی نصوح زاده‌نك التفاتی قازانمغه صرف نقود ایتمش اولدیغی ایچون حیاتی مصون قالدی .

بوصیره‌ده ، ازنیق قاضیسنك خبر اعدامی استانبوله واصل اولمه‌رق ، علمانك هیجانی و برچوق قیل وقالی مستلزم اولمشیدی . مفتی اخی زاده ، خصوصا وقایع اخیره‌دن بری افکارك بولندیغی حال‌ایچنده علمانك نفرتی جلب‌ایتمك نه‌قدرمخاطره‌لی اولمه‌جغنی پادشاهه تفهیم ایلمك اوزره ، اخطاراتده بولنمسی ایچون، والده‌سلطانه هان برتذکره یازدی . مفتی حقنده باعث هلاکت اولمق اوزره ، نقیب الاشراف علامه افندینك ویرمش اولدیغی برضیافت ائتلافیه‌ده، سوز قاضی وقعهٔ فجیعه‌سنه انتقال ایتمش اولدیغندن ، اخی زاده‌نك اعتدالسز برصورتده لسان قوللانه‌رق ، حتی خلع سوزنی تفوه ایلدیکی بدخواهلر طرفندن والده‌یه اسماع ایدلدی . والده سلطان، مفتی افندینك مکتوبنی « آرسلانم ، چابوق عودت ایت ؛ خلع سوزلری اولیور » مألنده بر مختصر کاغدایله پادشاهه کوندردی (۱) .

مراد رابع ، والده‌سنك کاغدینی آلدیغی زمان آوده ایدی ؛ ذهنی تشویشات‌ایله مالا مال اولدی . کیمسه‌یه برشی سویلمکسزین ، شهره‌ده عودت ایتمکسزین برقاچ بوستانجی ایله (۲) ، هیچ بریرده آرام ایتمیه‌رك، صمانلی قریه‌نده برکویه قدر

(۱) مفتی افندینك تذکره‌سی شومضمونده ایدی : « علما وقضات ، واجب‌الرعایه ولازم الرعایه داعیلریدر ؛ جناب جلادت مآب پادشاهی ، آنلر حقنده مجاملهٔ ایله معامله بیوروب ، ازهاق روح مثللو حالات ظهور ایتمك واجداد کراملری ایتدیکی کاردن اجتناب بیورمامق نامناسبدر . کندیلرینی بدنهادن صاقینیرز ؛ مأمولدر ، که سزنصیحت‌بیوروب، علمانك خیر دعاسنی الهسکز . زیرا هنوز عالمك هرج ومرجی اندفاعه یوزطوتمش ایکن ، قیل‌وقاله مؤدی اولهجق احوالدن جناب خلافتپناهیی صیانت ایدرز » . والده سلطان بویله یازمش ایدی : « بنم ارسلانم ، نجله کلهسکز . جلوس تدبیری ایچون سوزلر وجمعیتلر اولمقدر . » پادشاهك تذکره‌یی آلدیغی کون پنجشنبه ایدی . نعیما، ص۱۹۲و۱۹۳(مترجم)

(۲) « بوستانجی باشی دوچه‌یی قلاغوز ایده‌رك » نعیما . (مترجم)

کلدی ؛ اورادہ برقاچ ساعت استراحت ایلدی . ایرتەسی کون قاطرلیيه ورود ایله ، قادیرغه بولەمادینی ایچون ، برقایغه بیندی ؛ شدتلی بر فورطنه ایچنده ککبوزدیه کچدی. اوچنجی[جمعه ایرتەسی] کونی اقشام اوزری اسکداره کلوب ده، برکمی ایلەسرای همایون بغچەسنه [خاص باغچەیه] کچدیکی ساعت ، بوستانجی باشیی ، مفتی ایله استانبول قاضیسی بولنان اوغلنی دردست و قبریسه نفی ایتمکه مأمور ایلدی . امر کیجه اجرا اولندی . بو تدبیر شدید اوزرینه ، یحیی افندی ، اوچنجی دفعه اولەرق ، شیخ الاسلام مسندینه اعلا وقاره چلبی زاده عبدالعزیز افندی استانبول قاضیغنه نصب ایدلدی . ایرتەسی صباح، بوستانجی باشی ، اکر بوغازدن چیقمش ایسەلر ، تعقیبدن صرف نظرله عودت ایتمك ، ودها اول یتشدیکی حالده اعدام ایلمك امریله، منفیلرك آرقەسندن کوندرلدی . بر قرارکه شریعتك الك بیوك مأموری حقنده اجراسی بوآنه قدر دولتك وقایعنامەلرنده مثالی نامشهود ، وکنج پادشاهك غدر و حرص انتقامندن باشقه صورتله ناقابل تفسیردر! سلطان مراد، تختنی تهدید ایدن صوك عصیانده مفتینك ، رجب پاشا ایله برلکده شهزادەلرك حیاتی ایچون عرض کفالت ایتمسنی عفو ایتەمش ایدی .

مفتینك اوغلی امیر چلبی مساعدۂ طالعه مظهریتله ، بو امرك اعطاسندن مقدم آچلمش بولندی . لکن باباسنك قاینی مخالفت روزکار ایله آیاستفانوس جوارنده چالقانوب قالدیغندن ، بوستانجی باشی اوکا یتشدی . پادشاه ، یدی قله قاپیسندن چیقەرق ، ساحلی تعقیب ایله کمینك توقف ایلدیکی محله کلمش ایدی (۱) . ایله بوستانجی باشیيه کلمسی ایچون اشارت ایدەرك، ورودنده امری تأکید و تعجیل ایلدی . زواللی مفتی بر صمان آرابەسیله آیاستفانوسدن قالا بریه [قالاتاریه؟] کوینه کوتوریلەرك، بریکی چرینك خانەسنده حکم اراده اجرا قلندی . نعش ، ساحلك قوملری ایچنه دفن اولنەرق ، اخی زادەنك استانبولده [مدرسەسی جوارنده] تهیئه ایتمش اولدیغی قبر ، احوال عالمك قرارسزلغنه وانسانلرك نردیه کومولەجکلرینی بیلەمدکلرینه دلیل جدید اولمق اوزره ، خالی قالمشدر . مع هذا اخی زاده ، بر پادشاه امریله اعدام اولنمش یکانه مفتیدر ؛ الك بیوك شریعت مأمورینك شو صورتله وفاتی ، سلطان عثمانك قتلندن صوکره ، دولت عثمانیه وقایعنامەلرینی لکەدار ایدن احوالك الك

(۱) اوصیرەده قاردیه چیقمش ایدی . نعیما ، ص ۱۹۵ (مترجم)

قانلیلرندن بری اولمق اوزره کوریله بیلیر (۱ رجب ۱۰۴۳ — ۱ کانون ثانی ۱۶۳۴)(۱).

بهار ابتدالرنده سوریه طرفلری یکی بر اختلال عسکریه معرض اولدی. حلب یکی چریلری، مواجبلری ایچون اقچه یرینه غروش آلمق (۲) بهانه سیله قیام ویکی چری آغاسنك، کدخداسنك، کاتبنك عزلنی طلب ایلدیلر. ارباب فساد، آغانك خانه سنی احاطه ایله: «بز سنی ایستمیز» دیه باغیریشدیلر؛ خانه دن ده: «بزده سزی ایستمیز» دیه جواب ویره رك، برقاچ اوق آتدیلر. بونك اوزرینه حدتلنمش اولان عسکر صدر اعظمه کیتدیلر. صدر اعظم رسمی قاووق ایله [سلیمی ایله] دیوانه کیده رك، بونلری کلمات ائتلافیه ایله تسکینه چالشدی ایسه ده، فائده سی اولمادی. هر طرفدن «بو خائنلری ایستمیز» دیه باغیریشلدیغی جهتله، صدراعظم سپاهی اوجاغی آغاسنی یکی چری آغالغنه، زاغارجی باشی بی کدخدالغه تعیین ایتمکه مجبور اولدی. عاصیلر بونکله اکتفا ایتمیه رك، «درت آدمزی اولدوردیلر» ادعاسیله معزول آغا وکدخدانك باشلرینی ایستدیلر. صدر اعظم «اونلر قاچشلر؛ لکن آراده جغز» دیه جواب ویرنجه، اونك اوزرینه بر طاش یاغموری یاغدیردیلر. ایرته سی کون یکی چریلر تکرار طوپلانوب، فراریلری ایستدیلر؛ بودفعه صدر اعظمك آدملریله عاصیلر آره سنده قانلی بر کورولتی قوپدی؛ ایکی طرفدن اللیدن زیاده آدم ترك حیات ایلدی. مع هذا، غوغا ارباب فسادك انهزامیله باصلدی.

(۱) «منقولدرکه پادشاه حضرتلری برکیجه [نقیب الاشراف] شیخی افندینك خانه سنه اوغرایوب، دیشاری چیفاره رق وپیاده اوکنه قاته رق، «اوکیجه مشورتده نه سویلشدیکز؟» دیه، النده خشت، سؤال ایتدی. وطورمیوب یورردی. شیخی افندی، رکابنه دوشوب، «شوکتلی پادشاهم، بزم اوقضیه دن خبریمز یوقدر؛ دعوتمز استانبول قاضیسی ایله صف اولق ایچون ایدی.» دیه حکایه یی تفصیل ایدوب، هزار یمین ایله کوچ ایتمدیره بیلدی. محمد سویلشیرلر، محمد کیدرلردی. شیخی افندی رکابده مسافهٔ بعیده کیدوب، بی تاب قالدی. پادشاه استانبول سوقاقلرینی بی چاره پیره دولاشدیروب، نفس آلمغه طاقتی قالمادقده، وافر تهدید ایدوب، «قوجه مان [اختیار آدم]. یوری وارکیت. سکا اذن ویردم» دیه کری دوندوردی. شیخی افندی نقل ایدردی که: «اوکیجه، سلطان مرادك النده خشت. بن رکابنده کیدردم؛ خوفدن زهردم چاك اوله یازدی [قورقومدن آزدها اودم قوپه جق ایدی]؛ یارم ساعتده آلدیغم مسافه یی کوچ ایله ایکی بچق ساعتده قطع ایدوب، خانه مه کلدم، واو خوفك تأثیرندن بر قاچ کون حموم اولوب یتدم.» انجا، ص ۱۹۶. (مترجم)

(۲) عیاری بوزولنس اولان آقچه. مسکوکات صغیره یرینه دها خالص اولان غروش سکه سی آلمق ایچون. (مترجم)

بتون اوجاق خلقی صدر اعظمه مراجعتله ، کندیلرینك بو ایشلرده مدخللری اولمادیغنی یمین ایله تأمین ایلدیلر (۱ رمضان ۱۰۴۳ — ۱ مارت ۱٦۳٤) . صدر اعظم ، بر طرفدن اوچ فرارینك مالنی مصادره ایتمکله برابر ، بونلرك قاچدقلرینی وقعه‌نك تفصیلاتیله عرض ایلدی .

فراریلردن یکیچری آغاسی کوسه محمد آغا ، فی‌الواقع زوربالری قورقوتمش ایسه‌ده ، برچوق کیمسه‌لرك وخصوصا اورته چاووشنك بی‌گناه اعدامنه سبب اولمشیدی . پادشاه کوسه محمود آغانك ازالهسنی مناسب کورمدرك، قاپیجیلر کدخداسی نصوح‌پاشا زاده‌یی هرنره‌ده راست کلیرسه اولدورمك امریله آناطولی‌یه کوندردی[۷]. مع هذا محکوم ، خدمات واقعه‌سنه مکافاةً پادشاهك کندیسنی اعدام ایتدیره‌جکنه بردرلو اینانه‌میه‌رق ، قاپیجیلر کدخداسنی کندیسنی استانبوله برحیات ایصال ایتمك اوزره اقناع ایلدی . رمضانك یکرمی برنجی کیجه‌سی — که ایرته‌سی نوروز (۲۱ مارت ۱٦۳٤) ایدی — استانبوله واصل اولدقرق، همان حضور شاهانه‌یه چیقارلدی. آغا ، خدمتلرینی تعداد ایله ، کوزلرندن یاشلر دوکدرك ، کندیسنك اعدامی موافق معدلت اولمادیغی کبی ، بویله برمکافاتدن صوکره هیچ کیمسه خدمت پادشاهی‌یه وقف وجود ایتمیه‌جکندن بحث ایله ، شو معامله‌نك مقتضای مصلحته‌ده موافق اولمایه‌جغنی عرض ایلدی. لکن مراد رابع ، کمال انفعال‌ایله ، « برده ملعون ! هم فتنه‌یی چیقاررسك ، هم‌ده شمدی زیتون یاغی کبی اوزرینه چیقارسك ! تیز کافرك باشنی کسیکز، سویلتمیکز ! » دیمسیله، جلاد ایفای وظیفه ایلدی. کدخداسی مصطفی صمانلیده طوتیله‌رق ، آغانك حالنه دوچار اولدی ؛ باشی استانبوله کوندرلدی . کاتب ، باشی اوزرنده معلق اولان قیلیجدن بودفعه‌لك قورتولدی .

خسرو پاشا کدخداسی حاجی آیواد سلیمان ، افندیسنك صدارتنده‌کی قیامك محرکی عداولندیغندن ، حلبده سردار طرفندن اعدام اولندی . استانبولده ، حافظ پاشانك قاتللرندن صاری مصطفی — که پادشاه بالذات خاطرنده طوتمش ایدی — جلاده تسلیم ایدلدی . حافظ پاشا وقعه‌سنده پادشاهك حضورنده « بزآغانی ایستمیز ! » دیه باغیرمش ، وکوچك میراخوری، قولتوغنه کیره‌رك، آغا اولمق اوزره یکیچریلره عرض ایتمش اولان سپاهی اکشی اوزون حسنك بیونی اورولدیغی کبی، آغانی ایستمه‌مك فریادنده آرقه‌داشی اولان کل عبدی ، صاچ براقه‌رق اسکداری محمود

افندی تکیه‌سنده انزوا ایتمش اولدیغی حالده، بایرام پاشاطرفندن طوتدیریله‌رق، اعدام ایدلدی (رمضان ۱۰۴۳ — مارت ۱۶۳۴) . ادبیات عثمانیه‌ده شیخی نامیله معروف اولان نقیب‌الاشراف علامه افندی، مفتی اخی‌زاده‌یه ویرمش اولدیغی فلاکت‌انگیز طعام ائتلافدن دولایی مکه‌یه تبعید اولنه‌رق، ینبعده وفات‌ایلدی ؛ آرزوی شاهانه‌یه موافق خدمت ایتمك مقصدیله توتونك حرام‌اولدیغنه دائر ویردیکی فتوی، پای‌تخته اقامت ایده‌بیلمسنی مستلزم اولمادیغی کبی، ممنوع اولان ایچکی [قهوه] یرینه ایجاد ایتمش اولدیغی قشر منقوعی‌ده (۱) محافظهٔ حیاتنه مدار اولمامشیدی . بوصیرده ، بر مدتدن بری نظر التفاتدن ساقط اولمش بولنان غلطه‌لی طبیب سید محمد — که اون‌ایکی فنه دائر بر کوچك محیط‌العلوم صاحیدر (۲) — ینه پادشاهه مقرب اولدی. استانبول ، اسکدار ، غلطه ، بر شهزاده‌نك تولدندن دولایی ، اوچ کون تنویر اسواق ایتدی ؛ لکن نوزادك متعاقباً وفاتی مسرات عمومیه‌یی قطع ایلدی .

کانون ثانی اواسطندن صوکره (۱۹ رجب ۱۰۴۳ — ۱۹ کانون‌ثانی ۱۶۳۴) ، شام والیسی کوچك احمد پاشا حلب اردوکاهنه کلهرك ، درزیلر ولبنان بکی اولوب اوتوز سنه‌دن بری عصیان علنی حالنده بولنان معن اوغلی فخرالدین علیهنه اجرا ایده‌جکی سفر حقنده صوك امرلری آلدی ؛ فخرالدین ، جانپولادك عصیانندن وکندیسنك طوسقانه بیوك دوقه‌سیله اتفاقندن صوکره ، لبنان وفلورانسه حکومتلری آره‌سنده‌کی رابطه‌لری تشدید ایتمك ایچون بالذات فلورانسه‌یه کیتمش ، واوروپا حیات وآدابنی قبوله چالشمش ایدی . او زماندن بری بعلبك صحراسنده وآتی — لبنان طاغلرنده (۳)حکومتی‌تقویه ایچون، ایران محاربه‌لرندن واستانبولده‌کی عسکری عصیانلردن استفاده ایلمشیدی . اوغلی علی‌بی یرینه تعیین ، کندیسی‌ده لبنانده واقع دیرالقمری (مونذقلوسته‌ر) اقامتکاه اتخاذ ایتمشیدی .

(۱) علیل‌المزاج اولمغله ، مداواته اشتغالی زیاده ، ومأکولات و مشروباته اعتنامی فوق‌العاده ایدی . « قهوه » یرینه « قشوه » پیدا ایدوب ، طبخ و ترکیبنه دائر مخصوص رساله یازدی . فذلکه،ص ۱۶۲ . (مترجم)

(۲) حکیم باشی ایدی ؛ « انموذج » صاحبی‌اولوب، مخلصی « وفقی » ایدی. فذلکه‌دن، ص ۱۶۲ (مترجم)

(۳) قرق بیلدن بری امارت عربی تصرف ایدوب ، ناحیهٔ زیدانی ماوراسنده بعلبك طاغلرندن اقاصیٔ شامه قدر جبال‌الیتم وندم وبرجوق نواحی وقلاعه تغلب ایلمشیدی . نعیمادن، ص ۱۷۶ . (مترجم)

فخرالدینك ، صدر اعظم خسرو پاشا طرفندن سوریه‌ده قیشلامق اوزره کوندریلن سپاهیلری خصمانه قبول وعمومی قتل ایتمسی پادشاهك فوران غضبنی موجب اولمشیدی . بناءً علیه شام والیسی و قرق سفینه‌دن مرکب بردونانمایله قاپودان پاشا بو عصیان جدیدی باصدیرمغه کیتمك ایچون امرآلدیلر . کوچك احمد، کدخداسی ابراهیم ایله برمقدار عسکر تفریق ایده‌رك، فخرالدین علیهنه کوندردی . بونلر مزبوره مغلوب و قوماندانلری اسیر اولدیلر . بو مغلوبیت اوزرینه ، فرقهٔ عسکریه قوماندانلغنی امیرالحاج فرخ اوغلنه تفویض اولنه‌رق، بونلرمتعاقباً فخرالدینك اوغلی امیر علی قوماندهسنده اون بیك (۱) کیشیلك بر قوت قارشیسنده بولندیلر (۱۵ تشرین‌اول ۱۶۴۳) . عربلر مغلوب اوله‌رق، رئیسلری آغیر صورتده مجروح اولدیغی حالده ، میدان حربده باشی کسیلدی . بونك باشنی کسن سامللی یکیچری دلی حسین یوز آلتون ، یوز رأس حیوان ایله طرابلس شام حکومتنی آلمشدر (۲) . کدخداسنك محاربه‌ده مقتول اولمسندن متألم اولان احمد پاشا ، بالذات ، صفدده فخرالدین اوزرینه یورویه‌رك ، معن اوغلنی بوزدی ؛ درزیلردن بر چوغیله شهاب اوغللری تلف اولدی .

مغلوب ، ناقابل تسخیر اولان شوف مغاره‌لرینه التجا ایتدی ؛ احمد پاشاده کلدی ؛ محاصره ایلدی . مسلمان جنرالی قایالرآره‌سندن یول آچمق ایچون آنیبالك اصولنی استعمال ایتدی : طاشلرك کسلمسنی قولایلاشدیرمق ایچون آتش ایله قیزدیرقدن صوکره، اوزرلرینه سرکه‌دوکدوردی (۳). نهایت قایالرآچلدی؛ طاغلردن کسیلن چالیلر یاقیله‌رق، مغاره‌لر دومان ایچنده قالدیغندن ، عاصی اطاعته مجبوریت کوردی . احمد پاشا معن اوغلنك خزینه‌لرینی مصادره ایتدی ؛ کندیسیله حسین

(۱) نعیماده « اون ایکی بیك » . ص ۱۷۷ . (مترجم)

(۲) امیرعلینك خیلی احسانته نائل اولمش بولنان بودلی حسین ، علی‌یی مجروح کورنجه ، « یا امیرالعرب ! سنك باشك مبارك بر باشدر ؛ اونك سببیله بر آدم نائل دولت اولور . بوقدر احسانکی کوردم ، باشکدن کله‌جك احسانه‌ده بن نائل اولهیم ! » دیه‌رك دورزی بکنك باشنی کسمشدر . نعیمادن ، ص ۱۷۷ . (مترجم)

(۳) نعیمانك روایتنه نظراً مغاره‌یی محیط اولان یکپاره طاش اوزرینه برچوق اودون ییغوب ، یاقدیلر؛ قایا کمال کرمی بولدقده ، وافر جرار ایله (هامه‌رك ترجمه‌ده حذف ایتدیکی بوکلمه‌نك « فرار » یعنی جیوه ارلمسی خاطره کلیر) سرکه دوکدیلر ؛ سرکه‌دن رخاوت کسب ایدن طاشك ذروه‌سنی بالطه وکولونك ایله قیردیلر ؛ اولکی عملیاتده دوام ایله ، نهایت مغاره‌یه دلیك آچدیلر . ص ۱۷۸ . (مترجم)

و مسعود نامنده ایکی اوغلنك حیاتنه ایلشمیه‌رك ، بونلری خبر مظفریتیله استانبوله کوندردی . فخرالدین حضور پادشاهی‌یه جلب ایدلدکده ، نظارت مخصوصه آلتنه آلنه‌رق ، ایکی اوغلی غلطه سرایی خدمه‌سی سلکنه [غلمان خاصه‌یه] قید اولندی . حسین بك مؤخراً خاص اوطه‌یه کیرمش ، خزینه کدخداسی اولمش ، محمد رابع عصرنده [کوپرولو محمد پاشا زماننده] ایلچیلك ایله هندستانه کیتمشدر . محاضراتدن « تمیز » نامنده بر اثری واردر (۱). اختیارلغنده مورخ نعیمانك دوستی بولنمش ، ونعیما سلطان ابراهیم وسلطان محمد رابع زمانلری وقایعنك قسم کلیسنی اونك لسانندن استماع وضبط ایتمشدر . تاریخك ضبط وقایعیله اشتغالندن خیلی وقت مقدم اسمی ، هامیلتونك « درت فخرالدینلر » عنوانلی حکایه‌لریله اوروپاده طانمش اولان فخرالدینك صوك اوغلنك نتیجهٔ حالی ایشته بوندن عبارتدر [۸] .

بوزمانده فخرالدین اسمی اوروپا و آسیایی — عصیان مدیدینه مکافاةً بوسنه والیلکنی آلمش اولان آبازه نامنك مقدماً انتشاری درجه سنده — احاطه ایتمشدی . بوسنه والی جدیدی ایسه وقتیله ارضروم یکی چریلرینه کوسترديکی شدتی استعمالده دوام ایله برابر ، قانلرینی دوکمکدن احتراز ایدیوردی . مع هذا طاشلیجه ، هرسك ، پره پول سانجاقلرندن برطاقم یکی چریلر حقسز ویرکیلر طرح ایتمك ودیکر تعدیاتده بولنمق کبی معامله‌لرله آبازه‌نك اداره‌سنی دوچار مشکلات ایتمکه چالیشیورلردی . لوب اوغلی سلیمان آغا نامنده برلیدن بری‌ده متغلبانه حرکت ایتمکده ایدی . برکون آبازه غاچقه طرفلرنده آولامقده ایکن ، لوب اوغللرندن مصطفی بك ایله عثمان نامنده جرأتلی بریکی چری بغتةً آبازه‌نك اوزرینه آتلدیلر . ایی کانکش اولان والی ومعیتی مهاجملری براوق طولیسنه طوتەرق ، رجعت ایتدیردیلر . یکی چری عثمان ، آبازه‌نك اوقیله مقتول اولدی . لوب اوغلی قاچدی ؛ بتون اموالی مصادره‌یه اوغرادی . پره‌پول یکی چریلری صوك درجه‌ده شدتلی معامله کوردیلر . آبازه ، حسن امتزاج حقنده اولجه طرفیندن ویرلمش اولان عهدك بوصورتله بوزلمسندن ممنون اولەرق ، حرص انتقامنه رواج ویرمك اوزره فرصت بولدی .

بوأثناده مصطفی بکك قارداشی لوب اوغلی حاجی سلیمان نووی قلعه‌سنده تحصن

(۱) نعما ، بوکتابك ، جواهر حکمت ایله مملو برخزینهٔ بی‌نظیر اولدیغنی ، مؤلفنك دقایق علومه واقف وبرمکی خصلت بولندیغنی یازار . ص ۱۸۰ . (مترجم)

ایتمشیدی ؛ آبازه ، خیانت کارانه خدعه‌لری و بوسنه‌نك اك نفوذلی عائله‌لرندن شعبانلیلرك یاردیمی ایله حاجی سلیمانی آزوقت ایچنده اورادن چیقاردی . شعبانلیلر، دشمنلری اولان لوب اوغللرینی محو ایتمك شرطیله ، نووی عسکرینك مواجبی اولان بش یوزبیك آقچه‌یی آبازه پاشایه ویرمشلردی. سلیمانك اوغلی عمری دردست ایتمش بولنان آبازه ، اونی وباباسنی کندیلرینه ایلیشمیه‌جکنه وبالعکس دوست صاییله‌جقلرینه دائر مواعید ایله اوقدر اقناعه موفق اولدی، که عمر ، باباسی سلیمان، عموجه‌سی مصطفی ، اوچیده آبازه‌نك حضورینه کلدیلر . بونلر اختفاکاهلرندن چیقنجه ، کندیلرینك تعدیاتده بولنمش اولدقلرینه دائر ایکی یالانجی شاهد تدارکیله آبازه طرفندن اعدامه محکوم ایدلملرنده مشکلات کورلمدی . سلیمان آغا ، اوغلی عمر چلبینك کوزی اوکنده اعدام ایدلمك اوزره بولنمسندن متأثر اولمسیله ، عمر پدرینه دونه‌رك « نه آغلایورسك ، بابا ؟ بوکون محرمك اونی (شهادت حسین یوم‌دوریسی) دکلیدر؟ دوشون که بزده یزید کبی رظالمك ضربه‌لری آلتنده ترك حیات ایدییورز» سوزلریله تسلیه‌یه چالشدی (۱۰ محرم ۱۰۴۰ — ۱۹ اغستوس ۱۶۳۰)(۱).

اوچ مغدرك اعدامندن ومالرینك مصادره‌سندن صوکره ، نووی محافظلری شعبانلی حاجی حسندن متداخل مواجبلرینی ایستدیلر ؛ بو پاره‌یی والینك آلدیغنی سویلر سویلز کندیسنی طاش آلتنده بوغدیلر .

برمدت صوکره ، آبازه ، زاره قربنده — مقدما اینه خانك محاصره ایتدیکی — کلیس (۲) اوکنه کیده‌رك ، وندیکلی قوماندانلر قلعه‌یی زیارت ایتمك اوزره مساعده ایستدی . بومخاطره‌لی زیارتدن قورقمقده اولان قوماندان مخالفت کوسترمدی . آبازه بونك اوزرینه زاره‌یی (۳) محاصره ایتمش اولدیغی حالده ، استانبولده‌کی وندیك بالیوزینك شکایاتی اوزرینه تصورات حریصانه‌سنی ترك مجبور اولدی .

(۱) نعیمانك استانبول مطبوعنده دخی ، ج ، ۳ ، ص ۲۰۰ ، بیك قرق محرمی کوسترلمش ایسه‌ده ، سیاق وقایعه کوره ، قرقدن صوکره «بر»، «ایکی» ، «اوچ» عددلرندن بری اونودلمش اولمق محتملدر . (مترجم)

(۲) نعیمانك ضبطنه کوره کلیس سر حدنده مقدما اینه خان بکك محاصره ایتدیکی « زادره » قلعه‌سیدر ؛ کلیس ذاتاً بزم طرفده ایدی . (مترجم)

(۳) نعیماده ینه « زادره » . (مترجم)

بو شکایاتی متعاقب مأموریتندن عزل اولنان آبازه پاشا ، بلغراده عزیمتله بر مدت اوراده اقامت ایلدی . او صیره‌ده‌در ، که بلغرادك جنوبنده « خنکارتپه‌سی » دینیلن محلده « آبازه کوشکی » نامنده‌کی قصری انشا ایلشدر . بودین والیلکنی آلمق ایچون خیلی چالشدی ایسه‌ده ، موفق اولهمادی . نهایت سلستره واوچاقوف (اوزی) حدودنده متحشد عسکر قوماندانلغیله برابر ودین والیسی صفتیله طونه سواحلنه کیتدی (۱) . ایلك ایام مأموریتنده لهستان اوزرینه تدارکات عظیمهٔ حربیه وقوعه کلدی . روسیه ایلچیسی ، آلمانیا ایمپراطورینك معاونته مقتدر اولهمادیغی شو صیره‌ده دولت عثمانیه‌نك لهستانه تعرض ایتمسنی تکلیف ایده‌رك ، اونك طلبی اوزرینه مخاصماته باشلانلدی (۱۶۳۳) (۲) . پادشاه ، روسیه حکمداری میخائیل رومانوفه یازدیغی جوابنامه‌ده ، اسوج ایله مخابرات دوستانه‌ده دوام ایتمسنی وکندیسی معاونت ایده‌بیله‌جك بر حالده بولنجه‌یه قدر لهستان ایله ظاهراً صلح اوزره حرکت ایتمسنی توصیه ایدیوردی .

بو زمانلرده‌در ، که دولت عثمانیه اسوج ایله ایلك مناسبات دیپلوماتیقیه‌یه کیریشمشدر . کچن سنه استانبوله واصل اولمش اولان اسوج انترنونسی پول ستراسبورغ (۳) ، اکر اسوج قرالی مجارستان تاجنی آلهجق اولورسه ، دولت عثمانیه ایله مجارستان آره‌سنده‌کی قاپیتولاسیونلری محافظه ایتمکی تعهد ایله برابر استانبوله بر سفارت کوندرلمسنه مساعده اعطاسنی متبوعی نامنه طلب ایلدی . انترنونسك مذاکراتی ایمپراطورك مقیم ایلچیسی طرفندن سکته‌دار ایدلمش ، قریم خانی نزدینه کوندریلن دیکر بر شخصك مأموریتی‌ده ینه اونك مساعیسیله فائده‌سز قالمشدر. یووقایع اثنالرنده آبازه پاشا، مملکتنك تیماروزعامت صاحبی سواریلری، وسائر عسکری دوبریجه تاتارلری، مولد اویا وافلاق قوهٔ معاونه‌لری میرزا اوراق و حسین وقانتیرك نوغایلری ایله لهستانه داخل اولهرق ، سلطان عثمانك قامیه‌نیه‌ق محاصره‌سنده چادرلرینی بولندرمش اولدیغی محلاره اردو قوردی (۱۵ ربیع‌الآخر ۱۰۴۳ —

(۱) نعیما ، ص . ۲۰۱ .

(۲) شمیدك وقایعنامه‌سی : « دولت عثمانیه‌نك لهستان علیهنه معاونتی طلب ایتمك اوزره هدایای قیمتدار ایله بر روس ایلچیسنك مواصلتی ، ۱۴ حزیران ۱۶۳۲ » .

(۳) خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالیده ، ایلچی پول ستراسبورغك کتیرمش اولدیغی تحریراته جواباً بطریق کیریلك اسوج قرالنه ۱۱ حزیران ۱۶۳۲ تاریخلی برمکتوبی واردر.

۱۹ تشرین اول ۱۶۳۳) [۹] (۱) . اوچ کون صوکره ، قامیه‌نیه‌ق تپه‌لرندن برنده واقع قونیه‌کپولسکی مستحکم اردوکاهنه تعرض ایتمك اوزره اشیاسز وطوپسز دنیه‌ستره نهرینی کچدی (۲) . مهاجملر اولا بش بیك ضایعات ایله‌موقشا وادیسنه قدر رجعت ایتدیرلمش اولدقلری حالده ، بر شدت جدیده ایله هجومه عودت ایلدیلر (۱۸ ربیع‌الآخر [نعیماده ربیع‌الاول] ۱۰۴۳ — ۲۲ تشرین اول ۱۶۳۳) . صاغ جناح تاتارلردن ، صول جناح مولدوایه وافلاقلیلردن مرکب ایدی . آبازه، زعیم وتیمارلیلرله مرکزده بولنمقده ایدی. تاتارلر بش ساعتلك برهجومدن ضعیف دوشه‌رك ، پرنس وییه‌سنوویه‌کی طرفندن رجعت ایتدیرلمش ، وعثمانلیلر قونیه‌کپولسکی اوکندن چکلمشدر . آبازه، مساعیسنك عقیم قالدیغنی کوره‌رك، قوهٔ محافظه‌سی عثمانلی اردوسنی تلفاته اوغرادان ستودزییه‌نیه‌ك پالانغه‌سنه دوغری دنیه‌ستره نهرینك صاغ طرفنه توجه ایلدی . بو نهرك بر آطه‌سی ایچنده بولنان پالانغه‌نك سکز قله‌سی درحال کورلدی (۳). قازاقلر ایلك یدی قله‌یی ترکه مجبور اوله‌رق، سکزنجیسنده شدتله مدافعه‌یه دوام کوستردیلر . بونلری اورادن چیقارمق ایچون [آبازه‌نك سابق کدخداسی] سلیمان آغا و [همشیره زاده‌سی] اپشیر مصطفی بك برچوق صمان طوپلامغه مأمور ایدیله‌رك ، طوپلانان صمانلر پالانغه کنارینه بیغیلوب آتش ویرلدی . ایچریه قدر کیرمش بولنان عثمانلیلر ، موقع مدافعلرینك شجاعتیله اوچنجی دفعه رجعت ایتدیرلدی . ادرنه یکیچریلری کدخدا یری پاشابك مقتوللر ایچنده قالدی . دردنجی کون آبازه برچوق غنائم آلمش بولندیغی، وتاتارلری یغما واحراق ایچون هرطرفه کوندرمش اولدیغی حالده چکلدی. دنیه‌ستره‌رك اوته طرفنده واقع یکی پالانغه ایله راشقوده پالانغه‌سنه تعرض ایچون حاضرلانمقده ایکن ، لهلر طلب صلح ایچون استانبوله برسفارت رسمیه کوندره‌جکلرینی مولداویه وافلاق وویوده‌لری (٤) واسطه‌سیله وعد ایتمش اولدقلرندن ،

(۱) طونه کنارنده خوتین قلعه‌سنك جانب یمینده قمانچه قلعه‌سی مقابله‌سنده سلطان عثمانك جلك ایتدیکی اسکی طابور نام موضعه اردو قورولشیدی . نعیماده تاریخ ، ۱۵ ربیع‌الاولدر . ص ۲۰۲ (مترجم)

(۲) نعیماده طورله صویی . (مترجم)

(۳) نعیما سکزقله‌لی پالانغه‌یی استوریچ‌تسمیه‌ایدیور، که « ستودزییه‌نیه‌ك » دن بوزولمش اولسه کرکدر . (مترجم)

(٤) « افلاق ومولداویه پرنسلری لهستان وترکیه آره‌سنده عقد صلح ایچون توسط ایتدیلر » ۱۸ تشرین‌ثانی ۱۶۳۳ ، وندیك خلاصه‌سی .

نتیجهٔ مذاکراته انتظاراً برمتارکه عقد اولندی . اوصیره‌ده آبازه استانبوله یوز اسیر کوندردی، که بونلره البسهٔ فاخره کیدیرلمش ، وآبازه طرفندنله اصیلزادکانی اوله‌رق کوسترلمش ایدی . ایچلرنده بولنان بر کنج قیزی ، آبازه ، خاطمانك قیزی اولمق اوزره بیلدیریوردی ؛ لکن خاطمانك هیچ اولادی اولمامش ایدی . یوز اسیر حضور پادشاهیده اعدام اولنه‌رق ، باشلری بدایت مخاصماتده اردودن کوندریلن رؤس مقطوعه ایله برلشدیرلدی (۱) .

لهستان ایلچیسی آلکساندر ترزه بینسکی ، مولداویه وویوده‌سی موئیزموغلیه طرفندن حسن قبول کوردیسه‌ده ، آبازه پاشا ، ذات شاهانه ایچون هدیه‌سی اولمادقجه یولنه دوام ایده‌میه‌جکنی ، وسلطان سلیمان زماننده عقداولنان معاهده اساسنه کوره دکل ، سلطان عثمان زماننده ویرکی تأدیه‌سنی متضمن عقد اولنان معاهده نامه‌یه کوره عقدمصالحه ایدلمك لازم‌کله‌جکنی بیان‌ایله ، ایلچی‌یی آلیقویدی. مع‌هذا ، ترزه بینسکی ، سیاحتنه دوام ایتمك اوزره ، فرمان استحصالنه موفق اولدی. آبازه دخی استانبوله چاغیرلمش ، وسلطان مراد مفتی اخی زاده‌نك اعدامی امرینی ویرمك اوزره یدی قله قاپیسندن چیقدیغی زمان پادشاهك یانده بولنمشدر (۱ رجب ۱۰۴۳ — ۱ کانون ثانی ۱۶۳۴) .

ترزه بینسکی نهایت حضور شاهانه‌یه قبول اولندی ؛ پادشاه نیچون کلش اولدیغنی صوردی. سفیرسلطان سلیمان زماننده منعقد عهدنامه اساسنه توفیقاً اسکی اتفاقی تجدید مقصدنده‌بولندیغنی بیان ایتمسی‌اوزرینه، پادشاه منفعلانه سوزینی کسدی؛ « صلحدن، اتفاقدن دکل، سفر وحربدن بحث ایتملیسکز. لهستان قرالی ویرکی ویرمکه‌موافقت ودنیه‌سنه‌ر استحکاملرینی تخریب وقازاقلری امحا ایتمدکه اونکله بزم آرده‌مزده دوستلق اوله‌مازه دیدی (۲) . ایلچی بوقدر متذللانه شروطه راضی اولمقدن‌ایسه،

(۱) « آبازه طرفندن کوندریلن ۸۱ اسیرکده پادشاهك امریله باشلری کسیلدی » ۱۱ کانون‌اول ۱۶۳۳ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) لهستان مورخلرینك افاده‌سنه کوره ، سلطان مراد ، ایلك شرط اولق اوزره قرالك‌وبتون تبعه‌سنك قبول‌اسلام ایتمسی تکلیف ایلمشدر. حال‌بوکه جزیه‌آلنمق غیرمسلملردن آلنه‌بیله‌جکی‌جهتله، شرط ثانی بوروایته مغایردوشر. سلطان مرادك ، بو ایکی شرط متناقضی بردن تکلیف ایتمسی محالدر . ریقونك افاده‌سی دها دوغرودر : « بتون خرستیان قراللری یاقوانین عثمانیه‌یی قبول ایتمك ، یاخود ویرکی ویرمك لازم کلیر . » ص ۲۴ . شمیدك وقایعنامه‌سنده ، ۱۵ مایس ۱۶۳۴ ، اوقوندیغنه کوره سلطان مراد ایلچی‌یه شو جوابی ویرمشدر : « قانونمز موجنجه ، سنك قرالکدن ویرکی ایسترم . »

حرب ایتمك مرجح اولدیغنی سویلمسیله ، پادشاه النی قیلیجنه کوتوره‌رك : «قیلیجنك اوکنده ملتلر تتر برپادشاه اولدیغمی بیلمیورمیسك ؟ » سوزینی ایراد ایلدی . سفیر شو صورتله جواب ویردی: « سنك بر بیوك حکمدار اولدیغکی بیلیورم؛ فقط بنی کوندرن متبوعم‌ده سنك کبی برحکمداردر (١) » (رمضان ١٠٤٣ — مارت ١٦٣٤). بونك اوزرینه سلطان مراد : «اوحالده صایسز عسکرلرم لهستانی استیلا ایله ، خون وآتشه غرق ایده‌جکدر » دیدی ؛ ترزه‌بینسکی : « اردولریکك حاکمی سنسك ؛ لکن ظفرك حاکمی اللهدر . قرال ولادیسلاس‌ده تیغ مظفرینی چکه‌جکدر ؛ خوتینده کندیسنی براقامش اولان طالعه اعتمادی برکالدر . »سوزلرینی سویلدی . سفیرك وقارنجیبانه‌سنه متحیر اولان پادشاه ، حضاره دونه‌رك : « بن‌ده بویله خدمتکار ایسترم . » دیمشدر .

پادشاه ، لهستان علیهنه تدارکات حربیه‌یی تعجیل ایچون ادرنه‌ته عزیمته قرار ویردی . مقدما بودین واوزی والیلکنده بولنمش اولان دیاربکر والیسی مرتضی پاشا ، لهستان حدودنجه معلومات تامه‌سی اولدیغی ایچون ، استانبوله جلب اولندی؛ مهمات وکوپریلر تدارکی ایچون باغراده قاپیجیلر کوندرلدی ، اسکدار سرایی باغچه‌سنده انشا اولنان کوشکك اکمالنی متعاقب (٢٠ رمضان ١٠٤٣ — ٢٠ مارت ١٦٣٤)، اوچ توغلی سانجاق جبه‌خانه اوکنه‌دیکلدی : اوچ هفته صوکره‌ده پادشاه ترزه‌بینسکی‌یه، اعلان حرب ایله عزیمته رخصت وبردکدن صوکره، ادرنه‌قاپیسندن چیقه‌رق پای‌تختی ترك‌ایلدی (٩ شوال ١٠٤٣ — ٨ نیسان ١٦٣٤) . کنعان پاشا قائم مقام صفتیله ، قره چلبی زاده عبدالعزیز افندی قاضی صفتیله استانبولك تأمین آسایشنه مأمور اولدیلر. معیت شاهانه بایرام، مرتضی، خلیل، جعفر، نامنده درت وزیردن، مفتی ایله قاضی عسکرلردن، دفتردار عمر افندی ایله سکبان باشی مصطفی آغادن ، برده آبازه‌پاشادن مرکب‌ایدی. آبازه، پادشاهك امنیت مخصوصه‌سیله شرف‌یاب ایدی. ذات شاهانه ١٦٣٤ نیسانك اون‌بشنده (١٦ شوال ١٠٤٣) داود پاشادن حرکت وآیك نهایتنه دوغری ادرنه‌یه مواصلت ایلدی (٢) .

سلطان مرادك ادرنه‌یه دخولندن اولجه‌لهستانه ایلچیلك ایله کوندرلمش وترزه -

(١) هامه‌رك آلمانجه‌سنده بو مکالمه‌نك مأخذی نعما کورینیورسه‌ده ، المزده‌کی نعماده اوسوزلر یوقدر . (مترجم)

(٢) اردوده مکمل آلتمش پاره طوپ اولدیغنی نعما قید ایدر - (مترجم)

بینسکینك ورودی صیرەلرنده واصل اولمش بولنان سابق امیر آخور شعبان آغا عودت ایدەرك ، دشمنك روسلر طرفندن شدتله تعرضه اوغرامالرینه مبنی همان مصالحەدن باشقه بر آرزولری اولمادیغنی افاده ایلدی (۱) . تموز نهایننده مرتضی پاشا (۲) ، یکرمی بیك کیشی وسلیمان پاشاقوماندانسندەکی بوشناق عسکری ایله لهستانه دوغری یورودی. جانپولاد اوغلی وزیرمصطفی پاشاده روم ایلی عسکری ویکرمی بش طوپ ایله اونلری تعقیب ایلدی (۱ صفر ۱۰٤٤ ـــ ۲۷ تموز ۱٦۳٤) . روسجقده مرتضی پاشا طونه اوزرینه کوپری آندی؛ جورجوه [یرکوکی] ده افلاق وویوودەسی التحاق ایلدی . آنجق لهستان طرفندن مأموراً کلن اتیەن ، حکومتنك ینه عقد صلحه حاضر اولدیغنی افاده ایتمسی اوزرینه مرتضی پاشا اوراده توقف ایلدی .

ایالات دولتده بر چوق و سریع تبدلات وقوع بولدی . قاپودان جعفر پاشا سلانیك طرفلرنده کسندیرەدە بر هزیمته اوغرامسی متعاقب (۳) عزل ویرینه بیوك میراخور بکی شهرلی حسین آغا نصب اولندی . نصوح پاشا زاده حسین آغا بیوك میرآخور بالطەجیلر کدخداسی حسن آغا اونك یرینه قاپجیلر کدخداسی اولدی . سلحدار حسین بودین والیلکنه کوندریلدرك ، سلحدارلق پادشاهك امنیت مخصوصەسنی قزانمش بولنانلردن بازرکان زاده مصطفایه ویرلدی . برمدت صوکره بودین والیسی جدیدی بوسنەیه اعزام ایله بودین والیلکی وزیر اعظم بایرام پاشایه توجیه قلندی. حسین پاشابوسنه منصبندن ممنون اولمادیغی، وبودین والیلکنه عودته مقتدر اولەمادیغی ایچون ، آرپەلق نامیله قسطمونی سنجاغنی آلدی؛ شو صیرەدە

(۱) نعیما، میرآخور شاهین آغانك « له طائفەسنك مسقو ایله جنکی ونزاعی اولوب بری جانبه اطاعت وانقیادی اولدیغی خبرینی کتیردیکنی » یازار . [استانبول طبعی ، ج ۳ ، ص ۲۰۸ .]

(۲) هامەردە « مرتضی » یرینه سهواً مصطفی یازلمشدر . (مترجم)

(۳) نعیما ؛ اسفارالبحار ، ص ۵۱ . نعیما ، ایکی یوز مقتول وایکی یوز مجروح اولدیغنی وآمیرال کیسنك باتدیغنی سویلر . نعیمانك اوطرفلرده مشغول فساد بولندقلرینی ذکر ایلدیکی ایکی پارە کمی « ویلیام » و « هکتور » اسمنده کی ایکی انکلیز سفینەلری ایدی . قنوللەسده ریقو، ص ۲۱ . ریقوده بو وقعەنك حکایەسی ، افاداتنك شایان اعتماد اولدیغی حقنده بردلیل جدیددر؛ «قاپودان پاشایی ، مالدات اولدیردی .» دیەرك ، بومصادمەده قاپودان پاشانك ضایع اولدیغنی یازار . ریقو ، عثمانلیلرك ضایعاتنی بیك ایکی یوزه چیقارر .

استانبوله‌عودت ایدن جعفرپاشا بودین والیلکنه‌تعیین‌اولنه‌رق،بایرام پاشا دیوان‌همایون وزراسی سلکنه کچدی (۱) .

سلطان مراد استانبوله متوجهاً یوله چیقمقده تأخر ایتمدی ؛ وزیرلری ایله آبازه‌رفاقتنده اولدیغی حالده، ادرنه‌قاپیسندن‌صورت مطنطنه‌ده استانبوله‌داخل اولدی (٥ آغستوس ۱٦۳٤) (۲) . رسمی‌قاووغی [مجوزه] مجوهرات ایله پارلامقده‌ایدی؛ النده بولنان قیریاج آلتون ایله مطلا اوله‌رق قبضه‌سی ایکی ایله مزین ایدی (۳) . بیوك کوچك بتون اهالی سلوری‌یه‌قدر پادشاهی استقباله چیقدیلر. عودتنی متعاقب شراب ایچلمه‌سی حقنده براراده چیقدی . میخانه‌لر قاپاندی ، تخریب اولندی ؛ قهوه‌کبی شراب‌ده اعدام جزاسیله منع‌ایدلدی [۱۰]. سلطان‌مراد، شراب ایچنلری کیجه کوندوز تعقیب ایدر ، سرخوشلری کندی الیله اولدیرردی (جمادی الاولی ۱۰٤٤ — تشرین‌ثانی ۱٦۳٤) (٤) .

لهستان ایلچیسی ترزه بینسکینك مرتضی پاشا نزدنده بولنمسنه مقابل پاشا طرفندن‌ده لهستانه کوندرلمش اولان ایلچی شاهین آغا ، یدی ماده اوزرینه‌لهستان ایله عقداولنان مصالحه‌نك تصدیقنامه‌سنی آلمق اوزره تشرین‌اولده استانبوله کلدی. بوعهدنامه ایجابنجه‌دولت عثمانیه، قانتمیرك امری آلتنده بولغرود چوللرنده یرلشمش اولان تاتارلری اورالردن قالدرمغی ، لهستان قرالی‌ده زاپوروغ قازاقلرینی ضبط ایتمکی تعهد ایدیوردی . دنیه‌ستهر اوزرنده‌کی قلعه‌لرك هدمی طلبندن واز کچلمش ایدی ؛ شمدیکی مولداویه وافلاق وویووده‌لری ابقا ایدیلیوردی . هرایکی طرفدن

(۱) نعیما . شوصورتله برقاچ هفته ظرفنده بودینه درت والی تعیین اولندیغی کورلیور: موسی پاشا ، حسین پاشا ، بایرام پاشا ، جعفر پاشا .

(۲) پادشاه غرهٔ صفرده ادرنه‌دن حرکت ایتمشدی . نعیما‌استانبوله تاریخ دخولنی کوسترمز. هامه‌رك کوستردیکی ٥ اغستوس ۱٦۳٤ تاریخی ۱۰ صفر ۱۰٤٤ ه مصادف اولق لازم کلیر . (مترجم)

(۳) پادشاه کمال عظمت واحتشام ایله ملبس ایدی ؛ مجوزدسنده جغالی بوغوج وار ایدی : صاغ النده « قبضه‌سی ایکودن صافی ایشلنمش طلاباف برتازیانه » طوتارلردی . نعیما ، ص ۲۲٤ . (مترجم)

(٤) بالذات کندیلری کیجه کوندوز کزوب ، بولدقلری سرخوشی قتل ایدرلردی .حتی برینی بالذات اوق ایله اوروب . دریایه دوشدکده ، هلاك اولدی دیه کچدیلر . بعده او بی‌چاره چیقوب ، خلاص بولدی . نعیما ، ص ۲۲٤ . فقط صوك‌فقره‌یه نظراً، اولکی فقره‌یه « بالذات اولدیرردی » معناسی ویرلهمیدر . (مترجم)

اسیرلر مبادله واسکی مناسبات تجاریه اعاده ایدیلیوردی ؛ معتاد اولان ویرکینك‌ده تاتارلره تأدیه‌سنه دوام ایدیله‌جك ایدی (۱) . شاهین آغا ، لهستانده یدی سنه اسارتدن صوکره ، مرتضی پاشانك توسطی اوزرینه حریتی اعاده اولنان تاتار پرنسی اسلام گرای برابر کتیردی . اسلام گرای یانبولی‌یه کوندرلدی (۲) . مقدما قریمده قاریشیقلغی موجب اولان ونهایت طلب عفوه قرار ویرمش بولنان شاهین گرای‌ده ردوسه کیتمك ایچون امر آلدی . مرتضی پاشا استانبوله دعوت ایله ، صدر اعظم نصوح پاشادن طول قالان سلطان کندیسنه تزویج اولندی ؛ لکن سلطان ، بونکاح جدیده نفرتله موافقت ایلمشدر (۳) .

پادشاهك ادرنه‌یه عزیمتی ولهستان ایله مصالحه‌نك تأسسی وقایعنه مجرای ظهور اولان بوسنه ، دولت عثمانیه و « ایالات متحده » آره‌سنده دخی قاپیتولاسیون تجدید ایدلمشدر (٤) . « سون » معاهدهٔ اخیره‌سی تصدیقنامه‌سنك ایمپراطوره ایصالنه قانیژه پاشاسی مأمور ایدلمشیدی . آنجق مفتی اوقدر مهم برذاتك انتخابنه اعتراض ایلدیکندن ، ویانه‌یه صدر اسبق رجب پاشا کدخداسی رضوان آغا (٥)

(۱) دردنجی ولادیسلاس زمانند دائر تاریخ [له‌اسانده] ، باب ۸۷ . فذلکه. نمیایه نظراً بو مصالحه‌نك یدی ماده‌سی مرتضی پاشانك ۱٦۳۰ ده عقد ایتدیکی معاهده‌نك یدی ماده‌سنك عینیدر ؛ اشبو یدی ماده نعیاده مندرجدر ؛ رئیس محمد افندینك انشاسنده دخی ۱٦۲۷ ده منعقد معاهده‌نك باشلیجه ماده‌لری اولق اوزره موجوددر . مواد مبحوث عنها بو دفعه کی معاهده‌لرده دخی مذکور ، وشوقدرکه ویرکی‌یه متعلق اولان یدنجی ماده له وثائقنده مسکوتدر . ریقو ، قنوله‌سده ، ۲ ، ص ۲۷ .

(۲) روضة‌الابرار . نعیاده [ج ۳ ، ص ۲۳۳] کوریلیورکه لهستانه کوندریلن شاهین آغا ، حدود اوزرنده قاله‌رق ، بالواسطه ایلچیلك ایدوب ، قرال ایله ملاقی اولمامشدر ؛ مرتضی پاشا ، بونی بدشاهه طویورمامش ، یدی سنه‌دن بری لهستانده اسیر ایکن ، شاهین آغا ایله برلکده کلن اسلام گرای خانی‌ده ، آغزندن بر سوز قاچیرر دیه ، پادشاه ایله کوروشدورمیه‌رك ، یانبولی‌یه کوندرمشدر . « لهستان ایلچیسی پك ممنون اولمایه‌رق عودت ایلدی » تشرین ثانی ۱٦۳٤ ، وندیك خلاصه‌سی . « روسیه‌نك لهستان ایله عقد صلح ایتمسندن دولایی ، روس ایلچیلرینه سرزنش اولندی . » وندیك خلاصه‌سی .

(۳) « بویله علیل بر قوجه ویرلمسندن دولایی ، همشیره‌سی اولان سلطانه شکایت ایلمشدر » . مارت ۱٦۳٥ وندیك خلاصه‌سی .

(٤) ۲۰ شباط ۱٦۳٤ ، . مارتنس ، « رهبر دیپلوماسی » ، شرق آقاده‌میاسی وثائق مجموعه‌سی.

(٥) « قاپیتولاسیونك تصدیق ایچون سفیر رضوان آغا . » وندیك خلاصه‌سی .

کوندرلمشدر، که صدر اسبقك آدملرندن حیاتی قورتاره بیلمش اولان یالکز بودر.

مجارستان سفلا مجلسی مشاوری قونت ژان رودولف پوشمب، دولت عثمانیه نزدنده سفیر نصب اولندی (۱). اونك تعلیماتی — اسوج قرالی قریستین ایله مخابراتی مقیم ایاچی شمید طرفندن دیوانه تبلیغ اولنمش اولان — بودین والیسنك عزانی طلب ایتمسی؛ زیتو اتوروق مصالحه‌سنك اون بشنجی مادده‌سی موجبنجه، قوله‌ك، صوماقو، سه‌چه‌ن، کیارمات قلعه‌لرینك تسخیرندن بری دولت عثمانیه‌یه ویرکی ویرملری لازم‌کلمین کویلرك ترکی ایچون اصرار کوسترمسی؛ حدودی بی حضور ایدن یغمایه واسیر اخذینه بر نهایت ویردیرلمسنی آمر ایدی. مرخصیت کامله ایله ویانه‌دن ۱۶۳٤ سنه‌سنك ایکنجی کونی حرکت ایدن آوستریا ایاچیسی عثمانلی ایلچیسنه سونده — تصدیقنامه‌لرینی مبادله‌یه مأمور اولدقلری عهدنامه‌نك محل انعقادنده — ملاقی اولدی. بودینده، حدود اوزرنده متقابلاً وقوعه کلن آقینلر ومنازع فیه کویلرك ترکی حقنده بر معتاد فائده‌سز اوزون سوزلر سویلندی. مع‌مافیه آوستریا ایلچیسی شهروپالانغه‌لری، بایراغی کشاده وموسیقه‌سی اوکده، کچه‌رك یولنه دوام ایلدی. آنجق مهماندارك وترجمانی رابلی آرنست هازینك طابی اوزرینه پای‌تخت قاپیلرنده بایراغنی طوپلایوب، موسیقه‌سنی صوصدورمغه مجبور اولدی (۲٦ مارت ۱۶۳٤). وندیك، فرانسه، هولانده، لهستان ایلچیلری کندیسنه مأمور مخصوص کوندردیلر. انکلتره ایلچیسی، آدملرینك بر آز اول سلاحلری آلنمش اولدیغی جهتله، صورت لایقه‌ده عرض وجود ایده‌میه جکلرندن بحث ایله اعتذار ایلدی. قونت دوپوشمب، دیوان همایوندن اسلافی کبی، کندی مأکولاتی ایچون یومی طقوز بیك واوندن فضله اوله‌رق حیوانلری ایچون بیك که جمعاً اون بیك آچه آلدی.

وصولندن سکز کون صوکره (٤ نیسان ۱۶۳٤)، حضور همایونه قبول اولنه‌رق، آلمانجه بر نطق ایراد ایلدی. ژوزف باربانی طرفندن‌ده ترجمه اولندی. کتیردیکی هدیه‌لر آلتون یالدیزلی آرابه ایله صورت مخطوطه‌ده دیوانك حولیسنه نقل اولندی (۸ نیسان ۱۶۳٤). ایکی کون صوکره پادشاه ادرنه‌یه متوجهاً یوله چیقدی. سفیرلر عزیمتده حاضر بولندیلر؛ بو مناسبتله، عثمانلی وکلاسندن بری فرانسز ایلچیسی مارشویلی، باشنی آچه‌رق کندیسنی سلاملامسی لازم کله‌جکنی بیان ایله، شاپقه‌سنی

(۱) ریقو، قسم ثانی، ص ۲۵، بونی «قونت‌بوشه‌ن» تسمیه ایدر.

چیقارمغه مجبور ایتمشدر . فرانسز، دیپلوماتلره خاص برطرزده کوله‌رك ، کندیسنی ایقاظ ایتمش اولمسندن دولایی تشکر ایلمشدر . ینه بوفرانسز ایلچیسی، اوروبه‌سنه نظراً، ایمپراطورك ایلچیسی دکل ، مجارستان قرالغنك عادی برمأموری کبی تلقی اولنه‌بیله‌جکی بهانه‌سیله کلیساده قونت پوشمبه تقدم ایتمك ایستمشدر . پوشمب طرفندن رد اولنان بوادعای جدید، مارشـویل حقنده قائم مقام پاشانك توبیخنی جالب اوله‌رق فرانسز ایلچیسی عیدفصح پازاری کلیساده اوستریاایلچیسنك تقدم ایتمسی لازم کله‌جکنه دائر بر جاووش وآلتی یکی چری معرفتیله تبلیغ اولنان امر قطعی یه مطاوعت ایتمه‌مش اولمامق ایچون تمارضه مجبور اولمشدر .

قونت پوشمب ، وزیرلری ورفقاسی اولان ایلچیلری زیارتدن صوکره، ادرنه‌ده بولنان پادشاهك نزدینه عزیمتله، اون اوچ ماده اوزرینه محرر برلایحه ایله شکایاتنی عرض ایلمشدر (۱) . آز بر زمان صوکره وقوع بولان وداع ملافاتی متعاقب ذات شاهانه‌نك ادرنه‌ده بولنمسندن دولایی موسیقه‌سز وبیراقلرینی آچمقسزین ادرنه‌دن چیقدی (۱۶ مایس ۱۶۳٤) . غایت صلح جویانه تأمینات ایله، فقط حقیقت حالده قطعی بر شیئه نائل اولمقسزین عودت ایلدی (۲) .

سـلطان مرادك ادرنه‌ده بولندیغی صیره‌ده برطاقم اشـقیا ازمید ، ازنیق ، زملیك قرق کچید یولارینی طوته‌رق ، قوجه ایلی سانجاغنه استیلا ایتمش ایدیلر ؛ الکصوکره‌ده قاره مرسل قربنده برفرقه یکی چری قوماندانی [سردارینی] مغلوب ایلمشلردی . بوستانجی باشی دوچه قوماندەسیله کوندریلن بربوستانجی مفرزەسی ، خطه‌یی بونلرك وجودندن تطهیر ایلدی . او اثناده ، استانبولده سـاده یاغك آز بولنمسی خلقك خشـنودسزلغنی وپادشـاهك استانبول قاضیسی اولوب ، مأموریتی ایجابندن اوله‌رق ترخ ایتدیره عهده‌سنه محول بولنان قاره چلبی عبدالعزیز افندی حقنده انفعـالنی موجب اولدی . قاضی‌یی برکمی‌یه ارکاب ایله ، آطه‌لردن برینه کوتوروب دکیزه آتمسی حقنده بوستانجی باشی دوچه‌یه خط همایون صدور ایتدی. کمی قزل آطه‌لردن برینه تقرب ایتمکده ایکن ، عبدالعزیز افندینك حامیسی وزیر

(۱) تفصیلاتی وجوابی ایچون « فردیناند وقایعی » نه‌مراجعت ، ۱۲ ، ۱۶۳٤ .

(۲) ایمپراطورك مکتوبنه جواباً پوشمبك ادرنه‌دن کتیردیکی ۱۵ مایس ۱۶۳٤ تاریخلی مکتوبك ایتالیانجه ترجمه‌سی خزینهٔ اوراق ایمپراطوریه‌در . — بودین والیسی جعفر پاشانك ۱۸ تموز ۱۶۲۳ وحسین پاشانك ۱۶۳٤ تاریخلی مکتوبلری ایچون‌ده اورایه مراجعت .

بایرام پاشانك اصدارینه موفق اولدیغی ایکنجی برخط همایون ، قاضینك اثرسعادت طالعی اولمق اوزره ، وقتنده یتشدی؛ جزای اعدام، قبریس جزیره‌سنه نفی صورتنه تحویل ایدلدی (۱) .

برمدتجك صوکره ، بوسنه والیسی بولنان سابق قاپودان خطاط‌حسن پاشا، دوچار غضب پادشاهی اولدی . بوسنه تاجرلرندن برینك اوغلی اولوب وقتیله ندیم شهریاری بولنان موسی چلبی‌کی توزیع مناصبده نفوذی مؤثر وسونك بونك اعدامنه ویاخود جزای اعدامدن عفوینه مقتدر اولان سلحدار مصطفی ، خطاط حسن پاشا علیهنده القاآتده بولنمش ایدی (۲) . مصطفی بر زمانلر خطاط حسنه خدمت ایتمش ، وهرنه‌دن ایسه افندیسنك محوینه یمین ایلمش ایدی . خطاط حسن پاشانك اعدامی وبوسنه والیلکنك سلیمان‌پاشایه توجیهیله اعدامك‌ده اجراسنه مأموریتی ایچون براراده آلدی (۳) . حسن پاشانك شعبان نامنده برخدمتکاری ، سلیمان پاشانك عزیمتنی متعاقب افندیسنك‌نه درلو تهلکه ایچنده بولندیغنه‌مطلع‌اولەرق ، اونی خبردار ایتمك اوزره ، سلیمان پاشانك آرقه‌سندن شتاب ایلدی . لکن هرهانکی‌محله واصل اولورسه سلیمان پاشانك اورادن قالقوب کیتمش اولدیغنی اوکرەنەرك ، دها ایلری کچوب‌ده اوندن اول یتشمکدن مأیوس اولمش ایکن ، بوسنه سرایندن اول صوك مرحله اولان غلاسینچه کوینده سبقته موفق اولدی ؛ رمضان اولمق جهتیله سلیمان پاشا ، برسپاهینك ابرامی اوزرینه ، اوراده قالمشیدی . صادق خدمتکار ، بوسنه سرایندە افندیسنی جامعده تراویح نمازنده بولەرق قولاغنه‌دوغرو اکیلوب، اعدامنه اراده صادر اولمش ، واجراسنه مأمور اولان شخصك ورود ایتمك اوزره بولنمش اولدیغنی سویلدی. حسن‌پاشا، بردقیقه فوت ایتمکسزین، همشیره‌سنك خانه‌سنه فرارایله اختفا ایتدی. برساعت صوکره سلیمان‌پاشا واصل اولدی. والی سرایی خالی

(۱) عبدالعزیز افندی اوزمان شو بیتی سویلمشدر :

خط منسوخ کلمدی عمله ✻ خط ناسخ انی کیدردی هله . (مترجم)

(۲) « سلیمان پاشا . بوسنه پاشاسنی اعدام ایتمك اوزره قرق کیشی ایله کوندرلدی . » ۲٤ شباط ۱٦۳٤ . وندیك خلاصه‌سی .

(۳) نعیمانك « دیرلرکه » دیه یازدیغنه کوره بو خطاط حسن پاشا حرم خاصده ایکن سلطان مصطفی دورنده طوره‌مان حسن نامنده بردارالسعاده اغاسنك شهزاده‌لری اعدام‌ایتمك قصدنده بولندیغنی خبر آلەرق . بر قاچ ارقه‌داشیله براکمده طوره‌مان حسنی اولدورمش ؛ فقط بوحدیثله زیاده تفاخر ایدر ایمش. بوندن دولایی ؛ سلطان مراده نفاق‌ایتمشلر.(مترجم)

بوله‌رق خزینه‌یی، ضبط ایتدیسه‌ده، حسن پاشایی الهکچیره‌مدی. همشیره‌سنك خانه‌سنی تحری ایلدی. لکن حسن پاشاقادین قیلیغنه کیره‌رك قورتلدی. بونکله برابر کندیسنی اوراده امنیتده کوره‌مدیکی جهتله قضاتدن رئیس زاده علی افندینك خانه‌سنه کیزلندی. سلیمان پاشانك آدملری اورایه‌ده کلنجه، قاضی‌قاپی‌یی آچه‌رق «آرادیغکز کیمسه بوراده دکلدر. ایسترسه‌کز ایچری کیریکز؛ لکن دیوان همایونده وزیرلر، قاضی عسکرلر حضورنده شکایت حقنی محافظه ایدیورم؛ البته اونلر بر قاضینك خانه‌سنه جبراً کیرلدیکنی لاقیدانه تجویز ایتمزلر. باقه‌لم، ظالملر، اووقت سلطان مرادك غضبندن یاقه‌کزی ناصل قورتاررسکز؟» دیدی. قاضینك جرأتی وحاضر جوابلغی حامی ومحمینك حیاتنی قورتاردی؛ عسکرلر خانه‌یی آره‌مقسزین چکلدیلر. برمدت صوکره حسن پاشا آریغان طاغنده بر مغاره‌ده مختفی ایکن، بالتصادف اورادن کچن برافلاق طرفندن خبر ویرلدی. افلاق، کندیسنی تعقیب ایدنلره قلاغوزلق ایتمك اوزره عودت ایتمشیدی؛ دائما تبصر اوزره بولنان حسن پاشا، براوق ایله افلاقی اولدیره‌رك، اورمانك اك ضیق یرینه قاچدی. قیشك اوچ آینده مخاطرات دائمه ایچنده سرسری دولاشدقدن صوکره استانبوله کله‌رك، هردورلو تحریاته رغماً اختفایه موفق اولدی. شکارینی الندن قاچیران والینك اهانه‌مجازات اولمق اوزره، پادشاه شو مألده بر خط همایون اصدار ایلدی: «سن که سلیمان پاشاسك، یکرمی بیکدن ناقص آدم ایله کلیرسه‌ك باشکی کسرم؛ یدی یاشندن یوقاری بوسنه عسکریله کلوب ادرنه صحراسنده معسکر همایونه ملحق اوله‌سك (۱)». فی‌الحقیقه سلیمان پاشادها زیاده عسکر کتیره‌رك، باعث تحسین اوله‌جق بر آلای کوستردی.

خطاط حسن پاشانك غیبوبتی دانیالك (۲) اوغلی واکبر شاهك حفیدی هندستان شهزاده‌سی میرزا ابایسونغورك اغتیابنه تصادف ایدر. دانیالك وفاتندن صوکره مغول تختنه جهانکیر تلقیب اولنان سلیم شاه جلوس ایتمشیدی، که کندیسنك ووزیری خواجه اعتماد الدوله‌نك فضائلی شاعر عرفیٔ شیرازی وطالب آملی ودیکر شعرا طرفندن اطرا اولنمشدر. سلیم‌شاه، لاهوری اقامتکاه اتخاذ ایتمشیدی؛ اوغللری خسرو میرزا وخرم میرزا کرد وبهرام پورده والی ایدیلر. خسروی، بیوك باباسی اکبر شاه‌زیاده سودیکندن، ولی‌عهد اولمسنی وصیت ایتمشیدی. خرم بو ترجیحدن منفعل اوله‌رق، [سلیم شاه

(۱) نعیمادن عیناً، ص ۲۲۲. (مترجم)
(۲) مغوللر «دانشاه» تسمیه ایدرلر.

زمانده] عسکریله برادرینك اوزرینه هجوم ایده‌رك، دوچارانهزام ایلدی. خسرو، نهرمهران دینلمکله مشهور اولان سند صوبی کنارنده الهکچه‌رك، باباسنه کوندرلدی. خرم، اسیری ایستدی؛ سلیم اولا موافقت کوسترمدی؛ لکن برضرر کلیه‌جکنه دائر ویریلن وعد اوزرینه نهایت تسلیم ایلدی؛ فقط بوسوزده طورلمادی. خرم، برادرینی اولدرمك جنایتنه باباسنه عصیان جنایتنی‌ده علاوه ایتدی. پدرینك کشمیر وکابل سمتلرنده بولنمسندن استفاده ایله، بهرام پورك ضبطنه تشبث ایتدی. ایکی صادق‌امیرك مقاومتیله شهر قورتلدی، عاصی، سندصوینك اوته‌طرفنه چکلمکه مجبور اولدی؛ بابا، اوغلی تعقیب ایله هزیمته اوغراتدی. معهذا، سلیم شاه اوغلیله باریشه‌رق، اوتوز سنه‌یه واران سلطنتی آسایش ایچنده کچدی؛ یوقاریده سویلدیکمز وجه ایله، اونك یرینه شهریار جالس اولدی. فقط اردونك بر قسمی دانیالك بش اوغلندن برینی اجلاس ایتمك ایستدکلرندن، بوتشبث جرأتکارانه دردینك اضاعهٔ حیاتنه سبب اولدی. بشنجیلری‌اولان بایسونغور میرزا، برقاچ‌آی حکومتدن صوکره، فراره مجبور اوله‌رق، تکرار تخت پدره کچه بیلمسی ضمننده، عسکر وپاره ایله امداد طلب ایتمك اوزره، سلطان مراد نزدینه کلمشیدی. لکن مطالب غریبه‌سی وتیمورك سلالهٔ سلطنتندن اولمسندن دولایی غرور احمقانه‌سی (۱) پادشاهك توجهسزلکنه باعث اولدی. ملاقات رسمیه‌سنده ذات‌شاهانه‌نك ویردیکی احسانی، کیدرکن، اندرون آغالرینه، بالطه‌جیلره، قاپیجیلره داغتدی. پادشاهك حضورینه چیقدقجه، برخدمتکارینه کتیرتدیکی آهو پوستنك اوزرینه اوتورردی. بو حالار اوزرینه سلطان مراد کندیسنه قیام ایتمز اولدی. نهایت پادشاه، خرم شاهك ایکی دولت آره‌سنده‌کی مناسبات حسنه‌نك محافظه‌سی ضمننده برایکی دفعه هدایای قیمتداری حامل سفیر کوندرمش اولدیغنی، واوقدر مشکوك برموفقیت امیدیله اوقدر اوزاق برحدوده عثمانلی اردوسی کوندره‌میه‌جکنی افهام ایلدی. بونی‌ده علاوه‌ایتدی‌که: «البسه ویرلمش‌اولسه، اونی کیه‌جك وجود نره‌ده‌در؟ (۲)»

(۱) حضور شاهانه‌ده‌جدی تیموری آکوب، «صاحب قران زمان» دیه یادایدردی، نعیما. عثمانلی مملکتنده وعثمانلی پادشاهی حضورنده طوپال تیموردن بحث واویله برملعون غدار ایله افتخار ایتمك بیوك اسائتدر. (مترجم)

(۲) نعیمادن آکلاشلدیغنه کوره، پادشاه بوسوزلری بالذات میرزایه سویلمش دکلدر؛ بروجه محرر خرم شاهك عرض مخالصت ایتدیکنی واوقدر اوزاق بریره عسکر کوندرلمسی مناسب اولمایه‌جغنی، «تنهالرنده» یعنی بعض محرملرینه افاده ایلمش و«کیرم‌که خداجامه دهد،

شهزاده بوافاده‌دن رنجیده خاطراوله‌رق، حضوردن چیقوب، بردها کورنمه‌مشدر(۱). بعضلرینك روایتنه کوره ، درویش اولدیغی حالده وفات ایتمش ، باشقه‌لرینك‌روایتنه کوره ، یولده کیدرکن، کوندریلن آدملر معرفتیله اعدام ایدلمشدر .

کرك حرب وصلح زمانده ، کرك استانبول و ادرنه‌ده مراد رابعك شدتی دوام ایدیوردی . یك نسق بر قتل واشکنجه کوریلیوردی،که وسائط مختلف اولسه‌ده هیسنده نتیجه بر ایدی . تمکین وخفت ، حرکت عاقلانه وبی احتیاط ـ کارانه ، جنایت ومعصومیت،اقتدارو ضعف هپ‌تیغ‌وکمند ایله‌مظهر مکافات‌اولیوردی. اولوم بعضاً بر کیشینك اعدامیله ، بعضاً قتل عام‌صورتیله دائما ییلدیرم کبی سریع، دائما وبا قدر شدتلی اجرای احکام ایتمکدن کری قالمیوردی . پادشاه ادرنه‌یه سیاحتنده برکوپرینن کچیوردی ؛ اوتوز هندلی درویش ، ذات شاهانه‌یی کورمك آرزوسنده بولنه‌رق ، عساکر خاصه ودیلنجیلرله سرسریلر طرفندن تبعید اولنمامق ایچون ، کوپرینك کمرلری آلتنده اختفا ایتمشلردی . سلطان مرادك تقربنده ، بوزواللیلر کیزلندکلری یردن فرط شتاب ایله چیقدقلرندن ، پادشاهك آتی‌اورکوب، سواریسنی دوشوردی . برقاچ دقیقه صوکره اوتوز درویشك باشی یول اوزرینه قونلمشیدی (حزیران ۱٦۳٤) (۲) . کوملجنه نائبنك تعدیسنه دائر بر شکایت کلدیکندن ادرنه بوستانجی باشیسی مجرمك پاشنی کتیرمك‌اوزره کیتدی . اوصیرده نائب تبدیل ایدلمش بولندیغی حالده، نائب لاحق، باشقه تحقیقات اجرا اولنمقسزین اعدام اولندی .

پادشاه ، استانبوله عودتنده بوستانجی باشینك تحریاتی، بالذات برابر بولندیغی کیجه کوندوز قول دولاشمه‌سنی ، قهوه توتون افیون شراب حقنده کی اوامره مخالف حرکت اوزره دردست ایتدکلرینك اعدامنی ینه موقع اجرایه وضع ایلدی. سرایده‌برالماس ضایع اولمغله برچاووش بونی‌چالمش اولمق ظن‌مجردی‌اوزرینه قازیغه

کواندام ؟ ـــ فرض ایده‌یم‌که الله لباس ویرمش؛ اندام نره‌ده؟ » مضمونی ایراد ایتمشدر. نعیما ، ص ۲۲۵ . (مترجم)

(۱) شهزاده ، پادشاهك ـــ کندیسنه سویلمش اولدیغی ـــ اوسوزدن دکل ، مسئولیتك اسعاف اولنماسندن کوجنه‌رك کیتمشدر . نعیما ص ۲۱٦ (مترجم)

(۲) « ذات شاهانه، ادرنه‌ده اصول شدتکاریسنه دوام ایتدی . برقاچ هند حاجیسنك ظهور ایدیویرمسی اوزرینه پادشاه آتدن‌دوشدی. » ۲٤ حزیران ۱٦۳٤ ، وندیك‌خلاصه‌سی، ریقو ، ص ۳۸ .

اورلدی (١) . خدمهٔ خاصه‌دن بری جرید اویونده پادشاهك بر ضربه‌سنی صاووشدرمش، اوندن صوکره‌ده غضبندن قورتلق اوزره کیزلنمش اولدیغی ایچون ، استانبول قاپیلری، فراری بولنوب‌ده ، اعدام ایدیلنجه‌یه قدر، مسدود قالدی(٢). غلطه سرایینده قضاءً آتش‌ظهور ایتمسی اوزرینه، اغا [سرای تحافظی] دار آغاجنه کوتورلدی ؛ غلطه وویوده‌سی یانغیندن ظهورایدن خسساری تضمین ایتمك اوزره اولومدن قورتیله بیلدی (٣) .

حزیراندہ اسکدارده یکی بریانغین ظهور ایتدی ؛ برده زلزله اولدی (١٤ حزیران ١٦٣٢) . اکر بودفعه شوایکی حادثهٔ طبیعیه یکی اشکنجه‌لره سبب متصل اولمامش ایسه ، سلطنت مرادیه‌یی لکه‌دار خون ایدن الکزیاده جایکیر خواطر ایکی اعدامك مقدمه‌سی عداولنه‌بیلیر . مراد رابعك غدارلغی ، دولت اوزرنده قاتلی برحادثهٔ جویه نشر ایتمشدر، که حزن‌آور پارلاقلغی، دهاصاف اولق اوزره، آنجق پك‌آز برآیدینلق ویره‌بیلمکده ایدی . موجب تأسف اولان شوسلسلهٔ اعدام ایچنده ، مورخك نظر دقتی یالکز باشلیجه قتل عاملر ، یاخود مغدورك اسمنده‌کی اشتهاردن دولایی جالب انظار اولمش قتللر اوزرنده توقف ایده‌بیلیر . شاعر نفعی ایله وزیر آبازه‌نك اعداملری بوصوك طاقدن اولدیغنده هیچ سوز یوقدر . حسن قلعه‌ده دوغمش اولان نفعی — که عثمانلیلرك الك بیوك شاعر هجاکوسیدر — پادشاهك محرمیت خصوصیه‌سنه نائل اولمشیدی، تا اوزمانه قدر ، که برکون‌سلطان مراد ، شاعرك سهام قضاسنی اوقورکن ، پیش اقدامنه دوشن صاعقه‌یی براخطار آسمانی عدایده‌رك، سرایندن اوزاقلاشدیردی. بونکله برابر نفعی چوق‌کچمکسزین دیوان دفتریده [مالیه نظارتنده]بر مأموریته‌کچه‌رك (٤) ینه ، پادشاهك داخل

(١) « بر چاووش ، بر الماس ضیاعندن دولایی سرایده بوغلمشدر . » وندیك خلاصه‌سی .

(٢) « پادشاهك بر جرید ضربه‌سنی صاووشدورمش اولان بر دلی‌قاتلی‌یی اله کچیرمك ایچون استانبول قاپیلری قاپاندی .» ٨ مارت ١٦٣٥ وندیك خلاصه‌سی .

(٣) روضة‌الابرار. عجمی اوغلانی سرایندہ‌یانغین؛محافظ آغاپادشاهك ارادہ‌سیله آصلدی. غلطه وویوده‌سی علی چلبی ، جزای اعدامدن قورتلق ایچون یانغیندن ترتب ایدن خسارك تضمینه مجبور اولدی . » ١٤ کانون ثانی ١٦٣٥ . اسکدارده حریق دیکر ، حرکت ارض » وندیك خلاصه‌سی .

(٤) جزیه، تعبیرآخرله خراج دفتردارلغی‌که اقوام غیرمسلمه‌دن بدل نقدن اخذ اولنورکن بر شعبهٔ حسابیه دیمك ایدی . (مترجم)

بزم اختصاصی اولمشیدی . سلطان مرادك ادرنه‌یه عزیمتنده نفی اولنان دیکر اوچ وزیر ایله برابر بودفعه ردوس منفاسندن عودت ایدن بایرام پاشا حقنده شدتلی برهجویه‌سی ، زمانك اکبیوك ترك شاعرینك اضاعهٔ حیاتنه باعث اولدی . تعرض کورن ذات ، ترضیه ایستمسیله ، مجرمك باشی کندیسنه احسان اولندی (۱) . تیر هجاسنه اکثریا کندیلری هدف اولمش بولنان علما نفعینك، قتلنه مسروراً اعطای فتوی ایلدیلر (۲) ؛ اونلرك فکرینه کوره اوجه آتش آسمانی طرفندن تهدید ایدلمش اولان بوهجا کونك — که قلمی تیغ پرتأثیری بلا استثنا کافهٔ وزرایه اصابت ایدیوردی — قتلنی امر ایتمك برحقانیت ایدی[۱۱]. بدبخت شاعر سرای اودونلغنده (۳) حبس واوراده اعدام اولنه‌رق جسدی شکار امواج اولدی . چاووش باشی کندیسنی محل سیاسته کوتورورکن « نفعی ، بنی تعقیب ایت ، اوقلریکی کسه بیله جکك [سهام قضا تدارك ایدیله بیله جك] براورمانه کیده جکز » دیمش ایدی . نفعی «ملعون! سن ده می هجوه قاریشیورسك؟» دیه جواب وبره‌رك (٤)، وزیرحقنده برسیل شتوم اساله‌سنه باشلادی (٥) که انجق نفس واپسینی ایله ختام بولدی (٦) .

آبازه‌نك اعدامی ممالك دولتده دهازیاده طنین انداز اولمشدر . علم وعرفاندن بهره‌سز ، فقط اطواری بهادرانه اولان بوسنه والیٔ سابقی طونه‌دن عودتندن

(۱) تخت همایون قربنه صاعقه دوشدکده، پادشاه نفعی‌یی مأموریتندن عزل ایله، هجوه توبه ایتدیرمش ایدی . صوکره ینه ملتفت اولوب، قرب پادشاهی‌یه واصل اولدی. برکون بایرام پاشایی اوزون برقصیده ایله هجو ایتمشدی. پادشاه بزم خاصنده « نفعی، تازه برهجوك یوقمی؟» دیه اغزینی آرایوب ، بایرام پاشا هجویه‌سنی ویرمسی اوزرینه ، بونی پاشایه ارائه ایله، نفعی‌یی قتل ایتدیرمشدر . نفعی بایرام پاشایی سلطان مرادك امریله هجو ایتدیکی حالده، بایرام پاشانك اصراری اوزرینه قتلنه اذن ویردیکی حقنده خلق آره‌سنده دوران ایدن روایتك اصلی یوقدر . نعیمادن تلخیص ، ج ۳ ، ص ۲۳۵ و ۲۳۹ (مترجم)

(۲) « آن شاعر هجاکوکه نام اوست نفعی * قتلش بجار مذهب واجب چوقتل افعی ...هجوی اوزره علمای وقتك اباحهٔ دمنی تجویزایتدکلری نفعی ...» نعیما ، ص ۲۳٦. (مترجم)

(۳) بایرام پاشا سرایتك اودونلغنده. (مترجم)

(٤) بومحاوره‌نك ، هامه‌رك یازیغی کبی ظریفانه اولامسی شایان تأسفدر. چاووش باشی سیوفی آکری قبا برآدم اولدیغندن، نفعینك اوکنه دوشوب، کوتورورکن « کل، اودونلقده هجو ایده‌جك بری وار » دیمش ؛ اوده « یورو ، بیلدیککدن قاله ، ملعون! » جوابنی ویرمش ایدی . (مترجم)

(٥) « زیر وبالابه وافرشتوم غلیظه ایتمش » . نعیما ، ص ۲۳٦ . (مترجم)

(٦) «آه کیم قیدی فلك نفعی کبی استاده!» ۱۰٤٤ (مترجم)

بری پادشاهك زیاده مظهر اعتمادی اولمشیدی . سلطان مراد ، آبازه یانده اولمادقجه، نه پیاده، نه سواری دیشاری چنقمازدی (۱) . ذات شاهانه واوندن صوکره بتون سرای خلقی البسه بچیمنده ، قیلیچ باغلامقده ، قاووق صارمقده آبازه یی نمونه طوتارلردی. قافتانلر، قاووقلر، آت طاقملری هپ « آبازه واری »ایدی (۲). آبازه موده حکمداری ایدی . ایران علیهنه تصور اولنان محاربه حقنده‌کی پلانی پادشاهی تمامیله جذب ایتمشیدی . مراد رابعه دیور ایدی‌که : « پادشاهم ، عجم اقلیمنك هپ یوللرینی بیلیرم ؛ کوچ قولای بتون حدودینه وقوفم واردر . ذات شاهانه‌کزی اوچ بیك سواری ایله اژدرهان وتیمور قاپی سمتلرندن شروانه چیقاره‌یم ؛ برمعتاد اردو دخی ارضرومدن کلسین ؛ آزمدت ظرفنده شروانی و بتون ایرانی ضبط ایدرز . » بوتصورات طبع شاهانه‌یه موافق کورندیکی قدر قائم مقام بایرام پاشایه ، مفتی یحیی افندی‌یه ، پادشاهك ندیمی اولان سلحدار مصطفی اغایه ، نامناسب کورونیودی . خصوصیله سلحدار، آبازه علیهنه انجق مماتیله سکون بوله‌جق درجه‌ده کین باغلامش ایدی ؛ چونکه آبازه ، بوسنه والیسی ایکن ، ثروت عظیمه‌سندن دولایی مصطفی اغانك باباسی حقنده هردرلو تضییقاتی روا کورمش ایدی . مراد رابعك دائما قائلی اولان قیلیجی کولکه‌سنده حکم فرما اولان « اشخاص ثلثه حکومتی »، طبعاً سوء ظنه مائل بولنان پادشاهی اوحکومته خصم کورینن ابازه حقنده تحریکده هیچ برصورتله قصور ایتمدیلر . ذات شاهانه‌نك شبهه‌لری ، معطوف اولدیغی شخصه امنیت بخش اولیه‌جق برصورتده کسب علنیت ایلدی . پادشاه برکون طوپ قاپی جوارنده معتادی وجه‌ایله دولاشیرکن ، آبازه

(۱) آبازه ، پادشاهه بر درجه‌ده تقرب حاصل ایتمش ایدی،که پادشاه هرنه‌وقت سیر طریقیله برطرفه کیتسه آبازه البته خبر آلهرق ،یولنه چیقاردی ؛ برابر کیدرلردی . نعیمادن ص ۲۲۹ (رم)

(۲) فتوی امینی شیخ زاده افندی روایت ایدرکه ابازه اولاق طرفنده سردار ایکن، مظالمدن شکایت ایدلدکده ، پادشاه قتلنه یمین ایتمش اولدیغندن ، مؤخراً امان ویریلهرك ، کتیرلمسی اوزرینه ، یمین یرینی بولسون ایچون ، قیلیچ ایله اکسه‌سنه اورمش ایدی ، یاره‌سی التیام کسب ایتدکدن صوکره، فرط تقرب بولدی. آبازه‌بهادر، شکل وشمائلی کوزل برآدم ایدی ؛ لباس ودستارده لطیف اختراعلری اولوب، کندیسنی وآتلرینی تزیین ایدردی ؛ البسه‌سنك تناسبی، اطوار لوندانه‌سی پادشاهه خوش کلدیکندن، آبازه نصل کیرسه پادشاه‌ده اویله کیردی . حتی برکون ایکیسی برلکده کیدرلر ایکن ، ایکیسنك‌ده عبا جبکن کیمش اولدقلرینی کوردك . آبازه‌دن صوکره‌ده آبازه کسیمی قافتان ، آبازه واری قاووق ، آبازه طرزی رخت وقیلیچ خلق آره‌سنده برچوق سنه‌لرسوردی. نعیمادن تلخیص، ص۲۳۱ (مترجم)

اکری قاپیده تصادف ایده‌رك ، بوس رکاب ایتمك اوزره آتندن اینمك ایستدی . پادشاه آت اوزرنده قالمسنی امرایتدیسه‌ده، برمدت صوکره آز برمسافه‌دن کندیسنی تعقیب‌ایتمکده اولان بوستانجی ضابطنی: « تیز بورایه کل ! » دیه چاغیره‌رق،« آبازه‌نی همان آتندن ایندیر ، قلیجنی آل ! » امرینی ویردی . آبازه درحال آتدن اینه‌رك ، قلیجنی کندیسی تسلیم ایلدی . بوستانجی : « پادشاهك یانینده قیلیج ایله کیتمك اصوله مغایر اولدیغنی بیلمزمیسك ؟ » دیدی (۱) .

آبازه بو سوزلردن اندیشه‌یه دوشه‌رك ، اناطولی‌یه فرارینی تسهیل ایتمك اوزره اسکداره کیزلیجه قرق اللی آت کوندردی . مهم بر تصورله مشغول اولدیغی وقت معتادی اولدیغی اوزره ، کیجه‌لری خالی بر محلده اکنه بوینه کزر ، الده‌کی صدف تسبحی چکردی. پادشاهه نقل‌اولنان بو تفصیلات طبیعی اولان امنیتسزلکنی وحقنده‌کی شبه‌لرینی تزید ایلدی . ارمنیلرله روملرك قدس‌شریفده قائمه کلیسانسنك تملکی مسئله‌سی (۲) آبازه‌یه صوك ضربه‌یی اوردی . ارمنیلر ، آبازه‌نی قازانمق ایچون یکرمی بیك غروش (۳) کوندرمشلردی ؛ سلطان مراد بوندن خبردار اولەرق ، آبازه‌نی چاغیروب‌ده ، اونلره معاونت ایچون نه‌قدر آلمش اولدیغنی سؤال ایدنجه ، آبازه کندیله‌رك، اون ایکی بیك‌غروش آلدیغنی سویلدی . بویالان، پادشاهك غضبنی صوك‌درجه‌یه چیقاردی . محال مقدسه حقنده دیوان همایونده قائم مقام بایرام پاشا

(۱) بوستانجی اوطه باشیسی، صوکره باوك اغاسی، دها صوکره چاووش باشی اولان عجم ابراهیم اغا نقل ایدرکه : برکون پادشاه یالکزجه آته‌بیندی ؛ بن برابر کیتمکه مأمور ایدم ؛ باشقه کیمسه یوغیدی . طوپ قاپیسندن چیقدی؛ طوپچیلر طرفنه توجه ایلدی . مکر آبازه پاشا ، عادتی وجه‌ایله خبرآلمش ؛ کری قاپیدن چیقه‌رق ، سلامه طورمش . پادشاه ایریشنجه ، آبازه آتندن ایندی ؛ رکابی اوپمك ایستدی. پادشاه اینمه‌مسی ایچون آند ویردی. دیزکین برابر کیدیورلردی . براز کیدلدکدن صوکره ، پادشاه آبازه‌یه باقه‌رق « بره بوستانجی ! تیز کل ! » یه بنی چاغیردی . « بیور ، خنکارم ! » دیه واردم ؛ « تیز آبازه‌یی اتندن ایندیر، قلیجنی آل، سن‌قوشان! » دیدی. آبازه‌فی‌الحال اتندن اینوب، قلیجی باندن جوزه‌رك، بکا ویردی . «دولتلی پاشا! پادشاهلرله قیلیجی بلنده هم‌عنان اولق اولماز، بوقاعده‌یی بیلمزمیسکز ؟ » دیه‌رك قیلیجی آلدم ؛ پادشاه « صاقین ویرمه ! دیمش اولدیغی ایچون ، تحفهٔ روزکار اولان اوقیلیجی تملك ایلدم . نعیمادن تلخیص، ص۲۳۰۸۲۹ (مترجم)

(۲) نعیمایه نظراً ارمنیلرله روملرك منازعه‌سی قزل یورطه کونته متعلق ایدی . اوکونی تعیین ایچون قدس شریفده قائمه کلیسانسنه آدم کوندریلوب اونك عودتنه‌قدر بکلمکه قرار ویرلمش‌ایکن، ارمنیلردها اول ابازه قوتیله ایشی‌بیتیرمك ایستمشلردی . (مترجم)

(۳) نعیماده اللی بیك . (مترجم)

وقاضی عسکرلر طرفندن قرار ویریلهجکی کون ، طلوع شمسدن اول ، سلطان مراد ، ــ بوستانجی باشی دوچهنك اقامتکاهنده کیجهیی کچیرمش اولدیغی ــ اناطولی کوشکندن ، دوجه ایله برابر یالکزجه روم ایلی کوشکنه متوجهاً قاییغه بینمش ایدی ؛ ساحلدن استانبوله کیتمك اوزره آتهراکب اولدی . بشکطاشده برکویلویه تصادف ایتدیلر ، که اوکوز قوشولو آرابهسیله یولی تعطیل ایتمشیدی ؛ سلطان مراد درحال براوق آتدی ؛ کویلونك دوشدیکنی کورهرك ، بوستانجی باشیيه باشنی کسمسنی امر ایلدی . بوستانجی باشی : « پادشاهمه اوزون عمرلر! تربیهسزك جانی دها اوق دکدیکی زمان بدنندن آیرلمشدر » جوابنی ویردی . بودروغ مصلحت آمیز ، یالکز جریحهدار اولمش اولان کویلونك حیاتنی قورتاردی .

سلطان مراد کونش طوغمازدن مقدم ، آیاصوفیه جامعیقاپیسنده ایدی . دیوانه کلهجك ارمنیلری کافةً اعدام ایتدیرمسنی قائممقام پاشایه تبلیغ ایتمك اوزره تبدیل قیافت ایله دیوانه کیرمسنی دوچهیه امرایلدی . دوچه تصادف ایتدیکی بر روم ایلی نفریله البسهسنی مبادله ایدهرك ، ونفری محافظهٔ قویه آلتنه آلهرق ، درحال برعرضحال یازدیردی ؛ استدعانامهسی الندہ ، روم ایلی نفری اوروبهسیله دیوانه کیردی . بوستانجی باشیبی پك کوزل طانیمش اولان بایرام پاشا ، اهمیتسز برطور ایلهعرضحالی آلهرق تذکرهجییه ویردی . تذکرهجی استدعا نامهیی اوقومقده ایکن ، دوچهدن سرای دیاسزلری لسانیله ، کوزاوجندن سرعتلی برنکاه عطف ایدهرك ، « نهوار؟ » دیه سؤال ایتدی . دوچه دیشلرینی صیقهرق ، ینه اولسان ایله جواب ویردی ، که « پادشاه پك حدتلی » دیمك ایدی . بونك اوزرینه بایرام پاشا ، نفر قیافتندهکی دوچهیه یانهنه کلمسنی اشارت ایدهرك ، اوده آلدیغی امرخونینی یواشجه سویلدی . بایرام پاشا ، بونی همان قاضیعسکرلره تبلیغ ایتدی ؛ اونلرده متدهشانه استماع ایتدیلر . بعده جلاده وصو باشیيه دیوانده حاضر بولنان برچوق ارمنیلردن برقاچنك باشنی کسملرینی امرایلدی ؛ امر درحال اجرا اولندی .

بوصیرده پادشاه سرایه واصل اولمشیدی . آبازهیی چاغیردوب ، کوکرجینلك قربنده باغچهده حبسنه امر ویردی . دوچه ، دیواندن عودتنده دست پادشاهیدن آبازهنك اعدامی فرمانی آلهرق ، بر بوستانجی ایله کندیسنه کوندردی . سلطان

عثمانك منتقم نجیبی کمال تسلیمیتله « پادشاهمك امریدر » (۱) جوابنی ویردی . بوسوز اوزرینه ، نماز قیلهرق روحنی جناب حقه، جسمنی جلاده تسلیم ایلدی (۲۹ صفر ۱۰٤٤ — ۲٤ اغستوس ۱٦۳٤) . ایرتهسی کون نعش قالدیریلهرق ، وزرایه مخصوص رسمی قاووق ایله [مجوزه] تابوته قونلدی : مفتی ، وزیرلر، بتون اکابر جنازهیی تشییع ایلدیلر . سلطان بایزید جامعی حولیسنده نمازی قلنهرق ، تابوت، قویوجی مراد پاشانك تربهسنه کوتورلدی .

عاصی جانپولادك عسکری صفوفنده سلاح بدست ایکن ، خلیل پاشانك شفاعتیله (۲) قویو ایچنده جان ویرمکدن قورتلمش ، ونهایت اقامتکاه ابدیسنده قویوجی مراد پاشایه قومشو اولمسی مقدر بولنمش اولان مشهور آبازه ، عاقبت بوصورتله فنایاب اولدی؛ سلطان مرادك دخی، برادرینك انتقامنی آلان، یکیچریلری افنا ایدن، ایران ولهستانه قارشی دولتك ثابتالاقدام مدافع قهرمانی اولان برآدمه مکافاتی بوندن عبارت اولدی . حکمدار مستبد ، عصیانه قارشی عصیان ایله ظفر بولان آلت ذیاقتداری شوصورتده قیلیچ ایله پارهپاره ایدیوردی .

(۱) آبازه ، خطی اوقوینجه ، اللهه حمدایدهرك ، و « دنیاده برمرادم قالمادی ؛ امر پادشاهمك ؛ هیچ غم دکلدر . » دیهرك ، اتباعنك محافظهسنی پادشاهه سپارش ایتدی ؛ نماز قیلدی . صوکره بوسهانجیلر کمند آتدیلر . نعیما ، ص ۲۲۹ . (مترجم)

(۲) خلیل پاشا ، اووقت یکیچری آغاسی ، وآبازه کنج بریکیت ایدی . (مترجم)

قرق سکزنجی کتاب

سلطان مرادك ارضروم اوزرینه قانلی یورویشی . — روانك فتحی . — پادشاهك قارداشلرینك اعدامی . — تبریز یغما وقتل عامی . — استانبوله دخول . — ترجمانلرك اعدامی . — قامه کایسـاسی آناختارلری . — صـاری کاتب ایله دفتردارك قتلی . — قاضی زاده‌نك وفاتی . — روانك سقوطی . — یکی چری کاتبیله جانپولادك اعدامی . — کوچك احمدك موت قهرمانیسی — بلغراد وبودینده جایکیر خواطر اولغه شایان وقایع . — راقوجینك ظهوری . — صدراعظم محمد پاشا ایله قریم خانی جانبك کرای وعنایت کرایك عزلاری . — ایران سـفارتی . — یکی اعداملر . — وبا قتل برادر . — سـلطان مرادك ، یکی اعداملرله ، بغداده عزیمتی ، وصدر اعظم بایرام پاشـانك وفاتی . — بغداد محاصره‌سی . — صدراعظم طیار پاشانك وفاتی . — اوتوز بیك ایرانلینك قتلی . — اورمیه شیخنك اعدامی . — هند و ایران سفارتلری . — سلطان مرادك استانبوله دخولی . — سفیرلرك قبولی . — سـلطان مصطفانك ارتحالی . — قائم مقام پاشـانك اعدامی . — صدر اعظمك عزیمتی . — ایران ایله مصـالحه . — صـدر اعظمك عودتی . — پیاله کدخدانك قازاقلرله محـاربه‌سی . — مشهد تربه‌داریله برکیمیـاجینك اعدامی . — قلعه‌مانته طاغلرنده‌ارناوودلرك عصیانی . — بوسنه حدودنده قاریشیقلقلر . — وندیك ایله انقطاع صلح وتکرارائتلاف . — سلطان مراد کوشکی . — سلطان مرادك ارتحالی ، پادشاهك طبیعتی حقنده تفصیلات .

سلطان مراد ، سـلطنتنك ایلك اون ایکی سـنه سنده‌کی جولانلرنده بروسه وادرنه‌دن اوته طرفه کذار ایتمه‌مشیدی ؛ لهستان محاربه‌سی تدارکاتی — کندیسی اردونك باشنه کچمکسزین — تسریع ایله اکتفا ایلمشیدی . شمدی ایسه ، دولتك حدود قلعه‌لرینی ایرانلیلردن استخلاص ایچون آچیلان بیوك سفری بالذات اداره ایتدیکنی کوره‌جکز . شـباط آینده (٤ رمضان ١٠٤٤ — ٢١ شباط ١٦٣٥) پادشاهك اوتاغی اسکداره قورلدی . قرق سکز جماعته والتی یوز اصنافه منقسم اولان بتون استانبول اهالیسی تشییعه چیقدیلر . بومنظرهٔ جنك آورانه یوکسك برمقصد سیاسی‌یی متضمن‌ایدی . شوصورتله‌اهالینك قوت حقیقیه‌سی‌واحوال کسب مشکلات ایدوب‌ده مجبوریت کورلدیکی تقدیرده یای‌تخت جماعات واصنافندن نه‌قدر معاونته انتظار اولنه‌بیله‌جکی اکلاشـلمق ایستنیلیوردی . « اصناف » (١) اصولنك تأسیسی

(١) المانجه‌نك Zunft (اصناف) کلمه‌سی عربینك (صنف) کلمه‌سندن باشقه‌برشی دکلدر .

عثمانلی دولتندن دها قدیم اولوب ، خلافتك سنین مسعودهسنه ، یعنی — عثمانلرك عصر پیغمبریه واونك اصحابندن ایلك درت خلیفه زمانلرینه قدر چیقاردیغی — اخوت دینیهنك ، شهرلرك اصناف قسمنده طریقتلره عائد اوامر درجه سنده مؤثر بولندیغی بردوره یه مصادفدر. هر جماعت، برپیغمبری، یاخود برولی نی استادبیلمش، ولیلهٔ معراجده جبریل طرفندن پیغمبره تقدیم اولنان بیاض ایپکدن منسوج اوکلکه — فقط قاباجه - براشارت اولمق اوزره، اصنافك دریدن معمول اوکلکلری، دینی جمعیت وطریقتلرك کمر وسجادهلری قدر مقدس برعلامت اجتماعیه صایلمشدر (۱).

سلطان مراد، اصناف، عسکر، عساکرخاصه، وزیرلر، علما، اندرون وبیرون اغالری رفاقتنده اولهرق ، استانبولدن مفارقت ایلدی .

اوتاغ همایونك اسکداره قورلدیغنك اون یدنجی کونی ، پادشاه سمت مقصوده متوجهاً حرکت ایتدی . اوزمان مارت ابتدالری ایدی (۲۲ رمضان ۱۰۴۴ — ۱۱ مارت ۱۶۳۵) (۲) . بایرام پاشا قائممقام صفتیله استانبولده قالدی. یکیچری اغالغی — بربرینی متعاقب درت دفعه آبازه نزدینه کوندریلهرك ، آبازهنك بعدما یکیچری اولدورمیه جکنه دائر اونکله عقد معاهده ایتمش اولان — مصلح الدین اغایه ویرلدی. اثنای طریقده ، بولندن صوکره ، ذات شاهانهنك معلوماتی اولمقسزین ، هیچ بریکی چرینك متقاعد (اوتوراق) ومأذون (قوریجی) نامیله اردودن کری قالهمیه جغنی متضمن شدتلی براراده صادراولدی. ازمید وازنیق آرهسنده کائن قازیقلی دربندنده، بوامره مخالف ایلك حرکت ، اردونك الی ایی واك اسکی نفراتندن غلطهلی چلبینك اعدامیله بی رحمانه مظهر مجازات اولدی (۳) . بوکوندن اعتباراً ، سلطان مرادك ممالك حکومتی اورتهسندن کذارشنی اشارت وارائه ایتمکده اولان سلسلهٔ مجازات باشلار . هروقعه بر مقتل ایدی ؛ پادشاهك عصای مهینك هر ضربهسندن بر قان

(۱) فرق سکز جماعت ایله آلتی یوز اصنافك نه صیره ایله ترتیب ایدلدکاری حقنده اولیا سیاحتنامهسنه ومورخ «استانبول وبوغاز ایچی» اثرینه مراجعت، ۲، ص ۳۹۴ — ۴۲۵ . شایان دقتدرکه اولیاده ذکر اولنان فرق سکز طاقدن اون بشی جماعت ودیکر اوتوز اوچی اصناف تسمیه اولنمشدر ؛ احتمالکه برسهودر [*] .

(۲) نعما [ج ۳ ،ص ۲۳۱] . « رمضانك یکرمی ایکنجی سبت کونی» دیور؛ لکن ۱۶۳۵ مارتنك اون بری جمعه ایرتهسی دکل، پازار ایدی . [رمضان ابتداسنك شرعاً ثبوتی، تقویم حسابندن برکون تأخر ایتمش دیمکدر . مترجم]

(۳) غلطهلی چلبی صولاق باشیلردن ایدی ؛ براختیار یکیچری نی استانبولده براقدیرمش ایدی . نعیماذن . (مترجم)

منبعی فوران ایدیردی . سیدی غازیده اسکی عاصیلردن قاره بیلان اوغلی نامنده ایکی قارداش اعدام اولندی ؛ بو ایکی قارداشدن سفر بك اردویه کلمك اوزره امر آله رق ، پادشاهی اوزاقدن کورر کورمز ، بهادرلغنی کوستروب ده مرحمت شاهانه یی تحریك ایتمك ایچون صویونمغه باشلامش ایدی ؛ لکن پادشاه بکی پارماغیله فتلنی اشارت ایلدی . دیکری اولان حمزه دخی اولدورلدی (۱) . بارد قلیده مقدما قارهمان بکلر بکی وشمدی مغنیسا سنجاق بکی اولان طوطیجی حسن پاشا مکملاً مجهز و منتظماً حرکت ایدر ایکی بیك عسکر ایله اردویه التحاق ایتدی . آنجق طوطیجی ، صوك مغنیسا قاپیقلقلرنده مطلوب وجه ایله حرکت ایتمه‌مش اولدیغندن ، سلطان مراد کندیسنی کورنجه : « بره ملعون ! برقاچ دشمنك صقلندن کلهمدك ، شمدی بکا آلای کوسترسك ! کسیلسین باشی ! » دیدی ؛ امر اجرا اولندی .

اردو ، اسکی شهردن اوته ایلغینه واصل اولدقده ، قارهمان بکلر بکی جلب اوغلی علی پاشا استقبال ایلدی ؛ مقدما ارباب عصیاندن بولنمش اولدیغی ایچون اوده آرغید خانینده اعدا ایدلدی . بولوانیده گورجی محمد پاشانك اوغلی حمید بك ایله آیدین بکی نوغای پاشانك اوغلی اوحاله اوغرایه جق ایکن ، پادشاهك مقابلرندن بعضیلرینك شفاعت مؤثره سیله قورتلدیلر (۱ ذی القعده ۱۰۴۴ — ۱۸ نیسان ۱۶۳۵) لکن قاره آغاج قاضیسی ، تکاسل شهۀ مجرده سیله اسحاقلیده جلاده ویرلدی .

قونیه یه برمرحله قاله ، سلطان مراد ایلری کچدی . شهره وصولنده ، قلعه ده محبوس اولان عرب اوغلی مصطفی ایله رفقای محبوسیتی قتل اولندی . مقتولرك جسدلری . مقدمۀ خوش آمدی کبی پادشاهك آتلرینك آیاقلری اوکنه قونلدی .

سلطان مراد قونیه یه کیرر کیرمز ، « احمدك » تسمیه اولنان قلعه یی زیارت ایلدی . که کیخسرو سلجوقینك اوغلی عزالدین کیکاوس طرفندن انشا اولنمشدر (۲) . اوندن صوکره شاعر متصوف اعظم مولانا جلال الدین رومی تربه سنك یانندہ بولنان ومالك دولتده ایلك تأسیس ایدلمش اولان مولویخانه یی زیارت ایلدی . شیخك احضار ایتمش اولدیغی اطعمه یه متشکراً ، سلطان مراد ، خانقاهه واردات جدیده وعلی الخصوص صه غله وویرده سی طرفندن تأدیه اولنمق اوزره بیك غروش علاوه ایتدی .

(۱) نعما [ج ۳ ، ص ۲۳۱] .

(۲) سلطان مراد ، « احمدك » دیمکله مشهور اولان اشبو ایچ قلعه یه یالکز جه کیدمکله ، خندق اوزرنده کی آغاج کوپری یه آت سورمسی اوزرینه ، اختیار برآرناوود اولان قلعه محافظی : « بره آغا ! آتدن این ، پیاده کل ! بو پادشاه قلعه سیدر ؛ آت ایله چیقلماز ! » دیه باغیرمش ایدی . پادشاه محافظك بوحرکتندن بك محظوظ اولدی . نعیمادن . ص ۲۳۹ و ۲۴۰ . (مترجم)

توغای پاشانك اوغلنه کدخدالق ایدن قوجه آرسلان اغانك باشنی کتیرمك اوزره، اسماعیل اغا مباشر عنوانیله بك شهرینه کوندرلدی ؛ سپاهی گورجی عثمان، سلطان عثمانك قتلنده مدخلدار اولمق اوزره، محکوم اعدام اولدی . بور قربنده نقاره‌زن چاپرنده زعامتلی چاووشلردن جوهری زاده، برچبوق توتون ایچمش اولدیغی ایچون، مرحمتسزجه قتل اولندی . قیصریه‌ده، قاضی کوك دره‌لی زاده، ذخیره تدارکنده قصورندن دولایی، شدتله توبیخ اولندی ؛ لکن حقنده کوستریلن شدتدن علنی شکایتده بولندیغی، و آغزینه کلنی سویلدیکی ایچون قیلیچ ایله مجبورسکوت اولدی. بك شهری سنجاق بکی کسکینلی علی پاشا تعدیات ومظالمندن دولایی حبزاسنی گوردی .

سلطان مراد، دوه‌لی حصاردن آرابه ایله کیدرکن، بربیان کچیسنك آتلرك اوکندن اولانجه سرعتیله قاچقده اولدیغنی گوردی . درحال آت ایستدی ؛ لحظهٔ بصرده آتك ایزرنده بولندی، کچینك آرقه‌سندن قوشدی، بر اوقده اوردی . دوچارحیرت اولان اردو هپ بر آغیزدن « علیك عون الله ! » دیه باغیریشدیلر (۱) . سلطان مرادك قوهٔ بدنیه سی فوق العاده و اك زورلو پهلوانلرله گورهشه بیله جك درجه‌ده ایدی . برگون، اردونك اك عظیم جثه‌لی واك قوتلی آدملرندن بری اولان وزیر موسی پاشانی کمرندن طوته‌رق بر قاچ دقیقه‌لر هواده بولندیرمشدر (۲) .

مراد رابع، عسکر آره‌سنه شدتیله نه‌قدر خوف ودهشت ویررسه سفرك بتون متاعبنه اشتراك ایتمکده‌ده اوقدر امنیت القا ایدردی. برقاچ آیلر آتنك اکرندن باشقه یاصتیق، آتنك غاشیه‌سندن باشقه اورتو گورمه‌مشدر (۳).

(۱) بچوی، بالذات گورن و بو آره‌لق سلحدار ومؤخراً بودین والیسی اولان موسی پاشا ایله بوسفرده اوتاغ همایون خدمتنه مأمور اولەرق، مؤخرا برمصاحبه ایچون بودینه گلمش بولنان عثمان اغادن روایت ایدرکه : پادشاه قیصریه‌دن دوه‌لی قاره حصار صحراسنه عزمتی اثناسنده آرابه‌ده ایدی . برکبش دشتی چیقدی . همان « بره آت ! » بیوردی . آنه اوقدر سرعتله سوار اولدی، که صانکه اولدن آت اوزرنده ایدی . النه بر مزراق آلدی . برق خاطف کبی ایریشدی، مزراغی کبشه اوقدر شدتلی اوردی، که بر طرفدن برطرفه کچوب بره صایلاندی. بی پایان اولان عسکر اسلام « علیك عون الله ! » دیه باغیریشدیلر . تلخیصاً، ج ۲، ص ۴۳۱ و ۴۳۲ . (مترجم)

(۲) موسی پاشا نقل ایدرکه : « بن حرم همایونده سلحدار ایکن، پادشاه بنجه دفعه‌لر « کل سلحدار ! » دیه‌رك، وصاغ الیله قوشاغمدن طوته‌رق . برالیله باشمك اوزرینه قالدیرر، برایده ایسه خاص اوطه‌یی، وباغچه‌لردن برنده اسه بولندیغی صفه‌یی بوحال ایله دورایدردی یوکسکدن سمر اوزرینه براقیویرر، دیه قورقاردم . قالدیردیغی کبی براقیردی . » موسی پاشا روم ایلی تعبیرنجه « کمیکلی » برآدم ایدی . بچودن تلخیص، ص ۴۳۲ . (مترجم)

(۳) « آیلوجه آتنك اکرندن باشقه یاصتیغی، غاشیه‌سندن باشقه اورتوسی یوق ایدی » ربقو، ص ۳۰ .

ذی‌الحجه‌نك آلتیسنده (٢٣ مایس ١٦٣٥) سیواس صحراسنه نزول اولندی. قربان‌بایرامنده سلحدار مصطفی اغا، ایکنجی وزیرلکه ترفیعندن دولایی، اردو خلقنك تبریکاتنه نائل اولدی؛ شمدیه قدر هیچ برسلحدارك وزارتی علاوهٔ منصب ایلدیکی کورلمه‌مش ایدی. بوده سیواسده، بربوستانجی خط همایونی تقلید ایله بکلردن، بکلربکیلرندن باره چارپمش اولدیغی ایچون دریسی یوزلدی. نصوح پاشا زاده حسین اغا بودین والیلکنه تعیین اولنه‌رق، مأموریت ووزارت براتیله برابر، سلطانی جعفر پاشانك قتلی ایچون خط ویرلدی؛ والئ سابقك باشی آز وقت ایچنده رکاب همایونه کلدی. قونیه قاضیسی شهلا محمد افندی، مأمور مخصوص اعزامیله قونیه پازارنده صلب اولندی (١).

سیواسده اون درت کون قالندقدن صوکره، اردو ارضروم‌ه توجه ایلدی. یاسین صحراسنده کچید رسمی وبیوك ممارسات عسکریه اجرا اولنه‌رق، پادشاه‌ده اشتراك ایلدی. بایرام پاشانك استانبولده قائم مقام اولدیغی کبی، رکاب همایونده دخی صدر اعظمك بولنمامسنه مبنی قائم مقام وظیفه‌سنی ایفا ایدن مرتضی پاشا ازمیر قاضیسی توقیعی زاده‌نك اوآره‌لق قتلنه امر آلدی (٢).

پادشاهك اوتاغی اسکداره قورلدیغی کون، درزی امیری، ایکی اوغلی مسعود وحسین ایله برابر، اسیر اولنه‌رق استانبوله واصل اولمشیدی. یوقاریده یازلدیغی وجه‌ایله، کندیسی محافظه آلتنه، اوغلاری غلطه سرایی خدمه‌سی سلکنه آلندی. عزیمت شاهانه‌دن ایکی آی صوکره (١٣ نیسان ١٦٣٥)، قائم مقام پاشا، امیری و ایکی اوغلنی افنا ایتمك اوزره برقاپیجی باشی (٣) واسطه‌سیله امر آلدی. اردوده خبر آلنمش ایدی، که فخرالدینك حفیدی ملحم، شام والیسی احمد پاشایی (٤) انهزامه اوغراده‌رق، عیداء

(١) شهلا محمد افندیدن شکایتجیلر کلمشیدی. بواعدام وقتللر اکثریا شکایته مبنیدر؛ واقعا تحقیقسز. خصوصیله جرم ایله نسبتی اولمایان جزالر تحسین اولنه‌ماز؛ فقط بو جلدك صوکنده مورخك محاکمه‌سنده دخی کوریله‌جکی اوزره، سلطان مراد بوشدتیله دولتده حال انتظامی عاده ایلمشدر. (مترجم)

(٢) ازمیر قاضیسنك مرتضی پاشا ایله عداوت قدیمه‌سی اولدیغندن. بو دفعه اونك‌ده شکایتجیلری کلدکده، پاشا اغتنام فرصت ایله اسکی دشمننی اعدام ایتدیرمشدر. نعیمادن، ص ٢٤٣ (مترجم)

(٣) مارینی، ص ٢٨٣، قاپجی باشی‌یی قاپودان پاشا یاپار.

(٤) مغلوب، فقط مارینینك، ص ٢٨٣، یازدیغی کبی مقتول دکل؛ چونکه برآی صوکره، بواحمد پاشانك ارضروم والیسی اولدیغنی نعیمادہ کوریورز. اونك شامده خلفی ده سلحدار پاشادر. مارینینك دیدیکی «الپی» پاشا دکل؛ ذاتاً الپی ترك اسمی دکلدر.

بیروت ، عکا ، تیر [صور] شهرلرینی یغما ایلمشدر . فخرالدینك باشی بر مزراغك اوجنه صاپلانیلهرق « عاصی فخرالدینك باشیدر » کتابه‌سیله سرای قاپیسنده تشهیر اولندی . بیوك اوغلی مسعود بوغلدی ، دکیزه آتلدی ؛ دیکر اوغلی حسین مؤخراً غلطه سرایندن استانبول سرایندہ اندرون خدمه‌سی سلکنه کچمشدر .

فیشی حلبده کچیرمش اولان وزیراعظم محمد پاشاه پادشاهك اسکدارده حرکتی اثناسنده اوراده چیقمش ، وحال فیضانده بولنان مراد چاپندن کچمك ایچون کوپریلر انشاسنه مجبور اولمش ایدی . مایس نهایتنده — الچی صوکره لهستانه ایلچی کیدن — شاهین اغا ، ارضروم بکلربکی خلیل پاشانك اعدامنی آمر برارادهٔ شاهانه ایله صدر اعظم نزدینه کلدی . رکاب قائم‌مقامی مرتضی پاشاه کچن سنه کندیسیله شجیع ارضروم بکلربکی آره‌سنده تحدث ایدن اختلافدن دولایی انتقام آلمق ایچون بو اراده‌یی استحصال ایتمشیدی . کچن سنه خلیل پاشا ، ارضروم والیسی صفتیله ایرانیلر اوزرینه سردار نصب اولنه‌رق ، مرتضی پاشانك ده دیاربکرده اقامتی امر اولنمشیدی . مرتضی پاشا ، زوجه‌سی اولان سلطانك حمایه‌سنه و استانبولده کی حامیلرینك قوذینه کوکنه‌رك ، کندیسنه یازیلان امری اخفا ایله ، اردویه ، باش قوماندانلغك عهده‌سنه توجیهی متضمن ساخته بر فرمان اوقودی . عسکر بوتوجیهك صحتنه اینانمدی ؛ مرتضی پاشاده ، حیله‌سنه شکل مشروعیت ویره‌بیلمك اوزره ، سردارلق امرینی آلمق ایچون استانبوله همان برعریضهٔ مخصوصه کوندردی . اردو دشمن قارشیسنده بولونجه ، محاربه کونی ، ایکی رقیب — حقیقت حالده خلیل پاشایه عائد اولمق لازم کلن — سردارلق عنوانندن دولایی منازعه ایتدیلر . جنك اثناسنده ایدی ، که مرتضی پاشانك ، غصب ایتمش اولدیغی سردارلغك تصدیقنی ناطق امر کلدی . خلیل پاشا بو دفعه اراده‌نك موصلنی انجام جنکه قدر تعویق ایله برابر ، دیوان همایونه تبشیر ظفری و مرتضی پاشانك سردارلق دعواسنده بولنمسندن وحیل خفیه‌سندن شکایتی حاوی عریضه یازدی . سلطان مراد اوقدر غضب ایتدی ، که محیلرینك مداخلهٔ مؤثره‌سی اولمامش اولسه مرتضی پاشانك باشی کسیلمش ، کیتمش ایدی . پادشاهك حدتی کچمشدیرلدی ؛ مؤخراً مرتضی پاشا قائم‌مقام اولنجه ، رقیبنی محو ایتمك ایچون فرصتی فوت ایتمدی . خلیل پاشانك اعدامنه مأمور اولان صدر اعظم ، متعاقباً ارضرومه واصل اولدی ؛ بکلربکی خلیل پاشا ، هیچ برشبه‌سی اولمادیغی ایچون صدراعظمی استقباله چیقدی . صدراعظم ، ایرته‌سی کون علی‌الصباح ، بعض مصالحی کیزلیجه سویلمشمك اوزره ، خلیل پاشایی برچادره چاغیردی ؛ کیرر کیرمز ، صدر اعظمك آدملری هجوم ایله شتامتلی کمندی بوغازینه کچیردیلر . قاپیجیلر کدخداسی مقتولك اموالنی مصادره وباشنی پادشاهه تقدیم ایلدی .

ارضروم والیلکی فخرالدینك غالبی کوچك احمد پاشایه، شام والیلکی سلحدار [بازرکان زاده] مصطفی پاشایه ویرلدی .

بو امرك اجراسندن صوکره، صدراعظم کندی کدخداسیله یکی چری کدخداسنی اردوده براقه‌رق، ذخیره توزیعی ایچون، جنرالارله [یلوك آغاری واوجاق آغاری] برلکده خفیفجه بابیورده کیتدی (۲۸ ذی‌الحجه ۱۰۴۴ — ۱۴ حزیران ۱۶۳۵). آرپه‌نك کیله‌سی یکرمی اقچه، اونك کیله‌سی اوتوز اقچه اولمق اوزره تعیین اولنه‌رق، هرنفره بش کیله آرپه. ایکی کیله اون ویرلدی . اوچ کون صوکره (۲ محرم ۱۰۴۵ — ۱۸ حزیران ۱۶۳۵)، صدر اعظم، پادشاهی استقبال ایچون سنور اوواسنه قدر کیتدی. محرمك اوچنده «صداق» منزلنده جانپولاد زاده حسین پاشا، قاپیجیلر کدخداسی شاهین آغا طرفندن سلحدار پاشانك چادرینه کوتورلدی. حضورهمایونه چیقه‌رق، بابیورده عودت امر بنی آلدی، واوردن ارضرومه کلدی .

پادشاهك ارضروم اوکنده ایلیجه‌یه وصولنده (۱۶ محرم ۱۰۴۵ — ۲ تموز ۱۶۳۵)، اوتاغ همایون پیشکاهنه برتخت قورلدی؛ ارکان دیوان، عسکرجنرالری، بکلربکلری، بکلر رتبه‌لری اعتباریله طاقم طاقم تخت اوکندن کچه‌رك، سلام آلوب سلام ویردیلر . صدر اعظم، سنجاق شریف علمدارینك اوکنده اوله‌رق کلنجه، ذات شاهانه درت بش آدیم ایلریلیه‌رك، سنجاغی برقاچ دقیقه کندی النده طوتدقدن صوکره، اندرون اغاسینه تودیع ایله، ینه تختنه تعود ایلدی . صدراعظم، پادشاهك آیاغنی اوپه‌رك، برقاچ دقیقه یوز اوستی قالدی؛ بعده علامت خشنودیٔ شاهانه اولمق اوزره خلعت وکورك آله‌رق، کندی اوتاغنه کیتدی . مفتی، قضی عسکرلر، متفرقه‌لر، چاوشلر، فرمان پادشاهی موجبنجه، رسمی قاووقلریله صدراعظمی استقبال ایچون برساعتلك محله قدر چیقمش ایدیلر؛ ملاقات پادشاهیدن صوکره ینه صدر اعظمك اوکنه دوشه‌رك اوتاغنه کوتوردیلر .

ایرته‌سی کون (۱۷ محرم ۱۰۴۵ — ۳ تموز ۱۶۳۵)، پادشاه صورت محتاطانه‌ده ارضرومه داخل اولدی . ایلیجه‌دن شهره قدر ایکی ساعتلك مسافه‌ده یکی چری وسپاهیلر پادشاهك ایکی طرفنده برر صف تشکیل ایتمش ایدیلر. بکلربکلری وبکلر، ایالتلری عسکریله اونلرك آرقه‌سنده ایدیلر(۱) . ایرته‌سی کون، بالذات پادشاه عسکره

(۱) بوسفرده بولنمش اولان حاجی قالفه «اون سنه آل عثمان عسکریله سفرلرده کزدم؛ بومرتبه کثرت وجمعیتی بردها کورمك نصیب اولمادی. لکن بومنزلدن صوکره بویله کوستریش ارائه‌سنه‌یك چوق چالیشلدی ایسه‌ده اولمادی. زیرا اوندن صوکره عسکرداغلمش. وپادشاهك عدم التفاتندن اورکوب کیمی کیتمش، کیمی آلایه کلمز اولمش ایدی» دیور . [اصلندن تلخیص، ج ۲ ، ص ۱۷۰۵]

قومانده ایتدکجه ویرلمسی معتاد اولان سفر بخششی توزیع اولندی . آدم باشنه بیك آقچه ویرلمك لازم کلیردی ؛ انجق حقیقت حالده نصفی ویرلدی ؛ چونکه قیمت اعتباریه‌سی قیمت حقیقیه‌سنك نصفی درجه‌سنده اولان برسکه ایله تأدیه ایدلدی (۱۸ محرم ۱۰۴۵ — ٤ تموز ۱٦۳۵) (۱). محرمك اون طقوزنده صدر اعظم هدیهٔ قدومیه‌سنی تقدیم ایتمکه مأذون اولدی ؛ بوهدیه ، [اللی کیسه اقچه‌لق آلتون] دورت مرصع رختلی آت ، اوتوز دورت [یلکندز] دیکر آت ، اوتوز بش بوغچه چوقه وقماش ، یکی مرصع خنجر وسائره‌دن مرکب ایدی . ایرته‌سی کون (۲۰ محرم ۱۰۴۵ — ٦ تموز ۱٦۳۵) ارضروم والیٔ جدیدی احمد پاشا رسم دست بوسیٔ پادشاهی‌یه نیول ، ومحبوس بولنان سیواس بکلربکی بوسنه‌لی علی پاشا جلاده تسلیم اولندی (۲) . سیواس ایالتی کورخزینه‌دار ابراهیم پاشایه ویرلدی . سپاهی زوربالرندن ایشیق یحیی — که زوربالرك صانجاق ویرکیلریله استانبول اهالیسنی ازعاج ایتدکاری صیره‌ده فتنه‌یه قاریشمشدر — اوکون آلای کوسترمشیدی ؛ انعام اوماركن ، «بیوك آخرت یولجیلغی اجراسنه مأمور» (۳) اولدی . یکی چری اوجاغندن سقا باشی چاووش زاده کذلك اوکون اسکدارلدیکی کبی ، برچوق مظلومك قانله کیرمش بولنان بهسنیلی علی پاشاده اعدام مجازاتنه اوغرادی .

ارضروم والیٔ جدیدی — که ساحدار پاشایه یکرمی بیك آلتون ویردیکی حالده ، ایالت سابقه‌سی اولان شامك عهده‌سنه اعاده اولنه بیله‌جکی [طرف شاهانه‌دن] ایما اولنمش ایدی — بوپاره‌یی ویروب‌ده اردوی همایون دائرهٔ فلاکت آمیزندن خارج بولنمق جانبه منت بیلدی . پادشاهك ارضرومدن حرکتله (۲٤ محرم ۱۰۴۵ — ۱۰ تموز ۱٦۳۵)، روانه توجه ایتدیکی کون ، احمد پاشا ، اسیر آلق اوزره پیشدار تعیین اولندی . یدی کون صوکره ، اردوی همایون قارص پیشکاهنه نزول ایده‌رك ، ایکی کون اوراده قالندی ؛ بوراده هربکلربکی درت بیك سپت چبوق ، یکرمی قازیق احضارینه مأمور اولدی (۱ صفر ۱۰۴۵ — ۱۷ تموز ۱٦۳۵) . ایرته‌سی کون ایرماقدن کچلدی ؛ فقط دها ایرته‌سی کون بردها کچه‌رك اوته طرفه عودت ایتمك لازم کلدی بویاکلش حرکت ، اوتاقچی باشینك اعدامنه باعث اولمه یازدی . مسیحیه (٤)

(۱) نعما . بناءً علیه ، بوزمانك رایجنه کوره لااقل بش آلتون ؛ موراجه دوسونك . ۷ ، ص ٤۱۲ ، ودیکی کبی بر آلتون دکل .

(۲) علی پاشا ، جرائم صادره‌سنه مقابل اعدام اولنمشیدی ؛ بوصورتله احمد پاشاده ترهیب ایدلمش اولدی . نعما ، ص ۲۵۲ . (مترجم)

(۳) بوتعبیر انکلیزجه‌نك «Launched into eternity» تعبیرینه معادلدر .

(٤) نعیماده مسیحیه ایسه‌ده ، فذلکه‌ده « مسحنه » در . (مترجم)

کچیدنده ، پادشاه اوتاق قوریلنجه‌یه قدر خفیف بر سایبان آلتنده قالمغه مجبور اولدی . صدر اعظم، وزیرلر، قاضی عسکرلر، متفرقه‌لر، چاشنیکیرلر، چاووشلر آت اوزونده بولندقلری حالده ، ذات شاهانه‌نك اطرافنی احاطه ایده‌رك ، بونلرك آرقه سنده‌ده التی بلوك اغالری ، سنجاق شریف محافظلری کندی عسکرلریله اتخاذموقع ایتمش ایدیلر . اردونك بقیه‌سی ، پادشاهك اوتاغنك قورلمسی اکمال ایدیلنجه‌یه قدر عسکر موسیقه‌سی صداسیله تپه‌لرده مانوره یاپدی (٥ صفر ١٠٤٥ — ٢١ تموز ١٦٣٥) . ایرته‌سی کون ، غوریه‌ل [کوریل] پرنسنك هدیه‌لری کلدی .

اوچ کلیساده ، عسکر برچوق چبوق کسمك اوزره امر آلدی (١٠ صفر ١٠٤٥ — ٢٦ تموز ١٦٣٥) ، وروان قربنه قونلدی . ایرته‌سی کون کوك کنبده واریله‌رق ، روان قلعه‌سی طوپلری آلتنه کلندی . شدتلی بر روزکارك تحریك ایلدیکی قالین بر توز شهر ایله اردوبی بربرندن سترایدیوردی . عثمانلیلر استحکاماتك اتکنه واصل اولدقده ، پادشاهك اوکندن کیتمکده اولان قلاغوز : « شوکیتلی پادشاهم ، روان قلعه‌سی بو وادیده‌در ؛ پك یاقین کلدك؛ دوماندن کورنمیور . توقف بیوریکز که عسکر کلسین » دیه‌رك طوردی . سلطان مراد: «بره قورقاق، نه طورسك، انسان اجلسز ئولورمی؟» جوابیله مقابله ایلدی (١١ صفر ١٠٤٥ — ٢٧ تموز ١٦٣٥) . اوصیرده ایدی که شدتلی بر روزکار صدمه‌سی دومانی قالدیردی ؛ استحکاماتك طوپلری هپسی بردن آتلدی : دانه‌لر صولاقلرك وپادشاهه مخصوص آتلرك باشی اوزرندن کچیوردی . سلطان مراد کری دونمکه مجبور اوله‌رق ، اردویه التحاق ایتدی . زنکی صوبی آیاقدن کچیله‌رك ، حصاردن برآز اوزاق قونلش ایکن، پادشاه دها یاقین وارلمسنی امر ایلدیکندن ، ایرته‌سی کون (١٢ صفر) « خنکار تپه‌سی » دینیلن محله‌قونلدی؛ بوراده ، پادشاه عموماً عسکره قازمه، کورك، باروت، فتیل توزیع ایتدیردی . صفرك اون ایکنجی کیجه‌سی مهتابده مترس آچلمغه باشلانلدی؛ ایرته‌سی صباحه قدرا کمال اولندی . مترس آچیلیرکن مجروح اولان بر قاچ یوزیکی چری‌یه پادشاه طرفندن اوتوزر غروش احسان ویرلدی (١) .

روان حصاری استانبولك اسکی‌سرایندن [شمدیکی حربیه نظارتی دائره‌سی] دها واسع اولمایغندن، محاصرلرك کوللهلری اکثریا شهرك اوته طرفنه دوشردی . قلعه‌نك قوماندانی « امیر گونه » ایدی، که عجملرك « ولایت آران » تسمیه ایتدکلری بوایالتی باباسنك وفاتنده ارثا آلمش ایدی. شاه ، بغدادی عثمانلیلره قارشی جسورانه

(١) پادشاه، بعضیلرینك یاره‌لرینی جراحلره حضورهایونلرنده باغلاتدیردیلر . نعیمادن(مترجم)

مدافعه ایدن میر فتاح قوماندہ سنده اون ایکی بیك مازندران توفکجیسنی معاون کوندرمشیدی . قپودان حسن پاشا وشام والیسی احمد پاشا کوزجی تپه مواقع رفیعه سندن قلعه یه ییلدیرم کبی کوللە یاغدیردیلر . روانك شمالنده نهر ساحانك محافظه سی ارضروم وچلدر بکلربکلرینه تودیع اولندی ؛ کوپرینك محافظه سی روم ایلی عسکرینه ویرلدی ؛ صدراعظم ایله یکی چری اغاسنك قوتلری ساحل بوینجه امتداد ایلیوردی . اوته کی ساحلی زاغارجی باشی اشغال ایدیوردی ؛ اناطولی عسکری دمدار لقده ایدی . مرتضی پاشا سیواس ، مرعش ، آغنه عسکریله « طوپراق قلعه سی » دینیلن قلعه یه کدك آچمغه مأمور ایدیلر .

محاصره نك یدنجی کونی (۱۹ صفر ۱۰۴۵ — ٤ اغستوس ۱۶۳۵) ، سردار صوبی کچدی ؛ کوزجی تپه سنك اوته طرفنده کی بوغازده واقع کوپری ی ضبط ایله ، اوطرفده قلعه دن صویه دوغری قایا آره سنده بولنان فرجه یی قاپامق ایچون سد انشاسنه مباشرت اولندی . پادشاه بردیوان عقد ایده رك ، قوماندانلرندن هربرینه آیری آیری خطاب ایتدی (۱) . اولا کوچك احمد پاشایه توجیه کلام ایله : « باقه (۲) ، توچك احمد ! الیاسی طوتدیغك وطاشلری دله رك معن اوغلنی چیقاردیغك برشی دکلدر ؛ ارلك زمانی بوکوندر . کوره یم سنی ! دین مبین خدمتنه اوغور همایونده نصل مردانه چالیشه جقسك » دیدی . احمد پاشا یر اوپه رك : « باش اوزرینه ، پادشاهم ! احمد قولك جمله عسکریله اوغور کده جانی ، باشنی فدا ایتمکدن قاچماز . » جوابنی عرض ایلدی . پادشاه ، اوندن صوکره جانپولاد زاده یه توجه ایله : « باقه ، کردستان بك زاده سی ! جانپولاد اوغلنی وقتی شمدیدر ؛ ارلك حکمنی ویروب ده ناموس وارتی اکمال ایده جك کون بوکوندر . جانك پولاد کبی اولمالیدر » دیدی . بعده مرتضی پاشایه دونه رك : « مرتضی ! ذخیره و علف ایچون کیدن کنجلرك برونلری بیله قاناماسین ! ایی دقت ایت ، کوره یم سنی ، خدمت وقتیدر » دیه تشویق ایلدی . نهایت یکی چری اغاسنه خطاب ایله : « باقه ، اغا ! استانبولده قول کزوب ده شهرلی ، سرخوش دوکمك هنر دکلدر . ارلك بونده بللی اولور . بتون یکی چری قوللرمله مترسده نصل جنك ایده جکسك ، روانی آلمقده نه قدر خدمت ایده جکسك ، کوره یم سنی ! » دیدی .

سلطان مراد ، عسکره قارشی باشقه درلو بر بلاغت استعمال ایدیوردی . ایکی

(۱) سلطان مرادك بوخطابلرینی عیناً کبی برصورتله نعیمادن آلیورز . (مترجم)
(۲) « باق » یرنده مستعملدر . (مترجم)

طرفنده آلتون و کموش کیسه‌لر کشاده ایدی . عسکر ، کتیردیکی هر دشمن باشی ایچون اوتوز قرق غروش آلیردی ؛ آلتلرنده آتلری تلف اولانلر اللیشر آلتون ، مجروحلر یکرمی بشر غروش ، [یاره‌لیلری حضور همایونه کتیرنلر اونر غروش .] دشمن طوپرینك آتدیغی کوللەلری طوپلایانلر بر آلتون آلیرلردی . پادشاه : « قومالك [طورمیکز] قوردلرم ! غیرت وقتیدر ، شهبازلرم ! » دیه شوق ویرر ، و سماحتی سوزلرینه یکی برقوت علاوه ایدردی . خدمهٔ خاصه ، باش کتیرنلره ، تسکین عطش ایچون ویرمك اوزره ، شکر شربتلریله پادشاهك اطرافنده ایدیلر . جراحلر ، مجروحینه صناعتلرینك معاونتی ابذال ایتمك اوزره ، طاقم طاقم یاقده بولونیورلردی .

برهفته ، محاصرلرك طوپلری شهر واستحکامات اوزرینه کوللەطوکمی یاغدیردیلر . بیوك قلەییقلمش ، هرطرفدن کنیش کدکلر آچلمش ایدی ، که اردوکاهه طهماسب قولی خانك برآدمی کلەرك ، سکیز کونلك برمتارکه عقدینی تکلیف ایلەرك ، شو مدتك ختامنه قدر امداد کلمزسه ، قلعەنك تسلیم اولنه‌جغنی بیان ایلدی . پادشاه بوخبردن منفعل اولەرق ، کلن آدمك قتلنی امر ایتدی ؛ لکن صدر اعظمك شفاعتیلەقورتلدی (۲۱ صفر ۱۰۴۵ — ۶ اغستوس ۱۶۳۵) . ایرانیلر کدکلری طولدورمغه فعالانه چالشمقده ایکن ، مهاجملرده اودرجەلرده غیرتله هجومه حاضرلانمقده ایدیلر . ایرتەسی کون ، امیر کونەنك کدخداسی مراداغا ، احمد پاشایه کلەرك ، اونك طرفندن صدراعظمه ، اوراده‌ن حضور پادشاهیه ایصال اولندی . درحال عمومی بردیوان (غلبه دیوانی) عقد ایدلدی ، پادشاه ایاچیه : « نیچون قلعەیی تسلیم ایتمدیکز ؟ » دیه خطاب ایتدی . حیلەکار برعجم وقلباً سنی اولان مراداغا شوکلمات رضا جویانه ایله جواب ویردی : « بزعاجزقارینجەلرك سلیمان زمانه مقاومتمز ، پادشاهك اوزهٔ جلادتی شاهك قولاغنه وارمق ، ولولهٔ فهرمانیسی اقاصیٔ ایران زمینه واصل اولمق ایچوندر . » پادشاه صدای حاکمانه ایله : « عفویکزی ایسترسه کز قلعەیی همان تسلیم ایدیکز ! » دیدی .

ایرتەسی کون صدر اعظم ، قلعه محافظلرینه بخش اولنمسی مناسب اولەجق شرائط تسلیمیه‌یی بردها مذاکره ایتمك اوزره حضور شاهانه‌یه کلدی (۲۳ صفر ۱۰۴۵ — ۸ اغستوس ۱۶۳۵) . نهایت روان قاپیلری آچلدی ، امیر کونه خانك قلعه‌دن چیقه‌رق — عمقاً یدیشر کشی اولمق اوزره ، ایکی صف دیزیلمان عسکرك آره‌سندن — اوتاغ همایونه قدر کلدیکی کورلدی . طهماسب قولی خان ، مازندران توفکجیلری رئیسی میر فتاح ، قیلیجلرینی بیونلرینه آصمش اولەرق ، امیر کونه خانی تعقیب ایدیورلردی . سلطان مراد ، امیر کونه خانه ملتفتانه : « متعلقاتکی سکا باغشلادم » دیدی . امیر

کونه‌نك عرض محجوبیت یولنده سوز سویلمسی اوزرینه ، طرف شاهانه‌دن بربری اوزرینه اوچ خلعت ، پایهٔ وزارت ایله برمرصع سرغوچ ، قیلیچ وخنجر احسان و«یوسف پاشا» عنوانی اعطا بیورلدی. پادشاه اثنای کلامده : « بن‌درت آیدن بری سفرده بولندیغم حالده ، شاهکزك قادین کبی صاقلانوب قالمسی نه‌دن لازم کلیور ؟ » دیدی ؛ یکی پاشا : « پادشاهم ، چونکه سزك قیلیجیکز کسکین ، آتکز یوگروکدر ؛ شاه ، صاحب قرانه نصل مقاومت ایده‌جك ؟ » جوابنی ویردی . میرفتاحك محافظ مخصوصلرینی تشکیل ایدن بیك بش یوز توفکجی ، رئیسلرینك اشیاسی ودرت حرمی ایله برلکده چکیلوب کیتمك مساعده‌سنی آلدیلر ؛ اوغلنه‌ده بومساعده کوستریله‌رك ، اسلحه واشیاسیله ایکی بیك کیشی آلوب کوتوردی (۱) . امیر کونه ، اوتوز سنه‌دن بری شهرده جمع ایدلمش اولان مهمات و خزائنك دفترینی غالبه تقدیم ایلدی ؛ او کون یکی چریلر قلعه‌یی دست ضبطلرینه آلدیلر . وزیر امیر کونه یوسف پاشا حلب ایالتنه ، کدخداسی مراد طرابلس شام بکلکنه تعیین اولندی. هرایکیسی منصبلرینی اداره ایچون متسلم کوندردیلر ، کندیلری ده آهسته آهسته کیتدیلر .

هرکسجه آشکار ایدی که روان امیر کونه‌نك خیانتیله تسلیم اولنمشیدی ؛ بونکله برابر ، برچوق آدملر ایرانیلرك اسلحه واشیاسیله چکیلوب کیتملرینه مساعده اولنمسنی مناسب کورمیه‌رك ، پادشاهه مغلوبلرك قتل عام ایدلمسنی توصیه یه جسارت ایلدیلر (۲). سلطان مراد بو التقاآت نامردانه‌یی اولا رد ایتدی ؛ لکن ، مؤخراً ، ایرانیلرك چکلدکلری اثناده اهالیٔ مملکتی قتل و آتلری غصب ایتدکلرینی خبر آلمسیله ، شام و قاره‌مان والیلرینی تعقیبلرینه کوندردی ؛ بونلر دشمنه بربوغازده تعرض ایلدیلر ؛ انجق هزیمت کاملیه اوغرایه‌رق ، ضایعات عظیمه ایله (۳) اردوکاهه عودت ایتدیلر.

روانك فتحی تعقیب ایدن جمعه کونی قاپیجیلر کدخداسی صالح اغا و مصاحب بشیر اغا ، اردوی همایونك مظفریتی شرفنه شهرك یدی کون تنویر اولنمسی امریله

(۱) نعیماده تفنك اندازلر اون ایکی بیك دینلمش ایسه‌ده ، بر آز صوکره « ایکی بیك » کوسترلمشدر . دوغریسی بواولسه کرك . میر فتاحك کندی عسکری ومتعلقاتی ده نعیماده «بش یوز » کیشیدر . (مترجم)

(۲) قلعه فتحارنده جاری اولان قانون ، چیقان عسکرك جملهٔ سلاحلرینی آلق ایکن بودفعه اویله یاپیلمامسی جلب اعتراض ایتمشیدی . (مترجم)

(۳) بوهزیمت ، کوچك احمد پاشا ایله بك شهری بکی رضوان بکك یاره‌لانمسندن وضایعات اون بش کیشینك مجروح اولمسدن عبارتدر . فقط عجملر مناعت موقعیه‌دن استفاده ایله چکیلوب کیتمش ایدیلر . (مترجم)

استانبوله کیتدیلر (۲۵ صفر ۱۰۴۵ — ۱۰ اغستوس ۱۶۳۵). بوایکی خبر کوتوریجی، مأمویت رسمیهٔ علنیه‌لرندن باشقه ، قائم‌مقام بایرام پاشا ایله بوستانجی باشی دوچه‌یه، شهر آیندن استفاده ایله شهزاده بایزید وسلیمانك اعدام ایدلمسی حقنده تعلیمات خفیه‌یی حامل ایدیلر . غدار ، قارداشلرینك اختلال حالنده بولنان عسکر طرفندن ایستنلمش، وصدراعظم ایله مفتینك اونلرك امنیتنه کفالت ایتمش اولدیغنی اونوتمامش ایدی ؛ یالکز، مغدورلرك فریادی آوازهٔ سرور مظفریت ایچنده غائب اوله‌جق ظنیله ، موفقیتی آرزوسنك حصولنی دها امین ودها مخاطره‌سز یاپه‌جق بر زمانك حلولنه تأخیر انتقام ایتمشیدی . آنجق آلدانمش ایدی : شهزاده‌لرك خبر اعدامی اشواق عمومیه‌یه غالب کله‌رك ، هرکس مکدر ومأیوس اولدی . ناصیه‌لرندن امید استقبال لمعان ایدن ایکی کنج شهزاده‌نك انجام فلاکتی جلادلرینه بیله کوزیاشی دوکدیره‌رك، شهر آیین ، ماتمه تحول ایلدی [۱] .

بوقاتلی تدبیری آمر اولان فرمان حاملرینك عزیمتلرینی متعاقب ، سلطان مراد اوتاغی اوکنه قوریلان یوکسك سایبانه چیقه‌رق ، مفتینك ، صدراعظمك ، روم ایلی و آناطولی بکلربکینك ، قاپودان‌پاشانك ، نشانجی پاشانك، قاضی عسکرلرله اردو قاضیسنك ، باش دفتردار ایله آناطولی دفترداریnك ، آلتی بلوك اغالرینك ، معزول بکلرك تبریکاتنی قبول ایلدی ؛ بونلر تشریفات اصولی موجبنجه صیره‌سیله دست همایونی اوپدیلر . بتون عسکرده ال اوپه‌رك کوسلر چالندی ؛ بقیهٔ ممالك عجم فتحنه دعا وفاتحه اوقوندی . متعاقباً مرتضی پاشا اوتاغ همایونه چاغیریله‌رق ، روان محافظلغنه مأمور اولدی . پادشاه بوراسمه‌دن صوکره ، جمعه نمازینك اداسی ضمننده جامعه کیتدی ، وخطبه سلطان مراد رابع نامنه قرائت ایدلدی . امام شهریاری اولیا افندی برقاچ کون مقدم وفات ایتمش بولندیغندن ، وظیفهٔ امامت مفتی [یحیی] افندی طرفندن ایفا اولندی (۱) . دها صباحلین برادرلرینك قرار اعدامی امضا ایتمش اولان ظالم ، عجبا درکاه‌خدای متعاله نه‌دعا عرض ایده‌بیلیردی ! جناب حق، قارداش قاتلنك سعادتی ایچون استانبولده مسلمان وخرستیانلر طرفندن رفع اولنان ادعیهٔ عمومیه‌یی نصل قرین اجابت ایده‌بیلیردی ! (۲) .

(۱) یحیی افندی روان فتحنه شو تاریخی سویلش ایدی :

روانه وارمجق سلطان مراد خان عمرهیبت ، میسر ایلدی اکا خدای مستعان فتحن .

جمیع اهل سنت ، عسکر اسلام شاد اولدی ؛ دیدی یحیی آنك تاریخنی : «کوردك روان فتحن»

۱۰۴۵ (رم)

(۲) « پادشاهك مسعودیتی تمنیسنی متضمن اوله‌رق ترکجه، روجه، فرانسزجه، بك اوغلی طرفلری خلقنك لسانجه دعالر ترتیب اولندی » وندیك خلاصه‌سی ، ۲۱ تموز ، ۱۶۳۵ .

سلطان مراد جامعدن چیقدقده، پیاده‌اولەرق ، امیر کونەنك سراینه کیدەرك، کونك بقیه‌سنی اوراده کچیردی ؛ اوتاغنه آنجق آقشام عودت ایلدی . ایرتەسی کون مترسلر طولدیریلەرق کدکلرك تعمیرینه باشلانلدی. حصار ، اون طقوزبیك یدی یوز التمش ذراع محیطنده ایدی . طقوزبیك ایکی یوز سکسان ذراعی روم‌ایلی و حلب عسکرینه، سلحدار وسپاهیلره؛ سکز بیك بش یوزالتمش اناطولی عسکریله یکی چریلره ؛ بیك‌طقوزیوز یکرمی ذراعی ارضروم ، قارص ، قارەمان عسکرینه ویرلدی (۱) . سکز کون ختامنده عملیات اکمال اولنەرق ، پادشاه قلعه‌یه ذخائر ، طوپلر، مهمات ایله برلکده‌اون ایکی بیك محافظ براقدقدن صوکره، روانەدن حرکت ایلدی (٦ ربیع الاول ۱۰٤۵ — ۲۰ اغستوس ۱٦۳۵).

ارزنجانه برمرحله‌ده واقع کشیش خان منزلی بروقعهٔ فجیعه‌یه معرض اولدی. سرخوش و مائل فجور بر عجم ایکن التفات شاهانه‌یه مظهر اولمش بولنان امیر کونه ، مراد پاشا نامیله طرابلس بکلکنه تعیین اولنان اسکی کدخداسنه حقارتلر ایتدی؛ حتی « روانك تسلیمنه سن سبب اولدك » دیەرك، مرادپاشایی اولدوردی . سلطان مراد، قان دوکمکده مجبول اولمقله برابر، جانی بی هان مجازات ایتمدی؛ فقط عفوده ایتمدی. طرابلس سنجاغی، چوقه‌دارلقدن چیقمه ، قسطمونی سنجاق بکی مصطفی پاشایه، حلب ایالتی والیٔ سابق احمد پاشایه ویرلدی؛ احمد پاشا دیکرارادەیه انتظار ایتمك اوزره ، امیر کونه ایله اوغلنی ازمیده ایصاله دخی مامور ایدلدی .

پادشاه ، تبریز حوالیسنی غارت ایتمك اوزره ، ارس نهرینی کچدی . صو ، آتلرك کوکسنه قدر چیقیوردی. صوجریانلك آلوب کوتورمکده اولدیغی برصولاق بالذات پادشاهك یاردیمیله حیاتی قورتاره‌بیلدی . سلطان مراد، امواجه مقاومت ایده‌بیلمسنه معاونت ایچون الی صولاغه اوزاتمش ایدی (۲) . نهرك ساحل

(۱) تعمایه نظراً برنجی رقم ۸۸۰۰ ، ایکنجیسی ۸۵٦۰ ، اوچنجیسی ۱۹۲۰ هرکه یکونی ۱۹۲۸۰ اولور . نعما ، ج ۳ ، ص ۲٦٤ . (مترجم)

(۲) بچوی ، بووقعه‌یی روانك محاصره‌سندن اول کوسترەرك، شوتفصیلاتی ویرر : قلعه [روان قلعه‌سی] قریبنده واقع نهرزنکی — که بیوك نهرلردندر — اوزمان، زیاده طغیان اوزره ایدی ؛ کوبری قورمق ممکن اولمادیغندن، عموماً عسکر اسلام آیاقدن عبوره اقدام‌ایتدیلر. سعادتلو پادشاه ، سوار اولدقلری آت ایله عبوره چالشدقلری اثناده موکب همایونلرنده کیدن صولاقلردن بری نهرك برصعب یرینه تصادف ایدر ؛ صو آلوب کوتورر، و غرق اولماسی محقق بیلنیرکن . پادشاه بوحالی کورنجه ، آنی مهمیزلیەرك، صویك اورتەسنده ایریشیر ؛ صاغ الیله صولاغك یاقەسنه یاپیشیر ، برالما ایمش کبی صودن چیقارر ، و بردها براقماز . صولاغك آیاغی قارەیه باصنجه ، پادشاه کندیسنه براوچده آلتون ویردی . عسکرباشلرینی آچەرق، وبرطاقمی کوزلرندن اشك سرور دوکەرك ، پادشاهك اوغورنده جانلرینی ، باشلرینی فدا ایتمکه پیمان ایلدیلر . تلخیصاً . ج ۲ ، ص ٤۳٦ . (مترجم)

مقابلنده زینللی عشیرتندن بیك عائله قالدیریلدرق، اهالیدن خالی اولان ارزنجان، ترجان، پاسین طرفلرینه یرلشدیرلدی . اردو، باکویه وصولنده بر شهزاده‌نك ولادتی خبرینی آلدرق، نوزاد « علاءالدین » تسمیه اولندی .

ارس چکلدکدن صوکره، پادشاه یولنه دوام ایدرك، « جورس » شهرینه قدر خطه تخریب اولندی ؛ بو شهرك حصاری عثمانلیلرك ضربه‌سیله سقوط ایلدی . قلعه‌نك قاپیسی اوقدر سرت بر آغاجدن ایدی، که بالطه آنجق اودونه نشانه براقه‌بیلیر ایدی(١). ممارسهٔ دائمه ایله قوهٔ بدنیه‌سی کوندن کونه آرتمقده اولان سلطان مراد، برقاچ کیمسه‌نك کوچ کتیره بیلدیکی بر آغاجی آلدرق، قاپینك اوزرینه اوقدر شدتله اوردی، که قاپی پارچه پارچه اولدرق، دوشدی .

جورسدن قوملو ومرند اوزرینه حرکت اولندی . اردو بوراده هرشیئی مبذول بولدی ؛ چونکه میوه موسمنده بولنیلیوردی . اوطرفلرك بتون اغاجلری قیرلدی، یاقلدی . پادشاه خفیف صورتده راحتسز اولدیغندن، بر تخت‌روان ایله ایله خویه کوتورلدی (٧ ربیع‌الاول ١٠٤٥ — ٢١ اغستوس ١٦٣٥). رستم خان صلحه رغبتی متضمن اولدرق مرتضی پاشایه ترکمن خضر بك نامنده بریله کاغد کوندردیکی، کبی صوفیانه‌نك اوته‌طرفنده حاجی حرامی موقعنده رستم خاندن احمد پاشایه برمکتوب کلدی، که صلح مذاکره‌سی ایچون آدم کوندریلمه‌جکنی مشعر ایدی . اردو یولنه دوام ایدرك، تبریزبیشکاهنده سعدآباد صحراسنه نزول ایلدی . پیشدار خطنك مدافعه‌سی کوچك احمد پاشایه تودیع قلندی . یکی چریلر متعاقباً خبر کتیردیلر، که شاه اردویه آنجق بش مرحله اوته‌ده‌در ، و رستم خانك صلح تکلیفه دائر اولان سوزلری حیله‌دن عبارتدر (٢٨ ربیع‌الاول ١٠٤٥ — ١١ ایلول ١٦٣٥) .

ایرته‌سی کون سلطان مراد تبریزه کیردی . اوزون حسن جامعنی زیارتدن صوکره، شاهك سرایيله کاملاً شهرك هدمنی امر ایتدی . خانه‌لرك لاجورد ایله، التون صویيله منقش مصنوعات اخشابیه‌سنی عسکر ، چادرینك دلیکلرینی قاپامقده استعمال ایدر، یاخود بونلردن آتش یاقار ایدی . تاتار حکمداری غازان خانك مزارینك بولندیغی شنب‌غازان — که سلطان سلیمان زماننده صدراعظم ابراهیم پاشا اوراده بر قلعه یاپدیرمشیدی — تملندن سقفنه قدر هدم اولندی . سلطان مراد ، اوزون‌حسن جامع بدیعنی‌ده یاقمق ایستردی ؛ لکن شیخ‌الاسلام یحیی افندی ،

(١) نعیما، بوآغاجك « طبان‌کران » نوعندن اولدیغنی یازار . [ج ٣ ، ص ٢٦٦]

بوجامعك برسنی طرفندن بنا اولنمش اولدیغنه دائر اخطار اتده بولنمسیله، واز کچلدی. اشیاسی یغما اولنان بنالر، طعمهٔ لهیب اولدی. یانغین بتون سرایلری، خانه‌لری بلع ایتدی؛ صانکه بتون تبریز اطرافی برآتش ودومان دریاسی ایچنده قالمشیدی. مع‌هذا عسکر، اوقدر شدتلریله برابر، تبریز جوارنده‌کی باغچه‌لرك آنجق اونده برینی تخریب ایده‌بیلدیلر.

صلح تکلیفی اوزرینه رستم‌خانه کوندرلمش اولان عثمان اغا، عجم‌قوماندانلرنك ترفیق ایلدیکی کامران اغا ایله برلکده اردویه عودت ایلدی؛ فقط بونك بیان ایلدیکی شرائط ناقابل تجویز اولمق اوزره رد اولندی. قیش تقرب ایتمکده اولدیغی کبی، عثمانلی اردوسی تخریباتیله بتون ذخیره منابعنی محو ایتمش اولدیغندن، سلطان مراد عودته قرار ویردی (۲ ربیع‌الاخر ۱۰۴۵ — ۱۵ ایلول ۱۶۳۵). اردو «شبستر» دینیلن بیوك کوی کچرکن اهالیسی نومیدانه جنك ایلدیلر. اوندن صوکره «کوزه‌کنان» و «بنوی» قریه‌لرندن کچلدی. بك طاغلق اولمسندن دولایی مشکلاته معروض بولنان سلماس یولنده (۹ ربیع‌الاخر ۱۰۴۵ — ۲۲ ایلول ۱۶۳۵) خیلی آدم وحیوان قالدی. بوزمانلرده ایران سنورینی تشکیل ایدن تپه کچلدکدن صوکره، «الباق» و «قیون‌قلعه‌سی» اوزرندن قوطوره کلندی؛ لکن قاریاغمغه باشلامسندن دولایی محاصره‌سندن صرف‌نظر ایدیلدی. وانه نزول اولندی (۱۷ ربیع‌الاخر ۱۰۴۵ — ۳۰ ایلول ۱۶۳۵).

وان والیسی دلاور پاشا پادشاهی استقباله چیقه‌رق، طرف شاهانه‌دن التفات ایله قبول وبرقاچ یوك آقچه احسان بیورلدی. روم‌ایلی والیلکی جانپولاد زاده‌دن آله‌رق، آرپه‌لق نامیله صدراعظم محمد پاشایه علاوهٔ منصب قلندی؛ صدارت عظمی ایله روم‌ایلی والیلکنك برلشدیرلمسی مقدمجه‌ده، خصوصا سلطان‌سلیمان زمانینده وقوع بولمشیدی. پادشاه یکی چریلرله درت بلوك خلقنك وتیمارلیلرك یوقلمه ایدلمسنی صدراعظمه امر ایلدی. واندہ برقاچ کون اقامت اولندقدن صوکره، ذات شاهانه دیاربکره حرکت ایلدی (۲۱ ربیع‌الاخر ۱۰۴۵ — ٤ تشرین‌اول ۱۶۳۵). اون‌سکز کونده دیاربکره وارلدی (۹ جمادی‌الاولی ۱۰۴۵ — ۲۱ تشرین اول ۱۶۳۵). سلطان‌مراد بوشهرده ایکن مصر والیلکی قاپودان حسین‌پاشایه ویرلدی. سلحدار پاشا طرفندن شام متسلمی بولنان عثمان اغا ایله خوش کچنمدیکی ایچون حقنده شکایت، ایدیلهرك نظر شاهانه‌دن اسقاط ایدلمش اولان شام قاضی سابقی منطقینك

اعدامی حقنده حسین پاشایه خط همایون ویرلمش اولدیغندن حسین، پاشا شام طرفلرندن کچرکن آدم کوندرمدرك، منطقی بی اعدام ایتدیردی (١) .

شدتلی برتقریس ضربه‌سی پادشاهی اون درت کون دیاربکرده آلیقویدی (١٣ جمادی‌الاولی ١٠٤٥ — ٤ تشرین‌ثانی ١٦٣٥) . شاهك ایلچیسی کامران بك ، عودت ایچون ترخیص ایله ، درت بیك غروش ویرلدی ، دوقه‌کین آلای بکی‌ده ، مکتوب ایله اوکا ترفیق ایدلدی . « وسطان » منزلنده پادشاه، زینل بکه اوجاقلق صورتیله ، حکاری حکومتی ویرمدرك، روانك محافظه‌سنه مأمور ایلدی. صدراعظم ملاطیه‌نك ایکی مرحله آلتنده‌واقع حصن بطریقه (٢) قدر پادشاهه رفاقت ایلدکدن صوکره دیاربکره متوجهاً عودت ایله، تشرین‌ثانی نهایتلرنده واصل اولدی (١٤ جمادی‌الاخری ١٠٤٥ — ٢٥ تشرین‌ثانی ١٦٣٥) .

سلطان مراد ملاطیه‌ده ایکن، مشهور زوربالردن نوح خلیفه دردست ایله اعدام اولندی ؛ ازمیده، امیرکونه اوغلی رکاب همایونه یوز سورمدرك، حقنده حسن نظر شاهانه عودت ایلدی . روانك فتحندن صوکره اخسخه‌نك ضبطنه مأمور اولمدرق، اوراسنی وجوارده‌کی کوچك قلعه‌لری تسخیر ایتمش اولان کنعان پاشا ، پادشاه ازمیده ایکن موکب همایونه التحاق ایتدی . برقاچ آی مقدم قبریسه نفی اولنمش اولان قاره چلبی زاده عبدالعزیز افندی اوصیره‌ده مظهر عفو اولدی .

١٠٤٥ رجبنك اون‌بشنجی کیجه‌سی — که ٢٥ کانون‌اول ١٦٣٥، نوئل کیجه‌سنه مصادفدر — سلطان مراد ازمیددن استانبوله متوجهاً سفینه‌یه راکب اولدی. ایرتسی کون اسکداره کلدی؛ رسم‌تبریك اجراسندن صوکره، دها ایرتسی کون مظفرانه استانبوله داخل اولدی (٣) . پادشاهك اطرافنده بولنانلردن یالکز قائم‌مقام پاشا مخروطی‌الشکل رسمی‌قاووغی لابس ایدی . دیکر وزرا و وکلا امر مخصوص همایون موجبنجه ایپکدن وکشمیر شالندن عادی قاووق کیمشلردی . یکیچری آغاسی ،

---

(١) نفی، برقصیدهٔ مدحیه‌سنده معاصر شاعرلردن بعضیلرینی هجوه کیریشدیکی صیره‌ده — منطقی حقنده: « بوکونه کافرك قتلی نیچون محتاج فتوادر؟ » دیمش ایدی . نفعینك آرزوسی — فقط کندیسی‌ده اونك کبی اعدام اولندقدن صوکره — حصول بولمشدر. منطقی ، عصرینك متمیز شعراسندن ایدی . (مترجم)

(٢) نعیمادە حسن بادریق . هامه‌رك املاسی دوغریدر ؛ نسل که فذلکه‌ده دخی کاتب چلبی بویله یازمشدر .

(٣) سعدالدین پادشاه شهود قاپیسی دیمکله معروف اولان دروازه‌دن آلای جلادت‌له ایله استانبوله داخل اولدیلر . نعیما، ص ٢٧١ و ٢٧٢ . (مترجم)

آرقه‌سنده زره ، مغفرنده صاری ایپکدن برقاووق بولوندیریردی. مراد رابع ، سرتاپا مسلح اولهرق ، کمال شوکتله کلیوردی . آلتون مغفرینك اطرافنده تاج شکلنده خفیف برقاووق وار ایدی ؛ قاووغك اوزرنده پارلاق سیاه‌رنکده . آلتون ایکنه ایله مربوط ، برسرغوچ کورینیوردی (۱) . شاهنامه قهرمانلرندن اقتباس اولنمش ، واوزمانه قدرسلالهٔ آل عثمانجه نامعروف بولنمش اولان بوهیئت جنکاورانه اوندن صوکره تجدد ایلهمشدر (۲) .

پادشاهك شجیع وجوانمرد سلحداری مصطفی اونودلمامش ایدی. سلطان مراد عودتندن مقدم، ندیم خاصی ایچون ایکی ابراهیمك (برنجیسی عصر سلیمانیده فاتح بغداد ، ایکنجیسی محمدثالث زمانلرنده قانیزه فاتحی) سراینك حاضرلانمسنی مر ایتمشیدی. ارادهٔ سلطانینك تمامیله انفاذی ایچون آلتون وقیمتدار شرق قالیچه‌لری ابذال اولندی . قائم‌مقام ایله وزیرلر پادشاهی سرای قاپیسنه‌قدر کوتوردکدن صوکره ، ندیم بختیاره رفاقت ایدرك ، منزل جدید محتشمنه دخولندن دولایی تبریك ایتدیلر. پاشای ذی وقار ، روما فاتحلری کبی قرمزی مانطو ایله مستور برزره کیمش ایدی. آلتون مغفرینك اوزرنده قرمزی بر قاووق اولدیغی کبی ، لباس جنکاورانه‌سی جلیك ، آلتون ، رنك ارغوانی ایچنده پارلامقده ایدی (۳) .. پادشاهك عودتندن دولایی یاپیلان شنلك ودونانمایدی کون یدی کیجه سوردی (٤) .

(۱) ذات شاهانه ، برکنیش اوست لباسی کیمش ، سراپا تیموره مستغرق بولنمش اولهرق ، شهره زره ایچنده داخل اولدی. باشنده آلتون مغفر ، اونك اطرافنده ایران پچیمنده کوچك صاریق ، صاریغك اوزرنده سرغوچ وارایدی. آتی ده تیور ایچنده‌ایدی. شمدی

(۲) امیرکونه اوغلی قائم‌مقام بایرام پاشاایله عم‌عنان ایدی. یالکز بایرام‌پاشا (قائم‌مقام) مجوزه کیموب. سائر وکلا ووزرایه تنبیه همایون اولغله . جمله‌سی تغییرزی ایده‌رك خزانه‌ی دفترلر ، اکثریسی رنکامیز شال وحریردن سربندلر صاریغمشلردی . یکی‌چری آغاسی مصطفی اغا، زره وزرکلاه سلب لابس اولهرق، آهنین طوغ‌لغه اوزرینه بر صاری حریر مقدم صاریغمش ایدی . جمله ایچ‌اغالری کذلك حریر مقدم صاریغمش ایدیلر. پادشاه‌حضرتلری ایسه ، بالذات زره وآهنه مستغرق اولهرق ، طوغ‌لغه اوزرینه بیاض دلبند صاریغمش ، باشنه برسیاه سرغوچ مجوهر صوقمش ، زی کیخسروی ایله عرض دیدار ایتمش ایدی . اول کونه‌دك اجداد کرامدن هیچ برینك اولزیده آلایه بینمسی مسموع دکل‌ایدی . نعیما، ص ۲۷۲ . فذاکه مراد رابعك استانبوله کیرمشی ۹ رجبده کوسترر . (مترجم)

(۳) « سلحدار پاشا دخی چغال کیوب چغال اوزرینه قبای آل . باشنه زراندوده‌مقوتمش، واوزرینه ابریشمدن برآل شال صاریغوب کمال ابهت و اجلال کوسترمش ایدی . کندیسنك بیك قدر مخصوص سکبانی وارایدی، که جمله‌سی تفنك‌انداز برمخترع [یکی احداث اولنمش] کروه‌ناساز ایدیلر . » نعیما (مترجم)

(٤) بچوی. بچوینك بنده‌کی نسخه‌سی بوراده ختام بولور . اولوچ بیوك پسفیوسطانه‌سی کتبخانه‌سنك نسخهٔ نفیسه‌سی دها برقاچ صحیفه‌یی حاویدر .

پای تختك، متبوع فاتحی کسوهٔ عید ایله استقبال ایتمسی ایچون، سلطان مراد، شهرك دیوارلرینه بیاض بویا اوردیره‌رق، تعمیر ایلمسی قائم‌مقام بایرام پاشایه‌روانه‌دن امر ایتمش، بایرام پاشا بوامرك اجراسی ضمنده، دیواره قریب املاك اصحابیله بتون اوقافی برویرکی آلتنه آلمش ایدی.

مملکتلرینك اختلالات داخلیه‌سندن تخلیص نفس ایچون اوتوز قرق سنه‌دن بری استانبولده توطن ایتمش اولان قیصریه ودیکر آناطولی ولایاتی اهالیسنك اسکی یورتلرینه عودتی حقنده‌کی امر مشهوری سلطان مراد اشبو ایران سفری اثناسنده نشر ایتمشدر. امرك انفاذی بایرام پاشایه تودیع اولنه‌رق، برقاچ آیلرك زیاده ناقابل تحصیل، اك زیاده فائده‌سز تمدیات وتفتیشات وقوع بولدی؛ چونکه نتیجه‌سی، شهرك سکنه‌سنی تقلیل ایتمکسزین، بو ایشه مأمور اولانلرك کیسه‌لرینی طولدورمغه منحصر اولیوردی.

سلطان مرادك ظلمی خرستیانلره، فرنکلره، بك اوغلی اهالیسیله اجنبی ایلچیلرینه اصابت ایتمکسزین توقف ایده‌مزدی. بونلر پادشاهك دوام ایام عمری ایچون آستانه عرض دعوات عمومیه ایتمکده اولدقلری صیره‌ده حیاتلری، متصل، حقنده محافظهٔ الهیه‌یی تمنی ایتمکده بولندقلری کیمسه طرفندن تهدید ایدلمکده ایدی. فرانسز ایلچیسی مارشوبلاك برترجمانی، برفرانسز سفینه‌سنك بغیر حق حجز آلتنه آلمسندن وسفیرك اوغلنك حبس ایدلمسندن دولایی، معاهدات ایله تأمین اولنان حقوق ومعافیاتی شدتله مدافعه ایتمش اولدیغی ایچون قازیغه اورلدی [۲]. سلطان مراد، اسکداره‌کی سرایینه کیده حکی زمان امرك اجرا اولندیغی خبر آلمادقجه قهوه‌یه کیرمك ایستمدی (۱۶۳۲). بروندیکلی تاجر، اقامتکاهنك بالقوه‌سندن سرایه، یقین کوسترر برکوزلك توجیه ایتمش اولدیغی ایچون، سلطان مراد طرفندن حرمك صاحبة‌الجمال نسوانینه برنظر جرأتکارانه عطف ایتمش اولمقله اتهام اولنه‌رق، صلب حبسنه محکوم اولدی (۱). بدبخت، کوملکیله بالقوه آصلدی؛ سرایینده بولنان پادشاه، حکم قرارك اجرا اولندیغی بالذات کوره بیلمك ایچون، تاجرك اوزرینه قرمزی پوسته اورتلدی (۱۶۳٤). مصلوبك کافهٔ اموالی مصادره اولندی؛ آرقه‌داشلری اولان بعض انکلیز و فرانسز تاجرلرینك مغازه‌سنده اونك نامنه بر قاچ بالیه بولندیغندن، بونلرده حبس اولنه‌رق، هانکی ملته منسوب اولورلرسه اولسونلر،

(۱) آکلاشلدیغنه‌وندیکلی تاجر — بلکه سائقهٔ مراق ایله — سرایك ایچنی کورمك اوزره دوربین ایله باقیوردی. (مترجم)

خزینه‌یه قرق بیك غروش تأدیه ایتمدکجه قورتیله‌مادیلر . « رالف » و « هکتور » نامنده‌کی انکلیز کمیلرینك وولا کورفزنده عثمانلی کمیلرینه ایقاع ایتدکلری خسارت دولایی‌ده اومقدار پاره آلندی (۱). بودفعه دخی فرانسز ووندیك تاجرلری یده ویرمکدن مستثنی طوتمادیلر . سلطان مرادك فکر عدالتنه کوره ، بلااستثنا بتون قرنکلر، ایچلرندن کندیسنك غضبنی جلب ایدنلره قارشی مال و شخصلرنجه متماسکاً مسئول ایدیلر . آلنه‌جق قرق بیك غروشك تحصیلنه مسلحاً مقاومت ایدرلر بهانه سیله، یالکز تاجرلرك خانه‌لرنده دکل ، ایلچیلرك اقامتکاهلرینه قدر تحریات اجرا اولنه‌رق ، قوانین وعهود خلافنه بتون سلاحلر ضبط ایدلدی. انکلیز ایلچیسی سیر پته‌رویشدن، انکلتره قرالنك شوالیه‌لك علامتی اولق اوزره ویردیکی قیمیچ آلندی . سلفی موسیو دوسه‌زینك ، بورجلرندن دولایی هنوز براقلمامش اولدیغی برزمانده استانبوله واصل اولمش اولان مارشویل ساقیزده سانجاغنك قاپودان پاشا طرفندن تحقیر اولندیغنی کورمش ، و آمیرالك صورت حرکتی شکایات مکرره‌یه باعث اولمش ایدی (۲) . قاره‌ده‌کیزده برقاچ قازاق شالوپه‌سی آله‌رق عودت ایتمش اولدیغندن بری توجه فوق‌العاده‌یه نائل اولان قاپودان پاشا (۳) ، ایلچیدن انتقام آلمق ایچون بو توجه جدیددن استفاده ایتمکدن کری قالمادی ؛ سلطان مرادك کندیسنی ممنون ایتمك اوزره فرانسز ترجمانلنك باشنی وعد ایلدی . برقاچ ساعت صوکره بدبخت ترجمان، سمور قاپاغی باشنده ، داراغاجنه آصلمش ایدی. ایلچینك مطالبی ، پادشاهك — فرانسه قرالنك، یاخود ایلچیسنك اولجه مأمونیتنی طلب ایتمکسزین — کندی ممالکنده جریان حکم عدالته سریعاً برمجری ویرمك حقنده مالك بولندیغنی افاده‌سندن باشقه برجوابه نائل اولمادی . فرانسز ایلچیسی اوساعتده سرایدن چیقارکن ، خانه‌سنه عودت ایتمکسزین وکیمسه‌یی و اشیاسنی آله‌مقسزین ،

(۱) بوکیلردن بریسنك کندیره طرفلرنده‌کی حیدودانی مقدماً کورلمشیدی . (مترجم)

(۲) حال بوکه اجانب بودرلو معاملاته قارشی شرق ایله مناسبتلرینی قطع و یاخود تعلیق ایده‌جك یرده‌پی‌درپی توسیع ایتدیلر . معمافیه هامه‌رك بومعلوماتده‌ایستدکلرینه کوره اجانبه قلم ایدن فرنکلری مأخذ ایدمش اولدیغی خاطردن چیقارلاملیدر . (مترجم)

(۳) نعیما، ۱۰٤٤ (۱٦۳٤) سنه‌سنده قازاق دونانماسنك کرمسون (کرسون) اوزرینه نیچه‌سی برتشبثنی قید ایدر ؛ ۱۰٤٥ (۱٦۳٥) سنه‌سنده دخی اوزیدن چیقوب کفه طرفلرینی تخریب ایدن اون‌ایکی کمیدن بر قاچنك ترسانه کدخداسی پیاله طرفندن ضبط اولنمسیله بازاو . [ج ۳ ، ص ۲٤٥ و ۲۷٦]

بیکلر اوزرنده کی البسه ایله کمی یه ارکاب اولندی . مخالف روز کارلردن دولایی توقف ایدن سفینه ایکی قادیرغه ایله آچیق دکیزه قدر چیقارلدی .

مارشویل ، شرقده کی بتون قاتولیك کلیسالرینك حمایه سی کندیسنه منحصر اولمغی حقنده کی مدعیانیله ایمپراطورك مقیم ایلچیسی رودولف شمیدك ده خصومتی جلب ایتمشیدی . هپ ایلچیلرك برنجیسی اولمق اوزره ، کلیسالرده متبوعی قرال بجون دعا ایتدیرمك مثالی کوسترمشیدی (۱) . ایمپراطورك ایلچیسی ده اونی تقلید ایتمك ایستدیکندن ، فرانسز ایلچیسی کندی متبوعی شرق کلیسالرینك حامیسی یکانه سی اولدیغنی ادعا ایده رك ، پروتستو ایلدی ؛ مؤخراً شمیدك افلاق طریقیله استانبوله فرانسیسکن پاپاسلری کوندردیکی صیره ده ، مارشویل ، فرانسیسکنلرك پرسه فرانسز قاپوچین راهبلری اقامه سی لازم کله جکنی ادعا ایله ، فرانسیسکنلرك اعزامنه مخالفت ایچون بتون مساعیسنی صرف ایلدی . خرستیان دولتلری مأمورلری آره سنده کی بو اختلاف ، خرستیانلر و خصوصاً قاتولیکلر حقنده موجب فلاکت اولمقدن کری قاله مازدی . مقدمجه قائم مقام رجب پاشا بو حالدن استفاده ایله ، استانبولده کی « عذراء » و « عزیز یحیی » کلیسالرینی قاپاتمش ، و بونلری جامعه تحویل ایتمك نیتنی علناً بیان ایتمش ایدی (۱۶۳٤) . قدسده ، رومللر قامه کلیسانسی ، مولد عیسی اولان بیت اللحمی ، ناصره زاویه سنی ، ژه تسمانه باغچه سنی الارندن آلمق صورتیله ، فرانسیسکنلری محال مقدسه نك تصرفندن طردایتمشلردی (نیسان ۱۶۳۶) . فی الحقیقه ایکی سنه صوکره ، بر برات همایون [۳] ، بر فرمان مطنطن ، فرانسیسکنلره حق مغصوبلرینی اعاده ایلدی . آنجق ایرتسی سنه ده رومللر برفرمان تملکه و محال مقدسه نك محافظه سنی منحصراً کندیلرینه اعاده ایدن برامتیاز قطعی یه نائل اولدیلر . غریب کورینه جك شوراسیدر ، که کرك بوفرمان ، کرك خصملرینك نائل اولمش بولندقلری اولکی فرمان ، خلیفه عمر [حضرتلری] طرفندن ویرلدیکی ادعا اولنان بر معفویت مکتوبنه استناد ایدیوردی . ارادهٔ سلطانی ده ، کندی الیله یازلمش اولهرق ، « امر شریفم موجبنجه عمل ایده سین ، خلافی حرکت ایدرسه نك باشکی کسرم ، شویله بیله سین » تعبیر قطعیسنی حاوی ایدی (۲) .

۱) بونه بومارشویل دردنجی هانریتك وفاتنده ، برنجی دفعه اولهرق ، بك اوغلنده بر قاتولیق [تابوت وضعنه مخصوص محل] باپدیرمشدر ؛ ۱۶۳۷ سنه سنده ایکنجی فردیناندك وفاتنده دخی شمید بومثاله امتثال ایتمشدر .

۲) بوامرك جمادی الاولی ۱۰٤۷ تاریخلی ترکجه صورتی کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده « وثائق دولت » میانندهدر .

سلطان مرادك كافهٔ اوامرينه علاوه اولنان بوارادهٔ قاطعه‌نك تطبيقى ممالك دولتى غرق خون ايتمكده دوام ايليوردى . بر فرانسز ترجمانك قازيغه اورلديغى ، بر آرقه‌داشنك ده آصلديغى كوردكدن صوكره ، افلاق بكنك كدخداسى قورد نامنده برشخصك ، نعيمانك تعبيرنجه « قورد نام بر كلب ذميمك » ، ارادهٔ شاهانه اوزرينه (۱) دار اغاجنه چكلمسندن متعجب اولمايز ؟ كذلك كمرك امينى محمد چلبينك‌ده ، سپاهى علوفه‌لرينى نقد يرينه ، اشيا ايله تأديه ايتمك استمش اولمسندن دولايى (۲) ، بيونى اورلمسى جاى تعجب اوله‌ماز . يينه او زمانلرده اغنام رسمى تحصيلدارى [قيون كاتبى] صارى كاتب — كه مقدماده ايكى ميليون اقچه تخمين اولنان كافهٔ اموالنك مصادره‌سيله ردوسه نفى اولنمشيدى — اكر دفترداراق منصبى طرف شاهانه‌دن كنديسنه احسان اولنور ايسه ، بقايادە اولان الى ميليون آقچه‌يى نقدموجودندن تسويه‌ايده‌جكنى عرضه‌جرأت ايتمش اولديغى ايچون اعدام اولندى (۳) . بوكا مماثل برطمع‌ده دفترداراراهيم افندى [پاشا] يى محو ايلدى . ابراهيم افندى صدر اعظمك اردوكاهنده بولندينى حالده ، سپاهيلر اغاسى مطره‌جى محمد ايله اتفاق ايده‌رك ، وزير اعظملغى آلمق ايچون كليتلى پاره عرض ايتمشيدى . سلطان مراد ، ايكى محررلك عريضه‌لرينى صدراعظمه كوندردى . وزيراعظم محمد پاشا بوكاغدلرى آليرآلماز ، ايكيسى‌ده‌دعوت ايله ، حضورنده اعدام ايتديردى . اعدامى متعاقب محمد پاشا ، دفترداركمحرمى ومحى اولان محاسبه‌جى على افندى يى چاغيره‌رق ، احتياطسزدوستلغك عريضه‌سنى كوسترمسى . على افندى ورقهٔ مشئومه‌يى اعاده ايده‌رك : « ايستمش ، بولمش ، جوابنى ويردى . اصحاب فكرت و شهرتدن اولان دفتردار باباسنك ،

(۱) « مصلحت ملكه بناءً » نعيما ، ج ۳ ، ص ۲۷۶ .

(۲) سفردن كان سپاهيلرك بعضيلرينه كمرك محصولندن اشيا ويرلمسى امر اولنمشيدى . محمدچاووش اشيايى ويرمكده تعلل ايتدى ؛ ايكى قاتنه ويرمك ايستدى . سپاهيلر ركاب همايونه رقعه صوندىلر ؛ محمد چاووشك باب همايونده بيونى اورلدى . نعيمادن . (مترجم)

(۳) ابرائيللى مسيحى زاده‌عنوانيله معروف اولان صارى كاتب دفعات ايله قيون كاتبى بولنه‌رق ، يكرمى يوك آقچه‌دن زياده بلع ايتمشيدى . جلب اصنافندن برى معرفتيله‌ايش آكلاشلدى ؛ بايرام پاشا اون‌ايكى يوك اقچه‌يه بدل اموالنى مصادره ايله ردوسه نفى ايلدى . مؤخراً ديكر بردفعه دها ردوسه نفى ايدلدى . بايرام پاشا حقنده پادشاهه برشكايتنامه ويره‌رك ، « مال مأمورلرى ذمتلرنده نش يوز يوك اقچه واردر ؛ بنى دفتردار ايدرسه‌كز جمله‌سنى تحصيل ايدرم ، و دها نيجه منافع كوسترىرم » ديه يازمش اولمسى اوزرينه ، كاغدى بايرام پاشايه ويرلدى ؛ اوده مسيحى زاده‌يى حضور همايونده آصديردى . نعيمادن ، ص ۲۷۸ (مترجم

قارداشنك اجل قضایه اوغرامش ، والدەسنك ده کندیسنی دوغوررکن وفات ایتمش اولدیغی برکون سویلمش، وسوزك اوراجغنده سکوت ایتمش کندیسنك ده اجل قضایه اوغرایه جغنه دلالت ایدرکبی کورنمش ایدی . نعیما دیرکه : «هرکس، کندی یه نظأر ایلدیکی معنایه البته مظهر اولمالیدر . » (۱)

ادرنه قاضیسنك نائبی یحیی چلبی، استانبوله کوره کجی کوتوررکن تکاسل ایتمش اولمق تهمتیله اعدامه محکوم اولەرق، بوستانجیلر طرفندن توقیف اولندیغی حالده، باغار جوبانی قیافتیله قاچمغه، واستانبولده کیزلنمکه موفق اولدی (۲) . قیون دده نامنده بردرویش ، استانبول قاضیسی قاره چلبی زاده محمود افندی یه کلەرك : « رؤیاده کوردم، که آیاصوفیه واعظی قاضی زاده منکر اولیا اولدیغی ایچون [حضرت] پیغمبرك امریله بیونی اوردیلر . بونی مطلقا سجله قید ایت ! » دیوب اصرار یله ، تسجیل ایتدیرمش ایدی ؛ آلتی کون صوکره [۲۶ ربیع الاخر کیجه سی ، ۱۰۴۵]. قاضی زاده شیخ محمد افندی وفات ایدەرك ، خلقه توصیه ایلدیکی اصول وجه یله ، جنازه سنی تکبیر وتهلیلسز کوتوروب دفن ایتدیلر . برمدت صوکره ، عبدالعزیز افندینك یکنی بولنان محمود افندی آناطولی قاضی عسکرلکنه تعیین اولندی ؛ اشبو آناطولی قاضی عسکرلکی روم ایلی قاضی عسکرلکیله برلشدیریلەرك ، احمدزاده نوح افندیده جمع ایدلمشیدی . محمود افندیدن منحل اولان استانبول قاضیلغی ، وزیر اعظمك نفوذیله ، اونك مظهر التفاتی اولان معید احمد افندی یه توجیه ایدلدی.

سلطان مرادك مظفرانه استانبوله کیردیکی کونلرده عجم اردوسی روان اوکنده کورندی (۱۴ رجب ۱۰۴۵ — ۲۱ کانون اول ۱۶۳۵) . اولجه دلاورپاشا طرفندن ، شاهك تبریزه کلدیکنه، وروان اوزرینه کلەجکنه دائر آلنان معلومات اوزرینه ، استانبولدن درت وزیر ، عسکر طوپلامق ایچون ایالاته کوندرلمش ایدی؛ خبراخیر اوزرینه ده صدراعظم، آناطولی ، قارەمان ، سیواس ، مرعش ، حلب ، شام ، طرابلس ، ارضروم ، طربزون ، چلدر ، قارص ایالتلرینه ، عسکری مشتالرندن جیقارەرق، ارضروم کملك ایچون اصدار اوامر ایلدی . کندیسی ده دیار بکردن ارضروم ه توجه ایلدی [۲۲ شعبان] . یول اثناسنده، روانك محاصره سنه باشلانلدیغی منضمن مکتوب آلدی . آنجق یکرمی اوتوز سواری ایله خرپوت ، پورطوق

(۱) نعیما . [ج۲، ص ۲۹۰]

(۲) « یانوق ، چوبان لباسیله قاچمشیدی » نعیما ، ص ۲۷۹ . افندیسی اولان ادرنه قاضیسی ده نفی اولنمشیدی . (مترجم)

[ ] ، چشکنزك ، کاخ ، ارضروم یولندن حسن قلعه یه کیتدی (۹ رمضان — ۱۶ شباط ۱۶۳۶) ؛ لکن سیواس وطربزون طرفلرندن کلن بر مقدار عسکردن باشقه کیمسه یوقه مادی . مارت ابتداسنده قارهمان و آناطولی پاشالری یالکز یکرمیشر آدم ایله کله بیلمشلردی . ارضروم یکی چریلرندن امداد ایچون ارسال اولنانلردن طقوزی صغوقدن طوکدی قالدی ؛ بر طاقنلرده الاری ، آیاقلری طوکمشیدی .

شو صیره ده برقاچ عجم خان وسولتانی سلماسده آلتی بیك کیشی طوپلامشلردی . برقاچ بیك ایرانی بایزیده تحصن ایدهرك ، رستم خانك قارداشی ده درت بیك محارب ایله خوی اشغال ایلش ایدی . استانبولده یکی چری آغالغنه تعیین اولنان شاهین آغا ، عسکری طوپلامق ایچون هر درلو مساعی یی صرف ایتدی ؛ حتی بارماق قاپیده چنکللر یاپدیریلهرق ، برقاچ یکی چری ، آغانك امرینه مطاوعت کوستر مدکلری ایچون آصلدیلر .

مارتك ختامندن برکون اول (۲۲ شوال ۱۰۴۵ — ۳۰ مارت ۱۶۳۵) ، صدراعظم ، سیواس و آناطولی بکلربکلریله برمشاوره سی نتیجه سنده ، درحال قارص اوزرینه یورینکه قرار ویردی . ایرتهسی کون اوکلهدن صوکره خبر کلدی ، که روانك بش اون کوندن زیاده طیانمغه تحملی اولمادیغی کبی ، مرتضی پاشا آلدیغی جریحه‌دن تأثیریله ارتحال ایدهرك ، قوماندهیی کدخداسی ذوالفقار آغایه تودیع ایلمشدر . آناطولی وقارهمان پاشالری درحال یوله چیقدیلر ؛ لکن شو آرالق ، روان شهری هرطرفدن کورهیکی تضییق اوزرینه تسلیم اولمشیدی (۲۴ شوال ۱۰۴۵ — ۱ نیسان ۱۶۳۶) . مرتضی پاشانك نعشی رئیس الکتاب بکر افندی و کدخداسی محمد ایله استانبوله کوندرلدی . عساکر محافظه بتون قیش ، موسمك نامسبوق اولان شدتنه رغماً ، شجیعانه مدافعه ایتمشیدی . غالب اولان شاه ، ذوالفقاری ، سویندك پاشایی ، بش پاشایی و دها برقاچ یکی ، برقاچ نامدار اشخاصی آلیقویهرق ، ماعداسنی سربست براقمشیدی .

صدر اعظم ارضروم اوزرینه رجعت ایتدی ؛ حلب والیسی حسن قلعه ده قالدی . سلطان مراد ، روانك تسلیمی خبر فلاکتی ظاهراً سکونت کوستهرك ، وهیچ اهمیت ویرمیورکی کورینهرك تاقی ایتدی ؛ حتی صدراعظمه التفاتکارانه بر کاغد یازهرق ، هیچ برصورتله شایان تقبیح اولمادیغنی ، ومغلوبیت واقعه‌نك مأموریتندن چیقمق کبی برفکر القا ایتمه‌سی لازم کلهجکنی بیلدیردی .

روانك سقوطندن مقدمجه (اوائل رمضان ۱۰٤۵) یکی چری کاتبی عثمان افندی اعدام اولندی . یکی چری آغاسی طرفندن تذکرهٔ مخصوصه کلدکجه ئولنلرك یرینه کیمسه یازلمامسنی پادشاه بالدفعات تنبیه ایتمش ایکن ، چوجقلره قدر بر طاقم کسان یکی چری یازلمقده ایدی . پادشاه ، کاتبك استقامتلی تجربه ایچون برآدم کوندردی . بو آدم ، اکر کندیسنی یکی چری یازارسه یوزغروش ویره جکنی سویلدی . کاتب بر آز مقاومت کوسترمدی ؛ پادشاه بودفعه او آدم ایله یوز آلتون کوندردی . آلتونلر رد اولنه مادی . پادشاه درحال یکی چری آغاسنی سرایه چاغیردهرق ، دفتری ایستدی . ویکی یازیلان شخصك کیم اولدیغنی صوردی . آغا بوبابده معلوماتی اولدیغنه یمین ایتدی ؛ یکی چری کاتبی درحال جلب اولنه رق ، برعثمانلی مورخنك افاده سی وجهله ، نامی دست جلاد ایله صحیفهٔ هستیدن سیلندی . یکی چری کاتبلکی ، اوچده او بر دفعه بوخدمتده بولنمش اولان اختیار برکاتبه توجیه اولندی .

مصردن معزول اولان قاره احمدپاشا ، مصرعسکرینی کچ کوندرمش ، وقفراته ترقی ویرمه مش اولمسندن دولایی ، غضب شاهانه یی جلب ایتمش اولدیغندن ، استانبوله ورودنده بوستانجی باشینك محافظه سنه ویرلدی . اموالی مصادره اولندی ؛ خزینه وی حقنده ایراد اولنان سؤاللره ده مغرورانه جواب ویردیکندن ، جلاد ایله آغزی سد ایدلدی . آنجق بوکامقابل ، پادشاه کچن سنه توتونه متعلق بر جرمده بولنمش اولدقلری ظنیله بری کوملجنه یه ، دیکری قبرس جزیره سنه نفی ایدلمش اولان حلب وادرنه قاضیلری (۱) مظهر عفو اولدیلر .

صدراعظم ، اوزیدی محلده یتمشر ، یوزر دوه آلمق اوزره دوه آخورلری انشاسنه امر آلدی : بنالرك اوست قاتی دوه جیلرك اقامتکاهی اولهجق ، و بونلرك هرطرفنه آرپه و صمان انبارلری انشا اولنه جق ایدی (۱۰ محرم ۱۰٤٦ — ۱٦ حزیران ۱٦۳٦) .

پای تختده بووقایع جریان ایدرکن ، ارضروم ه واصل اولمش اولان جانپولادزاده مصطفی پاشا ، یکی چری آغاسی طرفندن « سلطان سکیسی » نام محلده بر مضیفه ضیافته دعوت اولندی . بو ، برضیافت موت ایدی ؛ اعدامی حقنده صدور ایتمش اولان ارادهٔ پادشاهی درحال اجرا قلندی . ندیم خاص پادشاهی موسی چلبینك زوربالرك دست شقاوتنه ویرلمسی ایچون مصطفی پاشانك رجب پاشا ایله برلکده

(۱) حلب قاضیسی بهایی افندی ایدی . والی پاشا « الندن توتون چبوغی دوشمز » دیه انها ایتمشیدی . نعیمادن (مترجم)

کیفیات ایتمك صورتیله پادشاهه قارشی ایقاع ایلدیکی ناقابل عفو حقارتی ، خدمات عسکریه سیله واخیراً حسن پاشادن طول قالان عایشه سلطان ایله ازدواجنه رغماً ، سلطان مراد بر درلو اونوده مامش ایدی . جانپولاد زاده لر قاره مانده بر چوق معصوملری افنا ایتمش اولدیغنه دائر واقع اولان اتهام ، پادشاهك مدت مدیده تأخیر اولنان انتقامنك اجراسنه بهانه اولمشیدی . (۲۸ محرم ۱۰۴۶ — ۲ تموز ۱۶۳۶) .

گردستانده ، عجم خانی رستم یکرمی بیك کیشی ایله شهرزور وکرکوك اوزرینه یورومش ایدی . ایران شاهی ایسه ، روان حکومتی کلب علی خانه تودیع ایتدکدن ، وشروان وگنجه خانلرینه درت بیك کیشی واون بیك تومان پاره ویرەرك ، بونلری روان استحکاماتنك تکرار انشاسنه مأمور ایلدکدن صوکره ، اصفهان یولنی طوتمش ایدی . خوتین پیشکاهنده یکی چری قوماندانی صفتیله بالدفعات شانلی برمماته عرض وجود ایتمش (۱) ، اوندن صوکرده ماردین وویوده سی وترکمان رئیسی صفتلریله ، مخاطره لی برعاصی اولان الیاس پاشایی وقیصریه ده حاجی احمد اوغلی عمر بکی محو وشاه ولیسی ایکن سوریه ده درزی امیرینی اطاعته مجبور ایلمش ، واشبو اوچ پارلاق خدمتنه مکافاتاً وچ تو غلو پاشالق آلمش اولان شجیع آرناوود کوچك احمد پاشا ، موصلدن ، اکراد یوبیه دن اردلان کردلری بکی هلاو خان زاده احمد خان ایله محاربهٔ دوستانه ده دوام ایتمشیدی (۲) . شاه عباس ، همشیره زاده سنی تزویج ایتمك صورتیله احمد خان ایله قرابت باغلادی ، لکن شاه صفی ، بیوك باباسی طرفندن الهام اولنان بکلرك محویله متصل وغیر اشدینی کبی ، احمد خان حقنده ده اوقدر خدعه لر یاپدی ، که نهایت بوذات عثمانیلرك قوجاغنه آتلمغه مجبور اولدی . زبنل خانك هندستاندن شاهه کتیرمکده اولدیغی برفیلك الهه کچیرلمسندن دولایی ، احمد پاشا علیهنه باش عجم خانی سوق اولنمشیدی ! احمد خان بوکا وقتیله مطلع اولەرق ، احمد پاشایه تبلیغ ایلدی . احمد پاشانك اشعاری اوزرینه ، احمد خانه طرف دولت عثمانیه دن بکلربکی پایه سیله ایکی خلعت ، ایکی توغ ، مرصع برقیلیچ ویرلدی . احمد خان ، احمد پاشا ایله برلشه رك ، رستم خانی قارشیلامق اوزره چیقدیلر ، وقوتلری دشمن قوتندن آز اولمقله برابر ، مهربان صحرا سنده جنکه کیریشدیلر . ایکی کون ایکی کیجه امتداد ایدن قانلی محاربه نك نتیجه سنده عثمانلی وکرد اردوسی بوزولدی . خسته لغندن دولایی

(۱) تعبیرنجه « حیاض موته غوص » ایتمشیدی . [اولوم حوضلرینه دالمشیدی]
(۲) کوچك احمد پاشا ، الك صوکره یینه شام والیسی بولندیغی حالده موصل ، محافظه سنه کوندرمشیدی . (مترجم)

آت اوزرنده طوره‌مایان احمد پاشا بر آره‌لق یره اینه‌رك ، قوم اوزرینه اوتورمغه مجبور اولدی . آبدست آلدقدن صوکره، تکرار آتنه بینه‌رك، رفقای جنکنه : « بن شهادته منتظرم ؛ جهاندہ شهادتدن باشقه بر آرزوم قالمامشدر . سز باشکزك تدارکنی کوریکز ! » دیدی . آدملرینك اکثریسی طاغلمش ایدی. احمد پاشا، آت اوزرنده اولدیغی حالده، علمدارك یانینه کله‌رك، سنجاغك دیرکنه دایاندی، طوردی . برعجم نفری ، برقیلیچ ضربه‌سیله علم وعلمداری دوشوردی. بایراق، بی‌مجال یرلنان احمد پاشایی ده آتندن یره اسقاط ایلدی. عجملر درحال پاشایی اولدوردیلر . بنی خانه کوتوریله‌رك، اوده براپیکلی قماش ایچنده شاهه کوندردی . شاه، بوقدر شجیع بر جنکاورك رأس مقطوعنه حرمت کوسترەرك، ایلچیلك ایله اوطرفه کیدن صاریجه ابراهیم آغایه ویردی ؛ اونك معرفتیله شامده تربه‌سنه دفن اولندی . احمد خان، مهربان یوم مشئومدن صوکره موصله عودت ایتدیسه‌ده، چوق زمان پاشایه‌مدی ؛ صلاح‌الدین ایوبی احفادندن اولمغه لیاقتنی اثبات ایدن بومرد غیور ، کسردن وفات ایلدی. قیشی شدتلی اولان ارمینیه خطه‌سنده صوك بهار ایلریله‌مش اولدیغندن، صدر اعظم، تشرین اول ابتدالرنده (٦ جمادی الاولی ١٠٤٦ — ٦ تشرین اول ١٦٣٦)، ارضروم‌دن دیاربکر مستقامتنه متوجهاً حرکت وتشرین ثانی اوائلنده مواصلت ایدی.

اکر نظر یمزی بردقیقه ایران جنکی صفحه‌سندن و استانبولدن آیه‌رق ، مجارستان ایالاتنه عطف ایدرسه‌لك، یکی ماتم و تضییق صفحه‌لرینه تصادف ایدرز . بوسنه ومجارستانده ، قازاق قابیله‌لرینه قارشی خدمت عسکریه بدلی اولق اوزره یکی برویرکی طرح اولنمشیدی (١) . بوسنه‌ده اهالی برمقاومت شدیده تمایلاتی ظهار ایده‌رك ، دفتردارك سائقهٔ حدتله خلقه قارشی قیلیچ چکمك احتیاطیزلغنده بولنمش اوزرینه، براختلال ظهور ایلدی . بومأمور ایله قاضی عزل اولنه‌رق، دفتردار استانبولده ایکنجی دفتردار بولنان مورخ پچوی ابراهیم افندیه وقاضیلق شارح المنار زاده عنوانیله معروف مورخك باباسی شارح المنار افندیه توجیه اولندی . نیش طرفلرنده‌ده اشبو یکی ویرکی مخالفت شدیده‌یی استلزام ایده‌رك ، [راژنه]پالانغه‌سی یاقلمشیدی. بلغراددہ ، « قان چشمه‌سی» دینیلان (٢) محبسه‌کی مجار اسیرلری زنجیرلرینی کسه‌رك ، و محافظلرینی اولدیره‌رك، استحکامات

(١) تعبیاده ویرکینك اسمی « شیقه [شایقه ، کمی] اقچه‌سی » در . (مترجم)

(٢) تعبیاده «قانلووحرامی حبس ایتدکلری چاه [قویو] »دیه مندرجدر . «قان چشمه‌سی» عنوانی هامه‌رك یاکلش ترجمه‌سی اولسه کرکدر . (مترجم)

طوبلرنی شهرك اوزرینه توجیه ایتمکه باشلادیلر . بلغراد متسلمی عمر آغا ، مجار لسانه واقف اولان بودینلی قاضی مصطفی افندیی بو محبوسلرله مکالمه یه کوندردی. بونردن ایکیسی مکالمه‌نك نره‌یه منجر اولهبیله‌جکنی دوشونه‌رك ، وتسلیم سوزینی ایشتمك ایستمیه‌رك ، نهره آتلدیلر . بری یوزه‌رك صاوه نهرینی کچدی ؛ سیرمی‌یه واصل اولهبیلدی؛ اوراده بر آتلدیلر . دیکری طونه‌ده‌دردست اولنه‌رق ، قازیغه ورلدی. قلعه‌یی تسلیم ایدن سکز محبوسدن ده ایکیسی قازیغه اورلمش؛ آلتیسنك باشلری کسیلمشدر .

نصوح پاشا اوغلی حسین پاشا ، بودین والیلکنه کیتمك اوزره یولده ایدی . اشبو بلغراد وقعه‌سنی خبر آلنجه، تبدیل قیافتله ، یولدن عودت ایتدی ؛ قلعه قومندانی — که اسکیدن باباسنك خدمتکاری ایدی — کندیسنی قبول ایتدیکنی متعاقب ، بی‌رحمانه ، دزدار [قلعه محافظی] و متسلمك اعدامنی امر ایده‌رك ، کندیسی بودینه عزیمت ایلدی . نصوح‌پاشازاده ، مقر ایالتنه وصولنده، آدملرندن برینی بودین یکی چری آغالغنه تعیین ایتدی . حال‌بوکه او منصب استانبولدن بوسنه‌سرایلی خونو اوغلی عثمانه توجیه ایدلمشیدی . والی، برسنجاق وعدیله،خونو اوغلی صوصدورمق ایستدی؛ خونواوغلی، عهده‌سنه توجیه اولنان خدمتی طلبده اصرار ایله. احقاق حق دعواسنده بولنمق اوزره، استانبول یولنی طوتدی . لکن تعقیبنه کوندریلن برمباشر واسطه‌سیله ، ایکنجی مرحله‌ده توقیف اولنه‌رق، محبوساً بلغراده کوندرلدی ؛ نصوح پاشازاده‌نك امریله اوراده اعدام اولندی (۱) .

بو سنه ، مجارستان وترانسیلوانیا ، راقوچینك خدعه و احتراصیله مهم قریشه‌قلعه‌اوغرادی . اسمی ترکجه‌ده« راقوچی » (۲)یازیلوب اوقونان بوشخص دولت عثمانیه و آوستریا تاریخنده‌قانلی برموقع طوتمقده‌در . مجارستان وترانسیلوانیا ایالاتنه حرب داخلی تخمی اکمشدر . بتلن‌غابورك وفاتندن صوکره، پادشاه طرفندن ویانه‌یه متفرقه احمد اغانك اعزامنه مسارعت اولنه‌رق ، اونکله کوندریلن مکتوبده

(۱) نعیما [ج۳،ص۳۰۰] بوبابده شوملاحظه‌یی یازار : « هر حالده وزرای عظامه، بلکه سائر حکامه قارشو قومق خطای عظیمدر ».

(۲) را ، یاخودرای ،حکمداردیمك اولان‌راجا کلمهٔ هندیه‌سندندر. قوچ،ارکك‌قیون‌دیمك اولان کلمهٔ ترکیه‌در.[کلمه‌نك اردل لسانه نظراً،ترکجه تلفظنده‌کی فرق «چ» حرفنه عائددر،که اصلنده « چ » ایله « س » حرفی آره‌سنده برتلفظی اولهجقدر . مترجم]

ترانسیلوانیا قرالی ومجارستان حاکمی بتلنك وفاتنه مبنی (۱)، بو خطه‌لره یکی برحاکم تعیینی دیوان همایونه عائد اولدیغی ایمپراطوره اخطار اولنمش ، و: « بر زمان کایرکه کولونج برخست بیوك فنا قلمره سبب اوله بیلیر ؛ بالعکس ظاهری بر فد کارلق قیمتدار فوائده منبع اولور » سوزلری علاوه ایدلمش ایدی. او وقت — اوچنجی جنبی نفوذیله حمایه ایدلمکده اولان — اوچ ترانسیلوانیالی رقیب، مملکتلرینك حکومتی بجون بربریله اوغراشیورلردی . اتیه‌ن بتلن حکومت عثمانیه‌یه، سه‌کل موزه‌سی سوچه استناد ایدیوردی؛ راقوچی، ویانه سرایننده باشلرنده ایبال قونزاغ بولنان ذی نفوذ بر فرقه طرفندن التزام ایدلمکده ایدی(۲) . راقوچینك ایلچیلری قیمتدار هدیه‌لرله باب همایونده عرض وجود ایتمش ایسه‌لرده ، دیکر سفرا حقنده معتاد اولمیغی وجهایله پادشاهلك اتکنی اوپمك شرفنه نائل اوله مادیلر؛ یکی قانون تشریفات اقتضاسنجه، تختدن اوچ خطوه اوتده یره اوپمك ایله اکتفایه مجبوریت کوردیلر. راقوچی، دولت عثمانیه طرفندن صورت کافیده التزام اولنمادیغنی حس ایتدیکی کبی، ایمپراطور طرفندن ده قوت بوله مادیغندن، اتیه‌ن غابور ایله برتسویهٔ دوستانه عقد ایتمشیدی . آنجق ملکتی رقیبنه ترك ایتمسی لازم کلدیکی صیره‌ده اونی دردست ایتمکه تشبث ایلدی . اتیه‌ن اولا انکار دیه ، صوکره بودینه التجا ایده‌رك ، بودین والیسی نصوح پاشازاده‌ی کندیسنه حامی بولدی . نصوح پاشازاده ، باب همایونه عرض کیفیت ایله، اتیه‌نك سلاح قوتیله ترانسیلوانیایه یرلشدیرمکه امر آلدی؛ طمشوار والیسی بکر بوسنه والیسی صالح پاشالری دعوت ایلدکدن صوکره ، اونلرله کیولا صحراسنده واقع صولنوق اوزرینه یوریدی. اورادن طمشوار وبوسنه بکلربکنی اون ایکی بیك سواری، اون ایکی بیك یکیچری ، برقاچ صحرا طوپی ایله ترانسیلوانیا حدودینه کوندردی . عثمانلی پیشداری یرر کوللر وبطاقلقلر ایچنده بولنان برملکتده زحمتلی یریوروبیندن صوکره ، راقوچینك کیولا وطمشوار آرهسنده سلاتینا موتعنده طوپلادیغی عسکر قارشیسنده بولندی . مجار عسکری ، اصول معتاده وجهایله، صفلرینی یاریم آی شکلنده ترتیب ایده‌رك ، یاغلبه ایتمك ، یاخود اولمك قراریله هجوم ایتدیلر (۳). بتلن

(۱) اردل قرالی ومجار حاکمی . خزینهٔ اوراقده ۱۰ ربیع الاخر ۱۰۳۹ (۲ کانون اول ۱۶۲۹) تاریخلی مکتوبه مراجعت . متفرقه احمد ، بو مکتوبده مکتوبك حاملی اولدیغی کوسترلمکده ، آنجق ترجمه‌نك اصلنك طرفی اوزرینه آلمان حروفیله یازیلمش برقید. مکتوبك مصطفی بك واسطه‌سیله ویرلدیکنی بیان ایدیور .

(۲) ریقوده ، ص۲۹ ، قونزاغنك بوبابده ایمپراطوره عرض ایلدیکی رأیه مراجعت .

(۳) نعما، بوبابده . ترك مورخلره خاص برظرافت ایله : « انکروس رسمی اوزره اوکوز بوینوزی آلای ترتیب ایدوب خنزیر سوریسی کبی اوغرادیلر » دیور .

آلتی یوز مجارك، دشمن صفوفنده حرب ایدن وطنداشلرندن تفریق اولنه‌یمك ایچون، صاغ قولارینه برر مندیل باغلاملرینی تنبیه ایتمشیدی. راقوچی بو احتیاطدن خبردار اولهرق، کندی مجارلرندن اومقدارینه اویله براشارت طاقدیرمشیدی. (۳ جمادی الاولی ۱۰۴۶ — ۳ تشرین اول ۱۶۳۶) بوخدعهٔ حربیه، بتلنك عسکرینه محاطره سز تقرب ایدوب ده اونلری طاغتمسنه مساعد اولدی: کیجه ده انتظامسزلغی، قاریشیقلغی آرتیردی (۱)؛ عثمانلی اردوسی هزیمت کامله یه اوغرادی؛ بودین والیسی ماروش نهرینی تکرار کچدی؛ غالب اولان طرف سلاتیناده قالدی. فی الحقیقه نصوح پاشا زاده برحرکات ماهرانه سایه سنده راقوچینك اردوکاهنی ضبط وقسماً یغما ایتدی؛ لکن بینه بودین اوزرینه رجعته مجبور اولدیغی کبی، بکر پاشا طمشوره وصالح پاشا بنالوقه یه عودت ایلدیلر. نصوح پاشازاده استانبوله کوندردیکی عریضه ده ایلك بوزغونلغك خطاسنی بکر پاشایه تحمیل ایتمشیدی؛ بکر پاشا بر قاپجی باشی ایله پای تخته چاغیرلدی؛ دیوانه کیردیکی صیره ده باشی یره یووارلاندی. مع هذا علیهنده اسناداتده بولنان نصوح پاشا زاده دخی عزل ایله، بودین والیلکنه ایکنجی دفعه اولهرق موسی پاشاتعیین قلندی. زعامت اصحابندن بلغرادلی آتشی محمد، ترانسیلوانیالیلرك راقوچی یی ایستدکلرینه دائر ترانسیلوانیا مجلسلری طرفندن محرر بر استدعا نامه ایله برلکده اخیراً نصوح پاشا زاده‌نك بر عریضه‌سنی کتیرمش ایدی؛ دیوان ترجمانی ذوالفقارك — یالان، کرچك — بو استدعا نامه‌نك ساخته اولدیغنی بیان ایتمسی اوزرینه، آتشی محمد مؤخراً غضب شاهانه یه اوغرامشدر.

شو وقایع اوزرینه راقوچی دولت عثمانیه طرفندن ترانسیلوانیا حکومتی مقدمنده تصدیق ایدلدی. بوسنه والیسی صالح پاشا، قسماً، یکی قاییق رسمنك تحصیلندن دولایی تحدث ایدن قاریشیقلغك و سلاتینا عزیمت اخیره‌سنك مسئولیتی کندی اوزرینه تحمیل ایدلمسنه، وقسماً، مأذونیت پادشاهی اولمقسزین اهالیدن «نوفکجی اقچه‌سی» نامیله بر ویرکی تحصیل ایتمسنه مبنی عزل اولندی. اونك منصبی — سلطان مرادك اوزمان قانلی اوامرینك انفاذینه مأمور ایلدیکی ذکی و صامت بر

(۱) نعمایه نظراً، ج ۳، ص ۳۱۳، کوندوزین غلبه عثمانلیلر طرفنده قالمش ایکن؛ کیجه‌لین «دشمن باصقین ایده‌جك» دیه یایلان برسوز اوزرینه، پاشا رجعته قالقیشمسیله، اردو، یوق یره، طاغیلو برمشدر؛ فقط نصوح پاشا زاده‌نك ورودندن صوکره، دشمن اردوسی ده‌ینه اویله برشایعه ایله بوزلمشدر. غالبا اوشایعه‌یی نصوح پاشا زاده نشرایتدیرمشدر. هامه‌رك ایکی سطر صوکره یازدیغی «حرکت ماهرانه» دن مقصد بوایمش جقدر. (ر. م)

واسطهٔ اجرائیه اولان — بوستانجی باشی دوچه‌یه ویرلدی. صالح پاشا استانبوله عودتنده حیاتی کوچ قورتاره بیلدی. اموالی مصادره اولنمقله برابر، کندیسندن قرق بیك غروش ایستنلدی؛ مقتدر اولدیغی قدرینی ویردی؛ قصورینه سندیازدی. مؤخراً عفو مرحمت اولنق اوزره، شیمن قاره حصاری سنجاغی توجیه اولنه‌رق، ظن عمومی‌یه کوره مسموماً، اورادن وفات ایلدی.

روما ایمپراطوری تیپه‌رکی، سلطان مراد، مؤخراً محصولنی اقتطاف ایتمك اوزره، تخم انتقامی اولدن اکمك اعتیادنده ایدی. ظاهراً پك التفات کارانه عفو اولنمش اولان صدراعظم‌ده، روانك ضیاعی خطاسی جزاسنی چکمکده تأخر ایتمدی. بیوك امیر آخور خلیل آغا، مهر همایونی آلمق، وخزینه صندوقلرینی(۱) مهرلهمك مأموریتیله دیاربکره متوجهاً یوله چیقدی؛ قائم‌مقام بایرام‌پاشا، صدارت عظمایه تعیین اولندی (۷ رمضان ۱۰۶۶ — ۲ شباط ۱۶۳۷) (۲).

صدر معزول محمد پاشا، استانبوله وصولنده (۳)، نعیمانك تعبیری وجه ایله «مسافرخانهٔ وزرا» اولان صیرچه سرای(٤)، ده محافظه آلتنه آلندی ۱۰ شوال ۱۰۴٦ (۷ مارت ۱۶۳۷)، یکی صدر اعظم بایرام پاشا توغلریله اسکداره کچدی. اون اوچ کون اوراده قالدقدن صوکره، حلبه توجه ایلدی.

التی آی جزائر بحر سفیده دولاشدیغنی متعاقب، کرید اطه‌سی آچیقلرنده دردست ایتدیکی ایکی کمی ایله استانبوله ورود ایدن قاپودان [مصطفی‌پاشا] حضور شاهانه‌یه مثولنده قاپودانلغه علاوةً قائم مقام نصب ایدلدی.

صدرسابق اوچ آی محافظه آلتنده قالدقدن ودیاربکردن کلن اشیا و نقودی مصادره ایله خزینهٔ همایونه آلندقدن صوکر، مظهر عفو اولدی (۱۷ محرم ۱۰۴۷ ۱۱ حزیران ۱۶۳۷). برقاچ کون صوکره‌ده قریمده‌کی صوك قاریشیقلغك فعال بر آه‌مك حضوری احتیاجنی کوسترمکله اوزی والیلکنه تعیین قلندی. ایکی سنه

(۱) «دفترخانه‌یی» نعیما، ص ۳۰۰ (مترجم)

(۲) محمد پاشا بوتاریخده صدارتدن عزل اولنه‌رق، خلیل آغا ۲۱ رمضانده دیاربکره وارمش، وزیر اعظم سابق اوتوز قرق آتلی‌ایله همان اوکیجه استانبوله ایلغار ایلمش، بایرام پاشانك ورودینه قدر محافظه امری دیاربکر والیسی طیار پاشایه تودیع اولنمشدر. (مترجم)

(۳) ۱۲ شوال ۱۰۴٦. (مترجم)

(٤) صیرچه سرای، سرای همایون داخلنده‌کی «جامل کوشك» دیمك اولدیغی حالده، هامه‌ر یونی «سیرچه قوشلر قوشخانه‌سی» آکلامقدر. بز ترجمه‌مزده دوغروسنی ازدق. (مترجم)

مقدم ، اوزمان قاپجیلر کدخداسی بولنان شاهین اغا، برمعتاد قرق بیك التون چیزمه پاره سیله ، ایرانلیلر علیهنه جنکه دعوت ایتمك اوزره ، قریم خانی جانبك کرایه کوندرلمشیدی (۱) . قادین طبیعتلی وحربدن مجتنب اولان جانبك، امره اطاعت ایتمه رك ، پاره یی رد ایلمش ایدی . مخالفتنه مجازاةً عزل و ردوسه نفی اولنه رق، یرینه غازی کرایك بیوك اوغلی عنایت کرای تعیین ایدلدی (۲) . عنایت کرایك کوچك قارداشی حسام کرای قالغای، دها کوچك قارداشی سعادت کرای نورالدین ، یعنی ولی عهد ثانی اولدی . کنجلکنی اسلمیه ده کچیرمش بولنان خان جدیده، امید اولندیغی کبی ظهور ایتمدی ؛ عجملر اوزرینه یورییه جك یرده نوغای بکی قانتمیرایله منازعه لر چیقاره رق ، احوال حدودی مختل ایلدی . نوغایلر اوچ فرقه یه آیریلیرلر : بری تاتارستان کبیرده بولنان « اولونوغایلر » در، که هیچ برپادشاهه تابع دکلدرلر؛ دیکری اولان « کوچك نوغایلر » ظاهراً قریم خانینه تابع ایسه لرده ، اونلرك حکومتنه باریشماز دشمندرلر ؛ اوچنجی فرقه « منصوریلر » در، که بتون تاتارلرك الك شجیعیدرلر . یونلرك بکی اولان وصوك خوتین محاربه لرنده جنکاورلکیله شهرت قازانان قانتمیر ، قریم خانلریله معادات دائمه حالنده بولونیوردی . قریمده منصور اوغللرینه مخالف اولانلره « شیرین بکلری » دینلمشلردر، که یونلر کرای خاندانیله مصاهرت ایدرلر، خان سفره کیتدیکی زمان اوتوزبیك سواری یه قدر چیقارلردی. خانلر، یونلرك یاردیمیله منصوریلری دوچار ضعف ایدرلردی. شدید، متهور ومغرور برکنج اولان یکی قالغای حسام کرای ، خانی قانتمیر فرقه سی علیهنه اوقدر تحریك ایتدی ، که قریم اردوسی عجملر اوزرینه یورویه جك یرده اق کرمانه کیدهرك ، اورادن دشمن اولان نوغایلری محو ایتمك اوزره دینیه ستهر نهرینی [طورله صوبی] کچدیلر. قانتمیر، قوتی قوتله رجعت ایتدیرمك ایچون استانبولدن رخصت ایستدی. آنجق لهستانلیلر، تام بوصیره ده، نوغایلرك معاهداتی اغیر صورتده نقض ایتدکلرندن شکایت ایتملریله ، قانتمیرك ایستدیکی رخصت ویرلمیه رك ، استانبوله کلمسی امر اولندی . خزینه لرینی ، عائله سنی کیلیده براقه رق ، اطاعته مسارعت کوستردی.

(۱) رئیس صاری عبدالله افندینك منهأتنده . ن ۸۷ ، بودین والیسنك جانبك کرای خانه تشویقی متضمن برمکتوبی و ، ن ۸۸ ، جوابی مندرجدر .

(۲) نعیماده [ج ۳ ، ص ۲۳٤] « سلامت کرایك اوغلی عنایت کرای، اوقونور: حال بوکه سلامت کرایك اوغلی دکل یکنیدر. نعیما، [ص ۳۰۱] عنایت کرای ایجوزه « غازی کرای اوغلی » دیرکه اشتباه بودوغریدر . السبع السیار وطیب بك زاده .

متعاقباً قارداشلری سلمان شاه ایله اوراق میرزا و عائله‌سنك دیگر میرزالری (۱) قریم خانه تبعیت ایتمکه مجبور اولمالریله، خان، اق کرمان حوالیسنی بی رحمانه تخریب ایله، کیلیدن قاتمیرك خزینه‌لرینی و عائله‌لرینی آلدیغی کبی، کفه‌یی هجوم ایله ضبط ایده‌رك، بکلربکی ولیان بیچاقچی ابراهیم پاشانی وقاضی حامد افندی‌یی اعدام وشهری یغما ایتدی. غالب، بو موفقیتلرله اکتفا ایتمیه‌رك، بوجاق (بسارابیه) تاتارلرینی قریم‌ه قدر ایله، قریم خانلرندن باشقه‌سنه اطاعت ایتمیه‌جکلرینه دائر کندیلرندن یمین یستدی. عنایت گرای، قولایجه نائل اولدیغی مظفریت غروریله مفتی یحیی افندی‌یه یازدیغی مکتوبده قاتمیرك کندیسنه تسلیمنی، عثمانلی عسکرینك چکلمسنی، تأمین صاحبی ایچون رهن اولق اوزره بعض علمانك کوندرلمسنی اشعاره جرأت ایلدی (۲). بو مطالب بی‌ادبانه درحال عزلی موجب اولدی؛ قریم خانلغی سلامت گرایك اوغلی بهادر گرایه ویرلدی. اوده قالغایلق ایله نورالدینلکه قاره‌اشلری اسلامگری ایله صفگرایی نصب ایده‌رك، «کوچك سلطان» دینیلن اوچنجی قارداشی کریم گرایی یانده آلیقویدی.

بهادر گرایك قریم خانلغه تعیینی خبرینك ورودی اوزرینه، عنایت گرای ساحه‌یه ندیکی کبی، اکرخان جدید قریمه‌یه آکله‌جك اولورسه، ممانعت ایتمك ایچون، قارداشلری قالغای حسام گرای و نورالدین سعادت گرای اوزی قربنده اردو قورمشلر. بووقایع صیره‌سنده — اطاعتلری آنجق ظاهری اولان — قاتمیرقارداشی سلمان و اوراق میرزالر یدی سکز بیك نوغای ایله تاتارلره هجوم ایده‌رك، قالغای ایله نورالدینی اعدام ومعیتلرنده‌کی عسکری قتل عام ایلدیلر. بوخبر، ۵ ذی‌الحجه ۱۰۴۶ (۳۰ نیسان ۱۶۳۷) ده استانبوله واصل اولدی.

عنایت گرای فوتسز قالمرق، یکانه چارهٔ سلامت اولق اوزره قاتمیردن عرض شکایت ایتمك ایچون استانبول یولنی طوتدی. ایکی خصم، حضور شاهانه‌یه چیقارلدی: مراد رابع، خانه، کفران نعمت وخیانتلرندن دولایی تقریعاتده بولندی. خطیئاتنی تعداد ایتدکدن صوکره، بوستانجی باشی‌به براشارت یاپدی؛ مظنون علیهك جوابی دود قپرنده قالدی. عنایت گرایك نعشی مدفنه قدر وزیرلرو قاضی‌عسکرلر طرفندن تشییع اولندی.

(۱) نعیما بونلری بروجه آتی تعداد ایدر: سلمان شاه میرزا، اوراق میرزا، ولی شاه میرزا، نبرید میرزا. فوتلوغ شاه میرزا، عنایت شاه، علی بك، آی‌تیمور، کلم بك.

(۲) مکتوب نعیماده برتفصیل مندرجدر. [ص ۳۰۴].

قانتمیره قاره حصارسنجاغی توجیه ایدلدی. اوغلارندن طورتمیر میرزا ایله جلال میرزا ، نوغایلر آره‌سنده قالمش ، اوچنجی اوغلی باباسیله استانبوله کلمش ایدی . بو دلی قانلی سرخوشلقله برمسلمانی اولدورمش اولدیغندن ، سلطان قصاصاً اعدامنی امر ایده‌رك ، نعشی باباسنك خانه‌سنه آتلدی. متعاقباً ، پادشاه ، قانتمیر کی برجنکاوره اوغلنك اعدامنی مدت مدیده انتقامسز براقمیه جغنی دوشونه‌رك ، اونك ده اولدورلمسنی امر ایتدی (۱۱ صفر ۱۰۴۷ — ۵ تموز ۱۶۳۷). قانتمیرك اعدامی نوغایلرایچون بادیٔ کدر ، قریم خانلری عائله‌سنجه موجب سرور اولدی . منصور اوغللری ، رئیس ذی قدرت وثبانلرینك اعدامنه مبنی ، خانه اطاعت ایتدیلر ، وصادق طوره جغلرینه آند ایچدیلر .

قریم قاریشیقلقلری ازوف [آزاق] قلعه‌سنك ضیاعی انتاج ایلدی ؛ حسلمگرایك تاتارارووسیله حدوده بولندیغی صیره‌ده قازاقلر(۱) بوشهری بغتهً ضبط ومحافظلرینی اعدام ایلدیلر .

خان جدید ، سلفلری جانبك گرای ایله عنایت گرایه تقلیداً ، جلوسنی اعلان ایچون ، ایکنجی فردیناند ، لهستان قرالنه ، روسیه چارینه سفارت کوندردی . اعتماد نامه‌لر خان ایله قارداشلری قالغای و نورالدین و اوچنك بر اولان والده‌لری نامنه یازلمش ایدی [٤] .

پادشاهك سیاست وهم پرورانه‌سنه قربان اولدیغنی کوردیکمز ایکی بیوك تاتار بکنك اعدامنی تعقیباً دیکر قتللرده وقوعه کلدرك ، شریعت مأمورلریله سائرمأمورین آره‌سنده مستلزم کدر وماتم اولدی . خاصکی سلطانك پشماقلغی اولان منعم قضاسی نائبی ، وویوده ایله کچینه‌مدیکندن ، وویوده ، سلطان کدخداسی قاره عبدی به شکایت ایتمشیدی . نعیما دیرکه : « شکایت نامه کوندروب بعض افترا ایتمکله غضب پادشاهی علوکیر اولوب حکم همایون موجبنجه نائب فقیر منعنده صلب اولندی (۲) » . عن اصل مصرلی وتفسیره دائر براثر معتبر صاحبی اولان کوملجنه قاضیسی عرب شهاب ، حامیسی قاره مصطفی پاشا واسطه‌سیله ، تألیفی ذات شاهانه‌یه عرض ایده‌رك ، سلانیك قاضیلغنه مأمور اولمشیدی . اوزمان سلانیك ویرکی تحصیلداری ، متدما زورباالیاس پاشانك طرفدارلرندن اولان ومؤخراً صدر اعظم بایرام پاشایه انتساب ایدن «قلهلی سفر» نام شخص ایدی . قاضیٔ جدید شهاب افندی ، تحصیلدارطرفندن شدتله دوچار

(۱) « مسقوو قرالی امدادیله قازاق اشقیاسی » نعیما ، ۳ ص ۳۲۲ . (مترجم)
(۲) نعیما ، ج ۳ ، ص ۳۰۷ (مترجم)

تحقیر اولدیغندن، اونك حقنده پادشاهه برعریضه تقدیم ایلدی. قاله‌لی سفری در دست و استانبوله اعزام ایتمك امریله سلانیکه مباشرلر کوندرلدی. محبوس، پای تخت قاپیسنه وصولنده، شهره باغلی کیرمه‌مك ایچون زنجیرلرینك آچلمسنی نیاز ایتدی؛ سربست براقیلیر براقلماز، النه برطوپوز آله‌رق، مباشرلرك اوکنه‌دوشدی؛ طوپوزنی صالالایه‌رق، راکب اولدیغی آتی سوردی. بوحال ایله خاص باغچه اوکنه کلنجه، پادشاه خبردار اوله‌رق، قاله‌لی سفری حضورینه جلب ایله، بایرام پاشانك کلوب ده شفاعتنه میدان قالمقسزین، «کسك کافرك باشنی!» دیه امر ایتدی. مجرمك، حسن حالنه دائر سلانیك اهالیسندن آلدیغی عرض محضر قیونده قاله‌رق، باشنی اوچوردیلر. قیصریه شیخی برمدتدن بری استانبوله کله‌رك، مقدما سائقهٔ تعصبله بدبخت آبازه‌نی فتنه‌یه تحریك ایلدیکی کبی، شمدی ده پادشاهی موحش رؤیالرله تعجیز ایدیوردی. یکی چریلری محوایتمك ممکن اوله‌میه‌جغنه قناعت کتیرمش اولدیغی ایچون. بوعسکرك سربوشلرینی دکشدیره‌رك، یکی برشکله قویمق ایستیوردی. بیرفتنه انکیز، قانلی تخملری آنجق ایکی عصر صوکره آچیله بیله‌جك تصوراتنه قربان اولدی (۱). آزقالدی که مراد رابعك دهشتی، اك مقدس حقوق بین المللی اخلال ایله، ایران سفیری مقصود خانی‌ده اعدام ایده‌جك ایدی. ایلچی تکالیف صلحیه وهدایای قیمتدار ایله پای تخته کلمشیدی. پادشاهه تقدیمنه مأمور اولدیغی هدیه‌لر شونلر ایدی: غایت آغیر قیمتلی سکز هند آتی، قرق محجن دودسی، کیسه‌لری شاهك مهریله مختوم اوله‌رق اك خالص نوعندن یوز اللی مثقال مسك و او مقدار خالص عنبر، اوتوز یوك اعلی زردا وه کورك، التون وکموش ایشلنمش سکز قالیجه، برچوق ایپك فالیچه‌لر، دلبندلر، موصلینلر، کشمیر شالاری، دیکر قیمتدار قماشلر، غایت مصنع ایشلنمش سکز اوق. داود پاشا سرایی ایلچینك اقامتنه تخصیص وبرقاچ کون صوکره حضور شاهانه‌یه قبول اولندی. لکن ایلچینك اسکداره وصولنده (۱۷ ربیع الاول ۱۰٤۷ — ۹ اغستوس ۱٦۳۷) تکلیفاتی شایان قبول دکل کبی کورندیکندن، بولندیغی دائره‌ده حبس وغایت صیقی براسارت آلتنه وضع ایدلدی. قاپیلر، پنجره‌لر، اوجاقلر کمال دقتله سداولندی؛ اوصورتله که سرای همایون ایلچی ایچون حقیقی بر «دارالظلام (۲)» اولدی. مع هذا حلب والیٔ جدیدی محمد پاشا مأموریتی مرکزینه کیتدیکی زمان، ایلچی کندیسنك آدملرندن ایکیسنی لوند قیلیغنده پاشانك خدمه‌سی آره‌سنه صوقوشدورمغه

(۱) نعیما، ص ۳۲۳. (مترجم)

(۲) «[illegible]». تئوفان، سنه ۱۷. هراقلیتی. ایراتك قدیم عادتی،

موفق اولمشیدی . محمد پاشا بونلری میدانه چیقاره رق ، ایاچینك شاهه یازدیغی مکتوبلرله برلکده ، محافظهٔ قویه آلتنده استانبوله کوندردی . سلطان مراد ایلچی یه منفعل ولدی ؛ لکن حقوق ملل احکام مقدسه سنی ایاچینك شخصنده نقض ایتمکه جسارت ایده مدیکندن ، انتقامنی مکتوب حاملرندن آلدی . بویله بختلر ، برونلری و قولافلری کسدیرکدن صوکره ، ایاچینك اقامتکاهی قارشیسنه آصدیرلر . فلاکتلی مکتوبلر ، قسماً کسلمش یوزلرینه دیکیلهرك ، بوجزایه اوغرامالرینك اسبابنی اعلان ایدردی . حقوق ملل جسورانه پامال ایدن بومستبد خون نثار ، روم کلیسای رئیس روحانیسنك صفتنه نصل رعایت ایده جك ایدی ؟ جزویتلرك بیوك دشمنی اولان پطریق کیریل جبراً مقامندن آلنه رق ، یدی قله ده بوغلدی . مع هذا اونك اعدامی ، عید صباح پازار کونی ، کوندوزین ، علائم روحانیه یی حائز بر محکوم کورمك ایستین خلق قارشیسنده وقوعه کلدی ؛ بوفرط استبداد و تحقیر ، دیکر بر زمانه ، دیکر مصر و لره قالمشیدی (۱) . جزویتلرك حامیٔ علنیسی اولان یکی پطریق قارفیلا ، برات مأموریتی ایچون خزینهٔ همایونه اللی بیك آلتون اعطاسنه مجبور اولدی (۲) .

سلطان مراد ، ایران سفیرینی حضورینه قبولنده بغداد محاصره سنك مقرر اولدیغی بیان ایتمشیدی . بالذات بولنمق ایستدیکی بوسفرك تدارکاتیله فعالانه اشتغال ایدردی . صدراعظم بایرام پاشا ، ایلری کیتمکه امر آله رق ، ازمید ، ازنیق ، آق شهر یولیله توقاد اوزرینه حرکت ایتدی . بولی سنجاق بکی بولنان — آبازه طرفدارانی بقایاسندن ویکی چریلرك اوزلاشمازدشمنلرندن — سرخوش محمد ، صدراعظمك یانینه کلسیه ، همان بیرونی اوردی . اردو اماسیه ده توقف ایلدی . بایرام پاشا ، برصو یولی انشاسی ایچون کندی کیسه سندن اون بش بیك غروش ویردیکی کبی مؤخراً بش بیك غروش دها علاوه ایتمشدر ؛ اوزمان ، برغروش طقوز درهم کمیوش طوتاردی . بونلر مشقه برمولویخانه تأسیس وشیخنه یومی یتمش اقچه تخصیص ایلدی ؛ درویشلرك مصارف اطعامیه سی ده سمیحانه تعیین ایدلدی . نیکده ده ، جوانمرد صدر اعظم ، حرات اولان برخانی کندی مصرفیله تعمیر و برپازار احداث ایلدی .

(۱) هامرك باشقه زمانه قالمش دیدیکی معامله ، یونان اختلالنك باشلیجه مسئولرندن اولان روم پطریقنك اعدامی مسئله سیدر . برحکومت ، تبعه سنی فعلاً افساد ایدنلر حقنده نه معامله یاپار ؟ کوهٔ روحانیه ، نه برات معصومیت ، نه ده هرجرمی جزاسز یاپه بیلمکه علامت مأذونیتدر . (رم)

(۲) ریقو ، ص ۳۸ . ساغرودویه نظراً ، ص ۶۹۴ : « « روم پطریقی طرفندن قرق بیك ذکر ویرلدی . » [برات مأموریتی ایچون قرق بیك دوقه تقدیم ایدن پطریقخانه اداره روحانیه سنده بولنان خلقدن نه قدر پاره آلدیغی محتاج تفکر دکلدر .]

اردو ، ۱۰۴۷ سنهٔ هجریه‌سی محرمنی (مایس ، حزیران ۱۶۳۷) سیواسده کچیردی ؛ اوراده علوفه ویرلدی . بعده عیناتاب اوزرینه حرکت اولندی (۱ صفر ۱۰۴۷ — ۲۵ حزیران ۱۶۳۷) . صدراعظم ، اردودن اول سرعتله بیره‌جکه (قدیم بیرتا) کیدرك ، ایکی بیوك طوپی معاینه ایتدی ، که بونلرك اوراده اصلاحه‌سی ایچون جبه‌جی‌باشی‌یه‌اون‌سکز بیك آلتون ویرلمشیدی . بایرام‌پاشا ، قارص‌واروضروم حدودینی تأمین ایلدکدن صوکره ، ربیع‌الآخرده (ایلول) آماسیه‌ده قیشلاغه رجوع ایلدی .

بودین واوزی بکلربکلکلرندن معزول اولان نصوح پاشا زاده حسین پاشا ایله کنعان‌پاشا ، دیوان‌همایون وزیری تعیین اولندیلر . افلاق وویوده‌سی ماتیاس بسارابا افلاق وویوده‌لغی ایچون کندیسندن زیاده آقچه تکلیف ایتمش اولان رقیبی رادول ستریدیانك برونیه قولاقلرینك کسلمسی ایچون استانبولدن امر آلنمه موفق اولمشیدی (۱). آنجق اوزی والیسی محمد پاشا ، بساراباپی اعدام ایتمك ایچون امر آلدی . پاشا ، بسارابایی اله کچیرمك ایچون کندیسنی طوتچی‌یه دعوت ایلدی ؛ لکن آکلاشلدیغنه کوره ، بسارابا اثنای راهده ، حقنده قرارلشدیریلان معامله‌دن خبردار اولهرق ، عودت ایتمك احتیاطنده بولندی . بونك اوزرینه محمدپاشا ، بسارابایه مأموریتنده تصدیق متضمن برات کوندرهرك ، کندیسی‌ده قیشی جیلاوق اوزره سلستره‌یه کیتدی (۲). قبریس والیسی اسکی یوسف پاشا ، تعدیات و تعهسندن دولایی ، قاضیٔ جزیره عجم‌زاده مصطفی افندی ایله برلکده استانبوله جلب ولندی ؛ قوز بکجیسی تحقیق کیفیت ایچون قبریسه کوندرلدی . سلحدار اغا ، اسکی یوسف پاشانك حامیسی اولدیغندن ، اونك طرفندن قوزبکجیسنه واقع اولان تنبیه ونزینه ، قباحت عجم‌زاده‌یه تحمیل ایدلدی ؛ یوسف پاشا ، سربست براقلدقدن باشقه ، کفه والیلکنه‌ده نائل اولدی .

بو آره‌لق ادارهٔ عسکریه‌ده عظیم برفعالیت کوریلیوردی ؛ استانبولده بکچریلرك مقداری بش‌بیك نفر آرتیرلدیغی کبی ، خرستیان دلی‌قانلیلرندن دوشیرمه‌ص‌لاحق ایچون مأمورلر کوندرلدی . ایکی سنه‌دن بری ، متعدد محللرده دانه دوکمکله اشتغال ایدیلیوردی . بوسنه والیسی ، یکرمی‌بشر اوقه‌لق ، یعنی اللیشر لیوره‌لق بش‌بیك

(۱) نعیماده ماتی برینه یانی یازلمشدر (ج۳،ص۳۲۶) . بوبر ترتیب سهویدر .
(۲) ازکلده بوکا دائر هیچ برشی کورلمیور .

کوله دوکدورمك وبغداد محاصره‌سی ایچون حاضر بولندورمق اوزره امر آلدی(۱). صوك بهاره وماظهور ایده‌رك ، ایلك بهاره دخی دوام ایلدی . آنجق بو بلیه ، مراد رابع قدر غدار اولمادیغی ایچون، کنجی اختیاری ، زنکینی فقیری بلا انتخاب مصب تیکده ایدی ؛ سلطان مراد ایسه مغدورلرینی انتخابده امثالی کورلمه‌مش بر وحشت رائه ایدیوردی ؛ بو دفعه‌ده متصف اولدیغی آثار ذکادن دولایی (۲) قورقمقده بولندیغی سلطان قاسم نامنده‌کی برادرینی اعدام ایتدیردی (۲ شوال ۱۰۴۷ — ۱۷ شباط ۱۶۳۸) .

سلطان مرادك ، قارداشنك اعدامیله دفع اندیشه ایلدیکنك یدنجی کونی (۸ شوال ۱۰۴۷ — ۲۳ شباط ۱۶۳۸) توغ همایون جبه‌خانه و ترسانه اوکنه دیکلدی ؛ اوندن صوکره‌ده سفره مأمور پاشا و اغالرك قاپیلری اوکنه رکز اولندی . بر قاچ کون صوکره ، کاغدخانه قربنده‌کی باروت خانه‌ده‌یکرمی قنطار باروت آتش آله‌رق ، باروت خانه‌نك سقفی اوچدی ؛ آلتی کیشی تلف اولدی؛ اون کیشی‌ده ، کیمی خفیف کیمی آغیر، یاره‌لاندی . بودین والیسی موسی پاشا قائم مقامقله استانبوله دعوت اولنه‌رق ، اونك یرینه اوزی محافظه‌سنده بولنان محمد پاشا تعیین اولندی ؛ نصوح پاشازاده اونك یرینه سلستره والیسی اولدی . توغ همایون ، استانبوله رکز اولندقدن برهفته صوکره، اسکداره کچدی (۱۵ شوال ۱۰۴۷ — ۲ مارت ۱۶۳۸) . ذی‌القعده‌نك یکرمی‌اوچنده، ذات شاهانه یتون سرای مأمورینی ایله برلکده اسکداره کذار ایلدی (۳) . سلطان مراد ، تیموره مستغرق بر آته بینمش ایدی ؛ باشنده بولنان تیمور طوغولغه اوزرنده‌کی

(۱) بچوی ، ۱۰۴۵ (۱۶۳۵) ده امرك ورود ایتدیکی زمان بوسنه دفتردارلغنده بولندیغی جهتله ، بونی بالذات شاهد اولمه‌رق روایت ایدر . مؤخراً موسی پاشا بودین والیسی بولندیغی زمان بچوی‌یه اوتوز آلتی اولمالغه قدر ، یعنی سکسان لیوره‌لغدن طقسان لیوره‌لغه قدر کولمه‌رکوسترمکدر، که بونلر بودینك صوك محاصره‌سنده آلمانلر طرفندن آلتمشیدی .

(۲) بالذات شاهد اولمق اوزره روایت ایدن طیب‌بك‌زاده‌یه مراجعت ، ص ۲۳۹. طیب بك زاده اوزمان سرای خدمه‌سندن ایدی .

(۳) تعیا اشبو ۲۳ ذی‌القعده‌نك پنجشنبه‌یه مصادف اولدیغی یازیور. فقط یوقاریده ۸ شوالك ۴ شباط وچهارشنبه‌کونله تصادفی بیان ایدیورکه بویا کلشدر. ۸ شوال ۲۳ شباطه مصادفدر، که چهارشنبه دکل صالیدر ؛ اشبو ۲۳ شباط طرز جدیددر ، طرز عتیق حسابنجه‌ده ؛ دکل ، ۱۳ در .

صاریغك ایکی اوجی عرب اصولی اوزره آرقه‌سنه دوغری صارقمش ایدی (۱) .

اردو یکرمی طقوز کون اسکدارده قالدی ؛ قاپودان پاشا ایله کچن سفرده قدومی متیمن عد اولنان مفتی افندی‌ده عسکره رفاقت امریی آلدیلر . روم ایلی عسکری ، روم ایلی ایالتنه تعیین اولنان آرسلان پاشا اوغلی علی پاشا و اناطولی عسکری ، اناطولی بکلربکی واردار علی‌پاشا قوماندەسنده ایدیلر . ترسانه کدخداسی پیاله ، دونانما ایله قره‌دکیزه مأمور اولدی .

۲۳ ذی‌الحجه ۱۰۴۷ — ۸ مایس ۱۶۳۸ جمعه ایرتەسی کونی اردو اسکداردن بغداده توجه ایلدی . آره‌ده‌کی مسافه یوز اون مرحله‌یه تقسیم اولنمشیدی . زمید بشنجی مرحله ایدی ؛ پادشاهی بورایه قدر تشییع ایتمش اولان معزول مولی ایله مدرسلر رخصت آله‌رق ، استانبوله عودت ایتدیلر . بوتلرك عزیمتلرندن مقدم ، قاضیلره ایرادسؤال ایله درجات علم ولیاقتلرینی تحقیق ایتمك اعتیادنده بولنان پادشاهك حضورنده قاضیلغه نامزد برقاچ ذاتك امتحانلری وقوع بولدی . بروسه‌دن معزول ایکی قاضی ایله مصرویکی شهردن معزول دیکر ایکی قاضی ، منحل اولان ادرنه قضاسی ایچون قورقونج امتحانجینك حضورنده عرض وجود ایتدیلر . سلطان مراد بونلره شوایکی سؤالی ایراد ایتدی : « ایمان جوهرمیدر ، عرضمیدر ؟ ومقولات عشره‌دن هانکیسندندر ؟ — اکل لحم ترکیه یمین ایدن بالق یمکله حانث اولورمی ؟ (۲) » نامزدلردن اوچی کتابه مراجعت ایتمك اوزره رخصت ایستدیلر ؛ دردنجیسی اولان ادهم زاده ایکنجی سؤاله شو جوابی ویردی : « ایمانده [یمینلرده] عرف معتبردر ؛ عرف ناسده لحم دینلسه بالق مراد اولنماز ، و ذهن اوکا منساق اولماز ؛ اکل لحمه یمین ایدن بالق یمکله حانث اولماز . » برنجی سؤال ایچون ده برر رساله یازه‌رق ، جواب مناسب ویردی . نامزدك جواب مدققانه‌سی پادشاهك تبسمی موجب اولدی ، منحل اولان منصب اوکا توجیه اولندی . ادهم زاده‌نك بویولده ادارهٔ کلامی ، اناطولی قاضی عسکری احمد معید افندینك خشونتلی و کمال استقامتنه دلالت ایدن سوزلرندن زیاده طبع شاهانه‌یه موافق ایدی . احمد معید افندی ، مفتینك تحبیرندن

(۱) کندیلری براسب اژدرپیکره کجیم وبرکستوان کیدرمشلردی . باشلرینه معجر آهنی تویه‌رق ، اوزرینه برقرمزی شال عمامه صارمش ، وطیلسانی منکب شریفلرینه ارسال ایتمشلردی . بوهیئتده رسم عرب اوزره فرسان صحابهٔ کرامهٔ تشبیه قصد ایلمشلردی . مفتر آهنیلرینه — عروج خسروانی واوتاقهٔ صاحب قرانی طاقوب کمال مهابتله پادر رکاب اولمشلردی . نعیمادن ، ص ۳۲۷ . (مترجم)

(۲) سؤال وجواب نعیمادن آلنمشدر . (مترجم)

ومدوسه ملازملرندن برینی بحق تکدیر ایتدیکی صیره ده، اکابر دولتی اصلا کوز تمکسزین، تصحب و رشوت علیهنده اغیر سوزلر سویلمشیدی. سلحدار مصطفی پاشا ایله مصاحب شهریاری حسین پاشا، بو سوزلری نا مساعد بر قایه دوکه رك، پادشاهه عرض ایتدکلرندن، قاضی عسکرك بلغراده نفینه اراده صدور ایلدی. اوندن صوکره ده، مرحوم رابع اوتاغندن چیقارکن، محکومك چادرینه کوزی ایلیشه رك، انفعالی مشتد اولدی: حسین پاشایه خطاباً: «نه طوریورسك؟ شونك چادرینی باشنه بیقوده بر آن اول جیفوب کیتسین!» دیدی. درحال ایپلر کسلدی، چادر یقلدی. قاضی عسکر چادر آتندن چیقار چیقماز، منفاسنه کوندرلدی (۱).

پادشاه، ازمیددن عزیمتی متعاقب، اورایه قدر برابر کلمش اولان برسلطانك او شهرده بر شهزاده طوغوردیغنی متضمن بر مکتوب آلدی؛ لکن نوزادك اوغلان اولمسنده آلدانلمش ایدی. بد بخت خبرجی، خبرك تحققنه قدر محافظه آلتنه آلنه رق، حقیقت اکلاشیلنجه، جزاءً قازیغه اورلدی (۲). اسکداردن اعتباراً اون درت نجی مرحله اولان اینه اوکنده، قونیه دن پادشاهك استقبالنه شتاب ایتمش اولان وزیر اعظم موکب همایونه مواصلت ایده رك، سلحدار پاشانك چادرینه اینمدی. آلتون زنجیر، مکرر سمور خلعت، مرصع اکرلی آت، مرصع خنجر احسانته مظهر اولدی؛ معیتندن یکرمی درت آغایه خلعت کیدیرلدی. اسکی شهرده — که اهل صلیب تاریخنده پك مشهور اولان «دوریلوم» در — سلطان مراد، قیزی کوزل مال خاتونی مؤسس دولت سلطان عثمان غازی یه ویره رك، خاندان عثمانینك جد مادریسی اولان شیخ ادهبالینك قبرینی زیارت ایلدی. سید غازیده دخی، اسیای صغراده واسع تمولده رومللره قارشی مجاهداتیله مشهور اولان قهرمان بی محابا سید بطال غازینك تربه سنی زیارت ایتدی (۳). «قزل کلیسا» دینیلن محلده خسرو پاشانك بنا ایتدیکی خانده سلحدار پاشانك کدخداسی چفته لرلی عثمان اغا پادشاهه ضیافت چکه رك، قیمتدار هدیه لر تقدیم ایلدی.

(۱) استانبول قاضیسی عیسی افندی اناطولی قاضی عسکری و اونك یرینه کرد قاسم افندی تعیین اولندی. نعیما، فذلکه، طیب بك زاده، روضة الابرار.

(۲) «ساغره دو، بومعامله بی علامت وحشت کوره رك، تنقید ایدر.» ساغره دو، ص ۲۰۶. ریقو، ص ۴۱. [ریقوده کی] «موستالوق» کلمه سی «مژده لك» اولهجه در. [نعیما ده، ص ۳۲۹. بر شهزاده نك خبر ولادتی کلدیکی مندرج ایسه ده، نوزادك اوغلان اولمادیغنی اکلاشیلدیغنه، و بو حادثه نك اولدیرلدیکنه دائر بر روایت یوقدر. مترجم]

(۳) ۱۲۲ (۷۵۹) سنه سنده میدان حربده قالمدر، حاجی قالفه، تقویم التواریخ.

برمدتدن بری آرقه‌سی کسیلن اعدام جزاسی بولوادینده تکرار باشلادی . بولوادین — قرمزی بنکلی مرمری، روایت قدیمه‌یه اینانیله جق اولورایسه رنکینی آتیسك قانندن آلمش[*] — اولان سیناداً خطهٔ قدیمه‌سنده واقعدر. میخاییج ثانی حقنده شکایات وقوعه کلدیکندن ، حضور شاهانه‌یه جلب و مدافعه‌سی استماع اولنه‌رق ، اعدامه محکوم اولدی . عثمانلیلرك ازوبی اولان نصرالدین خوجه‌نك مدفون بولندیغی آق‌شهرده اردو ایکی کون توقف ایتدی؛ پادشاه شهرك حنوبنده کائن وصناعی برچاغلایانی حاوی اولان تکیه‌یی زیارت ایلدی. سلطان مراد، موتعك لطافتندن وصویك صفوتندن ملهم اولهرق ، برنجره‌نك اوزرینه درت مصراع یازدی، ومفتی افندیه تنظیرینی امر ایلدی . افندیسنك جلب خشنودیسنه اهتمام ایدن مفتی غروب شمسدن اول، سلطان مرادك مدحنی شامل برقاچ بیت نحریریله امری انفاذ ایتدی(۱) .

اوندن صوکره توقف اولنان آقید چایری موقعنده خدمهٔ خاصه‌دن یکیسی برمقدار باره آلهرق ، فرار ایتمش اولدقلرندن، ایکیسی‌ده طوتیلوب اردوکاهه کتیریلهرك، اعدام اولندیلر. ایرتهسی کون اردو ایلغون [ایلغین] ده چادر قوردی. سلجوقیلر زمانننده ، ایلغین اسکی شهر کبی ، «آب گرم» یعنی صیجاق صولیله آکیلیردی . سلطان علاءالدینك بابامی سلطان غیاث‌الدین سلجوقی ، صویلك

(۱) سلطان مرادك بیتلری :

بهشتدن قطعه‌در حقا که بو عشرتکه زیبا * بوکا داخل اولان مرده اولور بدروق ایله احیا .
مرادی فتح ایراندن چکان کیم کیتدی بغداده(۱) * تنعم ایلدی، ایچدی بو کوثردن شراب آسا .

شیخ‌الاسلام یحیی افندینك نظیره‌سی :

زهی جای فرح بخش صفا کستر، حیات افزا * نباتندن بیسه برمرغ، اولورطوطی کبی کویا .
بهشتك قطعه‌سی دیردم، ولی رشك بهشت اولمش * قدوم پادشاه ایله ، بو نزهتکاه بی همتا .
صویی کوثردن نظمنده اوکمش اول شه عادل * خوشا پاکیزه نظم روح بخش، آب حیات افزا .
الهی حضرت سلطان مراده عمر سرمدویر * مسخر اوله اکا تا ابد دنیا و ما فیها .
دیه اخلاص ایله پرده بشر، کوکده ملك آمین * دعا ایتدکجه اول شاه جهانه صدق ایله یحیا .

نعیما، ج ۳ ، ص ۲۳٤ ؛ فذلکه ، ج ۲ ، ص ۱۹۵ . نعیما شوفقره‌یی علاوه ایدر: « محل مزبوربرنجه طاشدن یاپلمش سدلراوزره برنشیمن، هربرسدك کنارنده نجه میزاب کبی فراوان آب زلال روان اولور لطیف مسیره ایدی . » بومحل ، باش تکیه نامیله معروف ایمش . (مترجم)

(۱) « سلطان مراد . ایران (خطهٔ روان) تسخیرندن صوکره بغدادك فتحه عزیمت ایتدیکی زمان »

اوزرینه مزین قبه‌لر بنا ایتمش ایدی . بونلردن هنوز بر قرار اولانلری پادشاه مصاحبلریله برلکده زیارت ایلدی .

ایاغینده ، اسکی شهر قاضیسی اردوی همایونه کلهرك، مهدیلك ادعاسنده بولنان سقاریه شیخی نامنده برمتعصب درویشك هذیانلرندن حاصل اولان قاریشیقلغی پادشاهه عرض ایلدی . سلحدارك کدخداسی ایله درت بکلر بکی شیخك اوزرینه کوندرلدی . شیخ ، سقاریه ، مودورنی ، قوجه ایلی طرفلرندن درویش نامیله یدی سکز بیك کیشی طوپلامش ، واوجه اناطولی بکلر بکیله جنکه کیریشه‌رك ، ترحاله وقاره حصار سانجاق بکلری محاربه میدانینده قالمش ایدی . بونك اوزرینه سلحدارك کدخداسی ، سلحدار پاشانك قاپیسی خاقی و اوچ درت بیك صاریجه وسکبان وسائره‌ایله برابر محاربه ایده‌رك، عاصیلری مغلوب ایتدی، واونایکی آدمی‌ایله برلکده محبوساً اردوی همایونه کتیردی . « شیخه سلاح ایشلمز » دیه مریدلری آره‌سنده منتشر ارلان اعتقادی ازاله ایتمك ایچون، حلادلر وجودندن دری پارچه‌لری چیقاردیلر؛ اوندن صوکره برر برر پارماقلرینی کسدیلر. شیخ، اصلا شکایت ایتمه‌رك، جلاده : « جلاد آغا ، ایومه [عجله ایتمه]! (۱) » دیمکله اکتفا ایتدی. سلطان مراد : « سن حضرت عیسایم ، دیر ایمشسك ؛ کرچکمیدر ؟ » دیه سؤال ایلدکده ، سقاریه شیخی : « حاشا ، بن امت محمددنم ، وعیسی علیه‌السلامه منتظر - لردنم » جوابنی ویردی. پادشاهك قونیه‌یه واصل اولدیغی کون (٤ صفر ۱۰٤۸ — ۱۷ حزیران ۱٦۳۸) ، بولی بکی عبدی پاشا ایله یکی شهر بکی شمسی پاشا زاده ، حقلرنده شکایت وقوعنه مبنی ، اعدام اولندیلر . قونیه مولویخانه‌سی پوست نشینی بکر چلبی — که سلطان مرادك قونیه‌دن ایلك مرورنده نائل التفات اولمرق، مطبخ مصارفی اولمق‌اوزره صوغله وارداتندن‌ده یوزبیك آقچه تخصیصات آلمش ایدی — صوغله اهالیسنه وقوع بولان تعدیاتندن ، واردات وقفیه‌نی شرط واقف موجبنجه صرف ایتمه‌رك ، کندی صندوقنه قویمش اولمسندن دولایی ، بحق ، افندیسنك کوزندن دوشدی . سلطان مراد بکر چلبینك اعدامنی امر ایده‌جکی صیره‌ده مفتی ایله دیکر اکابر دولتك شفاعتلری اوزرینه ، جزای اعدام نفیه تحویل اولندی . بکرچلبینك یرینه قاره‌حصارده بولنان عارف چلبی‌پوست نشین اولدی. بکر چلبینك

(۱) نعیمادن عیناً النقل . ج ۳ ، ص ۳۳۷ . (مترجم)

حسود ودشمنلری ، خانه‌سنده بر چوق خزینه‌لر مکتوم اولدیغنی اسناد ایلدیلر . سلطان مراد، حقیقت حالی آکلامق ایچون، شیخك صاحبهٔ عرفان اولان زوجه‌سی شیرزاد خاتونی حضورینه جلب ایله ، استجواب ایتمی اوزرینه ، قادین ، همان کوزل بر جواب بوله‌رق : « هر نه‌سی وار ایسه پادشاهمك منظوری اولدی؛ روان سفرینه عزیمت بیورلدیغی وقت، بنه سعادتلی خنکارمك ویردیکی کورکلر واردر ، فرمان بیوریلور ایسه اونلری‌ده ویره‌لم » دیدی . پادشاه سکوت ایده‌رك ، عفو ایلدی . شیخ ، استانبولده صدراعظم بایرام پاشانك قوناغنده سکون ایچنده ختم حیات ایلمشدر .

اردونك قونیه‌ده بولندیغی بر کون ، فخرالدین زاده (نعیما اونك لسانندن روایت ایدر) ، یکی‌چری چورباجیلرندن خسرو صو باشی ایله اردوکاهه قریب بر موقعده ایدی ؛ بو صیره‌ده پادشاه، تبدیل قیافت، اورادن کچه‌رك، بونلره دوغری غضوبانه عطف نظر ایلدی . خسرو صو باشی بر چاووش ایله یکی‌چری کدخداسی بکتاش اغانك چادرینه چاغیرلدی. وقتسز دعوت ایدلمسی ، او کون پادشاهك قور- قونج برصورتده باقش اولمسی خسروك شبهه‌سنی جلب ایتدی، که مؤخراً وقعه‌دخی اصابت ظنی کوسترمشدر ؛ فی‌الحقیقه برخط همایون خسروك اعدامنی امر ایتمش ، ویکی‌چری کدخداسی بو ایشی عهده‌سنه آلمش ایدی. خسرو صو باشی، احتیاط عاقلانه اولمق اوزره، روبه‌سنك آلتنه تیموری قیصه برقیلیچ [قولتق کوردسی] آله‌رق، کدخدانك دعوتنه اجابت ایلدی . چادره کیردیکی زمان چاووشلری طوپلانمش بوله‌رق، سلام ویردی ؛ آنجق بر ایکیسی سلام آله‌رق ، دیکرلری ، فنا برعلامت اولمق اوزره ، سکوت ایتدیلر ؛ چونکه برمسلمان ، معتاد اولان « السلام علیکم » سوزینه جواباً « وعلیکم السلام » دیمز ایسه ، قارداشی حقنده برفلاکت تمنیسنده بولندیغنی، یاخود اونك حیاتندن نومید اولدیغنی کوسترر . خسرو ، بردقیقه بیله غائب ایتمکسزین ، قیلیجنی چیقاردی؛ باش چاووشك امر فلاکت نمونی ویردیکی صیره‌ده اوکا برضربه یتشدیردی؛ چادرك پرده‌سی اره‌سندن کندیسنه بریول آچه‌رق — شاشیرمش اولان چاووشلرك کندیلرینی طوپلامسنه وقت قالمازدن اول — دیشاری چیقدی. کیجه‌نك قاراکلغی وبرقاچ صادق دوستك یاردیمی قاچمسنی تسهیل ایتدی. بوخسرو، وقتیله رجب پاشانك مطره‌جیسی ایدی. بیوك فتنه صحنهٔ خونینندن بری کندیسنی کورمه‌مش

اولان پادشاه ، بو دفعه یاندن کچرکن کورمش ،طانیمش، وماسبق تخطراه اعدامنه امرویرمش ایدی (۱).

چاقید خانی وقفه‌کاهنده — درزی بکنه غالب اولان کوچك احمد پاشانك یتشدرمه‌سی — سابق طرابلس بکی بلغار احمد پاشا اردویه التحاق ایتمك اوزره کلمشیدی. پادشاهك آیاغنی اوپه‌جکی صیره‌ده‌ایدی که‌دوچاردهشت اولان آرقه‌داشلرینك قارشیسنده باشی یره یووارلاندی . بکلکی زمانده تعدیاتده بولنمش اولمقله تهسام ایدلمشیدی . صدر اعظم بایرام پاشا، چاقید خانده بنا ایتمش‌اولدیغی خانده پادشاهه ضیافت چکه‌رك ، خانی‌ده افندیسنه تقدیم ایلدی . مراد رابعك اطنه‌یه وصولنده سکزکیشی ، اطنه بکی جعفر پاشانك مظالمندن بی‌زار اولدقلرینی کوسترمك ایچون ، قلعه دیوارندن نهره آتلدیلر . جعفر پاشا حضور شاهانه‌یه چاغیریلدرق ، مأموریتنی غائب ایتمکله قورتلدی . پیاس لیمانده ، مصروالیسنك سفر ایچون ارسال ایلدیکی هدایایله مالی ایکی سفینه‌پادشاهك ورودینه منتظرایدی . انطاکیه‌ده، اورونت‌نهری [نهرعاصی] کوپریسی اوزرنده پادشاهی بکلمکده اولان برچوق خلق بولندیغی جهتله، سلطان مراد — احتمال که اطنه منظره‌سنك تکررندن احترازاً — نهرك بر باشقه طرفندن آت ایله کچدی . ذات شاهانه‌دن آرتلملری لازم کان علمدارلر ، رکاب آغالری ، صولاقلر حیاتلرینی تهلکه‌یه قویه‌رق کچدیلر. کذرکاه همایونده کیمسه بولنمامسنه دقت ایتمك ایتمکه مأمور اولان چاووش باشی‌یه اوقشام دکنك‌اورلدی .

اسکدارلدن الی بشنجی منزل ویولك وسطی اولان حلبه ۱۱ ربیع‌الاول (۲۳ تموز) ده مواصلت واون التی کون اقامت‌اولندی. بورده بولندیغی صیره‌ده ، فره‌حصار متسلمی سراج اوغلی ، اردوی همایوندن عودت‌ایدرکن، سعدار پاشانك خانه‌سندن فاچمش غایت کوزل بردلی قاتلینی برابر کوتورمش‌اولدیغی بچون‌حضور شاهانه‌یه جلب‌اولنه‌رق، شوابتلای مجرمانه‌سندن دولایی اعدام اولندی. بنه‌حلبده بعض قاضیلقلرك توجیهاتی اجرا قلندی . سنه‌سی اولك سلطان غوری ایله محاربهٔ مشهوره‌سنك وقوع بولدیغی مرج دابقك آلت طرفنده وداود پیغمبرك قبری‌اولدیغی روایت اولنان محلده اوخری سانجاق بکی دلی پیری پاشا دوچار مجازات اولدی .

(۱) «Prorupere concepta pridem odia et summum supplicium decernebatur» تاسیت . وقایعنامه ، ۶ ، ۳ [روما وقایعندن متنه موافق برفقرددر .]

پیری پاشا ، اردوی همایونه کچ قالمش اولمسندن باشقه ، برچوق تعدیات ایلده متهم ایدی؛ ازجمله آتلی بك‌زاده ذوالفقار پاشایی بغیرحق اولدورمشیدی . نزیبده سلطان مراد، حکیم‌باشی امیرچلبی‌یی برچوق افیون‌یمکه مجبور ایده‌رك، اولدوردی. صلحدار پاشا ، بومنصبی کندی آدملرندن برینه توجیه ایتدیرمك ایستركن موفق اوله مادیغی‌ایچون،امیرچلبینك خصم‌جانی کسلمش ایدی. حکیم باشی‌یی نزدشاهانه‌ده ، آفیون تریاکیسی اولمق اوزره اتهام ایلدی ؛ فی‌الحقیقه ، حکیم باشینك پادشاه ایله شطرنج اویناديغی صیره‌ده ، آبدست آلمق بهانه‌سیله حضور شاهانه‌دن هر چیقدقجه افیون یدیکنی برخدمتکارندن خبر آلمشیدی . سلطان مراد ، اولا صلحدار پاشایه اینانمق ایستمدی ؛ لکن نزیب منزلنده حکیم باشی ینه آبدست آلمق اوزره قالقنجه، صلحدار پاشا ، افیون یمکه کیتدیکنی سویلدی . امیر چلبینك عودتنده پادشاه — کوکسنده صاقلی اولدیغی خدمتکارندن تحقیق ایدلمش بولنان — افیون‌حقه‌سنی چیقارمسنی امرایده‌رك ، حقه میدانه چیقنجه ، « بونه‌در ؟ » دیه سؤال ایلدی . طبیب : « ضررسز برآفیون ترتیبیدر » دیه جواب ویردی . سلطان مراد « اویله ایسه یه ! » امریله مقابله ایتدی . حکیم باشی ، برقاچ دانه بیدکدن صوکره توقف ایده‌رك ، بوقدری کافی اولدیغنی ، ودها زیاده‌سی پانزهرده اولسه زهر اوله جغنی سویلدی. آنجق غدار، بقیه‌سنی‌ده یمکه اجبار ایتدیکی کبی، متعاقباً مغدورینك حالت الیم نزعنی جلادلره مخصوص برمحظوظیت ایله سیرایتمك اوزره ، کندیسیله شطرنج اوینامسنی تکلیف ایلدی . اوچ اویوندن صوکره ، تسلیم روح ایتمك اوزره اولان طبیب خانه‌سنه نقل اولندی ؛ شاگردانی کندیسنه ادویه احضار ایتمش ایدیلر ؛ « بکا علاج لازم دکل ، صلحدار کبی خصم قوی زمانده اولوم صاغلقدن ایدر» دیه‌رك ، وبرچوق آفیوندن صوکره زهر کبی مؤثر اولان برکاسه بوزلو شربت ایچه‌رك ، اکمال سکون ایله تسلیم روح ایلدی . صلحدار پاشانك محمیسی اولان زین‌العابدین طبیب شهر یاری اولدی .

بیره‌جکده، اردو نهری قرق پارچه سفینه‌دن ترکیب اولنمش برکوپریدن‌کچدی. ذات شاهانه آیریجه برقایق ایله مرور ایتدی ؛ حرمت مخصوصه اولمق اوزره‌مفتی یحیی افندی‌یی برابر آلمشیدی . بیره‌جکده جبه‌جی باشی ، ایکیسی اللی واوچی‌قرق لیره‌لق [۲۰و۱۸ اوقه‌لق] کوللە آتار بش بویوك طوپ دوکدورمش ایدی . فلوجه اسکله‌سنده دخی ذخیره نقلی ایچون سکزیوز پارچه کمی یاپدیرلمشیدی .

توتون ایچنلر حقنده‌کی قانلی تعقیباتك آرقه‌سی کسلمه‌مشیدی . اوچ پیکارده اون‌درت ، روهاده اون، حلبده یکرمی، حمه کورده التی توتون تریاکیسی اعدامه محکوم اولدی . برطاقنك باشلری کسلدی ، برطاقمی آصلدی ، برچوغی پاره پاره ایدلدی ، برطاقمی‌ده اللری وایاقلری چکیچ ایله قیریله‌رق اوتاغ همایون مدخلنه آتلدی (۱) .

روهاده ، طرابلس شام والیسی شاهین پاشا طرفندن توتون ایچر ، و سحر یاپار دیه اتهام‌اولندیغی جهتله جلبی‌ایچون‌مباشر کوندریلن‌طرابلس‌قاضیسی انسی‌افندی مباشر ایله برلکده اردویه کلدی . پادشاهك سفرده بولندیغی اثناده ومأموریتنك ایلك کونلرنده ، شاهین پاشا ، وقتیله اوطرفلرده نفوذ عظیمه مالك بولنان مشهور سیف اوغلنك ایکی اوغلندن میرعسافی نزدینه جلب ایده‌رك ، معیتیله برلکده قتل ایتمش ، ومقتوله صادق بولنان عربلری طاغیده‌رق، شو صورتله دولته مهم بر خدمت کورمش ایدی . قاضی انسی افندی، والیٔ جدیدك بعض تدابیر شدیده‌سنی تقبیح ایلدیکندن ، اوده قاضی‌یی توتون تریاکیسی وساحر کوستروب‌ده، پادشاهك نظر التفاتندن اسقاط ایتمك ایستمش ایدی. سلطان مراد طرفندن کوندریلن مباشر ایله برلکده قاضینك خانه‌سنه بغتةً دخولنده توتونه دائر براثر بوله‌مادیسه‌ده، پیش تخته‌سی ایچنده ، بر خانه‌سی (۲) آچیق براقلمش بروفق مربع دردست ایلدی ؛ بونی، قاضینك کتابلری حضور همایونده آچیلنجه جلب نظر دقت ایتمك مقصد خیانت کاریسیله، کتاب‌صندوقنك الك‌اوستنه قویدوردی. انسی،اویله برزمانده‌واصل اولدیکه اون سکز توتون تریاکیسنك جسدلری اوتاغ همایون اوکنه قونلمشیدی . سلطان مراد ، الندہ بر خشت ، اوتاغك ایچنده اکنه بوینه کزینیوردی . مباشر ایله قاضینك ورودی خبر ویرلنجه ، بر تبسم وحشیانه ایله سلحداره : « حریف قورقمشدر ، ها ! » دیدی ؛ سلحدار : « پادشاهم ، قورقدیغنده شبهه یوقدر ؛ بلکه

(۱) نعیما بوراده شوفقره‌یی علاوه ایدر : « دفترداربك مرحوم نقل ایتمش ، برکون برآغیر رخت وذی قیمت بساط ایله زینده بر یدك بوشاوب، تااردویه پادشاهك‌اوتاغی یانته کلدی ؛ طوتدیلر ، و « صاحبی کاسین » دیه ندا ایتدیلر . « بندر » دیر کیمسه ظهور ایتمدی ؛ مکر یدکك اوزرنده بردخان لوله‌سی ایله برکیسه توتون وار ایمش ؛ صاحبی باشندن قورقوب یدکه صاحب چیقمادی . » ج ۳ ، ص۳٤۸و۳٤۹. (مترجم)

(۲) قطب خانه‌سی . نعیما . (مترجم)

جانی اغزینه کلمشدر ؛ اون سکز نعش دهشت ایچنده براقمغه کفایت درجه‌سندن زیاده‌در » سوزلرینی سویلدی (۱) . پادشاه « یارین کلسین ! » دیدی . ایرته‌سی صباح قاضینك صندوقلری کتیریلدرك، کتاب صندوقی آچلدقده ، پادشاهك نظر دقتی وفقه منعطف اولدی ؛ پادشاه : « عجبا ، بو وفق کیمك ایچوندر ؟ » دیدی . سلحدار پاشا درحال: « پادشاهم، وفق سلاطینه مخصوصدر؛ سز سفره کیدیورسکز، سزك ایچون ترتیب ایده‌رك، برتحفه اولمق اوزره ارسال ایتمك ایستمشدر. برخانه‌سنی [قطب خانه‌سنی] اچیق قویمش ، که التون حل‌ایله نام پادشاهینی یازه‌جقدر» دیمکه مسارعت ایلدی. سلطان مراد وفقی سلحداره ویره‌رك : « یازسین ، کوندرسین ! » دیدی . انسی پادشاهك اسمنی یازدی، وبغداد سفرینه برابر کیتدی . بغدادك فتحی میسر اولمسی اوزرینه ، پادشاهك او قدر حسن نظرینی قازاندی، که سلطان مرادك استانبوله عودتنده طاعون ظهور ایتمش اولدیغندن، «انسی افندی قیزلریمه وفق یازسین!» دیه امرایلمش، وخدمات مفروضه‌سنه مکافاةً ایکی یوز آلتون ویرمشدر. شو صورتله، طرابلس قاضیسنه مدار اتهام عداولنان بهانه، اقبالنه وسیله اولمشدر(۲).

وزیر اعظم بایرام پاشا ، جلابده اجل موعودیله وفات ایلدی (٦ ربیع‌الاخر ۱۰٤۸ — ۱۷ اغستوس ۱٦۳۸) . شایان دقتدرکه بایرام‌پاشا اوقدر یوکسك برموقعده واك قانلی بر مستبد زمانده بولندیغی حالده ملایمت و اعتدال ایله مالی اوله‌رق ، تدابیر وحشیانه یه علنی دشمن وشدائد جزای اعدامی تخفیفه هرزمان حاضر ایدی (۳). زینیه طریقتندن ایدی (٤) . بوطریقت ایچون بر تکیه ایله برده مدرسه بنا ایتمش، واونلرك قربنده مدفون بولنمشدر . سلطان مراد ، وفاتندن صوکره صدراعظمك

(۱) پادشاه بوسوز اوزرینه قهقهه ایله کولمشیدی. بایرام‌پاشا، بونی خبر آلنجه «افندی، علامت خیردر » دیه‌رك کندیسنه چادر تعیین ایتمشیدی . نعیمادن . (مترجم)

(۲) انسی اکابر شعرادندر . نفعی حقنده بر قصیده‌سی واردرکه بونکله ، نفعی‌یه اك زیاده یاقلاشمش بر شاعردر دیمکه کسب استحقاق ایلمشدر . (مترجم)

(۳) بایرام پاشانك نفعی‌یی اعدام ایتدیرمش اولمسندن دولایی ، ضیا پاشا : « بایرام کبی خرزمانه قییدی اویکانهٔ جهانه» دیمشدر. هامه‌ر، بوبابده کال بکك مدافعه‌سنی تأیید ایدر . ظن عاجزانه‌مجه ، بایرام پاشا اشك دکل ایسه‌ده ، هامه‌رك دیدیکی قدرده‌انسانیتلی دکل ایدی؛ غایتی، پادشاهك مزاجنه خدمت ایتمکی بیلیر برصدراعظم ایدی . (مترجم)

(٤) « صوفیهٔ نوریهٔ زینیه‌دن شیخ مصطفی اخلاطی‌یه معتقد ایدی» نعیما ، ص ۳:۹ . (مترجم)

اوتاغنه عزیمت ایله، توقف اولنه‌جق محللرك اسملری محرر خیلی صندوق بولدی، که بوموقعلرك هربرینه مواصلت اولندقجه، پادشاهه تقدیم اولنه‌جق کورکلری، اسلحه‌یی، البسه‌یی حاوی ایدی؛ بونك اوزرینه، دموع تأثر دوکه‌رك: «امثالی نادر بولنور برصدراعظم غائب ایتدم!» دیه تأسف ایتمش، ورحمت‌خوان اولمشدر. بایرام‌پاشانك وفاتیله منحل اولان مقام صدارت، قاپودان مصطفی پاشایه توجیه اولنمق لازم کلیردی؛ آنجق اوزمان نزدپادشاهیده پك زیاده مقبل اولان روزنامچه‌جی ابراهیم افندی ایله سلحدارك خدعه‌لری اونك حقنی ابطال ایده‌رك، مهرهمایون، قاپیجیلر کدخداسی واسطه‌سیله، موصل والیسی طیارمحمد پاشایه کوندرلدی (۱).

اوصیره‌ده، ارضروم والی‌سابقی کورجی محمدپاشانك جورد(۲) طرفلرنده‌اجرا ایتدیکی بر آقینده آلمش اولدیغی بش‌اسیرویوزاون باش اردویه کلدی؛ اسیرلربعدالاستنطاق اعدام قلندیلر. قاره‌جه طاغده ایکی توتون تریا کیسنك قارنلری دشیلدی. دیار بکرده اون کون توقف ایدلدی؛ یکی‌صدر اعظم دبدبهٔ عظیمه ایله اردویه التحاق ایتدی. طرف شاهانه‌دن کندیسنه «خیمه وخرکاه، اوتاغ وبارکاه» احسان اولندی (۳). اوکون بعض ایالات والیلرنجه تبدت وقوع بولدی. چول حاکمی اولان عرب‌امیری ابوریش‌اوغلی ایله‌حلب وطرابلس‌شام پاشالری مقدمةالجیش‌تعیین ایدیلدرك، دیاربکر والیسی درویش‌پاشاقوماندەسنده‌موصله‌دوغری سوق‌اولندیلر. پادشاه یکی‌چریلرك‌اختیارلرینی بالذات کوزدن کچیره‌رك، کونده دردر اقچه ایله تقاعدایتدی. جراحلی موقعنده — که نصبیندن صوکره‌ایلك مرحله‌در — روزنامچه‌جی ابراهیم افندی وفات ایلدی. ابراهیم افندی، کرك سلحدار ایله مصاحب پادشاهی اولان دلی حسین پاشانك نفوذی سایه‌سنده اون بش سنه‌دن بری‌نزد شاهانه‌ده حائز اعتبار اولوب، دیوان خواجه‌لکی پایه‌سنده ایکن، بتون مذاکرات مهمه‌ده رأی قطعی‌یه مالك‌ایدی. «کوستریش یاپمقدن ایسه موجود بولنمق، وبیوك بر منصبده خلقك نظراسترقابنی جلب ایتمکدن ایسه مجهولیت ایچنده یواشجه ایش کورمك دها مرجحدر» دیه‌رك خواجه‌لك عنوانیله قناعت ایله، ایلریسنی ارزو

(۱) نعیما. تاریخ نوریده نصبنه دائر اولان خط‌همایون واردر. طیب بك زاده.

(۲) نعیماده «چورس قلعه‌سی». (مترجم)

(۳) خیمه، عادی بدوی چادری؛ خرکاه، اخورلی چادر؛ اوتاغ، بیوك چادر؛ بارکاه، رسمی چادر.

ایتمه‌مش ایدی. سلطان مرادك مشاوری اولمسیله ، اونك افعالنی بتون زوربالرك امحاسی صورتنده اداره ایدر ، وهر کسیجه پادشاهك محرمی وتختنك استنادگاهی (۱) اولمق اوزره تلقی اولنور ایدی .

کفرزمان منزلنده دجله کوپریسنی چیلدی ؛ بوراده مرعش بکلربکی بییقلی مصطفی پاشا وفات ایتدی . بك‌شهری بکی آبازه‌لی کوچك بك‌ده بعض تعدیات ایله مظنون اولمسندن ، وبلکه آبازه‌یه نسبت قدیمه‌سندن دولایی محکوم اعدام اولدی. عسکرك موصله وصولی کونی (۲۹ جمادی‌الاخری ۱۰٤۸ — ۷تشرین ثانی ۱٦۳۸) یکی چریلرك ایکنجی درجه‌ده امراسندن طورناجی باشی درویش اغا ، اسباب نامشروعه‌یه مبنی پاره طوپلامش ولمسندن دولایی قتل اولندی . درویش اغا ، خرستیان کنجلرندن دیوشیرمه طوپلامق ایچون، یایا باشی قازغانجی زاده ایله برابر روم ایلی حدودینه کوندرلمشیدی ؛ درویش اغا صاغ قولده یعنی طونه ساحلنده ؛ مصطفی اغا وسطده ، بوسنه وآرناوودلقده ؛ دوه‌جی مصطفی پاشا صول قولده ، یونانستانده دیوشیرمه طوپلایوردی . طورناجی باشی مأموریتندن عودتله ، حضور شاهانه‌یه چیقدقده ، پادشاه : « بره ملعون ! نه‌در بو سنك ظلمکدن کلن شکایت نامه‌لر! » دیه‌رك « آله ، بره کاهیا !» امرینی ویرمش ایدی . یکی‌چری کدخداسی بکتاش‌اغا، بوامرك کندیسنه ویرلدیکنی آکلایه‌میوب،بی‌حرکت قالمش ایسه‌ده، اوجاق ارکانندن برینه کدخدادن بشقه‌سی ال اوره‌مایه‌جغی جهتله ، مخاطب کندیسی اولدیغی اطرافدن اخطار ایدلمسی اوزرینه ، بکتاش ، طورناجی باشی‌یی توقیف وامر پادشاهی وجه‌ایله‌جلاده تسلیم‌ایلدی. ایکنجی مأمور قازغانجی زاده‌نك‌اعدامی ایچون استانبوله امر کوندرلدی . اوچنجی مأمور ، انجق صدر اعظمك شفاعتیله حیاتنی قورتاره‌بیلدی . خرستیان کنجلرینك بو طوپلانیشی تاریخ عثمانینك صوك قید ایتدیکیدر (۲) . بوچوجقلری بابالرینك اعتقادندن آیروب‌ده — اختلاف‌دینی

(۱) معتمدالدوله ، رکن‌السلطنه . نعیما [۳۵۲] . روضة الابرار صاحبی ، ابراهیم افندینك علیهنده بولنور ، حاجی قالفه‌ده کذلك . نعیما اونلرك اسناداتنه قارشی مدافعه ایلر .

(۲) بوعادت وحشیانه ایله اونك طرز اجراسی نصل منقطع اولدیغنی توللو موغلیو بروجه آتی حکایه ایلر : « بوکون (۱٦٦۹) شو خدمته (یکی چریلکه) ، هرکس اوصاف مطلوبه‌یی حائز اولوب‌ده‌آرزوی حیوانیلرینه خدمت ایده‌بیله‌جك دلی‌قانلیلرتدارکنه مجبوردر. بری بوسنه‌یه ، ایکنجیسی یونانستانه ، اوچنجیسی اناطولی‌یه‌اوچ اغا کوندرلمشدر . بواصول سلطان مراد زمانندن بووقته قدر تکرر ایتمه‌مشدر . »

عائله‌لرینی اونوتدوردیغی جهتله — صادق کوله یاپمق عادت منفوره‌سنك ترکی دولت عثمانیه‌نك الك مستبد حکمداری زمانینده وقوعه کلمشدر (۱) .

موصلده ، متبوعنك قندهار اوزرینه یوریدیکنی مبین بر مکتوب (۲) ایله بر هند ایلچیسی عرض وجود ایتدی ؛ کتیردیکی هدایای ذی‌قیمت آره‌سنده یوزاللی بیك غروش دکرنده بر مرصع کمر ایله فیل قولاغندن یاپلش واوزرینه کرکدان پوستی کچیرلمش توفك وقیلیچ‌کار ایتمزدیه اعتقاد اولنور برسپر [قالقان] واردی . سلطان مراد بوسپری اوکنه قویدیره‌رق، خشت‌ایله اویله قوتلی برضربه اوردی، که خشت سپرك برطرفندن برطرفنه کچدی . سپر ، درونته بش‌یوز آلتون قونیله‌رق، ایلچی‌یه کوندرلدی . هند سفیری ، مکه فقراسی ایچون برچوق صدقه‌ده کتیرمش ایدی .

موصلدن چیقلمازدن‌اول یکی چری وسپاهیلره بیکر آقچه‌احسان اولندی . طوپلرك صورت نقلی حقنده‌عقد اولنان برمجلس مشاورهٔ عسکریه‌ده اردونك یکرمی طوپ استصحاب‌ایتمسنه، وبقیه‌سنك دجله‌دن کوندرلمسنه قرار ویرلدی . کوللرزعامت‌وتیمار صاحبلرینه توزیع اولندی . مرعش بکلربکی دمدار قوماندانلغنه نصب اولندی ؛ پیشدارلق‌دیار بکروالیسنده ابقاایله، نوغای‌پاشازاده‌طوپلره نظارت‌ایتمکه‌مأمور اولدی. موصلدن برمنزل بریده ، محلول برزعامتك تصرفندن دولایی ایکی «اختیار آره‌سنده شدتلی برمنازعه وقوع بولدی : نزاع اوقدر بویودی‌که صدر اعظم حصورنده‌دخی فصل ایدیله‌مه‌رك، حضورپادشاهی‌یه چیقلدی. ایکی‌اختیار ایکیمزدن بری بودنیادن کیتمدکجه ، آره‌مزده مصالحه ممکن‌دکلدر» دیدکلری ایچون ، پادشاه ایکیسنی‌ده اعدام‌ایله، بونلری آسایش قبرایچنده برلشدیردی. «علی‌حمامی» قارشیسنده برشخصك

(۱) زماننده الك متمدن‌عد اولنان‌حکومتلرك مسلمانلری برچوق اغفالات ایله محاربه‌یه کوندرملری واك خیانتکارانه معامله اولمق اوزره بونلری ایلك صفلره قویملری ودیوشیرمه اصولندن کری قالیر بر حرکت دکلدر . مع هذا وقتیله یکی چریلك پك موقر بر خدمت اولدیغی ایچون خرستیان چوجقلری یکی چری اولمقدن پك متنفر اولمادقلری‌ده دوشونملك لازم کلیر . (مترجم)

(۲) پادشاه هند ، نامه‌سنده دیمش‌که : « پادشاه غازینك بغداد طرفنه توجه وعزیمتی ایشتدکده ، بزدخی قندهاری ایادیٔ رفضه‌دن آلمق ایچون عسکر کوندرمك اوزره‌یز ؛ امیددرکه جناب حق ایکی‌مملکتك دخی تسخیرینی احسان ایلیه » فی‌الحقیقه ، ایکیسنك دخی فتحی قودن فعله کلمشدر . نعیما ، ص ۳۵۷ و ۳۵۸ . (مترجم)

اوزرنده ایکی زعامت بولندیغی تحقق ایده‌رك، بوشخص اجزای اعدامه اوغرادی. «چبوق کوپری» موقعنده اردو چبوق طوپلامغه مأمور اولدی. بووقعه‌ی نسنده بر خبرموفقیت کلدی: آخسخه حاکمی سفرپاشا، روان اوزرینه عزیمتنده، عساکر عثمانیه یه هجوم ایتمك اوزره قلعه‌دن چیقان کلب علی‌خان عسکرینی بوزمش، وخان یاره‌لانمش ایدی. درت بوزباش، برمقدار سپاطروفهٔ مظفریت اوله‌رق اردوی همایونه کوندرلدیکی کبی، بجملرك کره‌نای وکوسلری‌ده میدان معرکه‌ده قالمشیدی. برقاچ ساعت صوکره‌ده شهر زور حوالیسنه کوندرلمش اولان فرقه‌نك براز اسیر وبیوك برمهمات قافله‌سی دردست ایلدیکی خبری ورود ایتدی (۱). کرکوکده بولنلدیغی صیره‌ده، توغلر، عادت قدیمه موجنجه، آنجق دشمن حدودینه قدر اردوی همایونك اوکندن، اوندن صوکره ارقه‌سندن کلمسی اقتضا ایلدیکی جهتله، اردونك ایلریسندن کوندرلمکده تردد اولندی؛ لکن قاپودان پاشا، خسرو پاشانك بغداد سفرنده دشمن کوریلنجه‌یه قدر توغلری کری براقدیرمامش اولدیغی، وشمدی عادت قدیمه‌یه اتباع ایدلمك خوف وجبانته محمول اوله‌جغنی ذات شاهانه‌یه عرض ایتمسیله، علمدارلره اوکا کوره امرویرلدی. استانبولدن حرکتك یوز طقسان یدنجی کونی، یوز اون قوناقدن وسکسان التی کونده قوناق یرلرنده توقفدن صوکره، اردوی همایون بغداد آلتنه چادرقوردی (۸ رجب ۱۰۴۸ — ۱۵ تشرین ثانی ۱۶۳۸) (۲).

بغدادك بیوك سلطان سلیمان زمان سلطنتنده ابراهیم پاشا طرفندن ایلك فتحنده بوبلدهٔ مهمه‌نك مؤسس وفاتحلرندن، سرایلرندن، عجائبندن خیلی تفصیلات ایله

(۱) نعیما [ص ۳۶۱ و ۳۶۲]. برباب مخصوصده ارضروم والیسی کنعان پاشانك‌ده تاتار عسکریله بوغوشاده برابر بولندیغی یازار. [بوخبرلر، چوق کوپریده دکل، بغداد اوکنده کلمشدر.]

(۲) نعیما [۳۶۲]. بوفقره‌ده برمطبعه یا کلشلغی اغیر برسهو حسابه سبب اولمشدر. نعیما، یوزاونی یوریش وسکسان التی یرینه التمش التیسی توقف اولمق اوزره یوز طقسان یدی کون‌دیر [نعیمانك عباره‌سی شودر: « اسکدارددن حرکت اولندیغی کوندن یوز طقسان یدنجی کونده وارلدی که التمش التیسی اوتوراق ایدی ». بوراده یوریش کونلری کوسترلمشدر؛ فقط نعیما (ص ۳۲۸) اسکداردن بغدادده‌قدر یوزاون بش قوناق یازلدیغنی، یعنی ترتیب اولندیغنی کوسترر. یوز طقسان یدی کوندن یوزاون بش یوریش کونلری چیقاریلنجه سکسان ایکی کون توقف ایدلمش اولور. لکن هامه‌رك ظنی وجه‌ایله، توقف کونلری مقداری اولان آلتمش آلتیده سهو ایدلمش اوله‌بیله جکی کبی، یوز اون بش مرحله‌نك ترتیبی‌ده اثنای راهده تزیید ایدلمش اولمق ممکندر. فذلکه‌ده التمش التی یرینه یتمش التی یازلمشدر؛ قوناق وتوقف ایامی مجموعی، نعیمایه مطابق اوله‌رق فذلکه‌ده دخی یوز طقسان یدیدر.]

بحث ایتمش ایدك ؛ شمدی شهرك موقعی ، دیوارلرینك محیطی ، محاصرلره نظراً قاپیلرینك نره‌لرده بولندیغی حقنده معلومات ویرمکدن باشقه برشیئه لزوم یوقدر . دجله‌نك ساحل شرقیسنده مبنی بولنان بغداد ، نهره ناظر طرفدن دخی ، دیوار وقله‌لرله محاطدر؛ استحکاماتك بوقسمی او وقت طقسان یدی قله‌یی حاوی اوله‌رق، دیکر اوچ قسمده‌ده یوز اون درت قله بولندیغندن ، مجموعی ایکیوز اون بره بالغ ایدی . بغداد محاصره‌سی مورخی ضیاءالدین اوغلی نورینك افاده‌سنه کوره ، برقله‌دن دیکرینه اللی مازغال وهرمازغال آره‌سنده برخطوه مسافه فرض ایدیله‌رك، دیوارلرك محیطی اون بیك قدم تخمین اولنه‌بیلیر [٥]. دجله‌نك جانب غربیسنده وشهرك قارشیسنده « قوشلر قلعه‌سی » محله‌سی واردر ؛ دها اوزاقده صاغ ساحله دوغری مدنظرله امام کاظم تربه‌سی مشاهده اولنور (۱). بوبنانك قارشیسنده ، نهرك صول ساحلنده وبناءً علیه بغداد طرفنده سلطان سلیمانك انشا ایتدیکی امام اعظم قلعه‌سی (۲) بولنور ، که امام ابو حنیفه‌نك قبرینی محتویدر . بوطرفدن شهرك ایلك قاپیسی « اعظمیه » اسمیله یاد اولنور ؛ بونك قربنده ، قلعه‌نك شمال غربی زاویه‌سنده والی قوناغی واردر . قاپینك حذاسنده ، بغدادك جنوب غربی زاویه‌سنده قراکلق قاپی کوریلور (۳) . نهایت ، دجله‌یه موازی اولان اوچنجی طرفده آق قاپی ، دردنجی طرفده نهره ناظر کوپری قاپیسی واردر. بوراده شهری قوشلر قلعه‌سنه ربطایدر برکوپری بولندیغی ایچون اوقاپی‌یه « کوپری قاپیسی » دینلمشدر. حافظ وخسرو پاشالرك ایکی دفعه محاصره‌لرنده بغداد، شمال غربی منتهاسنده اعظمیه قاپیسنه دوغری، وصوکره جنوب غربی منتهاسنده قاراکلق قاپی‌یه دوغری تعرض کورمشیدی . عساکر عثمانیه طرفدن آچیلان رخنه‌لر اوزماندن بری سدایدلمش، ودیوارلرك بوایکی قسمی ، هیچ خسار کورمه‌مش کبی ، تعمیر اولنمش ایدی ؛ صحرایه آچیلان آق‌قاپی طرفی ایسه بالعکس اهمال ایدلمشیدی.

(۱) نیه بورده «امام‌کاظم». کینه ئیرك مخطرهٔ جغرافیسنه نظراً ، ص ۲۵۲ . بغداد محیطی الیوم بش‌ساعتدر ؛ نهرك هرطرفنده اوچردن الی قاپیسی ، اون یدی بیوك ویوز اون اوچ کوچك قله‌سی واردر . سلطان مرادك کیردیکی آق قاپی مسدود اولوب، « طلسم قاپیسی » دیه یاد اولنور ؛ بو طرفدن آچیلان قاپی « وسطانی » اسمیله معروفدر .

(۲) نیه بورده ینه « ماآظم » .

(۳) نیه بورده « قارا اولوغ قاپی » .

سلطان مراد، ایکی قارداشلریله برلکده طوتلمش، واونلر کبی اعدامی مقرر بولنمش ایکن، سلحدار پاشانك رجاسی اوزرینه، حیات وحریتنی قورتارمش اولان ایرانی میرمحمددن بوتفصیلاتك کافه‌سنی آلمش ایدی (۱).

پادشاهك اوتاغی دجله‌یه قریب برتپه‌نك اوزرنده امام‌اعظم قلعه‌سی قارشیسنه رکز اولنمش ایدی. سلطان مراد، بغدادی فتح ایتمزدن اول امام‌محترمك تربه‌سی اشیکندن آتلامغه کندیسنی لایق کورمیوردی. اوکون [اوتاق قورولدیغی کون] اوتاغه کیره‌جك یرده، هرفرقه‌یه اشغال ایده‌جکی موقعی کوسترمك اوزره، عسکر آره‌سنه عودت ایلدی؛ آقشام، همان اوکیجه کدك آچلمق اوزره، اردویه قازمه وکورك وسائر محاصره لوازمی توزیع اولندی (۲).

صدراعظم، یکی‌چری آغاسی، روم‌ایلی‌بکلربکی آق‌قاپی اوکنده یرلشه‌مش‌ایدیلر. آق قاپیدن قارا کلق قاپی‌یه (۳) قدر قاپودان پاشا، سیواس بکلربکی، قرق ضابط [یکی‌چری چورباجیسی] ایله صامسونجی باشی (یکی‌چریلرك یکی‌چری آغاسندن صوکره کلن ایکنجی درجه‌ده‌کی امراسندن دردنجیسی)، کوستندیل وآولونیه بکلری، مصر عسکریله برابر اناطولی بکلربکی،دیکرقرق ضابط ایله‌زاغارجی باشی (امرانك اوچنجیسی) دیزلمشلر ایدی.

پیشدار موقعلرینك محافظه‌سی کورجی‌پاشا ایله نوغای پاشازاده‌یه تودیع‌ایدلمشیدی. بغدادك محافظه‌سی والی بکتاش خانه حواله اولنمش ایدی؛ اون‌ایکی بیك کزیده سواری ایله توفکجی قوماندانی خلف‌خان وروان فتحنده سلطان مرادك سربست چکیلوب کیتمسنی‌تأمین ایلدیکنی میرفتاح، بکتاش خانك امری آلتنده ایدیلر [٦].

(۱) بغدادك اکثراحوالنی وآق‌قاپی سمتنك تدارکدن‌خالی اولدیغنی‌میرمحمد خبرویرمشیدی؛ وزیراعظم بونی‌حضور همایونه‌عرض‌ایدوب،آق‌قاپی سمتندن‌محاصره اولنمق‌بابنده فرمان‌پادشاهی صدور ایتدی. نعیما، ص ۳٦۲ و ۳٦۳ (مترجم)

(۲) اوتاغ پادشاهی، امام‌اعظم زیارتکاهی اوکنه قورلدی، که دجله صوبی اوتاغك جانب یمینندن جریان ایدردی. بریوکسك تپه اوزرینه تماشای جنك حصار ایچون قصرسفری قوردیلر، واول‌وقت قرق قربان ذبح اولنوب فقرایه تصدق ایتدیلر. پادشاه حضرتلری « سر مذهبمز زیارتنه بی‌فتح وظفر دخول ایتمکدن حیا ایدرم » دیوب، امام اعظم حضرتلرینك مرقد مبارکلرینه کیرمیه‌رك، واوتاغ همایونه دخی ایتمیه‌رك، دوغری قصرسفری‌یه کیتدیلر. نعیما، ص ۳٦۳. (مترجم)

(۳) « دولوار »ك پارسده ۱٦٥٤ سنه‌سنده مطبوع فرانسزجه سیاحتنامه‌سنده عثمانلی تاریخلرینه مطابق تفصیلات واردر.

ایلك کیجه کدك آچلدیغندن ، ایرتهسی کون ورود ایدن طوپلر شووجه ایله توزیع اولندی : صدراعظمه اون ، قاپودان پاشایه آلتی ، حسین پاشایه درت طوب ویرلدی . اوچ طرفدن درحال آتشه باشلانلدی . دردنجی کون سلحدار پاشا ایله ضرابلس ستام بکلربکی شاهین پاشا اون ایکی بیك کیشی ایله دجلهیی کچهرك ، نارلرینك بیوکلکلری مشهور اولان شهربان طوپراغنی اورمغه کیتدیلر ؛ بونارلردن درت یوز درهم چکر برعددی پادشاهه کتیرلدی . سلحدار پاشا ، شهریان جولانی متعاقب ، شهری اوجهتدن طوپه طوتمق اوزره ، دجلهنك ساحل شرقیسنده واقع قوشلر قلعهسنی ضبط ایلدی ؛ هجوم ترتیباتی کدخداسنك همتنه تودیع ایتمش ، پادشاهك یانندن آیریلهماز اولدیغی جهتله ، ایلك کونلری وکیلنك ترتیباتی تفتیش ایله اکتفا ایلمش ایدی (۱) .

محاصرهنك سکزنجی کونی (۱۶ رجب ۱۰۴۸—۲۳ تشرین ثانی ۱۶۳۸)، مترسلر خندق کنارینه قدر واردی ، قلهلر عثمانلی طوپلرندن لرزهدار اولدی ؛ محصورلر کدکلری خرمادالریله، طوپراق ایله طولدردیلر. عجملر اوزرینه قازانیلان برغلبهنك اطروفهسی اولهرق کنعان پاشانك اردویه کوندردیکی اون ایکی اسیردن سکزینك باشی کسلدی . بونلرك جملهسی موزیقهجی طاقمدن ایدیلر ؛ مقتوللر حضور همایونه « کرهنای » لریله کتیرلدیکی کبی ، هنوز اولدیرلمین دردیده کیجه کرهنایلرینی چالهرق ، آرقهداشلرینك مغلوبیتلرینی اخبار ایله ، محصورلری دهشته دوشورمك ایچون مترسه کوندرلدیلر ؛ اوندن صوکره بونلرده اعدام اولنهرق ، اون ایکی باش مترس اوکنده تشهیر ایدلدی . محصورینك شدتلی آتشندن محافظه ایتمك ایچون عسکره قیون پوستی کیدیریلهرك ، کاه جواردن خرمادالری نقلنده ، کاه مترسلرده استخدام اولندیلر . بتون اردو ، دائره شکلنده خطلر یاپمقده ، وبونلر توز بلوطلری ایچنده ، سحاب آسمانی درونده طاغلرکبی سرعتله یوکسلمکده ایدیلر (۲) . پادشاه بالذات حاضر اولهرق ، عسکری تشجیع ایدر، و« کوزهیم سزی ! دین مبین اوغورینه غیرتده قصور ایتمیکز . » دیر ایدی .

صدر اعظم آققانی قلهسنی وقاپودان پاشا جیغالهنك زمان حکومتنده یاپیلان

(۱) « سلحدار پاشا کونده ایکی دفعه قوشلر قلعهسنه کچوب ، عسکرینك احوالنی یوقلاردی . » نعیما ، ص ۳۶۵ . (مترجم)

(۲) «وتری الجبال تحسبها جامدةً وهی تمر مر السحاب» مصداقی اوزره. نعیما، [ص۳۶۶].

قلعه‌یی هدم ایتمش ایدی . دیکرایکی بیوك قلعه‌ده حسین پاشانك طوپلریله یقلمش ، سکز یوز آرشون مسافه‌ده دیوار خاك ایله یکسان اولمش ایدی . بونك اوزرینه عمومی برهجوم امرایدلدی ؛ لکن بوتصور متعاقباً ترك اولندی ؛ چونکه داخلده خانه‌لرله استحکامات آره‌سی مترس وخندقلر ایله مالی اولدیغی خبر آلندی ؛ بنابرین یکی برغیرت ایله مترسلرك دها ایلری سورلمسنه قرار ویرلدی . اخیراً دجله‌دن کلن طقوز طوپ مختلف بطاریه‌لره توزیع قلندی ؛ ایرانیلر ایسه شاهك اون ایکی بیك کیشی ایله دیاله‌یه کلدیکی خبر مسرتندن دولایی سنلکلر یاپیورلردی .

چول امیری ابوریش، ارزاق یوکلو اون بیك دوه ومهم براسیرایله، یعنی علی خان ایله عثمانلی اردوسنه عودت ایتدی . عرب عاداتی وجه ایله ، جنکاورلرك مزراقلری اورته‌سنده برتخت روانه بینمش اولدیغی حالده ، واصل اولدی (۲ شعبان ۱۰٤۸ — ۹ کانون اول ۱٦۳۸). سلطان مراد، برقاچ خطوه ایلریلیه‌رك، احترام مخصوص ایله قبول ایتدی ، ومعیتندن قرق یدی کیشی به خلعت کیدیردی.

درت کون صوکره اردویه ایکی یوز آلتمش طوره توزیع اولندی ؛ بونلره قوم طولدیریله‌رق ، طوپراق ودالللرله مالی اولان خندقلره قونلدی (٦ شعبان ۱۰٤۸ — ۱۳ کانون اول ۱٦۳۸). شاهك کلمکده اولدیغی خبری آلینیر آلنماز، سلطان مراد حلب وطرابلس والیلرینی ، چول حکمداری ایله برلکده ، ایرانیلرله جنك هر ایکیون دیاله‌یه کوندردی . بونلر یاقلاشنجه ، دشمن چکلدی . ایرته‌سی کون قانلی بر مصادمه اولدی ؛ سردن کیدی اغاسیله چرمن الای بکی حرب میدانینده قالدیلر . پادشاه بومغلوبیتلردن متنفعل اولەرق ، خندقلر طولدورمش ایکن، عمومی هجوم امرنده بطائت کوسترمسندن دولایی ، صدراعظمی شدتله توبیخ ایتدی (۱٦ شعبان ۱۰٤۸ — ۲۳ کانون اول ۱٦۳۸) . وزیر اعظم : « طیار قولك اولمکله برشی اولماز ؛ همان جناب حق قلعه‌یی احسان بیورسون ! » دیه‌رك ، ایرته‌سی کون هجوم عمومی اجراسی قرارلاشدیرلدی . بتون کیجه عثمانلی سنجعاتلك کوزلرینه اویقو کیرمه‌دی ؛ کونش طوغار طوغماز ، « الله ! الله ! » صدالریله یوریدیلر. وزیرلر، یکی چری امراسی، بکلر بکلری خندقلردن چیقه‌رق، الناوکده قلعه‌لر طرفنه کیتدیلر . صدراعظم ، دائما ایلك صفده اولمق اوزره ، قیلیجیله‌عجملرك باشلرینی اوچورمقده ایکن ، آلتنه برقورشون اصابت ایده‌رك ، اکسه‌سندن

چیقدی . آغالری خندق کنارنده کوکللو چادرینه کوتوردیلر (۱۷ شعبان۱۰۴۸ — ۲۴ کانون اول ۱۶۳۸) . نعیما بوذاتك حقنده : « مرغ روحی قفس بدندن کلزار بهشت جانبنه طیار اولدی » و « فلقد عاش سعیداً ومات شهیداً »جمله‌لرینی استعمال ایلر . طیار ، امام اعظم تربه‌سنده ، اسبق بغداد والیسی اولان پدرینك آیاق اوجنه دفن اولندی . سلاح النده اولهرق میدان حربده ترك حیات ایتمش ایکنجی عثمانلی صدراعظمیدر (۱) .سلطان مراد: « آه‌طیار ! بغداد کبی بیك قلعه دکردك ! » دیه تأثر کوسترمدرك ، رحمت خوان اولمشدر . بوسوزلردن صوکره مهری قاپودان مصطفی پاشایه تودیع ایدهرك : « کوره‌یم سنی ! جناب حقك عنایتیله بغداد فتحنی سندن بکلرم . بوخدمت ایچون جان ایله چالیشمالیسك ! الله معینك اولسون ! » دیدی . مصطفی پاشا یر اوپهرك : « پادشاهك توجه قلبلرینی وخیر دعالرینی ایسترم » دیدی ؛ آغلایهرق چیقدی . طبسار پاشانك سقوطیله مهاجملرك برآن ایچون دوچار سکون اولان شجاعتلرینی یکیدن اشعال ایچون خندق‌اوزرینه یوردی . مصطفی پاشانك،اوندرینك‌واغالرینك‌وکنده‌شوصورتله‌اولومه‌دوغری‌شتاب ایتمکده‌اولدیغنی کورنجه،بتون اردو: «اولمك‌نه‌کون‌ایچوندر ؟»صدای ملیسیله‌برسیل کبی آرقه‌سندن آقوب کیتدی.صدر اعظم ، داخلیه ناظری دیمك اولان کدخداسنك واندرون وبیرون اغالرندن‌برچوغنك کندی اطرافنده درشوب تسلیم روح ایتمکده اولدقلرینی کوررکن ، بتون قله‌لر آلنجه‌یه قدر توقف کوسترمدی .

فرداسی (۱۸ شعبان ۱۰۴۸ — ۲۵ کانون اول ۱۶۳۸) — که محاصره‌نك قرقنجی کونی ویوز اون آلتی‌سنه مقدم قانونی سلطان سلیمانك خرستیانلغه وغرب شوالیه‌لکنه سدسدید اولان ردوسی فتح ایتمسنك یوم دوریسی ایدی — سلطان مراد ،حدود ایرانیه‌یه وخلافته‌سدسدید اولان بغدادك سلاح ظفر شعارنه عرض تسلیمیت ایتدیکنی کورمشدر (۲) .شوبلدهٔ مهمه، اون‌بش‌سنه ایران تحکمنه زبون

(۱) برنجیسی یوسف سنان پاشا ایدی‌که مصرده ریدانیه محاربه‌سنده شهید اولمش . ویاووز سلطان سلیمی تأسفله تقدیر خوان ایتمش ایدی . بوتاریخده دها بوندن صوکره‌ده امثالی کوریله‌جکدر . (مترجم)

(۲) بغدادك بوفتحنه سلطان مراد « غزام » لفظنی (۱۰۴۸) تاریخ دوشورمشدر. شیخ‌الاسلام یحیی افندینك تاریخی :

حضرت سلطان غازی ، خان مراد کامیاب * ایلدی چون فتح بغداده سعادتله هجوم ،
حق تعالی حضرتی آنی مبسر ایلدی * دیدی تاریخن لسان فتح «کل خاقان روم»
۱۰۴۸ (مترجم)

اولدقدن صوکره ، دولت عثمانیه‌یه عودت ایتمش ، وزمانمزه‌قدر اجزای ممالکندن اولمقده دوام ایلمشدر (۱) .

بغداد خانی محافظلردن برعجم واسطه‌سیله سلطان مراده تکلیف تسلیمیت ایتمسیله ، چاووش باشی [طوراق اغا] ونیکده متصرفی حسن اغا خانی اردویه کتیرمکه کیتدیلر . خان ورودنده، صدراعظمك چادرندن — ایکی صف سلحدار وسپاهیلرك آر سندن کچمرك — اوتاغ همایونه ایصال اولندی . سلطان مراد ، برآلتون تخت‌اوزرنده‌قاعد ایدی؛ باشنده لوند واری برکشمیر شالی بولنمقده،اونك اوزرنده مرصع ایکنه ایله طوتدورلمش برسرغوچ کورلمکده ایدی . دیزلرینك اوستنده مرصع برقیلیچ وارایدی. صاغنده وصولنده، احجار ثمینه ایله مزین آلتون کمرلی کنج خدمه دست بسته ایدیلر (۲). شیخ‌الاسلام ، وزراء سائر ارکان موقع معینلرنده قرار ایلدیلر ؛ دیوانك منظرهٔ محتشمه‌سی، « انافتحنا » سوره‌سنك تفسیری ایدی (۳) . وزیراعظم ، بکتاش‌خانی حضور شاهانه‌یه کتیردی ؛ خان ، مقاومت

(۱) محاصره ۱۵ تشرین‌ثانیده باشلامش ایدی . قرقنجی کون ۲۵ کانون اول ،یعنی ۱۸ شعبان ایدی ، نعیماده [۳۷۱] کورلدیکی وجه ایله ۸ دکل . [نعیمانك الده‌کی طبعنه‌ده انتقال ایدن بوسهو ،ماسبق قرینه‌سیله آشکاردر] متعاقبا یه آغیر برخطا کوریلور،که یوم فتحك « جمعه ایرته‌سی » یرینه « جمعه » کوسترلمیدر . محاصره‌نك قرقنجی کونی اولان ۲۵ کانون اول ۱٦۳۸، جمعه ایرته‌سی ایدی ، جمعه دکل . نوریده بغدادك ۱۷ شعبانده تسلیم اولنوب،۱۸ده ضبط اولندیغی‌مندرجدر. نوری،بغداد فتحی‌حقنده‌طقوزشاعرك طقوز تاریخنی یازار. ساغره‌دو: « ولادت مقدسه‌کونی» دیور، ص ۷۱٤ . [غالبالیلهٔ برات دیمك‌ایستیه‌جك ، فقط اوده دوغری دکل] مه‌زه‌ره سهواً ٦ تشرین ثانیدن ۲۲ کانون اوله قدر دیور .

(۲) اوتاغ همایونده روزحشردن نشان بردیوان عقد اولنمشیدی. پادشاه‌غازی جامهٔ‌اعلین ایله تخت زرین اوزرنده قرار ایدوب. لوندانه دستار اوزرینه جواهر ایله مزین اوتاغه‌لر صوقمش. ودیزلری اوزرینه برشمشیرآبدار قوتلمش ایدی . مهابت‌رستمانه کوسترپورلردی . نعیمادن تلخیص ، ص ۳۷۲ . (مترجم)

(۳) نعیما . [نعیمانك عباره‌سی بودر : « (ارکان دیوانك) بالای سرلرنده ارواح رجال‌الله انافتحنا خوان ایدی . » ص ۳۷۲] . نعیما ، « لسان خلق بوابیات ایله مترنم ورطب‌اللسان اولدیغنی » ده یازارکه ابیات شونلردر : [مورخك ترجمه‌سندن ترجمه یرینه اصلی آلندی .]

« شاه ها سایه،که سیمرغ فتح بیضهٔ تیغندن اولور آشکار .
عرصهٔ عالمده دخی [دها]چشم چرخ کورمدی بر بویله قیلیچ شهریار .
سجده‌که غازیٔ شمشیر یدر کلهٔ شاهان خصومت شعار .

[بوبیتلر ، سلطان مراد رابعك ندماسندن ، شری نفعینك مظهر تقدیری اولان صبرینك برقصیده‌سندندر .]

مدیده‌سندن دولایی عرض اعتذار ایله، پادشاهك آیاغنی اوپدی (۱). سلطان مراد، کمال شوکتله: « بوکون قله‌یی بوشالتمق شرطیله امان ویردم؛ دها اول کلمش اولسه‌ك بوقدر زحمت چکمزایدك. اما ولی‌نعمتك اوغورنده بوقدر چالشمقده معذورسك» دیدی. خان ایرانی، برمرصع سرغوچ، سراسره قاپلی برسمور خلعت، برمجوهر خنجر احسان آلدی. سلطان مراد ینه کلامه ابتدار ایله: « خانلر، سولتانلر همان بوکون قلعه‌دن چیقسینلر؛ ایستین شاهه کیتسین، ایستین بزه تابع اولسون، کیمسه‌یه جبریمز یوقدر » دیدی. بوسوز اوزرینه، بکتاش خان صدر اعظمك چادرینه کیده‌رك، میرفتاحه، یار علی وخلف ونقد خانلره، قوماندان وضابطلره کاغد یازدی، قلعه‌نك اوکله‌دن اول تسلیمی لازم کله‌جکنی بیلدیردی. صدراعظمه‌ده، داخلدن آلتلرینه لغم قونیلوب ده، غالبلرك آیاغی آلتنده برهوا اولور قورقوسیله، قله‌لره دقت ایدلمك لازم کله‌جکنی خبر ویردی.

حال بوکه محافظلر مترسلری براقمق ایستمدیلر (۲)؛ قله‌لرودیوارلر اوزرنده محاربه باشلادی. اوکیجه میرفتاح ایله یارعلی وخلف خانلر « نارین‌قله » یه التجا ایتدیلر. عثمانلیلر هرطرفدن شهره کیریورلردی. قارا کلق قاپیدن چیقه‌جق اولان ایرانیلر (۳) بوطار یرلرده بربری اوزرینه یغلمقده، غالبلر ایسه سرایه وبزازستانه یورومکده ایدیلر. مغلوبلرك جان ومالنی تأمین‌ایدن شرط تسلیمه رغماً، مقاتله ویغماعمومیلشدی. صدر اعظم، اعادهٔ اسایش ایچون بالذات کلدیسه‌ده، مساعیسی فائده‌سز قالدی. محصورلر دها برقاچ قله‌ده، سلاح بدست مدافعه ایلدیلر؛ رئیس‌الکتاب اسماعیل افندی براوق اصابتیله صدر اعظمك ایاقلری اوکنده دوشدی؛ برایرانی سلاحدار

(۱) نعیما شو بیتلری ده بکتاش‌خانه ایراد ایتدیرر:

« تا جور دهر ایده بیك بیل سنی پادشاهه عالم هژده هزار.
اولسون اوشمشیر براز درنیام کچدی قیلمحدن فتن روزکار. »

[بو بیتلرده‌اوقصیده‌دندر. قصیده‌یی رجب‌پاشاوامثالنك‌اعدای صیره‌لرنده تنظیم‌ایتمش‌اولسی مظنون اولان شاعر، ولی نعمتنه قان دوکمکده براز امساك ایدلمسنی ظریفانه اخطار ایدرکی کورینیور. مترجم]

(۲) بکتاش خانك مکتوبی ایچری‌یه واصل اولدقده، میرفتاح، یارعلی‌خان، خلف‌خان خوفلرندن « بوکون حمامه کیرمك ایسترز؛ یارین‌سحر وقتی چیقوب کلهلم » دیه تعلل‌ایده‌رك، کیجه قاشلرایدی. نعیمادن، ص۳۷۳. ایشته بو تعللدر، که صوکره کی مقاتله‌یه ایلك سبب اولمشدر. (مترجم)

(۳) عثمانلی طرفنه کچه‌جك اولانلر امام اعظم قاپیسندن، ایرانه کیده‌جکلر قارا کلق قاپیدن چیقه‌جق ایدیلر. (مترجم)

پاشانك اوزرینه قلیج صیرمش اولدیغی حالده ، پاشا بردلی قانلینك غیرتیله حیاتی قورتاردی .

بغداد بوقانلی وقایعه تماشاکاه اولمقده ایکن، روم ایلی عسکرندن برکنج، سلطان مرادك حضورینه چیقه‌رق: « پادشاهم ، سزامان ویردیکز ؛ لکن بزامان ویرمیز» دیدی . پادشاه ، بونك جرأتنه تعجب ایله : « نه‌دیمك ایستیورسك ؟ » دیینجه ، دلی قانلی بروجه آتی سوزنده دوام ایلدی : « پادشاهم ، قاچ ییلدر بغداده سفر اشیورز[*] . اچمه ، پول‌شویله طورسون، نه‌بابام، قالدی، نه‌عموجه‌م، نه‌ده‌قارداشلرم؛ هپسی بواوغورده کیتدیلر. شمدی فرصت بولمش‌ایکن، نیچون‌انتقامزی آلمیوب‌ده، امان ویره‌لم ؟ دوغریسی بودرکه ویرمیز ». دلی‌قانلی بوسوزلری سویلدکدن‌صوکره، چیقدی کیتدی . پادشاه قهقهه ایله کولیوردی . بغداد مشایخندن بری زنجیره اورلمش ایکی ایرانی کتیرمسی اوزرینه، پادشاه حدت ایله : « بن‌اونلره امان ویردم؛ سن نیچون باغلادك ؟ » دیدی ؛ شیخ : « بونلر تسلیمدن صوکره ، کندیلرینه ویریان امانی رد ایله ، تکرار سلاحلاندیلر » جوابنی ویردی. سلطان مراد بو جوابی ایشیدنجه ، شهر ایچنده‌کی احوالی کوروب‌ده خبرکتیرمك اوزره، برکوچك تاتارچوجغنی آته بیندیره‌رك ، کوندردی. چوجق، عودتنده ، قارا کلق قاپیده‌کی جنکی ، رئیس افندینك اورلدیغنی ، سلحدار پاشانك مخاطره‌یه اوغرادیغنی حکایه ایلدی؛ سلطان‌مراد ، ایرانیلری طوردورمق، ومقاومت ایدرلرسه صوك نفره‌قدر جمله‌سنی قتل عام ایلمك اوزره ، اناطولی بکلربکی حسین پاشایی اعزام‌ایلدی.حسین پاشاایله‌سلحدار نارین قله‌ده تحصن‌ایدن خانلری تسلیمه دعوت ایتدیلر . میرفتاح‌ایله خلف‌ویارعلی خانلرمقاومتسز عرض تسلیمیت ایتملریله، حضورشاهانه‌یه کوتوریله‌رك، سلحدارك محافظه‌سی آلتنه ویرلدیلر؛ میرفتاحك‌ایکی‌اوغلی‌مدافعه‌یه دوام‌ایتدکلرندن، عثمانلی طوپجیلری برانیلردن برچوغنی صورت مدهشه‌ده قتل ایتدیلر ؛ دیری طوتیلانلرك ، صوك نفره قدر، پادشاهك اوتاغی اوکنده باشلری کسلدی . سلطان مراد ، میرفتاحك ایکی اوغلنه اماننامه کوندردی (۱) ؛ بودفعه امانامه‌یی قبول ایلمریله ، اناطولی بکلربکی نارین قله‌یه کیره‌رك ، ایرانیلری طوپوز ضربه لریله اورادن چیقاردی. عثمانلی عسکری ، قانه صوصامش کبی ، عفو سوزنی دیکلمك ایستمیه‌رك ، اوکلریه کلنلری اولدوردیلر. برقاچ یوز ایرانی قارا کلق قاپیدن فرار

(۱) میرفتاحك اوغللری امان ایستمش ایدیلر. (مترجم)

ایله ، دیاله کناریه قدر قاچدیلر؛ مصر عسکری بونلری تعقیب ایله ، اکثریسنی پارچه پارچه ایتدی . برطاقمی شهر باندہ برواسع مغاره یه التجا ایتدیلر؛ مغاره آکسزین بیقیلوب ، اونلرده آلتنده قالدیلر. بغداد محافظلرینی تشکیل ایدن اوتوز بیك (۱) جنکاوردن آنجق اوچ یوزی شاهك اردوسنه واره بیلدی. اون بیکی محاصره ده تلف اولمش ایدی؛ بقیه سی قاپیتولاسیون (تسلیم) کونی قتل عام اولندی(۲).

صدر اعظم ، شهر عثمانلیلر النه کچنجه ، بغداد بلده سنی اهالیدن خالی براقمامق ایچون کندی حالنده کی اهالینك محافظهٔ جان ومالنه دائر برامر اعلان ایتدی . سلطان مراد ، ظفرك حصولنی متعاقب امام اعظم تربه سنی زیارت ایله (۳)، اوراده بردیوان مظفریت عقد ایلدی . تبشیر فتح ایچون استانبوله اعزام اولنان بیوك میراخور خلیل اغانك آرقه سندن اوزی محافظلغی مأموریتیله رتبهٔ وزارت کوندرلدی. خندان اغا زاده فتح نامه ایله ویانه یه کیتدی (٤).

عن اصل ارمنی اولان بکتاش خان ، زوجیله برلکده استانبوله کیتمکی ایستمین زوجه سی طرفندن تسمیم اولنه رق، بغتةً وفات ایلدی (٥). مجرمه، بتون خزینه لریله برلکده ، دیاله نك اوته طرفنده طرفنده مندلی طوپراغی حاکمی اولان بابای لور حسین خانه تسلیم اولندی . تسلیم کونی ، بکتاش خان ، کوردقارچیغای واسطه سیله سلطان مراده ، انتون حمائلیله برلکده برکوزل عجم قیلیجی کوندرمشیدی. قارچیغای

(۱) ساغره دو ، ص ۷۱۲ ، سکسان بیك دیور . [بوسوز مبالغه دن عبارتدر.]

(۲) قاپیتولاسیون، علی الاطلاق تسلیم معناسنه ده کلدیکی لغتلرده مقیدایسه ده. اکثریت اوزره مقاوله ایله وقوع بولمش تسلیملرحقنده مستعملدر. بغداد تسلیمنده مقاوله نامه تعاطی ایدلمش دکلدر؛ قلعه اوکون تسلیم اولنمق شرطیله ، سلطان مراد بکتاش خانه امان ویرمشیدی. حال بوکه ایران امراسی قلعه یی تسلیم ایتمیه رك ، نارین قلعه ده تحصن ایلدیلر، وایرانیلر مدافعه ایتدیلر. بونك اوزرینه ، سلطان مرادك خلاف مرضیسی اوله رق ، مقاتله وقوع بولدی. بو ایرانیلرك قیلیجدن کچیرلمسنده سببیت کندیلرنده اولدیغنی کورمك ایچون صورت جریان وقایعه یوقاریدن اشاغی بی طرفانه عطف نظر ایتمك کافیدر. (مترجم)

(۳) پادشاه انام حضرتلری «ایشته شمدی سر مذهبجز امام اعظم حضرتلرینی زیارت بورجمز اولدی » دیه رك، واروب زیارت ایتدی. نعیما ص ۳۷۸ (مترجم)

(٤) رئیس صاری عبدالله افندینك منشأ کتنده ، ن ۸٦ ، فنجانمه نك اصلی مندرجدر.

(٥) حاجی قالفه بوتسمیم حقنده برشی یازمیورسه ده ، نوری تفصیلات مخصوصه ویریور. ص ۹٦و۹۷ . [نعیما « بکتاش خان کندو سراینده بعدالعشا فجأةً وفات» ایلدیکنی یازیور. تسمیم ، دوغری اولسه کرکدر .]

حمائلك قیمتنه قاپیله‌رق ، ماهرانه تبدیل ایتمشیدی . سلحدار پاشا ، بوقیلیجه مناسب برحمائل اولوب اولمادیغنی صوردورمسی اوزرینه ، حیله میدانه چیقه‌رق ، سارق جلاده ویرلدی (۱)

یغداد والیلکی یکیچری اغاسی کوچك حسین‌اغایه توجیه اولنه‌رق ، یکیچری کدخداسی بکتاش اغا سکز بیك کیشی ایله (۲) بغداد محافظه‌سنه مأمور اولدی . سلحدار پاشایه قاپودانلق ویرلدی . ملك احمد سلحدار منصبنه کتیرلدی ؛ کندیسنه تزویج اولنان قایا سلطان تاریخ عثمانیده یکانه عد اولنه‌جق برجهاز ، مصروارداتنك ایکی ثلی‌اوله‌رق سکسان بیك آلتون (۳) کتیردی. قرق کون صوکره (۲۰ شعبان ۱۰٤۸ — ۲۷ کانون اول ۱٦۳۸) ، ملك احمد آغا — که مؤخراً مقام صدارته‌ده ارتقا ایتمشدر — دیاربکر والیلکی واوچ توغلو وزارت ایله حرم همایوندن‌چیقمش، وانك یرینه ، سلطان محمد رابع دورنده ایکی دفعه صدراعظم اولان سیاوش سلحدار اولمشدر .

بغدادك فتحنی تعقیب ایدن کونلرده — روایته کوره بردرویشك اولجه خبر ویردیکی — طغیان ناکهانی وقوع بوله‌رق، بتون محاصره سدلرینی آلوب کوتورمش، عثمانلیلرك عودتی تعجیل ایتمشدر . مفتی یحیی افندی ، امام اعظم وعبدالقادر کیلانی [حضراتی] تربه‌لرینك تعمیراتنه مأمور اولدی ؛ تربه‌لر آلتون وکموش قندیللرله تزیین اولندی ؛ صندوقه‌لر اوزرینه یشیل چوقه‌لر، قیمتدار عمامه‌لر قونلدی .

سلطان مرادك قان‌دوکمه آرزوسی بغداد محافظلرینك قتل عامی وبرنجیسی

(۱) هامهر بوفقره‌یی زیاده اختصار ایتمشدر . بکتاش خانك یوم فتحده — کوزل سوزسویلمسی جهتله عفو اولنه‌رق، پادشاهك مصاحبلری عدادینه ادخال اولنمان — کورد قارچیغای‌واسطه‌سیله کوندردیکی قیلیجك حمائلی قارچیغای طرفندن‌دکشدیرلمش ایدی؛ پادشاه سلحدار پاشایه: « کوزل قیلیج ! کاشکی حمائلی‌ده قیلیجه اویغون اولسه‌یدی! بکتاش‌خانه‌خبر کوندر ، مناسب حمائلی وارسه کوندرسین . » دیمش ؛ ایشته بونك اوزرینه سلحدار پاشا خبرکوندرمش ؛ بکتاش خان « قیلیجك کندیسنه مناسب حمائلی وارایدی ؛ وارایسه تبدیل اولنمش ! » جوابنی ویرمسیله ، قارچیغای اعدام جزاسنه اوغرامشدر . جزا ، جرم ایله متناسب دکل ایسه‌ده ، پادشاهك دقت بدایع شناسانه‌سی کوزه چارپیور . (مترجم)

(۲) نوریده اون ایکی بیك کیشی .

(۳) بوقرق بیك آلتون جهازدکل ، مهرمحجل ومؤجلدر ؛ خاندان سلطنتده مهرلر آلنوب ویریلیر برشی دکل، اسم بی‌مسمی قبیلندندر. مع‌هذا مصرویرکیسی قرق بیك‌آلتوندن بك چوق زیاده ایدی . (مترجم)

رافضی وایکنجیسی بر شهۀ عادیۀ ارتکاب آلنده بولنان سابق بغداد قاضی ودفترداری کبی برچوق کیمسه‌نك اعدامی ایله سکون بولمش کبی کورونیوردی (۱). انجق بو سکونت ظاهریه ، قاپلانك اوقوسندن باشقه برشی دکل ایدی ؛ سلطان مراد ، متعاقباً بغداد باروت خانه‌سنك اشتعالیله اویاندی . سکز یوز اوکوز ایله اوقدر آدم تلف ویا مجروح اولمش، برچوق خانه‌لر یقلمش ، یاخود خرابی یه اوغرامش ایدی. مستبد غضوب، ایرانیلرك عموماً اعدامنی امر ایتدی ؛ دلالر اردوکاهده ، « هرکیمك چادرنده عجم وار ایسه اولدورسون ! اولدورمین اونك یرینه اولدیریلور » دیه ندا ایتدیلر . بوبدبختلرك بر چوغی ، امنیت کامله بولمق امیدیله ، اردوکاهه صیغنمشلردی ؛ بر چوق اسیرایله فتحدن صوکره امام موسایه کیتمك ، یاخود امام علیدن کلمك اوزره بولنان اوچ یوز قدرده ایرانی زائر وار ایدی . سلطان مراد، بونلردن بیك کیشی کتیرتدی . محکوم ممات اولان بوآدملرك اوتاغ اوکنه دیزلدیکنی متعاقب پادشاه چیقدی ؛ جلادلر جمله‌سنك بردن باشلرینی کسدیلر . عثمانلی مورخلری ارادۀ سلطانی ایله شهرده واردوکاهده اعدام اولنان ایرانیلری اوتوز بیکه چیقاررلر (۲) . بغدادده بو دفعه وقوعه کلن مناظر دهشتك امتالی انجق تیمور ایله جنکیزخانك قتل عاملرنده کورلور . لکن مورخ ، قاپیتولاسیون ایله تسلیم اولنمش شهرك فتحدن صوکره اوتوز بیك کشینك اعدامنی وسوندیرلمك بیلمین قتل ویغما آرزولریله ، یاخود منافرت ملیه ودینیه کینندن متولد جنتلرسائقه‌سیله انتشار ایدن قان سیلابه‌لرینی ، وجودنده بر رعشه حس ایتمکسزین تصور ایده‌مدیکی حالده ، ایکی سنه صوکره ایرلانده‌ده قرق بیك انکلیزك قاتولیکلك تعصبیله اعدام اولوندیغنی تلعین ایچون نه‌سوز بوله‌جقدر [۷] ؟ اوتوزسنه محاربه‌سنك وقوع بولدیغی عصر یالکز اوروپا ایچون دکل ، آسیا ایچون‌ده بردورۀ خونین اولمشدر : عصیان ، ظلم ، محاربۀ داخلیه ، محاربۀ دینیه سیل زهرآکینی شرق وغربك هواسنی

(۱) « شاه طرفندن بغداد قاضیسی اولان رافضی اله کیروب ، قتل اولندی . موصل دفترداری اولان بغدادلی عباسك ارسال مهماتده اهالی ورفضه متعلق احوالی قتله باعث اولدی » نعیما ، ص ۳۸۱ . (مترجم)

(۲) تاریخ عبدالرحمان، جلداخیر، ق ۷۸: یوم «مذکورده اوتوزبیك قزلباش بدمعاشك کافۀ بی‌دواتی دندان تیغ سرتیز ایله تراش اولندی. »[بغدادده ایرانیلرك کافۀ ضایعاتی اوتوز بیك کیشی اولدیغی دیکر مورخلرك افاداتندن اکلاشلمقده‌در . مبالغه‌لی کورنن افادۀ منقوله روایات سائره‌یی تکذیبه کافی دکلدر . مترجم]

تسمیم ایله، برقان دریاسی کبی دجله کنارلرندن شانون ساحللرینه قدر کلمکده‌ایدی.
کانون‌ثانی اورته‌لرینه دوغری سلطان‌مراد بغدادد‌ن دیاربکره متوجهاً حرکت ایلدی، و ۲۲ رمضان ۱۰٤۸ — ۲۷ کانون‌ثانی ۱٦۳۹ ده موصله واصل اولدی. محاصره‌دن اول کلمش، ظفرنامه‌یی برلکده آلوب کوندرمك اوزره موصله اقامت ایتمکده بولنمش‌اولان هندستان‌سفیری تکریتده حضورشاهانه‌یه قبول اولنه‌رق، ایلچی صفتیله ترفیق اولنان قاپیجی‌باشی ارسلان اغایله برلکده هندستانه‌عزیمت ایلدی. اولا اسکدارده حبس‌وصوکره پیاسده توقیف اولنمش اولان عجم ایلچیسی مقصود دخی موصلده حضوره‌قبول‌ایدلدی. سلطان‌مراد، ایلچی‌یه‌رخصت‌انصراف‌ویردیکی صیره‌ده، خلعت احسان ایله برابر، متبوعنه ایصال‌ایتمك اوزره «شاه صفی‌بهادر، ارشده‌الله‌القادر» خطابی‌حاوی برده‌نامه اعطا ایلدی. اشبو مکتوبده‌هنوز ایرانیلرالنده بولنان محللر عثمانلی بکلربکلرینه تسلیم‌اولنمادیغی حالده، بهارده ینه‌محاربه‌یه باشلانلمق ایچون اردوی همایونك حدود اوزرنده قیشلایه‌جغی بیان ایدیلیوردی. خاتمهٔ محقرانه‌سی، ابتداسنه مناسب اوله‌رق: «ارایسه‌ك میدانه کل، سرورلك دعواسنده اولانلره پرده‌نشینلك ناسزادر؛ آندن قورقان، آته بینوب قیلیچ قوشانمق خطادر. ازل آزالده مقرر اولان ظهوره کلیر، الم چکمیوب، قارشی کله‌سین. والسلام علی من‌اتبع‌الهدی.» سوزلریله ختام بولمقده ایدی. «رمضان سنه‌ثمان واربعین والف (۱۰٤۸—۱٦۳۹) تاریخیله مورخ ایدی (۱).

اردو، راسمهٔ عید ایچون دیاربکره قریب مدرس کوینده توقف ایتدی. (۱ شوال ۱۰٤۸ — ٥ شباط ۱٦۳۹). ینه اوکون دیاربکره کیرلدی. دیاربکر قیومجیلرینك‌مهارتی مشهور اولدیغندن، امام‌اعظم تربه‌سی ایچون کوموشدن قاپیلر، پنجره‌لر، قندیللرله دیکر تزیینات اصمارلانلدی. بیوك امیر آخور ابشیر مصطفی آغایه بودین والیلکی، قاپجیلر کدخداسی حسین اغایه بیوك میراخورلق ویرلدی. دیاربکرده بولنلدیغی صیره‌ده «محمودارموی» نامنده عادی [یعنی باشقه‌لرندن امتیازینی موجب برصفتی اولمایان] بر شیخك اعدامی (۲)، اوتوز قرق بیك طرفدارلرینك — که اومقدارده ایرانینك قتل عامنه قارشی بی‌تأثر قالمش ایدیلر —

(۱) نعیمادن عیناً، ج ۳، ص۳۸٤.(مترجم)
(۲) نعیما ایرانیلرك قتل‌عامنی برقاچ سطرده یازمش ایکن اورمیه شیخنك قتلی ایچون خیلی صحائف [۳۸٤ — ۳۹۲] تخصیص ایدر.

قیامنی موجب اولدی (۱) . شیخ محمود ، تبریز ، روان ، ارضروم ، موصل ، روها ، وان طرفلرنجه قدسی‌الصفات برذات اولهرق مشهور ایدی ؛ کندیسندن هیچ برمعصیت صدوری معلوم اولمادیغی ایچون ، وفاتی اونی شهید عد ایتدبردی. لکن الکایی معلوماتی اولان ایکی معاصر مورخ ، حاجی‌قالفه ایله فخرالدین اوغلی ایکی کیزلی خطا اسناد ایتمکده‌درلر (۲) . فخرالدینك عائله‌سی سوریه‌ده اعدام اولندیغی صیره‌ده برقیزی قورتیله‌رق، اورمیه‌لی‌شیخه التجا ایتمش‌ایدی. روان سفری‌اثناسنده شیخ، بوقیزی — حیاتی محافظه ایچون اولسون ، یاخود حقیقةً قیزه آلدانمش بولنسون — آلتون یاپمق صناعتنده پك ماهر اولمق اوزره سلطان مراده توصیه ایتدی. پادشاه بوکنج‌سیمیاجی‌یه، سرمایهٔ اعمالات‌اولمق‌اوزره بیك آلتون‌وکندیسنه خرجلق اولمق‌اوزره بیك غروش ویردیردی؛ اعمالاتنه نظارت ایچون برده مباشر تعیین ایلدی ؛ لکن قیز ، موعود اولان آلتونی یاپه‌جق یرده ، دیاربکرك نورسته موسیقی شناسلریله صفاسنه باقدی. مباشر ، سیمیا آلاتی مهر آلتنه آله‌رق، صورت حالدن پادشاهه‌معلومات ویردی؛ قیز، سلطان‌مرادك امری موجبنجه صویه آتلدی. حدتنك آثاری، پادشاهی قصداً ، یاخود بلا قصد آلدانمش اولان شیخه سرایت ایتمکده تأخر ایتمدی. معهدا اصل سبب اعدامی ، عوام اوزرنده‌کی تأثیر نفوذی وسلطنت عثمانیه‌نك ایلك زمانلرنده‌کی بورکلوجه مصطفی ایله دها یاقین زمانلرده اسیای صغرایی آتش عصیان ایچنده براقان سقاریه شیخنك اثرلرینه اقتفا ایتمسی اندیشه‌سی اولمق کرکدر. ذاتاً شیخ تومرت، مقدما دیارمغربده برحکمدارعائله‌سی وبرعصرمقدم شیخ اسماعیل ایرانده صفوی‌خاندانی تأسیس ایتمه‌مشمی‌ایدی ؟ ایشته شیخك باشی ، بودرلو تصورات حریصانه ایلاد ایتمسی ملحوظ اولدیغی ایچون دوشورلدی (۳) .

(۱) شیخ محمود ارمینك اوطرفلرجه کمال شهرتی ، کندیسی برطرفدن‌ده تجارتله‌مشغول اولهرق کثرت مسافرین وصدقاتی جهتیله ، اعدامی پك چوق کیمسه‌لرك انکسار درونیسنی مستلزم اولمش ایسه‌ده. طرفدارلرینك قیامی واقع اولمامشدر ؛ بوقیام، کوکل قالمسندن عبارت اولهجقدر . شیخك پدری « قوچ‌بابا » عنوانیله معروف ایدی . (مترجم)

(۲) یعنی اعدامی‌ایچون ایکی‌سبب بولنمشدرلر؛ بوقسه‌شیخه سوءحال اسنادایتمزلر.(مترجم)

(۳) پچوی ، اولوچ کتبخانهٔ ایمپراطوریسنده‌کی نسخه‌ده [استانبول مطبوعنده‌ده واردر] ، خوارزم خانك فلاکتنه ، فوق‌العاده صاحبهٔ جمال اولان والده‌سنی [مذهب حنفی اوزره ، یعنی کندیسنك بحسب‌الولایه مأذونیتی آلمسزین] تزوج ایدن اورکنج واعظنك

صدراعظم ، ایرانیلرله عقد صلح ایچون حدوده قالمشیدی ؛ سلطان مراد ، استانبوله دوغری یولنده دوام ایتدی. ملاطیه‌ده، کیدرکن پادشاهك منظوری اولان وبانیسی سلحدار پاشا طرفندن اکمال اولنان بیوك خان، سلطان مرادك جالب تقدیری اولمغله ، سلحدار ، نشانهٔ شکران ومنت‌داری اوله‌رق، سایهٔ لطفنده انشاایتدیرمش اولدیغی شهریاره اهدا ایلدی.

سیواس قربنده‌کی ایلیجه‌ده ، اوزمان آچیازین (١) طرفلرینی اورمقله مشغول اولان کنعان پاشانك کوندردیکی اون بش باش ایله اوچ اسیر موکب همایونه واصل اولدی (٣ محرم ١٠٤٩ — ٦ مایس ١٦٣٩). بیوك امیراخورابشیر مصطفی پاشانك بودین والیلکنه تعیینده سلفی طبانی یاصصی محمدپاشانك عاجلاً کلمسی امراولنمیشدی. آنقره‌ده رکاب شاهانه‌یه وصولنده قائم مقام تعیین اولندی (١٧ محرم ١٠٤٩ — ٢٠ مایس ١٦٣٩) (٢) . آنقره‌لی اولان شیخ‌الاسلام یحیی افندی پادشاهه برمظنطس ضیافت چکدی ؛ آنقره‌نك لطیف اورمان کبابی(٣) بو ضیافتك باشلیجه طعاملرندن ایدی . لالا چاپرنده نصوح پاشازاده حسین پاشاارضروم والیلکنه ، قسطمونیدن معزول دفتردار زاده ابراهیم پاشا دفتدارلغه نصب اولندی .

ازمیده ، علماواستانبول معتبرانی پادشاهی استقباله کلش ایدیلر (٦ صفر ١٠٤٩ — ٨ حزیران ١٦٣٩) . پادشاهه رفاقت ایتمش اولان حلیلهٔ سلطانی ، قادیرغه ایله ذات شاهانه‌دن اول سنان پاشا کوشکنه کلدی . بغداد محاصره‌اولنورکن بوسلطان دیاربکرده قالمش ، وسلاح عثمانینك مظفریتی خبری اوزرینه ، فقرای بلده‌یه اوتوز کیسه آلتون طاغتمش ایدی. ایرته‌سی کون ، اوغلی استقباله چیقمش بولنان والده سلطان، سرایه داخل اولدی ؛ معیتنك راحت اولدیغی اون ایکی آرابه‌نك اوکنده ، محتشم آتلرله وزرا وعلما کیدیورلردی . والده سلطانك آرابه‌سی صیرمه‌لی قاشلرله مستور، تکرلکلری کموش ایله مزین ایدی (٧ صفر ١٠٤٩ — ٩ حزیران ١٦٣٩) .

[مجدالدین] قتلی سبب اولدیغی کبی ، سلطان مرادك‌ده چوق کچمکسزین وفاتنه اورمیه شیخنك قتلی سبب کوسترر. [پچوی، ج ٢ ، ص ٤٦٤]

(١) نعیماده « قارصدن اوته اوچ کلیسا » . (مترجم)

(٢) صاری عبدالله افندینك منشأتنده مکه‌یه هدایایله کوندریلن مکاتیب معتاده صیره‌سنده قائم مقام محمد وموسی پاشالرك مکتوبلری مندرجدر. منشأت ترکیه‌ده ،ن ١٠، ومنشأت عربیه‌ده، ن ٥ . ابشیر پاشانك مأموریت فرمانی ایچون ینه اومنشأتده ٩٠ نومرویه مراجعت.

(٣) « اورمان کبابی » استانبولی زیارت ایدن سیاحلرك جمله‌سنه معلوم اولان طعامدر .

ینه اوکون سلطان مراد رابع ، قرق سکز قادیرغه ایله ازمیدن استانبوله واصل اولهرق، ایرتهسی کون آلای ایله سرایه کیردی(۸صفر۱۰٤۹ — ۱۰حزیران۱٦۳۹)(۱) یوزقدر ایرانی، عجم آلات موسیقیهسی [کرّهنای] ایله ملی هوالرچالیورلردی؛ یکرمی ایکی خان ، زنجیر بند اولهرق ، رکاب همایونده یوریورلردی ؛ ذات شاهانه ایران سلاحلریله مسلح و برپارس دریسی لابس ایدی. خزینهلر آلایه دکل ایدی؛ اون قادیرغه ایله سرایه کوندرلمشیدی .

سلطان مرادك استانبوله ورودندن مقدم ، سلطان مصطفای مجذوب ، کرك برخسته لقدن دولایی اولسون ، وکرك — حکمدارلرك ارتحالی مبحثنده دائما اك فنا روایتلری ترویجه حاضر اولان کفت وکوی عوامك دیدیکی کبی — مسموماً اولسون ، ارتحال ایتمشیدی [اواسط رمضان ۱۰٤۸] .

استانبوله وصول شاهانهدن اون ایکی کون صوکره ، ایران ایله عقد مصالحه اولندیغی خبر آلدی . سلطان مراد ، التفاتی متضمن برخط وبرمرصع قلیچ کوندرمك صورتیله ، صدر اعظمه تبلیغ محظوظیت ایلدی . ایران ایلچیسی محمد قولی خان ایلولده استانبوله کلدی(۲۱ جمادیالاولی ۱۰٤۹ — ۱۹ ایلول۱٦۳۹)؛ بغدادك بلا نزاع تصرفنه مقابل روانك شاهه ترکی متضمن اولان مصالحهنك تصدیقنامهسیله عودت ایلدی . ایلچینك حضور شاهانهیه قبولی کونی بردیوان ظفر قورلدی؛ پادشاه،مصر[*] عسکرینك مواجبنی توزیع ایتدیردی. دیوانده حاضر اولان دول اجنبیه ایلچیلری آرهسنده ، ایمپراطورك انترنونسی بارون کینسکی یه (۲)تقدمنی اون بش کیسه آلتونه (۳) مبایعه ایتمش اولان انکلیز سفیری (٤) جالب دقت

(۱) ریقو ، ص ٤٤ ، دولوار ، وندیك خلاصهسی بوتاریخده متقددرلر . شوحالده نعیماده کی ۱۰صفر تاریخی ۸ اوقومق لازمکلیر . [فذلکهده دخی اوندر]

(۲) حضوره قبولنده ، صورت غیر لایقهده واقع اولان اجباره مبنی ، یره قاپانمشدر . انترنونس ایسدانسی یه ویریلن تعلیماتده کینسکی حقنده شوبله یازیلیور : « انسانیت ونزاکته مخالف برصورتده قبول اولنهرق ، ال قوتیله ، یره قاپانمغه مجبور ایدلمشدر . » کینسکی ، ۲۵ تشرین ثانیده وداع ایتدی . سن فرانسوا کلیساسنك انشاسی ایچون التی یوز لیره کوکتیرمشیدی.

(۳) ریقو، ص ٤۷، بوپازارلغی انکاره چالیشیرسهده، ساغرهدو طرفندن تأییداولنمشدر، ص ۷۲٤ .

(٤) « ایران ایلچیسنك قبولی کونی ، خلق قارشیسنده حسن معامله کوردی . » شمیدك خلاصهسی ، ۱ کانون اول ۱٦۳۹ .

اولیوردی ؛ انترنونس ایله وندیك سفیر جدیدی ، بغداد اردوکاهندن ایمپراطوره ، وندیك دوجنه فتحنامه کوندرمش اولان پادشاهه تبریك مظفریت ایچون کلمشلردی. سلطان مراد ایچون آلتون لوحه‌لرودرت کوش ستون‌ایله مزین برتخت قورلمش ، بوتختك اوزرینه شاعر جورینك بغداد فتحنه دائر قصیده‌سی، خطاط محمودچلبینك خط نفیس دلنشینی ایله یازلمش ایدی . پادشاه ، غایت قیمتدار صورتده اینجی ایله مزین بریاصتیغه اتکا ایدیوردی؛ عمامه‌سنك اطرافنده برآلتون زنجیر وارایدی. ایلچینك اعتمادنامه‌سنی برطرز محتشمانه‌ده اهمیتسزجه آله‌رق — کویا سفیر ایرانی طلب عفو ومرحمته کلمش کبی — نظر استحقار عطفیله اکتفا ایتدی .

برمدت صوکره سلحدار پاشا ایله شیخ الاسلام وحسین پاشادن مرکب اولان قوهٔ مثلثه‌نك اقتدار برکمالی سلطان مرادین قائم‌مقام محمد پاشانك حکم اعدامنی چکدی ، آلدی . پادشاهك نظر التفاتنده بولنان بو اوچ ذات ، استانبوله عودتی کندی قدرتلرنجه مخاطره‌لی کورمکده بولندقلری صدر اعظم قاره مصطفی پاشانك عزلی ترتیبنی قورمش ایدیلر ؛ بنابرین مصطفی پاشایی — ایران ایله منعقد مصالحه‌یی دولت ایچون شانسز وفائده‌سز کوسترمك — پادشاهك کوزندن دوشورمکه چالیشدیلر. طبعاً موسوس اولان سلطان مراد، قائم‌مقامه بویولده سوز آچه‌رق ، صدراعظمی عودتنده اولدرمك‌می ، یوقسه یمنه اعزامیله اکتفا ایتمك‌می لازم کله‌جکنی سؤال ایلدی . مستقیم وبونکله برابر صدر اعظمك دوستی اولان قائم‌مقام پاشا ، مصالحهٔ منعقده‌نك موافق مصلحت اولدیغنی اثباته وذات شاهانه‌نك تصور خون نثارینی تحویله چالشدی . هیئت مثلثه سلطان‌مرادك تبدیل نیت‌ایلدیکی اماره‌لرینی کورر کورمز ، زواللی محمد پاشایی ، « قاره‌رناوودك استانبوله عودتنده سن بزی ، اللریمز آیاقلریمز باغلی اوله‌رق ، اوکا تسلیم ایتمك ایستیورسك! » یولنده تقریعاته بوغدیلر . دیکر طرفدن صدراعظم، دشمنلرینك خائنانه خدعه‌لرینی حس ایده‌رك ، قائم مقام پاشایه برمکتوب ایله سرزنشده بولندی ؛ محمدپاشا ، جریان‌حالی الکوچك تفصیلاتنه وارنجه‌یه قدر حکایه ایدر مکتوبلرله تبریهٔ ذمت ایلدی. هیئت مثلثه ، بومخابره‌دن کیزلیجه خبرآله‌رق، یکی برطوزاق قوروب‌ده قائم‌مقامی، برمحبت کاذبه ارائه‌سیله، اوطوزاغه دوشورمکه قرار ویردی. محمدپاشانك، افلاق وویوده‌لغنی مولداویه وویوده‌سی لوپولك اوغلی اولان برمحمیسی ایچون آرزو ایتمکده اولدیغی معلومدری ایدی . قائم‌مقام پاشا اغفاله قاپیله‌رق ، ایکنجی میراخور سیاوشی ماتیاس

بساراباپی عزل ایتمك امریله افلاقه کوندردی . ماتیاس ایسه ، کندیسنك عزل اولنمامسی حقنده بویارلرك — هدایای ثمینه‌ایله مترافق — براستدعانامه‌سیله سیاوشك اعاده‌سی ایچون هیئت مثاثه‌دن برنصیحت خفیه آلدی . میراخورایله برلکده سیاحت ایدن قاپیجی باشی سلیمان ، سلحداردن وویوده ماتیاسه کیزلی تعلیماتی حامل ایدی . سیاوش ایفای مأموریت ایتمکسزین کری‌کلنجه، بوخائن مشاورلر، پادشاهی ماهرانه اغضاب ایتدیلر . « بویله نتیجه‌سز قالمش برعزل تشبثی بسارابایی میشل ویاخود راقوجی کبی عاصی یاپمسندن قورقیلور » دیورلردی. متعاقباً ، قائم مقام پاشانك یدی قلعه‌ده حبسنه امرویرلدی . محمد پاشانك الندہ ، بسارابانك عزلنه تشویقی متضمن سلحدار طرفندن یازلمش برمکتوب وارایدی ؛ کندیسنی توقیفه مأمور اولان مباشر واسطه‌سیله بونی پادشاهه تقدیم ایتمك ایستردی ؛ لکن سلحدارك قورقوسی هرکسك قلبنده اویله یرطوتمش ایدی‌که نه‌مباشر ، نه‌ده باشقه‌سی مکتوبی آلوب‌ده کوتورمکه جرأت ایده‌مدی . سلحدار ایسه محمد پاشانك قتلنی تعجیل ایچون اسکدارده حضور شاهانه‌یه چیقدی ؛ بوستانجی باشینك اعدام‌امرینی اجرا ایتدیرمك اوزره اعزامی تأخر ایلدی . قائم‌مقام بوغلدی ؛ خانه‌سی آدملرندن برغمه‌لی فضلی آغا ، کدخداسی مجار علی‌اغا ، رئیس‌الکتاب قدری افندی ، خزینه‌داری ، کاتبی توقیف ایله، کافهٔ اموالی مصادره ایدلدی ؛ لکن، یالکز فضلی‌اغا ولی‌نعمتنه صداقتی‌حیاتیله تأدیه ایده‌رك ، اوته‌کیلر صالیویرلدیلر . مصطفی پاشانك استانبوله ورودینه انتظاراً حسین‌پاشا قائم‌مقام اولدی (۲۰ شعبان ۱۰٤۹ — ۱٦ کانون اول ۱٦۳۹) (۱).

پادشاهك صوك‌افعال حکومتنك حکایه‌سنی‌تعقیبه کیریشمزدن‌اول ، صدراعظمك آسیاده‌کی حرکاتنه برلحهٔ بصر عطف ایتمك‌مناسب اولور. قاره‌مصطفی پاشا ، عسکرك مواجبنی تأدیه‌دن صوکره (۱٤ رمضان ۱۰٤۸ — ۱۹ کانون‌ثانی ۱٦۳۹)، مرعش بکلربکلکنی نوغای‌پاشانك اوغلی ارسلان پاشایه قارەمان بکلربکلکنی نیکده متصرفی حسن پاشایه ویرمشدی . اوزمانه قدر اردوده وجودینی حس ایتدیرمش اولان

(۱) نعیما ، حاجی قالفه‌یه ، صدراعظمك مهرداری وجیهی‌به ، شارح‌المنار زاده‌یه عطفاً قائم‌مقامك اعدامی حقنده خیلی تفصیلات ویرر [٤۲۱ — ٤۲۸] . شمیدك‌راپورنده‌بویله اوقونور : « قائم‌مقام محمدپاشا ، ۱۵ کانون‌اولده اعدام اولندی. آدمی فضلی‌اغا ، صدراعظمك علیهنده بولندیغی‌ایچون حبس ایدلدی . » [محمدپاشانك « مستشاری وجملة‌الملکی » فضلی اغا ، سلطان‌مرادك حضورینه کتیریلدرك ، بویونی اورولدی . نعیمادن ، ج ۳ ، ص ٤۲۸ .]

غلای اسعار ، چول دوه‌لری وکلکلر واسطه‌سیله نقل اولنان ذخائر سایه‌سنده‌زائل اولدی. ایران ایلچیسی، موصل طرفلرنده حضور شاهانه‌یه قبول اولندقدن‌صوکره، بغداده کلدیکی وقت ، حمزه پاشازاده کندیسنه ترفیق اولندی .

اردو ، بغداد دیوارلرینی تعمیردن صوکره ، مارت اواسطنده حرکتله باش دولابه قوندی (۱۰ ذی‌القعده ۱۰٤۸ — ۱۵ مارت ۱٦۳۹) ؛ بوراده ، قاپیجیلر کدخداسی اردویه ورود ایله ، صدراعظمه خطهمایون ، قیلیچ ، قافتان ، اون بش میلیون [۱۵۰ یوك] آقچه کتیردی. ذی‌القعده‌نك اون‌سکزنده (۲۳ مارت ۱٦۳۹) دیار ایرانه متوجهاً « لقمان حکیم منزلی » نه دوغری حرکت اولندی. اوکون‌اون ایکی بیك بغداد عسکریله سکز بیك محافظ یکی چری، بیك‌قدر سپاهی امام اعظم قاپیسیله سلطان مرادك دخول مظفرانه‌سندن بری طلسم قاپیسی تعمیراولنان آق‌قاپی آره‌سنه دیزلدی؛ صدر اعظم صاغنه، صولنه‌سلام ویره‌رك ، عسکر صفوفی اوکندن کچدی . متعاقباً ، چبوق کوپریده توقف اولندی (۲۸ ذی‌القعده ۱۰٤۸ — ۱ نیسان ۱٦۳۹) ؛ دیاله اوزرینه کوپری قورلدقدن صوکره ، اردوشهربانه دوغری یوریدی (۱۰ ذی‌الحجه ۱۰٤۸ — ۱٤ نیسان ۱٦۳۹) . مصرچرکس بکلرندن مصطفی بك ایله دیکر برشخص، مزروعات ایچنه قونمش اولدقلری ایچون ، اعدام اولندیلر.

شهربان قربنده رستم خانك مکتوبلرینی حامل اوچ ایرانی کلدی ؛ متعاقباً ، شاهك بیوك میرآخوری محمد قولی خان ایله حمزه پاشازاده‌نك ورود ایتمکده اولدقلری آکلاشیله‌رق ، ایلچینك استقبالی ایچون روایه موقعنه قدر یالکز چاووشلر کوندرلدی (۱۹ ذی‌الحجه ۱۰٤۸ — ۲۳ نیسان ۱٦۳۹) . قزل‌رباطده دیوان وزیره قبول اولنان ایران سفیری، سلطان‌سلیمان زمانی یاپیلان حدودنامه‌ده قارصك ایرانه ترکی، یاخود تخریبی محرر اولمسنه بنای کلام ایله ، بویله یاپلسی آرزو اولندیغی‌سویلسی‌اوزرینه،صدراعظم : « بومحالدر؛ سن‌ده درتنك اناختارلرینی ابر کتیرمدی‌ایسه‌ك، بیهوده کلمشسك. اکر صلح‌ارزوسنده‌ایسه‌ك، درتنك‌اناختارلرینی کتیر، رستم‌خان‌ده‌بغداد حدودندن چکلسین؛ والا بزینه‌محاربه‌یه باشلامغه حاضرز.» جوابنی ویردی. مصطفی‌پاشا ، رستم‌خانه‌وبالذات شاهه‌بومألده کاغدیازدی؛ ایلچی‌رستم خاندن اوچ کونه ، شاهدن آلتی‌کونه قدر جواب کله‌جکنه سوزویردی . صدراعظم ،

ایلری کیتمك ایستینجه ، ایلچی لطیفه طریقیله « برایلچیمزی قلاغوز ایده‌رك ، بغداد اوزرینه یوریدیکز ؛ غالبا بودفعه‌ده بوقولکزی قلاغوز ایده‌رك ، اصفهان فتحنه کیدیورسکز. لکن مقاوله ایتدیکمز وجه ایله شاهمك جوابنه منتظر اولیکز» دیدی . صدر اعظم بوسوزی اصغا ایله ، اردونك حرکاتنی تعطیل ایلدی. ۱ محرم ۱۰٤۹ (٤ مایس ۱٦۳۹) ده رستم خانك درتنکی ترك ایلدیکی خبری کلدی ؛ ایرته‌سی کون ، صدراعظم ، « خانقاه کوچك » موقعنده بغداد بکلر بکی حسن پاشایی وان بکلربکلکنه تعیین ، وبغداد بکلربکلکنی درویش محمد پاشایه توجیه ایتدی . اردو ، بغداد محاصره‌سی صیره‌سنده شاهك مقراقامتی اولان رحار صحراسنده واقع قصرشیرین موقعنده ایکن (٥ محرم ۱۰٤۹ — ۸ مایس ۱۱۳۹)، درتنکك تخلیه اولندیغنی وعقد صلحه مأمور صاری‌خانك قریباً کله‌جکنی متضمن رستم خاندن برکاغدکلدی. فی‌الواقع صاری‌خان ، آلتی‌کون صوکره اردویه التحاق ایتدی . (۱۱ محرم ۱۰٤۹ — ۱٤ مایس۱٦۳۹) ؛ چاووشلر ایله برمقدار مصر وروم ایلی عسکری طرفندن استقبال اولندی . ایکی ایران ایلچیسیله بونلرك قرق اللی کیشی‌به بالغ اولان معیتلرینه دیوانده خلعت کیدیرلدی ؛ عسکره‌ده اونلرك حضورنده صوك اوچ آیلق مواجب طاغیدلدی.

اوچ کون صوکره ، بتون بکلربکلری ، بکلر ، آغالر ، اردونك اسکیلری حاضر اولدیغی حالده صدراعظمك اوتاغنده امرمصالحه‌یه ختام ویرلدی . اشبومصالحهٔ جدیده موجبنجه ، بغداد ایالتندن حسان ، بدره ، مندلجین ، درنه ، درتنك ایله تاسرمنیل نام محله قدر مابینده‌کی صحرالر ، جاف عشیرتنك ضیاءالدین وهارونی قبیله‌لری ، زنجیر قلعه‌سنك طرف غربیسنده‌کی کویلر وشهر زور قربنده ظالم علی قلعه‌سنك بالاسنده‌کی طاغلرك قلعه‌یه ناظر اطرافی شهر زوره چیقان کدیکه قدر، برده قیزلجه قلعه وتوابعی پادشاه طرفندن ضبط اولنه‌رق ، بونلردن باشقه آخسخه ، قارص ، وان ، شهرزور ایله بغداد وبصره‌نك مجال سائره داخلنده‌کی قلاع وبقاع ونواحی واراضی وجبال وتلالنه شاه طرفندن اصلا مداخله اولنمامسی ؛ مندلجیندن درتنکه وارنجه‌یه قدر اولان قلعه‌لر ، بیره وزردوی — که زمردماوا دخی دینیلیر — ، زنجیرقلعه‌سنك جانب شرقیسنده‌کی قریه وقلعه‌لر ، اورمان وتوابعی اولان قریه‌لر ، مهربان وتوابعی شاه طرفندن ضبط ایدیله‌رك ، بونلرده عثمانیلر طرفندن مداخله ایدلمه‌مسی ؛ طاغ تپه‌سنده واقع زنجیر قلعه‌سیله وان سرحدنده قوتور [قوطور] ،

ماکور وقارص جانبنده مغاز برد نام قلعه‌لرك طرفیندن هدم اولنمسی قرارلاشدیرلمش ایدی . بوعهدنامه محرمك اون دردنجی کونی (۱) ساعت درتده [زوالی] ، قصر شیرین قربنده واقع سهاب موقعنده امضاو وتعاطی اولندی (۱۴ محرم۱۰۴۹ — ۱۷ مایس ۱۶۳۹) (۲). اوچ کون صوکره ، شاهه کوندرلمش اولان عهدنامه خط دستیله ممضی ومهریله مختوم اوله‌رق ورود ایدوب ، استانبوله ایصالنه مأمور بولنان محمد قولی خانه تودیع ایدلدی . صاری‌خان ایرانه دوندی ؛ صدر اعظم دیاله‌یی کچه‌رك ، کرکوکه توجه ایتدی . کرکوك پاشاسی آش محمد ، حقنده شدتلی شکایتلر وقوعنه مبنی ، قلعه‌ده حبس ایدلدی ؛ مصر عسکرینك مملکتلرینه‌عودتلرینه اذن ویرلدی . اردو زاب نهرینه کوپری آتمقده‌ایکن ، عینتاب بکی عثمان بك‌حبس واموالی مصادره ایدلدی ؛ سید خان مملکتنك حکومتی ، اوغللرندن برینه توجیه قلندی . اردو ، موصلدن دیاربکره دوغری یولنه دوام ایتدی .

صدر اعظم قاره مصطفی پاشا (۲۷ صفر ۱۰۴۹ — ۲۹ حزیران ۱۶۳۹) ده موصلدن چیقمشیدی . اسکی موصلده ، رجب اغا واسطه‌سیله ، مصالحهٔ منعقده‌نك مقبول همایون اولدیغنه دائر برخط آلدی . اوچ منزل اوته‌ده ، بغدادك فتحی خبرینی ایصال ایچون افلاق ایله بغدانه کوندرلمش اولان وزیر اعظم متفرقه باشیسی اردویه عودت ایتدی ؛ بوایالتلرده (۳) تعدیاتی خبر آلنمسندن دولایی هان اعدام اولندی . ربیع‌الاولك اون بشنده (۱۵ ربیع‌الاول ۱۰۴۹ — ۱۶ تموز ۱۶۳۹) اردو دیار بکره قوندی؛ طرابلس ، مرعش، حاب عسکرینه یولده اذن‌ویرلمشدی.

(۱) هامه‌رده محرمك دردنجی کونی یازلمش‌اولمسی سهودر : دوغریسی کوسترلدی.(رم)

(۲) صاری‌عبدالله‌افندینك منشأتنده ،ن٦٤ ، سلطان مرادك تصدیقنامه‌سنه مراجعت. بونده اسملرك املاسنجه بعض اختلافلر واردر : ازجمله سردین دینیلن موقع بو تصدیقنامه‌ده « دیزولی » تسمیه اولنمش . جاف عشیرتنه «جاق» ، سرمنیل موقعنه « سرهین »دینلمشدر. اصل اسملر عجبا نه‌در ؟ بونلر ایلریده سیاحلرك بوله‌جنی شیلردر . بنده‌کی منشأت فارسیه‌ده — که عهدنامه‌یی کاملاً حاویدر، ن ۱۳٤، ق ۱۰٤، — محل عقد « شاب »کوسترلمشدر. [سرمنیل ، نعیمانك بزده‌کی نسخه‌سنده « سرمنل » املاسنده‌در ؛ بونك دوغریسی«سرمیل» اولمالیدر ؛ « میل » ، بریره دیکیلن اشارتدر ؛ فضولی :

مرادم اوزره« میل »قویمامك‌اکر کوینده جان ویرسه‌م * قویمك برسایه دوشسون قبریمه اول سروقامتدن .]

(۳) هامه‌ر ، بونی کندی نسخه‌سنده « ایلرده » اوقویه‌رق ، ومعناسز کوره‌رك ، « ایللرده » اولق اوزره تصحیح و « بو ایالتلرده » معناسیله ترجمه ایتمشدر ؛ بزده‌کی‌نسخه‌ده « یوللرده » صورتنده مطبوعدر . (رم)

طقوز کون صوکره ، درویش پاشانك بغداد ایالتنه تصدیق مأموریتنی ، آناطولی ایالتنك‌ده میراخور حسین اغایه ویرلدیکنی متضمن ، استانبولدن ایکی برات کلدی؛ لکن وزیر اعظم ، کورجی محمد پاشایه مرحمةً ، بوصوك براتی برآی میدانه چیقارمادی .

بووقایع صیره‌سنده ایدی ، که صدر اعظمك دیاربکر طرفلرنده توقفدن دوچار اندیشه‌اولان‌شاه طرفندن (۱)عهدنامه‌نك تصدیقنامهٔ قطعیسنی آلمق‌مأموریتیله یکی بر سفیر کلدی . مقدما روانده اسیر دوشمش اولان مرتضی پاشا کدخدامی ذوالفقار ، اورفه‌دن منفصل ممی پاشا ، چلدیردن معزول مرتضی پاشا ، بر قاچ سانجاق‌بکی ، ایکی یوز قدر عسکر ، استحکام صلحه مدار اولمق ایچون، سفیر ایله اعاده اولنمش ایدی . ایلچیه پك اهمیت ویرلمدی .

آشتی کرد عشیرتی حاکمی علی پاشا، پادشاهك بغداده عزیمتنده اطاعت‌معامله‌سی کوسترمه‌مش اولدیغی‌ایچون ، بودفعه برتدبیر مخصوص ایله اردویه جلب‌وقتل‌اولندی؛ حکاری‌حاکمی میر عمادالدین‌ده‌وان بکلربکی حسن‌پاشانك سوقیله‌اورته‌دن‌قالدیرلدی.

تشرین‌اول نهایتلرنده ، صدر اعظم استانبوله کلمك اوزره امر آلدی(۱رجب ۱۰۴۹—۲۸ تشرین اول ۱۶۳۹) ؛ سیواس وتوقادآره‌سنده اولوب خراب اولمش بولنان محمد پاشا خانك تعمیرینه مأمور قونلدقدن صوکره ، بولی صحراسنه‌کلندکده، استعجالی حاوی برامر ورود ایلدی. کوینکده، استانبولدن عودت ایتمکده اولان ایران ایلچیسی محمد قولی خانه تصادف اولندی . کانون‌ثانی ابتدالرنده (۱۱ رمضان ۱۰۴۹ — ۵ کانون ثانی ۱۶۵۰) قاره مصطفی پاشا اسکداره واصل اولدی . وزرا، علما نصف مرحله‌دن استقبال ایتدیلر ؛ امیرآخور سلطانی مرصع رختلی برآت کتیردی . شیخ‌الاسلام یحیی افندی ایله وزیرلر الای کوشکنه قدر صدراعظمه رفاقت ایلدیلر . قاره مصطفی پاشا ، لوای سعادتی بالذات پادشاهه تسلیم ایلدی ؛ خاك پای شاهانه‌یه یوزسوردکدن صوکره ، دست بسته، حضور همایونده طوردی . سلطان مراد رابع ، صدر اعظمی : « لالا ، خوش کلدك ؛ اکمکم سکا حلال اولسون ! » سوزلریله ، مکرر سمور خلعتلرله تلطیف‌ایتدی . مصطفی پاشا ، سرای همایوندن کندی سراینه کیتدی . ال اپمکه کلمش اولان

(۱) ایران طرفندن مغایر عهد احوال صدورینه مبنی اردو حرکتنده اختیار بطائت ایتمشیدی . تعلیقه مراجعت ، ص ۴۳۲ . (مترجم)

بتون مأمورینه خلعتلر کیدیرهرك ، التفاتلر کوسترهرك ، رخصت ویردی . بالخاصه قائم مقام نائل توقیر اولمش ایدی ؛ طبانی یاصمی محمد پاشانك اعدامندن ، یعنی یکرمی کوندن بری قائم مقاملغی اداره ایدن حسین پاشا ، دفترخانه‌یی آچمایه‌رق ومصالح مهمه‌یی صدراعظمك ورودینه تعلیق ایده‌رك ، آنجق امورجاریه ایله اشتغال ایتمشیدی .

بوسنه‌نك موسم صیفنده وبغداد سفری اثناسنده ، ترسانه کدخداسی پیاله ، قرق قادیرغه‌دن مرکب بردونانمایله قاره‌دکز قازاقلری اوزرینه بعض مظفریات قازانمش‌ایدی . تاتارلری وقریم خانی بهادر گرایی طمان اطه‌سنده « خان کچیدی » تعبیر اولنان سباباچ بوغازینه چیقاردقدن صوکره ، پیاله کرچه [کرش] چکلمش یدی . بیلك یدی یوز قازاغی حامل اللی اوچ قایبق [سینوبی اورمق اوزره] طمان اوکندن طوزله برونه کله‌رك ، اورایه آدم چیقارمش‌ایدیلر ؛ لکن بالتصادف اورادہ بولنان کفه بکلر بکی یوسف پاشافرقه‌سی پیاله کدخدانك‌ده معاونتیله بونلری دفع ایتدی . مغلوب قازاقلر قوبان منصبنده ارخون کورفزینه صیغندیلر . یورلمق بیلمین پیاله ، کورفزك اغزینی قاپادقدن صوکره ، کرچدن قرق نقلیه کمیسی وقرق صندال کتیرده‌رك ، بونلرله دشمنه هجوم کوسترمدی . بش یوز قازاقدن برقسمی مقتول برقسمی مغروق اولدی ؛ بش‌قایبق عثمانلیلرك النه کچدی ؛ بقیه‌سی قوبان چایندن یوقاری چیقدیلر . پیاله ، یکرمی قطعه یکی سفینه‌ایله دشمندن آلنان بش‌قایبغه عسکر وطوپ قویه‌رق ، دوچار دهشت اولمش بولنان قازاقلرك اوزرینه یکیدن هجومه شتاب کوسترمدی (٤ ربیع الاخر ۱۰٤۹ ــ ٤ اغستوس ۱٦۳۹) [*] ؛ قازاقلر نهرك منصبنی صاللرله مسدودبولدقلرندن ، ساحل کنارنده‌کی بطاقلقلره قاچدیلر ؛ بوصوك التجاکاهلرنده دخی تعقیب‌ایدیله‌رك ، ایکی یوز اللی کیشی اسیر وماعداسی مقتول اولدی . غالب ، التمش قایبغی برابر چکه‌رك ، اسیرلرینی استانبوله کتیردی ، وذات شاهانه‌نك ورودندن مقدم لیمانه کیردی .

بغدادده بکتاش خانك بنا ایتدیکی سرایی اقامتکاه اتخاذ ایدن والی جدید درویش پاشا ، مشهد امام حسین تربه‌داری سید دراجی اعدام ایلدی ؛ سید دراج ، کندیسی شیعی اولمقله برابر ، شاه عباسك بغدادی فتحنده برچوق سنیلری قورتارمشیدی . مقدما سابق طرابلس بکلر بکی شاهین پاشا طرفندن تعقیب اولنان

سیف اوغلی امیر سلیمان ایله قارداشی بو دفعه یه اورالرده قیام ایتمش اولدقلری حالده ، اوطرف امراسندن حسین پاشا واسطه‌سیله تنکیل اولندی .

سلطان مراد ، دیاربکرده فخرالدینك قیزی طرفندن عرض اولنان مواعید خیاں پرستانه‌نك حقیقتدن عاری اولدیغنی کورمش اولمقله برابر، استانبوله عودتنده بر مغربینك ، یعنی آفریقانك غرب طرفی اهالیسندن برینك آلتون یاپمق صناعتنه مالك اولدیغی حقنده‌کی ادعاسنه فریفته اولدی (رجب ۱۰۴۹ — تشرین ثانی ۱۶۳۹). سیمیا گره هرنه لازم ایسه تدارك ایدلمسنی بوستانجی باشیه امرایتدکدن صوکره ، برکون بالذات سنان پاشا کوشکنه عزیمتله، مغربی آلانیله‌وقیوجی باشی ایله برابر جلب ایتدی. مغربی پوته‌یه پرمقدار کموش آته‌رق، اوزری آلتون ایله‌مستور برمعدن چیقاردی. لکن بومعدن محکه اوریلنجه ، خالص آلتون اولمادیغی آکلاشلدیغندن، سیمیا گرك ایکنجی برعملیه‌ده دهاایی برنتیجه‌یه دست‌رس اولنه‌جغی حقنده‌کی تأمیناتنه رغماً ، پادشاه، سلحداره جلادی کتیرمسنی امر ایلدی. جلاد صفه نردبانی یانده حاضرایدی. مغربی‌یی چوکرتدی؛ بیونی اوردی. مقتولك باشی وجثه‌سی برتوسنه صاریله‌رق کوشکك پنجره‌سندن دکیزه آتلدی(۱) . برازوقت‌مقدم ذات‌شاهانه دیار بکرده اورمیه شیخنك اعدامندن صوکره (۲)، شدتلی برنقریس ضربه‌سنه دوچار اولەرق، بو اضطرابنده شیخك بغیرحق اوغرادیغی حالدن متولد برغضب آسمانی اثری مشاهده اولنمق ظننده بولنلمش ایدی. استانبوله وصولندن صوکره وبوغاز ایچنك اناطولی ساحلنده بکقوزده برصیدی متعاقب ، خسته‌لق یکیدن اوقدر شدتله نمایان اولدی، که اون کون قدر پادشاهك حیاتنه اندیشه‌لر حاصل اولدی.

بغدادسفری اثناسنده ارناوودلق حدودنده مخل آسایش احوال ظهورایله ،وندیك حدودینی تهدید ایلمش ایدی . اولا ، سلانیك ایله اسکوب آره‌سنده ارناوودلق عاصیلری

(۱) نعیما ، فخرالدین [معن‌زاده] او زمان خدمهٔ خاصه آره‌سنده بولنه‌رق مغربینك اعدامی وقعه‌سنی اونقل ایتمشدر. نعیما دیرکه : معن‌زاده« سلطان مراد خان حضرتلری وفات ایتدکدن صوکره ، خزینه کدخداسی اولدقده ، مرحوم سلطان مرادك کندی چکمجه‌سنده اول مغربینك معمولی اولان ترکیبی برقوطی ایچنده بولدم، حدت وحراقله ظرفی چورومش ایدی» دیه حکایت ایدردی . ص [۳۹۲]

(۲) نعیما واولیایه نظراً . اولیا شیخك شهادتی رقت آور برصورتده یازار؛ آنجق اولیا، تفصیلات طپوغرافیه‌دن چیقوب‌ده ، تفصیلات تاریخیه‌یه کیردیکه اولدیغی کبی ، بو خصوصده دخی تمامیله شایان اعتماد دکلدر.

وقله‌مانتین (۱) طاغلری اشقیاسی طرفندن ایقاع اولنان قاریشیقلقلری بیان ایتمك لازم‌کلیر . یکی‌پازار ، ویشغراددن‌روغوشنا بوغازی ایله آیرلمشدر، که‌او بوغاز طولیانه وسلانیك ـ قاواقلی‌یه کیدر . ارناوود اشـقیاسی شومخاطره‌لی کچیده حاکم اوله‌رق، کاربانلری یغما ایدرلردی . متعاقباً ، بوسنه حدوندهواقع پودغوریچه ارناوودلری‌ده رفع لوای عصیان‌ایلدیلر . اشقودره‌متصرفی ، عصیانی باشلار باشلاماز سوندورمکده اهمال‌ایتدیکی کبی،اوخری بکنك‌ده‌قوتی‌یتشمدیکندن، بروزیرك‌اعزامنه‌احتیاج کوروندی. مقدما بوستانجی‌باشی‌وشمدی‌بوسنه‌والیسی‌اولان‌دوچه‌پاشا، تاتارلرك‌تهدیدایلدکلری‌طونه حدودنده تأمین آسایش ایتمش بولندیغی‌جهتله ، آرناوودلغی تسکین‌خدمت مهمه‌سنه مأمور اولدی . دوچه پاشا ، ادرنه‌دن حرکتله فلبه‌دن کچه‌رك ، یکی پازاره واصل اولدی ؛ اوراده خبر آلدی ، که زارا ایله سـه‌به‌نیقو (۲) بی اله کچیرمش اولان وندیکلیلر اوتوز ایکی‌کوپی استیلا ایتمش، ومحافظهٔ‌حدوده مأمورعسکرك قوماندانی براق اوغلی مصطفانك بوبابده دیوان همایونه ویردیکی معلومات اوزرینه استانبولجه تحقیقات اجراسی قرارلاشدیرلمشدر (۳) . دوچه پاشا ، بر مدت صوکره ، بوسنه سرایی قاضیسیله برلکده بو تحقیقانك اجراسنه مأموریتی متضمن یوسف چاووش معرفتیله آلدیغی امراوزرینه،دوغریجه بوسنه‌سراینه کیتدی. آنجق‌وصولنده‌ملاافندی‌یی، اولجه آلدیغی امر اوزرینه ، تحقیقات ایچون کلیسـه کیتمش بولمسیله ، یوسف چاووشی زاره‌یه دوغری یولنه دوام ایتدیره‌رك ، کندیسی « قلاغوز زاده باجچه‌سی » دینیان چایره چادر قوردی . بوسنه سرایی معتبرانی طرفندن ویریلن برضیافتده بولندیغی‌صیره‌ده شرق طرفدن‌شهره ناظر تپره‌پویه‌ك (٤) طاغندن‌قورقونج بر فورطنه چیقدی ؛ چادرلر دورلدی سایبان آلتنده پاشا ایچون قوریلان سفره‌یی روزکار آلوب کوتوردی . بوحال دوچه پاشانك بو منصبدن فائده مند اوله‌میه‌جغنه دلیل صایلدی .

(۱) نعیماده « قلمنته » ، ص ۳۹۹ . (مترجم)
(۲) نعیماده « زادره » و « شبنك » . (مترجم)
(۳) وندیك بالیوسی خیلی‌مال عرض ایده‌رك، براق‌اوغلنك اعدام ایتدیرلمسنه چالشمش ایدمی ؛ فقط مثمر اولمادی . نعیمادن ، ص ٤۰۰ (مترجم)
(٤) حروف صوائت‌موجود اولمادیغی حالده ،هیچ‌برمشرق‌اسامئ‌خاصه‌نك صورت تلفظی تعیین ایده‌مز،مکرکه‌ایشتمش‌اولسون . [بو کلمه،نعیماده « ترپویك» شکلنده‌در . « تره ـ پو ـ ویك »اولسی‌ملحوظدر . مترجم]

یوسف چاووش ایسه زاره‌ده وندیك والیسی (جنرال پروکوراتور) طرفندن توقیف اولنمش ایدی [۸] . بوسنه سرایی قاضیسی، کرشوه (قره سوآ) ناحیه‌سنده پسینجه‌اوزرندن یولنه دوام ایتمش ایدی . ملح معتدلی حاوی بر معدن صویی (۱) منبعی کورکدن صوکره ، یکی خان، نه‌تر ، آق حصار، یبوکشه ایله کوپرو بایلاغی دینیلن یوکسك طاغی‌کچدکدن صوکره، کلیس بکلرینك اقامتکاه معتادی اولان‌اهلونه صحراسنه واصل اوله‌رق ، اوراده یکرمی کون مدت ، قدیم مسافرپرورلکی احیا ایدن ایکی قارداش‌طرفندن اضیاف اولندی . قاضی‌افندی یوسف چاووشدن برخبر آلمادیغی جهتله، کلیس قلعه‌سنه واورادن کنار دریاده واقع ویسیته‌ج (۲) قصبه‌سنه کلدی. وقتیله‌فرهادپاشا — که مؤخراً بودینده برعسکری اختلالنده‌تلف اولمشدر — بوراده دکیز کنارنده طوره‌رق ، طوپوزینی هوایه آتمش، وطوپوزك بری‌طرفنده قالان یرلر دولت عثمانیه عائداوله‌جغنی بیان ایده‌رك، شوصورتله تعیین حدود ایتمش ایدی .

وندیکلیلر ، تحقیقات قومیسیونك که‌رقا [قرقه]سانجاغی طرفندن (اودووینا ودرلیقه ترکلری بوجهتدن‌حدودی تجاوز ایتمشلردی) وظیفه‌سنه‌باشلامسی ایستمش ایدیلر ؛ جمهور ، شوصورتله وقت قازانمق، واوتوزایکی کویك‌منازع‌فیه‌بولندیغی(۳) کلیس طرفنه ترك مأمورلرینك عزیتنی تأخیر ایتمك آرزوسنده ایدی. ملا افندی برقاچ دفعه‌لر دوچه پاشایه کاغد یازدی ؛ دوچه پاشا ایسه [وندیکلیلرك نه‌حیله‌کار اولدیغنی بیلدیکندن] بومنعجمأموریتدن یاقه‌سنی قورتارمق‌ایچون اوسك والیلکنی ایستمش، ونائل اولمش ایدی. بوسنه‌سرایندہ یکرمی کون توقفدن‌صوکره، ویسوقه ناحیه‌سنده‌درواندق‌قلعه‌سی اوزرندن یانالوقه‌یه واورادن مرکز مأموریت جدیده‌سی اولان‌اوسکه کیتدی. یوسف‌چاووش‌ایسه‌نهایت‌اسارتدن قورتیله‌رق،حدودك احوالنی، ووندیکلیلرك نه جواب ویردکلرینی قوتار (قاتارو) وکلیس قاضیلرینه تسجیل

(۱) «اکشی صودیدکلری عین‌حامضی آنده‌تماشا ایدوب»، نعیما، [۴۰۲]. [مملکتمزده اهالئ محلیه‌نك وعلی‌العموم ارباب تجارتك یوزلرینی کولدیره‌جك برجوق « اکشی صولر » واردر،که فرنك صولرندن اعلی اولدقلری حالده فائده‌سز آقوب کیدرلر . مترجم]

(۲) نعیماده « وزینش » ، ص ۴۰۲ . (مترجم)

(۳) فرهاد پاشانك طوپوزینك واصل اولدیغی یره برنشان قونلمش ایکن ، وندیکلیلر بری طرفه کچه‌رك ، « سلطان سلیمانك تعیین ایلدیکی اسکی سنور » دیه اوتوزایکی پره کویه تغلب ایتمشلردی . نعیما ، ص ۴۰۳ (مترجم) .

ایتدیرمش، وبواوراق ایله ایالات متجاوره اهالیسنك محضرلرینی آلەرق بوسنه‌سرایی یولنی طوتمش ایدی .

دوچه پاشا، اوسکه کیدرکیتمز ارناوودلق عاصیلرینی تنکیله مأمور اولدی ؛غاجقه صحراسنده هرسك ، ایزووورنیق ، قرقه سانجاقلری عسکرینی آلەرق، اوسکدن باناالوقه‌یه کیتدی. پودغوریچه‌یه وصولنده بیدلوبالیق (۱)وپیر ناحیه‌لری عرض اطاعت ایلدیلر. قیش اورتەسی ایدی؛آرناوودلغك طاغلقدن عبارت اولان بوحوالیسنده آنجق اوموسمده اجرا اولنه‌جق حرکات عسکریه‌دن برنتیجه امیدایدیله‌بیلیردی. دوچه،قرقه توفکجیلرینی قلەمانتین طاغلرینه کوندردی . بوطاغلر درت شعبه‌یه آیریلەرق ، اورتەلرندن صوینك لطافتی مشهور اولان «نهرجم» جریان ایدر . اورالرك اهالیسی بر نوع وحشیدرلر ؛ آرەلرنده حکومت وانتظام مفقوددر ؛ حربه وصاپان استعمالنده ومچ تعبیر اولنان ایکی یوزلو قیلیچ قوللانمقده ماهردرلر؛ الکدیك قایالردن طیرمانوب چیقدقلری کبی ، اویله اوچورومدن یووارلانیرلرکه برباشقه‌سنك بونی پاپمسی محالدر . طاغ کچیسی کبی چویکدرلر . بونلر بتون مالرینی ، حیوانلرینی مغاره‌لره قویه‌رق ، وپوصولر قوره‌رق ، جنکه منتظر اولدیلر (۲) .

سوق اولنان توفکجیلرك رئیسی خلیل بك ، دوچه پاشانك بالذات امداده کله‌جکنی امید ایده‌رك ، اوطاغلره کیرمکده تردد ایتمه‌مشیدی . لکن دوچه ، اشیاسنی کدخداسیله پودغوریچه‌ده براقه‌رق ، اشقودره‌یه کیتدی ؛ اورالرده برایش کوره‌میه‌رك ، خلیل بکله برلشمك اوزره عودتنده ایسه ، قلەمانتین طاغلیلری هر طرفدن یوللری قاپادیلر ؛ بوغازلرك اوستندن دوچه‌نك معیتی اوزرینه بیوك طاشلر یووارلادیلر . آنجق وقوع بولان بر محاربه‌ده کنزلری اولان «ووقودود» (۳) اوریلوب اولدیرلمسیله طاغلیلر جسارتلرینی غائب ایتدیلر . بر قسمنك ، کاکان‌خراج ویرمك ، وطاغلردن اینوب یورد طوتمق شرطیله ، اطاعتلری قبول اولندی ؛

(۱) نعیمانك بزده‌کی نسخه‌سنده « بیلونادلیك ». ص ٤٠٥ . (مترجم)

(۲) نعیما ، ص ۳۹۹ — ٤٠٧ . (مترجم)

(۳) « بیب‌دوده » یی خاطره کتیرر ؛ خصوصیله‌که بعض لسانلرده واوایله‌بانك ابدالی شایعدر . نعیما ، بونك باشی کسلدیکنی تعقیباً شو فقره‌یی علاوه ایدر : « یاسام چار دینلن ملعوندر،که کوش آرابه ایله مجلسنده قدح دور ایتدیرر ، و« کیمسه‌دن قورقمایز؛ بو جبل عظیمك صاحبی‌یر » دیه لاف اورر ایمش . » (مترجم)

قصوری طاغلدی . قلهمانتین اهالیسی ، طاغلرینك درت قسمه منقسم اولمسنه تشبیهاً ، صاچلرندن درت برچم یاپهرق ، بونلری کموش زنجیرلرله قولاقلرینك اطرافنه باغلامق اعتیادنده ایدیلر ؛ دوچه پاشا کسیلن باشلری کموش زنجیرلریله ، قولاقلرده کی کوپه لریله استانبوله کوندردی . سلطان مراد بونلری کورنجه ، ایچلرنده اصللری ارناوود بعض سرای اکابری دخی بولنان حضاره : « بوزنجیرلی ارناوودلری دوچه (۱) نه قیافته قویمش ، کوردیکزمی ! » دیمشدر . دوچه پاشانك شوصورتله دولته خدمتی وقیش اورته سنده وذخیره سزلك ایچنده کوستردیکی شجاعتی نزد شاهانه ده تقدیر اولندیغنه دائر کندیسنه مکتوب یازلدی . اوز دمیر عثمان پاشانك قفقاسیه ده کی محاربه لرندن بری بوقدر مشکلاتلی سفر کورلمهمش ایدی . دوچه پاشا بیله زیتون یاغیله پیشیرلمش پرنجدن باشقه برشی بوله مازدی (۲) . تیرغوشنه قضاسنده واقع روزای قلعه سی خراب اولمسیله ، ارناوودلرك اورادن تیرغوشنه ، ووللجترین ، یکی پازار ، دوقه کین طرفلرینه وآلاجه حصاره قدر ایراث خسار ایلدکلرندن بحث ایله ، قلعه نك تعمیری حقنده دوچه پاشا طرفندن واقع اولان اشعار حسن تلقی اولندی . مبتلا اولدیغی نقریسه رغماً ، کیمسه نك کوزینه کسدیرمدیکی قایالقلره چیویلر چاقه رق چیقمغه آلشمش اولان دوچه (۳) ، محاربه یی برضربهٔ جسورانه ایله بیتیرمکه عزم ایلدی : هوتاش نامیله اکیلان کنزلرینی بغتةً اله کچیردی (٤) ، اولدوردی ؛ قاریسنی جوجقلرینی ، برچوق اهالیی — کندیسنه مأذونیت ویرلمش اولمدیغی حالده — اسیر اوله رق صاتدی . متعاقباً ، روزای قلعه سنی انشا وایچنه مقدار کافی محافظه وضع ایتدیکی کبی ،

(۱) هامهر « دوچه » لفظنی هپ جیم ایله یازار ؛ نعیماده بعضاً دوچه ، بعضاً دوچه کوریلیور . بزم اختیار ایلدیکمز ایکنجی صورت دها موافق اولسه کرکدر . (مترجم)

(۲) « قیش سببی ایله زیاده قحط اولوب ، برقرص اکمك اللی اقچه یه ، اوده قابل اکل دکل ایدی . حتا که عسکر اول سفرده مرحوم اوزتیمور اوغلی تیمور قپوده چکدیکن چکدیلر . باشازت ایله پلاو پیشیردوب ، غیری مطعومات بولنمازایدی » نعیما ، ص ٤٠٧ (مترجم)

(۳) نعیما ، عسکرك چیقه مادیغی برقایالقدن دوچه نك براوکوزی نصل طوتوب کتیردیکنی نقل ایدر [٤٠٨ و ٤٠٩]

(٤) پیر ناحیه سی ارناوودلری ، عسکرك چکدیکی مشقتلره باقه رق « دوچه نك آجلقدن ، صوغوقدن دیشلری ، پنجه سی قالمادی ؛ مکرکه بوندن صوکره آوی قویروغیله اورسون ! » دیمش ایدیلر ؛ دوچه بوسوزدن منفعل اوله رق ، و « باقیکز ، قورد قویروغیله نصل چاربار ! » دیه رك ، صوك ضربه یی اورمغه بروجه محرر عزم ایتمش ، وهوتاشی طوتمازدن اول پیرناحیه سنی اوروب ، باش کنزلرینك باشنی قولاغنده التون کوپه سیله پادشاهه کوندرمش ایدی . نعیمادن ، ص ٤٠٩ (مترجم)

تأمین مراسلات ایچون ایزلیپ تپه‌سی اوزرنده‌ده بر قره‌غولخانه بنا ایلدی (محرم ۱۰۴۸ — مایس ۱۶۳۸) . بواجراآت سریعه‌دن صوکره پودغوریچه ، جرتیچه ، غاچقا یولیله مرکز مأموریتنه کیتدی .

دوچه ، آقودیایه (۱) وصولنده قاپیجی باشیلردن داود پاشا زاده مصطفی بك یدیله برفرمان همایون آلدی ، که مثلی بعض ایضاحاته محتاجدر . قارلوویچ قوماندانی غاسپارك اوغلی تیره ، حدود محافظه‌سنده بولنان برمقدار مجار ایله ساوه نهرینی کچه‌رك ، نهرك صاغ ساحلنه‌قریب بهکه (بهاچ) قلعه‌سی اطرافنده جولان ایتمشیدی. بهکه محافظلریله بر محاربه‌سنده سرخوش اولهرق اتندن دوشدی ؛ عثمانلیلر دشمنی قاچیردقلری صیره‌ده ، یرلیدن جنك میدانده بولنان برقاچ کیمسه ، مجارلرك باشی اولان تیره‌نی یاقه‌لایه‌رق ، اولا قورووویایه ، صوکره سازینه ، اوزادن قوستانچه‌یه، ونهایت اونانك اوته طرفنده بازین قلعه‌سنه کوتوردیلر. بهکه قوماندانی ادریس، اسیری قورووویالیلردن ایستدی؛ لکن بونلراونك طلبنه‌قولاق ویرمدیلر؛ سویلدیکمز دیکر قلعه محافظلرینه مراجعت‌اولندیسه‌ده، بوندن‌ده برنتیجه چیقمادی. ادریس ایسه بوسنه سرایینه کله‌رك، دفترداریله متفقاً، طوتیلان اسیر ، ایمپراطورك برنجی علمدارینك اوغلی وقرق بیك کیشینك قوماندانی اولدیغنی، وبنابرین دکری پك چوق اوله‌جغنی اشاعه ایلدی . بویاکلش معلومات اوزرینه ، برطرفدن بودین والیسی موسی ، بر طرفدن‌ده بوسنه والیسی دوچه شو اهمیتلی اسیرك کندیلرینه تسلیمنی طلب‌ایتدیلر؛ قورووویا اهالیسنك مخالفتی اوزرینه‌ده استانبوله مراجعت ایلدیلر . پادشاه، بوکیفیته مطلع اولنجه ، بویله بیوك اسیرلر طوتلدیغی زمان دیوان همایونه کوندرلمك قانون اقتضاسندن اولدیغنی بیان ایله ، اسیری کندیسی ایچون ایستدی . حال‌بوکه دوچه پاشا، موسی پاشانك معلومانی اولمقسزین، اسیرك باباسی غاسپار ایله پازارلغه کیریشمش ایدی . فدیهٔ نجات اون ایکی بیك غروش وبرمقدار کموش اوانی اولمق اوزره قرارلاشدیریله‌رق ، اسیر براقلدی . بهکه‌لی ادریس وبوسنه سرایی دفترداری بوحیله‌یه منفعل اولهرق ، استانبوله ، قوستانچه ودیکر قلعه‌لر اهالیسنك اسیری قرق بیك غروشه صاتمش اولدقلرینی یازدیلر . ذات شاهانه بوایشه اهمیت‌ویره‌رك، قورووویا ، اوسترونیچ ، قوستانچه ایلری کلنلرندن التی‌عاصینك باشنی کسوب ،قرق بیك غروشی‌ده استانبوله کوندرمسنی دوچه‌یه بیلدیردی . قلعه‌لرك محافظلری

(۱) نعیماده هرسك . ص ٤١٣ . (مترجم)

بو آدملرك باشلريله پاره‌لرى ويرميه‌جك اولورلر ايسه ، دوچه‌نك بتون مملكت يرليرينى طوپلايه‌رق [نفيرعام‌طريقيله]، اوزرلرينه واروب ، محافظلرى قيليجدن كچيرمسى ، يرلرينه ديكر عسكر يازمسى امر اقتضاسندن ايدى . سلطان مرادفرمانه كندى اليله شوسوزلرى علاوه ايتمش ايدى : « اكر باشلرى وقرق بيك غروشى كوندرمزسه‌ك ، وامريمه مخالف حركت اولنورسه جمله‌كزى قيرارم [يعنى اعدام ايدرم] . »

ايشته دوچه پاشانك آقوديازده قاپيجى باشى مصطفادن آلديغى امر ، بوايدى . دوچه ، خطاى اوياقينلرده عزل ايتمش اولديغى ، هنوز موستارده بولنان كدخداسنه تحميل ايتدى . آنجق روزنامه‌جى ابراهيم افنديدنك آدملرندن بولنان كدخدايى جبراً دردست ايتمكه جرأت ايده‌ميه‌رك، يانينه چاغيرمقله اكتفا ايتدى ؛ كدخدا ، دعوته اجانب ايتمه‌مك ايچون تمارض كوسترديى. بوصيرده ، پادشاهك ارادهٔ‌خونينى هر طرفده شايع اوله‌رق ، تهديد اولنان قلعه‌لر اهاليسنى تلاشه دوشوردى .دوچه، كال شتاب ايله بوسنه سراينه كيده‌رك، دفتردار محمودى برابر آلدى ، وبانالوقه‌ده ابراهيم پاشا سراينه ايندى (محرم ١٠٤٨ — مايس ١٦٣٨) . عاصيلرى‌قورقوتمق ايچون فرمان‌همايونك‌صورتنى كنديلريله كوندردى. لكن‌بش‌التى‌بيك‌كيشى‌طوپلانه‌رق، فرمان‌صورتنى كتيرن آدمى طردايتديلر، وحتى‌اوزينه طوپ آتديلر. عسكرسز،يالكز كندى معيتيله‌كلمش بولنان‌پاشا، سكبانلرينه‌زنهار تعرض‌ايتمه‌لرينى اخطارايله، سرايده تحصن‌ايلدى. قاپيجى‌باشى مصطفى،صوفيه واليسى ايكن‌وفات ايدن‌وزير حسين‌پاشانك قارداشى بانالوقه مفتيسى بشير افندى ، بانالوقه قاضيسى مراد افندى، معتبران‌بلده دوچه‌نك يانينده ايديلر . متعاقباً عاصيلر سراى استيلا ايده‌رك، پادشاهه كنديلرينى سعايت ايتمش اولان دفتردار محمودك تسليمنى طلب ايلديلر . دوچه پاشانك ، النه برمكتوب ويره‌رك ، كيجه براقمش اولديغى دفتردار ، ايكى كون وايكى كيجه‌لك بر مسافه‌يى اون آلتى ساعتده آله‌رق (١) ، اولا مسقط رأسى اولان ويسينجه‌يه ، صوكره بوسنه سراينه التجا ايتمشيدى . عاصيلر بونك قاچديغنى خبر آلنجه ، درت طرفدن دوچه‌نك بولنديغى‌سراى طوتوشدورديلر . پاشانك معيتى خلقنك همان‌همان جمله‌سى قاچديلر؛ برطاقمى‌ده سرايك اوكنده جريان ايدن وه‌رباس ايرماغنه‌آتيلوب

(١) نعمايه كوره « قرق‌بش ساعتلك يولى سكز ساعتده » آلمش ايدى. هامه‌ربونده مبالغه كوره‌رك ، تنقيح ايتمشدر . (مترجم)

بوغلدیلر. دوچه، اولجه منازعه‌دن احترازاً آخورده حبس ایتمش اولدیغی سکبانلری چیقاروب‌ده، اونلرله برلکده برهجومدن باشقه چاره بوله‌مادی. یسوقی درویش نامنده بربلوك باشی، پاشانك سانجاغنی آله‌رق ایلری واردی؛ دوچه‌ده اونی تعقیب ایدیوردی. بونلردن برنفر قورشون ایله اورلدی؛ لکن شجیع سکبانلر اویله توفك سرپدیلر، که عاصیلر برقاچ دقیقه ایچنده طاغلدیلر. شهر اهالیسی درحال یانغینی سوندرمکه کلدیلرسه‌ده، سرایك مطبخی وپاشانك کورکلری یاغمش‌ایدی(۱).

دوچه، بوسنه سرایی قاضیسنه برمکتوب یازه‌رق، سرای خلقنی درحال نفیر عام ایله قالدیروب امدادینه کلمسنی بیلدیرمش ایدی. قاضی، پاشانك امرینه‌متابعتله، همان غوریچه تپه‌سنه چیقدی؛ اهالی واصناف‌ده کلدی (۱صفر ۱۰۴۹ — ۳حزیران ۱۶۳۹). آنجق خلق طوپلانجه، دفترداركعلیهنه کفت وکولر ایده‌رك، یورمکدن امتناع ایلدیلر. اعادهٔ سکون ایچون نه‌یاپلدی ایسه فائده‌سی اولمادی. ایرته‌سی کون خسرو پاشا جامعنه چکلمش اولان قاضی، آز قالدی، خالقك حدتنه قربان‌اوله‌جق ایدی؛ « بزمله کل، دفترداری المزله طوتهلم؛ غوغا برطرف اولسون! » دیرلر ایدی. قاضی، آلشه زیتون‌یاغی آتمق کار عاقل اولمادیغنی بیلدیکی جهتله: «مرامکز نه‌ایسه، اونی ایضاح ایدیکز؛ تسجیل ایده‌لم؛ اوندن صوکره مقتضای شرع شریفه کوره سزه‌جواب ویره‌لم» سوزیله مقابله ایلدی. خلق براز سکون بولدی. اوکیجه باناالوقه‌دن براولاق کله‌رك، عاصیلر طاغلمش، نفیرعامه حاجت قالمامش اولدیغنی خبر ویردی. بوحسن نتیجه ایله قاضی افندی اضطرابدن قورتلدی. دوچه پاشا، باناالوقه سرایینك هنوز توتمکده‌اولان انقاضی اوزرینه چادر قوردی؛ مفتی بشیر افندی ایله دیکر برقاچ کیمسه‌یی مأل فرمان‌همایونی سرحد اهالیسنه اخطاردمأمور ایلدی. عاصیلر عقللرینی باشلرینه طوپلایه‌رق، دفترداركك افترالرندن شکایت‌ایله اون‌ایکی بیك غروشی ویرمکی، یاخود محبوسی یکیدن اله کچیرمکی تکلیف ایلدیلر. شوصورتله آسایش‌عودت ایلدیکندن، دوچه‌پاشاسرای بوسنه‌یولنی‌طوتدی؛ اهالی‌ده کندیسنی مظفرانه‌شهره کیرمك اوزره‌استقبالنه‌چیقدیلر. براز صوکره ارادهٔ پادشاهینك باشنی‌ایستدیکی‌عاصیلردن‌دزدار عمر ایله عصاتك باسلیجه رهنمالرندن نصوح اغا، صورت جریان وقعه‌یه دائر قاضی طرفندن یازیلان حجت شرعیه ایله اهالینك استدعانامه‌سنی ووالینك عرضنی حاملاً

(۱) پادشاهك بالذات آرقه‌سندن چیقاروب‌ده ویردیکی وپاشانك تبرکاً صاقلادیغی برقاچ قافتان محترق اولمشیدی؛ دوچه الك زیاده یونلره یانیوردی. نعیمادن، ص ٤١٦. (مترجم)

استانبوله کیتدی . سلطان مراد ، بغداد سفرنده ایکن بوکاغدلری آلنجه ، اولا دوچه‌یی بوسنه والیلکندن عزل‌ایله اونك یرینه شاهین‌پاشایی تعیین ایلدی. دوچه‌ده برطرفدن عاصیلرك ایلری کلنلرینی محو ایتمش، فقط‌دفتردار محمود ساجدار پاشانك محیلرندن اولدینی ایچون اوکا ایلشمه‌مش ایدی . بغداد فتحندن دولایی بوسنه‌ده پاپیلان‌شنلکلر ختام بولمق‌اوزره ایدی ، که دوچه پاشا، کندیسنك عزل اولندیغی، بوسنه‌نك چلبی پازاری اهالیسندن اولان خانی شاهین پاشانك یاقینده کله‌جکنی‌خبر آلدی. امرا آره‌سنده جاری‌اولان برزعمه کوره بایراق دیرکنك اوزرنده‌کی هلالی تبدیل‌ایدن والی‌عزل‌اولنه‌کلدیکندن، دوچه‌پاشاده ، امیدعزل‌ایله علمنك ماهیچه‌سنی دکشدیرمش ایدی .

بوسنه‌طرفلرنده‌واقع رادنه‌نام محلده‌هرسنه قوریلان‌پنایردن‌کلن‌تاجرلر،عبدالرحمان وویوده نامنده بر اشقیا سرکرده‌سیله آرقه‌داشی‌زوقو طرفندن اورلمشیدی. عاصیلر اون طقوز مسلمان اولدوردکدن صوکره، آق حصار یولنی‌طوتمش ایدیلر. اورادە بولنردن یکرمی‌درت یوك اشیای‌مغصوبه‌استرداد اولندی. شاهین پاشا ایلك‌اجرا آتی اولمق اوزره آق حصارده تحریات یاپدیردی . بو ایسه بر چوق اهالیه موجب مغدوریت اولدی . اوندن صوکر والیٔ جدید بوسنه سرایینه توجه ایتدی (۱) .

پودغوریچه‌ده بردیوان عقد ایده‌رك ، مغرور وذی نفوذ دفتردار محمودی اعدام ایتدی ، وبو معامله ممنونیت عمومیه‌یی موجب اولدی (۱٤ ربیع‌الاول ۱۰٤۹ — ۱۵ تموز ۱٦۳۹) . عثمانلی مالیه‌سنك اك منفور مأمورلرندن اولان بوآدم، خزینهٔ دولتی طولدورمق ایچون بیك درلو تعدیات اجرا ایتمشدی ؛ علی‌الخصوص « مفتیٔ بیت‌المال » نامیله برمأموریت احداث ایده‌رك ، اومفتیدن آلدیغی فتوالرله حکومت منفعتنه درلو درلو مظالم اجرا ایدر ، برچوق ترکه‌لری ضبط ایلر ایدی . بوتدابیر متحکمانه ایله ذاتاً خلقك غیظ وکینی دعوت ایتمش‌اولدیغی حالده ، سرحد اهالیسنك احوالی حقنده اشعارات مفتریانه‌ده بولنمش‌ایدی . مع‌هذا ، بونك‌اعدامنده ، آولونیه وقایعی تاریخیله ارتباط مخصوصی اولان برسبب دها واردر .

کچن‌سنه (۱٦۳۷) ، اون آلتی جزائر وتونس قورصان کمیلرندن مرکب

(۱) اق حصار قاضیسی سیمزاده نفیرعام چیقاردرق، حیدودلردن برقاچنی تپه‌لەمش، برقاچنی دیری طوتمش،اشیای مغصوبه‌دن یکرمی‌درت‌یوکی آله‌رق، اصحابنه اعاده ایتمش‌ایدی. شاهین پاشا « نفتیش » نامیله عبادالله بلا اولمش ایدی . نعیمادن، ص ٤۳۷ . (مترجم)

اوله‌رق علی پچه‌نینو قوماندەسنده بردونانما ، لوردت خزینه‌سنی یغما ایتمك قصدیله آدریاتیك دکیزنده ظهورا یتمشیدی. تشبثده موفقیت کوریله‌مدی: بربریه دونانماسی پولیه ساحللرینه عسکر چیقاره‌رق ، نیقونا حوالیسنی تخریب ، وقاتارو اوکنده برونديك کمیسنی ضبط ایتدیلر . مالطه ، فلورانسه ، اسپانیا سفائن حربیه‌سی اوزمان مختلف محللرده بولندقلرندن ، یکرمی سکز قادیرغه‌دن مرکب برونديك فیلوسی قورصانلردن اخذ انتقامه قالقیشدی. (۱۶۳۸) . بربریه کمیلری شدتله صیقشدیریله‌رق ، عثمانلی لیمانی اولان آولونیایه التجاایله ، معاهدات خلافنه قبول وحمایه کوردیلر (۱). علی پچه نینونك طوپلری وندیك کمیلرندن برینك دیرکنی قیردی؛ وندیك دونانماسی‌ده شهرك برمناره‌سنی یقدی (۲) . وندیك دونانماسی قوماندانی قاپه‌للو ، بربریه دونانماسنی برآی محصور بولندوردقدن صوکره ، آولونیا قلعه‌سنك طوپلری آلتنده ضبط ایلدی (۳) . اون بش بربریه کمیسی قورفوده باتیرلدی ؛ آمیرال کمیسی ، اطروفهٔ حرب اوله‌رق ، وندیك ترسانه‌سنه کوندرلدی . سلطان مراد ، بغداد سفری اثناسنده بووقعه‌یی خبرآلدی ؛ ممالك عثمانیه‌ده بولنان وندیکلیلرك کاملاً اعدام امرایتدی. اون‌اوچ کون ، صدر اعظم ایله سلحدار پاشا بوارادهٔ خونینی کوتورمکه مأمور اولان اولاغی آلیقویدیلر ؛ نهایت حکم اعدامی حکم محبوسیته تحویل ایتدیرمکه موفق اولدیلر . بالیوز لویچی قونتاره‌نی ، اولا قائم مقام صدارتك کدخدالسی دائره‌سنده ، مؤخراً ، اوروپا ایلچیلرینك مطالب متحده‌سی اوزرینه ، کندی خانه‌سنده درت چاووش معرفتیله کوزحبسنه آلندی. اوصیرده برطرفدن ده سپالاترو (٤) لیمانلك قاپانمسنه وونديك ایله بوسنه آره‌سنده هردرلو مناسبات تجاریه‌نك قطعنه امرویرلدی. بوسنه سرایی دفترداری ، سپالاترو کمرکندن خزینه‌یه الك آز بش میلیون آقچه حاصل اولدیغنی اخطار ایله، بوتصوره شدتله مخالفت کوسترردی. پادشاه، بوکا دائر تقدیم اولنان عریضه اوقوندیغی زمان « وندیك ملعونلرندن انتقام آلمق مرادمدر ؛ بن

(۱) هامه‌ر بوفقره‌یی قسماً اوروپا تاریخلرندن آلمشدر . جزائر دونانماسنك قبوانك خلاف عهود اولمسی کندی زعمیدر ؛ اصل خلاف معاهده اولان شی ، ایلریده کوریله‌جکی اوزره وندیکلیلر طرفندن عثمانلی لیمانلرك وعثمانلی لیمانده‌کی سفائن بربریه‌نك اورلمسیدر. (مترجم)

(۲) نعیماده « اسپلت » ، ص ٤٤٠ . (مترجم)

(۳) ایتالیانلرك اسلافی اولان وندیکلیلر یالکز « قلعه‌نك » مناره‌سنی دکل . برچوق یرلرنی‌ده یقمشلردی ، نعیمادن ؛ ص ٤٤٠ . (مترجم)

(٤) مغربیلر ، یوکلرینی اسیرلره تحمیل ایله قاره‌دن سلانیکه کیتدیلر . کذلك . (رم)

اوپاره‌دن کچدم ؛ بویله برشیئی بکا کیم عرض ایدرسه ، منفعت خصوصیه‌سنه‌خدمت ایلر ، واعدامه مستحق اولور » جوابیله اکتفا ایتدی . شوتهدیده رغماً ، دفتردار ، برکره‌دها قائم‌مقام پاشایه کاغد یازه‌رق ، بویاکلش تدبیرك بوسنه احوالنی بیلمز عجمی بربکلربکی اولان شاهین پاشانك اشعارینه‌مبتنی اولمق لازم کله‌جکنی بیلدیردی (۱). دفتردار ، پادشاهك بش‌میلیون‌اقچه‌یه‌اهمیت ویره‌جکنی ظن ایده‌رك ، ملاحظه‌سزجه برچوق اخطاراتده بولنمشیدی . مکتوب شاهین‌پاشایه کوسترلدیکندن ، اوده‌دفترداره منفعل اوله‌رق ، بوسنه سرحدلیلربنك شکایاتنی التزام ایله ، دفتردار حقنده اعدام فرمانی آلدی .

بربریه دونانماسنك ضیاعی جزائرده باعث اندیشه اولدی . علی پچه‌نینو اوراده اعدامه محکوم اوله‌رق ، استانبوله التجا ایتدی ، پادشاه اون‌قادیرغه یاپدیروب‌ده ، بونلره مغربیلری ارکاب ایتمك ایستردی . لکن پچه‌نینو ، صورت دائمده دونانما خدمتنده‌قاله‌جغندن قورقه‌رق ، بوتکلیفه موافقت کوسترمدی ؛ کندی اچه‌سیله‌ایکی قادیرغه انشا ایتدیردی . مغربیلر پای تخت اورته‌سنده معتادلرندن واز کچمیه‌رك ، استانبول لیمانده بیله سرقت ویغمایه جسارت ایتدیلر ؛ کیجه‌لری یهودی‌خانه‌لرینی یغما ایدر ، روم چوجقلرینی آلوب کوتورورلردی ؛ جرأتی اودرجه‌یه چیقاردیلر ، که قولنده‌کی بیله‌زیکی آلمق ایچون برترك قادینك الني کسدیلر . بالیوز ، شواحوال سیئه‌دن انتهاز فرصت ایله ، ذاتاً ایی خرستیان اولمایان برطاقم مهتدیلرك انجق هرایکی دینه دشمن فنا مسلمان‌اوله‌جقلرینی اورته‌یه قویدی ؛ بالیوز : « بودکیز حیدودلری خرسزلقدن باشقه برشیئه طاپمازلر ؛ دیوانه براللریله ویردکلرینی اوتهکی اللریله آلیرلر » دیور ایدی .

بالیوز ، محبوس اولمقله برابر ، اون دردنجی لوئیسك‌طوغدیغنی فرانسه ایلچیسی قونت سه‌زدن اول خبرالمشیدی (٥ ایلول ۱٦۳۸) . بومژده‌نی ایلچی‌یه خبر ویرمسیله ، اوده همان بر « تهدئوم » دعاسی‌اوقوتدی ، طوپ آتدیردی . شونامأنوس کورلتیدن دوچاراندیشه‌اولان سلطانلر [قادینلر] بوستانجی‌باشی واسطه‌سیله‌اله سبینی

(۱) بوسنه دفترداری « بوسوء تدبیر . بکلربکی شاهین پاشانك اولمق کرك ؛ اونجمی بکلربکی بوطرفك احوالنی نه‌بیلیر ؛ خزینه‌یه بوقدر ضرر اولدی ؛ سزلطفاً ذات شاهانه عرض ایله ، برچاره بولیکز ! » مألنده قائم مقام موسی پاشایه اوزون کاغد یازمشیدی . نعیما ج ۳ ، ص ، ٤٤٠ . (رم)

صوردیلر . بوستانجی باشی سفیرك اوغلنه تصادف ایتدی ؛ بو دلی قانلی ترکجه اولهرق : « پادشاهمزك ایلك نوزادینی اعلان ایدیورز . » دیدی بوستانجی باشی : «لصل نوزاد ؟ نصل پادشاه؟ دنیاده انجق برپادشاه واردر؛ اوده عثمانلی پادشاهیدر» دیهرك ، سفیرزاده‌یی برلکده کوتوردی ؛ لکن متعاقباً ایلچی بالذات کلهرك ، یااوغلنك ویرلمسنی یاخود کندیسنك‌ده برلکده حبس ایدلمسنی ، واوحالده متبوعی نامنه دولته اعلان حرب ایده‌جکنی بیان‌ایتدی (١).

سلطانلر، پادشاهك استانبولده بولنمسنی ایجاب ایده‌جك برمحاربهٔ بحریه‌یی خوش کوردکلرندن، وندیك مسئله‌سنی آغیرلاشدیرمق‌ایچون اللرندن کلنی یاپدیلر. مع‌هذا هنوز بغداددده بولنان سلطان‌مراد ، تضمینات قبولنه خیلی مساعد کورینیوردی. بناءً علیه وندیکه ، بغداد فتحنك خبری وائتلاف آمیز مکانیب ایله بر چاووش کوندرلدی (٢) . پادشاهك عودتندن وبالیوز ایله موسی پاشا اره‌سنده بعض مذاکراتدن صوکره ، اختلاف تسویه و بر مقاوله نامه امضا اولندی : اسکی قاپیتولاسیونلرك احکامی تمامیله محافظه اولنه‌جق ، مغرب کمیلرینك جمهور تبعه وسفینه‌لرینه ایلشمیه‌جکلری تأمینا‌تنه مبنی بوکمیلر عثمانلی لیمانلرینه قبول ایدیله‌جك ایدی. معاهده‌یه مغایرحرکت‌ایده‌جك قوماندانلرك تجزیه‌سی مقررایدی. وندیکلیلر آچیق دکزده قورسانلره تعرض‌ایده‌بیله‌جك اولوب، تضمینات دخی سکسزراقچه‌لك بش میلیون سکه ، یعنی ایکی یوز اللی بیك آلتون اولق اوزره تعیین اولنمش ایدی[٩] . جمهورایله دیوان همایون آره‌سنده شوصورتله اعادهٔ مناسبات ایدلدی .

دیوان بوسنه‌نك ابتداسنده یانان غلطه کلیساسنك تکرار انشاسی ایچون خرستیانلره مساعده ایتمدی (١٥ربیع الاول١٠٤٩ — ١٦ تموز ١٦٣٩) (٣) ؛

(١) برنجی فرانسوانك استعطافنامه‌سی اوتاریخلرده بسبتون اونودلمامش اولدیغندن، فرانسز ایلچیسنك بویله قهرمانلق کوسترمسی خیالی اولسه کرکدر . (مترجم)

(٢) کرك بغداد فتحنامه‌سی ، کرك ١٠٣٤ (١٦٢٤) ده بالیوز قورنارونك اعتماد نامه‌سی جوابیله سلطان مصطفانك ١٠٣٢ (١٦٢٢) ده ایکنجی و ١٠٢٦ (١٦١٧) ده برنجی جلوسنه‌دائر مکتوبلری ایچون وندیك کتبخانه‌لرینه مراجعت. ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنده وثاتق ترکیه‌مجموعه‌سنده سلطان مرادرابعك ترضیه‌طلبی‌حقنده (١٥ذی‌الحجه ١٠٤٦ — ١٠ مایس ١٦٣٧) نامه‌سیله حدود منازعاتنه متعلق (١٠٤٧) نامه‌لرینه مراجعت .

(٣) ساغره‌دو ، ص ٧٢٤ . ریقو ، ص ٤٦ . هرایکیسی ، یاکلش اولهرق ، ١٥ ربیع الاول تاریخ هجریسنی ایلوله مصادف کوسترلر .

لکن ، بالمقابله ، استانبول ایکی کوشکك اتمام اولندیغنی کوردی ، که پادشاه بغداده عزیمتنده سرای درونده اندرون اوطه‌لری قربنده بیوك حوضلر قارشیسنده انشالرینی امر ایتمشیدی. ایکی کوشکك اك کوزلی واك بیوکی ، سلطان مرادك روان سفرندن عودتنده ایلك طاشنی وضع ایتمش اولدیغی ایچون «روان کوشکی» تسمیه اولنان قصردر، که سرایك اك مرتفع نقطه‌سنده مبنی وایکی دکیزه ناظردر. دیوارلری آلتون لوحه‌لرله ، واویمه‌لی مینالرله تزیین اولنمش ؛ استانبولك برنجی خطاطی طوپخانه‌لی محمود افندی بعض آیات [کریمهٔ] قرآنیه‌یی وعلی الخصوص: « واذ یرفع ابراهیم القواعد(۱)» کلمه‌لریله ابتدا ایدن آیتی تحریره مأمور اولمش ایدی. سلطان مراد، بوکوشکك تزیینه شوصورتله صرف مساعی ایتمسی قریباً تخت عثمانیده کندیسنی استخلاف ایده‌جك اولان قارداشی ابراهیمك حظوظنه خدمت اولدیغنی خاطرینه کتیرمیوردی.

مراد رابع ، بغدادده عودتندن بری عرق النسادن پك مضطرب ایدی ؛ بو مرضدن ایلك حس ایتدیکی ضربه‌نك ، شیخ ارمویناك بغیرحق اعدام اولنمسندن دولایی ، برغضب آسمانی علامتی اولمق اوزره تلقی اولندیغی ذکر اولنمش ایدی . اطبانك نصیحتلرینه مبنی اوچ درت آیدن بری پرهیزکارانه حرکت ایدیوردی . مع‌هذا رمضان اثناسنده دها شدتلی برضربه‌یه دوچار اوله‌رق، حیاتندن قورقلدی. بایرامده (۱ شوال ۱۰۴۹ — ۲۵ کانون ثانی ۱۶۴۰)، احوال صحیه‌سی ، اکابر دولتی رسم دست بوسی‌یه قبولنه مساعد اولدی . راسمه ختام بولنجه ، معتادی وجه ایله سنان‌پاشا کوشکنه کیده‌رك ، خدمهٔ خاصه‌نك ممارسات عسکریه‌سنی وجرید اویونلرینی تماشا ایتدی. اوندن صوکره سلحدار پاشانك آت میدانندهکی سراینه عزیمتله، شکرانهٔ اعادهٔ صحت اولمق اوزره، برمعتاد، رفیق حظوظاتی اولان کیمسه‌لرله برسفاهت‌شبانه(۲) اجرا ایلدی؛ بوکیمسه‌لردن بری روان‌خان سابق اولان امیرکون ایدی : سلطان مراد ، ایرانه ایلك سفرندن بری بونی بزم خاصنه قبول ایتمش ، خاص آخور قربنده برسرای ایله استنیه کورفزینك نهایتنده ، وقتیله کپارودوس دینیلن یرده وقدیم هه‌قات معبدینك بولندیغی محله‌کی فریدون کوشکنی احسان

(۱) نعیما ، ج ۳ ، ص ٤٤٧ و ٤٤٨ (مترجم)

(۲) نعیمایه نظراً سلطان مراد کوشکده کوندوز قاله‌رق ، سرایه کلمش اولدیغندن « شبانه » قیدی دوغری کورنمز . (مترجم)

ایتمش ایدی. امیرگون ، وطننك ذوقنه کوره تزیین اولنان والیوم نامنی حائز بولنان بوسرایك ایچنده اختیارعزلت ایتمش ، عجم چالغیجیلری آرەسنده سفیهانه ورذیلانه امرارحیات ایتمکده ولنمش ایدی. پادشاه بغداد فتحندن عودتنده رفقای عشرتنه برجوق احسانلرله اظهار توجه ایلدی : امیرگون اون کیسه ، عجم علی یار خان بش کیسه آلتون آلدیلر . آز اول کریمهٔ سلطانی یه نشانلانمش اولان سلحدار پاشا ، بیانکی نامنده بروندیك مهتدیسی ، امیرگون مراد رابعك شاهانه بزم عشرت سفیهانه سنده بحق احراز موقع ایدیورلردی . طوزی چوق یمکاردن، مبذول بهاراتدن آلدقلری حرارتی مالووازی وروزوغلیو اوزوملرینك عصارهٔ سکرآوریله تسکین ایدرلردی (۱) .

بوصوك لیلهٔ عشرتدن بری سلطان مرادك صحتی انحطاطده دوام ایلدی . کچن سنه‌نك یازنده ولادتنك مصادف اولدیغی برجده وقوعه کلن بر کسوف‌ده هراس اوهام پروریسنی تحریك ایتمشدی ؛ بوحادثهٔ آسمانی‌نی علامت موت قریب اولمق اوزره تلقی ایتدی ؛ نه‌سرای منجملرینك ، نه‌ده امام سلطانینك سوزلری ، کندیسنی دها معقول بر فکره ارجاع ایتدیره‌مدی؛ علاجلردن خفت بوله‌مدیغنی کوره‌رك، اطبانی اکر کندیسنی قورتاره‌مازلر ایسه‌اولدیره‌جکنی بیان‌ایله تهدید ایتدی ؛ بونلرك

(۱) Rosoglio فی‌الاصل «Rosasolis» ریقو ، ص ٤٧ . عثمانلی مورخلری ، سلطان مرادك مسکرات استعمالنده افراطی تسلیم ایدرلر، لکن ظریفانه بعض تعبیرات ایله. ازجمله نعیما دیرکه ، [ص ٤٤٥] : « [آت میدانندەکی کوشکده ضیافت کونی] سلحدار پاشا وبعض محرمان صحبت دلارا ، تحریك شوق ونشاط واستجلاب انشراح وانبساط قصدیله ، آینهٔ جام کلفامه نکاه انداز اولمزینی رجا ونیاز ایتدیلر ؛ مفرح قوای نفسانیه ومحرك شاهیه [با ... ؟] وحرارت غریزیه اولمق زعمیله ، کیت سبك سیر صهبایی میدان رغبته سوق‌ایلدیلر ». روضة‌الابراردە دخی بویله مندرجدر [ص ٦٠٨] : « سلطان جم حشم حضرتلری ، شیفتهٔ عشق ومحبت ودلدادهٔ عیش وعشرتی اولدقلری دخترزز محبتندن تنفر وتوبه وانابتله ، اظهار ندامت وتأثر بیوروب، برقاچ سنه منصهٔ صفهٔ صفاده جلوه سازاولان ساغر صهبا ، اوچ درت آیدن برو مرآت نظر رغبت والتفاتلرنده رونما اولمامش ایکن ، یوم اول عید شوالده آت میدانده ناظر سلحدار پاشا سراینده غالبا بعض محرمان صحبت خاص‌الخاص رجاسیله ، اول‌فاحشه وراء جام بلورینندن پرتو انداز مجلس شاهانه اولوب، بلکه ساقیان سیمین‌بر ابرامیله ، بوس لب لعلین جام کلفامه دخی اقدام بیورلش ایدی ، که روز دیکر درد سر خمار توبه شکنی پادشاه جمشیدمنش کل پیراهنی افتادهٔ بستر بیماری ایدوب ، عاقبت ورد مطرای روی زیبالری تأثیر باد صرصر فنا ایله همکونهٔ برك خزان . وصحن سرای عالم شیون وماتم نوحه کران ایله نجه ایام بیت الاحزان اولدی . » [هامه‌رك ترجمه‌لرندن ترجمه یرینه اصللرندن آلندی .]

مساعیسندن اشتباه ایتمکه باشلایه‌رق — تخت عثمانی‌یی عثمانلی خاندانینك انطفای تامیله ندیمی صاحدار پاشایه تسلیم ایتمك عزمنده اولمسندن ، یاخود طبیعت مظلمه وظالمانه تأثیریله تخت دولتی کندیسیله برلکده مزاره کوتوره‌رك، آرقه‌سنده هرج ومرجدن باشقه برشی براقامق ایستمستدن دولایی — قارداشی ابراهیمك‌ده وجودینی ازاله ایتمك ایستدی . احتمال که دمو اپسین حیاتنك اوقدر تقرب ایتدیکنی ظن ایتمه‌رك، خسته‌لغنك تصورات انقلاب جویانه‌یه بهانه وابراهیم اسمنك اعدای دولتی ایچون برعلم اوله‌بیلمسندن قورقیوردی . بلکه‌ده یکی‌ختام بولمش کوشکده‌قارداشی ابراهیمك اسمنی متضمن آیت[کریمه]یی حاوی‌اولان کتابه‌یی تخطر ایدیوردی؛ یاخود برادرینك اعدامی حکمی کندیسنی محو ایتمکده‌اولان برحمای الشینك ضربه‌سی اثری ایدی. هرنه‌حال ایسه سلطان مراد رابعك صوك ساعتلری ، سلطنتنك صوك یدی سنه‌لری کی کچدی ؛ کین وقان صوصامه‌سی ، آنجق‌ختام موجودیتیله ختام بوله‌جق ایدی . سلطان‌ابراهیم، والده سلطانك محافظه‌سیله قورتیله‌بیلمش ایدی ؛ لکن‌سلطان‌مراده ارادەسی اجرااولندیغی بیان اولنه‌رق،چهره‌سنده التجاع ایدن‌صوك بر سعلهٔ‌ممنونیت ظلام موت ایله مقابله‌ایتمکه چالشمشدر. خسته قارداشنك‌نعشی کورمك ایستیوردی. بو آرزوسنه مخالف اولندیغی وطبیبلر بو منظره‌نك تشدید مرضه باعث اوله‌جغنی سویلدکلری جهتله، یاتاغندن قیرلادیغی حالده، صاحدار پاشا ضعفندن استفاده ایله قولاری اره‌سنده طوته‌بیلمشدر (۱). سرای امامی‌یوسف افندی — که خسته‌لغنده بر قاچ دفعه سلطان مرادی توبه‌یه تشویق ایتمکه جسارت کوسترمشدر — خدمات اخیره‌یی ابقا ایتمك اوزره دائما مدخل‌اوطه‌سنده حاضر بولنمقده ایدی (۱۶ شوال ۱۰۴۹ — ۹ شباط ۱۶۴۰) . خسته‌لغنك‌اون بشنجی کونی (۲) کونش باتدقدن

(۱) دستور انشا ، ن ۹۲ ،سلطان مرادك برهبه‌سنه‌دائر ۱۰۴۹ (۱۶۳۹)تاریخلی بر وثیقه‌سنی شاملدر ؛ اشبو هبه صاحدارك‌پادشاه ایله برلکده‌بویولمش اولسنه ابتنا ایدر .

(۲) سلطان ابراهیمك تبلیغ جلوسنی مبین نامه‌لرنده سلطان مرادك یوم وفاتی اوله‌رق محرر ۱۶ شوال ۱۰۴۹،۹شباط ۱۶۴۰ ، پنجشنبه‌یه مصادفدر . خسته‌لق۲۶ کانون‌ثانیدن ۹ شباطه قدر، یعنی اون‌بش کون سورمشدر. بناءً علیه دولوارك شوایکی‌افاده‌سی یاکلشدر. ۱ ص ۱۱ : « خسته‌لق اون‌بر کوندن زیاده سورمدی ... » ۲، ص ۱۱۸: « شباطك وخسته‌لغنك اون برنجی‌کونی حیاتنك‌اوتوز آلتنجی سالنده اقشام ساعت التی‌یه دوغرو تسلیم روح ایتدی ... » (آنجق یکرمی سکز یاشنده ایدی) . وندیك بالیوزی‌ده پادشاهك‌یوم وفاتندن ویاشندن دهازیاده خبردار دکل ایدی: « سلطان مراد، ۷ شباطده ۳۲ یاشنده

صوکره سلطان مراد حالت احتضاره کلمسیله، جمله سی کریان اولان خدمه، امامی، افندیلرینك یاتاغی یانه کوتوردیلر. مراد تسلیم روح ایدنجه یه قدر یوسف افندی، محتضرلره اوقونان « یس » سوره سی قرائته مشغول اولدی (۱).

سلطان مراد، کلمه نك الك شامل معناسنجه برمستبد (۱)، تشنهٔ خون وانتقام بر مستبد ایدی؛ صورت ظاهریه سی، خصوصا سلطنتنك صوك یدی سنه لرنده، افعالیله تماماً ممتزج ایدی. اورته بویلو فقط قوتلی ایدی (۲). صاچلری قاره، صاقالی سیاه وکور، کوزلری سیاه ولامعه دارایدی. ایکی قاشنك آره سنده کی درین خطوط، چهره سنی برقات دها مدهش کوستریوردی [۱۰]. قاشلری حرکت ایدرایتمز، بیکلرجه قوللریوقاری قالقاردی؛ بوتهدید نما خطوطك صیقشمسیله بیکلرجه باشلر طوپراغه دوشردی. امثالی نادر درجه ده قوی وچابك اولدیغندن، اوق ویای اویونلرنده فوق العاده ایدی. بازوی آهنینی اوقلری توفك قورشونلرندن دها ایلری کوتوررردی؛ برجرید ضربه سیله درت پارمق قالینلقده تخته لری وقوتلی طوپوزی [خشت] ایله فیل دریسندن معمول وکرکدان دریسیله مستور هندمغفرینی دلمکه مقتدرایدی. کهیك، قاره جه، طاوشان، یبان طوموزی، کچی، یبانی کچی آوینی سوردی؛ فقط الك زیاده حظ ایتدیکی بکرمی اوتوز بیك کیشی ایله سورکون آوی ایدی؛ بومارسهٔ شدیده ایرانسفرندن کتیرمش اولدیغی عرق النساعلتی اونوتدوررردی. هرسوزندن، هرحرکتندن قورقولور؛ هرسوزی، هرحرکتی — حکم قضا کبی — مطاع اولوردی. فورطنه تقرب ایتدیکی زمان قوشلر صوصوب

وفات ایتمشدر . » شمیدك اثرنده تاریخ وفات ۸ شباط کوسترلمشدر . [سلطان مراد ، شوالك اون بشنجی چهارشنبه آقشامی و پنجشنبه کیجه سی یاتسی وقتلری ارتحال ایده رك، ایرته سی پنجشنبه کونی سلطان ابراهیمك راسمهٔ جلوسی وقوع بولمشدر. نعیما ج، ۳ ص ۴۵۰ و ۴۵۲. ۱۲ شوال ۱۰۴۹ ، ۹ شباط ۱۶۴۰ (طرز جدید) ایله مصادفدر ؛ ۹ شباط کیجه سی ۸ شباط اقشامی دیمکدر . [مترجم]

(۱) سلطان مرادك صوك خسته لغی ، واولومه قارشی انسانك الندن برشی کلمیه جکی حقنده نعیما ایران شاعرلرندن مقتبس [برنجی بیت ابیات شریفهٔ مثنویدن، ایکنجیسی قاآنیدن] شوایکی بیتی درج ایدر :

«ازقضا سرکنجبین صفرا فزود * روغن بادام خشکی مینمود . »

«آن مصرمعدلت که تودیدی خراب شد * وان نیل مکرمت که شنیدی سراب شد .»

(۲) « دولتنك الك کوزل آدمی ، الك شجیع نفری ایدی ؛ زیرا قوت بنیه یه مالك اولدیغی کبی ، چهره سندن شوکت ومهابت نمایان ایدی » عثمان اولدن مراد رابعه قدر عثمانلی پادشاهلرینك مختصر ترجمهٔ حالی، آمستردام ، ۱۶۶۵.

یاپراقلر آره‌سنه کیزلندکلری کبی، اویاقلاشیرکن هرکس سکوت ایدر، قاچارایدی. سلطان مرادك حضورنده حصراً اشارت ایله افهام مرام احتیاجی، دیلسز لسانی صوك درجهٔ توسعه ایصال ایلدی. کوزقیرپه‌لری، دوداق قیملداتمه‌لری، دیش غیجیرداتمه‌لری سوز یرینی طوتمش ایدی. جاسوسلغك مکملیق‌ده، مراد رابع زمانندندر؛ سعایتکارلره الك پارلاق مکافاتلر کافی کورولمزدی (۱). سلطان مراد، آت ایله چیقدقجه، یکی چریلر خلقی دکنك وطاش ضربه‌لریله یولندن اوزاقلاشدیررلردی؛ خدمهٔ خاصه‌سی، معیتی خلقی، وقتیله شیخ الجبل قارشیسنده حشیشیلر کبی، الك خفیف اشارتنه دقتله نکران ایدیلر. برکون، سلطان مراد، بولندینی بالقوندن زمینه برکاغد دوشوردی. خدمه‌سی بربرینه مسارعتله مردیونه دوغری شتاب ایلدیلر؛ لکن ایچلرندن بری دها قیصه بریول بولدی: پنجره‌دن آتلادی: هرنه‌قدر برباجاغی قیرلدیسه‌ده، کاغدی مظفرانه کتیردی؛ خسارت درجه‌سنه کوتوریلن بوصداقت غیورانه، کندیسنه دولتك الك بیوك مناصبنه قدر یول آچدی.

مراد رابع هم آلتونه، هم ده قانه تشنه ایدی. هرایکی احتراص، ایلك دفعه اولهرق، انشته‌سی رجب پاشانك اعدامنده برمیلیون التونك خزینهٔ مقتولدن کندی خزینه‌سنه انتقال ایتدیکی زمان اویانمش؛ ندیمك قتلی صورتیله تظاهر ایدن سپاهیلر قیامی دخی میلان خون دئارینی تشدید ایلمش ایدی. رجا واسترحاملرك، قانون وعدالتك آله مادینی شیئی دولتك صاحبندن برمقدار هدیه استحصال ایده بیلیردی؛ طویمق بیلمین بوطمع، سیل کبی قانلر آقیتدی. آلتون وکموش اوانی، ارکککلره ایپك استعمالنی منع ایدن حکم شریعت، تیپه‌ر عصرنده اولدینی کبی، شدتله جاری ایدی. قیمتدار البسه، پارلاق اوانی، مستبدك ارزوسنی، وحشتنی تحریك ایدر قورقوسیله اورته‌دن غائب اولدی. مرادك وحشیلکی بعضا عصیانه وحکومت علیهنده جنایتلره قارشی ناقابل سکون برشدت ایله، بعضاً‌ده برجنت خون آشام ضربه‌لریله نمایان اولوردی. برچمنزارده رقص ایدن قادینلری؛ اطوار لاابالیانه‌لری

(۱) « Sic delatores, gonus hominum publico exitio repetum et pœnis quidem nunquam coercitum, per prœmia eliciaeantur » تاسیت، وقایع، ٤، ٥٠. «کندیسنجه هیچ برشی مجهول قالمامق ایچون، هرشهرده جاسوسلری وار ایدی.» ساغره‌دو، ۱۲. ص ۷۵۰.

خوشنه کیتمدیکی ایچون ، صوده بوغدورمشیدی ؛ دیکر بعض نسوانك ده برچارشیده پازارلقله اوغراشدقلرینی کوره‌رك ، بعدما قادینلرك چارشیلره چیقملرینی منع ایتدی؛ سرای دیوارلرینه تقرب ایدن برپاشا اوغلنی کندی الیله اولدوردی ؛ ایچنده قادینلر بولنان برقایق ، سرایك دیواری کنارینه پك یاقین کلمش اولدیغی ایچون باتیرلدی . ایران حدودینه عزیمت ایتمزدن اول ، اعدای دولتك شجاعتنی اطرا ایدر برعجم شرقیسی تغنی ایتمش اولمق بهانه‌سیله، برسرای مؤذننك، حضورنده باشنی کسدیردی. حال بوکه، کندیسنه مهم برسر سویله‌یه‌جکنی خبرویرن شاه قولی نامنده برعجم چالغیجیسنك جانندن واز کچدی . شاه قولی ، سلطان مرادك حضورینه کتیریلنجه : « استرحام کندی حیاتم ایچون دکل ، بنمله برابر لحده کیره‌جك اولان صناعت ایچوندر » دیدی؛ التی کیریشلی بر موسیقار ایستیه‌رك بونکله اولا حزن آور برشعر ، صوکره، بغداد فتل عام وفتحی حقنده برمنظومهٔ مظفریت تغنی ایتدی ؛ سلطان مراد ، صناعت کارك هنرینی تقدیر ایده‌رك، برابر استانبوله کتیردی. عجم موسیقیسنك پای تخت عثمانی‌یه دخولی شاه قولی زمانندن باشلار .

سلطان مراد ، شراب استعمالنی منع ایدن ارادهٔ تجدید ایتدکدن آز برمدت صوکره ، بر کیجه قول دولاشیرکن ، عوام ناسدن بکری مصطفی نامنده(۱) برینه تصادف ایتدی. بکری مصطفی سائقهٔ مستی ایله استانبولی وجاریه اوغلنی (یعنی [بر چرکس قیزندن تولد ایتدیکی ایچون] پادشاهی) صاتین آلمق تکلیفنده بولونیوردی. ایرتهسی کون پادشاه ، مصطفایی حضورینه جلب ایله ، کیجه واقع اولان تکلیفنی خاطرینه کتیردی . بکری ، قیونندن برشیشه شراب چیقاره‌رق ، بردیلنجی‌ی جهانکیر واك بی‌وایه برشخصی ذوالقرنین (۲) پایان بوذهب مایعك بتون خزائن جهانه فائق اولدیغنی تأمین ایلدی. مرادرابع ، سرخوشك شطارتلی سوزلرینه تعجب ایله ، شیشه‌یی بوشالتدی ؛ بکری مصطفی بوندن صوکره پادشاهك برنجی عشرت آرقه‌داشلرندن بری اولدی . کونده بیك بش یوز کیشینك وفاتنی موجب اولان بیوك طاعون صیره‌سنده سلطان مراد، کیجه‌لرینی ندماسیله بزم عشرت تشکیل ایده‌رك،

(۱) ترکجه‌ده ، یاخود عربجه‌ده بکری کلمه‌سنك سرخوش معناسنه کلدیکی دوغری دکلدر ؛ بالعکس بوکلمه‌نك معناسی « پرهیزکار » مفهومنه معادلدر .

(۲) اسکندر ذوالقرنین، ایکی عصرك صاحبی یعنی برنجی بیوك الکساندر ، اوزبریس یاخود باکوس .Cornua addit puaperi

کچیرر، و « بویاز ، الله کوتولرك جزاسنی ویریور؛ بوقیشده ایپلره صیره کله جکدر » دیه‌رك ، هردرلو افکار غم آوری دفع ایچون، بك اوغلنده بولنه بیان اك بیوك قدحلری بوشالدیرایدی.

سلطان مرادك صوك یدی سنه‌لك مدت حیاتنده ارادهٔ مخصوصه‌سیله اللی بیك کشی تلف اولمش‌ایدی (۱) . مدت سلطنتنده‌کی مقتولینك مقدارعمومیسی یوزبیك تخمین اولنور ، وبو تاریخده کوریلن یوز مقتول [۱۱] — یاشلرنده قارداشلری واحتمال قوی‌یه کوره عموجه‌سی مصطفی (۲) بولنان — صدهزارجنود مقتولیندن برنمونه‌در.

سلطان‌مرادك ، ترکجه‌یه ترجمه ایدلمش اولان (۳) ماکیاولی اوقومش اولمسی شبهه‌لیدر ؛ لکن کندیسنی بی‌حضور ایدن قان‌وانتقام صوسزلمی ایتالیالینك کتاب سیاسیسندن زیاده سزاوارنفرین اولوب ، شویازدیغمز تاریخده بونجه مثالی کوریلن استبداد مظلمی ، ماکیاولدن قالان : « انتقامك صاچی ، صاقالی آغاره بیلیرسه‌ده قوجاماز » سوزنده شایان حیرت برصورتله تصویر اولنمشدر . مرادك تخت اوزرنده کچیردیکی‌اون یدی سنه ظرفنده بالذات سلطنتی‌صوك یدی سنه‌دن عبارتدر؛ والده سلطانك ووزیرلرك اداره‌سیله ، یکیچری وسپاهیلرك قانلی‌وصایتیله مالی‌اولان دیکرسنه‌لری حال‌طفولیتده، یاخود ممارسات بدنیه وفکریه ایله اشتغالده کچیرمشدر؛ شعری سور ، کندیسی‌ده شعر سویلردی ؛ آرابه‌یه ، آتده بك مراقلی ایدی .

(۱) ۱۶۳۲ دن ۱۶۳۷ یه قدر تخمین اولنان یکرمی بش‌بیك وبغدادده‌کی اوتوز بیك ذاتاً اللی بش بیکه بالغ اولور . [بغداد فتحنده مقتول اولان ایرانیلر ، کندیلرینك مقابله ومقاتله‌سندن دولایی‌اعدام اولنمش اولدقلرندن، اولمر چیقارلدیغی ومبالغه‌دن صرف نظر اولندیغی حالده ، یوز بیك رقمی پك چوق تناقص ایدر. مراد رابعك قان دوکیجی اولدیغی معلومدر ؛ فقط بوشدتی بنیان دولتی احکام ایلدیکی بر ایکی صحیفه صوکره مورخ طرفندن‌ده اعتراف اولنه‌جق اولفله براز. یوز بیك عددنده پك بیوك مبالغه واردر. مترجم]

(۲) بواحتمال‌ضعیفدر. مجدوب اولمسندن دولایی ایکی‌دفعه خلع اولنان سلطان‌مصطفانك ایکنجی خلعندن اون یدی سنه صوکره اوچنجی‌دفعه تختله چیقارلمسنه احتمال ویرلهبیلیرمی که سلطان مراد اونی اعدام ایتدیرسین ؟ سلطان مصطفی بعدالخلع اوقدر یاشادی؛ عقلك قبول ایده‌بیله‌جکی احتمال اقوایه کوره ، اختیار صایبله‌جق بر سنده ومعلولیت ایچنده حلول اجل موعودیله وفات ایلدی؛ عجبا هیچمی اولیه‌جك ایدی ؟ (مترجم)

(۳) « ماکیاولدن میراث قالان کتاب. ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر. » ساغرمدو ، ۱۲۰۱، ص ۷۳٤ .

سلطان مرادك آتلری، آلتون اگرلی طقوزآتدن، سلسله‌لری مضبوط واك اصیل قرق عرب آتندن (۱)، اوچ درت یوزقوشو حیواندن آز دکل ایدی (۲). بو احتشامی، صوکره مراسمه متعلق امرلرنده بیله محافظه ایتدی (۳). هر سفره کیتدکجه، اوچ آخورلق آت، بایراقلرله برابر اردونك اوکندن کیدر، دیکر اوچ آخورلق آت‌ده اردوکاهده بولنوردی؛ هر آخورده یدی سکسرطویله آت واردی. پادشاهك آخورلرندن اکثریسنده یمکلرله آتلرك باغلاندقلری زنجیرلر کموشدن ایدی. بوندن باشقه، سلطان مرادك — درت یوزی یکی چریلر، سکسر یوزی خزینه ایچون اولمق اوزره — بیك ایکی یوز قطاردوه‌سی ایله یدی یوز قطار قاطیری وار ایدی؛ خدمهٔ خاصه‌دن هر برینك یکرمی اوتوز حیوانی بولنوردی (٤).

کعبه‌ده سیلاب وقوعنه وعسکرك عصیان عمومیسنه دوغری، مرادك سهام قضای نفمی‌یی اوقورکن، پیش اقدامنه صاعقه دوشمسی اوزرینه بایغینلقدن اویانیرکی انتباه

(۱) جرید آتی،

(۲) یلکسندست.

(۳) سلطان مراد رابعك بینوب‌ده غرایه کیتدیکی اوچ آت، جنازه آلاینده ترسنه اکرلنه‌رك، تابوتی اوکنجه کوتورلمشدر. نعیما، ج ۳، ص ٤٥٣. غالبا مورخك مقصدی بوکا اشارت اوله‌جقدر. (مترجم)

(٤) ۱٦۳۷ سفری صیره‌سنده کندیسنه معلومات ویرن خلیل پاشادن نقلاً پچوی. [پچوینك، ج ۳، ص ٤٤۲، افاده‌سنك مألی بودر: پادشاه مرحومك جریدجیلکده استادی وبغداد سفرنده امیرآخوری اولوب، بن طمشواردفترداری ایکن، وزارته طمشوار محافظی بولنان خلیل پاشا نقل ایدرکه: سلطان مرادك خدمه‌سی، حیوانلری حسابسز ایدی؛ خدمه‌سنك‌ده خدمه وحیوانلری بولنوردی. عادت مقررهٔ عثمانی موجبنجه موکب همایونده چکلمسی ممتاد اولان آلتون ومرصع طاقلی طقوز یدکدن باشقه، «جرید آتی» نامیله آنا وبابا طرفندن شجره‌لی قرق آتی وارایدی. اوچ درت یوزده «یلکسندست» دینیلن منتخب آتلری تعداداولنوردی، که جریداوینادقلری وقت‌اونلره بینرلردی. بونلرکونشدن، روزکاردن، یاغموردن محافظه اولمق ایچون قوناق یرلرنده اوچ آخور، اوکدن کیدن توغ همایونك اینه‌جکی یرده دخی اوچ آخور ترتیب ایدیلیردی. هر آخورده یدیشر سکسزر طویله آت طوررردی. اك خاص آتلرك یمکاری کموشدن ایدی. پادشاه آتلرینی اوقدر سوردی‌که اوتاغ همایونك سایبانی اوکنده کموش زنجیرلی یکرمی اوتوز حیوان بولندیرمق معتاد ایدی. بیك ایکی یوزقطار دوه‌سی وارایدی؛ بونلرك درت یوزقطاری یکی چریلره، قصوری خزینه ولوازم ومهمات وسائره نقلنه تخصیص قلنمشیدی. یدی یوزقطارده استر بولنوردی. بونلردن ماعدا، ایچ خلقی تعبیر اولنان حرم همایون خدمه واغالرینك یکرمیشر اوتوزر آتی، اوکا کوره معیتلری وار ایدی. مترجم]

كسب ايتديكنى كورمكده‌يز . بشكطاش فورطنه‌سندن صوكره ، مفتينك نصيحتى اوزرينه ، ديلسزلرى و مظهر النفاقى اولان ديكر كسانى اوزاقلاشديردى . ايرته‌سى سنه ، محرم پادشاهى كوريجه‌لى قوچى بك دولتك ومؤسساتنك انحطاطنه دائر برائر قيمتدار يازمشدر (١) ، كه ادبيات عثمانيه‌ده ، مونته‌سكيونك رومادولتى انحطاطنه دائر اولان اثر لايموتنك يرينى طوتار ؛ مؤلف ، دولتك قانلى ياره‌لرينى آچيقدن آچيغه كوسترر ؛ اوندن صوكره ، حكومت عثمانيه‌نك اسكى قوت ومعموريتى اسبابنى تعداد ايدر،كه اونك رأينه كوره ، صدراعظملرك اقتدار مطلقندن ، اصحاب مناصبك لاينعزل اولمسندن ، عدالتك [امر قضانك] سربستىٔ جريانندن ، كرك معاش كرك تيمارو زعامت ايله استخدام اولنان عسكر صفوفنده اطاعت كامله‌نك محافظه‌سندن عبارتدر (٢). كوريجه‌لى ، بوفكرينك تفصيلنى ، شاه عباسك جلوسنى متعاقب اطرافنه دعوت وجمع ايتمش اولديغى عجم خانلرينك لسانينه وضع ايده‌رك ، اوندن صوكره ، شاه عباسك تزييناتجه اجرا ايتديكى تصرفات سايه‌سنده اون ايكى بيك كيشيلك ومعاشلى برمنتظم اردو تدارك ايتمش ، وخانلرندن قرق بيك كيشيلك برايكنجى اردو ايستمش اولديغنى ذات شاهانه‌يه عرض ايله (٣) ، پاشالرك عساكر محافظهٔ مخصوصه‌لرى ، آيلقلى عسكردن آلنمايوب ، قانون موجبنجه ، ملل غيرمسلمه‌دن مبايعه واخذ اولنان اسيرلردن مركب اولور ، تيمار وزعامتلرىٔ اولكى كبى بكلربكلرى طرفلرندن توزيع ايديلير، خدمات علميه التماسه دكل اهلنه‌ويريلير، رشوت اورته‌دن قالقار اينسه ، دولتك اسكى شوكتى تكرار عودت ايده‌جكنى افاده ايدر (٤). ديكر برفقره‌ده اسلاف پادشاهينك ياتشديرمغه موفق اولديغى بيوك غائله‌لردن متعدد مثاللر نقل ايلر : محمد ثانى زماننده ، قرق بيك كيشيلك برقوته مالك اولان عاصى مصطفانك دوبريجه تاتارستانده احمد بك طرفندن نصل تنكيل

(١) « رسالهٔ قوچى بك ، برلين كتبخانه‌سنده ، ديه‌زال يازيلرى آرمسنده، ن ١٧ ، ق ٣٧ . بشكطاش صاعقه‌سنك ومكه سيلابنك ايرته‌سى سنه‌سى ، يعنى ١٠٤٠ — ١٦٣٠ سنه‌سنده يازمشدر. [برقاچ دفعه طبع اولنمشدر . برطبى ، طاش باصمه‌سيدر ، استانبول ١٢٨٤ ، ص ٧٠ . برده اينجه حروف ايله لوندره مطبوعى واردر . صوكره‌لرى مرحوم ابوالضيا طبع ايتمشدر .]

(٢) مورخ ، بوفقره‌يى ، رساله‌نك صحائف مختلفه‌سندن خلاصه ايتمشدر . (مترجم)

(٣) رسالهٔ قوچى بك ، ق ٣١ . [١٢٨٤ طاش باصمه‌سنده ٤٨، ٤٩، ٥٠]

(٤) بوده صحائف مختلفه‌دن خلاصه ايدلمشدر . (مترجم)

اولندیغنی؛ بایزیدثانی زماننده بوسنه والیسی یعقوبك خرواتلق قوماندانلغنك عصیانی نصل باصدیردیغنی ؛ مراد ثالث زماننده قازاقلرك غازی طورخان بك طرفندن نصل اطاعت آلتنه آلندیغنی ؛ محمد ثالث زماننده حسن پاشانك استانبول قاپیلرینی قاپایه‌رق، و اشلیجه مجرملری دردست ایده‌رك، یکی‌چریلرك عصیانی نصل یاتشدیردیغنی پادشاهه اخطار ایدر (۱) . کوریجه‌لی ، اثرینی ، ایران سفری وبغدادك استخلاصی حقنده نصایح عاقلانه ایله ختم ایلر : دشمنه ، کرك قارص طریقیله روان اوزرینه یورویه‌رك ، کرك چلدیردن دوغری تفلیس اوزرینه کیده‌رك ، ایکی صورتله هجوم ممکن اولدیغنی ؛ نه‌صورتله حرکت اولنورسه اولنسون، اردونك بغداددهقیشلامسی لازم کلیوب، دیاربکر وارضروم طرفلرنده مشتاتریی اقتضا ایده‌جکنی؛ سرعسکرك حرکاتنی نظر دقت آلتنده بولندورمق ایچون ، وزیردن برینك کدخدا اوله‌رق ترفیقی احتیاط ایجابندن اوله‌جغنی اثبات ایدر (۲) . ایشته قوچی بکك بونصایح عاقلانه‌سی وروزنامه‌جی ابراهیم افندینك معروضاتی اوزرینه‌در، که ایکی سنه‌صوکره ملازملکلر لغو ایله، تیماروزعامت وعسکرك اسامی دفترلری یوقلانمش، وبوذاتلرك

(۱) قوچی بك ، سانجاق بکلرینك وبکلر بکلرینك ، استقامتله اوزون وقتلر منصبلرنده بقالرندن دولایی . پك قوتلی بولنه‌رق ، اطراف ممالکده دشمن ظهور ایتسه . بونك خبری کله‌دن دشمنلرك رؤس مقطوعه‌سی کلدیکنی وازجمله بایزید ثانی زمانننده ، بوسنه هنوز سانجاق ایکن ، بوسنه والیسی یعقوب بکك ، علی‌الغفله تعرض ایدن خروات حاکمنك همان مقابله‌سنه شتاب ایده‌رك ، اونی منهزم ایلدیکنی ؛ ابوالمغازی سلطان سلیمان قانونی عصرنده | هامه‌رك بونی محمد ثانی عصرنده دیمسی اثر سهو در ؛ وقعه ، بوتاریخك التنجی جلدنده ٥٦ نجی صحیفه‌ده عصر سلیمانی وقایعنده کوستریلمشدر | دوبریجه‌ده اوتوز قرق بیك کیشی ایله ظهور ایدن دوزمه‌جه مصطفانی بندر میرلواسی احمد بکك پریشان ایتدیکنی ؛ سلیم ثانی عصرنده اسپانیا ووندیك دونانماسی دونانماسی همایونه غلبه ایده‌رك ، آیاماوره‌یی محاصره ایتدیکی وقت، غازی طورخان اوغلی مصطفی بکك دشمن دونانماسنی پریشان ایده‌رك، قلعه‌یی قورتاردیغنی ؛ مراد ثالث زمانننده دخی ینه اومصطفی بکك . آق کرمان اوزرینه یورویش قازاقلری تشکیل ایتدیکنی بیان ایدر . ۱۲۸٤ طاش باصمه‌سی ، ص ۷ و ۸ . یشجی‌حسن پاشا « یکی چری اوجاغنی قوله آلوب » ، یعنی تلطیف ایله کوکللرینی جذب ایدوب ، علی‌الغفله استانبول قاپیلرینی قاپاتدقدن صوکره ، اشقیا واشرارینی برآنده افنا ایله حقلرندن کلدیکی حالده، پاشانك ارباب حسد الفاسیله اعدام ایدلش بولندیغی ده، بودرلوارباب استقامت وخدمتدن بعضلرینك اوغرادیغی عواقب وخیمه‌یی تعداد صیره‌سنده تذکیر ایلشدر ، ص ۱۸ . (مترجم)

(۲) بوفقره‌یه ، الده‌کی نسخه‌ده تصادف اولنه‌مادی . (مترجم)

تأثیرخفیسی سلطان مراده، زمام‌دولتی بردست متانت‌ایله آلمق عزمنی القا ایلمشدر. صورت مطنطنه‌ده اجرا ایدیلن بریمین، ودها زیاده قیلیج قورقوسی عسکری دائرهٔ اطاعتده طوتمشدر. بغداد سفرندن آز اول، زعامت وتیمار دفترلری کاملاً یوقلامه ایدلدی؛ منع تزییناته متعلق قانونلر موقع اجرایه قونلدی؛ علوفه‌لی علوفه‌سز، منتظم وغیر منتظم عسکرك مقداری ایکی یوزبیکه چیقارلدی: شوصورتله که یوز آلتمش ایکی یکی چری اورطه‌سنده اوتوز بیك کیشیلك، والتمش بیکه بالغ اولان جبه‌جیلر آره‌سنده بیك کیشیلك برفرقهٔ ممتازه تشکیل اولندی؛ واردات دولت سکزملیون آلتونه، تیمار وزعامتلرك وارداتی التی ملیونه ابلاغ قلندی [۱۲].

حرمده، هرایکیسی‌ده عن‌اصل‌روم اولان‌والده‌سلطان ایله خاصکی سلطان‌حکم فرما ایدی. خاصکی، سلطان مراد نزدنده، برفکر رفیع وسیاسیه صاحب، مائل احتشام وسخی اولان والده قدر نفوذلی دکل ایدی [۱۳]. والده سلطان، ذکاسی، کوزللکی، بشی ارکك بشی قیزاون چوجق آناسی اولمسی سایه‌سنده، زوجی احمداول نزدنده احراز ایتدیکی نفوذی، اوغلنك ایلك بش سنهٔ سلطنتنده محافظه ایتمشدر. مؤخراً سلحدارمصطفایه ترك نفوذه مجبور اولمش، سلحدارایسه مراد رابعك نفس واپسینه قدر موقع اقتداردده قالمشدر [۱۴].

مراد رابع، نه‌قدر منفور براستبداد اجرا ایتمش اولورسه اولسون، تاریخ اونك حقنده شووجه ایله ادای شهادتدن استنکاف ایده‌مز: سلطان مراد، ضعیف اولان اسلافنك زمانلرنده ژنکدار اولان سیف اسلامه قان ایچنده یکیدن صو ویرمش؛ ازدراختلالی اولدورمش؛ ممالك عثمانیه‌نك سرحد قدیمی اولان بغدادی، یعنی اسلامك سلامتنی وهیچ اولمازسه دولتك حدود شرقیه‌سنجه امنیتنی محافظه‌ایدن «دارالسلام» ی اعاده ایتمش، برچوق سوء استعمالاتی‌رفع ایلمش [۱۵]؛ وارداتی تزییده واردوی تقویه‌یه موفق اولمش؛ سپاهیلردن ادارهٔ اوقافی، دیکر خدمات حکومتی آلمش؛ یکی چری اسامی دفترلرینه وتیمار وزعامت اصحابی میانه فضولی کچنلری ترقین‌ایتدیرمش؛ قهوه‌خانه‌لری، میخانه‌لری، توتون ایچیلن یرلری‌قاپاتمسیله هر وقت مخاطره‌لی اولان ایشسز آدملر ایله ارباب بدعت ایچون طوپلانه‌جق یر براقمامشدر. والیلرك وویرکو محصللرینك باشلرینه ایمکه‌حاضر بولنان سیف‌سلطانی، خلقی پامال غدرایتمکدن اونلری منع ایلمشدر. الحاصل، سلطان‌مرادك دورخونین

سلطنتنده ، اسلافنك ضعفی واهلیتسزلکی ایله قوتدن دوشن، مراد ثالثك عطالتی ، محمد ثالثك اقتدارسزلغی، احمد اولك تجربهسزلکی، مصطفـانك بلاهتی ایله خراب اولان، محاربات داخلیه ایله، خلقك وعسکرك عصیانیلهرطرفدن یارهلانمش بولنان دولت عثمانیهیکی برحیات بولدی؛ شمدی بودولتك ــ مبدأانحطاط حقیقیسنه، یعنی قارلوفچه معاهدهٔ فلاکتنمونه قدر ذیقدرت وهرطرفدن مظهرحرمتاولهرق ــ ایکی عصر دها ، موقعنده قالدیغنی کورهجکز .

طقوزنجی جلدك متنك ختامی

تذیلات

مورخك حواشی وایضاحاتی .

طقوزنجی جلد

قرق آلتنجی کتاب

۱، ص ۱۵ — نعیما [ج ۲، ص ۲۷۱] ، بغداد خلقنك شیعی اولمازی جهتله، بکر صوباشی علیهنه حرکت ایدلمسی ، بغدادك الدن چیقمسنه سبب اولهجغی بعض ارباب وقوف طرفندن ایراد اولندیغنی یازدقدن صوکره ، حافظ پاشا بوسوزی دوغری بولهرق ، شمدیلك بغدادك بکره توجیه اولنمسنی استانبوله اشعار ایتمش ایسهده ، جواب رد آلمسی اوزرینه ، حرکت ایتدیکنی بیان ایتمکدهدر . لکن حافظ پاشانك یانده بولونان پچوی ، بوندن بحث ایتمیور ؛ اونك اقادهسنه کوره [پچوی، ج ۲، ص ۳۹۲] ، حافظ پاشا ، بغدادك شمدیلك بکر صوباشیسیه توجیهی حقنده پچوی طرفندن واقع اولان اخطاراتك جملهسنه «هیچ قابل دکلدر» سوزلرندن باشقه جواب ویرمهمش اولدیغی حالده، مؤخراً استانبولده، صدراعظم ایکن وپچوینك حضورنده ، « ایشته شو مسلمان شاهدمدر ، بغدادی قزل باشه ویردیرمکه سبب اولورز ، دیه فریاد ایتدم ، سوزم دیکلنمدی » دیهرك، مرهدن شکایت ایلمشدر .

[پچوی ، شو سوزلریده علاوه ایدر : « اما ، حقیقت، اوسوزی سویلین فقیرایدم : معارضه ایدن کندیسی ایدی. »]

۲، ص ۳۲ — نعیماده بتلنك افکاری حقنده غایت غریب برایضاح مندرجدر. نعیمانك بوفقره دسنی یازیورز :

« مزبورك [بتلن] سعی اهل اسلامه امداد وخدمت ایچون دکل ایدی؛ بلکه کندی نفسی ومصلحتی ایچون ایدی. فدلکه یازار، پچویلی دیمش : بنجه دفعه بتلن لسانندن ایشتدم که: « بنم اهل اسلامه معاونتم ، دیللرینه میل وکندیلرینه محبتمدن دکل ؛ آنجق کندی مصلحتم ، ونفسمدن ضرری دفع ایچوندر . » جمله کفار جان وکوکدن اسلامه دوست اولور دکلدر ؛ مخلنده عداوتی اظهار ایدر. فقیر [نعیما] دیرم که : ادیان سائرهدن اولان مخالفین، عموم اوزره اهل اسلامه درونی محبت ایتمزلر ؛ میل ومحبتلری اولسه ، اسلامه کلیرلر ایدی. جلب نفع، بادفع ضرر ایچون اطاعت ایدرلر ؛ فیزماننا، جمیع خلقك میل واطاعتلری خوف ورجایه مبنی اولدیغی قتی [پك] ظاهردر ؛ لکن بوصورتده کفارك مصلحة انقیاد کوستروب،

خدمتده بولنملری دخی فائده‌دن خالی دکلدر. حضرت عمر رضی‌الله عنهك (اهدم‌الکفار بعضهم ببعض) بیوردقلری منوال اوزره ، مشرکیندن برفرقه‌یی استمالت ایله ، قوله آلوب ، سائر کفار اوزرینه تسلیط ایله استخدام ایتمك رأی صائبدر ؛ بشرط آن ، که ظهوره کلن سعی وخدمتلرینه مغرور اولوب ، اعتماد کلی حصولیله ، شر وفسادلرندن غفلت اولنمایه . هر حالارنده تیقظ وانتباه ایله معامله لازمدر . » [هامه‌رك ترجمه‌سندن ترجمه یرینه ، نعیمادن عیناً آلنمشدر . ج ۲ ، ص ۲۹۹]

۳ ، ص ۷۱ — « قائم‌مقام، یکی‌جریلری محوایدوب‌ده. دولتی بونلرك النده‌ن‌قورتارمق ایچون وزیری [صدر اعظمی] اقناع ایتمشیدی . یکی‌جریلر ، اونك مکتوبلرینی کوره‌رك ، وآره‌لرنده نفوذ عظیم ساحبی اولان سکبان باشی محمد آغایی تشویق ایده‌رك ، پادشاه ایله برایکده کندی علیهلرینه حرکت ایدن قائم‌مقامدن انتقام آلمق ایچون سپاهیلرله اتفاق‌ایتدیلر. مفتینك نزدینه عزیمتله، کندیلرینی محو ایچون خدعه‌کارانه چالیشان کورجینك عزلنی اوآره‌لق اسکدار سرایننده بولنان ذات شاهانه‌یه سویلمسنی تکلیف ایلدیلر، وجوابه انتظاراً سلطان‌محمد جامعنه کیتدیلر . بوتکلیف واصرار ، پادشاهه ووالده‌سنه خوش کلدیکی کبی ، حکومتك باشلیجه مدار استنادی اولان برآدمی غائب ایتمکده اولدقلرینی بیلدکاری حالده ، بوستانجی باشی‌بی کورجینك حبسنه وسپاهیلرك یغمالاتمك ایستدکاری اموالنك مصادره‌سنه مأمورایلدیلر. پادشاه، انشته‌سی اولان قاپودان رجب پاشایه من عسکرك نزدینه عزیمت، وکورجینك‌عزلنی بیان‌ایله، اونلری تسکین اتمسنی سویلدی. رجب‌پاشا ترسانه‌یه کیتدی؛ سلطان‌محمد جامعنده‌کی عاصیلرك‌یانلرینه اوغرامادی.مؤخراً خانه‌سنه‌عودت ایلدی؛ یکی‌جریلرك‌برقسم‌عظیمی کورجینك محبوس بولندیغی سرایه دوغری. کیتدیلر . رجب تهلکه‌یی کوردی . ذات شاهانه ، یمش سنه‌دن‌بری التی (سکز) پادشاه زمانده خدمات مهمه‌ده بولنمش، وطقسان یاشنه وارمش اولان کورجینك قتلنه، واموالنك مصادره‌سنه موافقت کوسترمکه مجبوراولدی، ویکی‌جریلردن بر شرذمهٔ قلیله‌نك (آنچق آلتی بیك) ابرامیله ، معروف بر آدمك اعدامنه مجبوریتندن دولایی ، احوال زمانه‌یی دوشونه‌رك آغلادی . پادشاه ، برادری [سلطان عثمان] حقنده وقوعه کلن ، ویکی جریلر آراسنده مدار مفخرت عد اولنان حالك تأثیرات الیمه‌سندن ، استانبول سرایننه کیده‌مدی . » وندیك خلاصه‌سندن .

٤ ، ص ۷۲ — « استانبولك بشکطاش طرفنده بولنان آرقه‌داشلرینك اکثریسیله اویوشمش اولدقلری حالده ، یکرمی قادیرغه‌یه‌راکباً کلمش اولان یکی‌جریلر، سکبان باشی محمد ایله کورجی پاشانك‌اعدامنه سبب اولان عصیانك دیکر محرکارینك باشلرینی پادشاهدن مصرانه ایستدیلر . ذات شاهانه بوکا موافقتله ، اسکداردن استانبول سرایننه کیتدی ، ودیوان عقد ایتدیردرك، سکبان باشی محمد ایله، دیکر اون‌آلتی کیسه‌نك یکی‌جریلره تسلیم ایدلمسی ایچون برخط همایون کوندردی. یکرمی‌قادیرغه ایله‌کلمش اولان یکی‌جریلر، جزای‌اعدام اجرا اولنمادقچه عزیمته راضی اولمادقلرندن ، وبرچوق تعدیاتده بولندقلرندن، عصیانده الدزیاده مدخلی بولنان سکسان کیشینك همان ارائه‌سنی آمر اولمرق سپاهیلر آغاسنه خط همایون کلدی . » وندیك خلاصه‌سندن .

۵، ص ۸۷ — بارون كوفه‌ستاينك سفارتنامه‌سى ويانه‌شرق آقاده‌ميسى مجموعه‌سنده‌در؛ اشبو سفارتنامه، اقاده‌مينك ايلك مديرى اولان وايكنجى ژوزه‌فه‌مربيلك ايتمش بولنان جزويت فرانسوانك تركه‌سندن آلنمشدر. ۱۷۴۸ سنه‌سنده، فرانسوا، ويانه‌ده برعثمانلى سفيرينك وجودندن انتهازفرصتله، تاكردينه اوسفارتنامه دن قرائت اوكرتمشدر. بونك قرائت كتابى انتخاب ايدلمسى، ايكنجى ژوزه‌فك شرقه دائر تصوراتنك نره‌دن لايح اولديغنى قسماً ايضاح ايدر.

۶، ص ۸۹ — نعيما يكى چرى كاتبى محمدافنديتك استعفا واختيار تقاعد ايتمسى حقنده شو مطالعه‌يى يازار:

« خفى اولمايه كه هرعصرده بويله استقامت صاتوب، جمهوره مخالفت ايدن، خصوصا وزرايه ونافذالقول وكلايه قارشى قويانلر، منصبندن محروم ومحزون وملول اولمكدمشدر. بويله امور مشكلده حسن تدبير ايله معامله، وحيل حكيمانه ايله چاره سازلق ممكن ايكن، اظهار صلابت ايدوب، استقامتنى اظهار، وعزلى اختيار ايتمكده اكرچه نيك‌نام تحصيلى متصوردر؛ لكن نجه محظورات ومحذوراتى مستلزم اولديغى امر مقرردر. » [هامه‌رك ترجمه‌سندن ترجمه يرينه، اصلندن عيناً آلنمشدر. ج ۲، ص ۴۴۳]

[نعيمانك اخلاق اوچيسى مساعده‌ليجه‌در !]

۷، ص ۱۰۴ — واقعه نامه، ويسى، اصلاح اداره حقنده‌كى تصوراتى اوزمان تخت سلطنتده بولنان پادشاهه (احمداول) عرض ايتمك آرزوسنده بولنديغى حالده، بركيجه رؤياسنده زمان قديمك بعض اعاظميله مستبدانندن مركب برمجلس حضورنده بولنديغنى سويليه‌رك، اسامئ آتيه‌يى تعداد ايدر : آدم، هابيل، شيت، هود، صالح، ابراهيم، موسى، محمد [پيغمبريمز افنديمز]، كليب بن وائل، ابو بكر، عمر، عثمان، على، معاويه، عمرو، عمر بن عبد العزيز، يزيد، وليد، حجاج، مأمون، منصور، معتصم، حاكم بامرالله، جنكيز، قايتباى. واقعه نامه‌سيله برلكده محرر اوله‌رق مالك اولديغم انشاى ويسيده آنجق اون‌درت مكتوب واردر. مجوياتى « شرق سيالرى » اثرنده مندرجدر.

[هامه‌رك بوافاده‌سى ايضاحه محتاجدر. كاتب چلبيده اويله محرر اولديغى جهتله واقعه نامه ديديكى، «خوابنامهٔ ويسى» در. خوابنامه‌نك خلاصه‌سى شودر: ويسى، سلطان احمده برتصادف ايدوب‌ده، عالمك پريشانلغندن، اشقيای زمانه‌نك تعدياتى درجهٔ كماله كلديكندن بحث ايله، اصلاح مملكته دائر بعض تدابير عرض ايتمك تصورنده بولنور ايمش. برگيجه، عالم منامده، اسكندر ذوالقرنين صدر نشين اولمق اوزره، سلاطين سالفهٔ عثمانيه‌دن مركب بر مجلس حضورينه چيقارلمش؛ سلطان احمد كلمك، اوده اسكندرك قارشيسنده برتخته اوتورمش. سلطان احمد ايله اسكندر قونوشمشلر : سلطان احمد، مراد ثالثك زمانندن برى قرق سنه‌در

شرق وغربه سفر وقوعیله رعایا ازلمش ، عسکرك انتظامی بوزولمش اولدیغنی . وکندیسنك احوال مشکله ایچنده تخت سلطنته کلدیکنی بیان ایله، تأم کوسترمش. اسکندر ذوالقرنین ، جواباً « دنیا اکر بنم بیلدیکم دنیا ایسه ، نه برپادشاه زمانینده آبادان اولمشدر ، نه ده خلق عالم اونك شرندن بر وقت امان بولمشدر ؛ زمانمزده خراب دیدیکمز دنیا ، نه‌وقت معمور وآبادان ایدی ؟ » مقدمه‌سنی اتیاندن صوکره ، آدم ، شیث ، نوح، هود، صالح ، ابراهیم، موسی ، شعیب ، یحیی ، اشعیا ، عیسی پیغمبرلر حضراتیله حضرت خاتم‌المرسلین افندیمزك زمانلرنده وابوبکر ، فاروق ، عثمان ، علی حضراتیله معاویه ، ملوك امویه ، خلفای عباسیه وفاطمیه، خوارزم شاهی سلطان محمد عصرلرنده‌کی فتن واخلالاتی وبعض ظلمه وازجمله‌قابیل واولادی، آل‌ثمود، نمرود، موسی‌زمانك فرعونی، بخت‌النصر. کلیب‌بن‌وائل، مسیلمة‌الکذاب وامثالی. مغیرة بن‌شعبه ، یزید ، ولید، حجاج ، ابن‌علقمی ، حاکم بامرالله ، جنکیز طرفلرندن ایقاع اولنان مصائبی تذکار ایدر ، وهروقعه‌نی یاد ایلدکجه ، « اوزمان‌می عالم معمور وآبادان ایدی ؟ » سؤالنی ایراد ایلر . ذوالقرنین ، نهایت ، « مصائب وبلیات ، هر عصرده رعایانك نیت فاسده‌سندن ظهوره‌کلمشدر ؛ پادشاهلرك بوبابده مدخلی یوقدر؛ نته‌کیم جناب رب‌العالمین قرآن باهرالبرهانده بیورمشدر : (ان‌الله لایغیر مابقوم حتی‌یغیروا ما بانفسهم) » دیدکدن، وبونك‌مصداقنجه،پادشاهلرك شرع شریفه تمسك ، مناصبی اهلنه‌تودیع ، قاضیلرك اهلنی انتخاب ایتملری لزومنی‌سویلدکدن صوکره، بومکالمه‌نك تفصیلاً تحریرینه رؤیا صاحبنی‌مأمور ایدر .]

۸ ، ص ۱۰۵ — ریقو ، تاریخ عثمانیسنده « اوچ آی‌ظرفنده اوچ ایمپراطور [خنکار] ، یدی‌صدراعظم ، ایکی‌قاپودان پاشا ، درت‌یکی‌چری اغاسی، اوچ دفتردار، آلتی مصر والیسی ، » دیمکله سهوایدر ؛ لکن سیر توماس روئه — که ریقو واوندن نقلاً دیکر آوروپا مورخلری بوافاده‌سنی اقتباس ایتمشلردر — شویله یازار: «سلطان عثمانك وفاتندن بری اون بش‌آیدر برصفحهٔ انقلاب کورلمکده‌ایدی. — شوزمان ایچنده بن‌اوچ‌ایمپراطور [خنکار] ، یدی صدراعظم کوردم». وصوکره یوقاریده‌کی کبی دوام ایدر. بنابرین ، اون بش‌آی ظرفنده، بربرینی متعاقباً ؛ جمله‌سی برزمانده دکل. لکن‌روئه‌ده بریرده آلدانیر؛ چونکه اوزمان مصرده آنجق درت کیشی والیلك ایتمشدر ، که شونلردر ؛ ببر محمد ، والیلکه قعودی ، ۲۱ ربیع الاول ۱۰۳۱ (۳ شباط ۱۶۲۲) ؛ ابراهیم ، قاره مصطفی ، چشته‌جی علی . چشته‌جی علی پاشا منصبنه کیتمدی ؛ قاره مصطفی ۱۰۳۵ (۱۶۲۵) سنه‌سنه قدر والیلکی اداره‌ده دوام ایلدی. حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنه مراجعت ، ص ۲۲۰ .

قرق یدنجی کتاب

۱ ، ص ۱۱۳ — جهانئما ، ص ٤٤٥ . نعیما ، کلغنبر یرینه سهواً کلغری یازار (۱) پچوی گل احمر ، یاخود کل احمر تسمیه ایدر . فذلکه ، بومناسبتله ، بکلری خسرو پاشایه عرض اطاعت ایدن ترك [کورد؟] قلعه لرینك اسامیسنی درج ایدر : هاوار ، کسانه ، کلاش ، شهر پازار ، دمورقاپو ، چنار ، خوسپر ، هزارمرد ، لاهوران ، مرقاده ، حریر ، دوپیز ، ینل ، طاوی ، زیخیر کرقاپو ، منزل عجم ، ایروان ، پلنکان ، باسکی ، ودان ، قیزلجه قلعه ، پاوابرند ، قلعهٔ غاری ، قولاب پاریل ، چنارکدوکی ، مهربان .

[فذلکه ، ج ۲ ، ص ۱۱۹ . بواسلوده استانبول مطبوعی برازفرقلیدر ؛ لکن اشبو طبع پك دقتسز اولدیندن ، شایان اعتماد دکلدر . یالکز ، اوکا نظراً ، « ودان » ك « دوان » و « تولات پریل » ك « لعل لب پاریل » اولسی ملحوظدر .]

۲ ، ص ۱۲٦ — [مورخك آلمانجه ده مندرج بوحاشیه سی ، او زمان نفی ایچون ظرفای عصردن بری طرفندن ایراد اولنان بیتك ترجمه سیدر ؛ او بیت ، ۱۲۵ نجی صحیفه ده مترجمك ذیلنده یازلمشیدی .]

۳ ، ص ۱۲٦ — روضة الأبرار . فذلکه ونعیما ، طقوزنجی دفعه دیرلر ؛ فقط بو برسهودر ؛ تاریخ عبدالرحمان ، ق ۷۰ ، اونجی دیر . تاریخ مسر مؤلفی سهیلی کعبه نك اون بردفعه انشاسنی برتفصیل یازار . اونك اثری بش بابه تقسیم اولنمشدر : ۱ ، کعبه نك اون بردفعه بناسی ؛ ۲ ، کعبه نك سیللری ؛ ۳ ، کعبه نك اصحاب خیراتی ؛ ٤ ، کعبه نك جوارنده کی مبانی ؛ ٥ کعبه نك پوشیده لری .

[کعبهٔ مکرمه نك قاچ دفعه تعمیراولندیغی مختلف صورتلرده روایت اولنمشدر . ۱۲۷ نجی صحیفه ده مترجمك ۲ نومرولو ذیلنه مراجعت .]

٤ ، ص ۱٤٥ — یکی چری آغاسی حسنك وباش دفتردار مصطفی پاشانك مصادرهٔ اموالنه مأمور اولان پچوی ، شومناسبتله دشمن علنیسی بولنان مصطفی پاشانك اعدامندن اون بش کون مقدم ، کندیسنی پك محقرانه رنجیده ایتمش اولدیغنی حکایه ایدر : مصطفی پاشا ، باش دفتردار بولنمسندن دولایی پچوی برقاچ ذات ایله برلکده عرض خلوصه کیتمشیدی . مصطفی پاشا ، هرکسه کل بشکر توزیع ایده رك ، خدمه سنه بیله ویردیکی حالده پچوی یه هیچ التفات ایتمه مش . مصطفی پاشا هنوز

(۱) نعیماده ، ج ۳ ، ص ۱۷ ، « کلغیر » مطبوعدر ، که « کلغنبر » ك سهو ترتیبه اوغرادیغی آکلاشیلیر . (مترجم)

مختفی ایکن ، پچوی مخالفاتنك فروختنه مأمور اولهرق، اوتوز قرق قاوانوز شکرله دفتر ایتمش، وایکی یوزانوز کل بشکری « بوبزم انکساریمزه من عندالله مکافاتدر » دیه‌رك، کندیسنه آلیقویمش . پچوی شوملاحظه‌یی علاوه ایدر: « حالیا اون سنه‌دن متجاوزدرکه (تاریخی ۱۶۴۲ [۱۰۵۲] سنه‌لرینه دوغرویازمش دیمکدر) بووقعه واقع اولمشدر ، هنوز بقیه‌سنی تبرك ایچون حفظ ایتمشم؛ هرتناول ایتدکجه وخاطره کلدکجه، حضرت حق تعالایه شکر وحمد ایتمکده‌یم، وبیك بیل عمرم اولوب ده، باشمی سجده‌دن قالدیرماسه‌م شکرینی ایفا ایده‌میه‌جکمه معترفم. » [پچوی، ج ۲، ص ۴۲۴]

۵ ، ص ۱۵۴ — « صاحب مائة احدی عشر »، اون برنجی عصرك صاحبی [سلطان مرادرابع]، نعیما [ج ۳ ، ص ۱۲۴] . نعیما بومناسبتله ؛ ان للباطل صولة ثم تضمحل = باطل آنجق برمدت صولت کوسترهبیلیر؛ صوکره پریشان اولور » قولنی ایرادایله، عصیانی مسببلرینك قانی ایچنده باصدیرمق لزومنی متضمن بعض ملاحظاتدن صوکره ، بخت النصرك خاتمنده محکوك ایدی دیرلر » افاده‌سیله شوملاده‌کی ابیات عربیه‌یی درج ایدر :

اللهك عالمده برخاتمی واردر ، که مقدورات اونك نقشنه کوره جریان ایدر . شری ، مدفون اولدیغی مزاردن چیقارمه، چیقاره‌جق اولورسه‌ك، کندك اوکا طوتیلورسك. عصیان، برصولتیله سلطانی تختندن جدا ایدر . قوچ ، بوبرکار بیه‌رك آزه‌جق اولورسه ، باشی باغرساغنك ایچنه صوقیلور [اونی باشیله برابر پیشیروب یرلر . یعنی ، آز غینلق هلاکی موجب اولور .] اکر بز بوندن قورقایه‌جق ، یاخود چکنمیه‌جك اولورسه‌ق ، تابوته قونلمش میت حالنه کلیرز .

[موضوع بحث اولان ابیات عربیه شونلردر :

لله فی عالمه خاتم ، * تجری المقادیر علی نقشه .
لاتنبش الشرفتبلی به ، * واحذر علی نفسك من نبشه ؛
مصارع البغی لها صولة ، * تنکس السلطان من عرشه .
لما طغی الکبش بشحم الکلی ، * ادرج رأس الکبش فی کرشه ؛
ونحن ان لم نخش ، اونتقی ، * کالمیت نحمول علی نعشه .]

۶ ، ص ۱۵۹ — مقدما یازلدیغی اوزره حاجیواد ترکلرك پك خوشلاندقلری چیندن کلمه لعب ظالمنك اشخاصندندر، که اخلاقی دوزکون ، ایی، هرشیئی تصدیق ایدر، معلومات صاحبی ، فقط آلدالمسی قولای برآدمدر .

۷ ، ص ۱۷٦ — نعیما [ج ۳ ،ص۱۸۵] بو مناسبتله، « فنالق ایتمش ایسه‌ك ، مطلقا بر بلایه‌اوغرارسك ؛ زیرا طبیعتده هرشیئك برقارشیلغی‌واردر» مألنده‌اولان:

« چوبدکردی ، مشوایمن ز آفات * که واجب شد طبیعت رامکافات »

بیتی ، و « ظالم یریوزنده الهك دشمنیدر ؛ جناب حق اونی واسطهٔ انتقام ایدر ، صوکره اوندن‌ده‌انتقام‌آلیر» دیمك اولان «الظالم‌عدوالله فی‌ارضه؛ ینتقم‌به، ثم‌ینتقم‌منه» قولی‌ایرادایدر.

۸ ، ص ۱۷۹ — « شوالیه دارویونك‌خاطراتی » (پارس ، ۱۷۳۵ ، ج ۱ ، ص ۳۵۷ و ۳۵۹) ، بو بابده — ماریتینك « درزیلرك بیوك امیری فخرالدینك تاریخی » عنوانلی اثرینه مأخذ اولان — طوسقانه قونسلوسی وه‌رایچودن زیاده تفصیلات ممکنه و صحیحه ویرر. غوطا سالنامه‌سی، ۱۷۹۱. ماریتی‌اسامیٔ خاصه‌ده‌کی تغییرات کثیره‌سندن‌باشقه ، استانبولده شرفلی بر صورتده یاشامقده اولان‌فخرالدین زاده حسینك باشنی‌شامده تشهیر ، وامیر منصوری اعدام ایتدیرمکله ، بیوك‌سهولرده بولنمشدر. ماریتینك، حسینك کوچك قارداشلری اولوب‌ده اخناق اولنمش دیدیکی حسن وداداره دائر[غالبا داداردن مقصدی دادر، یعنی برادردر]عثمانلی تاریخلرنده هیچ اشارت یوقدر. آرویو دخی فخرالدینك،اوغلنی ، « حسین » یرینه « حسن » تسمیه ایده‌رك ، شوصورتله عاصینك اوغلنی حفیدیله قاریشدیرر .

۹ ، ص ۱۸۲ — منابع عثمانیه‌نك، وازجمله‌نعیمانك لهستان‌منابعیله‌وعلی‌الخصوص:

« *Dzeje narodu Polskiego zapanovvania Wladislavva 17 Króla Pol.* »

عنوانیله ۱۸۲۳ سنه‌سنده وارشووه‌ده مطبوع اثریله مقابله‌سندن آکلاشیلیر ، که نعیما [ج ۳ ، ص ۲۰۲] ، ۱۵ ربیع‌الاخر یرینه ۱۵ ربیع‌الاول دیمکله سهوایدر. نعیمانك مذکور صحیفه‌سنده « ماه مزبورك اون‌سکزنده ، کهیوم السبتدر » دینلمش اولوب، حال‌بوکه ۲۲ ایلوله مصادف ۱۸ ربیع‌الاول، جمعه‌ایرتهسی دکل پنجشنبه‌در؛ لکن ۲۲ تشرین اول ۱٦۳۳ ه مصادف ۱۸ ربیع‌الاخر جمعه‌ایرتهسی ایدی .

۱۰ ، ص ۱۸٦ — موراجه‌آدوسون، ٤ ،ص ٦۸، دوغرو اولهرق «۱۰٤۳ سنه‌سنده شرابك‌منعی‌متضمن قانونلری تجدیدایلدی.» دیر؛قانته‌میرایسه«میخانه‌جیلرك علناً شراب صاتملرینه مساعده کوسترمدی» دیمکله آلدانیر .

۱۱ ، ص ۱۹۵ — فقها ، نفعینك قتلی حکمنی « نفی نامنده اولان اوشاعر هجاوك‌قتلی، بیلانك قتلی کبی، درت مذهبده جائزدر » دیمك اولان:

آن شاعر هجاکو ، که‌نام اوست‌نفی * قتلش بچار مذهب‌واجب ، چوقتل افعی.

بیت فارسیسی ایله تأیید ایلدیلر .

[نعیما ، ج ٣ ص ٢٣٦ ، بیت مذکور « مفتوحی اوزره علماء وقت ، اباحت دمی تجویز ایتدکاری نفی » دیمش اولدیغندن ، هامهر، فقهانك ، اوبیت الله شاعرك قتلی تجویز ایلدکاری ظننده بولنمشدر. حال بوکه، حکم شرعینك بیت فارسی ایله تأییدی ممکن اولمادیغی کبی ، نفی حقنده قرار اعدام شرهی دخی صادر اولمش دکلدر ؛ نعیمك مقصدی « شو بیت مفهومنجه، نفعینك قتلی مباح عدایدنلر بولنمش،که بونلرك ایچنده عمادخی واردر» دیمك ایدی. شریعت اسلامیه ، مجو ایچون آدم اولدیرمکدن منزهدر .]

قرق سکزنجی کتاب

١ ، ٢١٢ ص — روضة‌الابرار ؛ نعیما . سه‌زینك راپورنده وراسین طرفندن باژازدت » [بایزید] فاجعه‌سی مقدمه‌سنده افسانه حالنه‌قونمش اولان ایکی‌شهزاده‌نك اعدامی احوال تاریخیه‌سی بودر . شاعر شهیر ، وقایع واشخاصی بیلمدیکی جهتله کوزل، فقط قیمت تاریخیه‌دن عاری برنظم یازمشدر. اوزمان [راسینك دیدیکی کبی] آقومات (احمد دیمك ایستر) (١) نامنده صدراعظم یوغیدی . صدراعظم طابانی یاصمی محمد پاشااردوکاهده ایدی ؛ استانبولده‌صدراعظم قائم مقامی‌ده بایرام‌اسمنده ایدی. صدراعظم سویلتدیریان شو مصراع :

« Vieus, suis-moi, la sultane en ce lieu doit se rendre. »

[کل ، بنی تعقیب ایت ، سلطان [قادین] بورایه کلهجکدر.]

حرمك وسرایك‌هردولواصولنه مخالفدر . بوندن باشقه‌ایکی شهزاده‌نك‌اعدامی ایلك ایران سفرندن یعنی روان فتحندن صوکره وقوع بولمش اولوب ، [راسینك ظن ایتدیکی کبی] بغداد فتحیله نتیجه بولان ایلکنجی‌ایران‌سفرندن صوکره‌دکلدر. بنابرین سلطان مرادك :

« Je laisse sous mes lois Bobylone asservie »

[بغدادی ، امریه محکوم اولهرق ، ترك ایدیورم .]

سوزینی حاوی اولان مکتوبی پك غریب دوشمشدر . یالکز وندیك راپوری شویله یازیور : « ذات شاهانه‌نك بیوك قارداشلرینك اعدامی ایچون قاپیجی باشی ایله قائم‌مقامه وارد اولان مکتوب . ٧ ایلول ١٦٣٥ »

٢ ، ص ٢١٨ — ریقو (قنوله‌سده، ص ٢٠) ، استانبولده بولنان ترجمانلر حقنده او زمانکی کبی شمدی‌ده دوغری اولان شوسوزلری سویلر :

« حقیقت شودرکه استانبولده‌کی اجنبی سفارتلری ترجمانلرینك تربیه کورمش، جسارتلی، اوملاری ، ترکجه‌یه، روسجه‌یه ، عربجه‌یه واقف ، لسان فارسی‌یه‌ده اولدقجه آشنا بولنمالری ، بو لسانلری سریع وفصیح سویلیه‌بیلملری اقتضا ایدر . خرستیان حکومتلری ایلچیلرینی قبول ایتدکاری وقت ، طبق بزم خدمتکارلریمزه ، کوله‌لریمزه قارشی قوللاندیغمز حال وطوری اکدیره‌جق صورتده پك مغرورانه وصوغوق بروضعیت آلنی اعتیاد ایتمش اولان‌وکلاورجال ایله مکالمه‌لرنده، ترجمانلریمزك دائما متانتلی. عقللری باشلرنده اولمسی لزمدر. ترجمانلریمز ایسه بواوصافی حائز اولمادقلرندن ،شمدی‌یه قدر سفیرلریمزی ، قونسولوسلریمزی تمثیلاً ، بو وکلا ورجالك حضورلرینه چیقدقلری‌زمان، تلاش وجبانت کوسترمکدن باشقه برضرریتلری کورلمش دکلدر. هرحالده بونلربیانات وافادات‌واقعه‌لرنده اوقدرشاشیرمق، سوزلرینی‌اوقدر دکیشدیرمك خطاسنه دوشمشلردر ، که متانت وجسارتدن محروم اولان بودرلو مقالات وحالات‌ایله، منطق وحقانیت دائره‌سنه ارجاعی مقصود اولان بر ترکك اوزرنده هیچ بر فائده‌لی نتیجه‌یه نائل اوله‌بیلمك احتمالی اوله‌مایه‌جق‌آشکاردر. ایشته‌بواسبابه‌مبنی‌وظیفهٔ‌مودوعه‌سنی حقیله‌ایفاایده‌بیلمسی ایچون هرسفیرك بالذات ترکجه اوقویوب آکلایه‌بیلمسی ، یاخود هیچ اولمازسه معیتنده انکلیز تابعیتنه منسوب وعثمانلی محیط رسمیسیله الفت پیدا ایتمش برکنیج بولندیره‌رق ، تبعهٔ‌عثمانیه‌دن اولانلر واسطه‌سیله تبلیغی اونلر ایچون محذوری داعی اوله‌جق بعض مسائلی‌اوکنیج واسطه‌سیله ایضاح وانتاج ایتمسی شرط قطعی اولدیغی قناعتنده‌یز . »

۳، ص ۲۲۰ — بوفرمان، سلطان سلیمان اول طرفندن ۹۷۲و۹۷۳ (۱۵۶۳ و۱۵۶٤) سنه‌لرنده ویریلن معافیتنامه‌لره و۱۰٤۱و۱۰٤۲ (۱۶۳۱و۱۶۳۳)سنه‌لرنده محرروثائق شرعیه‌یه‌مستند اولوب، اوراق مبحوث‌عنهادخی‌مصرسلطانلرینك مقامات مقدسه‌یه فرنکلرك صاحب اوملارینی تأمین ایدن فرمانلری میندر . برات، مقامات مذکوره‌یی بروجه آتی تعداد ایدر :

« رومیلر طرفندن بعض حیل‌وتحریفات ارتکاب ایدلدیکی معلومیز بولندیغی حالده، بومثللو معاملات نامرضیه‌یه اشتراکدن مبرابولنان فرنك رهبانلرنك « پره‌زه‌پیو » نامویریلن وحضرت عیسانك مولدی اولان بیت لحم مغاره‌سیله بومغاره‌نك آناختارلرینه ، یعنی غرب جهتنده‌کی ایکی قاپینك آناختارلرینه ومغاره‌نك مشتملات سائره‌سنه تکرار صاحب اوملارینی اراده وینه اوفرنك راهبلرینك قدیمه نام‌بیوك کلیساده موجود اولوب، اوزرنده حضرت عیسانك زیت مقدس‌ایله یاغلانمش اولدیغی طاش ایله صلب‌اولندیغی تپه‌ده واقع کرلرومریم‌العذراء کلیساسنك کرلرینی ومرقد مبارکنی ستر ایدن بیوك وکوچوك قبه‌لره اوته‌دن بری صاحب اولدقلری جهتله ، شمدی‌یه قدر هیچ بر طرفدن اعتراض وممانعت واقع اولمقسزین یدنه اداره‌لرنده قالمش‌اولان قدس شریفده کائن « منجئ مقدس » مناستریله مشتملاتنه وناصریه بلده‌سنده‌کی کلیسا ومناسترلره کاکان رهبان مرقومه‌نك صاحب‌اوملارینی وروملره ارمنیلر وسائرخرستیانلر طرفندن زنهار مداخله ایدلمه‌سنی فرمان ایدرم (۱) . »

(۱) هممرك عیناًنقل ایتدیکی ایتالیانجه ترجمه‌دن ترجمه ایتدیرلمشدر. منشأت فریدونده تصادف اولنه‌مادی .

فرانسیسکنلر، زمان موفقیتلرنده تصاویر مقدسه ایله مزین، و « ذات اقدسك اوان طفولیتیله کذارش حیاتی» مبین اولهرق هرطرفه بیوك قطعه ده مطبوع بر ورقه طاغتمشلردر. بوکا مربوط اولان مکتوبلر، قدسدن ۱۲ اغستوس ۱٦۳٦ وغلطه دن ۹ نیسان ۱٦۳٦ تاریخیله مورخدرلر.

٤، ص ۲۳۳ — ویانه خزینهٔ اوراقنده (جزء ٤٦)، ۱٦۳۳ سنه سندن ۱٦۸۰ سنه سنه قدرسرای ایمپراطوریده عرض وجود ایدن متعدد تاتارایلچیلرینك اعتمادنامه لری واعتماد نامه جوابلری واردر.

بواوراقك برنجی طاقمی ۱٦۳۳ سنه سنده جانبك کرایك مرخصی قاره کوزه عائددر؛ قاره کوز، شو اعتمادنامه لری حامل ایدی: ۱، خان طرفندن؛ ۲، خانك قارداشی نورالدین غازی کرای طرفندن؛ ۳، ناظر قایتاغا طرفندن؛ ٤، باش خزینه دار میرزا طرفندن. ایکنجی سفارت ۱٦۳٦ ده عنایت کرای؛ اوچنجیسی بهادر کرای طرفندن کوندرلمشدر؛ [دیکر] ایلچی قاره کوز، خان ایله، قارداشی قالغای اسلام کرایك، دیکر برقارداشی سفر کرایك، والده سلطانك مکتوبلرینی حامل ایدی؛ بونلرك جمله سی ۱۵ صفر ۱۰٤۷ (۹ تموز ۱٦۳۷) تاریخیله مورخ ایدی. خان بو بومکتوبلرده «قریم تاتارستانی سلطنتی ودشت قپچاق ومخرب وفلاکت آور نوغای اردوسی حکمداری، یوزاون بیك چرکس وجبال قفقاس توفك اندازی ایمپراطوری» عنوانلرینی استعمال ایدیوردی.

٥، ص ۲۵۱ — تاریخ نوری، ق ۱٤۰. مؤلف ۲۱۱ قله، وهرقله ده ۵۲ مازغال صایار؛ ایکی مازغال بینندهکی مسافه یی برآدیم حساب ایدهرك، مجموعی ۱۰,۹۷۲ یرینه، ۲۸,۳۰۹ آدیم بولور. نیه بوهرك پلانه کوره، شهر یالکز ٦,۰۰۰ خطوهٔ هندسیه در.

٦، ص ۲۵۲ — نوری، تاریخنده، ایران اردوکاهنده جریان ایدن حالاره، عثمانلی اردوسی وقایعندن زیاده واقف کورینور؛ لکن ایراندن کلش دینیان مکتوبلرك اکثری ترکجه محرر اولمغله، پك ده اعتماده شایان دکلدرلر. بونکه برابر، سلطان مرادك بغداد اوزرینه حرکتنی شاهك خبر آلدیغنی متضمن اولان برنجی مکتوب، سانجاق آلتنه چاغیریلان اون آلتی ترك عشیرتی حقنده حاوی اولدیغی معلوماتدن دولایی، بردرجهیه قدر شایان دقتدر: تکه لی واوستاجلیلر، چکرلی

وقاپانلیلر، قارچارلی وروستائیلر، شام، بایاتی، (سوریه ده پایاس ترکمنلری) وذوالقدریه لیلر، صوغانلی وآلپاقلیلر، قوزاقلیلر (ترك عشیرتی اولمق اوزره قازاقلر) وآق قویونلولر (ترکمن)، چینیزلر ورومللیلر، بدرالدینلیلر (سیواسك اسکی حاکملری) وپایدارلیلر؛ روان، کنجه، شروان، نخجوان، چالدیران، دربند، شماخی عسکرلری، تاتارلر اوزرینه یورومك ایچون امر آلیورلر؛ اوندن صوکره، آذربایجان، قزوین، اردبیل، خراسان، گیلان، شیراز، اصفهان، قندهار خطه‌لرنده عسکر طوپلانمسنه امر ویریلیور. توری (ق ۷۵)، امری آلتنده توفك ایله مسلح یکرمی بش بیك کیشی (نعیما، بومقدارك نصفنی سویلر) ایله اوچ خان واون یدی سولتان بولنان بکتاش خانه شاه طرفندن یازیلان برمکتوبی درج ایدر، وزیرده تعداد اولنه‌جق بش مکتوبك قرائت اولندیغی برمجلس مشاورهٔ ایرانیه‌دن بحث ایلر: ۱، بغداددن میر فتاح زاده‌نك مکتوبی (ق۹۸)؛ ۲ رواندن مورخ دیکر برمکتوب (ق ۱۰۱)؛ ۳، آذربایجاندن کلمش بر مکتوب؛ ٤، قندهاردن قوروجی باشی ایله کوندرلمش برمکتوب؛ ٥، غاریقدن کلمش برمکتوب (ص۱۰٦). «ستوشووه لوتومان»، یعنی «عثمانلی پادشاهلرینك مختصر تراجم احوالی (آمستردام، ۱٦٥٥»، ۱۱۱ نجی صحیفه‌ده. وزیرك شهری ۱۹ تشرین‌اول تاریخنده محاصره ایتمش، فقط پادشاهك انجق تشرین‌ثانیده وارمش‌اولدیغنی یازار. برنجی فقره صحیح اوله‌بیلیر، ایکنجیسی، طرز عتیقه کوره‌یاپلمش برحسابه مبتنیدر.

۷، ص ۲٦۱ — «اك معتدل وبلکه اکثیبه حقیقت برتخمینه کوره، قرق‌بیك راده‌لرینه ابلاغ اولنمقده‌در، اکر بوکاده هرزمان کورلدیکی وجه ایله، مبالغه قاریشمامش ایسه» [انکلیز تاریخلرندن منقول برفقره‌نك انکلیزجه‌دن ترجمه‌سی.] هوم، تاریخنده، باب ٥٥، ۱٦٤۱ وقایعی، دیورکه: «هنوز برکونه تهلکه‌یه معروض بولندقلرینك فرقنه وارمقسزین، یاخود مدافعهٔ نفس ایچون برشهره ویا بعض مبانیٔ محفوظه‌یه التجاایتمکه میدان بولمقسزین، قتل‌اولندیلر.» [ایرلانده‌ده انکلیز تعصب مذهبیسیله اعدام اولنان قاتولیکلر حقنده.]

۸، ص ۲۷٥ — نعیما وندیك حکومتی حقنده شویله معلومات ویرر: «رسم قبیحلری بودرکه، ایچلرنده ملوك، ارث ایله اولمایوب، استحقاق عارضی ایله، «دوجلق» یعنی «ملك» لك رتبه‌سنه واصل اولورلر.» قوناسلوسلرك (بالیوز) جنرال (پروکوراتوره جنراله)، وجنرالارك دوج رتبه‌سنی الدقلرینی بیان ایله، علاوه

ایدرکه : « باش دوج اولان خنزیر مرد اولدقده ، جنرال دوج اولور » [نعیماً عیناً آلندی . اکلاشلدیغنه کوره اولان وندیکلیلر ، طرز سیاستلرندن دولایی ، نعیمانك مظهر توجهی اولمشلردر .]

۹ ، ص ۲۸٤ — ریقو ، ص ٤٦ ، « بش میلیون » دیه‌جك یردہ ، « بش یوز بیك سکزلك ، که ایکی یوز اللی بیك آلتون زه‌کینی‌به معادلدر » دیمسیله ، بر حساب یاکلشلمی یاپار .

۱۰ ، ص۲۸۸ — « سلطان مراد ، اورته بویلو ، قالین کیکلی ، ملحم فقط چه‌ویك ، قویو قومرال صاچلی ، صاقالی عادتا ، بیوکجه غاغا بورونلو ایدی ؛ بعضاً قاشلرینی چاتدیغی وقت ، تهدید افشان اولان لطیف قاره کوزلری ، چاتیق وکنیش آلنی ، بیاض تنی‌ایله سائر اعضاسی ، اندامی اوقدر متناسب ایدی ، که بونلرك تشکیل ایتدیکی هیئت مجموعه‌یه جدی ومدهش تعبیری پك یاقیشیر . چوق ماهر بینیجی اولان مراد ، ایجابنده ، یره ایتمکسزین ، براکردن باشقه اکره صیچرامق صورتیله آت دکشدیره بیلیردی . » استانبول وندیك سفارتخانه‌سی وقایعنامه‌سندن . خزینهٔ اوراق .

۱۱ ، ص۲۹۱ — [مورخ ، بوحاشیه‌سنده ، عصر مرادیده اعدام اولنان ومتن تاریخده ذکر ایدیلن اشخاصدن یوزینك اسملرینی تعدادایله ، آلمانجه نسخه‌دن اکلاشیلدیغی اوزره بونلردن هربرینی قاره‌چلبی زاده‌نك «روضة الابرار» نده صورت طبیعیه‌ده وفات ایتدکلری ، یاخود اولدورلدکلری مقید اولان ذوات معروفهٔ اسلامدن یوزینه تقابل ایتدیرر ، وبونلرك هربرینك وفاتی ، یاخود قتلی — ابرازهنر ایچون اسلوب مزین اختیار ایدن — قاره چلبی زاده‌نك نه‌سورتله افاده ایتمش اولدیغنی نقل ایدر . آنجق عصر مرادیده اعدام اولنان آدملرك ، اکابر تاریخ اسلامدن مورخك انتخاب ایتدیکی آدملرله اکثریا هیچ برمناسبتی یوقدر . مثلا ببرمحمد پاشایی ، امیرالمؤمنین حضرت عمر ایله ، قاواله بکنی عثمان ذی‌النورین حضراتیله تقابل ایتدیریور ، که بوقیاسلرك حقیقتدن عاری اولدیغنی بیانه بیله حاجت کوریلمز . قاره چلبینك اسلوب مزینی ایسه بزجه معلوم ، وروضة الابرار مطبوع ومتداول اولمغله ، عینی مؤدایی شامل اولان یوز صورت افاده‌نك نقلنده بر فائدهٔ تاریخیه وادبیه یوقدر . یالکز نمونه اولهرق ، بر قاچنی تاریخ مذکورك متنندن عیناً نقل ایدیورز :

حضرت عمر حقنده : « خنجر زهر آبدارایله زخمدار وسرنهادهٔ بالین احتضار» اولدی . روضه ، ص ۱۳٤ .

حضرت عثمان حقنده : « حضرت ذی‌النورین شهید ، وفلك وجود مسعودلری دریای رحمتده نابدید اولدی . » ص۱۳۸ .

حضرت علی حقنده : « ابن ملجم... وجود مسعودلرینه علی غفلة زخم شمشیرزهرآلود ایریشدیروب ، شهادت ایله شهد کام ایلدی . » ص ۱٤۰ .

ادعای ربوبیت ایدن ابن مقنع حقنده : « اول بدکردار ، دفع عار قصدینه کندوبی واولاد وعیالنی سم ساعه ایله [درحال تأثیر ایدر زهر ایله] اهلاك، ووجود بدبودندن عرصهٔ خاکی پاك ایلدی . » ، ص ١٦٤ . هامهر ، ابن مقنی ، رجب پاشایه تقابل ایتدیریر ؛ « طوپال زوربا » مغرور برحیله‌کار ایسه‌ده ، الوهیت دعواسنده بولنمش دکل ایدی .

عصر مرادیده مقتول اولان یوزمعروف ذاتی، هامهر بروجه‌آتی اجمال‌ایدر. ۳شهزاده، سلطان مرادك برادرلری : بایزید ، سلیمان ، قاسم ؛ ۵ صدراعظم : کمانکش ، مه‌رەحسین، خسرو ، رجب ، محمد پاشالر ؛ ٦ دفتردار ؛ ۵ یکی چری آغاسی ؛ ۱سپاهی‌اغاسی؛ ۱ مفتی؛ ۱ شاعر ؛ ١٦ پاشا ؛ ۷ سانجاق بکی ؛ ۱۰ قاضی ؛ ٤ کاهیا ؛ ۲۰ مشهور زوربا ؛ ۲ کاتب ؛۳ ویرکی محصلی؛ ۱ طبیب؛ ۳ شیخ ؛ ۱درزی بکی و۱ اوغلی ؛ ۱ نوغای بکی و ۱ اوغلی ؛ ۱ بطریق ؛ ۱ قریم خانی ؛ ۱ کورجی خانی ؛ ۱مولداویا وویوده‌سی ؛ ۲ فرانسز ترجمانی؛ ۱ افلاق وویوده‌سی‌قاپی کاهیاسی؛ ۱وندیك تاجری . یکون، ۱۰۰]

۱۲، ص۲۹۵ــ « مصروارداتی ۶۰۰,۰۰۰زه‌کینو [آلتون] ؛ شام، ۶۰,۰۰۰؛ طرابلس ، ۵۰,۰۰۰ ؛ دیاربکر ، ۱۲۰,۰۰۰ ؛ حلب ، ۵۰,۰۰۰ ؛ قبریس ، ۵۰,۰۰۰؛ارضروم،۱۰۵,۰۰۰؛ زه‌کینواناطولی، ۳۲۵,۰۰۰خانه‌اعتباریله،وهرخانه‌دن تقریباً اوچ زه‌کینو دیمك اولان اوچ سولتانینو ویرکی آلنمق حسابیله ۹۷۵,۰۰۰ زه‌کینو ؛ خطهٔ رومدن قارەصو ، ٤۳۰,۰۰۰ ؛ اوندن ماعدا [یینه خطهٔ رومده] ، هربری اوچ سولتانینو ویرر ۱۳۰,۰۰۰ خانه بولندیغی روایت اولندیغندن ، بوده ۳۹۰,۰۰۰ زه‌کینو طوتار ؛ قارەسیدن ۱۵۰,۰۰۰ سولتانینو ودیکر مملکتلردن ۸۳٦,۰۰۰ زه‌کینو ؛ الحاصل ، دیکر ویرکیلر ، اعشار ، معادن حاصلاتی ، ذخیره بهاسی ، رسوم وسائره بتون ممالکده ۱۰,۰۰۰ یوك اقچه‌یه بالغ اولهبیله‌رك ، مجموعی سکز میلیون سولتانینویه وارر ، وهرسولتانینو اون بش (جیولی) قیمتنده‌در . تیمارلر حاصلاتنه کلنجه، بونلره متصرف‌اولان سپاهیلرهرقیلیج باشنه برآدم چیقارمغه مجبور اولوب، هرقیلیج ایچون الی ریال واردات تخمین اولندیغندن (۱) ، تیمارلرك مجموع حاصلاتی ٦,۰۰۰,۰۰۰ سولتانینودر » کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده وندیك خلاصه‌سی .

۱۳ ، ص ۲۹۵ ــ والده‌سلطان عن‌اصل روم اولوب، تقریباً ٤۵ یاشنده‌در ؛ غایت حسنا ، اطواری نازکانه ، کوزل طبیعتلی ، تنزه وا کلنجه‌یه میلانی زیاده ، فاضله ، عاقله ، احتیاطلی ، صوك درجه‌ده عالی جناب وجومرد ، بتون پارەسنی

(۱) «تیمارلرك حاصلاتندن هربش بیك اقچه‌سی ویاخود یرینه کوره بوکا قریب مقداری ایچون برجبه‌لی چبقارلق حسابیله» دیمك ایستیور .(مترجم)

صرف ایله مألوفه ، بلا استثنا هردرلو امور خیریه رغبت کاردر ؛ بنم زمانمده ایکی دفعه حبسخانه‌لری [بورجلی محبسلرینی] تخلیه ایتدیرمشدر .

۱۴، ص۲۹۵ — «مرادرابعك ندیم‌خاصیدر. بو ترك، برچوق زمانلر وندیك شهرنده تجارتله اشتغال ایدن باباسنك الیوم مقیم بولندیغی سرای بوسنه‌ده طوغمش ، وهنوز پك کنج ایکن نجه معلوم اولمایان برصورتله سرای همایونه انتساب ایده‌رك ، سلحدارلق مرتبه‌سنه‌قدر ارتقا ایلمشدر . یکرمی آلتی یاشنی اکمال ایتمه‌مش اولدیغی حالده ، وزارت رتبه‌سنی حائزدر . مردانه طورلی ، اولدقجه چوق وقورمال بیقلی اولوب ، عادت جاریه‌یه رغماً ، صاقال قویرمه‌مشدر. صدر اعظم اولمسی کندیسنجه پك قولای ایکن ، وظیفه‌نك آغیرلغندن توحش ایده‌رك ، اومقامه کچمکه هوس ایتمه‌مشدر . » وندیك خلاصه‌سی . [ایتالیانجه‌نك اوزمانکی شیوه‌سنه کوره یازلمش اولان مغلق اصلندن مألاً ترجمه ایتدیریلیه بیلمشدر .]

۱۵ ، ص۲۹۵ — «سپاهیلری انتظام‌واطاعت آلتنه‌آلمق وفساد چیقارمق‌آرزوسنده بولنانلرك اجتماعکاهلری اولان قهوه خانه‌لری کلباً سد ایتدیره‌رك خلاف امر بویله یرلرده طوپلانانلری‌اعدامه محکوم‌ایتمك‌صورتیله‌اسایشی‌تأمین، ویکی‌چریلك تخصیصاتنك شوکابوکاماً کل اولمسی‌سوءاستعمالی‌رفع‌ایله یکی‌چریلرك احوالنی‌اصلاح‌ایلمشدر. وارداتی‌تزییدایله‌برابر، اندرون خزینه‌سنده حسابه صیغمیه‌جق درجه‌لرده باره ادخارینه موفق اولمشدر . آنجق معاملات شدیده‌سیله نفرت عمومیه‌یی جلب ایتدیکی‌کبی، عسکردن برطاقنك اعدام قورقوسیله‌شورادہ بورادہ صاقلانماسندن دولایی اردونك قوتی‌آزالمشدر .

« کندیسی‌صوك درجه‌ده خستلی اولدیغی کبی ، کرك شخصی ، کرك عائله‌سی افرادی حقنده خلقك احتراص وعداوتنی جلب‌ایدوب، نهلکه‌ده قالمامق ایچون، کوله‌لرینك بیله‌کیمك ایستمدکلری درجه‌ده پژمرده اثواب ایله کزر، وایچنده پاشادیغی قاریشیق زمانده لدی‌الحاجه جان قورتاره‌بیله‌جك یکانه واسطه باره اولدیغنی بیلدیکندن ، ثروتنی کمالی اهتمام ایله محافظه ایدردی . » وندیك خلاصه‌سی .

مورخك تذییلاتنك ختامی

مترجمك تذيلاتى

طقوزنجى جلد وقايعنك جريان ايلديكى هجرى سنه‌لر ابتدالرينه مصادف بولندقلرى ميلادى سنه‌لرله آى وكونلر :

١٠٣٢	٥	تشرين ثانى	١٦٢٢	١٠٤٢	١٩ تموز	١٦٣٢
١٠٣٣	٢٥	تشرين اول	١٦٢٣	١٠٤٣	٨ تموز	١٦٣٣
١٠٣٤	١٤	تشرين اول	١٦٢٤	١٠٤٤	٢٧ حزيران	١٦٣٤
١٠٣٥	٣	تشرين اول	١٦٢٥	١٠٤٥	١٧ حزيران	١٦٣٥
١٠٣٦	٢٢	ايلول	١٦٢٦	١٠٤٦	٥ حزيران	١٦٣٦
١٠٣٧	١٢	ايلول	١٦٢٧	١٠٤٧	٢٦ مايس	١٦٣٧
١٠٣٨	٣١	اغستوس	١٦٢٨	١٠٤٨	١٥ مايس	١٦٣٨
١٠٣٩	٢١	اغستوس	١٦٢٩	١٠٤٩	٤ مايس	١٦٣٩
١٠٤٠	١٠	اغستوس	١٦٣٠	١٠٥٠	٢٣ نيسان	١٦٤٠
١٠٤١	٣٠	تموز	١٦٣١			

ص ، ٨٠ ـــ حافظ پاشانك غزلى :

[هامه‌رك آلمانجه‌سنده بونلرك ترجمهٔ منظومه‌لرى مندرجدر ؛ فرانسزجه‌سنده طى اولنمشدر .]

آلدى اطرافى عدو، امداده عسكر يوقيدر؟ * دين‌يولنده باش‌ويرر مردانه، سرور يوقيدر؟
خصمى بركيشى‌اويونده رخ‌برخ شهمات‌ايدر؛ * جنكده آت اوينادير فرزانه ، برار يوقيدر ؟
نه‌عجب كردابه دوشدك، چاره‌سز قالدق،مدد! * اشنالر زمره‌سندن بر شناور يوقيدر ؟
جنكده همپامز اولوب باش‌آلوب‌باش ويرمكه * عرصهٔ عالمده بر مرد هنرور يوقيدر ؟
دفع بيداده تكاسلدن غرض‌نه ، بيلمزز ؛ * درد مظلومان سؤال اولنازمى، محشريوقيدر ؟
آتش سوزان اعدايه بزمله كيرمكه * دهر ايچنده امتحان اولمش سمندر يوقيدر ؟
دركه سلطان مراده نامه‌مز ايصالنه * باد صرصر كبى بر چابك كبوتر يوقيدر ؟

سلطان مراد رابعك جوابى :

حافظا ، بغداده امداد ايتمكه ار يوقيدر ؟ * بزدن‌استمداد ايدرسك، سنده‌عسكريوقيدر ؟
دشمنى مات ايتمده فرزانه‌يم بن ديرايدك؛ * خصمه‌قارشى شمدى آت اويناتمغه يريوقيدر ؟
كرچه‌لاف اورمقده‌يوقدرساكه‌همپا، بيلورز، * ليك سندن داد آلير برداد گستر يوقيدر ؟
مردلك دعوى ايدرسك، بوختنلك نه‌دن ؟ * خوف‌ايدرسه‌ك، بارى يانكده‌دلاور يوقيدر ؟
رافضيلر آلدى بغدادى ، تكاسل ايلدك ؛ * ساكه‌خصم‌اولنازمى‌حضرت، روزمحشر يوقيدر ؟

بو حنیفه شهرین اهالکله ویران ایتدیلر ؛ * سنده آیا غیرت دین وپیغمبر یوقیدر ؟
بی خبرکن سلطنت احسان ایدن پروردکار * بینه بغدادی ایدر احسان ، مقدر یوقیدر ؟
رشوت ایله جند اسلامی پریشان ایلدك ! * ایشیدلزمی صانیرسك ، بو خبرلر یوقیدر ؟
عون حقله انتقام آلمغه اعدادن مکر * بندهٔ دیرین ، وزیر دین پرور یوقیدر ؟
بر علی سیرت وزیری شمدی سردار ایلدم * خضر وپیغمبر معین اولمازمی، رهبر یوقیدر ؟
شمدی خالی می قیاس ایلرسك آیا عالمی ؟ * ای مرادی ، پادشاه هفت کشور یوقیدر ؟

نعیما ، حافظ پاشانك غزلنك وصولنده « تهدید آمیز » جواب باعتاب ارسال بیورلدیغنی ذکر ایدر . پادشاهك غزلی سردارك تهدیلی مشعر ایکن ، حافظ پاشا، بومشاعرهنك زمانمنه مصادف اولمق کلن بغداد محاصرهسندن خیلی زمان صوکره عزل اولندیغنه کوره ، تهدید شاعرانهنك اووقت اجرایه مقرون اولمدیغنی آکلاشیلیر . بوزمانلرده مراد رابع هوز اون بش یاشلرنده اولدیغندن، بعض ابیاتی،ایچه برفکر صاحبنك خیلی استعمال اولنمش قلمندن چیقمش کورینن جوابه ، باشقه لرینك ده یاردیمی اولمادیغنه حکم اولنه مازسز .]

ص ۷۲ ــ بونك تفصیلی نعیمانك، بعض عبارهلری مألاً آلنان فقرهٔ آتیه سندن دها کوزل آکلاشیلیر :

سردار حافظ پاشایه کلن امرده «سفردن عودت اثناسنده سپاه طائفهسندن بوجانبه کلنلرك اللره بررایکیشر رؤس ایله آلدقلری خدمتلرقدیمدن ملازمینه متعلق اولمایوب، کیمی منصب وامانت، کیمی مقاطعات وتولیت واوقافه متعلق نظارت وکتابت وجبایتدر. مال مقاطعهلری قدیمدن اوچرسنه، بری برینك ضرر ینی بسلمك اوزره، منع [مقتدر] کفیل ایله امنا طرفندن درعهده اولنورکن، ملازمینه هرآلتی آیده برخدمت اولمق اوزره مقاطعاته وضع یدایدلمکله، برسنهنك محصولی معلوم اولمایوب، مال مقاطعات بالکلیه تلف وخزینه یه کلی نقصان ترتب ایتمشدر ؛ اوقاف مقاطعهلری دخی اوچرسنه برتحویل ایله ویریلیرکن ، اونلر ومشروطهلر برالدن براله براله فروخت ایدلمکله ، مال اوقاف ضایع وجوامع ومساجد معطل اولمق مرتبهسنه واروب، بوحال ناموس سلطنته مخل اولمغله ، بعدالیوم قدیمدن زیاده ملازم یازمیهسین ؛ خدمتلرك بوندن صوکره ملازمینه ویرلدیکنه قطعا رضام یوقدر . توجیه ایدنلره وآلانلره انواع عقاب اولنمق مقرردر ؛ بو حکم همایونی کندیلرینه اوقویهسین ؛ سفره توجه اثناسنده بلوك خلقی ویکی چری وسائر قول طائفهسنی وبعده مرده لرینی دفتر ایدوب، رکاب همایونمه کوندرهسین ؛ من بعد بلوك ویکی چریلك وسائر دیرلك توجیه ایتیوب ، محکم ضبط ایدهسین » دیه بیورلمسیله ، ضابطلری دعوت وحکم همایون اعلام اولندی .

لکن ملازمت وجه مشروح اوزره یازلمق وذکر اولنان خدمتلر ممنوع اولمق سفر اوزرنده ممکن اولمایوب ، بعده استانبولده اجرا اولندی . جلد ۲ ، ص ۳۹۶.

ص ۸۹ — نعیاده اسامه « چالمق » تعبیری مندرجدر ؛ هامه‌در ، بوکاسرقت معناسی ویرمشدر ؛ حال بوکه اسامی چالمق سرقت دکل ، دفترڈن ترقین ایتمکدر .

ص ۹۰ — فلمنکلیلرك بوخصوصده کی معامله‌لری « اوسته خرسز ، اوصاحبی باصدیرر » مثلنه تماماً موافق اولدیغی نعیانك ۹۰ نجی صحیفه‌ده تاخیص اولنان سوزلرندن اکلاشیلیر .

ص ۱۲۰ — « بیستون » دینیلن آبده‌یی ، کندیسنه مدفن اولمق اوزره ، کیخسرو برمعظم قایانك اورته‌سنده حفر ایتدیرمش ، وقابیسنك اطرافنی زردشتك وکیندیسنك تاریخ حیاتلریله تزیین ایتدیرمش اولدیغندن ، بونك هیکللری ، تماثیل سائره‌سی وکیخسروك تاریخ حیاتی ایله شکل ووضعیتی اعتباریله ، نه‌قدر مهم اولدیغی و « دیرکسز » معناسنده « بیستون » کلمه‌سندن آلندیغی اشکاردر .

ص ۱۴۴ — نفعیدن : « قطعه‌در تعریف موسی چلبی . »

یوسف عیسی شیم موسی اغا کیم طلعتی * کون کبی برشعله‌در کویا چراغ طوردن .
طینت پاکنده یوق اصلا کدورتدن اثر ، * جسمنی خلق ایلمش باری تعالی نوردن .
بویله زیبا صورت وپاکیزه صورت کورمدم * برملکدر کویا ایتمش تولد حوردن .
جبهۀ براق ایله اول کردن کافور کون * ظاهر اولدقجه کریبان سیه‌سوردن ،
سیرایدن کیمسه طلوع ایتدی قیاس ایلرهان * آفتاب عالم آرایی شب دیجوردن .
همدم شاه‌جهان اولسه عجبمی روز وشب ، * ذاتی برمجموعه‌در اخلاق نامحصوردن .
مندرج ذاتنده انواع مکارم اول قدر * فرق اولنماز طبعی برکنجینۀ مستوردن .
جبر خاطر ایتمه‌در لطفیله دائم عادتی ؛ * بودر آنکچون دعاآکادل مکسوردن .
قرب سلطان جهانده اوله دائم کامران * حق وجودین حفظ ایده آسیب دورادوردن

موسی چلبینك حسن اخلاقی ، سلطان مراده پك ادبیانه ندیملك ایتدیکی ، پادشاهك چلبی ایچون ، بعدوفاته پك چوق زمانلر نالان وکریان اولدیغی اولیا چلبینك سیاحتنامه‌سندن آکلاشلمقده‌در . نفعی ، چلبینك بر « آسیب دورادوره » اوغرایه‌جغنی غالبا کهانت شاعرانه ایله آکلامش ایدی .

ص ۱۴۶ — رمضان کلنجه استانبولده سپاهی قیلیغنده اشقیاوارادل چوغالمشیدی . کیجه‌لری طاقم طاقم مسلح کزرلر ، عیش وعشرتلر ، هردرلو شنیعه‌لر یاپارلردی ؛

جمالار (١) دیولر ، غریب هیکللر ، ماهیه‌لر ترتیب ایتمش اولدقلری حالده ، فوج فوج داووول زورنا چاله‌رق ، و « الله الله ! » دیه باغیریشه‌رق ، مشعله‌لرله بتون استانبول سوقاقلرینی دولاشیرلردی . خلقدن « سیرپارده‌سی » طوپلادقلری کبی ، وزرا ، علما ، ارکان ، اکابر ، اغنیا قوناقلرندن هر برینك اوکنده جمالرینی داووللرله ، نقاره‌لرله اوینیاده‌رق ، چوقه ، قماش ، اچقه صره‌لری آلیرلردی . یوزغروشه قناعت ایتمه‌رك ، بیکه‌قدر چیقارلردی . آزویریلیر ، یاخود کچیکدیریلیرسه ، مشعله‌لری شهنشینلره دوغرو قالدیره‌رق ، صاچاقلری طوتوشدوررلردی . برکروه چکر ، اوته‌کی کلیردی . اکابر واغنیا شویله طورسون ، مجهول اشخاصی بیله بویله حقلادیلر ؛ بوصورتله پك چوق ثروت ایدندیلر .

بایرامده دخی کنیش سوقاقلرده صالنجاقلر قوروب ، صدر اعظمدن اعتباراً بتون کبرای بال‌ومللریله ، دوکونه چاغیرکبی ، صالنجاغه دعوتله ، « صاچی » نامنه برچوق مال آلیرلردی . هرمومك اوزرنده هانکی صالنجاغه عائد اولدیغی‌ونه‌قدرشی کوندریله‌جکی یافته ایله یازلمش اولدیغندن ، هردولتلی طلب اولنان یوك یوك قماش وچوقه‌لری ، کیسه کیسه اچقه‌لری کوندرر ایدی . کوندرمینلردن جبرایله آلینیردی .

رمضان کونلری علنا اوروج یدکاری ، ذکرندن حیا اولنه‌جق شیلر یاپدقلری کبی ، بایرامدن صوکره‌ده علوفه‌لرینی الهرق ، ونیجه امور مکروهه‌یه تصدی ایده‌رك ، وقتیله پاپوچ آلمغه قدرتی اولیان حریفلرك هربری برقارون اولدی .

وقعه‌دن صوکره سپاهی زوربالری اوتوزر قرقر کیشی‌ایله دیوانه وارکان‌دولته بی‌تکلف کیده‌رك ، دیدکلرینی یاپدیررلر ، اصحاب مصالحدن پاره آله‌رق اونلرك‌ده ایشلرینی کوردوررلردی . بونلرك محرکی اولان رجب پاشا ، شرکای حکومت اوچ درت ایکن بیك اولدیغنی کوردی . خزینه‌ده نه‌قدر قطع اولنمش علوفه وار ایسه ، نقداً الدیلر ؛ برکات ویرسین که محمدافندی نامنده برمقابله‌جی بوبابده تدقیقات اجراسی ایچون صدر اعظمدن مأذونیت آلدی‌ده ، ترقین اولنانلردن یالکز آلتی یوز قدرینك اسملری اعاده اولندی ؛ بوآدم اولماسه اوچ درت بیك نفر تصحیح اولنوردی .

شو برایکی سنه ایچنده اسکیلردن باشقه ، برچوق یکی‌زوربالر واغالر پیدااولمش

(١) غالبا بوکله‌نك دوغروسی « نخاللر » اوله‌جقدر .

ایدی؛ هربری «منم دیکر نیست» دعواسنده بولنه‌رق، کندیسنی ملازم‌ماشی‌یازدیرر، وویوده منصبلرینه کوز دیکر ایدی. (نعیمادن تلخیص، ج۳، ص ۱۰۶ — ۱۰۹)

ص ۱۶۸ — اون‌درت‌سطر یوقاریده‌کی ۱۲ ربیع‌الاول ۱۰۴۲ — ۲۷ ایلول ۱۶۳۲ تاریخنه‌نظراً، «اوچ آی مقدم» دکل، «سکز بچق آی صوکره» اوله‌جقدر. هامه‌ر، بوراده ۱۰۴۲ ذی‌الحجه‌سنی، ۱۰۴۱ ذی‌الحجه‌سی صانه‌رق، برسهو ایتمش اولدیغی آکلاشیلیر.

ص ۲۰۱ — اولیا سیاحتنامه‌سنك مطبوع اولان برنجی جلدینك ۵۱۱ نجی صحیفه‌سنده «استانبول وتوابعنده بولنان عساکر واصناف» حقنده تفصیلات باشلار. علما، مشایخ، عسکرك هرنوعی، حاصلی هردرلو ارباب اشتغال داخل اولمق‌اوزره، اللی یدی فصلده بیك یوز صنف مندرجدر. بوتفصیلات شایان مطالعه‌در.

ص ۲۴۰ — اساطیر یونانیه کوره، آتیس، قدیم فریکیانك کنج وکوزل برچوبانی اولدیغی حالده، ارض‌آلهه‌سی کوبل بوکاتعشق ایتمش؛ صوکره وفاسزلغندن دولایی اولدیرمش ایسه‌ده تکرار حیات ویرمش؛ اوطرفلرك مرمرلرنده‌کی قرمزیلق بونك قانندن کلمش اولیور.

ص ۲۵۸ — «سفره اشمك»، «محاربه‌یه کیتمك» دیمکدر. نه‌کیم قدیماً برصنف عسکره «اشکینجی» دینیلیردی. آت حقنده «اشکینی یوق» و «اشکینی آچیق» تعبیرلری باقیدر.

ص ۲۶۵ — نعیماده «مصرمواجبی» دینلمش اولوب، بوندن مقصد، محرم، صفر، ربیع‌الاول آیلری معاشلری دیمك ایکن مورخ، «خطهٔ مصریه عسکری» معناسنه حمل ایتمشدر، که براجنبی ایچون معذور کوریله‌جك سهولردندر.

ص ۲۷۲ — بومحاربه، نعیماده ۱۰۴۸ وقایعنده محرردر؛ نعیمانك اوچنجی جلدنده ۳۹۷ نجی صحیفه‌دن مأخوذ اولمق لازم کلن بوتاریخك دوغروسی ٤ ربیع‌الاخر ۱۰۴۸ — ۱۶ اغستوس ۱۶۳۸ اولمق لازم کلیر. محاربه، هامه‌رك تحریرندن‌دها مهمدر. سلطان مراد رابعك استانبوله عودتندن صوکره، پیاله کدخداقاره دکیزه برسفر دها یاپه‌رق، اوزی قلعه‌سنه قدر کیتمش، واورایه متانت ویروب، عودتنده، ممالك عثمانیه‌یه ایقاع خسار ایدن اون شایقه‌یی طوتمش، ایچنده‌کی مسلمان‌اسیرلری مملکتلرینه اعاده ایله، کندیسی ۱۰۴۹ — ۶۳۹ قاسم کونندن اول استانبول‌لیمانینه کلمشدر. نعیما، ج۳، ص ۴۲۰ و ۴۲۱.

مترجمك طقوزنجی جلده تذییلاتنك ختامی

تصحیح وعلاوه :

٧نجی صحیفه‌ده‌کی حاشیه‌ده « کیزلی نکار » کلمه‌سنده زائك نقطه‌سی زائددر .
٩نجی صحیفه‌ده‌کی حاشیه‌ده مندرج تاریخ مصراعی ، ٨نجی جلدك ٢٦٢نجی صحیفه‌سنده دخی یازلدیغی اوزره ، « دیدیلر : سلطان مراد رابع اولدی پادشاه » صورتنده اوله‌جقدر .
١١نجی صحیفه‌نك ٨نجی سطرنده‌کی «تزوج ایتدی.» کلمه‌سنه عائد اولق اوزره صحیفه‌نك آلتنه شوحاشیه قونیله‌جقدر :
« پادشاهك برقیزینك ، جلوس همایونده یکانه عامل اولدیغی جهتله ذات شاهانه‌نك پك سودیکی یکیچری آغاسیله ازدواجی » وندیك خلاصه‌سی .
١٦نجی صحیفه متننك صوك سطرنده‌کی « بوستان پاشا » ، « ابدال پاشا » اوله‌جقدر .
٣١نجی صحیفه‌نك ١٣نجی سطرنده‌کی «حریملری» و «کلیسالری » کلمه‌لری« حریملرینی » و « کلیسالرینی » اوله‌جغی کبی ، ١١نجی سطرده‌کی « یسوعیلری » کلمه‌سنه عائد اولق اوزره صحیفه آلتنه شوحاشیه یازیله‌جقدر :
« فرانسه سفیرینك ، جمهوری یالکز قدس حریمی دکل ، قدسده‌کی کلیسا ومناسترلری حمایه‌دن اخراج ایتمك ادعاسی؛ معاملهٔ جبریه سایه‌سنده، دیکر رهابین جمعیتلرینك، خصوصا دومینیکن وفرانسیسکن پاپاسلرینك اللرنده‌کی کلیسالری آلمق‌مقصدیله، سنت آنتونیوکلیساسنك جزوبتلره انحصارینه تشبثی.» ایلول ١٦٢٤، وندیك خلاصه‌سی. بش‌آی‌اول وندیك‌بالیوزی مفتیه بویله سویلیوردی: « فرانسیسکنلر، یسوعیلر کبی دکلدرلر ؛ یسوعیلر اوته‌کیلرك‌خلافنه اولهرق ، امور دنیویه‌دن وخصوصا متعصب واسپانیوللره مساعد پرنسلره عائد خصوصاتدن باشقه برشیله مشغول اولمایوب ، هریرده وعلی‌الخصوص بوشهرده ، افکار مضره‌ایله واحوال مؤسسه یرینه یکی شیلر احداث ایتمك نیتیله اوپرنسلرك منافعنه خدمت ایدرلر ، وقدسه ومحال مقدسه‌یه کیرمك ایسترلر. بناءً علیه، بونلرك حائز اولدقلری نفوذ نظردقته آلنه‌رق، کندیلرینه مساعده کوسترله‌ملی ، وبوراده ودیکر محللرده حال سکونده بولندیرملرینه اعتنا ایدملیدر. » نیسان ١٦٢٤ . وندیك خلاصه‌سی .
٩٦نجی صحیفه‌نك یکرمنجی سطری ابتداسنده‌کی «دوستلر»، «دشمنلر» وینه‌اوسطرده‌کی « دشمنلر » ، « دوستلر » اوله‌جقدر .

١٣٣٥ سنه‌سنده طبعنه‌ابتدار اولنان اشبو طقوزنجی جلدك انجق ١٣٣٧محرمی ابتداسنده اکمالی قابل اولمشدر ، ولهالحمد .

طقوزنجی جلدك فهرستی

صحیفه

۳ — ۸ بوتاریخك بشنجی دوره‌سی ایچون مراجعت اولنان منابع شرقیه جدولی.

قرق التنجی کتاب

۹ — ۱۰۵ مراد رابعك جلوسی . — مفتینك عزلی . — ایکی بکرلر . — بوتلردن بغداد والئ عاصیسی اولان بری علیهنه سفر . — عجملرك بغدادی استیلاسی . — وزیر محمد ، کانکش علی ، مره حسین پاشالرك اعدامی . — قلاوون پاشانك وفاتی . — آبازه‌نك مکتوبی . — آبازه ایله جنك . — قریم خانینك عزلی سببلری وقریمده عثمانلیلرك هزیمتی . — بوغاز ایچنده قازاغلر . — جزائر وتونس آردسنده اختلاف . — صدراعظمك وفاتی . — عجملرك کورجستانده ، قازاقلری قاره دکیزده مغلوبیتلری . — جنت اوغلنك اعدامی ؛ دفتردارك باشنك کسلمسی . — استانبولده وبا ، عظیم . — حافظ پاشانك بغدادی محاصره‌سی . — عجم شاهنك سفارتی . — بغداد محاصره‌سنك رفعی . — استانبولده عصیان . — کورجی محمدك قتل عامی . — حلبده عصیان . — حافظ پاشانك عزلی . — تاتار وعجم ایلچیلری . — آبازه‌نك پاشالری بوزمسی . — خلیلك رجعتی . — عجم ایلچیسی . — بر هند شهزاده‌سنك وصولی . — شریف مکه . — صدر اعظم خسرو پاشانك آبازه ایله جنکی ؛ آبازه‌نك تسلیم اولیشی . — خسرو پاشانك اقبالی . — عربستان وقریم . — یسوعیلر . — لهستان ، روسیه ، فرانسه ، انکلتره ، اسپانیا ، اسوچ ایله مناسبات دیپلوماتیقیه . — بتلن غابور . — اوسترپا ایله سوندہ تجدید صلح . — سلطان مرادك طبیعتی حقنده تفصیلات . — اسکدارلی عزیز محمود افندی ایله ویسینك وفاتلری .

قرق بدنجی کتاب

۱۰۶ — ۱۹۹ خسروك قابروسك اوته‌طرفنده حلب وشهر زور اوزرینه حرکت خون نثارانه‌سی . — مهربانك فتحی . — حسن آباد وهمدانك

تحریری .— بغداد اوزرینه حرکت .— بغداد محاصره‌سنك رفعی .— عثمانلیلرك شهرزور وحلهدن اخراجی .— استانبولده قورقوچ فورطنه .— مکه‌ده سیلاب .— شمسی خانك فراری .— پروزه‌لی مصطفی پاشانك دفتردارلغی .— ترانسیلوانیا، مولداویه ، افلاق ایله مناسبات .— قازاقلر، تاتارلر، لهلر .— قاپودان پاشا ایله عزمی زاده‌نك ومنجم محمدك وفاتی .— خسرو وحافظ پاشالرك بر عصیانی متعاقب عزللری .— دفتردارك ، یکی چری آغاسنك ، خسرو پاشانك حیاتنه خاتمه چکمش اولان یکی عصیانلر .— فترت عسکریه .— صدراعظم رجب پاشانك اعدامی .— سلطان مراد یکی چری وسپاهیلرله برائتلاف یولی بولور .— دره‌لی خلیلك ، دلی حسنك ، دیکر بعض عاصیلرك اعدامی .— عربستانده قاریشیقلقلر .— استانبولده یانغین .— قهوه‌خانه‌لرك قاپانمسی .— توتون استعمالنك منعی .— قاضی زاده‌نك وعظی .— قاره‌چلبی زاده محمد افندینك وفاتی .— ایران اوزرینه سفر .— مفتی ایله عاصیلرك اعدامی .— لبنان امیری فخرالدینك اطاعتی .— آبازه‌نك بوسنه والیلکی .— روسیه‌نك تحریکیله لهستان اوزرینه سفر .— لهستان سفارتی .— لهستان ایله مصالحه .— اشقیانك اعدامی .— خطاط حسن پاشاایله مغول پرنسی بایسونغورك غائب اولمری .— سلطان مرادك غدارانی .— نفی ایله آبازه‌نك اعدامری .

قرق سکزنجی کتاب

۲۰۰—۲۹۶ سلطان مرادك ارضروم اوزرینه قانلی یوریشی .— روانك فتحی .— پادشاهك قارداشلرینك افناسی .— تبریز یغماوقتل عامی .— استانبوله دخول .— ترجمانلرك اعدامی .— قامه کلیساسی اناختارلری .— صاری کاتب ایله دفتردارك قتلی .— قاضی زاده‌نك وفاتی .— روانك سقوطی .— یکی چری کاتبیله جانپولادك اعدامی .— کوچك احمدك موت قهرمانیسی .— بلغراد وبودینده جایکیرخواطر اولغه شایان وقایع .— راقوچینك ظهوری .— صدر اعظم محمد پاشا ایله قریم خانی جانبك کرای وعنایت کرایك عزللری .— ایران سفارتی .— یکی اعداملر .— وبا، قتل برادر .— سلطان مرادك یکی اعداملرله بغداده عزیمتی وصدر اعظم بایرام پاشانك وفاتی .— بغداد محاصره‌سی .— صدر اعظم طیار پاشانك وفاتی .— اوتوزبیك ایرانلینك قتلی .—

اورميه شيخنك اعدامى . — هند وايران سفارتلرى . — سلطان مرادك استانبوله دخولى . — سفيرلرك قبولى . — سلطان مصطفانك ارتحالى . — قائم مقام پاشانك اعدامى . — صدر اعظمك عزيمتى . — ايران ايله مصالحه . — صدر اعظمك عودتى . — پياله كدخدانك قازاقلرله محاربه سى — مشهد تربه داريله بركيمياجينك اعدامى . — قلعه مانته طاغلرنده آرناووطلرك عصيانى . — بوسنه حدودنده قاريشيقلقلر . — وندیك ايله انقطاع صلح وتكرار ائتلاف . — سلطان مراد كوشكى . — سلطان مرادك ارتحالى ، پادشاهك طبيعتى حقنده تفصيلات .

٢٩٧ — ٣١٠ مورخك تذييلاتى .
٣١١ — ٣١٥ مترجمك تذييلاتى .

31761 04781227E 0